COMMENTA BERNENSIA

Lucan

SCHOLIA

IN LVCANI BELLVM CIVILE

EDIDIT HERMANNVS VSENER

PARS PRIOR

COMMENTA BERNENSIA

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXIX

M. ANNAEI LVCANI

COMMENTA BERNENSIA

EDIDIT HERMANNVS VSENER

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXIX

1869

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEVBNERI.

FRIDERICO · RITSCHELIO

SALVBERRIMAE · DISCIPLINAE
PER · HAEC · QVINQVE · LVSTRA
PHILOLOGIS · BONNENSIBVS
AVCTORI · GRAVISSIMO

PIETATIS · ET · AMORIS · CAVSA
HERMANNVS · VSENER
D · D · L · M
· ANNO CIↃIↃCCCLXIIII

HERMANNVS VSENER FRIDERICO RITSCHELIO S·P

En tandem praeceptor carissime ad te adlatum quod ante hos quattuor annos, dum quintum tu unici magisterii Bonnensis lustrum condis, munusculum tibi uoueram. multa interim multo quam sperabamus setius ceciderunt. unum non est mutatum neque potuit mutari. eum enim amorem quo nos non modo ingenium praestans sed, quod plus ualet, animus optimarum rerum studiosus et beneuolentia tam non quaesita quam exoptata perculerit, neque aetas conuellere umquam potest neque hercule fortuna uersa euertere.

sed opus tunc incohatum, post diu intermissum potius quam continuatum cum absolutum nunc ex manibus dimitto, pudore quodam me sentio subfundi. tam enim pleraque uilia uidentur esse ut fors sit an tu quoque, cui nil in studiis paruum est, miraturus sis, cur non degustandum sed ingurgitandum in hanc sentinam censuerim. quod audi quem ad modum euenerit.

pridie kalendas ianuarias eius anni quo Berna relicta Grypiswaldiam migraui, inter codices, quos ut festorum dierum otia fallerem ex bibliotheca oppidana mecum aduexeram, ueterum in Lucanum scholiorum uolumen perlustrare coepi. Petri Danielis ICti Aurelianensis (quem uirum qui thesaurum Bernensem norunt etiam pluris aestimabunt quam qui Seruium Querolumque non ignorant) dum uestigia late sparsa lego, ecce noua multa scriptorum testimonia emergunt rerumque non spernenda uarietas occurrit. decerpere institui quae museo Rhenano digna uiderentur. quod consilium quo magis persequor, eo magis mutandum esse perspicio. non leuiora enim

quam quae primum obtutum detinebant, occulta in membranis pessime habitis omnique uitiorum genere deformatis latere facile apparebat. exhaurire has copias non poterat nisi qui uolumen totum perquisiuisset, perquiri uolumen nisi idem ad unguem castigabatur nequibat. sic igitur fieri oportuit. iamque transcribendis et emendandis scholiis si quid otii duplex munus Bernense remittebat insumpsi, atque post primam aestatem Grypiswaldensem Bernam reuersus codicem a. d. III nonas oct. a. h. s. LXIII explicui feliciter. quod restabat ut codicis alterius Bernensis n. XXXXV scholia excerperentur, E. Pfander in se recepit beneuolentissime, perfecit diligentissime. sed noui deinceps labores accrescunt. inerat in eodem illo uolumine etiam eorum in Lucanum scholiorum, quae ex Vossiano exemplo secundo (*U*) Oudendorpius itemque ex Berolinensi Weber publicauerant, specimen longe et limatius et plenius, 'adnotationes' nomen ei erat. itaque postquam 'commenta' emendanda et edenda suscepi, non magis hoc detrectare munus poteram ut 'adnotationibus' speciem redderem integritati quam proximam. atqui temporis iniuria illae dimidio truncatae in libro Bernensi legebantur. circumspicienda alia erant auxilia. quorum grauissimum inuentum est codex Wallersteinensis, ab eodem cum Bernensi exemplo oriundus eiusque prorsus gemellus. is C. Halmio uiro clarissimo humanissime intercedente ad me defertur. at tanta a Weberi lectione discrepantia, ut non tam notari diuersa liceret quam transscribi integram scholiorum copiam oporteret. neque uero 'adnotationum' editionem nouam paranti Vossianorum librorum deesse auctoritatem par erat. hoc quoque adiumentum per Pluygersii professoris Leidensis liberalitatem egregiam et in Germania quippe eadem et artium liberalium et inliberalium praefectorum nutrice inauditam accessit. atque Vossianum secundum ipse cum Weberi editione contuli, primum eumque paullo uetustiorem Hermannus Mueller, sicut est animo erga me prono, excussit sollerter. postremo codici Gemblacensi, cuius margines

scholiis oppletos Reiffenbergius praedicauerat, opera danda erat, quem ad adnotationes recensendas non leui momento futurum esse accuratius inspicienti patebat: eius ut mihi copia fieret, uir perinlustris quem rex augustissimus noster apud Belgas de suis sociorumque rebus legatum esse iussit, liber baro de Balan ita effecit, ut una opera et comitatem eximiam et officiosum litterarum amorem luculenter probauerit.

sic aucto editionis et instrumento et officio in contrariam delabar dubitationem ei quae ut commenta integra pertractarem pridem me commouerat. plenamne ederem farraginem, utilia et ex antiqua eruditione delibata iuxta cum uilissimis et ineptissimis? an decerperem grauiora, uiliora tenebris redderem? fuit sane cum sic faciendum decreuissem, ut decerperem potius. at fieri poterat ut quae aliis sat grauia et utilia uiderentur, a me abicerentur naucique haberentur. nemo enim homo ultra se ipse sapit. porro uel futilissima quaeque ei qui emendando Lucano operam nauaturus sit tamquam testimonia lectionis codicibus multo antiquiora accurate perpendenda et aestimanda erunt. itaque si noua tantum et erudita scholia elegissem, futurum erat ut ego quae egissem, mox aliis denuo agenda merito uiderentur. id quam maxime fieri potest cauendum mihi uidetur eis praesertim qui libros quales raro legantur edunt. denique paucissimos uidebam etiam nunc scriptores Latinos esse quorum scholia sic ut oportet collecta et tractata essent. quare hoc mihi consilium fuit, ut editis simul commentis et adnotationibus, quem ad modum ex antiquitatis eruditione ad medii aeui inscitiam paullatim litterarum studia deflexa essent, accuratius posset intellegi.

uides mi Ritscheli fatali 'quadam catenatione causarum' me tractum fuisse ardorisque iuuenalis sat graues poenas luisse, dum ex amoenis musarum pratis in deuia ac dumosa saxa abstrudor. sed ut enitendo ardua corpus uigescit, ita menti salubris haec cum librariorum portentis est luctatio. nec sudoris me poenitebit, modo tu prouinciam recte gnauiterque a me

administratam iudicaueris. tu enim mihi obuersabaris quotiens operae in extricandis scholasticorum nugis ponendae me taedium corripiebat: tuum exemplum, ne ante quam temptassem desperatum quicquam relinquerem, uetabat.

domum recte aedificatam expolire et ornamentis instruere quam facile sit, magis quam tu monumento Plautino exstructo aeque atque aere perenni haud scio an nemo expertus sit. magnis parua conpono, si huic quoque opellae inesse multa auguror, quae aliquanto rectius doctiusque agi potuerint. sentio, immo scio. sed tranquillo quali in his rebus opus est animo tum demum progrediaris, cum inpedimenta itineris remota fuerint. haec remota aliis a me sunt, mihi remouenda erant. ego nihil antiquius habui quam ut in tradenda codicis memoria fidem quantam ut quidem homo praestare possem, tantam praestarem. sed hanc laudem si quae est omnem Steigero debeo uiro nobilissimo, bibliothecae Bernensis praefecto humanissimo. qui, postquam chartas meas operis tradidi, pro me ipse sponsor extitit effecitque ut iterata codicis conlatione deponere omnem scrupulum et ut quaeque ex aedibus Teubnerianis plagula prodiisset, maxima minima ad exempli speciem exigere potuerim.

non minus mihi grata fuit Adolphi Kiesslingii mei in iuuando prompta uoluntas, qui singulos libri quaterniones Basiliam missos mea causa perlegebat lubentissime. neque ulla est plagula, quin aut palmari quadam amici sagacissimi emendatione insignis sit aut dubitatione ab illo mota et aure mihi uellicata aliquid a me sit correctum.

haec habui quae nunc praefarer. tu quaeso, quod uotum solui tardiuscule, ueniam mihi habeas et hoc munusculum ne suo pretio quod perexiguum est, sed amore meo censeas. fac ualeas meque ames.

scribebam Bonnae mense decembri anni CIƆIƆCCCLXVIII.

COMMENTA

LVCANI

C	codex Bernensis litt. 370 saec. X
B	codex Lucani Bernensis litt. 45 saec. X cuius scholia ultra l. III 286 non continuantur, postea rarissima comparent neque ea cum *C* cognata
B[1] *B*[2]	ad eundem locum codicis *B* diuersa scholia
inter l. B } *il B* }	adscriptum in B supra eum uersum ad quem pertinet, scholion
D	correctiones Petri Danielis codici *C* adhibitae
D[b]	scholia *C* qualia a P. Daniele marginibus codicis *B* adscripta sunt
A	scholiorum antiqua sylloge cui 'Adnotationes' nomen est
G	codex Gemblacensis nunc Bruxellensis bibliothecae Burgundicae n. 5330 saec. X
V	codex Leidensis inter Vossianos lat. XIX. q. 51 saec. X
U	codex Leidensis inter Vossianos lat. fol. 63 saec. X

in textu quas ipse addidi siue litteras siue uoces litteris cursiuis exprimi iussi. quae codicis *C* uerbis auctore *B* codice inserui, ea hoc cancellorum genere (—) distinxi. in adnotatione critica his uncis [—] eae litterae discernuntur quas erasarum loco substituerunt codicum siue scriptores siue correctores.

SVETONI VITA LVCANI

**** prima ingenii experimenta in Neronis laudibus 2
dedit quinquennali certamine. dein *** ciuile bellum [quod

'Commenta' integra solus codex Bernensis 370 = *C seruauit. cui tamen quae a principio usque ad scholion l. I* 396 *'Adnotationum' diuersae scholiorum compilationis intermixta sunt et uita poetae et argumentum carminis et scholia, haec a commentis separaui et alteri uolumini, quo 'adnotationes' ad librorum fidem recensitas edam, reposui accuratissime indicatis quaecumque omisi.*

Praecedit f. 1 — *f.* 2r *uita Adnotationibus praefixa:* m̃ anneus ..... accessio. VITA LV · ANI EXPLICIT. *sequitur nullo indice haec uita, quam Suetonio deberi et I. I. Scaliger in Catal. p.* 265 *ed. pr. intellexit et P. Daniel ad B f.* 1r *marginem 'puto a Suetonio Tranquillo hanc uitam esse descriptam' adnotans. cf. Reifferscheidius Sueton. reliq. p.* 50 *sq.* 392 *sq. eius codices ipse excussi CB. accedunt M* = *Montepessulanus H* 113 *olim Buherii quode et Doruillius ap. Oudendorpium et Dumas ap. Reifferscheidium et Steinhartus in ann. Fleckeiseni a.* 1861 *t.* 83 *p.* 355 *testes sunt* (*omnino cf. iam Steinhartus in symb. Bonn. p.* 289 *sqq.*), *P* = *Parisinus* 7502 *olim Colbertinus in C. F. Weberi usum conlatus. S* = *Sixiani postea Wittiani lectionem aliquotiens memoratam Oudendorpio debeo. ceterorum quibus Weberus uit. Luc. I p.* 7 *sqq. utitur itemque Reginensis i. e. Christinae reginae codicis lectionem a Spanhemio enotatam* (*ap. Weberum uit. Luc. III p.* 22) *consulto neglexi. neque minus eam praetermisi quae a Cantero* (*epist. Casauboni p.* 646 *ed. Almelou.*) *et inde a Casaubono propagata cum B plerumque consentit. uolgatam scripturam uno saltem exemplo adnotaturus editionem ueterem eam elegi quae Gryphiswaldiae mihi praesto erat* α = *Ascensianam a. CIↃIↃVI.*

1 VITA LVCANI POETÆ *B: titulo caret C in quo praemittitur uita 'adnotationum' propria.* Ex dimidiato codice particula ad poetae huius uitam pertinens sumpta α || 2 Prima *CPS*α: m̃ ANNEUS LUCANUS CORDUBENSIS PRIMA *M* Manneus lucanus cordubensis! prima *B* LVCANVS iste hispanus genere. cordubensis fuit regione. dignitate uero et eruditione romanus. Qui primo apud imperatorem neronem maximum potuit *et qs. uita in codicis U membrana singulari quae olim tegumento agglutinata erat, a Webero uit. Luc. III p.* 2 *edita, compilata ea ex Suetoniana. adde quae ad p.* 5, 11 *adnotantur* || 3 quinquennalii *M* || dein] de *P* deinde α || *hiatum notaui cl. altera uita A ap. Reiffersch. Suet. p.* 77, 18 *sq.* || quod ... *p.* 4, 1 est *damnauit G. Beckerus in Fleckeiseni ann. phil.* 1863 *t.* 87 *p.* 651 *cf. Genthe ibid.* 1864 *t.* 89 *p.* 541 *sq.*

a Pompeio et Caesare gestum est] recitauit *** ut praefatione quadam aetatem et initia sua cum Vergilio conparans ausus sit dicere 'et quantum mihi restat ad Culicem'. hic initio adulescentiae cum ob infestum matri animum patrem suum ruri agere longissime cognouisset *** reuocatus Athenis a Nerone cohortique amicorum additus atque etiam quaestura honoratus non tamen permansit in gratia. si quidem aegre ferens *quod Nero se* recitante subito ac nulla nisi refrigerandi sui causa indicto senatu recessisset, neque uerbis aduersus principem neque factis [extantibus] post haec temperauit: adeo ut quondam in latrinis publicis clariore cum crepitu uentris emissi hemistichium Neronis magna consessorum fuga pronuntiarit

'sub terris tonuisse putes'.

sed et famoso carmine cum ipsum tum potentissimos ami-

---

1 a *Baumgarten-Crusius:* cum *libri* || cum Pompeio a *Grotius* a Caesare (*deleto* cum Pompeio) *Doergens* || cesa regestum *pr C* || *hiatus notum primus Reifferscheidius posuit, retractato loco idem p.* 393 *ante u.* recitauit *poni uoluit adstipulante Steinharto l. s. p.* 356: recitauit. Qui tantae leuitatis et tam (tam *om. cum Cantero Casaubonus*) inmoderatae linguae fuit ut *inde ex ed. Brixiensi a.* 1486 *uolgabatur, sed interpolatione caret α.* Sub tantae leuitatis et inmoderatae linguae fuit *add. mg. codicis Berolinensis* 35 || ut] ut in *a Cantero editiones* || prefactione *α* || 2 &atem *CM* || inicia *B* || Vergilio *α* uerḡ *M* uirgilio *ceteri* || conparans CM^s comparans *B(PS)α* || 3 et — Culicem *prosa oratione conscripta esse Luc. Muellerus in Fleckeiseni ann.* 1866 *t.* 93 *p.* 560 *sq. perspexit* || ecquantum *idem coniecit probabiliter l. s.* || 4 in inicio *B* || adulescentiae *M* adolescentiae *ceteri* || infestum matrimonium *libri.* infaustum *ci. Burmannus et Steinhartus l. s. p.* 357 *qui etiam* incestum *proposuit* || 5 ruri *B(P)* riri *CM om α.* ruri agere *'non conparent' in S* || longe *B* || *hiatum detexit Ernestius* || 6 addi *sic, non* addit *C: sed tacitus soleo Weberi notationes corrigere* || 7 questura *C* || 8 aegére M^s egre *C* || *suppleuit Reifferscheidius* (*cf. p.* 393 *sq.*) *locum uarie olim tractatum.* quod *nil ultra intercidisse Genthius statuit ann. Fleckeiseni l. s. p.* 543 || recitante *CMBP:* recitantes *Sα* recitante se *Canterus et quos certa librorum memoria fugit Steinhartus p.* 357 *et Genthius p.* 543 || 9 caussa *P* || indicta: *α* || senature cessiss& *C de quo in errorem ductus est Reiffersch. p.* 394. senatu cum recessisset *α* senatu Neronem recessisse *Canterus* || 10 exstantibus *M* extantis *S.* exacerbantibus *N. Heinsius* excitantibus *O. Iahnius ci., mutata sede post u.* principem *collocabat Genthius De uit. Luc. p.* 22 *cl. p.* 4 (*dubitantius nuper ann. Fl. t. s. p.* 543 *sq.*). *ego suasore Steinharto inclusi* || post hac *P* || 11 in *om α* || 12 crepitu BPM^s trepitu *M teste Oudendorpio et Duma* strepitu *C(S)* || emissi *libri* emisso *α: quasi iteratis litteris* EMISTICHIUM *ortum eiecit Reiffersch. cf. p.* 394, *docte nuper Genthius defendit ann. Fleck. t. s. p.* 544 *sq.* || emistichium *BMP(S)* || consessorum *C(S)* confessorum *α* cum sessorum *BMP* || 13 fuga] facta *α* || pronunciaret *P* pronunciauerit *α* || 15 potentissimum *S.*

corum grauissime proscidit. ad extremum paene signifer Pisonianae coniurationis extitit, multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda ac plenus minarum, usque eo intemperans ut Caesaris caput proximo cuique iactaret. uerum detecta coniuratione nequaquam parem animi constantiam praestitit. facile enim confessus et ad humillimas deuolutus preces matrem quoque innoxiam inter socios nominauit sperans impietatem sibi apud parricidam principem profuturam. impetrato autem mortis arbitrio libero codicillos ad patrem corrigendis quibusdam uersibus suis exarauit, epulatusque largiter brachia ad secandas uenas praebuit medico. Poemata eius etiam praelegi memini, confici ac ueno pro-

---

1 grauidissime *C* (*sed correxit P. Daniel*) *S pr M* || paene *M* poene *BC* pene *Pα* || 2 posonianae *B* || exstitit *M* || multus *α* multis *B* multis *celeri* || tiranicidarum *C* || 3 praedicanda *α Grotius* praedicenda *BCP corr M* || plenis *B* || imperans (tem *add. Daniel*) *C* || 4 Iactaret *C* Iactaret *Ms*. caput ** proximo c. iactaretur *Genthius De u. Luc. p.* 26 || 5 parem *om B(S)α* || 6 prestitit *BC* || et ad *B(S)α* ut ad *MP* ad *C* || humillas deuotus *P* || 7 praeces *P* p̃ces *M* || sotios *Ms* || sperans iam pietatem *P* || 8 paricidam *P om α* || 9 impetrato *BM* Impetratā *C* imperato *Pα* || mortis *BPα* morte moltis *M* mortem mortis *C* || libero arbitrio *B(S)* || ad fratrem *ci. Osannus De deperditis Senecae scriptis part. III Giss.* 1848 *p.* 15 *cf. Genthius De uita Luc. p.* 78 *Weberus De duplici Pharsaliae exordio Marb.* 1860 *p.* 23 *Steinhartus ann. Fleck. t.* 83 *p.* 366 *sq.* || 10 corrigendos *B(S)α* de corrigendis *Salmasius* || suis *om α* || exarañ *C* exorauit *MsP pr B* exornauit *corr B* || 11 brachia *om pr B. hinc Hieronymus ol. CCX* 4 'M. Annaeus Lucanus Cordubensis poeta in Pisoniana coniuratione deprachensus bracchium ad secandas uenas medico praebuit' *et qui Hieronymum conpilauit librarius codicis Gemblacensis f.* 1[u] Isto anneus lucanus cordubensis po . . . (*scr.* poeta) fuit. qui dep̃hensus in pisoniana coniuratione. brachiū ad secandas uenas medico p̃buit. & sic uita exiuit. Marcus prenomen est. anneus cognomen. lucanus nomen; || prebuit *BC* || poemata . . . *p.* 6, 2 quoque *om α* || 12 etiam eius *B.* '*locus lacunosus esse uidetur*' *Rothio* || prelegi *CB* || confici] conpingi *Guyetus* comi *Oudendorpius* conscribi *Burmannus ci.* || uero ac *libri* ueno ac *Weberus:* ac ueno *scripsi cl. Tac. ann. XIIII* 15 'et posita ueno irritamenta luxui' *et Cic. ad Quintum fr. ep. III* 4, 5 *de librorum exemplis dicente* 'neque enim uenalia sunt quae quidem placeant, et confici nisi per hominem et peritum et diligentem non possunt', *ibid.* 5, 6 'de latinis uero quo me uertam nescio: ita mendose et scribuntur et ueneunt.' *Ceterum cf. Martialis epigr. XIIII* 194 'LVCANVS. Sunt quidam qui me dicant non esse poetam: Sed qui me uendit bibliopola putat' || *post* uero *intercidisse* exempla *coniciebat C. F. Heinrichius. hinc* poemata eius praelegi memini, etiam exempla confici ueno ac proponi non — *Steinh. l. s. p.* 358 *ipse nunc dubius in Symbol. philol. Bonn. t. I p.* 295: *ubi quod* '*mendosas carminis Lucan. editiones his uerbis notari*' *autumat, non satis perpendisse uidetur aduerbia p.* 6, 1.

poni [uenalia] non tantum operose et diligenter set inepte quoque.

(EPITAPHION LVCANI.

Corduba me genuit. rapuit Nero. proelia dixi
quae gessere pares hinc socer inde gener.
Continuo numquam direxi carmina ductu,

---

1 uenalia *om C damnauit Weberus* || opere et *S* || set] sed et *MPS* sed *CB.*

3 — *p.* 7, 3 *Pithoei epigr. p.* 97 (80). *anthol. lat. Burmanni II* 229 *p.* 417 *H. Meyeri ep.* 839 *t. I p.* 262. *Cf. Genthius De uita Lucani p.* 32 *sq. Integrum carmen ex libris meis BV testantur et G = Gemblacensis de quo tamen meis uelim oculis magis credas quam Weberi testimonio uit. Luc. part. III p.* 4, *itemque M = Montepessulanus a Steinharto excussus. u.* 1 *solum β = Bernensis CCCLXIII saec. VIII f.* 28[r] *neque amplius Aldhelmus in A. Mai class. auct. uol. V p.* 529, *u.* 1. 2 *glossae Aurelianenses cod. Lugdun. f.* 144[r]: *u.* 1—4 *T = Turicensis bibl. ciuitatis C.* 97 *saec. XI f.* 1[u] *a me inspectus et Γ = Berolinensis fol.* 368 *teste Bekkero in actis menstruis acad. Berol.* 1853 *p.* 166 (*'in multis autem tantum quatuor primi' Oudendorpius*), *unus Florentinus et duo Monacenses teste L. Spengelio spec. lectionum in Catulli carmina Monach.* 1827 *p.* 17: *u.* 5. 6 *scheda singularis codicis U* (*cf. ad p.* 3, 2). *quid quod in uno saltem codice R = Monacensi* 14505 *olim Ratisbonensi S. Emmerami F, VIII saec. XI f.* 131[r] *duobus etiam auctum distichis hoc carmen legitur hisce*

Carmina si fuerint te iudice digna fauore:
Reddatur titulus purpureusq, nitor;
Sin minus ęstiuas poteris conuoluere sardas:
Aut piper aut caluas hinc operire nuces;

quae primus l. s. Spengelius edidit; sed assuta sunt ex carmine quodam deperdito cuius memoriam Aldhelmo debemus de metr. p. 520 *Mai l. s.* Virgilius item libro quem Paedagogus praetitulauit, cuius principium est 'Carmina si .... operire nuces' *cf. L. Mueller mus. Rhen. t. XXII p.* 85 *sq. Quattuor primos uersus L. Spengelius solos genuinos putabat, deteriorum scholiorum ad I* 1. 8 *memoria male explicata in eum errorem inductus ut statueret 'hi sunt Senecae q̃os Lucano mortuo carmini praeposuerat'. saniore iudicio usus Genthius l. s. p.* 33 *uersus* 3 — 6 *subditicios arguit esse cl. Vergili epitaphio apud Donatum seruato* § 36 *p.* 63, 7 *Reiff. p.* 738 *H. Hagen. at non minus certum non eidem cui alterum deberi grammatico tertium distichon, quippe quod eandem repetat sententiam; accedit quod cum multi libri hoc ignorent, in Gemblacensi primitus quattuor tantum uersus extiterunt, tertium distichon a recentiore saeculi XI librario adiectum est. atque eo consilio facta accessio uidetur, ut epitaphion ternorum distichorum ambitu similia aequaret epigrammata qualia sunt in Terentium anth. Meyeri* 845 *et in Vergilium Sulpicii Carthaginiensis ibid.* 222.

3 EPITAPHION EIVSDEM *G* epitafiũ lucani poetę β IDẼ LVCAN' *B* LVCANVS DE SEMET IPSO *M: titulo carent RTV* || 4 corda(tb)uá β Cordoba *B* || proelia *MT* p̃lia *uel* prę̨lia *ceteri* || 5 hinc gener inde socer *Sixianus* || inde *BΓGMRTV:* atque *libri deteriores ut Monacenses Spengelii p.* 17 || 6 nu(n)• quã (n *a rec. manu supra foramen membranae scriptum*) *G* nunquam *ΓT.*

quae tractim serpant: plus mihi comma placet.
(Fluminis in morem quae sunt miranda citentur:
haec uere sapiet dictio quae feriet.)

1 tractū *V* || serpant *GΓT Sixianus*, *Bersmanni codex 'recentioris notae'* serpunt *R:* serpat. *BM* serpit *V* || comma *GR* comna *M* coma *BΓTV* || 2 Fluminis *UR* Fulminis *BGMV* ł fulminis *supra scr. U: quod qui frustra tuentur*, *certe* quae sint *corrigere debebant* || 3 Hec *V* || uere *BGMR supra scr. U:* uero *pr U* ů *V* || sapiet *BMRV Sixianus* sapi& *supra scripto* saporē habebit *U:* sapiat *G* || feriet *RV:* fieret *BGMU* ł ferir& *supra scr. B.*

LIBER PRIMVS

2^u ARGVMENTVM LIBRI PRIMI. Primus liber continet causas belli ciuilis aduentumque Caesaris ad Italiam cum exercitu. C. Curionis et aliorum tribunorum plebis qui senatu erant expulsi adhortatio*nem* ut bello honores repetat Caesar quos Pompei et Pompeianorum factionibus perdiderat. exhortationem Caesaris ad milites euocatos exercitus qui per Galliae ciuitates hiemabat. profectionem Pompei et consulum et senatus et trepidantis propter aduentum Caesaris populi fugam. prodigia et haruspicis Arruntis inuolutam de imminentibus malis interpretationem et mathematici Figuli e signis ua*tic*ina*tion*em bellum ciuile inminere et cum fine eius seruitutem. matronae subitum furorem uaticinantis quibus in locis essent futurae clades bellorum ciuilium euentu.

3 1 BELLA (hos ·VII· uersus primos dicitur Seneca ex suo addidisse, ut quidam uolunt auunculus Lucani, ut qui-

---

post uitam Suetonianam argumentum carminis ex A petitum f. 2^u INCIPIT AR[GVMENTVM] .... Cum tres ..... est eius oblatum; *interponit C* || 1—13 *codices CBM et W*C^1 (*cf. ad u.* 13) || 1 ARGUMENTUM LIBRI · PRIMI ∴ *M*, *B*: *om CW* || Primus liber continet causas belli *CBM* CAUSA BELLI *W*C^1 *cf. Steinhartus De Lucani schedis Vindobon. Soltqu.* 1860 *p.* 6 || italium *M* || C.] ·G· C^1 ·q· *W*: *om CBM* || 3 qui C^1 qui a *CB* quia *W* qui in *M* || 4 adhortatio .... 5 perdiderat C^1*W*: *om CBM* || adhortatio *W* adortatio C^1 || 5 cesar C^1 || 6 exortationē *M pr B* exhortatione *C*: Exhortatio *W* exortatio C^1 || miliciae seuocatos· *B* || exercitus qui C^1 exercitumque qui *CMW* Exercitumq· quę *B* || 7 ciuitates galliae *CBM* || hiemabant C^1*W*: hibernabat *CBM* || ponpei (—peii *corr.*) *B* pompeii *M* || 8 trebidantis *M* || Populiq' *W* || 9 aruspicis *W*: haruspiçes *BM* arus pisces *C* || aruntis *W* || inuolutam *W*: inuiolatam *B* inuolatum *CM cf. Lucan. I* 638 || 10 interpractationem *MW* intꝰ ꝑtatione *C* || et *B* a *M*: p. nigidii et *C* p. nigidii ex *W*. *non admisi glossema* || mathematici (—thici *B*) studio significantem *CBM*: mathimatice studio significantis *W* || 11 imminere *B* || eius] ei *C* || 13 locis future eēnt. subite clades *W* || euentu *W* euentus *BM*. euentus; | Causa belli ciuilis. PERIOCHA LIB̄ PRIMI h | aduentumque ..... adhortatio | (*fol.* 3^r) ut bello ... hiemabant. (*hanc dittographiam u.* 1—7 C^1 *dixi*) *C.* || 14 — *p.* 9, 2 *cf. F. Osanni commentt. de L. Senecae scriptis deperd. spec. III Gissae a. h. s. XLVIII Genthius De Lucani uita p.* 77 *sqq. Weberi comm. de duplici Pharsaliae exordio ind. lectt. Marburg. aestiu.* 1860 *Steinhartus*

dam uolunt frater, ne uideretur liber ex abrupto inchoare dicendo QVIS FVROR). ideo (autem) Lucanus dicitur a plerisque non esse in numero poetarum, quia omnino historiam sequitur, quod poeticae arti non conuenit.

EMATHIOS a loco. *E*mathi*i* campi Macedoniae ab Ematho rege (qui primus in Emathia *ac*cepit principatum. post hunc usque in Macedonis exortu*m* Emathiae nomen perstitit. sed Macedo Deucalionis maternus nepos uertit uocabulum Macedoniamque ex se dixit).

PLVS QVAM CIVILIA CAMPOS a quantitate. ubi ·LXXXIIII· sunt caesa. [*PLVS QVAM* CIVILIA a qualitate, ut (pote) inter generum et socerum gesta. ubi et filii cum parentibus et fratres dimicauere cum fratribus. Et est ordo: bella canimus gesta per Emathios campos.

2 IVSQVE DATVM SCELERI quoniam occiso ciue nemo accusabatur de homicidio. CANIMVS figura *h*ypozeuxis. et

---

OMISSA ADNOTATIONVM SCHOLIA *u.* 1 *cf. adn. crit.* 5 *cf. adn. crit.*

---

in Fleckeiseni ann. t. 83 *p.* 365 *sq.* || *edidi p.* 8, 14—9, 2 furor *ea forma quam B bis exhibet, cum in C scholion A inlatum sit* || 1 frater: '*fortasse latet* pater' *Weberus l. s. p.* 11 *cf. p.* 24 *sq.* || abrupto B^2 arrupto B^1 *cf. U apud Weberum uit. Luc. III p.* 2 'Seneca autem qui fuit auunculus eius. quia ex arrupto inchoabat. hos VII uersus addidit' || 2 ideo . . . 4 conuenit *post p.* 10, 2 uictorem *collocat C. Cf. Petronius c.* 118, *Martialis loco ad p.* 5, 12 *exhibito, Quintilianus i. o. X* 1, 90, *Seruius in Aen. I* 382 'Lucanus namque ideo in numero poetarum esse non meruit, quia uidetur historiam composuisse non poema', *Isidorus or. VIII* 7. 20, *alia uide ap. Genthium l. s. p.* 83 *sq.* || dicitur *ante* 3 quia *B* || 3 non esse *post* poetarum *B* || numero CB^2 numerum B^1 || istoriam B^1 ystoriã B^2 || 4 conuenit CB^1 cõpetit B^2 || 5 Aloco mati·teC|saliç campi *C ubi genetiuus ex A inlatus est:* loco i. e. thessalos (ťessalos B^1) qui sunt campi machedoniç ubi et filii cum fratrib. et frs cũ fratribus dimicauerunt *bis B* || ab ematho rege *il B, V:* ab emo rege ubi LXXXIIII sunt cęsa *C cf. ad u.* 10 || 6 qui . . . post] Emathius qui primus in emathia coepit pucipatũ seu quia indago originis eius aeuo disperiit. seu quia ita res terrae habetur. post *B* || 8 nepos uerat uocamus macedoniamque esse dixit *B cf. Isidor. XIIII* 4, 13 *cum schol. A Hom.* Ξ 226 || 10—13 A quantitate. et inter generum . . . . . fratribus. ciuilia. a qualitate. et est . . . . campos *C:* ubi et . . . . dimicauerunt (*uide ad u.* 5). ut pote inter . . . gesta. nam pompeius filiam iulii iuliam habebat *bis B et* ut pote . . . . gesta *il B* || 10 ubi . . . caesa *ex u.* 6 *huc reuocaui: om B.* 'LXXXIIII milia' *conflixisse dici cum aliqua ueri similitudine poterant si Orosii VI* 15 *p.* 420 *Hau. numeri conputabantur, sed cf. Caes. b. c. III* 88 *sq.* || 11 *lemma suppleui* || ut pote *B:* et *C* || 12 *de B cf. ad u.* 5 || 13 et est . . . 14 campos *om B* || 15 ciue *CB:* rege *V* || 16 accusabitur *V* || omicidio B^2 || canimus. canimus. figura *CA* || ipozeusis *corr C:* zeusis *pr C.* zeuma est mediis ima et superiora complectens *B.*

in superioribus enim et infra 'canimus' subauditur. POPVLVMQVE POTENTEM ad personam. POTENTEM uictorem.

3 IN SVA .... DEXTRA subauditur 'canimus'.

4 COGNATASQVE ACIES 'canimus' subauditur. COGNATAS sicut supra 'plus quam ciuilia'. ET RVPTO FOEDERE REGNI aspere dixit REGNI, cum 'imperii' dicere debuisset. an quoniam duces ·III· G. Iulius Caesar M. Crassus Gn. Pompeius foedere coniurauerant ut totum orbem diuisum regerent. orbem enim terrarum hac fuerant ratione partiti, ut Caesar duas Gallias cum Illyrico teneret decem legionibus suis adiuncta Gallia comata, Crassus orientem haberet una cum Parthis, Pompeius Italiam cum Hispania et Africa, ita ut
3^{u} et Siciliam et Sardiniam | teneret. ergo RVPTO FOEDERE dixit siue Crassi interitu siue morte Iuliae filiae Caesaris. Quoniam etiam miles Romanus iurabat nihil se contra patriam imperatoremque facturum.

6 INCOMMVNE NEFAS ordo est: certatum in commune nefas. INFESTISQVE OBVIA SIGNIS SIGNA PARES AQVILAS ET PILA MINANTIA PILIS Enni uersus

'pila retunduntur uenientibus obuia pilis'.

OMISSA A SCHOLIA 5 regni occiso .... caesaris. Aspere 19 pilis; pila m. p. canimus. Enni

---

1 POP. ... personam *om B* || 2 uictorem; Ideo .... conuenit (*p.* 9, 2) *C* ·i· uictorem. qui prius potens extitit in bello et uictoria (*scr.* uictor) contra sibi rebelles gentes *inter lin. B* || 3—4 subaud. *om B* || 6 regni *om B* || cum *B* dum *C* || debuisset dicere imperii *B* || an ... 9 enim *C:* in triumuiratus diuisum erat imperium romanorum inter iulium caesarem et crassum et pompeium. qui orbem *B cf. ad l.* 14 || 7 G̃. cum cesar *C deleto* cum || 8 coniurauerunt *C* || regerent. orbem] regerent Caesar galliam cum illirico Pompeius italiam cum hispania Cra^{s}sus parthiam cum tota parte orientis tenere. Orbem *C* || 9 fuerant hac ratione B^1 hac ratione fuerant B^2 || partiri *pr* B^2 || cesar B^2 *sed huius modi in* ae ę e *discrepantias iam non adnotabo* || 10 illirico *altera* i *ex* a *uel* o *corr C* illiriço B^2 illirio B^1 || 11 orientes *B* || 12 italiam ... africa *B nisi quod* ispania B^1*:* hispanias cum africa *C* || ut & sardiniam & sardiniã ·· neret (*euanidis II litteris*) *C* ut siciliam et sardiniam teneret *B* || 14 dixit quoniam iurauer̄ inter se orbem terrarum recturos. foedere rupto siue crassi *B cf. l.* 8 || 15 quoniam ... 16 facturos *ad u.* 6 'in commune nefas' *pertinet* || miles iurabat romanus B^2 || romano^{v}s *C* || nil *B* || 17 INCO^{VN}ME · NEFAS · *C* || hordo *B* || incōmu^{ne}nefas *C* Inco^{omune}//////////nefas ·i· romanos contra romanos *B* || 18 Infestiq; *C: corr D* || *cf. de scholiis Horat. comm. Bernae* 1863 *p. XXXI* || 19 enn^{i}i *C* || *p.* 10, 1 furor////////o ciues; *C.*

8 QVIS FVROR O CIVES. QVAE TANTA LICENTIA FERRI hoc Lucanus principium fecerat, sed Seneca praeposuit superiores uersus.

9 GENTIBVS Parthis et Afris, quoniam *e*ae auxilio uenerant gentes.

10 CVMQVE SVPERBA FORET BABILON occiso Crasso. BABYLON aut Parthia uel regio Persarum (*aut* metropolis Parthorum). SPOLIANDA TROPEIS 'trop*a*eis' pro signis posuit quae Crasso Part*h*i sustulerunt.

11 VMBRAQVE ERRARET CRASSVS INVLTA propter 'centum errant annos'. [et] Duae sunt praecipuae Romanae uirtutes, militaris uirtus et pietas. quae nunc utraque demonstrat*ur*. nam cum dicit spoliandam Babyloniam, ad uirtutem pertinet militarem. cum uero errare dicit umbram Crassi, qui debuerat sepeliri, admonet pietatis.

12 BELLA GERI PLACVIT NVLLOS HABITVRA TRIVMPHOS ex ciuibus parta uictoria triumphos habere non potuit. Bellum aut gloria*e* *causa* fit aut necessitate. hic utrumque posuit. nam necessitatis erat ut in Parthis Crassi mors uindicaretur, gloria*e* autem u*t* triumphus post proelia sequeretur.

15 VNDE VENIT TITAN orientem significat. ET NOX VBI SIDERA CONDIT occidentem.

16 QVAQVE DIES MEDIVS meridianam plagam demonstrat.

18 | ASTRINGIT SCYTICO Virgilius: 4

OMISSA A SCHOLIA 1 ciues; hinc .... est. Quae tanta 5 gentes; Inuisis. Inimicis; latium praebere cruorem; Cumque 7 persarum babilon ciuitas parthie. Spolianda 8 tropeis; tropeis Ausoniis spolianda; tropeis pro 17 potuit; triumphus .... refertur; Bellum 23 demonstrat. (*cf. adn. cr.*) Et qua bruma .... temperari. Astringit

---

1—3 *C:* et hoc principium libri Lucanus fecit. superiores uersiculi ab eius patruo seneca feruntur additi *inter l. B* || 4—5 *om B* || 4 quoniam eae] at qñ *C* || uenerari *C* || 7 aū *C* || metropolis parthorum *inter l. B* || 8—9 *om B* || 10 AVSONIIS V̄BRAQ'ERAREᴿTCR·S SVSV·TA *rubro litteris euanidis C* || centum: *Verg. Aen. VI* 329 || 11 errant *om B* || et *C: om B. cf. ad V* 309 || 12 uirtus *om B* || quas nunc utrasque *B* || 13 demonstrat *CB* || spoliendā babiloniā B^1 || 14 dicit *C* ait *B* || 15 qui B^1 qđ *C* quia B^2 || admonet uirtutem pietatis *B* || 17 parta *C:* enim pacta *B* || bellum . . . *p.* 12, 2 Parthorum *om B* || 20 p̄lia *C* || 21 VNNDEUEN̄TJ///TAN *C* || 23 demonstrat. Flagrantib;; &c&. *C interpositum igitur scholion inter ipsa uersiculi uerba* || 24 *Verg. ge. III* 362. *sed mirum ni u.* 360. 361 *interciderint.*

'puppibus illa prius patulis *nunc* ho*spita* p*laustris*'.

19 SVBIVGA IAM SERES dux Parthorum. IAM BARBARVS ISSET ARAXES μετωνυμικῶϲ pro incolis. est autem Araxes Armeniae fluuius.

20 NASCENTI CONSCIA NILO subauditur: sub iuga isset. ὑπερβολικῶϲ, quoniam ortus Nili ignoratur, dicit etiam has gentes quae extra diuisionem h*abit*ant orbis terrarum subici potuisse. ¶ Nilus Alexandriae fluuius. Et bene dubitauit an sit gens Nilo conscia, an capi possit non dubitauit. Herodotum hic uidetur sequi: dicit enim regem Sesostrim cupidum inueniendi capitis Nili piscibus crudis pueros educauisse, quos alueis quibusdam inpositos contra aduersum amnem ire iussit. qui cum tantum issent quantum loci natura permitteret, reuersi aliquando tantum strepitum fluminis esse dixerunt ut surdi fierent.

21 TVNC SI TANTVS AMOR uoluntarium crimen est si amore pugnatur.

22 TOTVM SVB LATIAS id est Italicas.

24 AT NVNC adhuc, inquid, Italia ruinas patitur bellorum priorum ita ut habitatoribus egeat atque cultoribus.

26 NVLLOQVE DOMVS CVSTODE TENENTVR ubi deest quod pereat, uacat custodia. et haec omnia bellis sunt ciuilibus imputanda.

4u 30 NON TV PYRRHE FEROX | Pyrrus Epirotarum rex de quo Curius Dentatus triumphauit. hic aduersus Romanos bellum gessit pro Tarentinis.

OMISSA A SCHOLIA 4 fluuius; Et gens si qua ..... oriatur. Nascenti 20 cultoribus ·ϛSemirutis pendent .... sed bellum ciuile. ϛNulloque domus 24 ferox; Pyrrum et ..... pace agebatur; Pyrrus

---

1 patulis ñ·r (*i. e.* õ) ·r· *C* || 3—4 *C:* fluuius germaniae pro incolis positus *inter l. B* || Metonomicos *C* || germaniȩ *CB* || 5 sub · fubiu gauiff& *C om B. cf. A* || 6 yperbolicos *CB* || qm̃ *C:* ait quia *B* || nili *C* eius *B* || dicit ... 8 fluuius *om B* || 7 habitant] hanc *C* || 9 an uero capi *B* || *de Herodoto* (*uide II* 28 *sqq.*) *merae nugae* || 10 hic *C* antem hic *B fort.* h̃ *i. e.* autem || sesostrū *CB* || 11 educauit *C* educasse *B* || 13 tāntū *B* || issent *B* irent *C* || natura loci permisisset *B* || 14 fluminū *B* || 16—18 *om B* || 19 inquid *C ut persaepe* inqͭ *B* || Italia *CB*[1] roma *B*[2] || 20 piorum bellorum *B* || ut cultoribus et habitatoribus egeat. *B* || abitatorib; *corr. ex* abstatorib; *C* || 21—23 *om B* || 24 Rex epirotarum (*om.* Pyrrus) *B* || de quo curius triumphauit *inter l. B* || 25 donat trium phauithic *C* || hic] hic pyrrus *B*.

31 POENVS ERIT Annibal Amilcaris filius Poenorum imperator: qui deleta Sagunto et ruptis Alpibus igni et aceto usus ingenio in Italiam uenit, Scipionem et Tiberium Sempronium consules fugauit, post Gaium Flaminium consulem ad Transimenum lacum trucidauit, mox Cannensi proelio Aemilium Paulum occidit, Varronem Terentium fugauit omnibus copiis interemptis. sic Italiam populatus est flammis et ferro, donec simili clade et Scipio Afros affligeret eumque ad Cart*h*aginem remeare conpelleret. ubi uictus a Scipione fugit in Syriam, inde Bithyniam petiit. ubi cum se dedi Romanis cognosceret nec fugere potuisset, uenenum hausit ex anulo.

32 CONTIGIT exterarum gentium ferro non contigit tantas clades bello (Romanis) inferre, quoniam Romani saepius uicti, numquam (tamen penitus) superati sunt. ALTA SEDENT CIVILIS VVLNERA DEXTRAE 'uulnera' dixit cicatrices uulnerum.

33 QVOD SI NON ALIAM VENTVRO FATA NERONI nisi per haec uulnera tanta scelera huius mercedis causa pertulimus, quod imperat Nero. ergo omnis hic locus gratiam *c*aptat Caesaris et fauorem.

34 INVENERE VIAM MAGNOQVE AETERNA PARANTVR 'magno' absolute, hoc est magno pretio. est autem aduerbium quantitatis. Virgilius 'et magno mercentur Atridae.'

38 HAC MERCEDE PLACENT hac compensatione. ideo

OMISSA *A* SCHOLIA 24 amore. Aeterna parantur; (*cf. ad u.* 22) ut Vergilius .... (*sch. u.* 38) ut Nero ueniet. hanc compensationem

---

1 *sqq. omisso lemmate cum p.* 12, 26 *iungit B* || pęnorum *C* penorum *B* || 2 qui *om B* || deleta *CB cf. interprr. Liu. XXI* 19, 1 *C. I. L. I p.* 277 || 3 in *om B* || sīproniūq; *B* || 5 transi menū *C* trasimenum *B* || catinensi *C* carthaginensi *B* || p̃lio *CB* || 6 emilium *C* ęmilio *B* || paucam *CB* || terrentium *CB* || 7 omnibus . . . sic *om B* || ferro et flāmis *B* || 9 cartaginem *CB* || cōpeller& *B* || 10 fuit (g *suprascr.*) insiriam *C* || bythiniā *C* bithiniā *B* || 11 se obsideri a romanis *B* || agnosceret *C* || fugare *C* || poss& *B* || 12 ausit *pr C* || 12—13 *C:* exanuł. Ita contigit exterarum gentum (*sic*) ferro tantas *B* || 13 non] ita *C(B)* || 16 uulnera .... 21 fauorem *om B* || 20 aptat *C* || 22 uiā. magnoque; Magno ..... 24 mercentur amore; Aeterna parantur; *C* || 22—24 *C:* s. pretio uel labore siue sanguine. et est absolutum aduerbium quantitatis *inter l. B* || 23 ˜tio *C* || 24 *Verg. Aen. II* 104 || Atridae] amore *C* || 25 Hac-mærce (e *corr. ex* a) deplacent; deplatone ut uero ueniet (*cf. A*). hac compensationē *C* Id est ut nero ueniat hac c̄pensatione *B*.

quod gratularetur Italia Neronis imperium consecuta. uel quod ante bella ciuilia dictatores erant, postea uero imperatores esse coeperunt et Caesares ab ipso Caesare nuncupati: quasi haec sint bellorum ciuilium beneficia.

DIROS PHARSALIA CAMPOS | ubi Caesar Pompeium uicit, uel potius quoniam ibi primo nouissimoque pugnatum est.

39 ET POENI SATVRENTVR SANGVINE MANES significat bellum ciuile quod gestum est in Africa aduersum Iubam et Scipionem socerum Pompei et Petreium [siue Curionis].

40 VLTIMA FVNESTA CONCVRRANT PROELIA MVNDA Munda ciuitas Hispaniae, ubi Gnaeus Pompeius Gnaei filius a Caesare superatus est post mortem patris. et ideo 'ultima'. an quoniam iuxta Oceanum sita est.

41 HIS CAESAR PERVSINA FAMES MVTINAEQVE LABORES his fatis, Nero. Perusium ciuitas Italiae ubi Lucius Antonius frater Marci Antonii triumuiri oppressus est ab Augusto et terribilem famem passus se dedidit. Mutina ciuitas Galliae ubi Marcus Antonius Decimum Brutum prouincia a Caesare data et per senatum confirmata obsessum expellere nitebatur, sed Augustus Antonio uicto per Agrippam Brutum liberauit.

43 LEVCAS ET ARDENTI SERVILIA BELLA SVBAETHNA apud Leucadiam Marcum Antonium Caesar nauali proelio superauit. Et nota Lucanum feminino genere posuisse, Virgilium masculino 'totumque instructo marte uideres feruere Leucaten'. *BELLA* quae Augustus gessit in Sicilia aduersus

---

OMISSA *A* SCHOLIA 7 manes; Casus hic .... idẽ annibalis; significat 15 fatis neronis; isteroproteron .... ad deditionem; Perusium 22 subaethna; Mons in epiro ...... piraticam exercuit; Apud

---

1 qđ *C* quia *B* || 2 uero *om B* || 3 ////ée (*eraso* quia) *B* || cęper̃. *B* coeperint *C* || nuncupaturi *C* || 4 qua·si *B* || bellorum *om B* || 5 ubi *C* quia ibi *B* || 7 poenis *C* || bellum significat *B* || 8 est *B*: *om C* || aduersus *B* || 9 socium pompeii *B* || uel patroniũ *B* || curionẽ. *B* *fort.* Curionis cladem || 10 funesto *corr C* || 11 gneus *B* gñ *C* || 12 *sq.* uel quia iuxta *B* || 15 . . Nero *om B* || neronis *C* || ciuitatis *B* || 16 marcicuris antonii *B* || 17 se dedit *B* || 18 a *om B* || 22 Leu//////cas *C* || 23 leucatẽ *B* || p̃lio *CB* || 24 geñer. Virg̃ masculinũ posuisse *B*. *Verg. Aen. VIII* 676 || 25 totum (*om* que) *B* || uidisse *B* || 26 Quae *C* q°bella *B* || gessit augustus *B* || adũs' gneũ *B*.

Sextum | Pompeium Gnaei Pompei filium et secundum ciuile 5b bellum confirmauit. *SERVILIA* ergastulis solutis.

45 STATIONE PERACTA id est uita.

47 EXCIPIAT GAVDENTE POLO SEV SCEPTRA TENERE zeugma. et est ordo: seu iuuat sceptra tenere seu iuuat flammigeros Phoebi conscendere currus seu iuuat tellurem uago igne lustrare nihil mutato sole timentem.

49 TELLVREMQ· NIHIL MVTATO SOLE TIMENTEM propter Ph*ae*th*h*ontis incendium.

50 IGNE VAGO LVSTRARE legitur et 'igniuago' una parte orationis.

51 NATVRA physice pro Ioue.

52 QVIS DEVS ESSE VELIS (adulatur Lucanus Neroni diuinos ei promittens honores sicut et) Virgilius (Augusto) 'an deus inmensi uenias maris'.

53 SED NEQVE IN ARCTOO SEDEM TIBI LEGERIS ORBE figura: quoniam unum pedem grandem habuit (Nero) uel quoniam obesus fuit.

54 QVA VERGITVR AVSTRI inclinatur. unde et calida prouincia.

55 OBLIQVO SIDERE ROMAM quoniam strabus Nero fuit.

57 SENTIET AXIS ONVS iocatus est. dicitur enim Nero obeso fuisse corpore.

OMISSA *A* SCHOLIA 3 statione ·*ι*· uita peracta; Inutilitate ..... in terris; EXCIPIAT 9 Incendium. propter ... male rexit ·ςIgne uago

---

1 GNI *ex* GN *corr C* || pompeii *B* || filium. ergastulis solutis. et ... confirmauit *C transposui*, *lemma inserui:* et ... solutis *om B* || 3 Quod tibi res acta eſtecum ſtatione ·l· uita ////////////// peracta; Inutilitate (*et q. s. ex A*) *C* || 4—7 *om B* || 5 zeuma *C constanter quod semel moneo* || 8 ni///hil *C* || 8—9 *C:* fabulam tangit de phetonte qui currus phebi patris sui debes (n) regere excessit metam et exuſta eſt terra *B* || 9 fetontis *C* || 10—11 *C: om B* || 12 *C:* hic phisice naturam pro Ioue posuit. *B* || fisice *pr.* Pisice (h) *corr C* || 13—15 uelis.• An deus .... maris; uirgł *sic C* Adulatur luc. neroni sicut et uirgilius augusto diuinos ei promittens honores *B* || 14 *Verg. ge. I* 29 || 17 figura; *C* figurate loquitur *B* || habuit·łqm̃ *C* habuit·nunc quia nero *B* || 19—20 *om B* || 20 prouintia *C* || 21 sidero *pr C* || qm̃ *CB*[1]: alludit ad uitium corporis eius qm̃ *B*[2] || strabus *C* strabo *B* || nero *om B*[2] || fuit *CB*[2]*:* Roma uero in orientali parte sita est, quare obliquo sidere aspici poterat *B*[1] || 22 sentiat *pr C* || onus] on' librati Pondera caeli; *C* || iocatus est *om B* || 23 corpore fuisse *B*.

58 ORBE TENE MEDIO ut de proximo urbi et ciuibus auxilium feras. adlusit ad herniam eius.

59 NVLLAEQVE OBSTENT A CAESARE NVBES ut placidus sis. sed adlusit ad caluitiem. an occulte dicit: numquam pluet si tu ibi sis.

60 TVM GENVS HVMANVM POSITIS SIBI CONSVLAT ARMIS ubi eris, pax erit per totum orbem. Virgilius:

'aspera tunc positis mitescent *sa*ecula bellis'.

62 FERREA BELLIGERI COMPESCAT LIMINA IANI 'dirae ferro et compagibus artis claudentur belli portae' et 'nec custos absistit limine Ianus' Virgilius.

6 64 CIRRHEA Delphica. | *DEVM* Apollinem. et est ordo: nec uelim sollicitare deum mouentem Cirrh*a*ea secreta.

65 AVERTERE ad me conuertere, ut ipse 'uictor cedentibus instat deuertitque acies'.

67 FERT ANIMVS narratio. EXPROMERE aperire.

68 INMENSVMQVE APERITVR OPVS attentum facit, ut (Virgilius) 'maior rerum mihi nascitur ordo, maius opus'.

69 QVID PACEM 'quid' quae res.

72 SIC CVM COMPAGE SOLVTA secundum opinionem quorundam philosophorum et maxime Epicureorum, qui interiturum mundum ex suis opinionibus colligunt.

75 *MIXTIS* SIDERA SIDERIBVS CONCVRRENT IGNEA PONTVM cum omnia sidera pontum petant et de ponto oriantur,

---

OMISSA *A* SCHOLIA 8 bellis∸ cum recipi ... deest se; ςFerrea 11 ianus; uirgł; ςSed mihi .... sentio [*u.* 64] Accipio chyrrhea ... secreta cirrhea; Cirrhĕa 13 secreta; ςBachumq; ... tigres; Auertere 18 opus ·ςImpulerit ... exponere; ςQuid 19 res; ςExcusserit· ..... excusserit; ςNec se roma ferens sic cum

---

1 medio] medio pars ætheris illa (*ex* illit) sereni; *C* || ut *om B* || ʒrbi & ciuib; *C* ciuibus et urbi *B* || 2 feras axilium *B* || Adlusit (Al- *corr*) *C*: simulque allusit *B* || erniam *B* || hernia‿mei'; *C* || 3 Nullæ | ////que *ex* Nulla | eque *corr C* || ut ... sed *C*: *om B* || 4 allusit *corr C* alludit *B* || caluitatem *B* || an *C* siue *B* || 5 sis ; *C* sis quin placidus sis ·i· caluus *B* || •7 Ubi *C*: id est ubi *B* || orbem; *C* orbem a te ó nero *ceteris omissis B* || *Verg. Aen. I* 291 || 9—11 *C*: uirgilius ne custos ... ianus. qui in uita diuinos honores meruit B^3 || *Verg. Aen. I* 293 *et VII* 610 || 12—17 ut *om B* || 12 Cır//////////rea (h *supra*) del fica; | apollinem testor. donec *C* || 14 *Luc. II* 469 || 15 insta///t *C* || 17 — ut *C*: *om B* || *Verg. Aen. VII* 44 || 18 maius opus *om B* || 19 *C*: *om B* || 20 sic] Nec seroma ferens· sic *C* || secundum ... 21 qui *C*: hic sequitur epicureos qui *B* || 21 epicuriorum *corr C* || 24 oria .... *et p.* 17, 1 signif. ...., *euanidis extremis litteris C*.

qu*ae*ritur qua re hoc dixerit. nisi forte septem triones significat quia hi non occidunt.

78 IBIT ET OBLICVM BIGAS AGITARE PER ORBEM quoniam luna non recto currit circulo. unde Virgilius 'hic canit errantem lunam'. ideo ne in solem incurrat et eclipsin patiatur [ut per orbem solis eat]. 80 FOEDERA disciplinam.

81 IN SE MAGNA RVVNT in se concidat necesse est quicquid ultra modum elatum est. secundum Epicureos qui interiturum putant (mundum). Salustius 'omniaque orta occidunt et octa senescunt'.

83 COMMODAT IN POPVLVM TERRAE PELAGIQVE POTENTEM | nec sinit fortuna inuida alterius aemulatione Romam 6ᵘ
iactari. ¶ ne qua gens de ea glorietur.

86 IN TVRBAM MISSI pro tribus, ut 'turba sonans'. (Sign*ific*at μοναρχίαν fuisse felicem, diuisionem autem regni infelicem), quod tam ferales exitus habuerit concordia Caesaris Pompei et Crassi: meliora contigisse Neronis imperio qui solus regnaret.

87 O MALE CONCORDES pro 'non', ut 'male sana'.

88 ORBEMQVE TENERE legitur et 'orbeque tenere'.

89 IN MEDIO id est in communione. legitur et 'in medium'. DVM TERRA FRETVM sita est enim in medio mundi.

OMISSA *A* SCHOLIA 2 occidunt; ς Excutietq; ..... egreditur; datum ... agnosci. ut uno ... uideantur; ς Ibit et 11 potentem; sensus hic ...... a se deleri; Nec sinit 13 glorietur; ς Inuidiam .... romanis; ς Communis .... et caesarem dicit; ς In turbam missi feralia foedera regni; quia ... potuerunt pro tribus 14 sonans si plures .. sunt dicit; autem monarχeian esse debere quod tam 21 et in medio; Virgilius in freta ... currunt aeternitatem ostendit. dum terra 21 mundi; In medium ..... consulite in medio; Aer et longi. perpetui. Titana

---

1 trionē *B* || 2 qui ibi non occidunt *C* qui numquam colligunt *B* || 3 obliqū *ex* oblicū *corr C* || 3—6 *CB:* non erit. currit recto circulo ñ bigis fertur mouere. uirḡ. hic ... lunam *il B* || 4 circulo currit *B* || unde *om B* || *Verg. Aen. I* 742 || 5 in *om B* || et *om C* || elipsin *pr C* || 6 paciatur *B* || ut ... eat *om B* || 7 ruunt] ruunt la&is hunc numina reb; *C* || 8 aelatum *C* || 9 ////falustius; *C* sallufti' *B*. *Iugurth.* 2, 3 || omnia quae *CB* || sorta B || 10 octa] orta *CB* aucta *Sall. ceterum cf. Philarg. ad Verg. ge. II* 336 || 11—13 *C: om B* || 12 ////emulationē *C* || 13 glori///&ur *C* || 14 — sonans *om B* || ut torua *C*. *Verg. Aen. III* 233 || 15 signat *B* || monarchiam *B mg C* (monar χeian *C in scholio A* || 17 crassi et pompeii *B* || contigissent *B corr C* contigessent *pr C* || 18 soł regnare et pompeio crasso. *supra scr.* et caesari *B* || 19 — *p.* 18, 1 quoniam *C: om B* || 19 ut *Verg. Aen. IIII* 8 || 20 *lemma perperam geminat C* || *an* et urbemque? || 21 et in medio *C correxi quod testantur VU*.

90 TITANA LABORES quoniam (semper) contra mundi uolubilitatem sol currit, et quoniam cum aput nos occidit, antipodis oritur nec umquam quiescit solis labor.

91 NOXQVE DIEM CAELO TOTIDEM PER SIGNA SEQVETVR omni enim tempore sex sunt zodiaci signa circuli sub terris, sex supra terras.

96 NEC PRETIVM TANTI TELLVS PONTVSQVE FVRORIS nullam adhuc prouinciam Roma subiecerat (pro qua cupiditas oriretur). si pro modico (ergo) tale scelus, quid pro orbe terrarum?

7 97 | TVNC ERAT·EXIGVVM scilicet quod nunc est. (asylum) ara Misericordiae in luco Iunoni et Marti consecratum a Romulo. primus inpunitatis templum aput Athenas Solon instituit, quem Romulus est secutus.

98 CONCORDIA DISCORS amicitia infidelis. et est paronomasia.

100 QVALITER VNDAS ordo: qualiter Isthmos gracilis qui undas secat et geminum mare separat.

103 IONIVM AEGEO FRANGAT MARE *Ionium mare ab Io* Inachi fluminis filia dictum est. *FRANGAT* aut frangatur aut a se frangat. AEGEVM (mare) ab Aegeo Thesei patre a*p*pellatum.

105 *LATIO MACVLAVIT* SANGVINE CHARRHAS a rege Parthorum. sunt autem Carrae oppidum Parthorum ubi Crassus occisus est.

OMISSA A SCHOLIA *inter* 6 terras *et* 7 Nec *omisi scholia A ad u.* 93 *duo, ad u.* 94 *et* 95 10 terrarum; quasi kakozelon .... sepulturam effecerat. ςTunc 14 secutus; ςTemporis .... pompeium; ςConcordia 17 undas; quod ait .... regni; Ordo *inter* 18 separat *et* 19 Ionium *scholia A u.* 101 *et* 102 21 apellatum; Arma ... caesaris; ςAssirias .... amomum; ςSanguine 24 est· ςParthica ... parthi. ςFurores. romanos ... caesaris dicit; Amphibolia

1 *et* 2 quoniam *om B* || 2 sol *ante* 1 contra *B* || et *B* ut *C* || apud *C* || antipodis *cf. ad VI* 481 || 3 unquam eius labor quiescit. *B* || 5 ///enī *C* || circuli *om B* || 8 Non ullam *B* || 10 pro toto orbe. (*om.* terr.) *B* || 11 ... est *C: om B* || Asilum *B: om C* || 12 Arā-miscricordiæ *C* || Iononi (v *supra* o) *C* iunonis *B* || marthia romulo consecrata. *B* || 13 apud *C* || 15 paronomasia *B* para nomasia *C* PARANOMASIA *mg B* || 17 qualiter] Crassus (*primam* s *ex corr.*) erat belli /// mædius mora qualiter *C* || is mos *pr C* istmos *B* || 18 superat *pr B* || 19 frangat mare ficubi saeua; inachi *C suppleui cl. C ad VI* 27 || 19—20 est *C: om B* || 21 patre thesei *B* || apellatum; *C: om B* || 22 *lemma suppleui* || a — 23 Carrae *C: om B* || pastorum *B*.

106 *PARTHICA DAMNA* amphibolia: non enim quae passi sunt sed quae Romanis interfecto Crasso intulerunt.

108 ARSACIDAE BELLVM VICTIS CIVILE DEDISTIS Parthi ab Arsaco rege dicti uel certe ab eo quod pilosi sint sicut ursi quos arsacas lingua sua uocant.

109 POPVLIQVE POTENTES alii 'potentis'.

112 SANGVINIS ET DIRO parturiens Iulia cum prole absumta est.

118 | VT GENEROS SOTIIS MEDIAE IVNXERE SABINAE quos 7u inimicos nubt*i*ae fecerunt, reddiderunt socios bella.

123 MAGNE TIMES · TE IAM SERIES VSVSQVE LABORVM quoniam se humilem felicitas ipsa non patitur. Ordo est: tu Magne times, ne noua acta Caesaris obscurent ueteres triumphos tuos. quos scilicet habuit ex Africa de Domitio, ex Hispania de Sertorio, ex Cilicia de piratis, ex Ponto de Mit*h*ridate.

124 FORTVNA SECVNDI non prosperi, sed a primo secundi. *secundus* uideretur sibi Pompeius si parem Caesarem pateretur.

125 IAM FERRE POTEST quisquam uestrum.

126 QVIS IVSTIVS INDVIT ARMA ut inuicem non sine causa sumpsisse arma uideantur, dum Pompeius sub titulo rei publicae dimicaret, ne triumphis et consulatu sibi co*ae*quaretur, et Caesar sub obtentu triumphi sic ueniebat cum exercitu, ut dimicaret si sibi consulatus non daretur.

OMISSA *A* SCHOLIA 6 potentis ' id est . . . potentis; ςSanguinis *inter* 8 est *et* 9 Vt generos *scholia A u.* 113. 115. 117 *inter* 10 bella *et* 11 Magne *scholia A u.* 118 et 121 19 pateretur; series ' continuatio. Nam̈ prima . . . . ante pompeium' ςIam 25 daretur; ςEt uictis caedat piratica . . . . times; (*sch. A ad* 122. 123) Ultrix

---

1 Furores amphiboloia ẽ non *B* || enim in quae *C* || 3 parthia barsa co///rege/// *C* || 4 dicti *om B* || Vel arsacide eo *B* || pilosint *B*¹ || 5 quos illi lingua sua ars. *B* || orsacas *C* || 7 part. enim iulia cum ipso partu assumpta est *B cf. auct.* || 10 nubtę *B* nube *C* || 12 patiebabatur *B* || est *om B* || 13 obscurrent *pr C* || 14 habui *B* || domicio *B* || 15 ex sicilia *CB* || 17 primo secundi. et medium. Nullum enim secundum sibi in regno habere uolebat. et impatiens uideretur sibi *B* || 18 parum *pr C* partem *B* || caesaris haberet. *B* || 20 *C: om B* || 21 ut uicem *B* || 22 arma sũpsisse *B* || dum peius (pom *suprascr.*) *C* || 24 et *B* licet & *C* || triũphis *pr C*.

128 VLTRIX CAVSA DEÎS figura prolempsis. *CATONI* qui prudentiae merito dis comparandus sit. qui Pompei partes secutus causam belli ciuilis fecerat iustiorem.

129 ALTER VERGENTIBVS ANNIS subtiliter detrahit Caesari, quod senem uicerit. ⁋ [et] cum senectus sit morbus.

131 DEDIDICIT IAM PACE DVCEM militiae rigorem pacis ornatus excluserat. | FAMEQVE PETITOR sectator.

132 TOTVS POPVLARIBVS AVRIS fauoribus.

133 SVI GAVDERE THEATRI Pompeianum theatrum quod priuatis opibus fecerat.

136 SVBLIMIS INAGRO QVERCVS ὁμοίωσις. arbori Pompeium, Caesarem fulmini comparauit.

139 NVDOSQVE PER AERA RAMOS per ramos Pompei filios demonstrauit inbelles.

142 FIRMO SE ROBORE TOLLANT ad uires exercitus se retulit *et* regulos (qui adhuc adh*a*erebant Pompeio), quoniam ipse senex (erat).

145 NON VINCERE BELLO 'non' sine bello uincere.

147 ET NVMQVAM TEMERANDO PARCERE FERRO temere assumpto.

148 SVCCESSVS VRGERE SVOS non contentus felicitate praesente ad alia properare.

150 VIAM FECISSE RVINA bene 'ruina', quoniam dixerat

OMISSA *A* SCHOLIA 3 iustiorem; ut cicero .... adiuuerunt; Placuit idẽ ... a communi· ςAlter 7 sectator fauorem ... pompeius; Totus 8 fauoribus ab eo ...... pompei dicitur· (*A ad u.* 132. 133) ςSui gaudere 12 comparauit; est enim .... donis· ςNudosq; 14 imbelles; ςEffundens trunco ..... solum (*A ad u.* 140. 142. 143) Firmo 18 uincere. ut erubesceret ...... et gradum (*A ad u.* 145. 146. 147); Et numquam 20 assumpto polluendo .... oro· ςSuccessus 22 properare· ςInstare fauori .... fortunae· ςViam

---

1 UL̈trix causa deîs; *sic C* || prolempsis *B* prolemsis *C* || 2 dis *B* diis *C* || 3 sequendo *B* || iustorem *pr C* || 4 subtiliter *om B* || derogat *B* || 5 quod *B* cum *C* || & *C om B cf. ad V* 309 || morbus. hic enim iuuenis, ille erat uiribus desuetus· *B. ceterum cf. ad p.* 34, 28 || 6 ... 7 excluserat *C: om B* || 7 ornat///vs *C* || 8 *C: om B* || 9—10 *C:* SVI TEATRI ipse enim priuatis opibus teatrum fecit quod Pompeianum uocauit. *B* || 11 Omoeusus *C* Omoeusis arboris *rec B* || 13 filios inbelles signif. *B* || 14 imbelles *C* || 15 solo boretollant *pr C* || 16 regulis *C om B* || qm̃ ipse *C:* quia *B* || 18—20 *C: om B* || 19 temereas sũto (p) *C* || 21 contẽpτ' *B* || 22 preſent& ad *C* p̃senti sed sẽper ad *B* || properans · *B.*

'impellens'. an quod cum detrimento *rei* publicae primatum tenuisset.

151 QVALITER EXPRESSVM VENTIS PERNVBILA FVLMEN tria sunt genera fulminum, unum afflatorium tantum, ut Virgilius

'ex quo me diuum pater atque hominum rex
fulminis afflauit uentis'.

aliud quod incendit. tertium quod transfigit, *ut* item Virgilius 'transfixo pectore flammas'.

153 RVPITQVE DIEM repleuit. Virgilius

'illius inmensae ruperunt | horrea messes'. 8u

'diem' etiam aerem uel lumen e quo dies constat.

154 TERRVIT OBLIQVA flexuosa, ita enim fulgur apparet.

155 IN SVA TEMPLA FVRIT in locis quae facit sacra dum furit. uel in Capitolio. sic autem Caesar *in sua urbe furit ut illud* in suis templis.

157 RECOLLIGIT IGNES dum caelum repetit.

158 CAVSAE SVBERANT quoniam dixerat 'fert animus causas'.

159 SEMINA diuitiarum cupiditas scilicet. SEMPER MERSERE POTENTES Salustius 'incitabant praeterea corrupti ciuitatis mores'.

162 LVXVM SVASERE RAPINAE praedae de hostibus factae delicias ambitionemque suasere.

OMISSA A SCHOLIA 1 impellens. quod supra ... bello. an quod 12 constat rupit diem ..... timentem (*scholia A u.* 153). ς Terruit

16 suis tectis nec ferri nec saxi; Vt caesar ... furit. nihil enim .... obstare; (*A u.* 155) Recolligit 17 repetit; redire .... descenderit· ς Hę ducibus. quos alter .... cupiebat; Causae 19 causas· ς Sed publica belli ... rebus; Semina 22 mores· ς Et mores ... fuerant. ς Luxum

---

1 an *C:* significat B || rei publicae] plane *C om B* || 3 flumen *pr C* || 4 fulminum · minimum *B* sed minus uentus *C* || efflatorium *B* || 5 *Verg. Aen. II* 648 || 8 incendit· aliud quod *sic B* || *Verg. Aen. I* 44 || 10 diem] diẽ populosq; pauentes; *C* diem id est *B* || rĕpleuit *C* || *Verg. ge. I* 49 || 11 immse *B* || rupuer̃ *pr C* || orrea *B* || 12 aerẽ *B* aine *C* || lumine quo *CB* || 15 furit] fu///rit ɴullaq; exire u&antem; *C* || qui facit sua dum *B* || autem *om B* || Caesar ... templis] caesar in suis tectis *C* caesar in sua urbẽ. *B* || 18 *Luc. I* 67 || 20 scilicet ... 22 mores *C: om B* || 21 potentem; *C* || *Sall. Catil.* 5, 8 *cuius etiam uerba* quos ..... luxuria atque auaritia uexabant *olim adiuncta fuisse docet scholion U(A) ad u.* 158 || ciuitates *pr C* || 23 de *om B* || 24 ambitionem deliciasque *B*.

163 MENSASQ· PRIORES ASPERNATA FAMES ut nec fame ad priores uictus cogerentur. sic meliore comparatione priorem horrebant.

166 PAVPERTAS FVGITVR quoniam paupertas fortes nutrit. Virgilius

'hanc olim uitam ueteres coluere Sabini'.

TOTOQVE ARCESSITVR ORBE malum diuitiarum ex toto orbe contrahitur. quo malo singulae quaeque gentes ad interitum deducuntur. et significat aurum, uel certe hoc dicit, quod una quaeque gens habundat, ut una aurum alia argentum alia sericum.

168 CAMILLI Camillus qui ab obsidione Gallorum Ro-
9 mam | liberauit. Curius Dentatus qui de Pyrrho triumphauit.

170 LONGA per auaritiam plurimorum rus iugerum fieri, cum ante non plus quam VII iugera liceret habere.

173 INDE IRAE FACILES aut ex diuitiis aut ex auaritia.

175 PLVS PATRIA ut inter honestates et glorias numerarent plus patria sua potuisse opibus ferro quaesitis. IVRIS quantum quisque poterat, tantum grassabatur.

176 PLEBIS SCITA plebis consulta.

178 RAPTI FASCES *PRETIO* non merito sed mercede.

OMISSA A SCHOLIA 3 horrebant. ςVix nuribus .... copiosior (*A ad u.* 165) paupertas 11 sericum; ςQuo gens .... exitium; ςCamilli 13 liberauit. furius ... consul · curius 16 auaritia; Vile .... periculosum; Plus 18 ferro quęsitis; ςMensuraq; ..... uiribus esset; ςIuris 20 consulta; Coactae; ad leges ... scita; Lex seuatus ..... a populo: Rapti 21 mercede; ςPrętio ..... appellantur; ςAmbitus

---

2 meliorem paratione *B* || priores *CB* || 3 ărebant *B* || 4—6 *C:* quia fortes nutrit ACCERSIT Virgil. hanc ..... sabini *B* || *Verg. ge. II* 532 || 7 arces/////situr *C* || 8 quaeque *om B* || 9 trahuntur et deducuntur *B* || haec *B* || 10 quod *sic CB* || auro — argento — serico *B* || 12 iste est camillus B^1 *om* B^2 || qui romā obſidione B^1 || osidione *pr C* || gallorum CB^2 senonum gallorum B^1 || 13 liberauit et signa reuocauit demumque ad exilium rediit B^1 liberauerunt iterumque locum exilii repetiit B^2 || furius *B* || de pirrho *C* depiro *B* || 14 per ... fieri *C: om B* || res UTI**ena (*an* era) fieri *duabus litt. erasis, omnibus paene euanidis C* || 15 cum ... habere *C:* quia ante non plus quam VI iugera licebat habere B^2 namque duobus (*scr* ciuibus) emeritis duo iugera dabantur B^1 || VII *Berol. Weberi* VI *B* sex *C cf. Schwegl. hist. Rom. II* 418 *sqq.* || 16 ex uitiis *B* || aut ex *C* uel *B* || 17 Decus id est inter ... glorias haec conputabant *B* || 19 quisque *B* quis *C* || crassabatur *CB* || 20 *C: om B* || *lemma geminat C* || 21 *necessarium lemmati uoc. addidi.*

179 AMBITVS VRBI quod aliquando ad campum Martium armati conuenerant.

180 VENALI 'uenali campo' id est Martio, ubi scilicet antea per populi suffragia magistratus creabantur, qui nunc beneficio principum fiunt. dicit autem: eodem modo *populus* Romanus fauorem suum uenditauit quo uendunt patrimonia proscriptorum negotiatores qui sectores appellantur. CERTAMINA comitia dicit.

182 MVLTIS VTILE BELLVM sceleratis et egentibus quibus aliena clades fit plerumque commoditas.

183 IAM GELIDAS hinc incipit narratio. ante enim praenarratio fuit. ALPES autem lingua Gallorum alti montes dicuntur.

185 PARVI RVBICONIS Rubico fluuius limes Galliae est | 9u et Italiae, sed Galliae togatae. Rubicon autem dictus eo quod rubri coloris sit, ut 'rubrum mare' quod Gr*a*eci ἐρυθρὰν θάλαccαν appellant. nam et Tiberis quondam a colore Albula dictus est.

188 TVRRIGERO CANOS cum adhuc floreret imperium. quare quod CANOS dixit, *** sed ad reuerentiam pertinet, ut est 'populeas inter senior'.

189 LACERTIS quod nudato pectore, quod sparso crine,

OMISSA A SCHOLIA 13 dicuntur; ς Cursu; cursum .... ardua montis; ς Parui 19 canos; propter ... fides. cum adhuc 21 senior; ς Nudis. id est uisa; ς Lacertis·

---

1 LOETALIS Quia olim ad *B*[1] || 2 conuenerant *B*[1] conuenerint *C* || 1—2: campum martium olim sine armis ibant ad comitia facienda nunc armati *inter l. B* || 3 campo *et* scilicet *om B* || 5 eadem *C* || 6 romanis *CB* || suum uendere. uendunt *sic B* || 7 negotiatiotres *B* || certamina ... 10 commoditas *C: om B* || 11 antea praenarrato *B* || 12 Lingua gallica alpes sdn̄r (*sic*) alti montes *B* || 15—18 *cf. gl. ant. in A. Mai cl. auct. t. VII p.* 578 'Rubicon fluuius eo quod aqua eius rubet, inter Italiam Galliamque fluens' || 14 est ... 15 togatae *C:* togatae et italiae *B* || 15 Rubicon dr̃ quod *B* || 16 mare rubrū *B* || gretie pr̃tra talassan *C* greci epitalasan *B* || 17 tyberis *C* || a colore quondam *B* || 19 et propter nobilitatem· quia adhuc florebat in imperium. uel propter turres urbis *B* || 20 quare quod] quare *C* Quod *B* || dix̃ canos *B* || sed *C om B: intercidit ex. c.* non ad uetustatem || pertinet uel quia uetus erat ut *B* || 21 ut est *Verg. Aen. VIII* 32 *cf. Seruius* 'SENIOR .... ad reuerentiam pertinet. sic Lucanus de urbe Roma adhuc florente —'.

quod totum triste patriae numen occurrit, ponenda arma sunt. erubesce Caesar. uiso te Roma non loqui sed flere conpellitur. occurrit Roma solutis crinibus, fletu solo conposita in suum excidium et tuam Caesar, lugere uictoriam.

191 QVO FERTIS an in me mea arma conuertitis?

194 LANGOR torpor. IN EXTREMA pene enim limitem praeterierat. Virgilius 'retroque pedem cum uoce repressit'.

197 GENTIS IVLEAE ab Iulo. *ET RAPTI* quotiens cumque Romulus aliquid imperare ciuibus uoluisset, in Capitolio se includebat. hic autem cum extra urbem senatum haberet ad Caprae paludem, subito *orta* tempestate a senatu discerptus est. quod factum cum ad aures populi peruenisset, ut mitigaretur et ne tumultus fieret, qui*a* ad iram usque exurrexerat, Iulius Proculus, qui ab Iulo originem traxit, iurauit uisum a se esse Romulum in somnis [et] praecipientem sibi, ne quid populus Romanus tumultuaretur, quoniam a Marte esset in caelum raptus. quibus uerbis usus Proculus inflatum furorem plebis mitigauit. inde (est) illud institutum, ut quotiens imperator decessit, unus senatorum eum
10 raptum in caelum esse (fateatur). | ⸢ QVIRINI aut in caelum rapti aut discerpti. quoniam Romulus fertur, cum apud Caprae paludem contionaretur, nusquam comparuisse subito. sunt qui dicunt in urbe Roma eum a populo esse discerptum.

OMISSA A SCHOLIA 4 uictoriam; ϛ Et gemitu .. uisa; Quo 5 conuertitis; ϛ Hucusque .... peruenire; ϛ Langor 7 repressit; ☉ Bene iuleae .... nomen iulo; ☉ Gentis · 20 caelum ēē ·ϛ· Et rapti .... foci. quirini. romulum ..... comparuit ·ϛ· Quirini aut 23 discerptum; ϛ Latialis .... iuppiter. ϛ En adsum

---

1 nomen *CB* ‖ ponenda .... 2 flere *C:* ///////da//////s erubescer/// etiã caesar sub u///ro tecũ romã non la qui etiam flere *B* ‖ 3 compellitur *et* cõposita *C* ‖ roma *C* namque *B* ‖ 5 mea *om B* ‖ cõ///////tis *B* ‖ 6 Langor (*supra scr.* torpor) in *C* ‖ 7 *Verg. Aen. II* 378 ‖ proem cum *B* ‖ c[u]m *ras. C* ‖ 8 Quotiescunque autem *B* ‖ 10 senatum habuisset *C* haberet senatum *B* ‖ 11 subito *C* subita *B. cf. Liu. I* 16, 1 'subito coorta tempestas' *Eutrop. I* 2 'orta subito tempestate' ‖ a *om pr C* ‖ 13 &netumultus (fier& *supra*) quiadiram usq; exurrexerat *C:* tumultus quisque ad iram processerat *B* ‖ 14 qui *C:* inflatum furorem plebis qui *B* ‖ iulo *B* iulio *C* ‖ origin& rax̃ *pr C* ‖ 15 a se uisum (esse *om*) *B* ‖ precipiente *C* ‖ 17 morte *B* ‖ raptus. *C:* raptus sub mulieris (*scr.* numinis) ábitu in sõnis secum loq//////ns · *B* ‖ 20 in caelum raptum (esse *om B*) ‖ Q(i)rini *C* ‖ 21 rapti ... 23 discerptum *C:* rapte aut in urbe discerpti uobis (*scr.* aliis) auctoribus *inter l. B* ‖ 23 dis certum; *pr C.*

201 EN ADSVM VICTOR TERRAQVE MARIQVE ordo: en adsum, Caesar, ubique tuus miles e Gallia et Britannia.

205 SQVALENTIBVS ARVIS ὁμοίωϲιϲ. SQVALENTIBVS aridis.

206 ASTRIFERAE LIBIES gr*a*ece posuit τῆϲ Λιβύηϲ.

210 LEVIS SI LANCEA MAVRI 'leuis lancea' uel quoniam solis lanceis utuntur, sic leuem armaturam deducunt quae non multis telis armatur: uel 'leuis' uelox.

212 SECVRVS (id est contemnens) ut (est) 'securus amorum german*a*e'.

214 PVNICEVS RVBICON Porfurion 'puniceum' interpretatus est quasi ph*o*eniceum (propter rubras aquas), quem ad modum ἐρυθρὰν θάλαϲϲαν dicimus rubrum mare. Cornutus uero sic: quasi puniceum lapidem habens aut ripas. 'Rubico' autem, non 'Rubicon' debet dici, quoniam genitiuum 'Rubiconis' facit, non 'Rubicontis'.

217 PREBEBAT HIEMPS quoniam supra 'fonte cadit modico'.

218 CINTHIA CORNV tertium hiemis mensem (significat).

219 ET MADIDIS EVRI tropus meto|nimia. non enim euri 10^u
madebant sed per euros niues, ut merito *euri* crescere fluuius uideretur resolutione niuis.

224 VETITIS ET CONSTITIT ARVIS quoniam dictum est '*si* ciues huc usque licet'.

OMISSA *A* SCHOLIA 2 britannia ς· Caesar ubique .... id est adsum ·ς Squalentibus 4 libies ·ς Saeue stimulauit .... habere dicitur; ς Leuis 7 uelox: aut si lanceam uolunt ..... celeres habentur· ς Securus 15 rubicontis· ς Tum uires ... aduenit; ς Prebebat *inter* 20 niuis; *et* 21 ς Vetitis *scholia A ad u.* 219. 221. 222 22 licet: Scilicet ab .... usque licet· ς Temerataque *p.* 26, 3 sunto: id est sint foedera

---

1—2 e *C: om B* || 1 Ensum (ad *s. scr*) *C* || assum *corr C* || 2 & gallia britannia *C* gallia et britannia uictor id est terrestri et nauali proelio *inter l. B* || 3—4 *C: om B* || 3 omoeo sis *C* || 4 posuit. tes libies *C* || 5—7 *C:* Aut si lancea .... factam. (*schol. A*) Leuis uelox (*u.* 7). uel epitheton ... habentur (*schol. A*) . siue qm̄ (*u.* 5) ... armatur (*u.* 7) *hoc ordine B* || 5 uel] et *C* || 6 laceis *pr C*· || utuntur *B* utitur *C* || sic *C* ipsi *B* || 7 amatur *pr C* || 8 contempnens *B* || ut *Verg. Aen. I* 350 || armorum in suum hostem *B* || 10—14 *cf. de scholiis Horat. comment. p. VI sq. priorem Porf. interpretationem sequitur Comm. ad I* 185, *alteram Cornuti Adn. ad eundem uersum* || 10 porfirion (*litt.* iri *in rasura ampliore*) *C* porfirius *B* || interp̃tatus *B* || 11 feniceum *CB* quasi feniceus propter rubras aquas *inter l. B cf. ad p.* 23, 15 || EPITPANTALASAN *rubro C* epitran talasan *B* || 13 sic quasi *B* sic sic *C* || 14 ribicon *pr C* || qm̄ genitiuū *C* quia *B* || 16 *C: om B* || hiem///s *C* || supra: *u.* 213 || fontem creuit *C* || 17 co nu *tertia littera euanida C* || 18—22 *C: om B* || 19 remanebant *C* || euri *suppleui cf. p.* 20, 2. 42, 2 || 21 *Luc. I* 192.

225 TEMERATAQVE IVRA RELINQVO 'temerata' temere corrupta. 'iura' triumuiratus.

226 PROCVL HINC IAM FOEDERA SVNTO 'foedera' aut propinquitatis aut imperii aut legum aut iuris.

227 CREDIDIMVS FATIS deest 'nos'.

* * * * *

11 267 IACTATIS CVRIA GRACCHIS a senatoribus.

* * * * *

12 313 ET NOMINA VANA CATONIS quod semper dicebatur Cato sapiens.

312 MILITE CVM SVBITO (cum exercitu) repente collecto.

316 ILLE REGET CVRRVS id est triumphos.

* * *

12ᵘ 322 ATQVE AVSO conato.

325 BELLA NEFANDA id est ciuilia parat.

328 QVAS NEMORE IRCANO silua Ircania dicitur in Armenia.

331 DVRAT MAGNE SITIS id est cupiditas.

335 DESCENDERE SYLLA Sylla enim peractis bellis deposuit imperium.

336 POST CILICAS id est piratas. Cilices diu piraticam exercuere. hos Pompeius deuicit. bene adiecit 'uagos', ut laudibus Pompei aliquantulum derogaret. ⟦ Hos Pompeius

---

OMISSA A SCHOLIA *post* 5 nos · *scholia A u.* 230. 231. 238. 240. 243. 246. (*deest schol.* 242) 253. 254. 255. 257. (*deest sch.* 260 Rura ... tacent.) 260. 262. 264. 266 (— contra ius) 6 gracchis; In horum perniciem ..... pertulerant a senatoribus curia, ordo; .... minax gracchi: quorum ..... ingraccos est latum. *praeterea scholia integra u.* 268—278. 282—311. 313 8 sapiens; Continuo ..... declinauit· (*sch. A* 315) ς Milite id est tirone .... desiuit (*sch. A* 312); ς Cum subito 10 triumphos; puer enim .... ut solebat· (*sch. A* 316. 319. 321) ς Atque 12 parat. ς Suetis ciuilibus armis .... sillae; Suetus illius rei ..... ligurem; ς Et docilis .... ut uincat (*sch. A u.* 325. 326). ς Quas 14 cupiditas o pompei· ..... imitaris· (*sch. A u.* 331. 335) ς⟧ Descendere

---

2 trium uiractus *pr C* || 4 aut iuris *om B* || 5 credimus *pr C* || 7 quod *C inter l. B:* Cato enim scĭssim' uir erat. et *B*¹ || 8 Cato *om B*¹ || 10 *C: om B* || 13 ĭra cania *C* || 14 magnę *C* || 16 imperium; *C:* imperium uolens nolensque. Vnde Iuuenalis ·I· (*u.* 15 *sq.*) 'et nos consilium dedimus Syllae ut altum priuatus dormiret' *B* || 17 id est piratas *om B* || 18 exhercuᵉre *C* exercuerunt *B* || deuicit: *C:* deuicit et dedit ciuitatem *B* || 19 pompeii *B* || derogar&; *C:* derogaret. ut non magnum sit pompeio uicisse errantes. et non magnum praelium fuisse (*om.* Hos

uicit et dedit ciuitatem. bene autem 'uagos' posuit, simul quia piraticam exercebant et ut ostenderet non magnum proelium in quo uicti sunt errantes.

ET LASSI PONTICA REGIS Mit*h*ridates enim Ponti rex attritus a Pompeio est, qui iam et ab aliis Romanis ducibus saepius caesus erat, unde 'lassi' dixit (id est fatigati). VIX autem CONSVMMATA ideo, quoniam solitus erat a pueritia aduersum uenena antidotum accipere et quod uulgo dicitur stagnatus erat. aliud maius ergo uenenum accepit quo periret, et cum mori nequiuisset, a filio Pharnaci [regis] occisus est. ⁋ VAGOS refugientes. quo modo detrahit gloriam.

338 | *PROVINCIA* CESAR et Caesar sicut rebellis prouin- 13
cia a senatu Pompeio subigendus tradetur?

339 VICTRICES ordo: quod uictrices aquilas iussus deponere non paruerim.

341 HIS SALTEM militibus. DVCE Caesare.

342 SVB QVO LIBET ISTE TRIVMPHET sub Pompeio an sub Caesare.

346 PIRATAE Pompeius uictis piratis ciuitatem constituit quam Pompeiopolim dixit.

348 QVAS FECIMVS quas habemus.

351 VRBI SERVIRE quae Pompeio seruire soleat. id est sine labore imperabimus. PARATAE qu*ae* parata est seruire Pompeio.

353 SECVM INCERTA et pugnare et non pugnare. PIETAS

OMISSA A SCHOLIA 11 gloriam; ς Pontica· . . . . . id est ego; (*sch. A bina ad u.* 336. 337. 338) Cesar 16 caesare. ς Miles . . . . . aruis (*ad u.* 342); ς Sub quo libet 18 caesare; ς quae moenia . . . . . moenia fessis (*ad u.* 345). Piratae 20 dixit; ς Coloni; cilicas . . . . . bellis (*ad u.* 346. 348); ς Quas 21 habemus. Nec praeda . . . . non possunt (*ad u.* 350). ς Vrbi 24 pompeio; bene parate . . . pompeio; ς Secum

---

. . . 3 errantes) *B* ‖ 1 uagos . . . 3 errantes *hinc sumpserunt A* ‖ 2 mag preliū *pr C* ‖ 4 enim *om B* ‖ 5 a pompeio attritus *B* attributus apom peio *C* ‖ 6 sepius *C* ‖ unde et *B* ‖ 7 Vix . . . ideo *C:* Vix diē· *B* ‖ 8 uenenum B ‖ 9 ergo maius *B* ‖ 10 farnaci *C* ‖ 11 uagos . . . . gloriam *C: om B* ‖ 12 et] Nūquid *B* ‖ prouintia *CB* ‖ 15 paruerit *C* ‖ 17—18 *C: om B* ‖ 19 pyratis ciuitatem eis *B* ‖ 21 . . . 22 soleat *C: om B* ‖ 22 Vrbis *pr C* ‖ 23 imperabimus i·reicimus *B* imperauimus *C* ‖ paratae . . . 24 Pompeio *C: om B* ‖ 25 Secum//////// (m *ex corr.*) *C* ‖ et pugnare et non opus idōq; dubium *B*.

13u remouebant eos a belli ciuilis scelere | liberi, coniunx [affectus] et patria, tamen ferri rapiebantur audacia.

356 DVCTORIS Caesaris metu. MVNERA primipilatum tenebat uel munus primi pili. hic L*a*elius primipilaris centurio.

357 EMERITI stipendio liberatus id est militiae tempore perfunctus, hoc est missus. DONI pro ser*u*ato ciue meruerat coronam.

358 SERVATI CIVIS quod ciuem in bello seruauerat. [et] Ille enim hac corona donabatur qui aut patriam defenderat aut ciuem in bello seruauerat. sicut hic L*a*elius, qui ciuicam coronam ferret. QVERCVM huius enim arboris fructu ueteres uescebantur.

361 TENVIT tardauit.

362 CONQVERIMVR scilicet contra ducem querimur.

365 DEGENEREM pro inbello. REGNVM superbiam et dominium sustinebis? TOGAM pati possumus togam hoc est senatum degenerem a maioribus suis?

367 DVC AGE ab urbe, quod facile nobis est.

369 RELINQVERET ORBE*M* Gallia*s* scilicet. OCEANI Brittannicum bellum *significat.* per oceanum itur ad Brittannias.

370 REMO * *.

371 RHENVM fluuium.

OMISSA *A* SCHOLIA 2 audatia; quanquam .... ad furorem (*ad u.* 354. 355). ς Ductoris 3 metu. dum timent ..... dicuntur; Munera 10 ferret· ςReferentem (*cf. adn. cr.*) ... gerebat. ς Quercum 11 uescebantur: his qui ciuem ..... coronam decreuit; ς Tenuit 16 suis. ς Vsque adeo ...... miserum est (*ad u.* 366); ς Duc age 17 est. ς Inospita .... inhospita sirtis. ς Relinqueret 21 fluuium. ς Arctoo .... galliae (*ad u.* 371); ς Audiero

---

1 Reuocabant eos a bello ciuili (scelere *om*) *B* || ciuiles *pr C* || couiuges *B* || affectus *om B* || 2 patria *paene euanidum C* || audatia *B pr C* || 3—7 *C: om B* || 3 meta *pr C* || 4 uel munus] ut dicimus · *C* || 5 Liberatis *pr C* || *cf.* peracta militia *il B* || 6 missis *C* || pros | trato *C* || 8 quod *C:* quia ipse *il B* || in bello auem *il B* || ille ... 10 Laelius *C: de B uide auctarium* || 8 et *cf. ad V* 309 || 10 leliuſ quoduitā quod (o *deleta* con *suprascr*) ferret. ς Referentem lelius gerebat. *C in eis quae adduntur latet decurtatum schol. A quo uerborum ordo indicatur* || 10 Quercum ... uescebantur *C: om B* || 12 retinuit retardauit a ciuili bello *B* || 13 Conq̄rimur: *C* || quaeremur *in* —imur *corr C* || 14 pro inbello *sic C: om B* || superbiā *C:* senatorum ·ī· regum superbiam *il B* || 15 sustiuebis *om il B* || possimus *pr C* || 16 suis. *C:* suis. Siue numquid sustinebis (*corr. ex* stinebis) togam ·i· pacem. quia togis in pace utebantur *B* || 17 Ab *C:* s· nos ab *B* || quod *C:* scilicet quod *B* || 18 Relinquere &orbi. *C* || Gallia *C* galliam *B* || scilicet ... bellum · *C:* scilicet uel certe totum bellum signat brittannicum *il B* || 19 brittanniam *B* || 20—21 R(h)emo; r(h)enum fluuium. *C: om B.*

374 | AVDIERO quoniam contra te uenerit. SIGNA DECEM per 14
decennalia. ⁋ decem legiones habebat fidissimas. et antiqui sic iurabant per signa. FELICIA propter euentum uictoriae.

375 OSTE etiam de Romano.

378 INVITA (licet) nolente.

380 NVMINA simulacra. MISCEBIT liquefacto metallo bene temperabit. NVMINA MISCEBIT CASTRENSIS Iunonem monetariam dicit. ⁋ Moneta Iuno dicta est. cum enim Senones a Capitolio remouisset, Moneta dicta est, quod mouisset ut Capitolium tuere*n*tur.

382 METATOR metator dicitur qui mittitur ab imperatore, ut castris uallum paret. nam mensores dicuntur et metiendo frumenta qui mittuntur per prouincias.

385 ILLA LICET ordo: licet Roma sit (illa urbs).

387 ELATAS elata enim manu coniuratur.

389 OSSAE T*h*essaliae mons, ut Virgilius
'ter sunt conati inponere Pelio Ossam'.

391 | REDEVNTIS IN AETHERA ut robori*bus* curuatis ca- 14ᵘ
pita arborum terram tangerent et rursus erigerentur.

394 FORTVNAM felicitatem. SPARSAS dubius enim uenerat.

OMISSA A SCHOLIA 2 decennalia: decennio ... dimicatum est. decem 3 uictoriae; ϛIuro uox deuoti militis; oste 4 romano. ϛIn uiscera .... me iubeas (*ad u.* 377. 378). ϛ Inuita 5 nolente: bene .... affectu. ϛNumina 6 simulacra. pro numinum simulacris. ϛMiscebit 10 tueretur; ϛ TIBRIDIS .... ponere (*ad u.* 381)· ϛMetator 13 prouintias · ϛ Tu quoscumque ..... lacertis (*ad u.* 383); ϛ Illa 15 coniuratur · ϛ Ad bella uocaret .... ciuilia; ϛ Ossae 16 ossam; ϛTrachicus: quod .... seniores sint; ϛCuruato robore; Arboribus ..... redeuntis. ϛPressae. ipsius ossae. ϛ Redeuntis 19 erigerentur cum iterum .... eriguntur (*ex schol. u.* 390) ·ϛ· Siluae .... sonus (*sch. u.* 391); ϛ Fortunam 20 uenerat; ϛ Lemanno ...... siccis faucibus (*scholia u.* 396) ϛ Vogesi

---

1—2 decem *C: om B* || 1 SIG *C* || 2 & *C:* per quarum signa iurat. et *B* || 3 per signa *om B* || Felitia autem propter *B* || 4 ◡̇ϛ oste ... romano· *in mg. addidit C inserendum post* militis; ◡̇ (*in sch. A*): non solum ex alieno. sed ex ciue insuper *B* || 6 miscebit ... 8 dicit *C: om B* || bene: *fort.* ignis || 7 temperauit· *C* || 8 Moneta ... 10 *C:* Moneta dicta est eo quod admotis senonibus ad capitolium ipsa capitolium tueri monuisset per anserem. castrensis autem iuno dicebatur quod in capitolio colebatur *B* || 8 mone tano (iu *super scr.*) *C* || dum *C* || 11 dicitur] est *B* || 12 uellū *pr C* || nam ... prouintias *C: om B* || 14 ordio *pr C om B* || 15 elatas (*in mg. add.*) enim manus *C* Elatis enim manibus *B* || coniurabant antiqui *B* || 16 Tessalę (i *super scr.*) *C* || Thessaliae ... ut *et* 17 ter ... conati *om B* || *Verg ge. I* 281 || 17 imponere *C* || p///ₒelio *ex* prelio *corr C* || 18—20 *C: om B* || 18 roboris curuatis capita *C*.

397 LEMANNO fluuius. VOGESI fluuius.

398 LINGONES gens Galliae.

399 ISARAE fluuius Galliae.

400 PER TAM MVLTA subauditur 'rura'. IN AMNEM Danuuium. ‖ Rhodanum.

402 STATIONE obsidione.

403 MITIS ATAX fluuius (Galliae non adeo profundus. ideo 'mitis' quia per illum classis Romana *non* nauigauerat nisi contra se Caesare dimicante. cuius exercitu recedente gauisus est).

404 LATIAS ordo: etiam Varus fluuius qui est promoti limitis Italiae quasi nouus terminus 'Latias gaudet non ferre carinas'. Supra dixerat de limite Rubiconis: hic ultra Rubiconem est.

405 QVAQVE SVB HERCVLEO SACRATVS NVMINE PORTVS zeugma: deseruere etiam illa loca, 'qua*que* iacet litus'. PORTVS Herculis Mon*o*eci. ideo autem 'Monoeci' quod solus illic οἶκον habe*b*at id est templa. Sequitur topographia litoris.

408 MONECI portus Herculis.

409 QVAQVE IACET LITVS ('dubium') quod neque aquam perpetuo habet neque terram.

410 VINDICAT ALTERNIS accessu et recessu.

411 OCEANVS VEL CVM REFVGIS argumentatur ut uentum dicat ab extremis axis modo solere flare modo desinere et recedere facere.

413 MOTA SECVNDO primum sidus est solis, secundum lunae. quia hic dicit crescere et decrescere mare ad imitationem lunae.

15 416 DVCAT aliter | 'tollat'.

---

1 Lemanno (*lemma scholii A*) *suprascr.* fluuius *C* ‖ 2 Linguones *pr C* ‖ 4 danubium *corr C, B: debebam includere sed cf.* in amnem famae maioris dannbium *et* ·i· ubi in mare cadit. non isara. sed annbibib; (*sic*) uocatur *B* ‖ 5 rhodanum *om B* ‖ liberantur ab obsidione romanorum *il B* ‖ 7 fluuius *supra lemma scr. C* ‖ 11—16 litus *om B* ‖ finis *debebat praeponi* ‖ &c | lamnarius *pr C* ‖ ////limitis *C* ‖ 15 pontus; zeu/////ma *C* ‖ 17 mene ci *C om B* ‖ ideo autem m̄te quod *C:* quod *B* ‖ 18 *C:* habebat templum *B* ‖ CYCON habeat *C* ‖ topogra · fiali//toris *C* ‖ 20 meneci *corr C* ‖ 22 neque terram aridam *B* ‖ 24 oceamus *pr C* ‖ 25 modo solere *om B* ‖ 27 secundo *sscr* luna *C* ‖ 28 *C:* ·i· per interlunia terris *il B* ‖ decrecere *pr C* ‖ 30 tollat *sscr.* ł ducat *B.*

417 QVAERITE QVOS AGITAT qui norunt rationem mundi.

419 TVNC RVRA NEMETIS fluuius. uel dea quae a barbaris colitur. uel ciuitas in Gallia.

420 SATVRIS zeugma: mouet. est autem flumen Aquitaniae.

421 TARBERLICVS flumen Tarbellicae ciuitatis. uel gens.

422 SANTONVS ciuitas Galliae. uel fluuius. uel populus Galliae. HOSTE Romano milite.

423 ET BITVRIS populus. LEVES ueloces. SESSONES gens Galliae.

424 LEVCHVS populus Galliae cuius oppidum Tullum.

426 BELGA ciuitas Galliae. ordo: Belga docilis rector monstrati quouenni. Quouenna genus uehiculi cuius usum Galli primum inuenerunt.

427 ARVERNIQVE AVSI zeugma: gaudent. ARVERNIQVE [*A*edui dicti a uerecundia ist est ἀπὸ τῆς αἰδοῦς. tectis enim capitibus primi instituerunt sacra facere, siue ne quid aduersum conspiciant, siue ut dixi ut confiteantur uerecundiam circa deos habere.]

428 SANGVINE AB ILIACO POPVLI errasse hic poeta uidetur. nam *A*edui sunt ab Ilia*co* sanguine. qui Romanorum fratres dicti sunt.

429 NERVIVS Nerui ciuitas est. QVOTTAE quia Titum Appium et Aurelium Quottam legatos occiderant. Quotta legatus Caesaris fuit in Gallia. Neruii Galli*ae* populi fincxerunt foedus illi et post securum occiderunt.

431 VANGIONES qui in Rheni insula habitabant.

432 CINGA fluuius.

435 GENS * * * mons Germaniae. CANA niuea. GEBEN-

1 *diuersa in B gl. mitto, ad* 2—8 *nihil enotatum* || 4 *et* 15 zeu///ma *C* || 6 Traberlicus *et* tabellicę *pr C* || 9 Hoc est uel qui leuem armaturam habent et longas hastas. est autem galliae *B* || 11 *om B* || 12 Gensis (*sic*) ciuitas est galliae nobis adhuc incognita. a qua pars galliae belgica dicitur. *B* || ordo . . . quouenni *om B* || bella *C* || 13 Couenna *mg C* Conuinni *B* || uehiculi sicut esseda et birotum *B* || 13 cuius . . . . 26 occiderunt *om B* || 13 ausum *pr C* || 16 *et* 21 eduli *C* || apoteced; *C* || 17 sive (v *ex corr*) *C* || quid autaduersum *C* || 20 ////ab *ex corr. C* || 21 illia *pr C* || 23 cuntas *pr C* || Quottę quia (ti *sscr*) tum *ex* Quodte quiatum *corr C* || *scr.* Titurium Sabinum et Aurunculeium || 24 quod tam *pr C* || 25 fin///xerunt f^o^edus *C* || 27 qui *C:* Vuarmacenses populi. qui *B* || reni *pr C* remi *B* || 28—29 *om B* || 29 gens mons *sic C: glossema ad* Gebennas *pertinet.*

NAS Burgundionum clusurae sunt quas inter se et Gallos habent.

441 TREVIR gens.

442 ET NVNC TONSE LIGVR quoniam de Gallia in Liguriam transierunt et * * condiderunt.

443 TOTI PRELATE COMATAE tres sunt Galliae, bracata comata togata.

15ᵘ 444 ET QVIBVS INMITIS pro: et a quibus | placatur.

445 SANGVINE DIRO TEVTATES HORRENSQVE FERIS ALTAR·E· Mercurius lingua Gallorum Teutates dicitur qui humano apud illos sanguine colebatur. ¶ Te*ut*ates Mercurius sic apud Gallos placatur: in plenum semicupium homo in caput demi*t*titur ut ibi suffocetur. Hesus Mars sic placatur: homo in arbore suspenditur usque donec per cruore*m* membra digesserit. Taranis Ditis pater hoc modo aput eos placatur: in alueo ligneo aliquod homines cremantur. ¶ Item aliter exinde in aliis inuenimus. Te*ut*ates Mars 'sanguine diro' placatur, siue quod proelia numinis eius instinctu administrantur, siue quod Galli antea soliti ut aliis deis huic quoque homines immolare. Hesum Mercurium credunt, si quidem a mercatoribus colitur, et praesidem bellorum et caelestium deorum maximum Taranin Iouem adsuetum olim humanis placari capitibus, nunc uero gaudere pecorum.

446 TARANIS NON MITIOR ARA DIANAE quia Diana humano cruore litabatur. SCITHICAE in Scythia apud Tauricam regionem Di*ana* humano sanguine colebatur, cui*us* erat sacerdos Iphigenia.

---

1 burgudionum (n *sscr*) *post* sunt *B* || inter gallos et ipsos mediae positae *B* || quasi *pr C* || 3 *post* 5 condiderunt *coll. C* || 3—5 *om B* || 4 ton | seli∗gੳr (se *in ras.*) *C* || 5 * * *rasuram II litt. C* || 6 prelatę comaetę *pr C* || bragata *B f.* 3ʳ || 7 tota *pr C* || 8 inoris: pro *C* || pro *om B* || plagatur *pr C* || 9 Sangune *pr C* || 10 feris · artane *C* || Merc. . . . 12 colebatur *B et relata ad* 10 teutates *mg C* || curius lin *abrasa in C* || 10 teutates *B* altais *C* || 11 Teutates — 23 *C: om B* || 11 *et* 17 teates *C* || 12 dimititur *C* || 13 ubi *pr C* || sic placatur] suplacatur *pr*, supplicatur *corr C sscr* mars apud illos dicitur esus (*sim. B*) || arborem *C* || 14 percurore *C. an* prae cruore? || digesserit *cf. Luc. VI* 88 'et digerit artus' || 15 ταranis *sic, et* .. Taranis. dii sunt gallorum qui sanguine humano placantur (= *B*) *mg C* || apud *corr C* || plicatur *pr C* || 17 dero *C* || 19 galli : i *ex corr C* || dehis hulc *C* || 20 immolarent *C* || 21 colliter *pr C* || 22 adsu&am (v *sscr*) *C* || 24—27 *mg C* || 25 letabatur *B* lętabaƭ *C* || Scithicę *C:* denique *B* || sithia *C* sicilia *B* || 26 dii *C om B* || colebantur *C* || 27 yphigenia filia

447 VOS QVOQVE QVI FORTES ANIMAS B·Q·P·L·I·L·V· uos quoque bardi. Bardi Germaniae gens quae dixit uiros fortes post interitum fieri inmortales. qui nunc securi decedente Caesare scribere uacant *uel cantare*.

450 ET VOS BARBARICOS RITVS Driades. MOREMQVE SINISTRVM contrarium nostro.

451 SACRORVM DRIADAE sine templis colebant deos in siluis. ¶ Driadae gens Germaniae. ¶ Sunt autem Driadae philosophi Gallorum dicti ab arboribus quod semotos lucos incolant: hi dicunt redire animas in alium orbem. an quoniam glandibus comestis diuinare fuerant consueti. ¶ Driadae negant interire animas aut contagione inferorum adfici. qui cum defunctis equos seruosque et multam supellectilem conburant quibus uti possint, inde animos*i* in proelia exeunt nec uitae suae parcunt, tamquam eandem reperituri in alio naturae secessu.

452 ET CAELI NVMINA VOBIS apostrophe.

453 AVT SOLIS NESCIRE aut illi aut nos erremus necesse est. |

454 VOBIS AVCTORIBVS VMBRAE N·T·E·S· DITISQ· 16
P·P·R·P· manes esse non dicunt sed animas in reuolutione credunt posse constare.

455 NON TACITAS EREBI SEDES DITISQ· *P*·P·R·P· *R*·I·S·A·O·A· prudentes dicunt per μετεμψύχωσιν animas ad alterius climatis corpora transire nec in eo orbe uersari in quo prius fuerint. unde et Virgilius 'pelagine uenis erroribus actus'.

---

agamemnonis regis *B* || 1—2 bardi. *om B* || L·V·] oratores *sscr C* || 3 immortales et in bello peremptas similiter *ceteris om. B* || decente *C* || 4 uaca//////re *C* || 7 sacrorum (acr *corr*) *C* || sine . . . siluis *ad* 7 driadę *relata mg C*, *cf. B ad* 9 || colebantur sed in *C(B)* || 8 Driadae . . . Driadae *C:* Driadae sunt *B* || 9 quod . . . incolant *C:* quod non in templis colebantur sed in siluis et in remotis locis *B* || semotus locos *pr*, semotos (a) locas (o) *corr C*, *nunc legitur* semotos loc•s || 10 hi . . orbem *C:* Disputant enim animas non ire ad inferos sed in alio orbe renasci. Ipsi enim dicebant quod anima incolat corpus *B* || an . . 16 *om B* || 11 glardib; *pr C* || 12 affici *corr B* || 13 superlectilem *pr C* || 14 conbur̄ (com- *corr*) *C* || quibus] *fort. add.* rediuiui || animos · in *C* || 15 ui:*tę *C* || pargunt *pr C* || repperituri *pr C* || 16 successu *C* || 17 apostropho *C* || 18 i[psi aut nos] *in ras. C* || illi *B* || erramus (nec. est *om*) *B* || 20—27 *om B* || 20 Vmbrentes P d C·Q P P R P· *C* || 22 P. *et* 23 R· *om C* || 24 m&em sicos *C* || 25 clīmatis *C* || 26 fuerunt *C* || *Verg. Aen. VI* 532.

459 FELICES ERRORE SVO quoniam hac spe acrius dimicant.

465 ET APERTVM GENTIBVS O· non ad multitudinem sed ad libertatem dixit.'

469 AD VEROS ACCESSIT FAMA TIMORES ut praeter rem fama maior es*se*t.

473 EST QVI TAVRIFERIS VBI SE ·M· ordo: est qui adferat. Meuania supra Etruriam est regio in qua candidi boues nascuntur. ⁋ Meuania ciuitas Tusciae pascuis taurorum et uaccarum protensa.

477 IPSVM OMNES AQVILAS CONLATAQVE SIGNA F· non solum militem sed gentes collataque signa ferentem.

478 AGMINE NON VNO in agmine esse proprie dicitur qu*i* iter agit. sic Salustius 'Salinator in agmine occiditur.' DENSISQ· INCEDERE C· castra sunt proprie *h*iberna militum. modo autem non militum hiberna sed uallatu*m dicit* et excubias itineris intra quas milites manent una *no*cte. et 'den*sa* castra' ideo quod multitudinis ac uelut decem.

479 NEC QVALEM MEMINERE VIDENT Roma*ni*.

480 MENTIBVS OCCVRRIT opinione enim uidetur.

481 TVNC INTER RHENVM POPVLOS ALPESQVE I· * * * *

488 * * ut Roma consularium cura tuta fieret, ne quid res publica detrimenti capiat.

490 TVNC Q·TVTA P·E·Q·M·R·I· quasi omnia Caesar teneret.

504 NVLLVM IAM LANGVIDVS Æ· EVALVIT REVOCARE PARENS Terentius 'senectus ipsa morbus est'. CONIVNXQVE MARITVM zeugma: ualuit reuocare.

---

1 spēa crius *C* || 3 genitiuus o· *C* || 5 uero successit *C* || 6 est *C* || 7—9 nascuntur *om B* || s*e·c·o; Ordo *C* || afferat *corr C* || 8 candidia oues *pr C* candid//æ oues *corr C: emend. A. Kiesslingius* || 9 Meuania . . . 10 protensa *mg C il B* || 9 thusciae *B* || 10 uacarum *B* || 11 collata *corr C* || 13 esse priore dicitur cuiт̄ (*an* auт̄) agitur *C* || 14 salutius *pr C* || 15 incendere *pr C* || propriae *pr C* || ///Iberna. ſed bullatu & *C* || 17 infra *C* || 18 uniac & dena *C* || 20 meminire *C* || 21 oppinione *pr C* || uideatur *C* || 22 inter enū *pr C* || *hiatum ego notaui* || 23 consolarium curat utifierat *C* || Quia quando res publica in discrimine est. senatus dicit uideant consules ne quit res publica detrimenti patiatur *B* || 24 [c]apiat *ras. C* || 25 Quamsi *C* quia *B* || 27—*p.* 35, 3 *C: om B* || 27 Nullvm Iā (v *et* I *corr*) *C* || Reparens *pr C* || 28 *Ter. Phorm.* 575 || coniunque *pr C* || 29 Zeu/// (ma *sscr*) *C*.

511—13 VRBEM POVLIS VICTISQVE F·G·E·G·C·S·T·C·H· FACILEM VENTVRO C·P· qu*a*e pos*t* *tot* triumphorum documenta facilis tamen pr*a*eda sit Caesar*i*.

523 SPES SALTEM TREPIDAS MENTES LEVET A·F·P·M·F· | ut pr*a*eter Caesarem et deos Caesaris inuenirent. 16u

529 MVTANTEM REGNA COMETEN cometes *s*idus lugubre quae uelut comas luminis fundens mortes facit. hanc Antigonus *C*arystius Electram putat excidium Troiae lugentem. quae aut luem aut bellum aut famem significat.

530 FVLGVRA FALLACI MICVERVNT C·S. 'fallaci' quoniam non nisi nubilo excuti solent.

531 TENSO AERE sereno.

533 TACITVM SINE NVBIBVS VLLIS FVLMEN decore ostendit nubes tonitrua facere. dicunt enim ictu concurrentium nubium fulmen emitti.

535 PERCVSSIT LATIALE C· Albanum *montem* dixit ubi est Iouis Latialis.

STELL*A*EQVE MINORES P·V·S·N·D·T·I·M·V·D· ecce inuenimus stellas in cursu non cadere sed recipi. [et] quasi haec res significaret Caesarem a Galliis uenientem.

537 CORNVQVE COACTA I· F· pleno orbe.

544 TIESTE*AE* NOCTEM DVXERE M· Atreus Thyestis fratris sui filios ob adulterium Aeropae uxoris suae ad aram mactauit simulato sacrificio. uinum sanguine mixtum uisce-

---

1 E·G·C·S·T·] EO·C·S·Z· *C* || 2 postrium forum *C* || 3 predaste caesar *C* || 4 saltam *pr C* || 5 etiam deos inimicorum inu. *B* || 6 . . 8 lugentem *C: om B* || 7 quae] *ut* 'planetes' *feminino genere dicitur ad I* 660. *VII* 425 || 8 aristius *C. cf. Seru. Aen.* X 272 'hanc stellam Electram dicunt, cum qua Iuppiter concubuit. quae cum Troiam ardentem uideret capillum lacerabat atque ita in astra est recepta' || 9 quae] quod *B* || portendit. aut mutationem regni *B* || 10 flugura *C* || C·S·] O·G· *C cf. ad A I* 253 || quae *B* || 12 extenso quia in aere tendebatur uel sereno *il B* || 13 FLVMEN *C* || 14 tronitrua *C* || 15 fulmene mittit *C* || 17 Latiales albanum *C* || Iouis *cf. Buecheler ad peru. Ven. p.* 8 *sq. in fastis chronographi a. CCCLIIII diei nomen semper nominatiuo casu* IOVIS *testatur codex B cf. Mommsen p.* 611. *alia exempla haec scholia adiciunt ad V* 71. *VI* 809. *VIII* 863. *non satis recte Bernaysius mus. Rhen. XV p.* 161 || 18 *ante* P· *ras. C* || 19 Stellis *C* || *fort.* non occidere sed reciprocari || recipi& *C. deleui* et *cf. ad V* 309 || 20 significarem *C* || agallus *C* || 22 — *p.* 36, 10 *cf. comm. de scholiis Hor. p. XXXI sq.* || 22 Tieste *C* || duxere em *C* || tiestis *C* thiestis *B* || frat[r]is *ras. C* || 23 europa *C* europae *B* || 24 simulato . . . *p.* 36, 1 dicitur *C:* fratrique epulum apposuit. *B* || simulacra sacri fitio *C* || (quo facto) uinum *ci. G. Vhligius mus. Rhen. XVIIII p.* 312 || uisceribusque *C correxit G. Vhligius l. s.*

raque filiorum eius pro epulis T*h*yesti adposuisse dicitur. quod nefas ne sol aspiceret, nubibus se abscondit hoc est eclipsin passus est, Mycenisque nox fuit. Sed hoc fabulosum esse inueni in libro Catulli qui scribitur per mimologiam. qui ait *Atreum* primum ciuibus suis solis cursus ueros et ante inauditos ostendisse ac persuasisse illum contrarium signis omnibus ascendere et quod ceterae uagae stell*ae* facere dicuntur: et ob hanc scientiam in*c*litum summoto fr*at*re regnum accepisse. quod in prodigium minores tragoedi conuerterunt.

17 545 ORA FEROX SICVLAE LAXABIT MVLCIBER | ut Virgilius

> 'cotiens Cyclopum efferuere in agros
> uidimus undantem ruptis fornacibus *A*etnam'.

546 NEC TVLIT IN CAELVM F. ut poena cessare uideretur.

547 A*T*RA CARIBDIS SANGVINEVM FVNDO T·M· eorum scilicet quos sorbuerat (sanguinem reuomuit). 'sanguineum' autem mare ideo inter monstra numerauit: in anni colorem suum sanguis reseruauit nec est ablutus.

548 FLEBILE SAEVI LATRAVERE quanta poena manebat Italiam, quam canes flebant. an Scill*a*eos canes dicit.

549 VESTALI RAPTVS AB ARA IGNIS ignis diuinus. bene 'raptus', non 'extinctus'.

---

1 epulisti esti *C* || 2 nefas nec *C* facinus ne *B* || hoc . . . 14 *C*: *om B* || 3 eclypsin *C* || MiceNis *ex* MitNis *corr C* || 4 Catuli *coni. F. Buecheler 'communis historiae' scriptorem intellegens cf. Rieseus mus. Rhen. XVIII p.* 448 *sq.*, Coruili *H. Hagenus cl. Luctat. ad Stat. Theb. IIII* 482 *et mythol. in Mai class. auct. t. III p.* 99 graeculi *ci. R. Vnger Sinidis p.* 205 || quis cribitur permimologiārum *C unde quod proxime uidebatur abesse scripsi, non quod uerum esse confiderem. nam Catullus mimographus non diutius quam eius mimi in scaenam produci solebant uidetur cognitus fuisse, lectitati nullum est uestigium.* quem scribitur per mimologiam fuisse clarum *ci. Vhligius l. s.* qui inscribitur περὶ μυθολογιῶν *olim conieci cf. adn. cr. ad X* 180. qui inscribitur Parmenisci eclogarium *ci. R. Vnger* || 5 cibibus *C* || cursos *C* || 7 c&era cuagae *C* || 8 Exob *C* || inlocum *C* || 9 freregnum *C* || minores *Latinos, Senecam Thyest.* 776 *sqq., fortasse L. Varium quoque et quoscumque post Varium dirae fabulae tractandae inuasit cupido (quorum sane aetas Catullum mimographum non excludit). nam e Graecis Euripides uno certe loco ap. Achillem p.* 122 *E Petau. Catulli sententiam professus est cf. Strab. I p.* 23. *schol. Eur. Or.* 989. *'Catullo' usi uidentur Seruius in Aen. I* 568 *et Hygini interpolator fab. CCLVIII* || 11 ut] x *C* || *Verg. ge. I* 471 || 13 cidopum offeruere *C* || 14 in undantem runtis *C* || 16 fudo *pr C* || 17 scilicet *om B* || sanguineum . . . . 23 *C. om B* || 18 ideo *non addito enuntiato secundario sed epexegesi ut A et C ad VIIII* 960 || 19 reseruabit necem ablatus; *C* || 23 extinctis *C*.

550 ET OST*EN*D*ENS CONFECTAS FLAMMA · L · feriae Latin*ae* XXX diebus fiunt. die qua explicantur sic dicitur 'confectae feriae Latin*ae*'. eo die sacra celebrantur.

553 VETEREMQVE IVGIS NVTANTIBVS A · D · N · quasi quae n*iuem* umquam discusserint.

554 TETIS MAIORIBVS VNDIS Oceanus latius aestuauit. Calpe mons Hispaniae, quae Hesperia dicta est ab Hespero signo cui subiecta est. (Atlas uero mons Mauritaniae. in*ter* quos mediterraneum mare ab oceano procedit. Sed tunc pro signo oceanus erupit, ut illos montes altissimos suis undis impleret).

552 THEBANOS IMITATA ROGOS quoniam cum Eteocles et Polinices (fratres qui se mutuis uulneribus conciderant) in unum rogum inponerentur, utrorumque corpora quasi odium contestantia exiluisse dicuntur et rogi flamma in duas partes diuisa est.

556 INDIGETES FLEVISSE DEOS uel Aenean uel Romulum. *ut Virgilius* 'indiget*em* Aenean scis ipsa'. Quidam omnes hoc nomine appellari uolunt *d*eos quod nullius indigeant, uel quod nos eorum opera indige*a*mus. alii dictos aiunt quorum nominibus indigeamus, ut sunt dii penates. nam quid quisque eorum uocetur ignoramus.

558 DIRAS DIEM F · V · eo quod deorum iras portenda*n*t.

561 TVNC PECVDVM FACILES | HVMANA AD MVRMVRA L. 17u
ut quod natura non fecerat, miseratio repperiret. (ut) Virgilius 'pecudesque locutae infandum'.

563 MA*T*REMQ · SVVS CONTERRVIT INFANS serpens.

564 DIRAQVE PER POPVLVM CVMANAE CARMINA V · quo-

---

2 XXX: *non dierum sed urbium foederatarum numerus. eodem modo decurtatum scholion V ad V* 402 || quae *B* || 3 confaete *C* Suñum altis confectae *B* || eo . . . celebrantur *om B* || 4 quasi quae numquam *C* quae nunquam *B* || 5 discussa sit (cu *add. corr.*) *B* || 6 aest[ua]uit *ras. C* haestuauit *B* || 7 Cape *pr C* || quae . . . 8 est *om B* || 8 cuis subi iecta *pr C* || Alhlas *in ras. B* || 12 Cum enim *B* || 13 conciderunt *B* || 15 exiluerunt. et *B* || 16 est] *atramento insperso deletum C.* est ostendens discordes eos fuisse in uita *B* || 17—22 *C*: Indigetes dii ex hominibus facti. ut romulus et aeneas *B unde fort.* 'ex hominibus factos' *u.* 17 *recipiendum erat. cf. Seru. in ge. I* 498 *et Aen. l. s.* || 18 *Verg. Aen. XII* 794 || indig& aenę ne an *C* || 19 eoquod *ex* eos*uod *corr C* || 20—22 *cf. schol. Bern. ad ge. I* 498 *p.* 883 *Hag.* || 24—26 repperiret *C: om B* || 25 *Verg. ge. I* 478. *sed in C pro Virgilianis quae B testatur uerbis uersus Lucani* 'tunc . . . linguae' *iteratur* || 27 suis *C* || *an* biceps *cf.* cum duobus capitibus *il B* || 28 Cummanę carnima *C.*

niam exitiosum est uersus Sibillinos publice dicere, aut certe quoniam nuncentesimum annum exitio Romanis cecinerat * * propter quod Virgilius ex Iouis persona dixit

'his ego nec metas rerum nec tempora pono'.

567 VLVLARVNT TRISTIA · G · per matrem magnam.

568 PLENAE IEMVERVNT OSSIBVS V · ut mortuorum tormenta uiuentium poena superaret.

570 VENIENTES CONMINVS VMBRAE uelut obuiant uiuis.

574 STRIDENTISQVE COMAS per *h*idros sibilantes. AGAVGEN Cadmi filia mater Pent*h*ei.

577 VISO IAM DITE MEG*AE*RA*M* Ditem pro inferis posuit: ut Meg*ae*r*ae* uultus uincerent Tartara. quae uxor Herculis fuit.

580 E MEDIO VISI CONSVRGERE C · ordo: uisi manes cecinere tristia. et est necromantia.

582 TOLLENSQVE CAPVD GELIDAS ANIENIS *AD* VNDAS ubi sepultus sit Marius, ipse dicit. ⁋ Anio fluuius ueniens a Sabinis, ubi Marius maior sepultus est.

585 ACCIRI VATES pro aruspicibus 'uates' dixit eo quod et ipsi futura aperirent. *TVSCOS* a quibus aruspicina inuenta est. * * * e terra genitus esse dicitur qui primus aru-

---

1 aut . . . 4 *C:* sibillinae quae sibilla uates fuit decimis (ciuitate *sscr*) et de talibus malis praedixit *il B* || 2 nuɴcentesimum *C cf. Festus p.* 254, 19. *similiter anno u. DCCX Volcatius aruspex 'exitum noni saeculi et ingressum decimi' diuinasse traditur a Seruio in ecl.* 9, 47 *cf. Mommsenus chron. Rom. p.* 190 || exituromaniceecinerat · pp̃τ *C. hiatum notaui, quo non solum* fore *haustum est. an* propter quod *dictum putas quasi 'quod quoniam non euenit'? an auctorem scholii attulisse Verg. ecl.* 4, 4 'ultima Cumaei uenit iam carminis aetas', *aliud errore substitutum? immo commentator uaticinium illud adnotauerat euentu caruisse. hinc pergebat* 'propter quod' || *Verg. Aen. I* 278 || 5 ululareut tristicia. c · *C* || *uaria B de Gallis et Cybele, unum exscribo* dicta autem cibele uel cubele a potu cibisten toucephalon (ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν) · i · a rotatione capitis quam in sacrificiis ipsius sacerdotes faciebant || 7 uenientium poenae *B* || superare · C superarent *B* || 8 quasi *B* || obuiam *CB* || bibis *C* uiuis in praelium *B* || 9 . . . sibil. *om B* || 10 filiamat̃ mente pentei *C* · ɪ · mater penthei quod ob contemptum furuit *B et alia inepta* || 11—13 *om B sana* (*u. c.* megera nomen furiae) *ineptis miscens* || 11 ditem ege. Roditen *C* || 12 mergere *C* || quae *nimirum Megara* || 14—19 *om B alia exhibens* || 15 tristicia &ep̃iromantia. *C* || 16 aniensis *C* || 17 sepultas *in* -tus *corr. pr C* || 19 bates dixit *C* || dixit . . . 20 aperirent *om B* || 20 *lemma interposui, cf.* Tuscia regio est italiae. in qua primum diuinationes repertae sunt. dicta apo tu theu · i · a re diuina *B* || 21 **e] Arruns e *CB correxi quamquam etiam in B omnia ad Arruntem referuntur uerbis pro arbitrio mutatis. intercidit fort.* apud eos Tages *cf. p.* 41, 18 || ignitus *C.*

spicinam condidisse narratur. cuius domus fulmine icta conflagrauit, ipse *h*iatu terr*a*e perisse dicitur.

588 ERRANTIS IN AERE PINNAE orn*e*oscopian *dicit.*

589 QVAE NVLLO CRIMINE DISCORS contraria.

591 INFAVSTIS VRERE·F· sterilibus lignis.

593 FESTO LVSTRO 'festo' feriato. per triduum.

596 TVRBA MINOR quoniam sunt pontifices minores. | CINCTV GABINO trabeata. 18

597 VITTATA SACERDOS maior.

598 TROIANAM SOLI CVI FAS·V·M· Palladium. SOLI CVI FAS VIDISSE MINERVAM uirgini sacerdoti. una enim uidebat Palladium quae merito uel aetate pr*a*ecelleret. quod Palladium in templo Vestae fuit.

599 TVNC QVI FATA DEVM SECRETAQVE CARMINA SERVANT 'fata' oracula. SECRETAQ· C. XVuiri dicuntur quorum custodiae Sibillini libri commissi sunt, a quibus respiciuntur, si quid no*u*e incidit.

600 ET LOTAM PARVO REVOCAN*T* ALMONE·C· fluuius Almon secundum ab urbe est. cum ibi lauisset mater deum dicitur reuerti nisi rogata noluisse. modo testato conuenitur ut redeat a xvuiris qui libris Sibillinis inseruiunt.

601 SERVARE (proprium uerbum augurum, scilicet) obseruare. SINISTRAS prosperas eo quod sinant fieri.

602 TITII SODALES equites Romani. * * TITIIQ·SODALES·E·S· septemuiri sacris fac*i*undis pr*a*esunt qui Iouis epulo in Capitolio epulantur. 'Titi sodales' quoniam collegia sodalium a Romulo et Tito Tatio rege Sabinorum instituta sunt. ET SALIVS collegium XII sacerdotum Palati-

1 igne fulminis absumpta est *B* || 2 ipsæiatu *C* || 3 in afre *C* || ornoscupion *C.* inspectionem auium significat *il B* ·i· hornoscopos ·i· auium inspectator. Siquidem hornos auis dicitur *B* || 5 lignis ut puta miricae *B* || 7 Qm̄ s̄ minores iu sacrorum [*scr.* sacerdotum] ordine *B* || 10 cuitas uidisse *C* || 11 scil. sacerdoti q̄ ceteras praecederet liba*unt *B* || Palladium scil. uerum quod fuit in templo quod de caelo dicitur occidisse uestae *B* || 14 sequitur (?) responsa a fando dicta *B* || 15 secretaq: cxv· *C* || 17 noeincidit *C* || 18 paruore uocan *C* || 19 *fort.* ad secundum *sc. lapidem* || labisset *C* || 20 nis irogat auoluisse *C* || modo] *num* unde? || 21 redeat ·xxv· *C* || 22 obseruare solitus intendere *B* || 24 ·I·I·I·I· sodales *C* || Titiiq. . . . . (*p. sq. l.* 3) nunc.] (28) titique sodales collegium . . . . . (*p.* 40, 3) duplicauit. (24) Titiiq: sodales·e·s septemuiri . . . . (28) sunt. *C* || 25 uiris acris facundis *C* || 27 *fort., delcto* et *scr.* regi *cf. Tac. hist. II* 95 || 28 *lemma mutaui cf. ad* 24 || XII] ·VII *C* (*B*).

num Numa instituit propter custodiam [armorum] ancilium quorum similia Mamurius fecit. Collinum instituit Hostilius *ea* causa quod in bello uotum nuncupauit.

604 ET TOLLENS APICEM G·V·F· quoniam pilleati sunt uirgulam super habentes dignitatis causa. GENEROSO VERTICE FLAMEN quoniam flamine*s e* patriciis creantur. sunt autem flamines Diales Marciales Quirinales.

610 OBLIQVOQ· MOLAS INDVCERE CVLTRO: πλαγίωι. hic enim ritus est sacrificantium.

612 PRAEMERENT CVM TORVA MINISTRI in sacris enim |
18u partim cincti partim nudi [media parte] ministri erant.

613 VICTVM PREBEBANT quasi inuiti.

614 NEC CRVOR EMICVIT SOLITVS quoniam et color sanguinis notabatur. SED VVLNERE LAXO 'laxo' grandi patulo aperto. ostentum est enim *si* laxius uulnus sit quam plaga fecerit.

615 NIGRVM PRO SANGVINE VIRVS emicuit.

621 CERNIT TABE IECVR MADIDVM mucore. VENASQVE MINACES 'minaces uenas' hoc est erectas in iocinere ipso. Diuersae uen*ae* sunt quas aruspices cellas dicunt, hostium amicorum et alia huius modi. cum ergo aspiciunt iocinera, intellegunt quae cella iaceat, quae pars saliat. igitur dum uident de hostili parte uenarum pulsus emergere, significari proelium recognoscunt.

622 *PVLMONIS ANHELI* FIBRA LATET 'fibra' dixit *pro* uena. Est autem pulmonis epit*h*eton, si quidem inde emittitur anhelitus ac recipitur spiritus. [uerum tamen in iecur et pulmo preter caeteras duae sunt partes quarum altera amica altera nuncupatur hostilis.]

---

1 custodia [m]armorum *ras. C* || armorum *inclusi cl. B* 'arma sunt' || 2 instituti *C* || 3 duplicauit *m. sec. in spatio quod librarius uacuum reliquerat add. C cf. Liu. I* 27, 7 'Tullus in re trepida duodecim uouit Salios' || 5 habentis *C* || causam *C* || 6 flamine patriciis *C* || 8 plagio *C om B* || Hoc erat mos sacrificii *B* || 10 picae merent cum turba *C* || 11 cintiɴudi *C. plene B* || media parte *om B. interpolatio sede arguitur* || 12 uict' *B. Scr.* PRAEBEBAT — iniuitus || 15 ostensum *C* || 17 i· marcore dissoluto. propter mollem humorem hiantes *B* || 18 ·i· *B* || 19 Diuersae ... 20 modi *C:* Venas in duas partes diuidebat. et unam ex parte iulii. alteram ex parte pompeii ponebat. Venae quae iulio deputabantur. terribiles erant. Pompeii uero iacentes *B* || bene sunt *C* || 21 cella neceat *C* || Cum itaque *B*[1] Dum enim *B*[2] || 22 uiderit *C* uident aruspices *B* || 23 praelium *B. fort. add.* aduersum? || 24 *lemma suppleui cl.* 'autem' || fribra *pr C* || 25 anelitus *C* || 26 spiritus *om B* || uerum ... 28 hostilis *sic C: om B. nolui barbarum scriptorem corrigere sed exclusi.*

623 PARVVSQVE SECAT VITALIA L· 'uitalia' uen*a*e sunt quibus uita continetur. qu*a*e cum integr*a*e inueniuntur, salutares sunt.

625 OMENTA 'omenta' ipsa sunt tomacula quae intestina abscondunt. significat autem Caesari cuncta patere.

626 QVODQ · NEFAS NVLLIS INPVNE A · E · quod nefas nullis extis inpune apparuit.

628 PARS EGRA ET M·P· Pompeium.

629 ET CELERI VENAS M· Caesarem.

631 VIX FAS SVPERI deest *o*.

632 NEQVE ENIM TIBI SVMME LITABI·I·H·S. 'su*m*mum Iouem' Ditem accipiamus, ut sit (sensus): cum tibi | non 19
litauerim Pluto, cur in tauri uiscera dii uenistis inferni?

634 NON FANDA TIMEMVS haec quamquam nefanda sint, non timemus. ea enim inminent urbi, quae uel in sceleribus noua sint.

635 SED VENIENT MAIORA METV quam timemus.

636 SED CONDITOR ARTIS FINXERIT ISTA TAGES Tages Etrusca lingua uox terra missa. hic Tages dicitur, cum terra araretur, subito natus. hic auguriorum libros scripsit. ⁋ TAGES aruspicinae disciplinam in Etruria prolatam ferunt. nam Tarquinius flamen Dialis cum sementis causa araret, puerum dicitur exarasse Iouis nepotem filium Genii. hic duodecim principum pueris disciplinam aruspicinae dictauit nec post comparuit. qui quoniam e terra natus est, Tages est appellatus ἀπὸ τῆϲ γῆϲ. et lingua Etrusca significat 'uox terra emissa'.

639 AD FIGVLVS Nigidius Figulus ideo hoc nomen acce-

---

1 sunt uenae *B* ‖ 2 quibus quibus *C* ‖ 3 sunt *C:* sunt. et maiorem partem intestinae *B* ‖ 4 ipsa: *fort.* adiposa ‖ tomacula] &tumatula *sic C* &tomolę *B cf.* pellis q̄ uentrē tegit i· paucia q̍ (*an* q̄?) & tumatula *il B*. *olim conieceram* adiposae sunt tuniculae ‖ 5 abscondit. siue ut quidam uolunt omentum est uentriculus *B* ‖ patere *om B* ‖ 6 nullus *C* ‖ nefas *sscr B* nefax *C* ‖ 7 apparuit ·i· nunquā sine exitio uisū est *B* ‖ 11 H·] B·*C* ‖ sumum *C* ‖ 12 signf̃ ut *B* ‖ 13 lutauerim *C* ‖ 14 timens *C* ‖ haec *om B* ‖ sit *C* ‖ 15 ea . . . 16 sint *om B* ‖ 15 quaeq: in *C* ‖ 17 euenient *pr C* ‖ 18—19 missa *et* 20 Tages . . . 27. *om B* ‖ 19 Tages hic *B* ‖ 20 et scripsit libros artis aruspicinae *B* ‖ 23 &arasse *C* ‖ 25 comparauit *C* ‖ 26 apotes ges & lingua (a *corr. ex* e) trusca *C* ‖ 27 terre missa *C* ‖ 28 Nigridius mathematicus figulus dictus quod *B*.

pit quod reuersus e Gr*a*ecia dixit se didicisse orbem ad celeritatem rot*ae* figuli torqueri. qui merito artis consul est factus.

SECRETA CAELI N·F· secreta de quibus nullus mortalium disputaret.

640 QVEM NON STELLARVM E·M· AEQVARET VISV N·Q·M·A· nec ad uidendum aequaret nec ad supputandum. nam mat*h*esis nunc aspectu nunc calculis ualet. siue secundum Pyt*h*agoram qui omnia ratione conposita et numeris *con*stare confirmat.

642 AVT HIC ERRAT AIT NVLLA SINE LEGE PERAEVVM
secundum Epicureos qui constare mundum atomis non ali-
19u qua ratione praedicant. quod etiam Virgilius tangit | dicendo

'ut magnum per inane coacta
semina *terrarumque animaeque marisque fuissent*'

et subiungit: non solum *exordia* omnia sed 'ipse tener mundi concreuerit orbis'.

644 AV*T* SI FATA MOVENT VRBI G·P·H·M· 'aut si fata movent' id est mu*n*dum uel sidera. et bene dubitatiue, nam omnis mat*h*esis in coniectura est.

646 SVBSIDENT VRBES AN TOLLET F·A· ex motu siderum cladis magnitudinem conicit.

648 AN INFVSIS MISCEBITVR V·V· aut aera aut terras aut aquas pestilentia repentina corrumpe*t*.

650 EXTREMI MVLTORVM T·I·V· 'extremi' ultimi. uide, inquid, in unum tempus extremos multorum dies hominum conuenisse. eleganter, quoniam non singuli sed populi morientur. ⌈quippe multi hoc bello sunt perituri.

---

1 egretia *CB* || 2 figuli *om B* || torqueri. Hic primus mathematicam inuenit et punctum constellationis Omnem enim uim constellationis in puncto consistere dicebat *B* || qui . . . 10 confirmat *om B* || consul] *immo* praetor *tantum* || 4 Segregati caeli *C* || *de *C* || 6 memae quar& uisu (ussu *pr.*) ·Q· *C* || 9 pitagoram *C* || 11 aut h. f. cerrata VI *sic C* || 12 athomis et nulla ratione praedicant et ad interitum praeparatur *B* || quod . . . 20 *om B* || *Verg. ecl.* 6, 31—34 || 14 uti *Verg.* || inanae *C* || 15 seminata ·M·F· *C* || 16 tenter *pr C* || 18 Ausirata *C in lemm.* || 19 est modum *C* || 21 tollent *C* || 24 corrumpae *C* corrumpi *B* || 25 T·V·I· *C* || 26 Multorum inquit hominum extremi dies in unum tempus conuenerint *B* || 27 eleganter . . . 28 quippe *om B* || 28 in hoc *B*.

651 SVMMO SI FRIGIDA CAELO STELLA N· 'summo' medio. 'frigida' nocens. Virgilius

'frigida Saturni sese quo *stella receptet*'.

652 NIGROS SATVRNI A·I 'nigros' mortales.

653 DEVCALEONEOS FVDISSET A·I· significaret, inquid, diluuium quale fuit sub Deucalione. Aquarius enim in *n*otio orbe situs est qui est propria sedes Saturni.

655 SI SAEVVM RADIIS NEMEVM F·L· leo solis domus est. ad quem cum uenerit ἐκπύρωϲιν faҫit. 'Nemeum' hic produxit, Virgilius contra corripuit '*Nemeae* sub rupe leonem'.

656 TOTO FLVERENT INCENDIA M· ἐκπύρωϲιϲ.

658 HII CESSANT·I· scilicet Saturni in aquario, solis in leone.

659 SCORPION INCENDIS CAVDAM ideo dictus Mars incendere caudam scorpii quod in ea *do*micilium habeat. qui cum summum caelum tenet, bella suscitat.

660 NAM MITIS IN ALTO IVPITER OCCASV P· quando enim | Mars in scorpio est et Iupiter ac Venus cum Mer- 20
curio in occassu sunt, tunc bellorum mala ingruunt, quoniam nemo illorum ualet stellae Martis subsistere. 'mitem' autem Iouem dixit et 'salubrem' Venerem secundum ma*th*esis disciplinam. nam Iouis et Veneris planet*ae* benign*ae* sunt, Martis et Saturni mali*gn*ae, Solis et lunae mediae, Mercuri plus boni habens quam mali. etiam Virgilius hos Aen*e*ae deos ostendit: cum iam omnia pericula euasisset, eum 'Iupiter aethere summo despiciens' accessit et Venus 'tristior' 'et Maia genitum dimittit ab alto'.

1—3 *om B* || 1 medio medio *C* || 2 *Verg. ge. I* 336 || 3 saturnis seseq: s·r· *C* || 4 ·i· mortiferos *B* || 5 Siguificare inquit *B* || 6 Aquarius — 7 *C: om B* || inorto orbe *C* || 7 dedes *pr C* || 8—11 *C:* duo diluuia unum per aquam. alterum per iguem Subtili descriptione argumentatur Si sol in signo leonis fuisset · mundus igne cremaretur *B* || 8 lea *C* || 9 enpiros In *C* || 10 *Verg. Aen. VIII* 295 || Nemeae *suppleui* || su breupeuleonem *C cf. ad p.* 46, 7 || 11 teto *C* || haec pirosis *C* || 12 ι·] ·ι· hi cessant ignes *C* || scilicet saturuus in aquario, sol in leone non apparet *B* || 13 quidam *C* || ideo . . . 21 nam *C:* Martis enim domicilium in scorpione est *B cf. Seruius in Verg. ge. I* 33. 35 *Firmicus math. II* 2 *p.* 16 *ed. Basil.* 6 *p.* 19. 12 *p.* 26 || 14 ea *C: fort.* eo || domicilium] riguum *C. an* οἶκον || 16 Nam montio in alito *C* || 18 occassum *C* || 19 *fort.* nemo reliquorum || mitem] imacẽ *C* || 20 iouis dixit *C* || 21 plenę te *C* (*de genere cf. ad p.* 35, 7): stellae plenae *B* || benignitatis *B* || 22 Martis . . mediae *om B* || malignae] mediae *C* || 23 mercuralis media est plus tamen *B* || habens *post* mali *B* || etiam] nam *C. hinc* . . . 26 *om B* || *Verg. Aen. I* 223 *sq.* || 24 aenae *ex* aediae *corr pr C* || 25 aetaere *C* || *ibid.* 228. 297 || 26 demittit *Verg., scil. Iuppiter.*

662 MOTVQVE CELER CILINIVS HERET utpote minister. quem ideo 'celerem' dixit quod omnibus momentis aut pr*ae*grediendo aut reg*r*ediendo cursus eius mouetur. de quo *H*oratius 'superis deorum gratus et imis'. hic in domicilio suo bonus est, cum uero iungitur stellis malis uel bonis, fit bonus uel malus.

663 CVR SIGNA MEATVS D·S· cursus.

665 ENSIFERI NIMIVM FLVGET LATVS O· (latus) pro gladio. Virgilius 'armatumque auro circumspicit Orio*na*'.

667 CONFVNDET IVS OMNE MANVS in bello leges tacebunt. CONFVNDET I·O· MANVS in bellis ciuilibus. SCELERINE *NE*FANDO NOMEN ERIT VIRTVS uirtutis nomine certamen impium protegetur. quale est

'coniugium uocat: hoc protexit nomine culpam'.

668 MVLTOSQVE EXIVIT IN ANNOS H·F· quod Augustus Caesarem esset ulturus.

670 CVM DOMINO PAXS V· quod imperaturus esset.

20^{u} 672 CIVILI TANTVM IAM LIBERA B· tunc tantum | libera cum geris ciuile certamen, finito proelio servitura uictoribus.

674 Pindus mons T*h*essaliae ubi colitur Liber pater.

675 EDONIS 'Edonis' bacca. Edones autem ex parte T*h*races sunt. Virgilius '*a*c uelut Edonii boreae cum spiritus'. ¶ 'Edonis' nomen baccae quae in sacris Liberi patris inducitur furens. unde et Virgilius 'ac uelut Edonii boreae'. Statius 'dulcius Edonas hiemes H·N·' Horatius 'non ego sanius baccabor Edonis'. OGIGI*O* LIEO 'Ogigio' T*h*ebano. aut a rege aut a porta dictus mons. alii fontem dicunt Ogigium, alii insulam.

---

1 Sidus haebet motuque *C* || 2 quem ... 6 *om B* || 4 *Hor. carm. I* 10, 19 || gratus] aratus *C* || hic *cf. Firmicus II* 10 *p.* 23. *III* 8 *p.* 68 || 5 lungitur *C* || 7 metatus *C* || 8 ansiberi *C* || 9 *Verg. Aen. III* 517 || Virg. ... Oriona *om B inepta de Orione substituens* || armat[v]mquam *ras. C* || 10 tacebunt ut illud 'silent leges inter arma' *B* || 11 Scelerine | fundo *C* || 12 nōe impietas *B* || 13 *Verg. Aen. IIII* 172. *om B* || 15 H·] ·L· *C* || augustis *C* || 16 ulturu[s]; *ras. C* || 17 dominio *C* || imperatus rus *pr C* || 18 ·i· protende ne pax ueniat cum domino ·i· tunc *B* || 19 gesseris ciuile *cet. om B* || 20 mon^{s}tes falię *C* || thessaliae ab occidentali parte *cet. om B* || 21—26 Edonis *om B* || 21 uacca. aedones *C* || 22 *Verg. Aen. XII* 365 || euellit edoni ebore. aecum *C* || 23 uaccae *C* || 24 edonii bore ae *C* || 25 *Stat. Theb. V* 78 || edon^{a}is hiemens *C* || h·N· *C:* Arctonque frementem *Statius* || *Hor. carm. II* 7, 26 || 26 Ogi gilieo *C* || 26—28 *C:* thebano a rege *B*.

679 VIDEO PANGEA NIVOSIS C·I· Pang*ae*a mons T*h*essaliae. 'Pang*ae*a' autem dixit sicut 'M*ae*nalus' 'Mae*na*la', 'Tartarus' 'Tartara'. Pang*ae*a loca sunt inter T*h*raciam et Macedoniam, dicta quod asperitate ac saxosis montibus careant et tantum modo terrena sint ac fecunda. 'Pangaea' id est totum terra. ¶ Pang*ae*a mons Thessaliae numeri pluralis, generis in singulari masculini, in plurali neutri, ut '*Maenalus*' 'M*ae*nala'.

683 PRIMOS ME DVCIS I·O in Aegyptum ubi Pompeius occisus est. quo ergo? ad Aegyptum.

684 QVA MARE LAGEI MVTATVR G·S· 'mutatur mare': Nilus enim tam copiosus est undis ut dulce faciat mare.

685 HVNC EGO F·D·T·A (tacito nomine) Pompeium (significat).

686 QVI IACET AGNOSCO bene 'agnosco', quoniam qu*ae* nobis futura sunt, uatibus praesentia sunt. Virgilius 'et Tibrim multo spumantem sanguine cerno'. dicit autem Pompeium. DVBIAM SVPER AEQVORA SYRTIM Catonem significat, qui cum in Africa nil ualeret, ibi ipse *se* interemit. 'dubiam' | autem dixit, quoniam accessu et recessu nunc 21 mare nunc terra est.

687 QVO TRISTIS ENIO in Afric*am*.

689 *AT*QVE AEREAM PIRANEN Pirineus mons qui Galliam ab Hispaniis diuidit. significat Sextum Pompeium Pompei Magni filium. dictus autem Pireneus ἀπὸ τοῦ πυρά, agita*tae* enim arbores uento ignem creant.

---

1 pangiani bogis. *C* || 1 . . . 8) *C:* dixerat quasi totam terram sine asperitate scilicet saxorum *B* || 2 Pangia *C* || *cf. Diomedes p.* 327, 1. *Probus p.* 22, 15 *Keil.* || maelatar tarus *C* || 3 tarciam et macacedoniam *C* || αcχαχosιs montib; *C* || 5 Pangeae id est *C* || 6 pungea *C* || 7 masculino *C* || neutro. ut memenala *C* || 9 promos *C* || Pompeius] prope *B* || 10 quo . . . Aegyptum *om B* || 13 T·A·] C·A· *C* || 14 sigñf. qui apud aegiptum decollandus erat a ptholomeo *B* || 15—18 Pomp. *om B* || 16 *Verg. Aen. VI* 87 || &ubrim *C* || 19 qui . . . interemit *C:* qui se ipsum interemit in africa (*adiectis inepte* ducens exercitum per desertum libiae) *B* || 22 auo tristinenio *C* || in — 23 atque] in affriaque *C*, africā *il B* || ninan et Piraneus (*corr. in* Piri-) *C* || 24 hispanis *B* || significat . . . 26 creant *C: alia ineptiora B* || sectū *C* || pompeio magni *C* || 25 apotu pira *C* || 26 uentu *pr C.*

691 IMPIAQ·IN MEDIO PERAGVNTVR B·S· quoniam Caesar in senatu a Bruto et Cassio est occisus post bella ciuilia.

692 CONSVRGVNT PARTES ITERVM ab Augusto in ultione Caesaris patris.

694 VIDI IAM FOEBE FILIPPOS Virgilius:

'nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Emathiam' * *

FILIP*PO*S Philippi campi. iuxta *Ha*emum ciuitas Philippi appellatur quam Philippus pater Alexandri magni dicitur condidisse in campis Philip*p*ensibus.

695 ET LASSO IACVIT DESERTA FVRORE uaticinatione. Virgilius

'infelix qui non sponsae praecepta furentis
audierit'

'lasso furore' (qui lassos facit) μετωνυμικῶς ut 'maestum timorem'.

1—16 *om B* ‖ 1 peragumtur *C* ‖ 5 VIduam foeberi lippos *C* ‖ *Verg. ge. I* 491 ‖ 7 aemartiam sub urpe *C nimirum* sub rupe *corrigendo loco p.* 43, 10 *in mg archetypi adscripta huc traiecta sunt: cf. f.* 88. 96ª ‖ *adde* 'et latos Haemii pinguescere campos' ‖ 8 *et* 9 filippi *C* ‖ iuxtaemum *C* ‖ 9 filippus *C* ‖ 11 Uaticina natione *C* ‖ 12 *Verg. Aen. II* 345 ‖ 15 qui l. facit *inserui ex B cetera omittente cl. Diomed. p.* 458, 29 *K.* 'maestumque timorem' id est qui maestos facit hoc est tristes. ‖ metoni micos *C* ‖ ut *Verg. Aen. I* 202.

M̃·ANNEI·LVCANI·COMENTORIV̄·EXPLĨ LIBER·I·| INCP̄T ARGVMENTVM LIBRI SECVNDI·SIDONIUS SUBDIAC̃ FUIT *sic C.*

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI SECVNDI · SIDONIVS SVBDIACONVS FECIT

Anxiam interea plebem luctusque dolorque
inpellunt m*a*estas in caelum fundere uoces.
consilium capiunt una Brutusque Catoque
Caesaris an partes an Magni signa sequantur.
sed Caesar ueniens aduersos proterit armis.
Interea Magnus Campanam tendit ad urbem
hortaturque suos ueneranda uoce cohortes,
destinat et natum, reges ut cogat in arma. |
Brundusii portum Caesar munimine claudit, 21u
Pompeiusque fugit perruptis nocte catenis.

2 SIGNA DEDIT MVNDVS uetustiores philosophi mundum semper et fuisse et esse et futurum esse adfirmant, in quo nec futuri terminus et sine fine aeternitas sit. Plato autem adfirmat causam creandi mundum dei bonitatem esse, ut nostrum munus effecerit quod singulus possidebat. Alii dicunt *e* confusione quadam mundum esse generatum ac duo regna confirmant, illut superius magni dei plenum quietis et luminis in quo diuin*a*e atque innumer*a*e potestates lucem habitant, ad quam anim*a*e post resolutionem corporis perueniunt purgatae primum lunae aquis post solis igni, ut ait Virgilius 'infectum eluitur scelus aut exuritur igni', hoc uero regnum quod habitamus inferius malignis poenam esse

---

3—*p.* 48, 5 *om B* || 3 *fort.* Anxius || 7 poterit *pr C* || 8 tandit *C* || 9 coorthes *pr C* || 14 & semper fuisse *C in mg* Opiniones philosophorum de mundo || 15 Plato *Tim.* 6 *p.* 29 *E* || 17 efficer& *C* || singulis *C* || Alii *qui fuerint frustra quaesiui. superius et inferius mundi regna commonefaciunt Xenocratis cf. Krische theolog. Gr. p.* 315 *sqq. Zeller hist. phil. Gr. II* 1 *p.* 674 *sq. nec dissimilia Macrobius in s. Sc. I* 11, 5. 6. *sed abhorret illa 'contentio' potestatum. quamobrem possis de opinionibus non illis quidem Empedocleis sed quales posteriores ex Empedocleis effecerunt cogitare cf. Hippolytus philos. VII* 29 *p.* 249 *ed. Oxon.* 31 *p.* 253 *sq. et quae ex comment. Arist. Sturzius congessit* || 21 *an* quod? || 22 *cf.* ὕδατος σεληνιακοῦ *Philolai ap. Stob. ecl. I* 21, 6 *p.* 452; *Plut. de facie in orbe lunae* 26 *sq. p.* 942 *sq.* || ignem *ex* ignis *corr C* || ait] de *C* || 23 *Verg. Aen. VI* 742 || 24 malignus *pr C* || poenum *C* plenum *Bernaysius cl. u.* 19.

uirtutibus qu*a*e bella c*a*edes et has ceteras rerum uarietates *adferant*, adfirmantes i*n*ter has inferiores uirtutes et superiores mundum *in* quo habitamus quadam contentione uagari. quod antiquissimus poeta adfirmat dicens ‘natura naturam uincit et dii deos’.

LEGESQ · ET FOEDERA RERVM foedera legibus firmiora sunt. nam leges aliis legibus inpugnantur.

3 MONSTRIFERO TVMVLTV eo quod monstra nascantur.

4 INDIXITQVE NEFAS denuntiauit, ut (Virgilius) ‘indicere bella Latinus’.

5 MORTALIBVS ADDERE CVRAM ut qui incerta pauerent, certa etiam magis agnoscerent. Proprium autem epit*h*eton est ‘sollicitos mortales’.

7 SIVE PARENS RERVM Iuppiter aut natura. SIVE PARENS
22 RERVM CVM PRIMVM I·R·M·R· | F·C·R· hic est sensus et ordo: siue rerum *parens*, natura, initio mundi et adhuc rudibus s*a*eculis causas rebus quibus moueantur et ordinem dixit, lege qua uniuersa constringit et se ipsum tenens, rerum natura*m*, et certo atque inmoto fatorum limite disterminauit mundum iussa ferentem s*a*ecula, iussa autem a natura, siue nihil positum est et humana res atque ipse mundus ex casu magis quam ordine regitur, o summe Olympi rector, quodcumque est, subitum sit. INFORMIA REGNA c*h*aos.

9 FIXIT I·A·C· statuit. QVA CVNCTA CHOERCET S·Q·L·T· hoc secundum Stoicos dicit qui adfirmant mundum prudentia ac lege firmatum, ipsumque deum esse sibi legem.

10 ET SECVLA IVSSA FERENTEM a fatis pronuntiata.

---

1 uirtutibusq: *C* || naria&ates adfirmātes. Iт̄ has *C*. *au* per || 3 in quo] quod *C* || 3 uacari *C* || 4 poeta *caue Latinum existimes: nisi forte lubet saturnii* natúra nátúram uincit, dí diuos *sententiam et uerba fauno alicui uatiue tribuere. nisi fallor, Homerus respicitur auctore aliquo Crateteo cf. uit. Homeri* 99. 102 *p.* 327 *sq. Gal.* || 6 federa rerum legibus *B* || 9 ostendit uel denuntiauit *il B u.* 5 || *Verg. Aen. VII* 616 || Virḡ. Indiceret cum ordiñ bella latin’ *il B u.* 2 || 12 actiā *C*. *om B* || epitheton (*om.* autem *et* est) *B* || 14 *om B* || 15 crum primū· *C* || 16 Ordo et sensus est *B* || in initio *B* || scli *B* || 17 quibus moueantur *ante* lege *B* || indix- *B scr.* fixit || legem quo *B* || 18 constringit *om B* || ipsum *CB* || naturam *B* natura *C* || 19 certo . . . 21 et *om B* || factorum *C* || 21 atque . . mundus *om B* || 22 quam ex *B* || olim pirector *C* rector olimpi *B* || 24 istatuit *C* || 25 hoc *et* dicit *om B* || affirmant *B* || 26 ac *om B* || sine lege *B*.

11 INMOTO LIMITE inmutabiliter.

12 SIVE NIHIL POSITVM E· siue nihil est fatale. SEV FORS INCERTA VAGATVR fortuna incerta ideo, quoniam modo bona modo mala uenit. hoc autem secundum Epicureos qui mundum casu regi adfirmant.

13 ET HABENT MORTALIA CASVM ἀνθρώπινα· 'casum' euentum.

14 SIT CAECA FVTVRI MENS H·F·L·S·T· conplexio finita. LICEAT SPERARE TIMENTI longior poena est timere quam perpeti.

16 ERGO VBI CONCIPIVNT sentiunt.

17 CONSTATVRA FIDES fides quae prodigiis monstrabatur.

18 IVSTITIVM· iustitium quando ius stat nec causa agitur, sicut solistitium dicitur. ‖ IVSTITIVM iustitium est, cum indicto bello ad arma curritur nec iura aguntur. PLEBEIO AMICTV sine toga, sine praetexta pulla ueste usi sunt.

20 TVM QVAESTVS TENVERE·S· 'questus' alii querellas intelligunt, alii lucra, ut nemo | ex labore uel artificio 22[u] commodi aliquid *con*sequeretur.

21 ERRAVIT SINE VOCE· D·nemo loqui poterat quod timebat. FVNERE PRIMO incipiente morte.

22 ATTONITAE TACVERE DOMVS 'tacuere' quia plerumque adimit officium lacrimarum doloris immanitas.

23 NONDVM CONCLAMATA ante planctum. 'conclamata' defleta (uel mortua, ut illud Terentii 'desine: iam conclamatum est' id est iam mortuus est).

25 SED CVM MEMBRA PREMIT aut mors aut mater.

27 NECDVM *EST* ILLE DOLOR SED IAM METVS· OCCVBAT AMENS MIRATVRQVE MALVM 'malum' mortem.

28 CVLTVS MATRONA PRIORES D· pacis ornatum.

---

1 liniinte (lin *ex* llu *corr*) *C i. e.* limite *sscr* n ‖ 2 E·] c·m· *C* ‖ 3 fortuna . . . 4 uenit *C:* Fors. fortuna modo prospera modo aduersa. modo bono modo mala *B* ‖ 4 autem *om B* ‖ 5 adfirmaNT (nt *corr ex* t) *C* affirmant *B* ‖ 6 *sq. om B* ‖ Antro pina *C* ‖ 7 euentem *C* ‖ 8 s·] q· *C* ‖ 9 Longa *C* ‖ poena *om B*² ‖ *uaria addit ad h. u. B* ‖ 12 que *B* ‖ 13—16 *conturbat B inepta ipse addens* ‖ 13 nec agitur sič solstitium. solis statio *B* ‖ 16 amictus· *C* ‖ ·i· sine toga rustico *il et* i· publica ueste *B* ‖ 17 quaestus *pr C* ‖ tunneres· *C* ‖ querelas *B* ‖ 18 alii uero *B* ‖ labore suo aliquid consequeretur *B* ‖ 20 loqui *CB*. *fort.* eloqui ‖ 22—23 *om B* ‖ 23 lacrimarum. Luterarum doloris *C* ‖ 24 conplancta uel *B* ‖ *Ter. eun.* 348 ‖ 27 ipsa mater uel mors rigida *B* ‖ 28 ocubat *C* ‖ 29 *om B* ‖ 30 Cult[us] *cum ras. C* ‖ ornamentum *B*.

27 NECDVM E·I·D·S·I·M·I·A·M·Q·M· [et] utrumque ad matronam refertur quae ita malis obtorpuit ut nec dolorem nec metum sentiat, sed sola ammiratione (torpescat).

29 MESTA*E*QVE TE*NE*NT D·CATERV*AE* propter preces.

30 HAEC LACRIMIS SPARSERE D· non sufficeret ante deos flere, sed in gremio deorum lacrimas fundere.

33 CREBRIS FERIVNT VLVLATIBVS A· (ut) inuidiam diis non precibus sed planctibus incitarent.

34 TEMPLO TONANTIS (in) Capitolio. sic Virgilius
'nec non ad templum su*m*masque ad Pa*l*ladis arces'.

35 DIVISERE DEOS partit*ae* sunt pro religionis affectu.

36 INVIDIE FACTVRA PARENS inuidia deorum est cum homines de miseriis conqueruntur.

37 SCISSA GENAS figura(tę), ut 'nuda genu'.

40 ET SVMMIS SERVATE M· aut nouissimis aut peioribus. NVNC FLERE POTESTAS aut ante mortem aut ante dominationem.

41 CVM VICERIT ALTER GAVDENDVM E· non uoto sed necessitate.

44 IN NOMINA SAEVA QVE· quod aut permitterent aut iuberent.

23 46 TEMPORA | CANNARVM FVIMVS Lucius Aemilius Paulus et Publius Terentius Varro consules contra Annibalem missi inpatientia Varronis consulis infelicissime aput Cannas Apuliae uicum omnes paene spei Roman*ae* uires perdiderunt. nam in ea pugna ·XLIIII· milia Romanorum interfecta sunt, consul Aemilius Paulus periit, Varro cu*m* ·L·

1 et *om B* || 2 quae *C* ·i· *B* || obtrorpuit *C* optorpuit *B* || 3 nec (c *ex corr.*) moetum *C* || 5 Mestaque tent dicat erp. *C* || praeceps *C* praecepta *B* || 6 Sparser[ed] non *cum ras. C* || suffecerat *B* || tante *C* || 9 praecibus *CB* || excitarent *B* || 10 sic *C:* s. sed sparsim iacuerunt flendo per diuersa templa deorum˙ *B* || *Verg. Aen. XI* 477 || 12 affectu religionis ·i· etiam alia templa adierunt *B* || 13 est *om B* || 14 conquiruntur *C* || uel in hoc faciebant inuidiam. dum quosdam deos inuocabant. quosdam minime *add B* || 15 ut *Verg. Aen. I* 320 || genu dilaniata *B* || 16 *om B* || aut operibus *C* || 17 aut ante *C:* Nolite morari ante *B* || aut *C:* uel *B* || illorum duorum *add B* || 21 quod au*t̄* *C* || 23—*p.* 51, 4 *ex Orosio IIII* 16 || 23 ruimus · lutius *C* || ēmilius *B* || 24 *scr.* et Gaius || terrentius *CB* || 25 apud *B* || 26 apuleiae *B* || pene *C* || spei *om B* || perierunt *B* || 28 sunt *C:* sunt. Tunc *B* || emilius et paulus *B* || cu ·L· aequitibus *C* cum lucio et equitibus *B*.

equitibus Venusiam fugit. ac tunc Annibal in testimonium uictoriae suae tres modios anulorum aureorum Carthagine*m* misit quos ex manibus senatorum equitumque Romanorum detraxerat. TREBIAEQVE IVVENTVS uenienti Annibali de Hispaniis per Gallias ad Italiam Scipio consul primus occurrit qui commisso proelio ipse grauiter uulneratus per Scipionem filium admodum pr*ae*textatum morte liberatus euasit. deinde eodem consule pugnatum ad fluuium Trebiam, ubi iterum Romani sunt superati ab Annibale. sed et Sempronius consul idemtidem alio proelio aput eundem fluuium ab eodem Annibale superatus est.

47 NON PACEM PETIMVS SVPERI non pacem sed bella, non tamen ciuilia.

49 ACIMENIIS DECVRRANT MEDICA SVSIS A· Part*h*is a rege dictis. SVSIS ciuitas Part*h*orum.

50 NON ALLIGET HISTER gelu scilicet non retineat. HISTER qui et Danubius.

52 ALBIS fluuius Sueborum hoc est Germaniae prouinciae. ¶ ALBIS fluuius Galliae uel Scyt*h*iae qui dirimit Suebos a C*h*eruscis. ET INDOMITVM RENI CAPVT quoniam Gallos numquam eiecerant sed*e* eos qui colunt caput | R*h*eni. 23ᵘ

54 OCCVRRAT HIBERIS ALTER exercitus.

56 NVLLA VACET TIBI ROMA MANVS sensus: facilius, inquid, omnibus gentibus quam uni bello civili occurrimus.

57 CONLATVS IN IGNES P·A·T·P·*F*· DEC· ecpyrosis (sit). [et] ostendit aethera igne*m* esse.

---

1 uenusium *CB* || fuit *C* || testimoniae *C* testimonio *B* *cf. quae de* 'in honore' *dixi comm. de schol. Hor. ad p. VIIII* 12 || 2 Tremodios *C* || aurerũ *pr C* || carthagine *C*, *B* || 3 ex] & *C* e *B* || saenatorum aequitumq: *C* || 4 Trebiaeque *B* Treuiaeque *C* || 4—11 *ex Oros. IIII* 14 *p.* 253 || hispanis *B* || 6 *et* 10 praelio *B* || stipionem *C* || 7 admodum *om B* || 8 Denique *B* || trebiũ *B* treuium *C* || 9 sunt *om B* || sed et *C:* sunt. Set et *B* || simpronius *B* || 10 identidem *B* || apud *B* || filium *C* || 11 eodem *om B* || 12 super ·I· *C* || sed —13 *C:* petimus superi. sed aliud bellum non tamen ciuile *B* || 14 *sq.* ab achimene rege *il B* || 16 prohibeat *B* || hister . . 17 *C:* qui per baioariam currit *il B* || 18—21 *C:* quia crines flauos facit. ipsi sunt dani. ut quidam dicunt. ipsi nortmanni *il B* || 19 uelstitiae *C* || 20 acerucis *C* || reni] erens *C* || 21 geiecerant *C* subiecerant *B* || sedeos *C* s; eos *B* || qui *C:* qui s. *B* || caput *C* cap̃ est *B* || 22 i· occurrat *B* || liberis *CB* || 23 sessus *C* *om B* || facile *C* || 24 inquit *B* || uno *CB* || ciuilie *C* || occurrim[io] uolo *B* || 25 Contatus *C* || in *om pr C* || P·F·DEC·] P·d·E·S· *C* || ecpirosis *C:* Empirosis sit *B* || 26 aetera *C* || igne *C* ignea *B*.

60 DVM NONDVM MERVERE militauere. TANTONE NOVORVM P· S· 'nouorum scelerum' quod primus monarchiam Caesar obtinuit.

61 QVERVNT VTER IMPERET ORBI deest 'eorum'. 'prouentu' autem dixit 'copia' Virgilius: 'prouentuque oneret sulcos atque horrea uincat', sed hic abusiue dixit 'exitu'.

62 VIX TANTI FVERAT CIVILIA BELLA MOVERE· VT N· ut imperent pugnant, qui non debuerunt pugnare ne aliqui imperar*en*t.

64 AT MISEROS ANGIT SVA CVRA PARENTES 'sua cura' quasi proprie senum sit cura. 'angit' autem 'suffocat', tractum ab anguina, quam sues patiuntur.

65 VIVACIA FATA quod eos uita longa faciat multa perferre.

68 NON ALIOS INQVID MOTVS T·F·P· ab exemplo.

69 CVM POS TEVTONICOS VICTOR Teutones Galli quos Marius uicerat. LIBYCOSQ· TRIVMFOS de Iugurt*h*a. praepostero ordine dixit.

70 EXVL LIMOSA MA· CAPVT ABD· V· cum senatus de*creuisse*t ut Silla contra Mit*h*ridatem in Pontum mitteretur, quidam Sulpicius extitit tribunus plebi qui persuaderet consulibus iussu Marii, ut Marius mitteretur et Silla rediret. ita annuente senatu profectus est Marius conglobatis militibus urbanis. quare Silla regressus proteruum et inprobum Marium fugauit proscripsitque uoluntate senatu*s* Mariano*s*, et in absentia ei senatus ob facta aqua et igni interdixit.
24 dehinc cum missis | inquisitoribus in agris Minturnensium in palude latuisset, a pastore inuentus traditus est principi

---

1 *om B* || Tantene *C* || 2 primū monartiam *C* || 3 optinnit *B* || 4 erbi *C* || deest . . . 5 dixit *om B* || 5 copia *C:* i· exitu. nictoria. uel copia *B* || *Verg. ge. II* 518 || honeret *CB* || 6 s; hic exitu dix̃ abusiue *B* || 7 ut] ᴜ·ɪ· *C* || 8 punnaut *pr C* || debuerant (pugnare *om*) *B* || imperarent *B* || 10 Anmis seros *C* || parcentes *C* || 11 proprie *om B* || etiam *B* || 11 *sq. hinc 'liber glosarum' Bern. XVI f.* 28ᵘ 'Angit · suffocat' || 11 tractā *B* || 12 anguna *pr C* angina *B* || 13 Uiuiacia *C* || 14 proferre *C* || 15—17 uic. *alia B* || 16 posteulonicos *C* || 17 nincerat *pr C* || Libricosq: *C cf. adn. cr. ad* X 180 || iucurta *C* || praep. . . 18 dixit *om B* || 19 exulimo sama· *C* || ᴀ·ʙ·d·v· *C* || 19—*p.* 53, 13 *frusta duo* (*p.* 53, 1—5 territus *et* 12 *sq.*) *seruauit B*, *qui praeterea Orosium V* 19 *p.* 341 *sq. conpilauit* || 19 decell& *C* || 20 utilla *pr C* || metridatem *corr C* || 23 conglobatus *C* || milittibus *pr C* || 24 propter · ut met iuprobum *C* || 25 fugabit *C* || senatu mariniona & *C* || 27 cōmissis *C*.

Minturnensium et in carcere*m* missus. ad quem interficiendum quidam carnifex Gallus genere missus cum uellet imperata perficere, horrendum uisu globos flammarum uertice exsurgere uidit uocem*que* patere subitam quae illum (a) Mario coerceret audiuit. quibus monstris territus miles ea quae gesta sunt principi renuntiauit. tunc Minturnenses nauicula data cum copiis Mar*i*um e finibus suis remittunt. qui Vticam est delatus. huius filius forte in Numidia a*b* *H*iamsale rege in custodia detinebatur. quem sua strenuitate liberauit profectusque cum eo in Africam collectaque ibi multitudine seruorum et latronum Cinnam inuenit, [qui Ard*ia*eorum et Latinorum manum contraxerat] profectique in urbem interfectis inimici*s* consules creati sunt absente Sylla.

71 AVIDI SOLI uoracissimi. LAXAEQ· PALVDES putres lutos*a*e molles.

72 DEPOSITVM FORTVNA TV*V*M creditum commendatum.

73 PEDOR inluuies.

74 FELIX MORIT*V*R*V*S IN EVERSA V· septimum enim consulatum *a*gens Rom*a*e idibus ianuariis decessit.

75 POEN*AS* A·DABAT *S*CELERVM futurorum.

80 TERRIBILISQ·DEO*S* SCAELERVM qui seruarent Marium bellis ciuilibus. MARIVMQVE FVTVRVM clare pronuntia 'Marium', ut fiat emphasis. 'futurum' autem consulem uel uictorem talem qualis uere fuit. fertur quod de capite eius exilierit ignis.

82 LEGIBVS AEVI fati sui legibus.

1 ad . . 3 perficere *C:* Fertur quia lictor quidam gallus missus ad marium interficiū *B*² || 3 duos globos *B* || de eius uertice exurgere. uocemque *B* || 4 cum a *B* || 5 coherceret *B* || quibus m. territus] ac horruit eum interficere *B* || mile** *pr C* || aequae *pr C* || 7 marumefini bus (sus *pr*) *C* || 8 uticaeest (i st *pr*) *C* || fluuius *C* || a (ic *pr*) iamsalae Forteincustodiam *C* || 10 africam *C: fort.* aet*ru*riam *cl. Plut. u. Mar.* 41 *προσβαλὼν Τελαμῶνι τῆς Τυρρηνίας καὶ ἀποβὰς ἐκήρυττε δούλοις ἐλευθερίαν, App. b. c. I* 67 || Ibi *ex* Ubi *corr C* || 11 *sq.* cum ardeorum etiam et latinorūm manū · quam ad auxilium contraxerat hoc agens *cum excerpto Oros. iungit B* || 11 ardeorum *CB* || 14 ·i· moll. u. citoq; rapientis *B* || putreq; *corr B* || 15 lutos emolles *C* lutosę *B* || 16 *C:* cōmdatū pign' marium quia fortuna cum quasi depositum cōmdauerat· ne iuuentus interficeretur *il B cf. excerpta in Eichenfelderi anal. p.* 209 || 17 inlubies *C:* squalor· illuuies· uel odor corporis sordidus *B* || 19 gens *C* gerens *B* || decessit *ante* romae *B* || ianuarii *B* || 20 poena dabat celerem *C* || *alia fusius B* || 21 deoscaelerum *C* || qui *CB* (deas *in textu B*) || 22 clara *B* || 23 sunt enfasis *C* sit emfasis *B* || uel uictorem *om B* || 24 qualem *B* || 24 fertur . . 26 *om B*.

83 VANVM DEPONE FVROREM o Galle quid uis ferire quem non licet? |

24u 84 SI LIBET VLCISCI DELETE FVNERA G· ut quodam modo Galli uindicarentur de Italis, si Marius euaderet moturus bella ciuilia.

85 NON ILLE FAVORE NVMINIS non est protectus in totum numinis (sui) fauore ab ira deorum. nam postea multa passus est mala.

NON ILLE FAVORE NVMINIS fauerant ei, inquid, fata non illi propitia sed nobis aduersa. ut Virgilius 'fatisque deum defensus iniquis'.

88 PELAGO INIQVO [in*i*quo pel.] quoniam in mari non peri*i*t.

85 HVNC CIMBRI SERVATE SENEM si ueram, Cimbri, si dignam quaeritis ultionem, non de unius Mari sed de totius populi Romani nece expectate uindic*t*am. leuis ira est, quae unius tantum sanguine uindicatur. ultor uester est, quem uultis occidere.

90 NVDA TRIVMPHATI I· P· R· I· quem ipse spoliauit. 'triumphati' de quo triumphauerat. et sic dictum est ut 'acri quondam regnata Licurgo'. aliud enim est 'triumphator', aliud 'triumphatus'.

92 CARTAGO MARIVSQ· T· inuicem de se tulere solacia aequanimiterque suos casus perpessi sunt, dum miseretur alter alterius. PARITERQVE IACENTES IGNOVERE DEIS pariter ferendo.

93 LIBICAS IBI COLLIGIT IRAS Romanis inimicas.

---

3 ut *C:* Vlcisci ·i· uindicare ut *B* || quoddam *C* || 4 marium seruarent *B* || morturus *C* qui moturus erat *B* || 6 fulbre nu numinis *C* || i· non in totum pr. est *B* || 7 faborem *C* || 8 mala *ante*passus *B* || 9—10 non *C:* quasi diceret. non *B* || 9 fauer nutei *C* || 10 pro patria s; *B* || *Verg. Aen. II* 257 || 12 in quo uel (oel *corr*) *C: om B. iteratur lemma* || mare *B* || 13 perit *C* pemit *B* || 14 hunc hinc imbri *C* || Si . . . 15 ultionem *C:* ·i· si diguam ultionem de cimbris queritis *il B* || 15 marii *B* || 16 uindicam *C* ////////uindictam *B* || leuius est ira *B* || 17 ultor . . . 18 *om B* || 19 ⸸triumph[pha]ti *ex corr. C* || quam *C* quae *B* || spoliauerit *B* || 20 de quo (deco *C*) tr. CB^2*:* regis numidarum quem ipse uictum triumphauerat B^1 || ut *Verg. Aen. III* 14 || 21 regna itali *B* || lig Urgo *C* || enim *C:* non *B* || 23 cargago *pr C* || tulerunt B^1 || solatia *C* || 24 aequanimiter quae *C* qui equanimiter *B* || 25 alteri *B* || lacente sic nouere dehis *C* || 26 *om B* || 27 Romanis scilicet collegit inimicas secum afros *B* || inimicos *C*.

94 SERVILIA SOLVIT A· 'soluit' aut compedibus uinctos aut seruitio.

97 SIGNA DVCIS Marii scilicet. NISI QVI SCELERVM IAM F·V· honorem sceleribus atquirebant.

98 PRO FATA exclamatio cum horrore. Virgilius 'quis cladem illius noctis, quis funera fando *explicet*'.

100 QVANTOQ· GRADV passu.

102 ET ANVLLO REVOCATVM | EST P· F· nulli parci- 25 tum est.

103 STAT CRVOR IN T· horrent.

104 NVLLI SVA· PROFVIT AETAS nullum nec nobilitas nec nomen ciuis tuebatur, siue a nulla aetate uel sexu reuocatur ferrum.

107 INFANTIS MISERI N· R· F· zeugma: non piguit.

108 *C*RIMINE QVO PARVI C· P· M· ἐρώτησις.

109 SED SATIS EST IAM POSSE M· non est parum spiritum tolli. ut causa occidendi esset, quo*d* erat qui posset occidi. ⁋ pro nocente habe*b*atur quisquis iam poterat mori.

110 ET VISVM LENTI QVAESISSE NOCENTEM lentus uidebatur qui tantum nocentem interficiebat, et contra fortis qui nulli parcebat.

111 INNVMERVM PARS MAGNA PERIT ut quoniam iam nobilis deerat qui periret et crudelitas cessare non poterat, etiam ignobilium hoc est de uulgo capita ferirentur. siue tantus occidebatur numerus *quantum* iusserat Marius. siue 'inumerum' sine numero. ⁋ INNVMERVM PARS MAGNA P· ut uideretur Marius numerum potius adfectasse pereuntium quam nocentium poenam.

---

1 aut *C:* i· liberos quicunque ex seruili conditione ad eum se conferebant soluit. aut a *B* || uinctas *C. om B* || 2 aut a *B* || 2—4 *breuius il B* || 4 adquirebant *B* || 5 pro feta *C* pro *B* || horrore· et est interiectio dolentis *B* || *Verg. Aen. II* 361 || 6 fando·e· *C* fando *B* || 7 *om B* || 8 paretum *C* || 9 est] est. nobili cum plebeio pereunte *etc. B* || 10 I·N·T· *C* || i· habundat uel horret *B* || 11 sua (*ex* —i?) *corr C* || nullum *om B* || nobilitatis nomen nec ciuis utebatur *B* || 12 secu *C* secło *B* || 14 zeuma a super. non illum *B* || 15 erotesis *C om B paraphrasim exhibens* || 16 etiam *C* || 17 tolle *B* || necendi (?) *pr B* || quo *CB* || 18 et pro *B* || habeatur *CB* || qui iam non *B* || 19 lenius et ignauius putabatur qui *B* || 20 et . . . 21 parcebat *C:* nisi insuper innocentem et ipse fortis F·L////// *B* || 22 ut *om B* || Qm̄ nobilitas deerat et *B* || 23 cessere *C* || 25 ut iusserat *B* || Marius . . sine] uel sine *B* || 27 marius płs affectasse numerum *B* || 28 penam marius *B*.

113 DVM VACVA PVDET IRE MANV exaggerabat crudelitatem scelere placiturus.

114 OSCVLA POLLVTAE F · T · D · (ut) cui osculandam pr*a*eberet dexteram se*r*uaretur, pr*a*eceperat Marius suis.

115 MILLE LICET GLADI M · N · S · S · apostrop*h*e '(o) degener populus'.

116 DEGENER O POPVLVS qui pro breui uita scelera admiseris, cum uix decorum esset, si hoc pro longissimis temporibus faceres. DEGENER O POPVLVS oblitus dignitatis suae. VIX SECVLA LONGA DECORVM S · M · V · (quia) quos osculo manus suae seruauerat Marius, Silla deleuit.

25u 118 ET VITAM DVM | SILLA REDIT occiderat enim Silla quos seruauerat Marius. CVI FVNERA VVLGI F · V · cum nobilium multitudinem flere non uacet.

119 VIX TE SPARSVM PERVISCERA BEBI B*a*ebius Ta*m*philus Syllanus a Terentio quodam proditus per milites iussu Mari de domo extractus est *et* discerptus. nam cum ei deessent uires ad sequendum — senex enim *erat* — rapto celerius trahebatur potius quam quod ibat. quare consumptus inter manus, cum alii oculos effodissent alii brachia, ultimi caput auellerent, periit.

VIX TE SPARSVM PERVISCERA BEBI: uix te Baebi flere uacat, inter innumeras manus carpentis coronae membra (tua) discessisse.

120 INNVMERAS INTERCARPENTIS M · C. 'intercarpentis' una pars orationis est.

---

1 dum] ∂ Ua (d *rubro*) *C* || & aggerabat *C* hoc agebat *B* || 2 scelera *C* || placaturus *B* || 4 se uer&ur *C* || preceperat . . . suis *C*: *om B* || 5 cladim *C* || apostrę pe *C* Apostropha *B* || 8 hoc *om B* || longis simistim poribus *C* || 10 suae *CB*. *fort.* tuae || 10 quos Marius seruauit o·m·s· silla occidit. Truncos fecit et lacerauit *B* || 12—13 Mar. *om B* || 14 nobilium *B* nobiū *C* || 15 staphil *B* sta filius *C*. *cf.* TAMPHILVS *fastorum Cap. et al. a.* 572. 573 pamphilum *librorum Cic. or. Phil. V* 10, 27 || 16 sylanus *C* || proditur. et per *B* || 17 marii (de domo *om*) *B* || et *om CB* || decerptus *C* || nam *C*: quia *B* || 18 decent *pr B* || senex . . . . 19 trahebatur *B*: rapto celerius. senex enim trahebatur *C* || 19 quam iret *B* 20 bracia *C* || 21 ultimi *C*: non nulli *B* || Periit ita tamen. ut ante oculorum effossionem omnia membra sua uideret amputata *B* || 22 tebebis *C* || 23 coronae carpentis membra tua *B* || 24 dicessesse *pr C* || 25 c·] E· *C* || 25 inter *C* — 26 *om B*.

121 AVT TE PRESAGE MALORVM ANTONI Marcus Antonius censorius orator et augur in senatu suadebat ut Marius et Silla arma deponerent. sentiens itaque se posse interfici Antonius in cuiusdam pauperculae cella delituit. qui per puerum cauponi proditur, *per* cauponem uer*o* militibus. quo cum pergerent milites, oratione ad eos magnifica usus est adeo ut inperfecto negotio discederent. reliqui uero expertes eius orationis ascenderunt et caput eius in conuiuium Marii pertulerunt. cuius linguam fertur Marius grafio idemtidem uulnerasse. hic est Antonius Antoniorum pater magister Ciceronis.

123 FESTE MENSE quoniam kalendis ianuariis occisus est. RORANTIA recentia.

124 TRVNCOS LACERAVIT FIMBRIA C*R*ASSOS lacerando truncos fecit. FIMBRIA Flauius Fimbria Cinnanus a Gaio Mario missus Crassos patrem et filium eius a uiculo Volaterris quo confugerant retraxit et occidit.

125 SEVA TRIBVNICIO MADVERVNT ROBORA T· Marius | Caelium tribunum plebi Sillanum de Tarpeio saxo praeci- 26 pitauit, cum sit ipsis tribunis plebi permissum quosque merentes illo saxo praecipitare. Sextus Lucilius anni superioris tribunus plebi qui petulanter *in* Marium inuectus erat, post *a* sodalitate fili eius in simulatam amicitiam receptus est. qui iussus kalendis ianuariis ad gratulandum in Capitolium uenire quo die auspicato laeta omnia ominari et pre-

---

2—5 militibus *C: suo arbitrio mutauit B* || 2 censorius *CB* || 3 possi *C* || 5 proditus. cauponem uermilitibus *C* proditur·s; et per cauponem proditur militibus· *B* || 6 Quod *pr B* || orationes *C* || 7 descenderint *C* discesserint *B* || 9 pertullerunt *C* detulerunt *B* || cuius . . . grafio pertudisse *il B* || 11 magister ciceronis *post* 2 'augur fuit et orator' *B* || 12—13 *om B* || 13 Recencia *C* || 14 cassos *C* || 15 fluuius *C* Fulnius *B* || cinnanus *om B* || 16 pat̄ *C* || filium . . . uiculo *B* filiumei· auiculo *C* || uel aterris *B* || 19 celiū tribunum ·i· sillanum *B cf. Cassius Dio XXXVI* 102, 15 *ὁ υἱὸς Μαρίου δήμαρχόν τινα αὐθεντείᾳ ἀποκτείνας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τοῖς ὑπάτοις ἔπεμψε καὶ ἄλλον ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίῳ κατεκρήμνισεν* || precipitauit *itemque p.* 58, 1 *et* 3 pre— *C* || 20 tribuni *C* || pleni *C* plebis *B* || 21 'Sext. Lucilium qui in priore anno tribunus plebis fuerat' *Vell. II* 24, 2 *Σέξτον τινὰ Λουκῖνον Plut. u. Mar.* 45 'Sex. Licinium senatorem' *Liui perioch. l.* 80 *p.* 79, 3 *O. I.* anno superiori *ante* qui *B* || 22 tribunum *C* || plebis *B* || qui qui *C* in *om CB* || marium uicerat *B* || 23 post sodalitatem fili *C* post a filiis *B* || amititiam est rec. *B* || 24 ius sis *C* || kal·ian·] et uel ianuarias *B* || 25 leta *B* || ominari *om B* || praecari *B*.

cari fas erat, iussu Marii patris de robore praecipitatus est. Est autem 'robur' tigillum adfixum saxo Tarpeio ac rupi Capitolinae uncinis ferreis infixum quo praecipitatorum corpora excipiuntur.

126 TE QVOQ· NECLECTVM VIOLATAE SC· D· Mucium Sc*a*euolam pontificem milites iussu Marii in templo Vest*ae* interfecerunt.

127 ANTE IPSVM PENITRALE DEAE ne dis honos esset.

131 OMNIA PASSO QVE P·F·P·A·OM·V·Q·M· nihil in illum fortuna mediocre contulerat, siue cum secunda illi faueret, siue cum irasceretur aduersa.

132 QVAE PEIOR FORTVNA POTEST deest 'inferre'. ATQVE OMNIBVS VSO QVAE MELIOR deest 'dare potest'.

134 IAM QVOD APVT SACRI C·C·P· 'Sacri portum' locus inter Circeium et Laure*n*tinum agrum in quo Silla Marium adulescentem pro*e*lio superauit et in fugam Praeneste conpulit eumque obsideri iussit et ipse urbem occupauit.

133 MENSOQVE HOMINIS Q·F·P· ab illo libratum est quantum boni uel mali posset mortalibus fortuna conferre.

134 SACRI CECIDERE CADAVERA POR*T*VM Sacri portum dicunt quidam fuisse Laurentum. ⁋ Sacri portus locus est in urbe ubi Gaius Marius superatus a Quinto Lucretio
26u Afel*l*a con|fugit et uulneratus a Pontio Tullo per cuniculum effugit Praeneste.

135 AVT COLLINA TVLIT STRATAS Q·P·CATERVAS aput portam Collinam Pontium Telesinum Mari*an*um Silla uicit *et* exercitum eius in deditionem accepit.

---

2 tarquinio *B* || acripae *C* agrippe *B. fort.* — Tarpeio arcis Cap. || 5 TE] NEC *C* || SC·] ST· *C* || Muscium *C* mutium *B* || 6 pontifices similites *C:* pontificem *B* || iussum arii *C* || 7 iuterfecer̃ *ante* in *B qui praeterea fabulosum Scaeuolam huc refert* || 8 *om B* || Necdis *C* || 9 AO·M·V· *C* || 10 in illo *C:* N (= enim) illi *B* || contulit *B* || 11 faber& *C* || seu *B* || 12 deest *C:* s· *B* || 13 *om B* || 14 sacri c·] gacrio *C* || 14—17 *C:* Sac̄portus unum nomen est Si quidem dicant ubi silla marium uertentem superauit *B* || 15 circeium (*aut* urceium) & labertinum *C littori locus adscribitur, inter Signiam situs et Praeneste cf. Plut. Sull.* 28 *cum App. b. c. I* 87 || 17 eum ·q· obsideri/// *C* || 20 cadauer eporum *C* || 21 quidam laurentum fuisse dicunt *B* || quidem *C* || portus *C* portus ut alii uolunt *B* || 22 garius *C* || 23 *sq. haec mutila in fallacem speciem concinnata sunt* || 23 apela *C* apulia *B*. Ofellam *Graeci*, Af(f)ellam *uel* Asellam *Latinorum scrr. omnium codices dicunt* || uulneratur *C* || tullo *C* tullio *B* || 25 tullit *C* || 27 portam Collinam *om B* || marium *CB* || 27 et *B: om C*.

136 TVNC CVM PENE CAPVT MVNDI R·Q·P·M·T·L· cum Cinna tripertito agmine urbem inuasisset, suo, Marii et Ponti Telesini Samnitis, Telesinus promittebat ciuibus suis cum quibus in auxilium uenerat, quo fortius dimicarent, se imperium Romanorum ad illos translaturum. hic cum uellet portam Collinam effringere, ictu saxi periit.

137 ROMANAQ·SAMNIS V · C · S · V · F · ordo: Romana uulnera sperauit Samnis ultra Caudinas furcas. est autem Caudium oppidum Samnitum ubi Romani uicti sunt et sub iugum missi. ¶ VLTRA CAVDINAS S·V·F· Caudium oppidum Samnitum. quod ibi uicti Romani sub iugum missi et exuti armis cum singulis tunicis dimissi a Pontio duce Samnitum, a quo hic originem trahebat.

141 AVSIT ebibit, consumpsit.

142 ET SECVTA EST manus scilicet.

147 SED FECIT SIBI QVISQ· NEFAS in occassione Syllae multi committebant scelera.

148 INFANDVM DOMINI PER VISCERA FERRVM quoniam praemium seruis promiserat, si proscriptum dominum occidissent. INFANDVM DOMINI PER V·F·E·F· non quidem certam personam ostendit sed tantam licentiam fuisse inducit ut non dubitaret seruus extinguere dominum. tamen potest hoc de Mario iuniore dictum intelligi qui a seruo suo | occi- 27
sus est cum per cuniculum Praenestin*ae* ciuitatis uellet euadere.

149 NATI MADVERE PATERNO S· siue ut Syllanum se fingeret ut uiueret, siue ne si pater ab alio necaretur, bona eius ipse non caperet.

---

1 TVNC] Iam cum pene caput mundi R·Q·F· Tunc *C* || mundir. *C* || 2 cinna cum *B* || 'tripertitum agmen' *anni IƆCLXVII cum tribus exercitibus Carbonis Marii Pontii a. IƆCLXXII confundi uidetur* || inuasisse *B* || 3 pontiteles Ini *C* pontini et telesini *B* || sammitis *C* || promitebat *C* || 4 quo *C:* ut si *B* || se *ante* ad *B* || 5 translatorum *C* || 6 ictus axi *C* || *inepta subiungit B* || 7 C·S·V·] E·S·E· *C* || 7—10 *om B* || 7 romanus *C* || 8 fureas *C* || 10 V·] C· *C* || 11 quod ibi *C:* ubi *B* || romani uicti s̄ et sub *B* || & excuti *C:* sub quibus transiliant ·i· sub hasta · atque exuti *B* || 12 missi *B* || 14 interfecit *ante* ebibit *add B* || 15 *C:* marianos *B* || 16 occassionę *C* occasione *B* || sillae *C* || 17 com mitebant *C* || 18—25] tantam (21) . . . 22 dnm̄ · quem (18) . . . occidissent · tamen (22) . . . euadere *B* || 18 quem *B* (?) || 19 proscritum domini *C* || 20 non . . . 21 sed *om B* || 21 dicit fuisse licentiam · ut *B* || 22 extingere *B* || praeter h̃ de *B* || 23 intelligi dictum *B* || 26 natim · Aduere *C* || sillanum *C* || 27 ut uiuere posset *B* || siue ne] utsibeNe *C* siue ut *B* || 28 ipse bona eius *B*.

150 CERTATVM EST CVI CERVIX CAESA P · C · 'caesa' caedenda. 'cederet' eueniret, obtingeret, ut

'cesserit Ausonio si fors u*ictoria* Turno'.

151 IN FRATRVM CECIDERVNT P · FRATRES 'praemia' illa dicit quae Silla se daturum promiserat pro relatis sibi capitibus proscriptorum. significat autem Domitium qui occiso fratre Domitio agros eius pro praemio inuasit.

152 BVSTA REPLETA FVGA quoniam Silla pr*ae*ceperat non debere interfectorum cadauera sepeliri.

153 LATEBRAE FERARVM siluae uel cubilia.

154 HIC LAQVEO FAVCES Ouidius

'pars animas laqueo claudunt mortisque timorem
morte fugant ultroque uocant uenientia fata'.

[o] formidinis insan*i*a cupiditas altera mortis: *q*uia nescit uiuere, formidinem fugat miser, mortem retinet. sed de bonitate mortis humanum sumat*ur* exemplum. inter huius calamitatis diuersos interitus quamui*s* *fug*iatur hostis, tamen ubique mors sola diligitur: praebet auxilium quae timetur. fit *sa*epe in necessitatibus auxilium summu*m* formidinis. nam uidete, quam sit mortis dulce praesidium ciui cuius nascitur de uita contentio.

157 HIC ROBVRA BVSTI EXTRVIT I · S · ipse rogi sui ignes parabat, ut sibi raperet sepulturam quam negauerat *S*illa.

161 COGNOSCITVR ILLIC Q · V · I · urbis clades in numero capitum noscebatur.

---

1 Cer tantum *C* || 2 cedenda caeder& *C*. caedend *B* || contingeret eueniret. Vt illut · cesserit *B* || *Verg. Aen. XII* 183 || 3 fors inturno *B* || 4 Caciderunt *C* || 5 illa] autem illa *B* || 6 signif. . . 7 *uariata ter exhibet B* || 6 domitium B^2 domicium B^1 (B^3) || 7 Domitio *om B* || proemio *C* || 8 ruga *C* || Dum se absconderent fugientes in sepulchris mortuorum. siue qm̃ ille ceperat interfectorum corpora sepelire *B* || 10 feramus · *C* || cub. uel sylnę *B* || 11 *Ou. met. VII* 604 *sq.* 12 olaudunt *C* || 13 mortem *C* || 14 O *B* ꝺ *rubro C. neutrum intellego, incerta mihi etiam quae secuntur. ad sententiam cf. Lucr. III* 79 *sqq. Senecae ep.* 24, 23 || insana *CB: em. A. Kiesslingius* || uia *CB* || 15 habere *CB* || fugant *C* fugantem *B* || miseri *CB* || 16 *an* hum. genus sumat — inter . . . interitus || sumat *CB* || Inter *B* || 17 quam uigiatur *C. plene B* || 18 sola *om B* || qui&imetur fit epe *C* quieti metus · et saepe *B* || 19 summa *C* sumit *B* || 21 ciui] cuius *C om B* || deuia *C* || 22 Dum semet ipsos peremerunt *ante* ipse *addit B* || 23 parat *B* || sibi *om B* || ille negauerat *B* || 24 illa *C* ille *B* || 25 ɪ ·] ᴘ · *C* || 26 noscebantur *B*.

163 BISTONI STABVLIS PENDERE T· 'Bistonii tyranni' Diomedis T*h*racii qui equis suis [homines uel] hospites subiciebat in past*um*. Biston autem est ciuitas T*h*raciae.

165 IAM LACEROS | ARTVS PISEA FLEVIT I·A· Pisa urbs 27u
in qua Oenomaus regnauit. hic equos habuit mir*ae* uelocitatis. qui *H*ippodamiae fili*ae* nuptias hac lege promiserat, si quis se equorum certamine superasset, ut haberet: uictos plurimos interficiebat. ad huius puell*ae* petitionem Pelobs Tantali filius uenit haec et ipse certamina subiturus. huius amore uirgo capta, ne simili exemplo priorum procorum iuuenis interiret, fraude Mirtili aurigae patrem adfecit. nam dicitur rotis euolutis et emissa axi esse Oenomaum superatum.

166 CVM IAM TABE FLVVNT aut capita aut corpora aut quod superius dixit 'colla ducum.'

167 AMISSERE NOTAS signa.

168 PAVIDO S· C· FVRTO pro 'ipsi pauidi'.

169 MEQVE IPSVM MEMINI senis uerba qui a summo c*o*epit.

170 ROGO CVPIDVM cupidum rogo uetitisque flammis fratris ora inponere.

171 SILLANE PACIS εἰρωνικῶϲ aut quoniam Silla postea iussit incendi.

173 QVID SANGVINE MANIS PLACATOS C· R· Marcus Marius Gratidianus filius sororis Gai Marii a Mario mortem inimici Catuli postulauit. Catulus ne in manus Marii ueniret

1 Bistonis tabula *C* || Ligurgus rex traciae. capita interfectorum in stabulis suis pendere. ut timorem aliis incuteret. Tracia autem uocata est Bistonia a quodam rege Bistonio. unde dicit bistomi tyranni. Sine *praemittit B* || bystonii *C* || tiranni *B* || 2 traciae *B* || aequis *C* || hom. uel hosp. *om B* || sucipiebat *B* || 3 pastu *CB cf. ad p.* 51, 1 || est *om B* || tratiae *C* || 4 Pise *B* || urbis *C* || 5 Inamaus *C* enemaus *B* || aequos *C* || 6 hypdamiae *B* || 7 si *C:* ut si *B* || aequorum *C* || ut *C:* eam *B. fort.* superasset, ei ut nuberet || 8 ploebs *C* pelops *B* || 9 eius *B* || 10 capta uirgo *B* || capita *C* || 11 iub& (N *sscr*) *C* iuberetur *B* || interire fraudem miltili *B* || auricae *C* || affecit *B* || 12 rotisedoNis et emissa ae sicesse· *C:* rotis factis ex cera remissis *B* || Inomaum *CB* || 14—15 *similiter B* || 15 collam *C* · *Luc. II* 160 || 16 motas *C* || quibus se cognosci possent *add B* || 17 ipsi *B* ipsis *C* || 18 meminis· *C* || qui . . . 23 *om B* || 20 flammas *pr C* || 22 aut iroNicos qm̃ *C* || 24 plagatos *C* || 24—*p.* 62, 13 *ut primo a me conatu constituta erant tumultuaria opera edidi mus. Rhen. XVIIII p.* 148 || 26 ne in] nem *C* ne *B* || marii *B* catuli *C* || inueniret · pugno (timore marii fumo se calcis necauit *alibi*) *B*.

fumo se necauit. post Catulus minor eius filius a Silla petiit, ut mortem patris de Mari uindicaret interitu. abductus ad tumulum Catuli Marius Gratidianus trans Tiberim interfectus est membratimque discerptus. de quo Salustius historiarum libro primo ita locutus est 'qui per singulos artus expiraret'. ⸿ QVID SANGVINE MANES PLACATOS C · R · Quintus Catulus partium Sillanarum fuit, uir Claudiae. cum illi a Mario Gratidiano tribuno plebi Cinnano dies dicta esset ut eum cruci fige(ret, uoluntaria morte obiit. huius filius permittente Silla Ma)rium interfecit. Sunt qui di-
28 cant Catilinam iussu Sillae hunc | Marium Gratidianum uxoris suae fratrem ad tumulum Catuli occidisse. quasi sic placaret.

175 NOLENTIBVS VMBRIS Catuli.

176 PENDIT persoluit. NON FANDA PIACVLA sanguine scilicet humano.

179 NIL ANIME LOETALE D · Marii Gratidiani.

183 SPIRAMINA NARIS ADV · 'naris' pro 'nasi', nares enim animalium dicimus.

184 ILLE CAVIS EVOLVIT S · OR · ut nullus inmunis esset a Mari morte.

186 VIX ERIT VLLA FIDES T · S · C · V · *T* · P · C · C · cui enim non mirum est, quod in uno capite nulla poena defuerit.

190 QVID PERDERE FRVCTVM hoc est sceleris.

193 AGNOSCENDVS ERAT poena erat agnosci.

194 CVNCTOS SIMVL ENSE · R · Marius (adolescens) a

---

1 sillo *B* || 2 p&it *C* || marii *B* || meritu *B* || abductus *B* adductus *C* || 4 deco *C* || sallustius in *B*. *hist. I fr.* 35 *Kr.* || 5 libro *om B* || qui *om B*. ut *Sal.* || singulas artus *C* singula membra *B* | 6 expiraruit (it *ex corr.*) *C* expirauit. Item. *B* || 8 illi *om B* || brebis quodam die deductus esset *B* || ducta *C* || 9 truci *B* || fige|rium interfecit *C: plene B* || 10—12 *cf. Asconius p.* 84 *Or. et Cic. ibid. p.* 90, 17. *Q. Cicero de petit. cons.* 3, 10 || 11 catilina NAM inssus illę *C* catilina. Nam iussit ille *B* || cratidianum *et sim. u.* 17 *C* || 12 sui *B*. *hinc efficias priorem (an primam?) Catilinae uxorem Gratidiam fuisse. sed fictum hoc ab obtrectatoribus Catilinae esse uerissime Mommsenus me monuit cl. Cic. or. Cat. I* 6, 14, *Ascon. p.* 93. *accedit Q. Ciceronis l. s. silentium. ansam fortasse siue errori siue fictioni dedit quod Q. Cicero* 2, 9 *perhibet* 'Q. Caecilium sororis suae uirum .... suis manibus occidit' || occidere *B* | quasi] *fort.* PLACATOS quasi || 13 placer& *C* || 14 in catulo *B* || 16 uidelicet *B* || 18 A · V *C* || naris .. nasi *et* enim *om B* || prona. sinares *C* | 20 OR ·] m *C* || 21 marii *B* || 22 C · V P CC · *C* || cui ... 23 est *om B* || 24 uel laudem uictoriae *etc. addit B* || 25 pena *B*.

Silla fugatus Praeneste confugit, cuius ciuitatis coloni propter fidem Marii a Silla perierunt.

195 VNIVS POPVLVM PEREVNTEM T · M · ut simul singulos *populos* tam celeriter occideret quam solet unus occidi.

196 TVM FLOS HESPERIAE in legionibus aetas prima iuuentutis flos dicitur. ut Virgilius 'flos ueterum uirtusque uirum'.

197 ET MISERE MACVLAVIT OVILIA ROMAE 'ouilia' pro 'septis' dicit. septa autem sunt in campo Martio inclusa tabulatis, ubi stans populus suffragia ferebat. sed quoniam ouilibus similia sunt, pro se inuicem ponuntur. (septa pro ouilibus, ut) Virgilius 'quamuis multa meis exiret uictima septis *pinguis*'. ⁋ OVILIA dicebantur, ubi singulae tribus conueniebant ferentes suffragia his qui dignitates petebant. ⁋ Ouilia locus in urbe Roma ex grege Euandri nominatus, ubi Romulus omnes pastores conuocatos factis comitiis armauit. MISERE MACVLAVIT O · R · Silla cum legiones Marianas ad ouilia conuocasset, qui locus est in campo Martio, iussit (omnes) occidi uariis *s*ortibus poenarum, extructo sibi in campo | tribunali. 28u

199 SEPE FAMES PELAGIQ · F · † tytrobora morte. ubique 'fuit' *accipimus*.

201 DENSI VIX AGMINA VVLGI inter uiuorum mortuorumque cadauera Sillani inmissi uix poterant manus exerere.

203 VIX CEDE PERACTA nisi standi locus non fuerat.

206 VIVA GRAVES ELIDVNT CORPORA T · hic ostendit quem ad modum peragunt cadauera partem caedis.

---

3 ut singuli singulos tam *CB* || 4 occiderent *B* || quomodo *B* || occiditum; *C* || 5 est periae *pr C* || 6 flis *C* || *Verg. Aen. VIII* 500 || 8—20] Silla . . . tribunali (17—20). ouilia . . . ferebat. (8—10). ibi enim singulae (13) . . . . armauit (16). quia autem . . . . . . hic. et miserae maculauit ouilia romae (10—13) *B* || 8 pro *C:* autem hic pro *B* || 9 posuit *B* || īndusa *C* || 10 Quia autem septa similia sunt ouilibus et ouilia septis pro *B* || 11 prosemuicem *C* || 12 *Verg. ecl.* 1, 33 || multam eis *C* || 13 P *rubro C. om B qui* ouilia pro septis sicut hic *addit* || OV· . . . ferentes *C:* Ibi enim singulae tribus conuenientes. ferebant *B* || dignitatem *C* || 15 autem est locus *B* || ex] ubi ex *C corr D* || 16 comitis *C* || 17 regiones *C* || 19 iussioccidi *C* || mortibus *CB. an scr.* artibus? || extructos ibi *C* || 21 tytrobora morte *C. om B. num* fuerunt mortifera?? || 22 accipimus *A: om CB* || 23 et mortuorumque *B* || 24 missi *B* || 25 stanti *B* || 27 que *C* || agunt *B* || cedis ·i· mortui uiuos occidebant. quando corpora mortuorum uiuos obruebant *B*.

207 INTREPIDVS non timens. TANTI SEDIT SECVRVS AB ALTO quoniam cum duas legiones praecepisset occidi, tribunal sibi iussit fieri, unde scelestum spectaculum probaret. AB ALTO tribunali.

209 NON TIMVIT IVSSISSE M · ne aut bellum Romanis aut ex ipsis corporibus lues oriretur.

210 TIRRENVS GVRGES a Tyrr*h*eno Telephi filio.

211 IN CORPORA SVMMI primorum scilicet, quoniam primi in aqua*m*, posteri in corpora ceciderunt.

212 PRAECIPITES HESERE R· eleganter, quoniam paulo post dicturus est 'ad molem stetit unda sequens': ante 'praecipites' nunc 'h*a*esere'. an PRAECIPITES currentes.

213 INTER RVPTVS AQVA F· P · A · I · A · ut mole cadentium corporum amnis diuideretur, et prior pars aquae seruaret colorem, secunda in sanguinem uerteretur.

215 CAMPVMQVE E · P · O· Martium scilicet.

216 TIBERINA IN FLVMINA fluenta.

217 HERENTIS A*D*IVVIT A· ut sanguine aucta aqua molem corporum supergrederetur. cadauera fecerant fluuio moram: sanguine eorum iter quaesitum est.

219 TANDEM TIRRENAS VIX ELVCTATVS I · V · ordo: alueus Tiberis posquam Tyrrenas in undas uix eluctatus exiit, torrenti sanguine c*a*eruleum aequor diuisit. ELVCTATVS alueus scilicet.

220 TORRENTI DIVIDIT AEQVOR colorem uis sanguinis
29 seruauit in mare. *ut Virgilius* 'arua noua | Neptunia c*a*ede rubescunt.'

221 HISNE SALVS RERVM ἐρώτησις. FELIX *H*IS S*YL*A VO-

---

1 non timemus *C*. *om B* || 2 precepisset *C* || 3 iussit sibi tr. parari *B* || 4 *om B* || 5 ne *C*: ut *B* || 7 a *C*: i· tiberis fluens in tyrrenum mare. uel a *B* || tyrrino *C* || thelephi *B* telefi *C* || 8 quoniam *C*: i· qui posteri in tiberim missi sunt. hii supra corpora iam ueniunt. quia fluuium cadauere repleuerunt. et *B* || 9 aqua *CB* || ceciderunt *B* || 11 steti nundase quens *C* || 12 ceserean *C* heserunt *B* ueloces *B* || 14 et *B* ut *C* || seruauer& *C* || 15 sanguine *B* || 16 E·] F· *C* || 17 *om B* || 18 aiunit *C* || i· Multitudo sanguinis effusi iuncta fluuio. fecit sibi iter. et emisit cum impetu cadauera. ut *B* || 19 fubio *C* || 20 inter quae situm est *C* qui interfecti sunt *B* || 22 postquam *B* || tirrenas *C* || 23 exit *corr B* || equor *B* || 24 *om B* || 26 ut . . . 27 *om B* | *Verg. Aen. VIII* 695 || nepotunia cete *C* || 28 erotesis *C* Prochesis ·i· percontatio *B* || Felixissa *C*.

CARI quoniam 'Felicem' se iusserat appellari. FELIX HIS SVLLA V· sceleribus.

225 QVAM*QVAM* AGITANT GRAVIORA METVS plus enim timere quam perpeti.

226 MAIORE IN PROELIA DAMNO ordo: multum maiore damno humani generis coitur in proelia. MAIORE DAMNO quam experti sumus.

227 EXVLIBVS MARIS patri et filio. BELLORVM MAXIMA MERCES R· R· F· ut sibi redderet Romam.

230 OLIMQVE POTENTES CONCVRRVNT ordo: olimque potentes concurrunt ciuilia bella mouere, neuter contentus quod Sylla fuit. sensus: ut hi pro dictatura uel consulatu dimicarent ut Silla et Marius, non pro imperio. NEVTER CIVILIA BELLA MOVERET Caesare*m* et Pompeium multo quam Silla*m* imperii auaros fuisse dicit, adeo ut non essent contenti eas terras obtinere quas Silla, sed amplius sibi asciscere*nt*, quod confirmat primo libro dicens

'tunc longos iungere fines
agrorum et quondam *duro* sulcata Camilli
uomere e*t* a*ntiquos* C*uriorum* p*assa* l*igones*
l*onga* s*ub* i*gnotis* e*xtendere* r*ura* c*olonis*';

uel certe neuter contentus dominationem deponere, quod Silla fecit. Si contenti essent, inquid, potentia quam habuit Silla post dominationem, bella ciuilia non mouissent. talem enim potentiam habuerunt ante bellum qualem ille post dominationem.

234 AT NON MAGNANIMI PERCVSSIT PECTORA BRVTI T· solus Brutus hos exitus non timebat. hic post bellum ciuile cum Cassio Caesarem in senatu occidit. AT NON MAGNANIMI

1—2] Felicem sui milites dicebant syllam et saluatorem rerum. hisque se felicem iusserat appellari. atque in campo martio tumulum sibi fieri iussit *B* || 1 is *pr C* || 2 salla *C* || 3—6 proelia *om B* || 3 menis *C* || plenus *C* || 5 proelii *C* || multorum *C* || 7 exerpti *B* || 8 patre *B corr C* petre *pr C* || uel militibus marianis *add B* || 9 R·C·P· *C* || 8—9 *om B* || 10 olim *B* || 12 syilla *C* || fuit ·i· ut hii *B* || ł consulatu *ante* ut *B* || 13 dimicaret *C* || et *B* uel *C* || 14—15 adeo] et dicit eos auaros fuisse imperii adeo *B* || 15 contenci *C* || 16 adsciscere *B* ascire *in ras. C* || 17 in primo *B. I* 167 *sq.* || 19 duro *om CB* || 20—22 uomere camilli et rłq. ł certe *B* || 20 *sq.* EIC·P·L·L·S·I·E R·C· *C* || 22 dep. dom. *B* || deporere *pr C* || 23 inquit *B* || 24 mouerent *B* || 25 inpotentiam *CB* || 27 peotora *C* || 28 hoc *C* || non tim. hos exitus qui fuit nepos catonis. Hic *B* || 29 casio *C* || occidit *C:* interfecit in

PERCVSSIT PECTORA BRVTI TERROR Marcum Iunium Brutum ait, qui inter alia quoque opera scripsit Laudes Catonis.
29u hic [Porti*ae*] Catonis sororis filius idemque | gener Catonis, qui Caesarem occidit in curia. hic in Philippis campis [Pharsaliae] se occidendum praebuit, cum ab Augusto partes eius essent uictae. [porro Caesar auunculus erat Atiae matris Augusti Octauiani.]

236 PARS POPVLI LVGENTIS E· quamuis esset pars lugentis populi, non tamen terrebatur.

237 PARRASIS OBLIQVOS E· *C*· V·A· Parrasos urbs Arcadi*ae*, unde Cal*l*isto quae septemtrionalem circulum habet. significat autem mediam noctem. ELICE nominatiuus gr*ae*cus.

238 ATRIA COGNATI PVLSAT NON AMPLA CATONIS quoniam Seruilia soror Catonis mater fuit Bruti. 'cognatos' enim dicimus filios sororum. NON AMPLA modica utpote philo*so*phi.

240 CVNCTISQVE TIMENTEM SECVRVMQVE SVI secundum Stoicos qui dicunt uitam contemnendam esse pro laude pulcrumque esse inpendere gloriae quicquid te scias debere natur*ae*. Virgilius 'uitamque uolunt pro laude pacisci'.

242 OMNIBVS EXPVLSE TERRIS ordo: omnibus terris (olim) expulsae et fugatae uirtutis o sola fides Cato. ut intelligatur enim qualis antea uirtus fuerit, tu fidem praebes. quae uirtus omnibus terris expulsa est. (ut) illud Virgilii

'extrema per illos
Iustitia excedens terris uestigia fecit'.

OLIMQ· FVGATE VIRTVTIS animae continentiam dicit, non corporis fortitudinem.

---

ultione pompeii *B* || 1 ternor *C* || Dictus est autem marcus. iunius brutus· qui *B* || 2 quoque *om B* || 3 hic . . . 4 curia *om B* || portia *C*: *immo* Seruiliae. *casus glossema arguere uidetur* || 4 curiam *C* || philipphis *C*. *de forma cf. p.* 46, 8 || 5 fersaliae *C*. *ante* campis *B*. *eadem origine qua* portia || augusto octauiano *B* || 6 porro . . 7 *om B*. *inclusi aliena ab h. l.* || uti aematris *C* || 8 par·p·l. *sic B* || 9 terrebat *B* || 10 paraso *C* || archadiae *B* || 11 calisto *CB* || septentr— *C* || 12 *om B* || 15 mator *C* || cognatos . . . 21 *om B* || 17 filophi *C* || 19 histoicos *C* contemnendum *C* || *an* prae? || 20 gloriaei· *C* || 21 *Verg. Aen. V* 230 || 22 terris] terris o l i m q u e f u g a t e. omnibus expulse terris *C* || 23 i· cato *B* || 24 enim *om B* || uirtus om *B* || fide praebesq̄; *B* || 25 *Verg. ge. II* 473 *sq.* || 26 per omnes *B* || 27 iusticia *C* || 29 fortitudinem *om B*.

247 DVX BRVTO CATO SOLVS ERIT exemplo tuo militabo. PACEMNE TVERIS (frueris uel defendis. id est siue in pace manseris siue bellis miscearis, te solum sequar).

249 *DVCIBVS* SCELERVM bene 'scelerum', non 'bellorum'.

250 CLADIB · INMIXTVM CIVILE ABSOLVERE *B* · ut si tibi placuerit arma sequi, non habeant crimen bella ciuilia tua sententia conprobata. (quasi esset) defensio ad bella uenientium, si idem fecisse probetur et Cato.

251 QVEMQ · SVAE RAPIVNT S · I · | P · C · id est ut non uin- 30
dicandae libertatis gratia dimicent sed ut scelera sua inpunita habeant quasi bellis absoluti.

252 HOS POLLVTA D · zeugma: rapit (in proelia). LEGESQVE IN PACE *T* · quia propter homicidium uel cuiuslibet admissum uindictae (timentur). et enumerat omnium causas qui bella ciuilia comitantur, uel iustas propter odium uel propter scelera necessarias.

253 FVGIENDA FAMES egestas. et est zeugma: rapit.

254 PROMISCENDA FIDES debitum abiuratum. NVLLVM FVROR E · I · A · sed causa uel crimen.

255 CASTRA PETVNT MAGNA VICTI MERCEDE merces erat sceleratis ad bella confugere, ne in pace legibus punirentur. TRIBVNI tribuni Curio, Antonius et Cassius.

256 PER SE BELLA PLACENT si tamen placuerint, pugnabis non aliqua causa, sed solo amore bellorum ciuilium. QVID TOT DVRARE PERANNOS deest 'tibi': quid profuit solum incorruptum corruptos mores horruisse? et subintellegimus: si ad bellum animus inclinauerit.

259 ACCIPIENT ALIOS FACIVNT TE B · N · supra enim ostendit magis sceleratos ad h*a*ec bella properasse. ACCIPIENT ALIOS deest 'quod'.

---

1 tui imilitabo *B* || 1—3 Netu leris scelerum · *C: suppleui ex B* || 5 Claudib; *C* || 6 placuer̄ *B* || sequi *B* sectri *C* || 7 conbrobata *pr C* || defensio *om B* || 9 c · I · Ut *C* || uindicande *C* || 12 Has pollutadi *C* || zeuma *C:* s. *B* || praelia *B* || 13 q: *C* quae *B* || cuiusl. *fort. add.* sceleris || admissu *C* || uindictae *om B* || 15 commutantur *C. an* committant || 16 nec. *post* uel *B* || 17 *similia il B* || 18 istorum abi. d. *B* || diuitum *C* || 19 sed *om B* || 20 Crastra *C* || 21 scelerum *B* || 22 tribuni *C:* Multi castra caesaris petier̄ ut *B* || atque *B* || 25 deest *om B* || quid tibi *B* || 26 corruptum *B* || more *C* || horruisse s · si *B* || 27 animos *CB* || inclenauerit *C* inclinaueris. Quia multi trahuntur ad bella per fidem quam promiserunt *B* || 28 T · EI: (B?) A · *C* || enim *om B* || 29 sceleratis magis *B* || haec *om B* || 30 *om B*.

261 HAS ETIAM MOVISSE M· ut maius nefas sit Catonem interesse, quam ipsa bella tractari.

263 NE TANTA INCASSVM V· E· in Catone. INGERET OMNIS SE BELLI FORTVNA T· unus quisque ad solacium interitus Catonis se telo perire iactabit. ut est 'nomen tamen *h*aut leue patrum manibus hoc referes'.

264 QVIS NOLLET INISTO E· M· deest 'nam'.

267 SICVT CAELESTIA SEMPER uirtus morum tuorum cum astrorum lege contendat.

272 MINIMA RERVM DISCORDIA TVRBAT ut est populus 30r Romanus. MINIMA terrena, MAGNA caelestia.

273 PACEM MAGNA TENENT ut es tu.

274 TANTVM VENISSE I· P· CIVEM Catonem.

275 NAM PRAELATA SVIS N· D· D· laetabitur, inquid, Caesar, quod uenias ad bella ciuilia. nec dolebit praelata partibus suis arma Pompei.

276 NIMIVM PLACET IPSE· C· (Caesar) ut auctor belli.

277 PARS MAGNA SENATVS sollicitant, inquid, nos senatus consul et proceres alii, quod quasi omnes sub Pompeium esse uideantur.

281 SOLVS CAESAR ERIT accedente Catone partibus Pompei solus sibi Caesar uidebitur liber. LEGIBVS AEVI FERRE IVVAT PATRIIS secundum Epicureos.

283 NVNC NEQVE POMPEI BRVTVM NEQVE CAESARIS H· nec Pompei nec Caesaris hostem se ait esse, sed futurum eius hostem qui uicerit. NEQVE CAESARIS H· innocentia*e* est quod bellis non uult interesse ciuilibus, uirtutis quod se spondet uictoris inimicum. cuius promissi fides extitit. nam post ciuile bellum uictorem Caesarem in curia Brutus occidit.

1 hac *C* || marius *pr C* || catonem catonem *C* || 2 tractari *in ras. C* tractare *B* || 3 *om B* || E·] F· *C* || 4 on inis *et* fortina *C* || solatium *B* 5 telo se *B* || iactauit *C* || *Verg. Aen. XI* 688 *sq.* || 6 aut *CB* || leua *B* || 7 *om B* || 9 contendit *B* || 10—13 *om B* || 14 N·] *a C* || inquod *C* inquit *B* || 15 proelata *C* pro relata *B* || 16 pompeii *B* || 17 Nemium *C* || 18 sollicitat *C* || inquit *B* || 19 aliquod *C* || quas *B* pompeio *B* || 21—23 *om B* || 21 accendente *C* || 23 epicureos *C* || 24 caesarisunt·b· *C* || 25 neo *C* || pompeii *B* || cesaris *C* || esse ait·s; eius qui *B* || 26 Innocentiaest *B* Innocenti est *B* || 28 sponte de *B* || huius *B* || 29 nam *B*: non *C* || uictorum *C* || senatu occidit brutus *B*.

286 SVMMVM BRVTE NEFAS CIVILIA B · F · summum nefas fatemur esse bella ciuilia, set sequimur.

287 VIRTVS SECVRA 'animum lucis contemptorem' secundum Stoicos dixit.

289 MVNDVMQ· VELIT S· C· ἀντὶ τοῦ tantam urbem.

290 EXPERS alienus (a metu).

QVIS CVM RVAT ARDVVS A · elegans metaphora, tamquam mundus Roma sit, sidera Romani.

295 PROCVL HVNC ARCETE FVROREM furor est non furere in periculo ciuitatis.

296 MOTVRA DAHAS Roma scilicet.

297 SECVRO ME ROMA CADAT ordo: ut securo. CEV MORTE PARENTEM N · O · bene patri conparatur. alibi 'urbi pater est'. 299 IVVAT IGNIBVS ATRIS funebribus.

301 IPSVM ATRAS TENVISSE | FACES funebres. 31

302 TVVMQ· NOMEN LIBERTAS quia nunc libertas inanis umbra.

303 ET INANEM PERSEQVAR VMBRAM quoniam sub Silla et Mario uera libertas perierat. VMBRAM libertatis.

304 ROMANA PIACVLA DIVI 'piacula' proprie hostiae quae immolatae expiant deos.

305 NVLLO FRAVDEMVS SANG· B· etiam me polluto.

306 O VTINAM CAELIQVE DEIS EREBIQ · L · tamquam dis sine fatorum uoluntate nil liceat. et hoc secundum Stoicos qui omnia dicunt fato regi et semel constituta nec a numinibus posse mutari.

308 DEVOTVM HOSTILES DECIVM P · C · Decii pater et filius se pro patria obtulere dis manibus. pater Latino, filius Samnitum bello sanguine suo Romanis contulere uic-

---

1—2 *om B* || 3—4 *alio ordine B* || 3 'est animus lucis contemptor' *Verg. Aen. VIIII* 205 || lucis *om B* || 4 dicit *B* || 5 antitu *C* anne tu *B* || 7 metafora *C* || tanquam r. m. *B* || 9 arte *C* || non furore *C:* non *B* || 10 ciuitas *B* || 11 deas (h *sscr*) *C* || scil. *om B* || 12 mę *C* || 12—13 *om B* || 13 parentempno· *C* || conparat. quia pater est urbis *B* || alibi *Luc. II* 388 || 14—15 *om B* || 14 igneus *C* || 15 airas tenuisse frs *C* || 16 tuum nomenq: *C* || quia] quae *CB* || nunc *C:* est ipsa *B* || 18 per equa r *C* || qui sub *B* || 19 liberat *B* || 20 propriae *C* || 22 sano b; *C* || me *C:* ūro et me *B* || 23 L·] T· *C* || 25 fatori& (regi *sscr*) *C* || constituto *C* || 27 Deciiduo ·i· *B* || 28 se *om B h. l.* || 28—29 propatria bello se deuouer diis suis. et sanguine *B*, *sed post* 29 uict.: Unus bello gallico · alter bello atheniensi · siue samnitum *B* || 29 conTulere (T *ex corr.*) *C*.

toriam. huius modi exemplo se quoque etiam Cato promittit.

311 EXCIPIAM MEDIVS T· V· F· ut sufficiat fortunae Catonem perisse pro patria.

313 QVICQVID ROMANI M· PENDERE et 'cedere'.

314 AD IVGA CVR FACILES faciles ad servitium.

315 REGNA *P*· PERIVNT mercantur sibi bello dominum. (et) laboribus conparant ut sint serui. ME tuendae libertatis auctorem.

317 HIC DABIT HIC PACEM I· qui contra dominum reluctatur.

320 NEC SI FORTVNA FABEBIT nec si secundum Pompeium fortuna fecerit.

322 NON BENE inueniet enim hostem (in) Italia post Caesaris bellum, si noluerit publicam esse uictoriam. NON BENE CONPERTVM EST ordo (est): *nec* non bene conpertum est hunc quoque si fortuna fauebit totius ius sibi promittere mundi. id est: scio quidem et bene conpertum habeo hunc quoque id est Pompeium quem secor totius sibi mundi ius promittere, si uicerit. sed ideo me milite uincat, ne sibi se
31u uicisse putet. IDEO ME MILITE VINCAT | (ideo pro patria dimicabo, non pro Pompeio).

326 *PHOEBO G*· P· T· mane.

327 PVLSATAE SONVERE FORES Catonis.

328 ORTENSI MERENS INR· M· B· a rogo enim Hortensi ad Catonem reuersa est. MARTIA Philippi filia.

329 MELIORIS I· MARITI Catonis.

330 MOX VBI CONVBII PRAETIVM M· S· E· aput ueteres mos fuerat ut quisque susceptis quod libitum fuerat liberis

---

1 huius] Nam responsum est. a diis ut cuius partis princeps interficeretur in praelio. illi parti uictoria daretur. Tunc illi prouocantes hostes contra se interfecti sunt. huius *B* || modi *om B* || cato etiam *B* || 4 periisse *B* || 5 pendente *C* || ał cernere mortes *B* || 6 adiugatur *C* || 7 regno *C* || Marcantur *C* || 8 cõparant *C* || sint] si *pr C* || metuendae *CB* || liber trans *C* || 9 auctorum *B* || 10 reluciatur *C* || 12 ne *C* || 15 *inepta add B* || 16 nec non] ñeç *B* non *C* || 17 hun *B* || fabit *C* || 18 sibi *ante* ius *B* || 19 sequor *B* Ċor (se *sscr*) *C* || 20 promitte *C* || ideo ne *B* || uinc& *et* uin cisse *C* || 21—23 militem uincat | P·T· *C* || 21 adeo *B* || 22 dimicato *B* || 23—24 *om B* (?) || 25 me nensinr·mı *C* || 26 tilia (uxor *sscr*) philippi *B* || 27 *om. B* || 28 S·E·] E·S *C* || 29 fuit *B* || esset *B* || liberis *om B*.

propter utilitatem ciuitatis alii uxorem suam traderet, ut illi filios procrearet. uel quoniam philosopho magnae sapientiae uiro Catoni contempnenda libido fuerat, susceptis tribus liberis uxorem suam Hortensio tradidit. MERCESQ· SOLVTA EST *ut Virgilius* 'Veneris nec proelia noris.'

332 IMPLETVRA DATVR liberis. GEMINAS ET SANGVINE MA*T*RIS P· D· ut duas domos partu sociaret.

337 NON ALITER PLACITVRA VIRO quam hoc habitu, quo lugebat.

338 DVM SANGVIS INERAT ectasis metri causa.

339 FETA pro 'fecunda'.

342 INLIBATA TORI non polluta.

343 LICEAT TVMVLO SCRIPSISSE C· ut mausolea nostra tuo nomine decorentur. CATONIS 'uxor' subaudimus.

346 NON ME LAETORVM S· A· notandum 'laetorum'. est enim anacolut*h*on. graece uoluit dicere τῶν καλῶν.

347 IN CVRAS VENIO PARTESQ· LABORVM indicium pudicitiae. Statius

'nescis pater optime, nescis
quantus amor castae misero nupsisse marito'.

352 VANAQ· CARENTIA POMPA sine strepitu, sine ambitione sola lex placuit nuptiarum.

353 SACRISQVE DEOS A· TESTES non homines. ut 'conscius aether conubii'.

354 FESTA CORONATO N· P· L· S· enumeratio solitorum quae tunc deerant.

355 INFVLAQVE INGEMINOS D· C· P· olim obseruabatur ut sponsi foribus infula dependeret, ut uenienti uxori domus sacrosancta uideretur.

---

1 ł pro utilitate publica *sscr B* || traderet . . . 3 fuerat *C:* traderet ad suscitandum semen. Cato ergo philosophus contempnens libidinem ut philosophę uacaret liberius. *B* || tradere. totubi filios *C* || 3 lipido *C* || 4 hortensi *B* || *inepta subiungit B* || 5 *Verg. Aen. IIII* 33 || ueneri reddita *B* || *scr.* praemia *cum Verg.* || 6—9 *om B* || 7 maris. *C* || 8 quod *C* || 10 haectasis, *et in mg* Productio contra naturam *C* || causa metri *B* || 11 *om B* || 12 Inlabita *C* || non] inuiolata. non *B* || 13 tumulos *C* || 14 docorentur *C* || 15—16 *C:* loetorum. grece dixit. et est anacoluton figura *B* || 16 grecae *C* || τον κλαωϰ *C* || 17 apudicitia est atius *C. Stat. Theb. III* 704 || 20 causae *editur* || 21 Vanoq: *C* || 23—24 non homines conubii conscios *B* || 23 ut *Verg. Aen. IIII* 167 || 24 Λeter *pr* Λϰeter *corr C* || 27 Incominos *C* || 28 infula *C:* infusa ·i· sacer dotalis stola *B* || uxor ·i· *B*.

32 357 STAT TORVS lectus | genialis genio nuptiali dicatus. *ordo*: non stat torus.

358 TVRRITAQ· PRAEMENS FRONTEM M· C· mos fuit nubentium uirginum capita coronari in figuram matris deum, quae multis filiis fuit fecunda. Virgilius

'laeta deum partu, centum complexa nepotes'.

359 TRANSLATA VITAT CONTINGERE L· P· hoc secundum Romuli morem, ut regiam uelut raptae uideantur ingressae. aut ne offenderent, quod esset omen intrantibus. TRANSLATA VITAT CONTINGERE L· P· pro religione. unde et 'uestibulum' dictum est eo quod Vestae consecratum sit. unde religionis causa nubentes puellae limen non tangunt.

360 NON TIMIDVM NVPTE LEVITER TECTVRA P· ordo: non lutea flammea demissos nouae nuptae uultus uelarunt tectura timidum pudorem. et est 'tectura' participium futuri temporis. 'flammea' dicta quod leni flatu moueantur quippe tenera, uel quod flammei sint coloris. tegit autem uultum sponsa, ne aut flamen aut quod uideat omen aduersum.

362 BALTEVS AVT FLVXOS GEMMIS ADSTRINGIT AMICTVS zona matronalis.

364 SVBPARA pro amiculis. 'suppara' genus uestis quo*d* alii stolam dicunt, alii toracem uel amiculi genus. alii 'uestes angust*ae* sine manicis pube tenus qui*bus* uirgines níptur*ae* induuntur.'

---

2 *C:* et non *il B* || 4 coronam in *C* || figura *B* || 5 quae matris filius *C* quae filus *B* || *Verg. Aen. VI* 786 || 6 nepotes (t *ex corr.*) *C* || 7 uitat *corr. ex* uitan (?) *C* || 8 ut] ut ne *B* || rapte *C* || uideantur *om pr B* uideant *i. l. add corr B* || 9 ne] me *C* || 10 *lemmate non iterato* uel pro *continuat B* || 11 est eo *om B* || ueste *C* || sit *post* uestę *B* || 12 limina *B* || tangebant. quia ut praediximus (—musimus *corr*) uestae deae ignis erant consecrata *B* || 14 flamma *B* || dimissos *CB* || uerarunt *pr C* || 15 tecturamidū *pr C* || 16 leui *CB* || moueatur*B* 17 flameis inte *C* || sit *B* || 18 sponsae *B* || flumen *C* || flam̄ uident aut numen *B*. *Fort.* aut ne uideat omen aduersum aut quod flaminica * * *cl. Festo Pauli p.* 89, 13 *M.* || 21 Suppara zona *B* || matro malis *C: corr D* || 22 fac̆ aut̄ hoc supparum et haec suppara. Est autem uestis angusta sine manicis. pertingens ab humeris usque ad renes (*cf.* 23—25). qua inducebantur nupturae uirgines. qua etiam plerumque induuntur uiri. uel supparum quod *B* || 23 toracem *CB*. *fort.* torale || sine *B* flammi culi *C,B* || gen'· uel ut alii [*Festus Pauli p.* 311, 4 *unde et V*] dicunt. supparum est. uestamentum puellare lineum. quod et subucula ·i· camisia dr̄. Afranius. Puella non sumus. est autem uestis quae restringit umeros. ne repugnet puella *B* || *fort.* aliter: || uestę *C* || 24 *fort.* tenus pertingentes, quibus *cf. B* || qui *C*.

365 MESTI SERVANS L· C· sine decore.

366 QVOQ· MODO NATOS· HOC EST AMPLEXA MARITVM simplici affectu et pudico.

367 OBSITA FVNEREA CAELATVR PVRPVRA LANA 'obsita' dixit obtecta, respiciens historias. nam cum Cann*en*si pugna Romani essent graviter caesi et lugenti Rom*ae* pulla uestis deesset, sacerdotes iusserunt purpuram uestium mut*ari*, ut latitudo eius in angustius | suta constringeretur intrinsecus. 32u

370 PIGNORA NVLLA DOMVS aut Ortensi filios aut certe quod 'arras' dicimus. ¶ PIGNORA N· D· uidetur Ortensi filios tangere.

371 CONTENTIQ· AVSPICE BRVTO Cicero 'nullis auspicibus'. 'auspex' dicitur paranimphus qui interest nuptiis eo quod ab eo nuptiae auspicentur et quod primus 'feliciter' dicat. Auspices ab inspiciendis auibus appellati. auspicato enim Romulus filias rapuit Sabinorum.

372 ILLE NEC ORRIFICAM SANCTO D· A· O· C· dixit de Marciae cultu, nunc dicit de Catonis. CAESARIEM barbam. *ORRIFICAM* intonsam.

375 RIGIDAM non marcidam senio, sed censor*i*am, uigor*a*tam. 376 *M*ESTAM BARBAM quae m*ae*stis apta sit.

377 STVDIIS ODIISQVE C· et a fauore et ab odio inmunis.

380 HI MORES fuerunt. IMMOTA SECTA fixa.

HAEC DVRI IMMOTA CATONIS S· F· His uersibus declarauit Stoicum Catonem fuisse: cuius philosophiae finis secundum C*h*rysippum ille est ὁμολογουμένως τῆι φύϲει ζῆν hoc est: congruenter natur*ae* uiuere. qui autem sapiens summa prae-

---

1 *om B* || 4 *hinc B prorsus a C discedit, itaque non tam quae B omittat quam quae similia exhibeat significabo* || 5 istorias *pr C* || cannesi *C* || 6 pulla/// (*altera* l *ex corr.*) *C* || 7 purpurā testantum ut *C* || 8 angustias *C* || con fringere tur *C* || 9 ɴulla domus *in ras. C*[1] || 10 Pignora ... 11 *perperam iterauit C* || uidentur *C*[2] || ostensi *C*[1] || 12 *Cic. p. Cluentio* 5, 14 || 13 qui] quod *C emendauit E. Pfander* || eo] et *C* || 18 martiae cultum· dixit *C* || caesariei/////barbam frigidam (f *erasa*); Intonsam (Introntem *pr*) *C* || martidam *ex* martitam *corr C* || censoram (*ex* —em? *corr*) uigor · tam *C* || 21 abta *C* || 24 sectatā· *C* *cf.* fortis · inperturbata *B* || 25 Hihis *C* || 26 filosophiae *C* || 27 crisippum *C. paullo accuratius Didymus Arius Stobaei ecl. II* 6, 6 *p.* 134. *sed cf. Laertius Diog. VII* 87—89 || ille est hoc est *Graecis omissis C. minus recte olim conieceram uerba Lucani u.* 382 'naturam sequi' *intercidisse* || 28 quid *C* || summe *C.*

stare poterit? si habuerit quatuor uirtutes, iustitiam frugalitatem prudentiam fort*itud*inem. quas dixit Lucanus fuisse in Catone. nam frugalitas *est* non esurire non algere, id est quod diuisit in epulas et uelamenta — in epulas: non elaborata*s* sed naturaliter sumtas; uela: inculta — et domiciliu*m* q*uod* uocat domu*m* quae excludat hiemem. quod utrumque expressit cum dixit

'huic epulae uicisse famem, magniquè penates
33 summouisse hiemem tecto, pretiosaque uestis |
h*irtam* m*embra* s*uper* R*omani* m*ore* Q*uiritis*
i*nduxisse* t*ogam,* V*enerisque* h*ic* m*aximus* u*sus*
p*rogenies*'.

omnibusque cupiditatibus modum inposuisse sicut libidini ex eodem loco frugalitatis pendet. Item habuisse iustitiam, quae et ipsa exigit multiplicem diuissionem, summam tamen duplicem, in deos et homines. et definit*i*o eius talis est: scientia recti et iniqui, uelut scientia iuris et iniuriae: * * * quantum ad homines pertinet, quantum praestare debeat. locus ille quidem est * * * de officiis declarat: quae *h*om*i*ni a prima concil*i*atione nascendi sumuntur. inde enim colligit unum hominem sociale esse animal et cum sibi tum omnibus hominibus natura esse conciliatum. haec sic esse in eo Lucanus adfirmat 'iustitiae cultor' et 'in commune bonus'. In illo etiam fortitudinem. quae ita definitur: fortitudo est

---

1 fragilitatē *C* || 2 fortunam *C* || 3 eatonē *C* || fragilitas non *C* || 4 quod dixit inaepulas s& uelementa· *C* || 5 sum tęuela incultu &domucultu quogat domu *C* || 6 *et* 9 hiem mem *C* || 7 &pressit *C* || 8 aepulae *C* || 10—12 h·m·s·r·m·q·i·t·v·b·m·v·p· *rubro C* || 16 definito *C* || 17 iniunię *C* || *intercidit* ὁσιότητος *definitio* || 19 quidem·ē·& de·ē· de officiis *C.* *uerbis* 'et deest' *hiatus ab ipso librario indicatur* (*cf. Monac. in Adn. uita Lucani p.* 78, 11 *Reiff.*, *Steinhartus symbolae p.* 293). *nec enim probabile uidetur latere in his litteris auctoris nomen* 'ut Cle[anth]es', *uel quod magis adrideat* 'ut Cice[ro]'. *sed etiamsi in Ciceronis libris officii definitio intercidit cf. Vnger ad I* 2, 7 *ut anceps esse iudicium necesse sit, tamen quae secuntur eo me adducunt ut Cicerone auctore scholiastam usum credam* || omxia· *C* || 20 concilatione *C. cf. Cic. de fin. III* 6, 22 'in primis naturae conciliationibus', *ib.* 21 'prima est enim conciliatio hominis ad ea quae sunt secundum naturam' *al.* || summuntur *C.* *Cf. Cic. l. s.* 20 'initiis igitur ita constitutis ut ea quae secundum naturam sunt, ipsa propter se sumenda sint . . ., primum est officium . . . ut se conseruet in naturae statu' *et q. s.*, *Madu. p.* 382 || colligit *Cicero de off. I* 4. *cf.* § 12 'eademque natura ui rationis hominem conciliat homini' *et* 7, 22 || 21 unum: *an* omnino? || 22 conciliat uel haec *C* || 23 iusticiae color *C* || bonus in illo. Et infortitudinem *C* || 24 di finitur *C.*

scientia ferendorum secundorum aduersorumque. hanc uno uerbo et generali uirtutis nomine significat dicens 'rigidi seruator honesti'. Prudentiae nulla fit mentio, sed ut dixi per 'honestum' generalis uirtus ipsa explicatur, cuius haec definitio est: habitus consentiens uitae. sed potest per analogiam si alias nominet, et illa*m* significare. nam qui generalem habet et speci*a*les, qui speciales et generalem uirtutem. in hac Stoicorum summum bonum est positum, Epicuri in uoluptate quae contraria uirtuti est, idque ita confirmat Lucanus

'nullo*s*que Catonis in actus
S*ubrepsit* p*artemque* t*ulit* s*ibi* n*ata* u*oluptas*'.

Epicurus autem cum dicat propter uoluptatem omnia esse facienda, exclaudit ab officiis actuque ciuili sapientem et sibi tantum oportere uiuere adfirmat. Stoicorum uero sapiens erit ciui|lis, hoc est in administratione rei public*ae*. 33ᵘ

381 * * * * quod est seruare modum omnium rerum. FINEMQ · TENERE [ut post liberos non quaereret uenerem.] Virgilius: 'et seruare modum rebus sublata secundis'. Cicero 'tantum in summa potestate rerum omnium modu*m*'.

382 NATVRA*M*Q · SEQVI amare enim ciues suos et patriam lex est naturae.

383 NEC SIBI SED TOTI GENITVM SE C · M · uel exemplo uitae uel publica cogitatione. Cicero 'si tibi soli uiueres aut si tibi soli natus esses.'

384 HVIC EPVLAE VICISSE FAMEM πᾶν μέτρον ἄριστον. VICISSE FAMEM cibo qualicumque. MAGNIQVE PENATES domus.

---

2 decens *C* || 3 sed perutdixi honestus *C*. *an expellendum* ut dixi? || 4 illa *C* || 5 habitatus *C*. *Laert. Diog. VII* 89 *τήν τε ἀρετὴν διάθεσιν εἶναι ὁμολογουμένην* || peranoꝛiam sialias non nominet *C* || 6 illa *C*. *cf. Laert. VII* 125 *τὰς δὲ ἀρετὰς λέγουσιν ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις καὶ τὸν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν*, *Didymus l. s. p.* 112, *al.* || 7 uirtutum *C* || 9 uolupta tem *C* || ita] id *C* || 10 *Luc. u.* 390 || 11 nulloq; *C* || 12 S · P · T · S · N · U · *C* || 17 *hiatum notaui. cf. infra ad u.* 26 || 18 [FINe]mq: *in ras. C* || ut .. uenerem *inclusi, non quod spuria iudicem, sed quia huc temere inculcata sunt: pertinent enim ad u.* 387. *sed id quoque turbatum quod lemmatis partes disiunctae erant interposita priore scholii parte* || 19 *Verg. Aen.* X 502 || *Cic. p. Marc.* 1, 1 || 20 modo *C* modum *A* || 21 Naturaq: *C* || 24 *fort.* agitatione. *an* actione? || *Cic. p. Marc.* 8, 25 || 25 tibi etiam soli *editur*, etiam *post* aut *add. A* || 26 PanmetroN · ariston *C*. *Cleobuli cf. Laert. I* 93 *al.*, *sed omisso πᾶν*. *Ceterum hic locus ad u.* 381 *pertinet, ubi quod legitur* quod . . . rerum *prouerbii Graeci Latina est interpretatio* || 27 cybo *C* || penatas *C*.

387 INDVXISSE TOGAM togam primus Numa Po*m*pilius inuenit. [et] togam pallium dicit, namque modo togam solam dicit.

388 VRBI PATER EST 'pater' dum consulit, 'maritus' dum defendit.

390 INCOMMVNE BONVS N · Q · C · I · A · S · hoc est quod superius dixit 'studiis odiisque carenti'. NVLLOSQVE CATONIS INACTVS pro: nullos Catonis in actu*s* subrepere potuit uoluptas, ut partem sibi aliquam peteret.

392 INTEREA TREPIDO D · festinanti uel timido. DISCEDEN*S* ab urbe.

393 MOENIA DARDANIDVM C · quod Capys Troianus Campaniam condiderit. Virgilius

'et Capys, hinc nomen Campan*ae* dicitur urbi'.

395 SPARSAS EXTENDERE P · zeugma: placuit.

397 ERIGIT ITALIAM altam facit. et bene 'Italiam erigit', quoniam in aliis partibus humilis est. Virgilius 'humilemque uidemus I*taliam*'. NVLLOQVE A VERTICE TELLVS L · I · 'qua' parte scilicet altius intumuit. ⸿ subaudimus 'parte', id est: qua parte nullo uertice tam late intumuit.

398 PROPRIVSQ · ACCESSIT O · Appenninus.

34 400 INFERNI SVPERI|Q · M · Tirreni et Adriatici.

403 HINC VASTIS I · ACCIPIT A · ubi Appenni*n*us erigit Italiam.

404 FLVMINAQVE INGEMINI SPARGIT D · in Adriaticum mare cadit Metaurus, apud quem Asdrubal frater Annibalis cum copiis quas ad Italiam adduxerat fusus est.

406 CRATVMIVM ex cuius nomine et ciuitas nuncupatur. SAPIS qui regionem Ariminensium et Rauennatium finit, qui nomen suum uicinae indidit ciuitati. flumen etiam SENA a quo et oppidum dicitur. AVFIDVS uero fluuius iuxta Canu-

---

1 popilius *C* || 2 pallium *cf.* 'i · pellem' *il B* || nam quo *C* || 4 Vrbi pater *in rasura C* || con[sulit:] *in ras. C* || 5 sup. *u.* 377 || 7 Nullusque *C* || 8 inac tusubri pere *C* || 9 partã *C* || 10 disceNden *C* || 12 MOaenia *C* || c·] € *C* || 12 *et* 13 capis *C. cf. Sall. hist. II fr.* 11 *Kr.* || 13 *Verg. Aen. X* 145 || 14 *scr.* ducitur *cum Verg.* || 16 Italiam] altam *C* || 17 *Verg. Aen. III* 522 || 19 altius] tam latius *C. emendatio necessaria, quamuis lemma* L(atius) *idemque alterum schol. testentur* || 20 latacae *C* || 21 acces sito (o *corr. ex* p) *C* || 22 Superis *C* || 23 uasi is·L· (*rubro*) accipata · *C* || 31 aut fidus C || iuxta] extra *C.*

sium impetu fertur ingenti, quem 'lo*n*ge sonare' dicit *Ho*ratius.

405 VELOXQVE METAVRVS haec eiusdem regionis flumina sunt. et quorumdam ex his nominibus etiam urbes uocantur, ut Pisaurum et Ar*i*minum, ut Sena.

406 CROTVMIVMQ· CAPAX *ET IVNCTVS S· I·* fluuius fluuio.

407 SENAQVE ET AVFIDVS fluuii sunt.

408 QVOQVE MAGIS NVLLVM TELLVS *S·* S· I· A· E· ordo: et Eridanus cadit, pr*a*eter quem nullum in amnem sic se tellus soluit.

410 HAESPERIAMQ· EXAVRIT quasi tota tellus iuri eius seruiat. triginta enim flumina ex Appennino et Alpibus in eum fluentia ad mare Adriacum deferre narratur. HVNC FABVLA PRIMVM dicit.

411 POPVLEA FLVVIVM RIPPAS VMB· C· Phaët*h*ontiadas dicit quae ibi in populos uersae sunt.

412 TRANSVERSO LIMITE D· non solito.

414 GVRGITIBVS RAPTIS siccatis, qua*s*i non essent.

415 HVNC HABVISSE PARES ut tantum hic funderet quantum ille torreret.

417 LIBICAS NILVS S· A· Aegyptus enim uicinus est Africae. † per Syrtes· ⸢LIBICIS ARENIS dixit 'Aegyptiis.' quaedam enim pars Aegypti Libia dicitur.

418 NON MINOR HIC HISTRO qui et Danub*i*us.

419 CASVROS IN QVAELIBET AEQVORA | FONTES A· in- 34ᵘ
certum es*se*t enim in qua*m* parte*m* maris caderent, si non in hunc fluerent.

421 DEXTERIORA PETENS MONTIS D· T· V· F· unda pe-

---

1 Impetũ *C* || loge *C* || *Hor. carm. IIII* 9, 2 || 4 et quorũ dam *C* || a&iã *C* || 5 &arminũ *C* || ut] *an* ita? || 6 *lemma suppleui* || 7 aut fidus *C* || 8 s· *unam om C* || 9 preder *ex* preter *corr C* || 13 Adriacum] Iauiacũ *C. an latet* [Adr]iaticum? || narratur *a Plinio n. h. III* 118 || 14 pabula *C* || 15 rippasuum B·c *C* || faetontiadas *C* || 18 Gurgittibus *C* || occatis *B* || 19 pares (p *ex corr.*) *C* || 21 aegiptus *sed u.* 22 *et* 23 *cum* y *C* || *num* uicina? || 22 per] *fort.* propter, *ut poeta propter Syrtes significetur 'Libycas harenas' dixisse et huc scholion referatur. sequens enim* s *littera ex* τ *correcta est* || syrtẽ s libicis *C* || aegyptus *C* || 23 *hoc ex prouinciarum post Constantinum distributione repetitum est cf. I. Franz C. I. Gr. III p.* 322ª || 24 danubus *C* || 26 õ· enim *C* || 27 inhuno *C: emend. A. Kiesslingius* || *inter u.* 27 *et* 28 *ridicula figura geographica* || 28 pentes (N *supra* es) *C* || F·] q· *C* || Undea | pe*tens (*ex* pentens *corr*) *C*.

tens dexteriora montis decliuia Tibrim facit. significat autem Tirrenum mare.

422 RVTVBAM CAVVM quod sola sua ex*h*auriat, siue altum. DELABITVR INDE dextro latere.

424 SARNVS zeugma: labitur. ET VMBROSAE LIRIS PERREGNA MARICAE Liris per Maricae paludes in mare effunditur. Marica si*l*ua uel potius nimpha. Virgilius

'hunc Fauno et nimpha genitum Laurente Marica
Accipimus'.

[Liris in Vestinum cadit.] ⁋ LIRIS lacus uel fluuius.

425 RADENSQ· SALERNI TECTA SILER zeugma: delabitur inde. Siler aute*m* fluuius.

427 ALNOS naues. Virgilius

'tunc alnos primum fluuii sensere cauatas.'

35 LVNA est ciuitas Etruriae.

429 DEVEXASQ· | ALPES obliquas.

430 TVNC VMBRIS MARSISQ· FERAX tunc Appen*ni*nus ferax amplexus indigenas Latii populos non fugit Hesperiam, nisi cum ad Siciliam uenerit.

432 INDIGENAS inde genitos.

434 IN TEMPLA LACINIA R· Virgilius 'adtollit se diua Lacinia contra' Iunonem dixit. Iuno Lacinia.

435 CONFINIA 'confinia' loca sunt finibus proxima.

436 SOLVERET INCVMBENS TERRASQVE R· A· et hoc tam diu quamdiu inuidiosum mare montem inruptum aequaret Italiae.

438 SICVLO PELORO Pelorus fieret qui Appenni*n*us esset.

439 NISI SANGVINE FVSO GAVDET HABERE VIAS de quo dixerat 'gaudensque uiam fecisse ruinam.'

440 QVOD NON TERAT HOSTE VACANTES H· F· gratulatur quod hostes illi non deerant quos uicisset.

442 ATQ· IPSVM NON PERDAT ITE*R* dum dimicat.

444 NEC TAM PATIENTE C· nec tam iuuat.

---

1 declusatibrim *C* || 3 Futuam (b) *C* || 5 ET] ETet *C* || 6—7 *B* || 6 fł per *B* || fusus *B* || 7 siua *C* || *Verg. Aen. VII* 47 || 8 marica A· (*rubro*) *C* || 12 aut *C* || 13 *Verg. ge. I* 136 || 14 primum] spirum *C* || 15 aetrurię ·i· tusciae *B* || 17 appenius *C* || 18 finitur *C. Lucanus* deserit || 19 adscilitiam *C* || 20 inde *etiam Seruius Aen. VIII* 314. 328, *sed Isidorus cum or. VIIII* 4, 39 *cf.* X 147 *explicat* 'inde geniti et in eodem loco nati ubi inhabitant' *patet* indo *scriptum fuisse* || 21 *Verg. Aen. III* 552 || 21 *an* LACINIA Iunonis? || 26 *an* fiebat? || 28 *Luc. I* 150 || 30 [quod/////h]ostes *cum ras. C* || 31 perdant ite *C* || 32 tamiiuuat *C*.

446 CIVEMQVE VIDERI zeugma: pudet.

447 TVNC VRBES LACII DVBIE quem sequerentur incert*ae*.

453 PRONIOR INMAGNVM POPVLVS uel quod pro re publica pugnaret, uel quod popularis esset. PVGNATQVE MINACI CVM TERRORE F· contra terrorem Caesaris cum Pompeio sentiebant. ut quod hac fides suadebat, illac terror inpediat.

455 HVNC A· T· S· a*u*strum.

458 QVAMVIS ICTA NOVO a Caesare. VENTVM TENVERE PRIOREM Pompeium.

460 VINDICAT VNDA NOTVM prioris uenti. FACILIS SED VERTERE MENTES T· E· ut plus fide terror posset.

461 DVVIAMQVE FIDEM F· P· fortuna Caesaris dubiae fidei faciebat uniuersos.

462 FVGA TREPIDI NVDATA LIBONIS Libo praefectus Etruriae Pompei partium fuerat.

463 IVSQVE SVI PVLSO IAM P· V· T· quoniam in Caesaris uenerat potestatem.

464 NEC GERIT AVSPICIIS CIVILIA BELLA PATERNIS Silla Sillae filius Pompei gener qui Capuam deseruit, postea in Africa | captus est a Caesare et occisus propter quod non 35u
illi respondit set Capuam deseruit. *AVSPICIA PATERNA* paternam felicitatem dixit, quoniam Silla duobus bellis ciuilibus extitit uictor. NEC GERIT AVSPICIIS CIVILIA B· P· quoniam Silla hic perit ubi pater uicit. hic enim Caesarem fu*g*it, ille Marium uicit. TERMVS legatus Pompei de Umbria a Curione legato Caesaris expulsus, quam cum quinque legionibus insidebat. SILLA Silla Faustus.

466 VARVS qui praetor erat. ALAE Caesaris scilicet.

467 PERDIVERSA RVENS N· M· T· *ordo:* per diuersa mo*e*nia ruens fugit. 'neclecto tergo' quoniam qui fugit, tergum neclegit, cum illut praebet hostibus uulnerandum.

469 LENTVLVS consularis.

470 DEVEXITQVE ACIES aut fugien*tes*, aut suas post fugientes.

---

3 ut quod pro *C* || 7 astrum *C* || 12 Diuitiamque *C* || 14 p̄/////fectus *C* || 16 T·] I· *C* || 19—20 occisus *in breuius contracta B* || 19 filius ille *B* || 20 africā *C* || 21 respondisset · capuam *C* || *lemma suppleui* || 24 fuit *C* || 26 *immo* v cohortibus || 28 qui *om B* || pretor *C* || erat partium pompeii *B* || 30 neglecto *corr C* || 33—34 Deuertit acies. aut illorum in fuga uertit. aut suas acies deuertit post fugientes *B* || aut figiens *C*.

471 ET NVLLAS DVCENTIA SIGNA C· ordo: solus fugit dux et signa nullas cohortes ducentia.

473 SCIPIO cuius filia Cornelia. QVAMQVAM FIRMISSIMA PVBES H· S· C· firmissimam pubem dicit legionem quam post proelium Gallicum quod Caesar habuit, Crassus accepit in auxiliu*m* Parthici belli. fuit autem Magni. nam hac legione Magnus partis suae caesum exercitum Caesaris integrarat.

475 PARTHORVM SEDVCTA METV post Crassum a Parthis interfectum decretum est ut Pompeius et Caesar singulas legiones ex suis darent. Pompeius commodauerat Caesari legionem post caesos Cottam atque Titurium. ad eam repetendam * * * ut et Pompei legione*m* redderet et alteram daret, nouo dilectu in Gallia cisalpina [Luc*e*ria*e* Auximi] habito diminutum explet exercitum. hae Luceriae in Apulia erant. ad eas Publius Scipio consularis missus. QVA GALLICA DAMNA S· M· qua pube scilicet sup*p*leuit. bene uerbo militiae usus est, ut 'su*p*plementum' in exercitu dicitur, cum in locum amissorum alii subrogantur. quod aput Salu-
36 stium | creberrime inuenimus. unde et Virgilius ait 're*mi*gium supplet.'

476 DVMQVE IPSE ADBELLA BACARET ordo: dum ipse uacauit donauit ad bella Romani sanguinis usum. ⁋ quod scilicet ad tempus commodasset.

477 DONAVIT SOCERO R· S· V· quo tempore Caesar insidiis Gallorum Cottam et Titurium legatos amisit cum exercitu.

479 PVGNAX DOMITIVS quoniam cum ei Lentulus suaderet ut periculum praesens uitaret et iam Pompei litteris accerseretur, negauit se sine certamine ces*s*urum. qui dimis-

1 nullos *pr C* || 2 cohortes (es *ex corr.*) *C* || 3 Cornelia] fuit cornelia uxor pompeii *B* || 4 dici *pr C* || 6 auxilii *C* || partici pr *C* || hoc *pr C* || 7 partis suae *eiecerim* || 9 Partorum *pr C* || posterassum *C* || a Parthis] apertis *pr C* || 12 postcętos coctam *C* || 13 *hiatum notaui* || altera[m] *ex corr C* || 14 ingalliacis alpium lucia auxilium *C* *fort. ex hiatu u.* 13 *huc traiectum* Claudium Appium [Pompeius ad Caesarem misit] || 16 spicio *C* || 17 suplebit *C* || 18 miliciae *C* || ut] *immo* nam || Supplementum ... 19 subr. *etiam B* || dr̃ *ante* in *B* || 19 quotės inlo *B* || amnis sorum *C* a massorum *B* || salustinū *C. cf. Iug.* 39, 2. 84, 2. 3 || 20 *Verg. Aen. III* 471 || regium *C* || 25 v·] o· *C* || quo] qui *C* || 30 cesurum *et* dimisus *C* || *p.* 81, 1 acesaro *corr*, accersere *pr C.*

*s*us a C*a*esare campis Pharsalicis 'labitur ac uenia gaudet caruisse secunda'. hic est Domitius, qui Caesa*ri* succes*s*or decretus erat.

480 OPPOSITVS QVONDAM P· T· M· hanc enim legionem secum habuit in iudicio Milonis. POLLVTO c*a*ede Clodi. ⁋ POLLVTO MILONI polluto c*a*ede Clodi.

483 SOCII DECVR*R*ITE DIXIT F· A· R· tale est illud 'ultro occurramus ad undas'.

484 VNDEQVE INMERGITE PONTEM fluminis.

486 ATQ· OMNES TRAE G· A· notandum 'gurgitem' dictum fluuium. VT SPVMEVS ALNOS D· C· F· aut nauiculas quas Caesar facturus erat aut pontem. ALNOS fabricam.

488 HAEC HOSTIS LENTVS TERAT O· R· 'lentus' otiosus, ut 'Tityre tu lentus in umbra' et 'teris otia terris' et 'qui nunc lenti consedimus aruis'. LENTVS sine bello.

493 RVMPI ITER pontem.

494 NON TANTIS EST MVRIS LATEBRAS quasi non bellis inuenti sint muri, sed pauoris subsidio.

495 OB*S*TRVITIS CAMPOS 'ob*s*truitis' cla*u*ditis, ut est 'placitasque uiri de*u*s obstruit aures'.

496 NON SI TVMIDO ME GVRGITE GANGES S· Ganges Indiae fluuius qui LXX milibus passuum latus dirigitur.

498 POSTRVBICONIS A· non quoniam tantus est Rubicon ut Gangi debeat conparari, sed quoniam *i*bi pacis iura dirrupta sunt, ubi a proelio nec imagine potuit patriae prohibentis arceri.

499 RVITVRVM E· P· et iam ruiturum.

503 PVLSA STATIONE custodia.

---

1 farsalicis *C. Luc. VII* 604 || 2 caesa succesor docretus *C. cf. Caes. b. c. I* 6, 5 || 4 *B codicis specimen:* haec legio quondam pugnauit cum domitio contra milonem. qui milo propter adulterium a romanis interfectus est || 6 milone *pr C* || 7 decuriae *C* || 8 *Verg. Aen.* X 282 || occuramus *pr C* || undam *Verg.* || 10 oms̃ *C* || 11 spumeci salinos *C* || 13 haeo *C* || 14 *Verg. ecl.* 1, 4 || titere *C. scr.* tu Tityre || *Verg. Aen. IIII* 271 || otiateris (r *sscr*) *C* || *Verg. Aen. XII* 237 || 16 *etiam B* || 17 TANTIST *uidetur fuisse* || 19 obtruitis *utroque loco* || *Verg. Aen. IIII* 440 || *scr.* placidasque || 20 des obstrauit *C* || 21 ganges C· granges *C* || 22 Fluuius indie *B* || LXXX passuum *B* octoginta millia passuum *Lipsiensis Weberi p.* 158 || latus est ·i· leugarum L[ta] IIIũ passuumque tor*um* d (*scr.* d[torum]) *B cf. Lips. Web.* || 24 gandi *pr C* || debæat *C* || ibi] bi *C* || dir rupta *C* || custodia diurna *B*.

504 ET ADTVTAS HOSTIS C · A · nominatiuus casus est 36u | 'hostis', non genitiuus.

505 TVRRES ad aequiperanda moenia.

506 VINEA machina per quam hostis intactus ascendebat, a ui dicta.

511 VENIAMQ· TIMERI propter crimen uidelicet.

512 NOLIS ET NOSTRO M· D· C· D· hic erit gloriae meae titulus, ut salutem mihi tuam erubescas *debere*· pereas susceptae dignitatis titulo, uiuas trop*ae*o. quem si uita delectat, mihi supersis ad gloriam: si uenia non capit, tibi uiuas ad poenam.

514 EXEMPLVMQVE MEI ut tibi, ceteris parcam.

515 ET NIHIL HAC VENIA S · V · I · P · nolo reciprocum beneficium.

518 PARCERE ROMANO POTVIT F· P· si fuisset occisus. PARCERE ROMANO P ·/ F · P · uiro forti parcere genus est ultionis.

519 POENARVM EXTREMVM CIVI ultimam poenam. et est ordo: extremum poenarum sit ciui ignosci. QVOD CASTRA SECVTVS S · P · M · Q · D · T· Q· S· IGNOSCI qui fidem patriae seruauerat, pro laude indulgentiam promeretur.

522 ET SECVM Virgilius 'haec secum'.

524 RVE CERTVS non ametur quam hostis praestitit uitam.

528 IAMQVE SECVTVRO altera die.

532 QVAE ROMANA MANVS quod et hostes Romani essent.

532 QVIBVS ARMA SENATVS non ut Caesar qui pro se dimicat.

536 IAM TETIGIT SANGVIS P · C· E· habemus quod debeamus ulcisci, prouocat nos ad bella uindicta.

540 PATRIAE SED VINDICIS IRA 'ira patriae', quod sit morte ciuium uiolata.

---

3 aequi perenda maenia *C* || 4 uinea *corr. ex* uenea *C* || mac|china *C* || intactus] incastris *C* || 5 *originatio est Varronis cf. Augustinus dial.* 6 *p.* 11, 18 — 12, 9 *Crec.* = *rel. gr. p.* 149 *Wilm.* Vinea. instrumentum quo muri franguntur. dictum a ui ·i· a uigore quod desuper coriis crudis tegitur. sub quo praeliantur milites *B* || 7 m·ʌ·cꝺ· *C* || 8 debere *inserui, sed idem latet fort. in* pereas, *nam quae secuntur uix sana sunt* || 9 uiueas *C* || 12 par[Ca]m *cum ras. C* || 15 siocois' fuisset *B* || 19 extremum . . . ignosci *etiam B* || sit] est *B rectius* || ignoscere ciui eo quod sit secutus castra patriae. cui gloriosum esset mori *B* || 22 *Verg. Aen. I* 37 || 29 prouocant *C.*

543 EXERTIQVE MANVS VESANA GETEGI Cethegus insigne familiae suae perpetuum habuit hoc quasi sacerdoti genus, ut nudo humero sollemnibus procederet diebus. cuius illa uulgaris causa redditur: interfecto in curia Romulo cum unus quisque discerpti corporis particulam inde secum auferret, *n*e uiso eius cadauere in ultionem populum conpellere*n*t, dicitur suam obuolutam ea parte tunic*a*e qu*a*e circa brac*h*ia est nudato humero cin*c*tut*us* tulisse.

545 MAGNISQ· VELIM MISCERE METELLIS Metellus quo tempore Marius | et Cinna urbem expugnabant, per legatos 37
* * ad liberandam patriam cum exercitibus a Lucania properauit.

546 AD CINNAS MARIOSQ· V· quoniam Cinna et Marius consules gesserunt bella ciuilia.

547 VT CATVLO IACVIT LEPIDVS Lepidus geminari sibi consulatum petebat, qui in campo adiuuante Gneo Pompeio deiectus est.

548 SICANIO TEGITVR QVI CARBO S· huic in Sicilia ipse abstulit caput missus a Silla.

553 SCITICIS ABORIS quoniam Part*h*i ab Scit*h*ia ha*be*nt originem.

554 VT SIMILI CAVSA CADERES QVA SPARTACVS HOSTIS Spartacus gladiator fuit qui XI· milia hostium pastorum fugitiuorumque seruorum collegerat, quem superauit Crassus. qui Capu*a*e ex ludo fugerat Lentuli cum septuaginta suae conditionis.

1—3 diebus *etiam B* || 1 Getegus *C* Cethegus hoc *B* || 2 perpetuum *et* hoc . . . genus *om B* || quasi] quod *C* || 3 nudo *B* nullo *C* || sollempnibus diebus proc. *B* || 4 curiam *C* || 5 corpolis *C* || indesecundam ferr& euiso eius candauere *C* || 6 conpuler& *C* || 7 obuolutam mea *C* || tunice qui *C* || 8 cintui fulsisse *C: cf. Porph. ad Hor. a. p.* 50. *an* tulsisse *cf. revue arch.* 1864 *II p.* 43 || 9 quo] qui *C* || 10 *lacunam signaui, intercidit* arcessitus *uel sim. cf. App. b. c. I* 68 || 16 campo *cf. App. b. c. I* 107. *sed aegre desidero omissum* a Catulo || 18 quio arbos· *C* || 19 *fort.* abscidit. *cf. App. b. c. I* 96 || 20 arboris *C* || abscistra hunc originem *C* || 23—26] Sparthacus gladiator fuit. quem cum multitudine fugitiuorum superauit crassus. Et te ergo superaret. si incolomis redisset *B* || 23 *non* LX *quot caesos cum Spartaco Liuius per. l. XCVII ex libri Nazariani auctoritate refert, sed multo maior numerus latere uidetur, cf. App. b. c. I* 117 *δυώδεκα μυριάσι πεζῶν ἐς Ῥώμην ἠπείγετο* || 24 fugetiuorumq: *fort. pr C* || 25 quicaput ex *C* || *ἐς ἑβδομήκοντα ἄνδρας μάλιστα App. I* 116, 'quattuor et septuaginta' *Liu. per. l. XCV cf. Oros. V* 24, 'LXIIII' *Vell. II* 30, 'cum triginta haut amplius eiusdem fortunae uiris' *Florus p.* 86, 13 *O. I. igitur Sallustianum.*

556 VALET INTORQVENDO DEXTERA P· * * *

559 * ILLE SO*LV*T*V*M qui triumphare consueuit.

558 DISCET NON ESSE *AD* BELLA F· Q· P· P· *P*· deest 'nos' quos creditis degenerasse.

559 QVI PACEM POTVERE P· qui pacem aequo animo passi sunt.

560 NE VOS MEA TERREAT AETAS quoniam magis prodest consiliis, prodest usu bellorum.

561 DVX *S*IT INHIS CASTRIS S· D· M· I· I. ut quod *in* his castris prosit, obsit in illis.

563 SVPRAQVE NIHIL NIS*I* R· R· ut triumphis regnum deesset quod nolui.

568 MVLTISNE REBELLIS GALLIA IAM L· Gallia rebellis hanc spem Caesar*i* dat 'aetasque inpensa labori'.

572 TERRITA QVESITIS O· T· B· pertimuit quos quaesiuit.

575 NON TE FVGIVNT ME CVNCTA SECVNTVR aduersum te uenientem, unde supra 'armatam urbem' dixit, qui illos ostendat occurrere, non fugere.

576 TOTO FV*L*GENTIA PONTO 'toto Ponto' contra unam Galliam.

577 AN*T*E VIS EXACTOS QVAM QVINTIA C· O· contra 'aetasque inpensa labori'. dicitur enim XL diebus bellum gessisse piraticum.

37u 581 INDOMITVM REGEM Mitridatem. |

581 ROMANAQ· FATA MORANTEM quoniam XLVII annis cum Mitridate pugnatum est.

582 AD MORTEM SILLA FELICIOR IRE COEGI quia Mitridatem Silla superare non potuit, quoniam cum ad bellum ciuile aduersus Marianos * *, pacem dederat Mitridati.

587 ATQVE VMBRAS NVMQVAM PE*LL*ENTE SIENE legitur

1—2 ·P·Ille suum *C hiatus partim eis expletur quae u.* 3—6 *secuntur* || 3 ad *et* P· *inserui* || 4 creditio *C* || 5 P///q///(i) *C* || 7 *et* 8 prode est *utroque loco C* || 8 consoliis *C* || 9 Dixit intus *C* || 11 nihillis ·R·R· *C* 13 Galliae *C* || 14 caesar data aetasq: *C* || 18 supra *u.* 574 || 19 ostendit *C* || 20 fugentia *C* || ·i· contra . . . 21 galliam *etiam B* || 22 Anelus exactor *C* || contra *supra u.* 569 || 24 gessi siparaticum · *C* 26 quaeinxLvII *C* || 28—29: ·i· licet silla sit fe////lix · ego tamen felicior. qui silla . . . . . . potuit (= *C*) *B* || 30 *intercidit fort.* properaret || 31 pe\\\entes ·I·eue *C. fuerat* pellentes. *hoc enim et quattuor seq.*

et 'numquam flectente'. quod *non ad* omne tempus refertur s*a*eculi. nam uix semel in annum et una hora nec plena umbrae non inueniuntur in Siene. sed 'numquam' ad perpetuitatem temporum referendum est, nam quamuis semel hoc in uno anno fiat, tamen illo ipso tempore numquam praeterit quin faciat.

588 OCCASVS MEA IVRA TIMET TETINQVE FVGACEM omnes hae gentes [in] auxilio uenerant Mitridati.

591 ENIOCI gens in Ponto. NOTIQ· EREPTO VELLERE COLCH*I* quoniam Argonautae iussu Peliae uellus aureum transtulerunt.

593 INCERTI IVDEA DEI Liuius de Iud*a*eis 'Hierosolimis fanum cuius deorum sit non nominant, neque ullum ibi simulacrum est, neque enim esse dei figuram putant'. MOLLISQ· SEFONTE ciuitas Armeniae. ideo 'mollis' quod ibi uiri totum corpus tegant.

594 CILICASQ· FEROS hi pirat*a*e fuerunt.

609 BRVNDVSI TVTAS CONCESSIT M· I· A· Brundusium oppidum *in* fine Italiae, quod conplures auctores a forma situs cognominatum tradunt. est enim simillimum ceruino capiti quod sua lingua 'brunda' dixerunt. Brundusini idem et Iapiges sunt, Iapiges autem dicti ab Iapige Daedali et Cresses filio. sunt qui adfirment ex Creta secutum in Sici-

---

codicis uersibus casu quodam modo ternae modo binae litterae deletae sunt uel laesae || 1 non ad *supplenda erant. contra eam sententiam quam Macrobius comm. II* 7, 16 *profert disputatur non feliciter* || refert** *litteris II deletis C* || 2 Nam xx semel *C* || plaena *C* || 3 non] ** ı *C* || 4 **ferendum *C cf. ad p.* 84, 31 || 5 ips*tpr̃ *C ut antea* || 10 colio · *C* || 12 Liuius *lib. CII cf. per. p.* 90, 11 *O. I.* || deiudeis *C. fuerat ni fallor* cIı 'Iudaei fanum *et q. s. nam* hierosolimis *non Liui sed Christiani lectoris est. Ceterum adponenda quae B ex hoc scholio effecit* Templum iudęorum destruxisse fertur pompeius. Dicit enim titus liuius in hoc loco · in iudęa hoc est in hierosolima esse templum iudęorum · quod modo dicitur pompeius triumphasse Nam ut iosephus dicit. Statuam iouis in eo constituit · et bene 'incerti' dicit · quia ei*us* simulachrum non uidebatur · uel quia nullum erat apud eos · aut incerti propter inusitatam religionem · siue quia fidem non habebant. Sed tamen notus in iudęa dicitur || 15 ciu. arm. *etiam B* || armenie *C* || ibi birri *C* || 18 Brundus sium *C* || 20 situm *C* || 21 'Bruuda grece, latine cornu uel caput personaliter cerui dicitur' *Ioannes cathol.*, *βρένδον δὲ τὸν ἔλαφον λέγουσιν οἱ Μεσάππιοι Et. Gud. p.* 115, 4 *et qui καὶ βρέντιον Μεσαππίοις ἡ κεφαλὴ τῆς ἐλάφου addit Et. m. p.* 212, 28 *βρύνδον δὲ τὸν ἔλαφον καλοῦσιν οἱ Μεσάππιοι gloss. Angelic. p. VII. cf. Mommsen unterit. dial. p.* 46. 70 || Brundusium idem et *C* || 22 *cf. Strabo VI p.* 279 || dæ dabeteres ses (eteres *corr. in* etCres) *C* || 23 setum (cu *sscr*) *C.*

lia*m* Minoa ad exigendas poenas a profugo D*a*edalo, qui ad Cocalum regem confugerat, ex insidiis in balneo perisse et ibi remansisse Cretas, quos nunc Gnosios appellant. alii non insidiis sed naufragio ibi obruto rege suo remansisse *G*nosios id est Cretenses in urbe Brundusio receptos. condidisse *aiu*nt alii quosdam profugos Cretenses: *eos* T*h*eseus Creta
38 re|diens suis nauibus huc deportarat.

610 VRBS EST DICTEIS OLIM POSESA COLONIS postquam Minos in Sicilia mortuus est, socii eius naufragio circa Messapiam facto condidere Brundusiu*m*.¶ VRBS EST DICTEIS hanc enim profugi Cretenses puppibus Thesei uecti condiderunt.

612 VICTVM MENTITIS TESEA 'uictum' a Minotauro scilicet. hic enim cum ad occidendum Minotaurum profectus esset, in reditu patrem uelis nigris fefel*l*it, dum non mutasset alba. mortuus enim creditus est a patre.

613 HANC LATVS ANGVSTVM I · S · C · I · A · hanc latus angustum Italiae [et] in artum se cogentis in modum linguae eicit in mare.

615 CLAVDIT QVAE CORNIB · V · quae lingua 'cornibus portum facit.

618 REFVNDERET V · a portu repellendo.

623 CO*R*CYRA Ph*a*eacum ciuitas. Corcir*a*e duae sunt, una in Epiro, altera in Illirico.

624 EPIDAMNOS ciuitas Epiri.

625 HOC FVGA NAVT*A*R · in portu Brundusio. ADRIA mare Adriacum.

---

3 appellant *C: mirum ni fuerit* appellat. *itaque fort. hic locus ex scholiis in Sallustium scriptis petitus est, qui ut amat urbium origines terrarumque situs tractare, ita hanc rem potuit in bello Spartacio hist. l. IIII tangere cf. App. b. c. I* 120. *Salusti scholiis et glossematis olim instructi certa sunt indicia, ex 'libro glosarum' Bern. cod. XVI exemplum adfero (H. Hageno debeo):* 'Dissimulat: qui hoc quod dicit (*scr.* scit) nescire se dicit, unde et ille salustius (*scr.* illud Salusti *sc. Catil.* 5, 4): simulator incerti ac certi dissimulator' || non infidus *C* || 5 condidisse intalii *C* || 7 hic deportabat *C* || 8 calonis · *C* || 9 siciliam *C* || 10 contendere brundusio · *C* || 10—12 *etiam B, praemissis* Dicte grec̄. rete lat̄ inde creta dictea dr̃ || 11 cretensis pupibus *C* || tesei ueC (uee *pr*) ti *C:* transuecti *B* || 17 aneustum · *C* || *fort.* hac . . . exit || 18 & martū se *C* || 20 cornibus . . 22 *etiam B* || 23 feacū *C* || 24 alteram (in *om*) *C* || 25 ciu. est epyri ubi incipit illiricum *B* || 26 hȣc *C cf.* 'pro illuc. uel hoc s. brundisium' *B* || fuca (*corr. in* —ga)naut. R · *C* || 27 mare adriaticum *B*.

626 ET INNVBES ABIERE CERAVN · cum montes altos occupant nubila.

627 SASON portus Calabriae siue mons.

628 REBVS POSTERGA RELICTIS occupatis a Caesare.

631 NATVM CVI FIRMIOR A · Sextum Pompeium.

634 QVAS EST VVLGATA P · V · aput quas duce me cognita est Roma.

637 TIGRANENQVE MEVM Pompeius uicto Mitridate cum Tigranen adgrederetur Armeniae regem, ille se ei abiectis insignibus regalibus misit ad pedes. quem Pompeius regno donauit ac uita. ¶ TRIGRANEMQ · MEVM regem Armeniae quem Pompeius uicto Mitridate regno suo restituit. NEC FARNACIS ARMA RELINQVAS Mitridatis filius qui patrem occidit.

641 SCITICI PACIENS MEOTIA PLAVSTRI quod alligata gelu plaustris transeatur in hieme.

643 BELLA FERES referes, indicabis. TOTOQ · ORBES AGITABIS I · O · prouocabis.

644 OMNES REDEANT INC · T · mea.

645 ET VOS consules. ET VOS QVI LATIO S · N · F · | quidam Gallos accipiunt. hi enim quod aput Alliam Roma- 38u num deleuerant exercitum, dies in fastis Alliensis notatus est. fuisse autem inter auxilia Pompei Gallos in septimo libro testatur dicens

'inde truces Galli solitum prodistis in hostem'.

646 PRIMVS INEPIRVM V · A · 'primus boreas' hoc est, quando primum boreas coeperit flare.

648 DVM PACI DAT TEMPVS H · quoniam Romani non pugnant hieme. ET OMNES IVSSA GERVNT uel filius uel consules.

656 ROMA CAPI FACILIS zeugma: sufficere*t*.

657 CVMQVID SVPER ESSET AGENDVM interimendum Pompeium.

---

1 cera an *C* || 2 nubilae *C* || 4 ac uesare *C* || 5 *C* = *B* || sexum *C* || 8 Tigranemque *C* || 9 adiectis *C* || 15 alligate *C* || 20 latios · N · F · Ut uos quilatio signatis nomine fastos | *sic iterato lemmate C* || 23 *Luc. VII* 231 || 26 Primum sinepirū *C* || 27 quando] quare *C* cum *B* || cum pr. c. fl. boreas uentus aquilonaris *B* || ceperit *C* || 28 qm̄ romani hyeme non pugnant. eoque tempore bella quiescunt *B* || 29 Et omsiussu *C* || 31 suffic|ere · *C*.

660 COMMVNEM TAMEN ESSE D· zeugma: communem Italiam esse dolet.

664 AVRIT SAXA VORAX utpote profundus. MONTESQVE INMISCET operit ut inter arenas lateant.

667 GAVRVS Campaniae mons.

672 SERSEN Persarum regem dicit.

673 CONSTRVXISSE VIAS scenas.

674 EVROPAMQVE ASIAE quas mare discreuerat, pontibus coniunxerat Ser*s*es. SEXTONQVE ADMOVIT ABIDO Sextos Asiae, Abidos Europ*ae*.

678 AR*T*ANTVR CASV NEMORVM amputatione.

679 SVRGIT OPVS supra scenas.

682 VT RESERET P· ut scenas amoueat ex litore.

684 FA*S*TIGIA MOLIS D· S· flatibus actae.

685 SPATIVMQ· *DE*DERE CAR*I*NIS scilicet ceteris.

686 TORTAQVE PERTENEBRAS V· V· L· deest 'est.'

688 NON LITORA CLAMOR NAVTICVS sicut mos est in celeumate.

691 IAM CEPERAT VLTIMA VIRGO F· L· O· P· C· tempus describit mensis septembris. XIIII enim kalendas octobris sol ex uirgine transit in libram. Graeci brac*h*ia scor-
39 p*i*onis c*h*elas di|cunt.

692 FOEBVM LATVRAS quae Phoebum latur*ae* erant.

699 DVX ETIAM BOTIS Pompeius.

702 INPVLSVM ROSTRIS S· M· pone erat ut sono fluct*u*um proderetur.

704 ERGO HOSTES PORTIS ordo: ergo hostes muris portis*que* recepti. quas portas fides conuersa soluerat.

707 ORA portus. PETVNT PELAGVSQ· D· CONTINGERE C· uenire.

---

1 esset· *C* || 2 dolet· | IPSIUS POR TISITUM hAEC PIC TURA · DEMONSTRAT *addita inepta figura C* || 5 gaurus mons est frigię · ł sicilię Taurus uero mons campanię *B* || 7 scemas *pr C* || 9 serse· *C* || 11 arantur *C* || 13 soenas admoueat *C* || 14 Fatigia *C* || 15 dere carnis *C* || 16 tenebraru · V · L · *C* || 17 cla[mor n]anticus *ras. C* || praecipit sociis sic̄ *B* || 18 celeumate *CB* || 19—21 libram *etiam B* || 20 septembri In ultima parte uirginis sol erat et iam illustrabat brachia scorpionis que libram dicunt· nam mense septembri erit· *B* || enim *om B* || k̀ld̃r (*i. e.* kalendarum) *C* kł *B* || octb *B* || 21 libram· et mane adueniente uirgo libram praecedit suo ortu *B* || bracias corponis celas *C* || 23 baturas *C* || foebum *C* || 25 *an scr.* prope aberat? || fructum *C* || 27 ·h (*rubro*) Ergo *C* || *scr.* portis murisque.

710 A*R*TIOR EV*B*OICA QVAE CALCIDA V · V · Euripus. freto enim angusto Boeotia diuiditur ab Eub*o*ea quod Euripum uocant.

711 HIC HERERE RATES GEMINE duas inquid naues excepere manus. 'classibus parat*ae*' hoc est, quae tota*m* classem expugnare possent, si c*o*epissent.

715 VT PAGASEA RATIS Pagasea ciuitas in T*h*essalia est, unde Iason profectus est.

716 CIANEAS CAVTES nigras.

719 ET STATVRA REDIT hanc enim dicitur habuisse * ut tam diu concurreret, quam diu non euasisset quod per eam transiret. IAM FOEBVM VRGERE MONEBAT ut oreretur.

731 QVAERITVR INDIGNE SEDES LONGIN*Q*VA R · 'indignae' ideo quod nefas esset sic obire Pompeium.

734 PROCVL HOC ET *I*NORBE REMOTO A · F · N · ut nemo sciret ubi Pompeius occideretur.

---

1 atio re uoica *C* || 2 boctia *C* || 4 excipere *C* || 7 pagagea *C* || pagassea ciuitasıljtessaliae unde *sic C* || 9 Cyanas gemmas dicimus nigras *B* || 10 *intercidit* consuetudinem *uel* legem || 12 transi ret (r *in litura*) *C* || monerat *C* || 13 longitiuar *C* || 15 & narbere moto *C* || 16 upi *pr C*.

Marci | aNnei · Lvcani · CoNmeNtum · | exPLicit libe · secundus IncipiT · IıI *C*.

LIBER TERTIVS

1 PROPVLIT VT CLASSEM VELIS ordo: ut propulit. 'propulit' autem 'porro inpulit.' VELIS AVSTER INCVMBENS pro aquilone, usus poetica licentia. aquilone enim ab Italia ad Epirum nauigatur.

2 MEDIVMQVE RATES M· P· zeugma: ut tenuere.

3 OMNIS IN*IONIOS* S· N· F· non 'Ionios' sed 'in Ionios', ut sit: in illam rem.

4 SOLVS ABHESPERIA NON F· L· T· M· Virgilius 'interea medium Aeneas iam classe tenebat . . . moenia respiciens'.

5 DVM PATRIOS ORTVS zeugma: cernit.

6 ADVISVS REDITVRA SVO*S* προμάντευσις. TECTVMQ· CA-
39a CVMEN | N· zeugma: dum cernit.

8 INDE SOPORIFERO C· L· 'inde' non ex illo tempore, sed ex illa re, id est cogitatione.

11 FVRIALIS furibunda.

13 MANESQVE NOCENTES 'manes' dicti eo quod a nobis manent [et fluant].

14 POST BELLVM CIVILE TRAHOR post bellum ad Stigias tenebras trahor.

16 ACERONTIS ET VSTI P· Pyriphlege*th*on.

17 INMVLTAS LAXANTVR TARTARA POENAS euacuantur. Virgilius 'laxatque foros'.

19 LASSANT RVMPENTES S· P· adsiduitate pereuntium.

20 CONIVGE ME dum me coniugem haberes.

22 DETRAHERE INCLADEM FATO DAMNATA MARITOS sicut Crassum. unde et ipsa 'me pronuba ducit Erinis'.

---

2 Protulit ut *C* || 3 Velig caus ter *C* || 4 aculoneus us *C* || 7 omnis inge nio S·N·F· *C* || sed inioruos *pr C* || 9 abesperia *sscr* h *C* || *Verg. Aen. V* 1. 3 || 12 fuo · promatesis *C* || 14 nonillotem̃pr (*sscr* ex) *C* || 17 eo *om B* || 18 et fluant *eicit A. Kiesslingius:* i· fluant · animae scilicet *B* || 20 taenebras *C* || 21 pirifleçae ton *C* ipse est flegeton *B* || 23 *Verg. Aen. VI* 412 || 26 marotas *C* || 27 ipsa *ap. Luc. VIII* 90.

23 PELEX CORNELIA 'pelex' proprie est quae in locum dimissae nubit, non defunctae, eo quod in se alterius mariti animos perliciat. TEPIDO BVSTO recenti siue Crassi siue meo, quod est maioris inuidiae. et est ordo: innubsit tepido busto pelex Cornelia semper potentes maritos fato damnata detrahere in cladem.

25 DVM NON SECVROS propter cogitationem. DVM NON SECVROS LICEAT MIHI C· SOMNOS dum liceat mihi tuos somnos rumpere et non securos facere. SOMNOS tuos scilicet.

27 SED TENEAT C· deest 'te'. SED TENEAT CAESARQVE DIES ET IVLIA N· bene diuisit diem bellis, somniis noctem.

29 REGESQVE SILENTVM P· S· Pluto et Proserpina.

31 NVMQVAM TIBI MAGNE PERVMBRAS P· M· M· G· N· E· L· numquam tibi licebit non esse, sed esse. id est, eris gener.

33 ABSCIDIS FRVSTRA FERRO TVA PIGNORA adfinitatis cognationem. BELLVM TE FACIET CIVILE MEVM obscure mortem Pompeio denuntiauit. geris, inquit, bellum ciuile, ne meus sis, sed bellum ciuile faciet ut meus sis. cum morieris, eris mecum aput inferos.

35 PERAMPLEXVS TREPIDI DELAPSA M· ut discessu tangeret uirum.

37 MAIOR INARMA RVIT CERTA C· M· M· sciens se moriturum.

38 VANI TERREMVR I· VISVS huius uani uisus.

39 AVT NIHIL EST SENSVS | A· A· M· R· A· M· I· N· sillo- 40
gismus: si non sentiunt umbrae, uana sunt quae uidentur nobis timenda, si uero sentiunt umbrae, mortem timere non debeo, quoniam nihil est mors si habet sensum sicut uita. ⁋ SI NIL EST SENSVS ANIMIS A MORTE R· A· M· I· N· unum Epicureorum, alterum Stoicorum. aut manes non meminerunt factorum, aut si meminerunt, mors nil est.

40 TITANES Caeli et Terrae fili.

---

1 propriae·ē· *C* dicitur *B* || quae loco *B* || 2 et non defunctae nubit. et quod animos alterius alti (*sic del.*) mariti pelliceat · coniunx utroque sexui copulatur · coniunx uir · et coniunx mulier *B* || 4 tebido *C* || 6 claudæm· *C* || 8 c· *C: scr.* R· || 9 securo *pr C* || 11 iulian//· *C* || 11 uillis normis noctem *C* || 13 perũ· s· p· m· m· o· *C* || 16 obsecurę *C* || 17 denunciauit *C* || 20 delatus ·A· m· *sic C* || 25 sensu ·A· *C* || M·R·] R·M·R· *C* || sillogimus *ex* sollogimus *corr C:* Syllogismus cornuatus utrimque dispertitus *B* || 26 uident nontimenda *C* || 30 altorũ *C*.

43 SEV IAM PLENA FVIT qualis est luna VII uel XXII· TVNC OBTVLIT HOSPITA T· Dirracium uel Epirus uel Corcira uel Macedonia.

44 LEGERE RVDENTES uerbum est nauticum 'legere'.

46 CAESAR VT EMISSAS V· R· C· de Brundusio.

47 ET LITORE SOLVS D· S· II· sine Pompeio, ut est 'sola domo *m*aeret uacua'.

51 PRECIPITI F· VIRO ad omnia properanti. NEC VINCERE TANTI V· B· *D*· E· plus doleret differre quam uincendo gauderet. plus molestiae ingerit sera uictoria.

52 VT BELLVM DIFFERRE*T* E· TVNC dum diffe*r*ret.

54 VANOS POPVLI AMORES qui nulli prodessent ut Pompeio.

55 GNARVS ET IRARVM CAVSAS E· S· F· A· sunt qui sic legant ut sit ablatiuus 'annon*a*'. et est ordo: gnarus Caesar et irarum causas et fauoris summa momenta. ⁋ GNARVS ET IRARVM CAVSAS sciens et ir*a*e et fauoris momenta annona trahi, ut *si* deesset, odium, si abundaret, amor consequeretur. unde et 'momenta' proprie quasi incerta utraque. ⁋ SVMMA FABORIS ANNONA summa momenta esse fauoris annona*m*.

56 NAMQVE ADSERIT VRBES S· F· cum esurierunt populi sentiunt libertatem. 'adserit' autem uerbum est iuris.

57 EMITVRQVE METVS ut quiescant *et discant* seruire abundantia uictus.

58 NESCIT PLEBES IEIVNA TIMERE nec mortem metuit fames.

59 CVRIO SICANIAS TRASC· I· I· A· ut *ait* Liuius, Marcum Catonem expulit prouincia.

61 MEDIAS FECIT SIBI LITORA TERRAS definitio insulae. AD MEDIAS TERRAS 'medias terras', nam duo litora sunt
40u cum in medio | mari est.

---

2 epirū *C* || 5 Caesaru temisas· *C* || 7 *Verg. Aen. IIII* 82 || 8 F·] ·P· *C* || 9 dolor& *C* || 12 ut Pompeio *om B* || 15 sic (c *in ras.*) *C* || legantur ut *C* || annon&eſt *C* || 16 Gnārus *C* || 18 utde·ēet· *C* || habundaret *ut u.* 25 habundantia *C* || 19 propriae *C* || 24 est emiturque *C* || quiescant ſeruire *C. an* suescant? || 28 Cuicio *C* || A· *C puto* auras *i. e.* oras || utlibius *C: libro CVIIII extr., sed tacet periocha* || 30 definicio *C* || 31—32] duo .... est insula *B* || li[tora sunt] *cum litura C* || littora *B.*

62 SEMPERQ· LABORANT A· hoc ἐν ἐξουθενισμῶι pronuntiandum est.

63 CONFINIA quae discesserant.

64 BELLAQVE SARDOAS ETIAM S· I· O· Quintus Valerius Orca in Sardiniam est missus a Caesare. 'etiam' autem, sicut (Curio) in Silicia*m*.

66 NEC PRIVS HESPERIAM LO*N*GI*N*QVIS MESSIBVS V · N · R · M · C · H · T · non prius ex longi*n*quis, quam ist*ae* proximae quae sunt. nam et ist*ae* primae coeperunt Romanis frumenta dirigere. est autem ordo: nec prius nec magis ull*ae* terrae longi*n*quis messibus Romana horrea conplerunt quam Sicilia et Sardinia.

68 VBERE VIX GLEBA SVPERAT C · A · ut et cum austri cessant quibus gaudere consuerunt, haec tamen licet cum difficultate frumentis abundent et parcs sint anno quem imbribus Africa magnum habuerit. ⁋ VBERAE VIX GLEBA SVPERAT C · A · Siciliam et Sardiniam Africa, inquid, fertilitate uix superat, cum austro cessante nubes boreas in eam adpellit crebrisque imbribus magnum eius annum facit. CESSANTIB· AVSTRIS quoniam semper messes auster conficit. ⁋ quoniam ardore sui consumit, hoc *est* in Africa.

76 QVAS POTVIT BELLI FACIES zeugma: praemittere. VT VINCVLA RENO O· D· μετωνυμικῶς locutus est pro regionibus uictis ac populis.

77 CELSOS VT GALLIA CVRRVS N· E· F· S· M· B· celsos currus nobilis Gallia sequeretur mixtis Britannis.

81 NEC CONSTITIT V· OBVIA TVRBA D· ut felicia diceret.

83 MALET pro 'mauult' posuit.

82 GAVDET TAMEN E· T· TAM MAGNO P· E· S· N· M· A· odium ex metu uenit. nam quos timemus odimus.

84 IAMQ· ET PRAECIPITI*S* S· A· V· iam Tarracinam transierat. ANXION oppidum.

---

1 laborantia hocene ξουθενισμω (*graecae litterae rubro pictae*) *C* ‖ pronunciandū *C* ‖ 3 disces cesserant *C* ‖ 4 *Liuianum est. cognomen tacuit Appianus b. c. II* 40, *et praenomen et cognomen Caesar b. c. I* 30 ‖ 5 Orca *om B* ‖ sardiam missus est *B* ‖ caesare sicut curio in *B* ‖ 6 sicilia *CB* ‖ 7 logiquis *C* ‖ 8 c·] E· *C* ‖ ex] a *C. fort. scrib.* ullae ex ‖ 15 habundent *C* ‖ anno quē quē *C* ‖ [africa magnū] hab[uerit] *ras. C* ‖ 19 caessantib; *C* ‖ 20 incipit *C* ‖ 21 sui *pro* suo *fortasse librario debetur* ‖ est *inserui* ‖ 23 m&onimicos *C* ‖ 25 B·] s *C* ‖ 27 constitnit *C* ‖ 28 *scr.* MALLET ‖ 31 praecipiti *C* ‖ 32 *scr.* ANXVRIS.

85 ET QVA PONTINAS VIA DIVIDIT V· P· zeugma: superauerat. 'paludes' eius Tarracinae, quas diuidit 'uia uda', Appia.

41 86 QVA SVBLIME NEMVS SCIT· Q· R· D· | cum Orestes iussu oraculi ex Taurica quae regio in Scit*h*ia est raptum At*h*enas pertulisset simulacrum Dianae, traditur propter crudelitatem numinis receptum non esse, *et* ob hoc deportatum in eam partem Itali*ae* in qua nemus Aricinum est [consecratum]. quod nunc sanguine humano gaudet. nam ibi fugitiui 'reges' *tam* diu ten*en*t templum, donec a ualentioribus occidantur, et sic subinde sacerdotium mutatur homicidio. ⸿ QVA SVBLIME NEMVS 'nemus' dicit Dianae Scit*h*icae consecratum. ⸿ QVA SVBLIME NEMVS S· Q· R· D· in hac enim silua Scit*h*ica Diana colitur. 'regna' ideo dixit, quoniam sacerdotem fugitiuum habet, *qui* quasi tirannus in arce, sic ipse in templo eius regnum occupat, donec eum alius fugitiuus ad pugnam prouocet et occidat.

87 QVAQVE ITER EST LATIIS AD S· F· A· zeugma: superauerat. qua iter est consulibus ad Albam, hoc *est* kal. ianuariis.

88 EXCELSA DERVPE P· de tertio decimo lapide dicit.

89 ARTO*I* TOT*O* N· V· T· B· belli Gall*ici*. sub septentrione enim posita est Gallia.

92 PROQVA PVGNAV· V· si tu desereris.

97 QVOD BELLVM CIVILE F· ut tibi uinceret, aduersum te uenerat. VRBEM ADTONITAM μετωνυμικῶς pro ciuibus dixit.

99 MOENIA ROMAE CAPTVRVM moenia pro opibus posuit.

100 FVIT HAEC MENSVRA TIMORIS existimatio, magnitudo, hoc est: hic modus in timidis fuit.

101 NON OMINA FESTA felicia, ut laurus.

103 VIX ODISSE VACAT 'uacat' pro 'sat est' posuit, ut

---

1 Leuma *C* || 2 *fort.* eiusdem || 3 oppia· *C* || 5 oracula *C* || inhis cicia est *C* || 7 credulitatē *C* || ·ēc̄· ob *C* || 9 nemus *ex* neusus *corr* *C* || 10 consecratum *inlatum ex u.* 13 || nunc] uno? || 11 reges dıutent tēplū *C* || 16 hab& quasi tira^{n}nus *C* || 19 int̃ est latus *C* || 20 int̃ · ō · *C* || hoc kl̃·// ianuarias· *C:* *cf.* Peractis comitiis in campo martio kł ianuarias· ordinati consules ibant sacrificare albanum montem *B* || 22 *C:* de tertio decimo miliario *B* || 23 artoton UTB· *C* || galsubseptentrio·‿One (subs *corr. ex* supt) *C* || 27 M&onimicos *C* || 29 timeris *C* || 31 Nenomina *C* || ut] & *C* || 32 od[is]se *ras.* *C.*

sit sensus: uix (sat) e(rat) odisse Caesarem, sed uellent in eum plus aliquid (facere) si liceret. Virgilius '*h*actenus indulsisse uacat'. id est, ipsa odia libere exercere pr*ae* timore non poterant aduentu Caesaris. ⁋ VIX ODISSE VACAT a nulla parte odium uacat, odisse non desinunt.

FOEBOEA PALATIA in Palatio templum Apollinis est.

104 NVLLO COGENDI IVRE SENATVS quoniam priuatus. ⁋ NVLLO COGENDI IVRE sine die curiae, sine senatu. ⁋ NVLLO COGENDI IVRE SENATVS nullum ius cogendi sena- 41u
tum habet | priuata persona. nam hoc consulibus uel pr*ae*toribus licet.

105 ELATEBRIS ED · S · NON CONSVLE SACRE F̄ · S · non rogati ad consilium, sed tracti.

107 VACVAEQ· LOCO CESSERE C· 'loco cessere' remot*ae* sunt. aediles autem curules patricios dicit.

108 OMNIA CAESAR ERAT et senatus et consules et dignitas. PRIVATE C· VOCIS Caesaris.

109 CENSERE *PA*RATI non abnuere quicquid uellet.

110 SI REGNVM dominationem. SI TEMPLA SIBI ut deo. IVGVLVMQ· SENATVS mortem.

112 TAMEN EXIT INIRAM quamquam irae non paretur.

113 PERVNVM L· E· V· Metellum uel Gaium Coponium dicit.

118 VSQVE ADEO SOLVS FERRVM M· Q· T· A· N· A· *ut Virgilius* 'quid non mortalia pectora cogis auri *sacra* f*ames*'.

120 ET PARS VILISSIMA RERVM C· M· O· quid sunt opes? pars uilissima rerum.

122 TRIBVNVS Metellus.

124 NVLLASQ· FERES NISI SANGVINE SACRO S · R · O · legem enim tulerant, ne quis eos manu uiolaret. 'sacer sanguis' tribunorum, quoniam hi sunt species uel imago totius populi Romani.

---

1 uix ... 2 liceret: *cf.* I· uix sat erat odisse caesarem · sed uellent amplius facere si possent · et si liceret *B* || 1 uixe͂odisse *C* || 2 *Verg. Aen.* X 625 || actenus *C* || 3 hodia *C* || 5 uacat id ēē non *C* || 8 nulla *C* || 9 NVLLIUS ius || 12 EDRNO·N· Consule *C* || 14 ces sare *C* || caessere romote *C* || 15 curiles *C* || 16 et senatus et consul et praetor *B* || 21 exitine ram· *C* || daretur *C* || 22 copiniū *C*. *num hoc ex Liuio tractum? at uix credibile uidetur Coponium praetorem Romae Caesarem exspectauisse cf. Cic. ep. ad Att. VIII* 12, *A extr.* || 24 *Verg. Aen. III* 56 || 25 auri · S · F · *C* || 26 C·] ·O· *C* || 29 ferens *C* || S·] h S· *C*.

125 SPARSAS RAPTOR OPES iam animo tuo per exercitum diuisas.

CERTE VIOLATA POTESTAS I · I · D · duplex sensus est. aut hoc dixit: mori pro patria magnum est, quoniam huius modi diuinis honoribus cumulantur. aut certe dicit: si uiolaueris, deos ultores inueniam, quibus te uoueam ut me defendant.

126 CRASSVMQ· INBELLA SECVTAE S· T· V· P· D· Crassus cum sibi interdiceretur a tribuno ne ad bellum Parthicum proficisceretur, dicitur eum tribunum reppulisse, illum uero deos praesides legis suae inuocasse, (ut) si quid religionis in consecratione esset, morte Crassi in bello se uindicarent. atque ita obisse Crassum.

127 TRIBVNICIAE DIRAE ab Ateio tribuno deuotus est. VOVERVNT *pro* 'deuotauerunt' posuit, nam uouere dicimus sacrum.

129 DESERTA STAMVS INVRBE tui causa facinoris.

130 SCELERATVS MILES pro 'scelestus'.

132 PACIS ADEXAVSTAS SPOLIVM NON COGIT EGESTAS cum sint quos subicere possis.

134 VANA SPE M· H· C· ut pro re publica pereas.

42 137 NVLLVS HONOR FACIET non tribunatus | sed nec consulatus. Virgilius

'numquam anima*m* talem d*extra* h*ac*, a*bsiste* m*oueri*'.

137 TE VINDICE T· R· L· ironia pronuntiandum.

140 MALINT A CAESARE TOLLI 'tolli' antiquari.

143 OBLITVS SIMVLARE TOGAM μετωνυμικῶς pacem.

142 SEVOS CIRCVMSPICIT ENSES s*a*euituros aut certe quod enses s*a*euitiae sint.

---

2 diui[s]as (*priore* s *in ras. II litterarum*) *C* || 3 Certae *C* || I·S·d· *C* || 4 propatriā *C* || 8 secuta es ·TU·P·d· *C* || casus *B* || 9 particum *C* || 10 proficisciretur *B* proficisseretur *C* || eum *om B* || reppulsisse *C* || ille *B* || 11 suae dicitur inuocasse *B* || ut *B: om C* || 12 inconsecrationem *B* || esset *C:* esset eorum *B* || in bello *om B* || 13 atque ita interiit *B* || 14 auebio tribuno deuotum est· *C correxi cl. Plut. Crass.* 16 *Cass. Dion. XXXVIIII* 39, *quamquam existimes* a Baebio *latere* || 15 pro *inserui* || 17 desertas tam̃ *C* || 20 cum sint populi quos possis subigere *B. inde fort. reponendum erat* subigere || 21 *scr.* VANAM SPEM || 23 *Verg. Aen. XI* 408 || 23—24 uhAm *rubro C* || 25 Teuindi c& R·I· *C* || yronia · Tunc permiscerentur summa imis · si a caesare leges tollerentur · et a metello seruarentur *B* || 27 metonimicos *C* || 29 siuitiae *C*.

143 TVNC COTTA METELLVM I· Cotta collega Metelli.

145 LIBERTAS INQVID POPVLI Q· R· C· L· P· sub imperatoris potestate libertas excedit. aut si uoluerit quis sequi suam libertatem, etiam ipsam umbram libertatis amit*t*it. qui enim sub iugo agit si se exeruerit in nimiam libertatem, per ipsam perit. cuius libertatis uel imaginem reseruabis, si praecepto parueris.

148 VENIA EST HAEC SOLA PVDORIS 'uenia est haec sola pudoris' referendum est ad supra dictam ueniam, ut fiat nihil potuisse non imperari a Caesare. 'uenia' enim hic pro imperatione posuit. ut Virgilius 'orantes ueniam'. ⁋ VENIA EST HAEC SOLA P· haec sunt uictis solacia ut in omnibus pareas cui in nullo possis resistere.

150 SEMINA B· pecuniam.

151 DAMNA MOVENT POPVLOS S· S· I· T· 'damna mouent populos': noli, inquid, damna moueri. etenim illos populos mouent damna qui suae condicionis sunt. nam qui dominum habent, si eguerint, periculo eius laborant id est ei moriuntur et pereunt. ⁋ DAMNA MOVENT POPVLOS quorum ualent leges. SIQVOS SVA IVRA TVENTVR qui per libertatem ipsi se sustinent.

152 NON SIBI SED DOMINO G· E· Q· S· E· cum nec escarum fuerit patriae quantitas, qui in dominatu fuerit laborabit. GRAVIS EST illi est oneri.

154 TVNC RVPES TARPEIA SONAT 'tunc rupes Tarpeia sonat': tunc uicinum Capitolium aerario uocem testimonii accom*m*odat per echo. aut rupem Tarpeiam ipsum aerarium dicit, quod sit in imis Tarpei montis radicibus situm. fracto enim aerario Caesar protulit ex eo auri pondo quatuo*r* milia ·CXXX· quinque, argenti pondo prope nongenta milia.

157 QVEM PVNICA BELLA quoniam Scipio fisco donauit | quae Afris abstulerat. 42u

3 libertas estsedit aut *C* || sequis suã *C* || 4 amitit *C* || 6 libertatem uel *C*. *an* libertatis umbram uel? || 11 potuit *pr C* || *Verg. Aen. I* 519 || 12 *fort.* uicti || solatia *C* || Vt — 13 resistere *B* || 13 pereas *C* || cum *B* || 18 dominiũ *C* || 20 reges *C* || 22 cum necessaria *C* || 23 laborauit *C* || 26 *cf.* quia aerarium uicinum erat capitolio *il B* || 27 eco *pr* heco *corr C* || 29 protulit ... 30 milia *ex Oros. VI* 15 *p.* 415 *Hau.* || 29 qua tuomilia *C* || 32 quae] qm̃ (= quoniam) *C an scrib.* quem *cl. Luc.* 157 *sq.?*

158 QVEM DEDERAT PERSES Perseus uel Perses rex Macedonum fuit, cum quo *A*emilius Paulus post multa proelia ante acta bellum atrox gessit et uicit. qui e proelio cum equitatu fugiens captus est et in triumphum cum filis ante cur*r*um ductus, ac post aput Albam in custodia defecit. cuius filius iunior fabricam aerariam Rom*a*e didicit ob tolerandam inopiam ibique consumptus est.

QVEM VIC*T*I PRAEDA FILIP· Filippus [Alexandri pater] de quo triumphauit Quint*i*us Flamininus.

159 PIRRVS Pirrus Epirotarum rex de quo triumphauit Curius Dentatus.

160 QVOD TE FABRICIVS R · N · V · A · Fabricius Luscinus bonus consul philosophus, ad quem misit Pirrus ut sibi Romanum exercitum proderet accepto auro. qui legatis inuentus est sicut consueuerat rapas sibi coquens. quibus sic renuntiauit: 'populus Romanus semper ipsis est solitus imperare qui aurum habent'. qua re cognitus Pirro factus qualis esset. rursus ad eum misit, uti ad se ueniret et communi consilio exercitus iungerent. cui Fabricius: 'non uereris, ne propter meam aequitatem a tuis militibus destituaris?'

161 PARCORVM AVORVM frugalium.

162 QVOD DITES ASIAE POPVLI M· T· Asia prouincia ab At*t*alo rege Romani*s* testamento relicta tributa pendit lege Gr*a*ecan*ic*a.

163 VICTORIQ· DEDIT M· C· METELLO Metellus imperator Creta*m* uicit. unde Metellus Cret*ic*us dictus est Numidici filius.

---

1 machedonū *C* || 2 cum .... 7: *commentator Orosium IIII* 20 *p.* 276 *conpilauit* || 4 aequitatu *C* || intriūphū *C:* in triumpho *Oros.* || antecircum *C* || 5 ductus *C:* actus *Oros.* || incustodiā *C* || 6 obliterandā inopiā *C ex Or. correxi* || 8 uici praeda filii *C* || alexandri pat̃ *C:* patris alexandri *B. malui includere quam ridiculum errorem corrigere* || 9 quintus *CB* || flāminius *B* || 10 Pyrrus rex epirotarum fuit · de quo primum triumphauit curius dentatus deinde fabricius *B* || 12 lus cinius *C* || 15 *fort. scr.* rapa || sibi consequens *C* || 16 renunciauit *C* || 20 p͞pt ineā *C* || deſtruaris· *C fort.* deseraris || 23 prouintia *C* || 24 romani festa mento *C* || 25 grecaxa· *C* || 26 Uictoriaq: *C* || 27 cretus *C* || *Creticus de cuius origine cf. Drum. h. Rom. II p.* 50 *cum Pio cos. a.* 674 *confunditur.*

164 QVOD CATO LONGIAQVA VEXIT S · AE · CYPRO Cypri rex Ptolom*ae*us populum Romanum fecit heredem. Cato iussu senatus abiit ad exequendam hereditatem.

166 QVAE POMPEIANIS PRELATA EST GAZA ordo: ultima gaza id est ab ultima orbis parte adlata.

169 INTERRA TOTVM MAGNI F· P· O· parecbasis. 'Magni fortuna' ac si filius non esset missus.

171 PROXIMA VICINO VIRES DAT GRECIA B· prima ergo Gr*a*ecia fauet, non Dirracio proxima, ubi erat Pompeius, | sed proxima Epiro. ibi enim dimicaturi erant. 43

172 FOCAICAS A· MANVS zeugma: misit. AMFISA ciuitas.

173 PARNASOSQ· IVGO M· D· V· Parnasos Focidis, de quo Ouidius 'mons ibi uerticibus ferit arduus astra duobus,' sacer Apollini et Libero.

175 FATIDICA CEFISOS A· non diuina, sed quoniam hic fluuius proximus sit Parnasso monti diuino, unde responsa dantur. CADMEAQ· DIRCE eo quod T*h*ebas Cadmus condidit, ubi est fons Dirce.

176 PISAEQ· MANVS Pisa ciuitas iuxta Elidem.

177 SICANIIS ALFEVS A· Virgilius 'Alfeum fama est huc Elidis amnem'.

178 HERCVLEAM OETEN quod in Oeta monte Hercules arserit ueste Nessi sanguine tincta a Deianira accepta. MILES TRANCINIVS Trachin regio T*h*essaliae.

179 THESPROTI gens T*h*essaliae a T*h*esproto rege. DRIOPES gens Epiri. Virgilius 'Cretesque Driopesq*ue* f*remunt*.' QVERCVSQ · SILENTES C· V· L· V· S· '*si*lentes' sine responsi*s*. aliquando enim per colum*b*as ibi responsa dabat Iuppiter. SELLAE cultores anti*qui* C*h*aoniae regionis.

181 EXAVSI*T* TOTAS QVAMV · D· A· 'quamuis': quamuis

---

1 longi quauexit *C* || 1—3 Ptholemeus rex cyp post mortem suam bonorum suorum romanos fecit heredes · ad cuius inquirendam hereditatem missus est cato *B* || 1 cipri *C* || 2 tholomeus *C* || 3 habiit *C* || 6 torū *C* || praecausis *C* || 7 non esset] ·ñ·ẽ· *C* || 9 dirratio *C* || 11 Fogaicas · manus (*sscr* A) *C* || 12 Parnasoq: iugo NY d·U· *C* || Parnasos *sic C* || deco *C* || 13 *Ou. met. I* 316 || berticib; *C* || 17 cadmeatq: *C* || 19 *C* = *B* || 20 Si cantis· *C* || *Verg. Aen. III* 694 || 22 Herculea moenten· *C* || quodinae tamonte *C* || 23 asserit *pr C* || 24 trancin *C* trachis· *B* || 25 ates prote *C* || 26 *Verg. Aen. IIII* 146 || driopes ·q·F· *C* || 27—28 sineresponsilentes aliquando *C*. *transposui* || 28 columa sibi *C* || 29 cultores ante | caoniagregionis *C* antiqui cultores chaoniaeregionis *B* || 30 Exausitotas quam U·Ꝺ·A· (*hae III litterae rubro*) *C*.

dilectus est ut milites diligantur, omnes tamen uenerunt fauore Pompei. nam cum dilectus est, plurimi derelincuntur. quod modo mirum est in dilectu habito neminem remansisse. unde ostendit ibi magis studia celebrata quam bella.

182 EXIGVAE FOEBEA TENENT NABALIA P· Liuius in primo libro belli ciuilis ait: 'nam At*h*enienses de tanta maritima gloria uix duas naues effecere'. Athenis tertia pars portus Munic*h*ia uocatur, ubi est templum Dianae Munic*h*iae. ⸿ FOEBEA NABALIA portus Atheniensium ubi Dianae Munic*h*iae templum est. EXIGVAE FOEBEA TENENT N· P· si mult*ae* sunt secutae Pompeium, necesse est ut paucae remansissent.

183 TRESQVE PETVNT VERAM CREDI SALAMINA C· 'ueram' dixit hanc, quoniam Teucer aliam de huius nomine fabricauit in Cipro, unde *H*oratius ait 'ambiguam tellure noua
43u Salamina | futuram', ergo 'ambiguam' quoniam ad unum nomen duae. sed haec insula est, illa ciuitas. SALAMINA insula et ciuitas. numero nauium urbis infirmitas aestimatur.

184 IAM DILECTA IOVI CENTENIS V· I· A· C· ἑκατόνπολις.

187 DARDANIAM ORICON 'Dardaniam' quoniam ab *H*eleno condita est in Epiro, qui Dardanius fuit.

188 DISPERSVS SILVIS A· sine ciuitate. ATAMAS populus.

189 ENCAELIAE VERSI TESTANTES F· C· Enc*h*elia gens T*h*essaliae in cuius finibus Cadmus cum *H*armonia uxore in serpentes sunt uersi. 'enchelys' dicitur anguilla, unde ciuitas est appellata.

190 ET ADRIACAS SPVMANS ABSIRTIDOS V· in Illirico iuxta Histriam insulae sunt Absirtides, ab A*b*sirto fratre Medeae dict*ae*, ubi interfectus est.

---

1 alligantur *C* || 2 derelinquitur *C* || 3 quod . . . remansisse *fort. collocandum ante u.* 2 nam || Indilecto *pr C* || _reminem *C* || 5 Exinguae *C* || Libius *C. est fr. libri CVIIII* || 6 Nāa&ɴienses· *C* || 7 nabes *C* || 7—12 *C:* Phebea naualia portū athenienſiū quem pauce tenebant · quia maxima multitudo ierat ad pompeiū · In hoc portu · templum erat dianae *B* || 8 nimutia *C* || minutię *C* || 10 minutiae *C* || 11 necesseē· *C* || 13 Treque *C* || ueniă credis alaminae ueram *C* || 15 *Hor. carm. I* 7. 29 18 urbis *ex* ubi *corr C* || infirmatas *C* || 19 centenisiu ·ɪ·ᴀ·ᴄ· *C* || Ecanpolis *C* || 20—21 *C:* quia ab heleno condita est · qui troianus fuit *B* || 21 dardamus *C* || 22 quia sine ciuitate est *B* || 23 encaelia gentes saliae *C* || 24 cadi|nuscū armenia *C* || 25 Encaelos *C* || 28 iuxta histrum *C. Cf. Plin. n. h. III* 151 || insulae . . . 29 est *C:* insula dicta abadsirto fratre medeae quibus interfectus est *B* || abasirto *C.*

192 HEMONIAM IOLCON Iolcos urbs Thessaliae quae H*ae*monia quoque dicitur ab H*ae*mone Martis filio, unde Argo. [et] ubi Pelias regnauit.

193 INDE LACESSITVM PRIMO MARE ex quo Iason ab Iolco iussu Peliae nauigauit in Colc*h*ide*m*, effecit ut hoc exemplo gentes ad se inuicem transmearent.

196 CONPOSVIT MORTALE GENVS translatio a gladiatoribus: quasi ad pugnam comparauit. quid enim tam pugnantia quam mare et homines?

197 TVNC LINQVITVR HEMVS T· mons qui diuidit Thessaliam a T*h*racia.

198 ET POPVLVM FOLOE MENTITA BIFORMEM gens h*a*ec cum bellaret inuenit consilium, quo posset hostibus resi*s*tere, ut equis ueheretur. itaque cum procederet ad pugnam in equis, hostes existimauerunt in auxilium eius uenisse centauros et recesserunt. Alii dicunt uisos esse *e*quis sede*n*te*s* cum forte hi equi demisso capite biberent, et creditos esse centauros.

199 DESERITVR STRIMON Strimon fluuius T*h*raciae. *Virgilius* 'Strimoniamque gruem'.

200 ET BARBARA CONE ciuitas *in* insula Istri fluminis.

201 SARMEDICAS VBI PERDIT A· ubi *I*ster perdit Sarmaticas aquas diuisione septena uel quina. an 'perdit' ideo quoniam diffunditur per paludes. Alii dicunt sorberi ibi fluuium et ire sub terras. ⁋ SARMATICAS VBI PERDIT A· quoniam et per Sarmatas transit, ubi Danuuius appellatur iam diuisus.

SPARSAMQ· PROFVNDO M· P· V· C· A· H· ubi sparsam mari Peucen | regionem multifidi Histri unum caput alluit. 44

---

1 hemonia m olcon· Iolcon *C* || 1—3 *C:* abhemo martis filio *il B* || 3 argoo· &ubi *C* || 4—6 *etiam B* || 4 ı·ex *B* || 5 nauigauit abiolco *B* || iussu Peliae *om B* || colcide & fecit *C* colcidem· fecit *B* || fecit hoc exemplum ut *B* || 6 transmearent ipsa argo *B* || 8—9 comparauit· ł commiscuit *B* || 10—11 *C* = *B* || 11 trachia *B* || 12 foliæ *C* || 13 *cf. Seru. ge. III* 115 || bellaret& inuenit (& *ex corr*) *C* || resitere *C* || 15 inauxilio *C* *quod fort. seruare debebam* || 15 *et* 18 centaurus *C* || 16 ·ēē· quos sedereconfertehiequi dimisse capite uiuerent & oreditos *C* || 19 *Verg. Aen. XI* 580 || 21 insule ſtrifluminis *C* || 22 Ubıſtrimon *C* || 28 Spansāq: *C* || 29 multi si fidi histri *C*.

PEVCE insula in Istro. CONE insula. ISTER qui et Danuuius.

203 CAICVS fluuius. 204 IDALIS ciuitas. ARISBE ciuitas.

205 PITANAN ciuitas Lydiae quam Amazoniae condiderunt.

206 DAMNATE FOEBO VICTORE C· Apollo et Minerua cum de ipsa ciuitate contenderent deis *ca*elestibus pr*a*esentibus eandem arbitrum acceperunt. quae cum secundum Apollinem iudicasset, oliua priuata est a Minerua.

207 MARSIA Marsias Cariae fluuius rubicundus ex sanguine Marsiae natus, quem superasse Apollinem notum est.

208 ERRANTEM MEANDRON A· Marsias cum in Meandrum uenerit, errat cum illo. qui fuerat rectus. ERRANTEM epit*h*etis ornauit dicendo rectis ripis Marsian, Meandrum tortuosis *fluere*.

209 PASSAQ· ABAVRIFERIS T· E· M· ad cupiditatem humanam retulit 'passa', quod *ad*misserit exire a se aurum, uel quod Midas in hoc caput lauisset.

210 PACTVLVS HERMVS flumina quae arenas aureas trahunt.

213 FERENS SE C· praeferens.

214 ORONTES fluuius [NINOS ciuitas].

215 NINOS ciuitas a rege Nino Assiriorum quem Semeramis ancilla eius occidit et regnauit. Ouidius 'conueniant ad busta Nini'. est autem Ninos inter Cappadociam et Siriam, unde originem ducunt Misenenses qui sunt in Campania. ET FELIX SIC FAMA NINOS *ordo:* et felix Ninos. et

---

1 Peuce *cf. Plin. n. h. IIII* 79 || IN|sula istorum qui *C* || *post* u. 2 *in C sequitur hic index rubro circum scriptus* culus HISTRI · SIMILITUDO HAEC · EST · *et* HISTER CONE QVI ET DANVBIVS *additis ineptis lineamentis* || 3 aribe *pr C* || 4—5 *C:* pitanen ciuitas lidiae *et* ciuitas ab amazonis condita *B* || 4 liciaequamamatoniae *C. cf. Heraclid. exc. pol.* 31 || 6—9 *C:* Iudex qui secundum apollinem cum iudicasset ipsa ciuitas oliua priuata est a minerua. Cum apollo et minerua contenderent de eadem ciuitate · iudexque fuisset adhibitus · et secundum apollinem iudicaret · ciuitas oliua priuata est · a minerua *B* || 7 desceleſtibus (i *supra*) *C* || 15 fluere *inserui* || 16 Paesaq: *C* || 18 uel quod *cf. Hygin. fab. CLXXXXI* || 19—20 *C:* Ipse aurifer fluuius miscetur meandro de quo uirḡ [*ge. II* 137] · atque auro turbidus hermus *B* || 21 fenens *C* || 22 Utnos ciuitas *C inclusi* || 23 *inter* assiriorum *et* quē *hoc signum* † *supra lin. posuit corrector C* || 24 *Ouid. met. IIII* 88 || Conueniunt *C* || 25 cappadoniā *C*.

parent*h*esis 'sic fama est'. DAMASCVS ciuitas posita in campo *ad* Antilibanum montem unde ad eam procellae inruunt.

216 GAZAQVE ciuitas in extremis Siriae a Persis condita, Gaza appellata quod ibi Cambises rex *th*esauros reliquit et ita in *A*egyptum abiit expugnandam.

IDIME Iud*a*eae ciuitas. | * *

217 ET TYROS INSTABILIS terr*a*e motu, aut quoniam Dido inde nauigauit. 44ᵘ

219 CINOSVRA * *. 220 * * zeugma: et F*o*enices accedunt.

224 SCVLPTAQ· SERVABANT MAGICAS A· L· Aegyptiorum littera triplex est. sunt enim ciuiles quas πραγματικάς appellant, deinde diuin*ae* duplicis c*h*aracteris et figurae, quas ἱερατικάς et ἱερογλυφικάς appellant.

225 TAVRIQ· NEMVS Taurus fluuius. PERSEAQ· TARSOS ciuitas Cil*ic*iae quam Pers*ae* aliquando habitauerunt, Tarsos dicta quod in modum uestigii sit sita. aut a Perseo condita, ubi Tifoeus gigas dicitur habitasse.

226 CORICIVMQ· P· zeugma: deseritur.

227 MALLOS Antiochia. ⁋ Mallos urbs Ciliciae quae postea Antiochia cognominata est. AEGAE Mallos et Aegae Ciliciae ciuitates. A*e*gae a capris dicta quibus abundat.

228 ITQ··CILIX IVXTA IAM NON P· C· hi enim quondam piraticam exercuerant. quos Pompeius deduxit in Sol*o*e quam Pompeiopolim nominauit.

230 QVA COLITVR GANGES Ganges Indiae· fluuius qui oritur de Armenia solus contra orientem dicitur fluere.

---

1 posita—2 inruunt *post* 6 ciuitas *collocat* *C* || campo ante | (*f.* 44ᵘ) libaminūmentem *C* || 2 procellar Influunt *C* || 4 tesaurus *C* || 5 habiit *C* || 6 ciuitas posita .... influunt *C* *cf. ad* 1: *quod huic loco demitur, eam lacunam supplet B:* ı· ciuitas ubi sunt dactili plurimi · ut pote palmas (*sic*) habundans · Nam idymeas · palmas dicimus || 7—8 *C:* Unde uirḡ. [*Aen. I* 661] Tyrosque bilingues · uel quia in medio mari sita est · frequenter patitur terrae motum· *B* || 7 tirros *C* || 9 *hiatum notaui* || 11 pragmaticas *C* || 12 duplices caracteres *C* || quasi oraticas ετερογλυφυcαc (*hoc rubro*) *C* || 14 tarcos *C* || 15 ciuitas ciliae quē *C* || 18 *cf. ad hunc u. B* In cilicia hoc antrum habet lucos amoenissimos · Vnde uirgilius [*ge. IIII* 127] · Coricium uidisse senem qui pauca reliqui (*sic*) || 19 ant hiotia *C* || 19—20 *C:* ciuitas ciliciae quae postea dicta est antiochia *B* || 20 Malla & *C* || 21 agęacapris *C* || habundat *C* || 22 hiienī· *C* || 23 insolequam *C* || 24 pōpeiopolim *ex* pōpeiopolām *C* || 25—26 *C:* cum omnia flumina ad occidentem cursum uertant, hic solus dirigit cursum contra orientem *B* || 26 dearmoenia *C: ridiculus scholiastae male geographi error ex homonymia Caucasi montis, cf. Curtius VIII* (30), 2, *ortus est.*

232 ET ADVERSVM FLVCTVS I· I· et in contrarium sibi e*ur*u*m* fluctus inpellit.

233 HIC VBI PELLEVS POS T· AEQVORA D· C· Alexander Magnus cum oceanum pernauigare uellet, subitae uocis sono motus destitit.

235 QVA FERENS R· D· G· F· zeugma: tingunt sagitas.

237 QVIQ· BIBVNT TENERA DVLCES ABARVNDINE S· zeugma: tingunt sagitas. de hoc Varro dixit

'Indica non magna minor arbore crescit arundo:
illi*us* * * '

238 ET QVI TINGVENTES CROCEO M· C· zeugma: tingunt sagitas.

239 FLVXA CARBASA lineas uestes gemma suspendunt.

240 QVIQ· SVAS STRVXERE P· gens Indorum qui γυμνοσοφισταί uocantur. sunt autem philosophi. ex quibus rogauit unus ab Alexandro ut sibi potestatem rogi extruendi daret, quo se sua manu interfectum cremare liceret. inde in *h*odiernum consuetudo permansit. ipse autem philosophus Callanus dictus est nomine.

244 AMANNVS mons Siriae. 'nunc cultor', quoniam bello uocant.

245 ARMENIVSQ· zeugma: uenit.

246 COARAE hi sunt in confinio Medorum, 'ubi aera uincere summum arboris *h*aut ull*a*e iactu potuere sagit*ta*e'.

45 248 VMBRAS MIRATI NEMORVM N· I· S· partes mundi

1 I·I· *C i. e.* I*npellit* I*neurum* || sibieũfluctus *C* || 3 post *C* || 4 magus *B* || subito *B* || 5 sonitu *B* || motus desist *C:* monitus est · desiste · dictus est autem pelleus alexander a pella ciuitate macedoniae · ubi natus est *B* || 6 G·F·] CF *C* || 6 *et saepius* sagitas *C cf. Fleckeis. kr. misc. p.* 39 *sq.* || 8 *Varr. Atac. cosmogr. fr.* 15 *sq. p.* 22 *Wülln. Integrum scholion seruauit Isidorus or. XVII* 7, 58 'in Indicis stagnis nasci arundines calamique dicuntur, ex quorum radicibus expressum suauissimum succum bibunt · unde et Varro ait "Indica .... arundo: Illius e lentis premitur radicibus umor, Dulcia cui nequeant suco contendere mella". *primum et tertium Varronis uersum seruarunt A* || 9 cræscit arundo·Illi- &qui *C* || 11 croceũ c· *C* || 14 sua strinxere *C* || 14 ... 19 *C:* Gens indorum qui gimpnosophistae dicuntur · quorum secta est · ut uiuos se ipsos rogo immittant *B* || 14 qui ΥΜΝΟϹΟΦΥϹ tai *C* || 17 dicer& *C* 18 filosophus callan' *C: haec, non* 'Calanus' *scriptura proba est, cf. Christius ad Cic. de diuin. I* § 47 *p.* 497, 3 *ed. Tur., eademque ap. Cic. tusc. disp. II* 22, 52 *ab optimis libris tradita* || 20 quia semper bellis uacant *B* || 21 uocant *C cf. p.* 95, 3 *et ad VII* 631 || 23 macedonũ *C* ubi *Verg. ge. II* 123 *sq.* || 24 autulle *C* || sagite *C*.

dextrae septentrionales. ergo cum nobis sol *ab* austro sit et in septentrionem umbr*ae* cadant, illis a septentrione in austrum eunt. ⸿ VMBRAS MIRATI NEMORVM NON I· S· ut aput uos. ⸿ VMBRAS MIRATI NEMORVM NON IRE SINISTRAS 'sinistras' qua re? melius enim nostrae umbr*ae* sinistrae dicuntur, si intueamur ortum, et illorum dexterae.

249 ORESTAS qui sunt circa Caspium mare.

250 GARMANOSQ· D· Garmani populi oceano uicini dicti a rege Garmano filio terrae.

251 NON TOTA*M* MERGI TAMEN A · A · propter mediam altitudinem terr*ae* non totam uidere arton dixit. [et] quod in extremo siti sint fine.

252 EXIGVA NOCTE cito enim ibi redditur dies, quoniam inter orientem et occidentem non multum est spatium. BOOTES Artophylax, quae plaustrum sequitur.

253 AETIOPVMQ· SOLVM zeugmá: mouit furor Romanus.

255 VLTIMA VNGVLA propterea *quod* (taurus in zodiaco circulo cum protenso pede pictus est, ut pedem foras circulum habeat).

256 * * * Tigris et Eufrates oriuntur in Persida [ἀντὶ τοῦ Persas. Tigris et Eufrates Mesopotania] EDIT emittit. PERSIS fluuius de quo oriuntur Tigris et Eufrates, inter quos sedet Mesopotamia. qui de uno exeunt *s*et in diuersum currunt.

259 SED SPARSVS INAGROS Mesopotamiae.

262 OCCVLTOSQ· TEGIT tegit ut occultet. Virgilius 'et scuta latentia condunt'.

263 PELAGI NON ABNEGAT V· quia uidebatur mersisse.

264 INTER CAESAREAS notandum 'Caesareas' ἀντὶ τοῦ 'Caesareanas'.

265 PVGNACES PARTI deest 'quamquam'.

---

1 ab *inserui* || 3 ut caputuos *C* || 7 qui sunt *C*: gens *B* || 8 populi . . 9 terrae *C* = *B* || oceani *C* || 9 garamo *C* carmano *B* || terrae filio *B* || 10 totamergi *C* || 11 arton *C non corrigendum duxi* || 13—14 *C* = *B* || 13 dies redditur *B* || quoniam] cum *CB* || 14 spacium *B* || 15 artofilax *C*. *cf. ad* 11 || quae *sc. stella* || plaustrum] per austrū *C* || 16 Sollū *C* || 17—19 propriati | gris&eufrates *C* || 17 quod *inserui*, taurus . . . . 19 habeat *ex B suppleui* || 20 *lemma intercidit uel plura* || antitupersas *C locum pessime turbatum inclusi* || 22—23 *C* = *B* || 23 sed& (& *ex corr.*) *C* || mesopotamia//// (m *erasa*) *C* || qui *om B* || deuno quidem exeunt *B* || sed *B* et *C* || 24 sparsus (a *ex* o *corr.*) *C* || mesopotaniae *pr C* || 25 Occultusq: *C* || *Verg. Aen. III* 237 || 28 antitu *C*.

266 CONTENTI FECISSE DVOS de tribus.

267 ERRANTES SCITIAE POPVLI Amaxobi*i*.

267 VACTRVS fluuius a quo et ciuitas Bactra dicta est.

269 HINC LACEDEMONIA zeugma: tingunt sagitas. Eniochi Scitiae gens maritim*a*e *e*quitandi usum a Castore et Polluce didicerunt.

271 RVRA DITISSIMA COLCORVM pro*pter* pelle*m* *auream*.

272 QVA CRESO FATALIS A· Croesus Lidorum rex cum bellum sibi a Ciro rege Persarum indiceretur, consuluit Apollinem de transgrediendo flumine Aliso. qui talem sortem retulit

Κροῖcoc Ἅλυν διαβὰc ἀρχὴν μεγάλην καταλύcει.

qua falsus dum existimat prosperam, transgressus est. ita uictus interemptus est. licet alii dicant, quod propter incertos casus in regnum suum dimissus est.

45u 276 QVA FLECTITVR AMPLIAT ORB· ubi error | fluminum hereditas est possessoris. AMPLIAT ampliorem facit. et notandum: nam 'ampliare' differre significat.

277 QVAQ· FRETVM TORRENS M·E·V· zeugma: sagitas tinxere. QVAQ· FRETVM TORRENS M·E·V· ordo: quaque Pontus M*a*eotidos undas egerit. FRETVM TORRENS epexegesis. ⁋ MEOTIDOS EGERIT VNDAS intelligi uult quemadmodum per Gades oceanus in mare nostrum i*n*mit*t*atur, sic aquas M*a*eotidos paludis in Pontum effundi. Herculis enim columnae in oceano Libiam ab Europa diuidunt. ⁋ MEOTIDAS EGERIT VNDAS 'M*a*eotidas' per quas Tanais exit.

279 OCEANVMQ· NEGANT SOLAS A· G· utique M*a*eotides negant.

280 HINC ET SIDONIAE GENTES Sidones Asia pulsi secundum Caucasum montem ad flumen Oaxen sedes occupauerunt.

---

2 amaxoui *C* || 3 Uactarus *C* || uactara *C* || 4 sagitas Etiascitiae *C* || 5 mari//time quitamdiusuma castare *C* || 7 colCorū rū (C *corr. ex* l) *C* || propelle· *C* propter uellus aureum *B* || 8 creso *ex* eriso *corr C* || 9 consulvit (v *ex corr.*) appollinem *C* || 12 ΚΡΥ coca αιuabacap ΚΝΝΜΕ ΤΑΝΝ · ΚΑΤΑΑΥCΕΙ quae falsus *C* || 13 existimant *C* || itautuictus *C* || 14 dicunt *C* || 16 āplicatorib; (p *corr ex* l) *C* || 17 possessores *pr C* || 20—21 *C* = *B* || 20 ordo est *B* || meotidas *B* || 21 erigerit *B* || efexegesis *ex* efexsegeis *corr C* || 22 Intellīguult *C* || 23 oceanes (v *supra*) *C* || imitatur *C* || 24 inportū *pr C* || 24 Herc. —25 *C* = *B* || 25 diuidunt. Veniens nanque alexander in meotidis paludibus · et ultra non ualens procedere *sic B* || 29 gentes *ex* gentis *corr C* || 30 causa sū *pr C*.

281 ARIMASPE ARIVS Traces hi omnes populi.

283 MASSAGETES QVO FVGIT E· hi polentam secum portare dicuntur, qua mixta cum equino sanguine utuntur, ut pugnam non deserant his alimoniis sustentati.

285 CIRVS rex Persarum. collectis auxiliis orientis et Asiaticis non cum tanta manu Graeciam inrupit. ET EFFVSIS NVMERATO MILITE T · D · P · inmens*ae* *m*ultitudinis intellegamus oportet.

286 DESCENDIT PERSES Xerxes rex Persarum qui milites lanceis numerauit.

287 AEQVORA CVM TANTIS PERCVSSIT C· ordo: non cum tantis classibus percussit aequora.

288 TOT REGES HABVERE DVCEM zeugma: nec umquam.

289 TANDISSONA VVLGI O· nec umquam coiere: zeugm*a*.

291 ET DIGNAS FVNERE MAGNI EXEQVIAS F · D · gentes cum quibus uictus est.

293 MARMARICAS CATERVAS 'Marmaricas' femini*no* genere, quoniam et 'cateruas' intulit. nam alibi 'Marmaridas' legitur.

294 QVICQVID ABOCCIDVIS LIBIAE P · A · M · zeugma: mittere cessauit in arma cateruas.

295 VSQVE FAR*A*ETONIAS EO*A* A· L· SIRTES Far*ae*tonium oppidum quod Africam diuidit ab Aegypto.

298 ILLE VBI DESERVIT T· R· M· parecbasis.

299 NVBIFERAM ALPEM notandum singulariter 'Alpen' dictam.

301 FOCA*I*S INDVBIIS AVSA EST S· I· N· G· L· Massilia: a Focide urbe Graeciae enim profecti Massiliam tenuerunt, nonnulli † et sirias.

2—5 *C* = *B* || 2 hii *C*. *om B* || Pollentem *B*. *gentis nomen ad massam* μᾶζαν *refertur, unde etiam Isidorus or. VIIII* 2, 63 *repetiit Seruio ad Aen. VI* 862 *usus* || 3 Quā *C* || mixto (cum *om*) *B* || aequino *CB sed post u.* sang. *collocat B* || 4 deserent hiis *C* || 5 collectis *iterat C sed prius induxit D* || 6 Inrumpit *C* || 7 militet DP *C* || altitudinis *C* || 9—10 *C. cf.* consuetudinem dicit hanc fuisse regibus persarum ut procedentes ad bellum singuli singulas sagittas extra urbem loco certo dirigerent finito bello redeuntes singuli singulas tollerent ut ex his que remansissent occisorum numerus inueniretur *B* (*cf. A*) *cuius hic scholia deficiunt* || 9 xerses *B* serses *C* || rex pers. *om B* || quimilites *iteratur priore inducto C* || 10 numerabat *B* || 14 coigere zeñ *C* || gentis *C* || 17 feminigenere *C* || 20 catbas *C* || 21 furtoniae O·A·L *C* || 22 affricā *C* || 23 pare cũasis *C* || 24 nubiforā *C* || 26 Focas *C* || est IN·G·L *C* || 27 focile *C* || graetiae *C* || perfecti *C* || 28 *fort.* Corsicam.

FOCAIS INDVBIIS A · E · S · I · N · G · L · F · Focenses propter iniurias quas *H*arpagus praefectus Ciri regis Persarum
46 inferebat profugi Massiliam in Galliis condiderunt. qui profecti cum septem nauibus cum Lucio Domitio * * Caesarem prohibuerunt.

302 NON GRAIIA LEVITATE FIDEM C*ic*ero 'aut leuium Gr*ae*corum aut inmanium barbarorum'. SIGNATAQ · IVRA 'signata' consecrata, in quibus Caesar hostis publicus iudicatus est. ⁋ *IVRA* senatus Pompeique quae signauerant aduersus Caesarem. an tesseram dicit hospitalem siue foedera? iura hospitii foedere constricta seruauit. ⁋ IVRA foedus, leges.

303 ET CAVSAS NON FATA SEQVI qui uellent certas causas proeliandi sequi, non pro C*a*esaris aut Pompei libidine qui dominationis causa pugnabant.

309 CONPRESSA AETAS expressa, digesta.

310 ET NVNC IGNOTO SIQ · P · O · T · 'ignoto' extremo.

315 SACRA MANV ciuilia, execranda.

319 PERFLVMINA TANTVM S · non per proelia.

321 ADDE QVOD INNVMERAE C · V · G · non uobis deest exercitu*s* ad bella ciuilia.

325 NEC HAEC ALIVS COMITAT P · M · ut nos excussamus.

329 NOBIS HAEC SVMMA PRECANDI deest: est. SVMMA PRECANDI summa uotorum.

333 SIT LOCVS EXEPTVS S · MAGNOQ · TIBIQ · T · minus enim tutus locus esset alteri, si uni fauerent.

334 INVICTAE FATVM SI CONSVLAT V · ipsum fatum. hic enim loc*us* *t*utus est.

337 QVID RAPIDVM DEFLECTIS I · ad nos.

NON PONDERA NEC MOMENTA SVMVS nec fatum adferimus.

338 NVMQVAM FELICIBVS ARMIS VSA M · terret * * *

339 PATRIAE PRIMIS ASEDIBVS EXVL cum ex Focide migrarunt.

---

1 focus *C* || 2 arpalus profectus *C* || 3 ingallias *C* || 4 *scr.* a Lucio || *hiatum notaui. intercidit u. c.* aduectis. *cf. Caes. b. ciu. I* 34, 2 || 6 fidemcero aut *C. Cic. or. p. Ligario* 4, 11 || 9 *lemma suppleui* || quisignificaue[N]rat *C* || 11 seruabit *C* || fo[e]dus *C* || 12 quibellent cerTas (T *corr. ex* s?) *C* || 13 processeris aut *C* || 19 innumerare c · *C* || Nouobis *C* || 20 exercita ad *C* || 21 *an scr.* recussamus? || 24 exeptus *C*, *qui forte* exe(m)ptus *legebat* || 26 hic] sic *C* || 27 locut' · ẽ · *C* || 28 deflec tos *C* || 29 pondeta *C* || 30—33 usa · d · terret patriae *C*. *hiatum signaui explen-*

340 ET POST TRANSLATAS EXVSTAE F· A· a Cyro et Xerxe. 'Focidos' autem male posuit. debuit enim 'Foceae' dicere. in quibus subinde peccat. quo apparet eum differentiam ignorasse. est autem Focis regio in qua Delficum est oraculum.

342 INLVSTRAT QVOS SOLA FIDES humiliauerat enim uirtutem. ideo solam fidem dixit quam maxime seruant.

344 EXCEPISSE FACES TECTIS ET TELA P· quoniam segnes *se* ostenderant. ideo posse tamen resistere pollicentur.

345 AVSTVS QVAERERE parati. ⁊ zeugma: parati.

348 FOEDAQ· CONTINGI MACVLATO A· M· zeugma: parati.

350 OBSESSVM POENO G· Q· M· S· non horremus, inquid, exitium Saguntinorum subire. hanc enim Annibal obsidione confecit. |

353 VXOR ET ACARO POSCET SIBI FATA MARITO crimen 46ᵘ
non est occidere, ubi rogatur ut ferias.

354 BELLVMQ· COACTI ad bellum ciuile uoluntarium potius faciunt, non coacti.

359 HESPERIVM ADAXEM Hispanum, ab Hespero stella.

360 GAVDETE COHORTES O· P· F· M· B· propter illud: 'concessa pudet ire uia'.

365 SIC HOSTES MIHI DESSE N· deesse, syncope metri causa.

367 SED SI SOLVS EAM DIMISSIS D*E*G· *A*· εἰρωνικῶς.

369 CONTAGIA B· DIRA id est uestra.

371 ET NIHIL ESSE MEO DISCETIS T· A· ut ipse sit tutus qui armis se Caesaris dederit, non qui bellum uitauerit.

375 AVT PROCVL AMVRO TVMVLVS SVRGENTIS INALTVM TELLVRIS in Cornuto: Caesar cum Massiliam iter deuerteret, Quintum Fabium in Hispaniam praemisit. Massiliam autem aduersus Caesarem defensauit praetor Apollonides, urbi qui praefuit, classi autem Parmeno.

---

dum ex A 'terret Caesarem iuuentus, ut nolit sibi infelices iungi' ‖ 1 aciro & serse *C* ‖ 7 uirtuteide*o* *C* ‖ maximae *C* ‖ 8 Exceptisse *C* ‖ 9 se *inserui* ‖ 11 A *C i. e.* attingere ‖ 13 sanguntinorũ *C* ‖ hanc *C cf. ad p.* 13, 2 ‖ 15 Crim̃ esto accidere *C: correxi cl. A* ‖ 17 ad: *fort.* alii ‖ 19 adhespero *C* ‖ 20 F·] N· *C* ‖ illud: *Luc. II* 446 ‖ 22 ostes *pr C* ‖ de · ẽẽ · N *C. correxi cl. Lachm. ad Lucr. I* 43 *Ritschelio ad Suet. p.* 528 *Reiff. sic patet cur* deesse *adscribatur* ‖ sincope *C* ‖ 23 clausa *C* ‖ 24 sĩ *C* ƌ·c· Ironicos *C* ‖ 26 tumulũ *C* ‖ 29 Incornutu *C* ‖ deuerter& et *C* ‖ 30 masiliã *pr C* ‖ 31 p̃tora pollo nides *C. cf. schol. u.* 453. 524.

377 HAEC PATIENS LONGO MVNIMINE CINGI ordo: patiens cingi.

379 PROXIMA PARS VRBIS ante quam nullum *a*edificium esse *licebat*, licet longe esset.

380 PAR TVMVLO in quo positurus est castra.

381 TVNC RES INMENSO PLACVIT S· L· In Cornuto sic: aggeres illic ·LX· pedes altos alterum fecit ad portum, quem locum portus † pedeon uocant, *a*lterum ad locum in occidentem adsúrgentem † urbisplicia dixerunt.

382 VASTOS COMMITTERE C· conparare.

384 ASVMMIS PERDVXIT AD A· C· ab summa parte castrorum.

387 CRVDA TERRA sine aqua, sine ullis inpensis. |

47 388 IAM SATIS HOC GRAIIAE MEMORANDVM C · V · bene 'Graiiae' exprobratiue. mirabile est enim si quid fortitudinis debiles temptent.

391 RA*P*TISQ· ACAESARE CVNCTIS ciuitatibus omnibus cursu deuictis.

392 VINCITVR VNA MORA haec una Massilia mora uincitur.

393 TOTI MVNDO 'toti' propter ὁμοιοτέλευτον.

394 HOS PERDIT FORTVNA DIES quibus Caesari inpedimenta nascuntur.

401 ET GELIDAS ALTE SVBMOTIS S· V· zeugma: cingens.

402 HVNC NON RVRICOL*AE* PANES Pindarus et *He*cat*a*eus dicunt Apollinis et Penelop*a*e filium, alii Mercurii et eiusdem. hunc natum montanis nimfis a patre nutriendum tra-

---

4 ·ēe· lic&· *C: an latet nomen in* longe. ēet *cf.* 9 || 5 pap *C* || 7 illi ·c·Lx· *C, sed Caesar b. c. II* 1 'aggerem in altitudinem pedum octoginta exstruit' || adportē· *C* || 8 ·pedeoN· *sic C:* 'Ροδιαῖον *conicicbam* || alterum] Iterū *C* || 9 urbisplicia dixer̄· *C:* urbis q(uem) Ligya(m) dixerunt *conicicbam, sed potest aliud nomen latere quale Hispani est montis* 'Οροσπέδα || 11 adsūma *C* || 13 bellis *C: an scr.* aliis? || inpensis | ITA caesar cinxit massiliā sicut haecpictura testatur *C addita mira urbis Massiliae pictura minio ornata* || 14 Noc gratiae memorant oum CY· *C* || 15 gratiae *C* || q(i)d *C ex corr.* || 16 te///Ptaent (r *erasa*) *C* || 19 massiliamemorauci(in)t *C* || 21 omioteletoN *C* || 25 *Pind. fr.* 77 *p.* 313. 1367 *Bergk.* || &cateri dicunt *C. ap. Isid. orig. I* 38, 12 *Hecataeum libri cum* acatesium *tum* cantesium (*sic exc. Guelferb.*) *nuncupant* || 27 nut(r)endū (tr *corr. ex* cN?) *C.*

ditum perhiben*t*, *un*de hylicus deus factus. Euphorion Vlixis filium manifestat. nonnulli quidem sine origine hunc deum tradiderunt, sicut Apollodorus. De hoc Sergius commentator Virgilii sic ait: Pan deus ést rusticus in natur*ae* similitudinem formatus. unde et ΠΑΝ dictus, id est *omne*. habet enim cornua ut luna aut ad modum radiorum solis, rubet eius facies ad aet*h*eris imitationem. in pectore nebridem habet stellatam ad stellarum imaginem. pars eius inferior hispida est propter arbores uirgulta *feras*. caprinos pedes habet ut ostendat soliditatem terrae. fistulam *septem calamorum habet propter harmoniam caeli, in qua septem soni sunt, ut diximus in Aeneide* 'septem discrimina uocum'. calauropa habet id est pedum propter annum qui in se recurrit. hic quoniam totius natur*ae* deus est, a poetis fingitur cum Amore luctatus et ab eo uictus, quoniam 'omnia uincit amor'. HVNC NON RVRICOLE P· zeugma: tenent.

403 SED BARBARA RITV SACRA D· ordo: sed barbara sacra ritu deum.

404 STRVCTE DIRIS ALTARIB· A· subaudis: tenent.

406 SIQVA FIDEM MERVIT S· M· V· meretur a nobis fidem accipere.

408 ET LVSTRIS RECVBARE F· metuunt.

411 TVM PLVRIMA NIGRIS FONTIB· V· C· 'nigris' altis, ut apparet ubi est altitudo aquarum. TVM deinde.

413 ARTE CARENT non marmorea, non aerea.

---

1 perhibende hy*licus (*corr. uidetur ex* hycliuus) *C:* Lycaeus *ci. H. Hagenus, propius aberat* Κυλλήνιος, *sed neutrum probabile* || fact'; *C:* dictus *ci. H. Hagenus* || euforio in *C. hinc patet scholion Rhesi* 36 (*Euph. CLXIV p.* 158 *Mein.*²) *ἄλλοι δὲ Ἀπόλλωνος καὶ Πηνελόπης, ὡς καὶ Εὐφορίων, ὅν ἔθρεψαν νύμφαι, διὸ καὶ νυμφαγν * αὐτόν φησι τραφέντα παρ' ἐκείναις turbatum esse et uerba ὡς καὶ Εὐφ. ante διὸ conlocanda* || 2 fliũmanifestat (um *ex corr. ut uidebatur*) *C* || 3 appollodurus *C. eius opinio ab Heynio praetermissa plenius cognoscetur ex schol. Verg. ge I* 16 *ap. Munckerum ad Hyg. f. CCXXIIII* || *Seru. Verg. ecl. II* 31. *celerum cf. personatum Alexandrum probl. III* 17 *p.* 6, 19 *qui se ipse ἀλληγορίας τῶν εἰς θεοὺς ἀναπλαττομένων ἱστοριῶν composuisse tradit I* 87 *p.* 275, 24 *Sylb.* || 5 dictus est *Seruius* || omne *D suppleuit* || 6 cornua in radiorum solis et cornuum lunae similitudinem *Seruius* || 7 Immitationē *C* || 9 uirgultā caprinos *C: ex Seruio suppleui* || 10 similitudinem *C* || fistulā | septē discrimina *C: uerba ob homoearcton omissa D suppleuit ex Seruio* || 12 *Aen. VI* 646 || calaturopa *C* || 13 pedum hoc est baculum recurnum *Seruius manifesto iam glossemate petito ex Festo p.* 249, 24 || 14 hic totius /////// *addito inter l.* qm̃ *C:* quia hic *Seruius* || 15 &habeo *C* | quia ut legimus *Seruius. uerba sunt Verg. ecl.* X 69 || 25 Ante *C.*

414 PVTRIQ· FACIT IAM ROBORE P· ATTONITOS 'attonitos' deos horrendos, tristiores, timendos.

415 NON VVLGATIS FIGVRIS non solitis, non usitatis. ⁋ NON VVLGATIS SACRATA FIGVRIS N· inexpressa enim et incerta omnes in se deos conferebant.

416 TANTVM TERRORIB· ADDIT multum.

419 ET *PRO*CVMBENTIS ITERVM C· T· utrumque miraculum est: et procumbunt sponte et surgunt.

420 ET NON ARDENTIS FVLGERE I· S· subaudimus: iam fama ferebat. |

47u 422 NON ILLVM CVLTV POPVLI PROPIORE F· non proximo incolatu conuersantur.

424 PAVET IPSE SACERDOS ipse id est cui secreta commissa sunt. AVT CAELVM N· A· T. his enim *h*oris dicuntur conquiescere.

434 AEREAM PROSCINDERE QVERCVM ut dum hanc c*ae*dit, quae est Iouis, magis in ceteras prouocaret.

427 BELLOQ· INTACTA PRIORE aut Punico aut Gallico aut ciuili Marii et Sillae.

431 IN SVA CREDEBANT REDITVR· M· S· Licurgi uidelicet exemplum timentes, quae passus est a Libero.

437 CREDITE ME FECISSE N· qui et per me feci et uobis iussi. [et] quasi ipsorum desineret nefas esse.

439 SED EXPENSA SVPERORVM E· C· I· ponderauerunt.

441 SILVAQ· DODONES non Dodonea, sed similis, hoc est quercus.

442 ET NON PLEBEIOS LVCTVS TESTATA CVPRESSVS cupressus et tamarix ideo mortuis ponitur, quod excisa non renascatur, aut quod infelices sint id est steriles: quod conuenit Proserpinae, ut est 'sterilemque tibi Proserpina uaccam'. cupressus est nobilibus deputata pro altitudine, tamarix pro humilitate pauperibus. uel quod dicatur is qui in cupressu*m* est conuersus regis filius fuisse.

1 P· Ationitos *C* || 3 figuris ... 4 figuris *in litura C* || 8 surgant *C* || 11 cultū *C* || propriore *C* || 14 oris *C* || 18 Punico *A. Kiesslingius:* pro unico *C* || 22 fescisse *C* || 23 & *C cf. ad V* 309 || desmer& *C* || 24 E·] c· *C* || 25 similiт̄ *C corruptum ex* simił || 27 tes tencrupressus · crupressus & tramarix *C* || 30 *Verg. Aen. VI* 251 31 tramarix *C* || 32 his qui *C* || 33 cupresso· *C. de Cyparisso cf. Seru. Aen. III* 680.

445 SVSTINVIT SE SILVA CADENS κακοζήλως dictum esse quidam existimant (si enim 'cadens', quo modo 'se sustinuit'?), cum magnifice dictum sit magis: tanta densitas arborum fuit, ut decisae se alterutram sustinerent.

GEMVERE VIDENTES GALLORVM P· qui cum Caesare erant, ob uindictam in se.

446 MVRIS SED CLAVSA IVVENTVS E· sperantes scilicet uindictam.

448 SERVAT MVLTOS FORTVNA N· cum indignatione hoc dictum est. frustra, inquid, hoc putauerunt, nam fortuna nocentes magis seruat.

450 VTQVE SATIS CAESI N· deest: fuit.

451 CVRVOQ· SOLI CESSANTIS ARATRO illa re cessantis id est curuo aratro.

453 DVX TAMEN INPATIENS HESVRI ADMOENIA MARTIS V·A·H·A· Trebonium obpugnationi praeposuit, classem Decimo Bruto mandauit, in Hispaniam ipse contendit. ¶ DVX TAMEN INPATIENS H·A·M· Caesar cum Massiliam uenisset, ad quam expugnandam, cum receptus non esset, Trebonium cum tribus legionibus relinquens ad Hispanias profectus est. unde *rediens* obsidione domitam Massiliam uita tantum ac liber*t*ate concessa ceteris rebus abrasit.

455 STELLA|TIS AXIB· AGGER E· rotam machinariam 48
dicit, qua aedificiis lapides inponuntur. 'stellatis axibus' cancellatis.

459 TELLVRIS INANES CONCVSSISSE SINVS secundum philosophos qui terrae motus hanc perhibent esse rationem.

461 ET MVROS MIRATA EST S·I· ante quos puta*ba*nt fieri terrae motum, cum aedificia *h*ostium inueherentur.

465 SED TENSO BALLISTAE T·R· ipsa lancea.

466 AVT VNVM CONTENTA L· TRANSIRE QVIESCIT *h*aut quiescit.

---

1 ΚΑ|ΚΒCΚΟαωωc· *C* || 4 alterutrũ *C* || 13 solices cantis *pr C* || 15 esuri *pr C* || 18—22 *ex Orosio VI 15 p. 416 Hau. excerpta* || 19 at *pr C* || quam *scholiastae uitium Orosium oscitanter conpilantis* || 20 legationib; *C* || 23 rediens *ex Or. suppleui suasore A. Schaefero* || tantũ aeliberate *C* || 23 aggere *C* || 28 mures *C* || antequos putant *C* || 29 Cũaedificiis ostium iungerentur. | INTIVS · PICTVRAE similitudiniscaesar c̃tra massiliã turres · erexit · A)-(N · A· (*sequitur figura*) *C.*

468 SVPEREST TELO POST V · C · Virgilius
'protinus asta fugit seruatque cruenta tenorem'.

469 AT SAXVM QVOTIENS INGENTI VERBERIS ACTV E · ordo: ad saxum frangit cuncta ruens.

473 TOTOS CVM SANGVINE D · A · ut tot essent corporum frusta quod sanguinis guttae.

474 VT TAMEN HOSTILES 'ut' posquam. Virgilius
'ut uidi, ut perii, ut me malus abstulit error'.

482 DVM FVIT ARMORVM SERIES dum durauit testudo. VT GRANDINE TECTA I · P · S · ordo: ut innocua grandine sonant tecta percussa.

484 AT POSQVAM VIRTVS INCERTA VIRORVM eorum qui testudinem fecerant.

485 PERPETVAM R · D · M · C · 'perpetuam' longam. Virgilius 'perpetuis soliti patres considere mensis'. 'perpetuam [testudo] cratem' testudinem. ⸿ 'cratem' testudinem, seriem.

489 MOLIRI NVNC IMA PARANT conari, euertere.

497 SVMMA FVIT GRAIS STARENT VT M · V · prius, inquid, Massiliensibus haec fuerat summa uotorum, ut se tu-
48u tarentur, et eorum moenia | starent, at posquam una res prospere cessit, more hominum prouocandi ultro certaminis accessit audacia. ⸿ SVMMA FVIT GRAIS STARENT V · M · V · antea. 498 VLTRO ACIES I · P · nunc.

503 NEC QVAMVIS VIRIDI LVCTETVR ROBORE L · I · A · V · ordo: nec lentas ignis agit uires, quamuis uiridi luctetur robore, sed ab omni taeda raptus consequitur nigri spatiosa u*olumina fumi*.

507 ET CRVDE PVTRI FLVXERVNT PVLVERE CAVTES igni non tactae. 'crudum' autem dicimus, quod igni coqui *non* potest. 'cautes' autem dicit lapidem squallentem, quo muri fiunt.

---

1 caelo post *C* || *Verg. Aen. X* 340 || 3 quouens ingentia *C* || 4 cunta *pr C* || 6 frustra *C* || sanguini *C* || 7 ta NEN *C* || *Verg. ecl. VIII* 41 || 12 Aposquã *C* || 14 *Verg. Aen. VII* 176 || 15 considore *C* || 17 seri · ẽ · *C* || 18 parat coariae (N *supra*) | uertere *C* || 19 crahis *C* || 23 v ·] T · *C* || 20 sũmatiotorum *C* || 21 utpos quã *C* || 22 mere *C* || ulto *C* || 23 Grus starent *C* || 25 Nequã uisuri deluctentur (uiridi *corr.*) *C* || 26 lecta signas (signis *corr.*) *C* || 27 tela *C* || NIGRIS parciosa U · F · *C* || 31 pallentem *C*.

509 SPES VICTIS TELLVRIS A· Romanis.

511 ORNATAS DECVIT ab eo quod est decet. TVTELA deus qui in puppi sedet.

513 CONSERITVR STABILIS NAVALIB· A· B· ratem dicit quae in latitudinem uelut sc*a*ena texitur. hanc dixit aream. * * * inuersum digest*ae*.

514 ET IAM TVRRIGERAM BRVTI C · C· Caesar ad Hispaniam profectus tres legiones cum Trebonio ad urbis expugnationem dimisit, Brutum classi pr*a*eposuit.

516 STOCADOS ARBA TENET Sto*ech*ades insulae Massiliensium XL milia spatio continenti diduct*ae*.

520 ET EMERITAS REPETVNT N· A· 'emeriti' non senes sed militia missi.

522 * * * σώματα percutere id est corporale aliquid, aut terra*m* aut aerem aut aliquid tale, et sic 'radios frangere' et inde dispergere claram lucem.

522 ET LIBER NVBIB· AETER ad uisum retulit oculorum.

524 MOVIT ABOMNI QVISQ· SVA STATIONE R· dux Gr*ae*corum Parmeno nauali bello aduersus Brutum fuit prima pugna, sed sequenti id est hac qua aput Tauronescum dimicatum est, Hermon ei substitutus est, quia Parmeno prius *rem* male gessisset. hac pugna a Dirracio Lucius Nasidius auxilio *missus* Massiliensibus uictus Hispaniam petit.

527 INPVLSE TONSIS TREMVERE CARINAE ut 'uastis trem*it* ictibus aerea pup*p*is'.

528 CREBRAQ· SVBLIMES C · V · P · 'crebra uerbera' remorum scilicet. 'conuellunt' mouent, inpellunt.

529 CORNVA ROMANE CLASSIS V · Q · T · ordo: cornua Romanae classis multiplices cinxere rates. CORNVA ROMANAE CLASSIS cornua Romanae classis sicut in exercitu ex

---

1 uicos *C* || 5 uel inscenam *C* || areā inuersam digeste *C*. *intercidit* sunt enim rates proprie trabes *cf. V* sunt enim ratis proprie iunctae inuicem trabes *et Isid. XVIIII* 1 || 8 tribunio *C* || 10 stocades *C* || massilientiū· *pr C* || 12 ñsedes *C* || 13 mis silissomata *C*. *sic fort. explendus hiatus* FREGIT AQVIS RADIOS dicit solem i· radios so]lis *aut* solem dicit primum radiis] suis *cf. V* sol enim primum somata ·i· corporale aliquid ferit et sic fractis radiis claram dispergit lucem || 18 abomnis quisq: tatione sua *C* || 19 parmenus *C*. *cf. p.* 109, 32 || 20 taurones cū *C*, *fort.* Tauroentium, *ut Ptolemaeus nominat. Stephano Byz. itemque Caesari b. c. II* 4 *est Ταυρόεις* || 21 parmeno (o *in ras.*) *C* || primus *C* || 22 ad irratio lucidius nasidius *C*. *cf. Caes. b. c. II* 3 || 24 *Verg. Aen. V* 198 || 30 Cornua sič inexercitu romanae classis &arte duces *C*.

49 arte ducis colligunt se et artant, | ut denuo se pandant ubi usus fuerit et arte naualis pugnae naues Graecorum orbe facto ex suis nauibus et Liburnis cingant et uelut in sinum receptent.

532 MVLTIPLICES CINCXERE RATES 'cincxere' non circuitu, sed summis cornibus. incluserunt enim dum extremae in cornibus sunt.

534 ORDINE CONTENTE GEMINO C · L · Liburnae contentae binis tantum remorum ordinibus *creuisse*. 'creuisse' autem dixit, quoniam inferior ordo pauciores remos habet quam superior. crescit enim per singulos ordines numerus remorum.

535 CELSIOR AD CVNCTIS BRVTI PRETORIA PVPIS sic supra 'turrigeram Bruti comitata carinam'.

536 VERBERIBVS SENIS AGITVR *h*exeremis.

538 VT TANTVM MEDII FVERAT M · non medium mare dicit sed quod inter utrasque acies. 'ut' posquam.

539 QVOD SEMEL EXCVSSIS P · T · T · intra iactum remorum processerant.

545 *IN* PVPPIM REDIERE ui inpulsionis tantum retro uersus redierunt, quantum longa est nauis.

547 ET IAM DEDVCTIS E · C · P · et iam conpositis brachiis rursus extendunt cornua, ut fessarum suppleant locum.

548 DIVERSEQVE R · de utroque latere. LASSATA CLASSE RECEPTE deest 'sunt'. DIVERSE RATES Massiliensium. RECEPTE inclusae *a* Romanis. uelut in sinum.

549 VT QVOTIENS AESTVS ZEPHIRIS E · Q · R · comparatio: quem ad modum maris motus contra uentum it et instat, fluctus uero uento repellitur, sic et naues fluctus reiectos a nauibus repellebant.

550 ILLO MARE abiit.

---

1 sependant *C* || 2 nauali *C* || 4 receptent. Ipsius ordinationis artificium p̃sentis picturae ostentatione cognoscimus *C*, *iamque sequitur ridicula adumbratio ad cognoscendum illud artificium minime apta* || 6 incluserant *C* || 8 conteNTEmte (NTE *ex corr.*) gemine *C* || tiburnęcontẽpte *C* || 9 cretusse *C* || 13 preterio *C* || 14 supra: *III* 514 || cõmitata *C* || 15 *cf. Isid. XVIIII* 1 sic et penteremes et hexeremes || 16 tandũ *C* || Nomediũ *C* || 17 utrosq: *C* || 18 *an* actum? || 24 sunt (nt *in ras.*) *C* || 26 a *inserui* || 27 aestis *C* || 28 marimotis *C* || 30 reiectioṣ inauib; rep|pellebant *C* || 31 abiit] habuit *C*.

552 QVOD TVLIT ILLA RATIS R·H·R·A· id est dum extenduntur recentes et dum lassat*ae* recipiuntur. 'quod' aequor scilicet.

558 INSIGNIFERA PVPPE pr*ae*toria.

557 ET TERRE SIMILEM B·V· zeugma: praebere.

560 ARTIB· ET CERTAS PELAGI | peritia gubernandi. 49u

561 FOCAICIS MEDIAS R·O·C· ut spe frangendi inuitati caperentur.

563 ROBORA BRVTI nauis *s*cilicet.

566 SEQVE TENENT REMI ἀντὶ τοῦ suam classem. 'se' utique Caesareanas, qu*ae* ceteras hostium ad se trahebant. TECTO STETIT AEQVORE B· emfasi*s*. Virgilius 'latet sub classibus aequor'.

569 MISCENTVRQVE MANVS deest 'sed'.

571 PRONVS IN ADVERSOS ICTVS paratus ut feriat, oblitus ut caueat.

573 OBDVCTI FLVCTVS fluctus sanguine cooperti.

574 ET QVAS INMISSI T·V·F· dum internatant uulnerati.

577 AVSERVNTQ· SVO PERM· S·P· biberunt aquam marinam suo sanguine coloratam.

578 LENTA MORTE cruciabili.

580 SVAS PERAGVNT I·G·C· dum non eos feriunt quibus *in*mit*t*untur.

584 ROBORE DIDVCTO distributa per duo latera iuuenum *multitudine.*

586 CATVS unus de Romanis. APLVSTRE remum uel gubernaculum.

589 INCERTVS FLVERET Q·V·S· a dorso an a pectore.

592 TELO Graecus gubernator.

594 AVDIERE MANVM 'audit' consentit: Virgilius 'neque audit currus habenas'. NEC LVX EST NOT*IOR* VLLI quam illi.

596 CONPONERE CARBASA V· uela liberare.

---

1 rates *C* || 2 la///sate *C* || 8 *fort.* capiantur || 10 antitu *C* || 11 caesarea nãq: ca&eras *C* || trahebant *C* || 12 aequorib; Emfasi *C* || *Verg. Aen. IIII* 582 || 18 inm^{s}isit u·f· *C* || 19 PERM·] P·M· *C* || biberũ^{nt} *corr. ex* uiperũ *C* || 22 quib; mitunt̃ *C* || 25 *suppleui cl. A* || 26 satus *C cf.* ł catus *G* || Aplustrae· *C* || 29 Zelagressus *C* || 30 Audiere *sic C* || *Verg. ge. I* 514 || 31 dux ·ē· nonulli quã ulli *C*.

599 AVERTITQVE RATEM MORIENTIS D · M · etiam in morte memor fuit officii sui. Virgilius 'lora tenens tamen'.

603 STANT GEMINI FRATRES * * * 'Laride T*h*imberque simil*l*ima proles'.

607 AETERNIS CAVSAM L · pro 'diutinam'.

609 QVORVM ALTER ille quem supra dixerat amissum esse. MIXTIS OBLIQVO P · R · dimissis. 'obliquo pectine': si enim dimittunt remos naut*ae*, obliqua palmula natant.

613 DERIGVIT induruit. INMORTVA ualde mortua.

614 CREVIT INADVERSIS V · 'in aduersis' in malis. PLVS NOBILIS IRAE T · H · ordo: plus habet irae nobilis truncus. fortior factus est, cum periret.

616 RAPTVRVSQ · SVAM P · I · A · DEXTRAM quasi sibi necessaria adhuc fuisset in proelio.

622 EMERITA IAM MORTE qua morte meruerat suos, dum omnia tela excipit.

624 MEMBRAQ · CONTENDIT 'contendit' * *

644 AT TVMIDVS QVA P · I · pars pectoris. QVA VISCERA FERVENT H · F · D · physici dicunt exeunte anima undique nouissime de pulmonibus spiritum emitti.

646 VIX OMNIA MEMBRA T · mors sibi totum corpus uix uindicauit.

658 EIECTAT SANIEM pro sanguine. |

50 658 PERMIXTVS VISCERA SANGVIS si 'uiscere permixtus' legimus, scilicet 'cum uiscere'; si 'uiscera permixtus', id est permixta uiscera habens.

659 POSTQVAM INIBENT REMOS uerbo nautico usus est. in*h*ibere est remos a se repellere.

662 IACTATIS MORTI OBLVCTATA L · natando contra mortem nitebatur, ne suffocata facile moreretur.

671 INVENIT ARMA FVROR Virgilius 'quod cuique repertum rimanti telum ira facit'.

673 AVVLSAS SEDES transtra.

674 SIDENTIA CORPORA pro 'sessura'.

---

1 *Verg. Aen. I* 477 || 3 *Vergiliani loci Aen. X* 391 ***initium intercidit*** 'uos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis Daucia — || 7 missis *legerat commentator, recte* || 8 palmula (la *ex corr.*) *C* || natantes *C* || 13 I ·] L · *C* || 14 adhuo *C* || 15 *fort.* demeruerat || 17 ***hiatum notaui*** || 18 qua] q: *C* || peccatoris *C* || 19 Fisici *C* || 24 saniæm *C* || 29 L ·] J · *C* || 30 nitebantur *C* || 31 *Verg. Aen. VII* 507 || 33 transira *C.*

676 INOPES MVLTI TELI illius rei inopes posuit, non illa re.

679 ET HOSTILEM CVM TOR· E · H · ipsam qua uulneratus fuerat iaculatur.

681 QVAM PELAGO DIVERSA LVES diuersam luem dixit ignem in fluctibus.

685 SPARSISQ· *P*· A · I · R · * tabula*s* scilicet.

693 NVNC RARA DATVR SI COPIA F· potestas, non abundantia. ut Virgilius 'et coram data copia fandi' et 'quoniam data copia pugnae'.

694 VTVNTVR PELAGO S · C · H · necessitas usum pal*ae*strae dabat in fluctibus.

697 EXIMIVS FOCEVS a patria nomen accepit. hic hostes suos imis fluctibus tamquam [in] sepulcro condebat.

699 ET NIMIS ADNIXOS VNCI CÓNV· M· ubique subaudimus: eximius.

706 NON PERDERE LETVM M · C · F · non sine causa mori.

709 TIRRENVM C · P · Romanum.

710 LIGDAMVS Gr*a*ecus.

717 RECTVM CONPO*NITE* TE*LIS* ut possed ferire conpositus manibus alienis.

718 EGERE QVOD SVPEREST ANIMAE quoniam oculos perdidisti. et est ordo: egere ingentem militis usum.

721 VIVENTIS FERIERE LOCO pro 'integri ac ualentis'.

722 SED NON TAMEN INRITA MITTIT qui oculos non *h*abebat, lumen inuenit in uulnere.

723 EXCIPIT HAEC IVVENIS GENEROSI SANGVINIS ARCVS miseratio ab aetate et a nobilitate.

724 QVA IAM NON MEDIVS D · A · I · V · plus quam medius.

728 FOCAICIS V· CESSVRVS I · A · deest 'esset'.

730 EXEMPLVM NON MILES ERAT qui nec in senecta sibi parceret.

---

1 *scr.* MVLTI INOPES || 3 uulneratur *C* || 7 Sparsusq: A· Intabula *C*. *intercidit* FRAGMENTA || 9 *Verg. Aen. I* 520 *et XI* 248 || fundi *C* || *Verg. Aen. VIIII* 720 || 10 copia data *C* || 11 pellago *pr C* || palestep̄dabat · Intluctib· *C* || 15 V · M · *et* 18 C · P · *in mg. add. C* || uncič umbiq; *pr C* || subaudiuim *C* || 17 F ·] R · *C* || cau*ā *C* || 19 ⁘ Dlicdam'· *C* || čpotē· *C* || 20 fiere (i *corr*) rečpositis (v *suprascr.*) *C* || 24 ferię· reloco *C* || 26 *fort.* in uulnera || 27 inuenis cenerosi *C* || sano uinisis arcus *pr C* || 29 quadānon *pr C* || adilia *lemma testatur* || 30 [v ces]surus *cum ras. C*.

731 SEPE CADENS aetatis causa uel luctus. ⁋ SEPE CADENS LONGE SENIOR PERTRANSTRA CARINE infelix pater ad sui filii corpus cadendo peruenit.

734 DISTENTIS PALMIS ad *ca*elum eleuatis.

740 CLAVDENDA AD LVMINA id est sua.

50^{u} 741 VIRESQ· CRVENTVS COEPIT H· D· quod fere filium | amiserat uel quod nec sibi parsurus fuerat.

745 EXTREMA QVOD OSCVLA FVGI dum se interimit.

---

1 cadente *C* || 3 filiu *ex* filiuſ *corr C* || [corp]us *cum ras. C* || prouenit *C* || 6 cepit *pr C* || ferre *C* || 7 ãmiserat *C* || 8 quod] q; Quod *C* || Fugit dũso *C*.

MARCI · ANEI · LUCANI · CONNMENTORŨ ·V· EXPLICIT | LIBER III· INCIPIT LIBER ·IIII· *C*.

LIBER QVARTVS

AD PROCVL EXTREMIS Caesar ueniens ad Hispanias quas Lucius Afranius et Marcus Petreius et Marcus Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebant, superare adgressus est. PROCVL longe.

2 MARTEM SAEVVS AGIT incaute poeta hoc posuit. nam si 'martem s*a*euus agit', contrarium adiecit sensum 'non multa c*a*ede nocentem'. nam cum parcat et sine strage martem gerat, minime est s*a*euus. an quoniam contra ciues?

3 DVCIBVS MOMENTA DATVRVM [dampna] inclinationem ad se ducibus daturum.

4 RECTOR CASTRIS AFRANIVS ILLIS AC P· E· septem legiones Pompeianas tenebant hi duces [qui] 'iure pari' hoc est concorde*s* iure amicali. nam Afranius consularis erat, Petreius praetorius.

7 ALTERNO PARET CVSTODIA SIGNO uigiles, inquid, ab alter*utr*o signum petebant. et est efexegesis: quid est tutela ualli? custodia. qu*a*e custodit, intellige.

10 GALLORVM CELTE gens Galliae fame urguente in Hispania*m* migrauit, et mixto nomine dicti sunt Celtiberi.

11 LENI *TVMVLO* colle facili, non alto.

14 HESPERIOS INTER S · N · V · A · ab *H*espero astro cui subiacet.

15 SAXEVS INGENTI QVEM PONS A · A · 'a*r*cu' pro ponte posuit uel fornice. Cicero 'ad ipsum fornicem Fabianum'. nota quod 'arcum' praeter istum nemo posuit nisi sagittarum aut Irim.

1—27 *Sinner edidit catal. cod. Bern. I p.* 511 *et inde Weber p.* 252 *sq. quorum supersedeo errores notare* || 3 petroius *C* || 7 c̃trariũ (c *ex corr.*) *C* || 10 momentã *C* || dampna ∵ *C. inclusi* || 13 legationes *C* || hii *C* || 14 concorde· *C. cf. p.* 127, 1. 146, 28 || amicari *pr C* || africanius *C* || 16 Virgiles *C* || 17 altro signo *pr* altero signṽ *corr C* || 21 Lenni colle *C. lemmati* tumulo *adieci* || 22 esperios *pr C* || austro *C: correxit Weber* || 24 Acu *C: correxit D* || 25 *Cic. in Verr. I act.* 7, 19.

16 HIBERNAS PASSVRVS A· quoniam supergreditur * *

22 OCEANI PEPVLISSE SVO ordo: uetitus ripas et littora oceani pepulisse cursu suo. |

51 30 DVM PRIME PERSTANT ATIES dum pauci Caesariani host*em* auocant. DVM PRIME PERSTANT ATIES 'primae acies' leuis armatura. hi enim praem*itt*untur qui primos hostium impetus frangant. DVM PRIME PERSTANT A· dum frontem exercitus tamquam pugnaturus ostendit.

35 ET RAPTO TVMVLVM P·A·C· id est hostis.

43 CEDVNT ENSE VIA*M* subaudis * * * 'nulli telum uibrare uacabat'. LAPSVRA AGMINA * * *

44 * * ut munitum latus hostium l*a*euo cingerent, quo possent socii eorum tutius de monte descendere. ⁋ EQVITEMQ· IVBET SVCCEDERE B· ut recedant pedites de ascensione, equites ex alio latere bella gerebant.

45 MVNITVMQ· LATVS illud obponere latus quod clipeo tegebatur. 46 NVLLOQ· VRGVENTE R· deest: est.

47 IRRITVS quod non rite ascenderat et nihil ualuit. ET VICTOR aut inl*a*esus aut quod semper uictor sit. SVBDVCTO MARTE dilato. ipsa fuerat uictoria, inminens uitare periculum.

49 VARIIS INCERTVS MOTIB· AER prout erat c*a*elum, ita gerebatur et bellum.

50 PIGRO BRVMA GELV μετωνυμικῶς, sicut 'Alcides medium tenuit. iam pectora pigro s*tricta gelu*'. SICCIS AQVILONIB· non facientibus pluuiam.

51 AETERE CONSTRICTO sicco.

52 VREBANT MONTANA NIBES † aduerbialiter. ita enim urit frigus ut flamma. Virgilius 'penetrabile frigus adurat'.

53 NON DVRATVRAE CONSPECTO SOLE P· zeugma: urebant.

---

1 *hiatum sic fere expleas* pons aquas fluuii uel hiberno tempore, *nisi plura desunt* || 2 uετιꝩ rippas *C* || 3 *sequitur adumbratio castrorum Pompeianorum, pontis cet.* || 5 hostea uocant *C* || aties *C* || 6 p̃munꝩ *C* || 7 frangunt *C* || A·] e *C* || 9 tumultū· *C* || c] E· *C* || 10 *fort. scriptum erat* subaudis [omnes. nam supra ait:] nulli — || 11 *deest scholion* || 12 *deest lemma. commentator fort. non* producere *sed* praecingere *legebat* || 13 totius *C* || *immo* recederent || 16 obponer& *C* || 18 nichil *C* || 22 inceptis mozib; *C* || 24 Mittonimicos sicon *C* || *Luc. IIII* 652 || 25 pigro ·s· ɑ· *C* || 27 aezere *C* || 28 *fort.* uerbaliter *aut* ad ueritatem || 29 *Verg. ge. I* 93.

55 HIBERNO DVRA SERENO quod in hieme glacie constricta sit qu*ae* sereno fit durior.

57 SIDERA RESPICIENS D·P·E· ex duodecim signis arietem uult intelligi ac per hoc mensem martium. illum autem dicit qui Frixum et *H*ellen uexit. RESPICIENS proprie, quod inuicem se signa respiciant. ordo est autem: uernus portitor recepit calidum Titana. ſſ SIDERA RESPICIENS quod sic inter XII signa pingatur aries ueluti retrorsum respiciens. PORTITOR pro 'portator'.

58 ATQ· ITERVM AEQVATIS uere 'iterum', quoniam bis in anno fit, ut solstitium. est enim aequino*c*tium uernale *et auctumnale* sicut solstitium aestiuale | et hiemale. 51^{u}

58 ADIVSTE PONDERA LIBRE uernale aequino*c*tium: luna recedit a sole.

60 QVO PRIMVM CORNVM DVBITANDA REFVLSIT cum nata esset, tertia*m* lunam. dicit; nam prima et secu*n*da prorsus non uidetur, quoniam ante solem occidit. tertia iam permanet a sole et in sereno occasu uidetur leuiter. sic autem posuit 'dubitanda', sicut Vergilius

'aut uidet aut uidisse putat per nubila l*unam*'.

61 EXCLVSIT BOREAN ἀντὶ τοῦ excessit bor*e*ae partes. FLAMASQ· ACCEPIT I·E· quarta luna.

63 NABATEI*S* FLATIB· orientalibus. Nabat*ae* gentes [Indi*ae*] orientalis regionis.

64 ET QVAS SENTIT ARABS zeugma: nebulas.

67 QVICQVID DEFENDERAT I· defenderat ab ardore solis.

68 INCENDERE DIEM N·O·R· coruscationibus.

69 GRAVES plen*ae* pluuiis. INCVMBERE MVNDO stare non potuerunt in meridianam plagam sed in occasum.

70 SED NIMBOS RAPVERE F· quos emissurae erant si in Hispaniam agerentur.

71 ET NOTOS australis.

70 ARTOS septemtrionalis.

---

1 inhiemaglaties *C* || 4 ac] Hac *C* || 5 etellẽ *C* || 7 recipit *C* || 8 singa *C* || rotrorsum *C* || 11 fit *sc. aequinoctium* || 11 *et* 13 aequinotium *C* || 15 cornum *sic C*, *cf. Prisc. VI* 20 *p.* 211 || 16 secula *C* || 17 tertiam simpermanet *C* || 18 occasu (u *ex corr.*) *C* || 19 dubnanda *C* || *Verg. Aen. VI* 454 || 20 pernubilat////L *C* || 21 antitu *C* || horae *C* || 22 Quata *pr C* || 23 nabater *C* || indie *C*: *adscriptum fuisse uidetur* Iudaeae *cf. V* || 28 fluuiis *C* || 30 sinonspaniam *C* || 33 septemptrionalis *C*.

71 CALPE mons Hispaniae.

73 CARDO TENET TETIN coniux Oceani, sed nunc oceanum dicit. τροπὴ ἀντονομαcία.

74 CONGESTVMQ· AERIS A· ipsam nubium collectionem.

75 VIX RECIPIT SPATIVM a quo caelum ac terra disiungitur. et est *hyper*bole.

76 IAMQVE POLO PRAESSE sic dixit premi nubes caelo ac terra et fluere, ut spongia*m*. quod incredibile est.

79 HINC INPERFECTO CONPLECTITVR A · G · quando perfecta est iris, serenitatem significat, quando inperfecta, tempestatem.

80 VIX VLLA VARIATVS L · C · scimus enim in tenebris omnia unius coloris effici. Virgilius 'et rebus nox abstulit atra colorem'.

81 OCEANVMQVE BIBIT 'et bibit ingens arcus'.

82 ET CAELO DEFVSVM R · A · † Iam adducata sal seginonubibus aetere.

90 NON PECORVM RAPTVS FACILES pr*a*eda uel uenatione, et quoniam milites 'conuectare iubet pr*a*edas et uiuere r*apto*'.

97 NON DEEST PROLATO I · V · AV · propter utensilia.

96 PRO LVCRI PALLIDA TABES tropus eruptio.

100 ABSORSIT PENITVS RVPES notandum 'absor*b*sit', cum 'absorbuit' dicamus. Plautus 'quid enim absorbui?'

52 101 SVBITISQ· | FREMENTES VERTICIBVS C · A · ordo: una palus omnia texit, omnia abstulit, frementis denique aquas subitis uerticibus contorsit. ET REPVLIT A· repulit a se aestus oceani, *oceani a*estibus ipsa fortior.

104 RERVM D · M · DEFORMIS CAELI FACIES 'et rebus nox abstulit atra colorem'.

105 DEFORMIS CAELI F· non propria sed illa quae de nubilo erat.

---

1 ispaniae *pr C* || 3 tropeantonomasia *C* || 4 eris v *C* || 5 aequo caelumacterram *C* || 6 estIr bole tamque *C* || 8 sfongia *C* || 9 perfecto *C* || 12 uariatus *uitiose iterauit C* || 13 *Verg. Aen. VI* 272 || 15 *Verg. ge. I* 380 || 16 *latet ni fallor poetae dactylici pannus*, *fort.* aquam adlicit a sale gyro | nubibus aethereo, *sc. Iris* || 18 *immo* praedam uel uenationem || 19 *Verg. Aen. VII* 749 *nisi quod is* iuuat || uiuere r *C* || 20 Propt̄ tutensilia *C* || 21 Trorus *C* || 22 rariitus *C* || 23 absorsit *C: sed* ʌbsorbsit | ʌbsorbuit *adscripsit in marg. corrector saec. X. cf. Caper p.* 2240 *P.* || absoc buit *pr C* || 24 unam *pr C* || 25 frementis *sic C* || 26 &repleta *C* || 27 forcior *C* || 28 dm *inter l. C* || *Verg. Aen. VI* 272.

106 SIC MVNDI PARS IMA IACET ἀρκτική.

109 SED GLACIE MEDIOS SIGNORVM T · I · inter aestiuum *et hiemalem* circulum. MEDIOS qui sunt inter niuales plagas et mediam feruentem zonam, temperantur torriditate medii solis et uicinitate ex utraque parte extremi frigoris.

110 SORTE SECVNDA post Iouem.

116 RENVS Galliae fluuius.

117 RODANVS Galliae fluuius.

119 PIGRAS PALVDES M*a*eotidas.

122 PLENA REDIT in omnibus fauens.

123 ET VENIAM MERVERE D · dis ignoscere est quod *d*i dederint aequa mente tolerare. Virgilius 'nec diuum parcimus ulli': non enim fuit contentus quọd euenissed mors filio deorum uoluntate, sed uult mori. an quoniam *contra* Caesarem dii fecerant, eius facti ueniam meruerunt, dum fiunt prosperi?

126 SERVATOQ · LOCO RERVM contra illud quod supra 'rerum discrimina miscet deformis caeli facies'.

127 ET IMA PETIT QVICQVID PENDEBAT A · quicquid adhuc humoris in aere fuit, fluxit ad ima terrarum. in astris enim locus flamma*e* est.

128 TOLLERE S · extollere.

129 VISAQVE DIE DVRES*CERE* zeugma: incipiunt.

130 VTQVE HABVIT RIPAS S · C · bene 'habuit', quasi refluente unda enasci uideretur.

132 *T*EXITVR INPVPEM Virgilius 'domatur im buri*m*'.

136 MEMFIS ciuitas Aegypti. PAPVRVS generis feminini.

137 FESTINAT VTRI*M*Q · SVCCISVM C · N. non utrimque succisum, sed succisum nemus utrimque curuare festinat. CVRVARE NEMVS naues facere.

---

1 artice *C* || 3 et hiemalem *inserui* || internubiles *C* || 7 genus *C* || 8 Rodamus *C* || 9 meotidas *C: fort. exempli prolati reliquia est* || 10 fallens *C* || 11 ueniam] uenit iã *C* || quodiderint *C* || 12 *Verg. Aen.* X 880 || parom; ulli *C* || 14 *non plene haec tradita sunt. expectes:* sed uult uel contra deorum uoluntatem et ipse mori *sc. Mezentius Vergili* || contra *ex A suppleui* || 17 supera *C. u.* 104 || 18 caelis *C* || 20 inastrĩs *C* || 24 ripias *C* || 25 undanẹsciui (a) derentur *C* || 26 exitur *C* || *Verg. ge. I* 169 *sq.* || donatur imburi *C* || 27 napurus genr̃ fem̃ · *C* || 29 utrumque *C.*

143 DAT POENAS MAIORIS A· licentia poetica. POSTQVAM OMNIA FATIS C · I · V · prospere cedere.

145 NOTI ORBIS *pro* regione.

146 INDOMITOS Q· POPVLOS Cantabros.

150 SED DVRVS FLVVIVM SVPERARE L· zeugma: iussit.

52a 155 INMEDIVM SVRGENTE | D· die surgente in medium.

156 CARPIT AEQVES Caesarianus.

157 ADTOLLVNT CAMPO GEMINE I · S · R · ordo: geminae rupes adtollunt campo iuga saxea in media ualle concaua.

162 INQ· FERAS GENTES C · V · ad Cantabros.

169 POSTQVAM SPATIO LANGVENTIA N· quae non languescerent propinqua cernendo.

175 RVPIT AMOR LEGES scilicet militares.

176 IN AMPLEXVS PERFVS*AS* T · P · audent.

177 VOCAT ILLE PROPINQVI ἀπὸ κοινοῦ nomen.

178 CONSORS AETAS PVERI*LIB*V*S* condiscipulatus.

180 SINGVLTIBVS OSCVLA R· intercedunt osculis fletus.

185 VSQ· ADEONE TIMES Q · T · F · I · T · quis enim nescit multos plus uno posse?

188 ET CAESAR GENERVM PRIVATVS AMAVIT amoris tria sunt genera, inpurus communis sacer. inpurus est in adulteriis et corruptelis, communis in coniugibus, sacer in amicitiis.

189 NVNC ADES AETERNO CONPLECTENS O·N·O·R·M·S·C·M·E·S·O·A· nunc ades concordia salus mundi et rerum et sacer orbis amor aeterno conplectens omnia nexu.

191 MAGNVM NVNC SECVLA NOSTRA VENTVRVM D·H· aut belli inminentis subaudimus discrimen habituros tunc temporis populos, aut posteros uenturos de s*a*eculo tali magnum discrimen habituros cogitantes etiam agnatos inter se dimicasse, poterit enim et ipsos non pigere talia facere hoc exemplo.

192 PERIERE LATEBRE culpa huius certaminis non po*te*st excussari.

---

3 Noci *C* || pro *inserui* || 5 durus *sic C* || 6 dieṡ *C* || 7 caeṡ sari· annus *C* || 8 gemines· s·r· *C* || 9 saxe· A· in *C* || 10 Iuq: *C* || 11 patio *pr C* || 15 uocaut *C* || apocinomen· *C* || 16 pueri· b·s· *C* || 21 generaṡ inforus *C* || Inferus est *C* || 24 Nunccadens *C* || conplextens *C* || 25 s·c·] s·ϵ· *C* || Nuncadens *C* || 27 aul *pr C* || 30 a&iã agnitos *C* || 33 Pergere *C* || hulus (Iu *ex corr.*) *C* || n̄post *C*.

197 DVRA CONCORDES CESPITE M · I · militari more.

198 ET PERMIXTO LIBAMINE V · communibus poculis.

199 GRAMINEI LVXERE FOCI f*ae*no incensi.

200 INSOMNES NOCTES in uigilia.

202 FORTIA IACTANT proferunt.

203 ET DVM MVLTA NEGANT qu*ae* erant in scelere.

204 EST [A] MISERIS RENOVATA F · amicitiae et caritatis. ATQ · OMNE FVTVRVM C · A · N · creuit amore nefas, cum eum quem amasset occideret.

206 COGNITA PETREIO deest 'sunt'.

207 FAMVLAS DEXTRAS seruo*rum*. ⁋ ministras.

215 DVM FERRVM quo possimus defendi. INCERTAQVE FATA quos prouehant quos elidant. INCERTA FATA qui uincitur | non se dedit, sed liber occumbit, quae in bello se- 53
cunda fortuna est.

216 QVIQVE FLVAT MVLTO NON DE · V · S · cum constet exercitus.

217 DAMNATAQ · SIGNA FERETIS signa uestra a uobis damnata.

218 VTQ · HABEAT F · N · D · C · EXORANDVS E · hoc enim superest, ut rogetur ut imperet.

219 DVCIBVS QVOQ · VITA P · εἰρωνικῶς.

220 NVMQVAM NOSTRA S · responsio.

221 NON HOC CIVILIA BELLA V · V · A · non hos exitus habent bella ciuilia, ut delectet euadere, si uicerit Caesar. uel certe ipsa pugna non erit sine scelere.

222 TRAHIMVR SVB NOMINE PACIS fingit pacem ut famulos nos habeat. TRAHIMVR SVB NOMINE PACIS ut uideamur pro pace pugnare.

223 NON CALIBEM GENTES PENITVS F · M · E · non, inquid, foderentur metalla siue auri siue argenti siue ferri, equis non iretur ad proelia, nulla ciuitas obsidione premeretur, si libertatem suam pro pace dare maluisset; num-

---

1 mori· *C* || 4 inuigilias *C* || 5 perferunt *C* || 10 Cognata *C* || 11 ferro *C* || 12 quepossimi defendi *C* || 13 proueant *pr C* || 13 *sq. scholion ad u.* ut uincare potes *referri debebat, cf. A* || 16 multon · NON *C* || 19 dampnata *C* || 20 enim est *pr C* || 22 Ironicos *C* || 24 hoc *i. l. C* || 31 foederentur *C* || metella *pr C* || 32 ęquis *C* || p̃ meretur *C*.

quam denique mouerentur bella naualia, si bonum esset amissa libertate pacem frui cum seruitio.

227 SI BENE LIBERTAS VMQVAM PRO P·D· si delectaret homines detrimento libertatis bella fugere.

228 SCELERI IVRATA NEFANDO SACRAMENTA T· miles sacramentis sic interrogatur, ut in bello etiam aduersus parentes faciat, ne uictus adfectione arma deponat, neu se siue suos exercitumue prodat. euocatione ut 'ipse uocat pugnas'; tumultu ut 'simul omne tumultu coniurat trepido Latium'; sacramento ut hic. sed euocatione, quando consul aperit templum Iani gemini.

229 AD VOBIS VILIOR HOC EST quam non seruastis.

235 IAM TIBI SIT PROMISSA S· ironia.

237 SIC VBI DESVETAE SILVIS ὁμοίωσις.

239 TORRIDA ORA fame sicca.

243 ET QVE FORTVNA DEORVM I·C·B·N·T·F·M·F· ordo: et fecit fides monstra quae caeca nocte bellorum potuit celare fortuna.

244 CAECA BELLORVM INNOCTE dum non se parentes agnoscunt.

245 FECIT MONSTRA FIDES scientes admiserunt nefas.

248 IVSTI GLADIVS DISSVASOR A· definiuit quid sit gladius, id est iusti dissuasor, quoniam non patitur eos seruare iustitiam.

53u 249 DVM FERIVNT ODERE SVOS | accensi uulneribus. ANIMOSQ· LABANTIS CONFIRMANT I· ideo *sa*euiebant in plurimos, quoniam iam uel unus uidebatur occisus, ut iam non homicidium sed bellum nominaretur.

252 AC VELVT OCCVLTVM P· S· quasi ut cieretur scelus.

253 IVVAT ESSE NOCENTES quoniam quod fit publice licet.

255 AGNOSCIS SVPEROS cogitas deos ultores esse, et pius es.

256 EMATHIIS FORTVNA F· prolemsis. NEC FOCIDOS VN-

---

1 bellaciuilia *C: at cf. u.* 225 *sq.* || 5 *sqq. cf. Don. ad Ter. eun. IV* 7, 2. *Seruius Aen. II* 157 || 7 faceat *pr C* || 8 *Verg. Aen. VII* 614 || 9 *Verg. Aen. VIII* 4 *sq.* || 10 sed deuocatione *C: corr D*[b] 14 omiosis *C* || 15 hora fames *C* || 17 caoca *pr C* || 19 bellorũm· Nocte *C* || ñ separantes *corr C* || definiunt *C* || 23 dis suaser *C* || 24 iusticiam· *C* || 27 quia iam *A* || 28 sed] ad *C* || 29 quasiș utegeretur *C* || 30 publicae *C* || 33 Etmathiis *C* || prolemsis *C constanti in*

DIS contra Brutum. 255 NEQVE ENIM TIBI MAIOR IN A·E·F·F· melior est tua fortuna in hoc pr*o*elio, ubi pius exti*ti*sti, quam in ceteris bellis in quibus tibi felicitas late successit.

259 DVX CAVSAE M· ERIS quoniam non per te discissa est pax.

258 HOC SIQVIDEM SOLO CIVILIS C·B· si hoc uno titulo pietatis omnia scelera possis effugere.

259 POLLVTA NEFANDA AGMINA C·D· ordo: polluta agmina nefanda c*a*ede non audent duces commit*t*ere castris.

262 CAMPOS ABSTVLIT dum ipse occupat.

265 CAESAR HABET cupit.

264 PRERVPTA CINGERE F· uallata.

266 AVT CIRCVM LARGOS CVRVARI B·F· ut omnino aditus ad aquam non esset.

267 CONVERSVS INIRAM PRECIPITEM T·E· furebant qui paulo ante timuerant. metus eos fecerat fortiores.

270 SPE POSITA DAMNARE F· ut desperatione acrius dimicarent. 271 EFFVSO PASSV passus est *spatium quod* inter pedes est, ut 'sequiturque patrem non passibus aequis'.

275 VINCITVR AVT GRATIS IVGVLO QVI P·H· *ut* 'numquam omnes hodie moriemur inulti' et 'una salus uictis nullam sperare salutem'. necesse est autem, ut qui moriturus feriat, desperatione salutis *s*auciet industria.

279 DESERAT HIC FERVOR M· dimicandi scilicet.

280 PERDANT MORI VELLE uoluntatem mortis omit*t*ant.

282 SVBSTITVIT MERSO DVM NOX S·L·F· 'substituit' subiecit, subministrauit. 'sua lumina' stellas. usque ad noctem igitur bellum distulit Caesar; ceterum quippe tempus nox tuebatur.

285 SAVCIA MAIORES ANIMOS VT PECTORA G· dicit sic illis in furore consta*n*tiam mortis cupidinem fecisse, ut

---

grammaticis latinis scriptura || 2 F·F·] F·R· *C* || extisticam *pr* extistiquam *corr C* || 3 *f.* lacte || 4 discusa est *C* || 7 scelera///// (a *ex corr.*) *C* || 9 com mitere *ut* 26 omitant *C* || 11 habet *etiam B sscr.* cupit || 16 timuerunt · mo&us *C* || forciores *C* || 17 ut] et *C* || desperatione *pr C* || 18 passus ẽ· int̃ pedes ·ẽ· *C correxi cl. A* || 19 *Verg. Aen. II* 724 || 20 ut *interposui* || *Verg. Aen. II* 670 || nūquãnomines *C* || 21 *ibid. II* 354 || 22 sperantes *C* || moraturos *pr C* || 23 desperacio ENI *C litteris nouissimis a correctore pro* n.. *male positis, nescias* ENĨ *an* ENRI *scribere uoluerit* || auget induſtria *C. fort.* infestius || 24 hic rerum· R·M· *C* || 31 constatiãmortisocupidinem *C.*

qui * * ictum teli aut uulneris uel doloris uim postponit: mox
54 uero | magno rigore adficiuntur, ubi illa deferbuit. SAVCIA MAIORES A· VT P· similitudo. haec metafora est a gladiatoribus quibus dicitur 'longe a saucio'.

287 OSSAQ· NONDVM A·C· id est, dum uiuit. nam post mortem cutis ad ossa *h*aeret.

288 SI CONSCIVS ENSIS A· S·V· ἀντὶ τοῦ 'percussor', qui se sentiat uulnerasse.

289 TENVITQ· MANVS suas scilicet, ne iteraret.

290 ATQVE ANIMVM SVBDVCTO ROBORE TO· zeugma: alligat.

291 POSTQVAM SICCA RIGENS A·V·S· finit*ur* uis cum anima.

292 IAMQ· INOPES V· deest: era*n*t. 293 OCCVLTOS LATICES si qui occulti essent.

293 OBSTRVSAQ· F·Q· ἀντὶ τοῦ uenas fluminum.

296 ADINRIGVI PRAEMITVR FASTIGIA C· 'fastigium' duplici ratione dicimus, sicut dicimus et 'altum', id est sursum et deorsum. Virgilius 'forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras' id est deorsum altitudo, sicut hic quoque dictum est. IRRIGVI qui rigari potest. ¶ usque in liniamenta camporum.

298 SCRVTATOR PALLIDVS AVRI· pallescunt enim situ interioris terr*ae*.

301 ANTRA ἀντὶ τοῦ fossura. 302 GLAREA 'glarea' lapillosa uel arenosa terra.

303 TVNC EXAVSTA SVPER insuper. 305 SICCOS VAPORIS scilicet aeris.

306 QVAESITE FECISTIS A· dum ne sitiant fodiunt, plus opere sitire coeperunt aut labore aut desiderio.

309 PINGVIS MANVS VTRAQVE G·E·O·S· ordo: pingues glebas exprimit super ora utraque manu*s*.

312 MORIENSQ· RECEPIT QVAS NOLLET V·A· quoniam potata ingluuies magis eo*s* ad mortem trahebat.

317 PALMITE CRVDO uiridi.

---

2 rigere *C* || illa: *fort.* ira. *sed scr.* ille *sc. furor* || defervunt (*corr. ex* eunt) *C* || 4 quibus *C:* translata est a quibus *A* || longea faucio *C: corr* D^b || 6 æret *C* || 7 *et* 15. 23 antitu *C* || 8 senciat *C* || 10 subduc ducto *C* || 12 Poſtquã *C* || finitus cum *C* || 13 erat *C* || 16 aninriqui *C* || 17 racione *C* || 18 *Verg. ge. II* 288 || sorebibus *C* || quaeres *pr C* || 20 rigare *C* || usque *incipit diuersa u.* 296 *explicatio* || 26 aeris (ae *ex corr.*) *C* || 27 siciant *C* || 29 magnus *C* || G·] q· *C* || 32 eo *C*.

319 O FORTVNATI FVGIENS QVOS B· H· dicunt Iub*a*e milites sic uictos, cum Aethiopes hostes eorum fugientes uenenis fontes infecissent. alii Clist*h*enen ducem Sici*o*niorum *suasu* Εὐρυλόχου ducis T*h*essalorum Cirraeos sic cepisse cum elleboro fonte corrupto *a*egrotarent. Numid*a*e etiam milites regis Iugurt*h*ae sic dicuntur strauisse Romanos, cum fugeret Albinum Romanorum ducem.

323 ACONITA Acone dicunt portum in Ponto, quae huic *ueneno* nomen dedit.

324 NON DECEPTA BIBET sciens utique, non ignorans.

327 AERIS ALTERNOS ANGVSTAT PVLMO MEATVS quoniam duas arterias habemus, unam qua spiritum accipimus, | alteram qua reddimus. MEATVS uias. 54ᵘ

330 QVORVM MODO CVNCTA NATARANT I· ut est 'iam naufraga campo Caesaris arma natant'.

332 VNDE IEIVNIA S· 'unde' nomen est, non aduerbium, id est aquae.

333 MEROEN insula [in Aegypto] Nili fluminis est, in qua nil nisi † aquae uidentur. SVB CANCRI AXE ubi templum Iouis Ammonis est, et fons interdiu frigidus, calidus nocte.

337 PACISQ· PETENDAE AVCTOR erat. 338 DAMPNATIS SVPLEX A · A · obsidem prius dedit quam se Afranius dedit, placuitque ut ipse cum Petreio prouincia excederet; milites, Hispani qui erant, illic ab*i*rent, ceteri Romani ad Varum fluuium in Italia deducti militia soluerentur.

345 NON DEERAT FORTIS R · D · P · ut me ipse trucidarem.

347 DIGNVM DONANDA CAESAR TE C · V · propter hoc solum rogo, quoniam scio dignum te esse qui pr*a*estes.

348 NON PARTES STVDIIS A· purgatio.

350 INVENIT C · D · non fecit.

352 APERIMVS EOAS ut ad orientem securus accedas.

---

1 fortinati *C* || 3 plintenen *C* || siciniorũ *C* || 4 suasu *interposui cl. Polyaeni strat. VI* 13 || Єuriducxi ducis *C* || ciues sic *C* || 5 ellebero *C* || 5—7 *tacet Sal. Iug.* 38 || 8 Λ sontia *C* || acone *C ut Plin. n. h. VI* 4, *Ἀκόναι Steph. Byz. p.* 61, 10 || in porto *C* || hiic *C* || 14 natarant (a *ex corr.*) *C* || *Luc. IIII* 87 || 16 undę *C sed uirgulae post subiectae uidentur* || adumbium *pr C* || 19 aquę *C non expedio* || 20 admonis *C* || 21 Paucisq: *C* || 22 *fort.* prius [dedit] filium suum Afranius dedit || 24 erant militia habent *C* || 25 italia *C* || 26 fortae *C* || P· *C quod uix* L(eto) *fuit*, *fort.* F(ato) || 28 tae *C* || 30 partestudiis *C* || 32 edas ut *C*.

353 SECVRVMQ· ORBIS PATIM*VR* P · T · R · 'orbis relicti' scilicet Hispani.

354 NEC CRVOR EFFVSVS CAMPIS T · B · P · Liuius: 'et duces ulli us*ui* in bello milites, per quos tibi licuit sine sanguine uincere? quod Caesar*i* pulcrum est, petimus: quibus armatis pepercisti, deditis consulas'.

355 NEC FERRVM LASSEQ· MANVS zeugma: tibi bella peregerunt.

360 MISCERI DAMNATA D· subtiliter uacationem petit dicens dignum se non esse qui uincat.

361 CAPTOS FERRE TVI necenim decet.

364 ATQVE VSVM BELLI P · Q · R · ueniam et uacationem largitur.

369 AERA NON PASSVS VACVIS D · V · ordo: non passus est tractus subitarum aquarum spiritum uacuis discurrere uenis, sed artauit clausitque animam. sine intermissione enim bibebant.

370 FERVIDA PESTIS sitis scilicet.

372 VISCERIB· SIBI CEPIT AQVAS sitiebant plenis aqua uisceribus.

373 PRODIGA RERVM L· quae res humanas perdis.

374 NVMQVAM PARVO C·P· non conte*nta e*sca uili, pomis. et est ordo: numquam contenta paruo paratis id est paruo |
55 emptis. Virgilius 'paruoque adsueta iuuentus'.

376 ET LAVTAE GLORIA MENSAE subaudimus 'o' fames et '*o*' gloria.

377 DISCITE· QVAM PARVO LICEAT PRODVCERE VITAM finis boni est secundum Stoicos uiuere secundum naturam. DISCITE QVAM PARVO LICEAT P · V · quam satiare nos potest natura * * * diues repperit. non habet terminum quod studium cupiditatis inuenit.

378 NON ERIGIT AEGROS N· a langore scilicet.

379 IGNOTO CONSVLE uetustum uinum.

380 NON AVRO MVRRAQ· BIBVNT non aureis uasis, non

---

1 ſeq: Currusq: *C* || 3 oruor *C* || P·] N· *C* || *Liu. l. CX* || &duceſ ſumuſ inbello *C. an in & latet numerus* cx? || 4 sinesanguinequod caesar pulcrhum ·ē· uincerepetimus · quib; armatus peperciſtidediſticonsulas *C* || 22 n̄contestabilis pomis *C* || 24 *Verg. Aen. VIIII* 607 || 26 *alterum* o *addidi* || 28 storcosouiere *C* || 30 *hiatum notaui* || 34 aureis sosis *C. an* scutris?

mur*r*inis uasis. et 'murram' alii exponunt gemmam, alii genus ligni, unde fiunt pocula odorata. Virgilius 'murraque madentes'. ergo nunc intelligamus hoc poculum de ligno factum.

381 SATIS EST POPVLIS FLVVIVSQ· CERESQ· haec est poena luxuriae, ut quoniam hominibus mentitur uoluptas, uerum aegritudo loquatur.

384 SPOLIATO PECTORE TVTVS inermis non metuit periculum quod metuebat armatus.

387 [PENITVIT] TOLERASSE SITIM subaudis 'quantum p*oe*nituit'. FRVSTRAQ· ROGASSE PROSPERA B · D · 'frustra rogasse' quoniam non i*npet*rauerunt, siue quoniam eandem habent uicti pacem quam cupiebant habere uictores.

389 TOT INORBE LABORES si quidem uident bellis bella succedere.

390 VT NVMQVAM FORTVNA LABET S · A · 'ut': si numquam fortuna labet, tamen 'tot dubiae restant acies, tot in orbe labores'. VT NVMQVAM FORTVNA LABET S · A · possunt enim et ipsi aliquando supērari dubio euentu uictoriae.

392 ET CAESAR PER TOT SVA FATA S· ut tantundem habeat fortitudinis quantum felicitatis habet Caesar, a militibus suis scilicet sequendus, quam diu feliciter pugnat.

394 QVO IACEAT IAM SCIRE L· aut ad mortis exitum retulit aut sedem quietam.

396 NATIQ· RVDES 'rudes' aut rusticos dixit aut recenti partu natos, aut quos nunc primum uiderant quos in uteris reliquerant proficiscentes ad proelium. ET SORDIDA TECTA indecora uel agrestia. Virgilius

'o tantum libeat mecum tibi sordida rura'.

| 397 ET NON DEDVCTOS RECIPIT S·T·C· mos enim erat, 55u
ut cum aliquis uictor agros cepisset hostiles, in eas terras

---

1 murramalia *pr C* || 2 *Verg. Aen. XII* 100 || murrāq; madentēſ *C* || 6 uto ñhominibuſ mentiť *C: in oñ litteris aliud quoque uocabulum quam* QÑ *latere potest uelut* dum, *non latere scriptoris nomen modi docent* mentitur — loquatur || 8 loquatur *C* || 12 noni rauer̃ *C: correxi cl. A* || 13 pacēm *pr C* || 14 incorbe *C* || iubent bellis *pr C* || 18 fortula *pr C* || 20 tantum *ex* tandım *corr C* || 22 quādiūfeliciť *C: non inest* infeliciter || 23 Quod *C* || 24 quietam] qui & iā *C. fort. scr.* quietis || 26 aut quos: *fort.* quod || *fort.* uideant || 27 reliquer̃ *C* || 28 uirgo tantū *C. Verg. ecl. II* 28 || 30 recipius· T·E· *C* || mox *pr C* || 31 coepiss& *C*, *corr. D*[b].

nouos colonos induceret. ergo isti in nouas colonias deducti non sunt sed ad suas rediere colonias. Coloni sunt qui a consule deducuntur ad ea loca ubi * * *im*perator ipse *sul*cos aratro *circum*ducit: incolae qui a*d* coloniam paratam ueniunt: accolae qui iuxta colóniam agros accolunt.

399 SOLLICITVS MENTI Q·A·E· FABOR nil optant, nil metuunt positi extra bellum. ILLE SALVTIS A· E· Caesar scilicet. DVX ILLE F· Pompeius.

402 NON EADEM BELLI TOTVM F·P·O· transitus.

404 QVA MARIS ADRIACI L·F·V·S· narratio loci. LONGAS SALONAS a positione loci.

405 ET TEPIDVM INMOL*L*ES ZEP· E· I· natura tepidum. *Iader* oppidum; sunt tamen qui dicant promunturii nomen esse, quas*i* aprici. ⁋ ET TEPIDVM I· M· ZEPIROS E· I· zephiri subiacens flatibus. et est ordo: in molles zephiros Iader tepidum excurrit.

406 ILLIC BELLACI CONFISVS GENTE C· Curictes incolunt insulam in Adriatico mari. illic Dolabella partium Caesaris ab Octauio Pompeiano qui Dirracio uenerat uictus fugit et C. Antonius obsessus est. Alii Curictum promunturium maris Adriatici uel fluuium dicunt. ⁋ Curictum ciuitas Illiriae. cum praesumpsit, inquid, de Curictis, inclusus est.

407 QVOS ALIT 'quos' scilicet Curictas.

408 CLAVDITVR ANTONIVS ab Octauio scilicet.

411 SVMMITTIT sursum mittit. NON PROSERIT VLLAM quasi exserit. [et] quoniam sterilitas erat.

413 MISERIS DENTIBVS A· A· 'dentibus' quoniam pro breuitate manibus teneri non poterant.

416 ET VASILVM VIDERE D· dux Caesarianus qui Antonio in auxilium uenerat cum duabus legionibus audiens eum obsideri. NOVA FVRTA P·A·E·F· ut piratae.

---

2 redire *C: corr.* D^b || suntqui A· /////[ACON]sulaededutuntur *cum ras C: corr* D^b || 3 ubi prior ipse eos aratro inducit *C* || 4 quiacoloniã *C: corr.* D^b || acc∗olę *ex corr. C* || 6 fabor] P·A· BOR. *C* || optat *pr C* || 10 Adriaci] adria C·I· *C* || 12 ϵ·I· naturatepidus sunt *C. cf. ad u.* 15 || 13 promuntur hiinom̃ eẽ· quas aprici *C* || 15 Iader appidum *C* || 17 insoluntinsulãm adriatico *C* || 18 dolabellã *C* || 19 aboctauiano *C* || quid irratium *C* || 20 fugiit *C* || promunt^{i}urũ *C* || 21 adriaciti *C* || 24 quosCilic& *C* || 27 exerit *C* || sterelitas *C* || 30 Euasilum uider&· *C*.

420 NAMQ· RATEM VACVAE S·V·C· bene 'ratem' pro planitie. cup*ae* autem in ordinem sit*ae* tabulas sustentant et insuper turres uehunt.

422 ORDINIBVS GEMINIS binos remorum ordines dicit.

423 NEC GERIT EXPOSITVM | TELIS I·F·P·R· '*telis*' pro 56
incursu telorum.

425 ET TACITI PREBET MIRACVLA CVRSVS 'taciti' ignorati.

427 DVM SE DECLINIB· VNDIS A·A· ut cum ipsis in se re*di*rent maria et ut iuuante pelago puppes in*na*tarent.

429 IAMQVE RELABENTI CRESC· L·P· in se redeunte fluctu aren*ae* nudantur. Virgilius 'atque aestu reuoluta re*sorbens* s*axa* f*ugit* l*itus* * *'.

430 PRONO DEFERTVR L·P· in fluctus rapitur.

431 CVNCTAS SVPER ARDVA T·E· singulas turres habebant tot*ae* tres naues.

432 TABVLATA MINANTIA eminentia.

433 OCTAVIVS dux Pompei. Dolabella partium Caesaris in Illirico per Octauium et Libone*m* uictus copiisque exutus ad Antonium fugit. Basilus et Salustius singulas legiones quibus pr*ae*era*nt* * *, similiter et Antonius, Ortensius quoque ab infimo mari cum classe concurrens: omnesque pariter aduersus Octauium et Libonem profecti et uicti sunt. Antonius cum se Octauio cum XV cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium a Libone deducti sunt.

434 CELERISQVE CARINAS C· id est suas.

435 CVRSV CRESCAT DVM P·S· redeunte. plenas quam inanes rates uoluit capere. CVRSV CRESCAT DVM P·S· | hoc 56u
est ut dum prospere nauigat Antonius, maior praeda sit Octauii, dum capiuntur. 'praeda' autem dixit metafora a uenatoribus t*r*acta.

---

1 ratem *ex* partem *corr C* || beneratum· *C* || 2 planitiae *C* || 5 I·] L· *C* || *post u.* 6 *rubro pictum legitur* HAESVNT SIMILITVDINES CVP///A RVM, *sequitur absurda delineatio* || 7 prebent *C* || 8 insererent *C: em. Kiessl.* || 9 intrarent *C* || 10 Inserede unde *C* || 11 *Verg. Aen. XI* 627 *sq.* || aesture uolutares S·F·L· *C* || 13 P·] F· *C* || 17 Dolabella —24 *ex Orosio VI* 15 *p.* 416 *sq. Hau. transcripta* || 18 actauium alibone *C* || 19 bassillius *C* || singulas *C ut optimi libri Orosii:* per singulas *ex libris Leidensibus Hauerk.*, parantes singulas *uolgo. ego u.* 20 *hiatus signa posui, uidetur u. c.* adduxerunt *intercidisse* || 20 legionas *pr C* || prerat *C* || 21 omnes *ap. Orosium* || 22 &bibulonē *C* || 23 octauiano *C* || coortibus *pr C* || 26 Redeunt|eipl(a)enaſ quaminaneſ euteſ *C* || 30 tacta *C: corr. D.*

436 ET TEMERE I· sine consilio. REPETENDVM I·A·A· prius Basilus ratem ad Antonium miserat. passus est Octauius, ut tum caperet cum remearet illa ratis cum Antonii militibus. 'repetendum' ergo remeandum dixit ab Antonio ad Basilum.

437 PACE MARIS insidiis cessantibus.

438 CLAVDAT ODORATAE M·A·P· uestigator.

439 VARIS furcis.

440 TENET ORA LEVIS C·M· 'leuis' uelocis. Virgilius 'acremque Molosum'.

442 VESTIGIA bestiarum scilicet. COLLIGIT inuestigat.

444 TREMVLO MONSTRASSE C·L· quasi motu lori fera*m* denotare in*u*entam. 'contentus' autem, quoniam sine magno inpulsu repperit quod latebat.

445 COMPLENTVR MOLES 'moles' dixit ratium Caesarianarum.

446 INSVLA DESERITVR R· Salonarum, ubi erant milites Caesaris. QVO TEMPORE P·I·A· uesperem dixit.

447 IMPEDIT ADNOCTEM 'impedit' coniungit, unde alligatos 'impeditos' *dicimus.*

448 AD POMPEIANVS a partibus Pompei uel a Pompeio uictus. de quibus secum Octauius duodecim naues habebat.

451 RELIGATQ· CATENAS catenas laxas ligauit ita, ne apparere*n*t, non ut penitus mergere*t*.

452 RVPIS ABILLIRICAE S· a rupe Illirica. usque ad scopulum ab Illirico littore Dalmatiae.

453 TERCIA MOLES H· non enim potest nauem dicere pro magnitudine. sic et supra 'conplentur moles'. 'h*a*esit' autem metafora ab auibus.

455 INPENDENT CAVA S·M· topographia. 'inpendent' inminent. RVITVRAQVE SEMPER S·M· Virgilius 'iam lapsura cadentique inminet'.

456 STAT MIRVM M· aduerbium. ET SILVIS EQVOR INV·

---

2 baſi|lius *C* || 3 antonium *pr C* || 5 basillum *C* || 6 pacem *C* || 9 *Verg. gc. III* 405 || 12 feradelectaret inentã *C* || 20 dicimus *inserui* || 23 appareret *C* || 24 mergere *C* || 26 scupulum *C* || 28 *Luc. IIII* 445 || conpletentur *C* || 30 inpendænt *C* || 31 inminent inpeNdent rurituraque· *C* || M·] d· *C* || *Verg. Aen. VI* 602 || 33 aduerbium] adueſtrum *C*.

'tunc siluis scena coruscis
desuper horrentique atrum nemus inminet umbra'.

458 CAESSISQVE ABSCONDIT INANTRIS pontus scilicet. |

459 RESTITVIT RAPTVS 'restituit' euomuit. 'raptus' hos 57 raptus. 'tectum mare' in spelunca.

461 TAVROMENITANAM VINCVNT F· C· Tauromenium oppidum Siciliae, quod est contra Brutios Italiae. sensus autem est: quo modo si quid in Caribdin inciderit in Tauromenio redditur, sic etiam in hac spelunca quicquid absorbuerit mare restituit.

462 HIC OPITERGINIS MOLES O· C· molem dicit nauem oneratam. OPITERGINIS COLONIS Opitergium oppidum est, quod cum Caesare sentiebat contra Pompeium. in qua naue erat C. Vulteius Capito tribunus militum. qui primum suos hortatus est ut fortiter dimicarent, deinde cum ad deditionem uocarentur, exceptis sex inuicem se occiderunt. propter quod Caesar in solacium Opiterginis in annos XX uacationem militiae dedit finesque eorum trecentis centuriis ampliauit.

467 POSCIT SPE PROELIA N· ordo: poscit proelia nulla spe, quoniam circumdatus fuerat.

470 INTER TOT MILIA C·C·R· inter tot milia circumfusa captae rati.

471 COHORTEM cohors non amplius quam ducentos habet.

473 LVCEM DVBIAM quod crepusculum dicitur.

475 REXIT MAGNANIMA V · V · C · 'rexit' aphaeresis pro 'erexit'.

476 LIBERA NON VLTRA PARVA Q · N · I · quoniam bella cum luce fuerant reditura.

478 VITA BREVIS NVLLI SVPEREST Q·T·I·I·Q·S·M·H· sensus hic est: non est putanda breuis uita quae habet spatium quo unus quisque sibi quaerat exitium. quod non

---

1 *Verg. Aen. I* 164 *seq.* || ſiluiſ cenachoruſcıſꝺ· (d· *rubro*) *C* || 2 nem̄; ı·v ceſſiſque *C* || 4 *lemma litt. grandioribus rubris C* || 5 Tetum *C* || 7 brutios *C* || 8 incarbolin *C* || 10 reſtuet· *C. an* respuit? || 12 honeratam *C* || Opiterginum *C. hanc rem plenius a Liuio l. CX enarratam fuisse uel periocha p.* 95, 21 *O. Iahn. docet cf. Florus II* 13 *p.* 97, 28 || 14 ·c· (*rubro*) uulteiuſ capite *C* || prim̄; *C* || 15 ortatuſ *C* || addedicionem *C* || 17 ſolatium *C* || Inannoſ ·xxv· actionē *C* || 18 trecentis] ·ccc·(tis) *C. cf. Rudorffius in Lachmanni gromaticis t. II p.* 289 || 22 capta erat *C* || 23 choors *C* || 25 c·] ᴇ *C* || aferesis *C* || 29 ʜ·] ʟ *C* || 31 quod . . . *p.* 138, 3 maluit *ex* D^b *repetiit Weber syllogae p.* 292.

euenit nisi forti uiro qui facile contemnit interitum. unde Quintilianus 'faciamus de funer*e* remedium, de necessitate uirtutem. solus uixit quoad uoluit, qui mori maluit'.

479 NE*C* GLORIA LETI INFERIOR I· nec minus est laudi, si uicinae morti anima fortis occurrerit. pulchrum est inpendere gloriae uideri quod sibi longior uita promittat. mortem cotidie patitur * *.

57ᵘ 480 ADMOTO OCCVRRERE F· nec | minus est laudis in morte, si uicinitati mortis animo fortis occurrat.

482 PAR ANIMI LAVS EST ET QVOS S·A·P·E·E·M·A·L· una laus est et illius qui multos annos uoluntaria morte pr*a*euenit et illius qui breue spatium uitae eodem modo abrumpit. nec pr*a*ecedit ille in uirtute, quamuis tempora longa perdiderit. PAR ANIMI LAVS EST ET Q·S·A·P· ET E·M·A·L· cum autem omnes, inquit, incertum sit quis quo usque uicturus sit, aequa laus est et multos uitae annos contemnere morte uoluntaria et paucos, dum modo ipsi nobis ultima fata faciamus.

484 NON CO*G*ITVR VLLVS sed necessitas cogit.

486 DECERNITE LOETVM ET METVS ;OMNIS A· CVPIAS Q·N· plerumque quod uirtus non potuit inplere, inpleuit desperatio. Terentius 'quod non potest id fieri quod uis, id uelis quod possis'. idem 'quin quod est ferendum feras'.

488 NON TAMEN INCECA BELLORVM NOCTE C·E· obiectio: sed melius est pugna mori. responsio: cum plurimis cadere nullus honor est. NON TAMEN INCECA B·N·C· solacium qu*a*erit de genere mortis, ut Virgilius

---

1 euenit *CD*ᵇ: conuenit *Weber* || nisifortiui | requiffacile *C: em. D*ᵇ || contempnit *CD*ᵇ || 2 *Quint. declam. IIII* 10 *p.* 93 *Burm.* || funeremedium *C* funere mediũ *D*ᵇ fine remedium *Weber ex Quint.* || 3 maluit *C*, *etiam Colbertinus Quintiliani:* mauult *editur ap. Quint.* || 4 Negloria *C* || 6 uidere quid *C* || 7 *hiatum notaui. fort.* pati paratus est qui — || 9 fiuiciniamortif (a *ex* u *corr.*) *C* || *an* animus? || 10 sApe e////mal· (s *rubro*) *C* || 11 uoluntarię *C* || 13 ar^{b}ũ pit *C* || 14 ammi *pr C* || ET·E·] E·C·E· *C* || 16 contẽpneremortem *C* || 18 facta *C* || 19 coiturnullus *C* || 22 terrentiuf *C: em. D*ᵇ. *Ter. Andr.* 305 *sq.* || quoniam non *Ter.* || 23 possit *Ter.* || *id. Phorm.* 429 *sq.* || qu*d *ex* quid *corr C* || 27 Solatium queritur de *C* || 28 *Verg. Aen. XI* 55.

'ad non Euandre pudendis uulneribus pulsum a*spicies*'.

489 SVA TELA TENEBRIS pro 'suis tenebris tela conuoluent'. antistrophe.

491 IN MEDIVM MORS O·A· mori inter multos honor nullus est, perit enim in confusa acie fortitudo.

492 NOS IN CONSPICVA spectaculo subiecta. SOTIIS HOSTIQ· CARINA 'sociis' qui euaserant in duabus nauibus.

494 PREBEBVNT TERRAE ubi socii sunt.

493 PREBEBVNT AEQVORA T· illos qui inminent, hoc est inimici uolentes de nobis gloriari. [A] SVMMIS DABIT INSVLA SAXIS 'summis saxis' scilicet insula Salona.

495 S· GEMINE D·E·*L*· PARTES *scilicet* de insula et de terra magna, de insula pars Caesaris, de terra Pompei.

496 NOSTRIS FATIS hoc est morti.

497 QVECVMQ· PEREVVM EX· M·F· qu*a*ecumque per *ae*uum ad nostram memoriam uel fidelitatis uel uirtutis exempla extant, ea uicissemus, si facultas uiuendi daretur. nunc quoniam non datur, quod super est, fortiter moriamur.

498 EXIBVIT | pr*a*ebuit. MONVMENTA exempla. FIDES 58
SERVATAQ· F· fides seruata imperatori, si non capti essemus.

499 MILITIE PIETAS sacramentum militiae.

500 SVIS GLADIIS pro 'nostris'. NAMQ· SVIS P·T·G·I·C· ut ipsi nos amore tui feriamus.

503 ABSCIDIT A NOSTRAE MVLTVM S·I·L· QVOD NON CVM SENIBVS CAPTI NATISQ· TENEMVR alioquin maiores circa te nostros animos possemus ostendere. sed hic quaestio est: quo modo ergo 'fratribus incurrunt fratres natusque parenti'? soluitur sic, quod non tenemur adfectu, quoniam capti sumus.

506 ET GAVDEAT H·N·P·H·R· qui hostis lugere posset, si plures cepisset.

508 TVRPIQ· VOLENT C·V· turpis uita est quam hostis inpertiit.

---

1 euandrę *C* || 2—3 pulſum· Afuatela *C* || 3 *scr.* inuoluent. *futurum fort. in textu suo C legebat* || 4 antiſ· Trophe *C* || 5 A· | h· *C* || 8 ſotio ſ quie uaſerant *C* || 9 ſotii *C* || 11 a Sũmiſ *C*. a *glossema* || 12—13 ſalonaſ· Degemine | parteſ· S· de (S *rubro*) *C* || 17 uelfidemeiuſ uel *C* || 21 ſeruate *pr C* || 22 pięta ſ *C* || 24 c·] T· *C* || 28 *Luc. IIII* 563 || 31 caepiſſet *C* || 32 uolente· c·v *C* || 33 inpendit *C*.

509 MORS VNICA FAMAE PROMITTANT VENIAM tunc apparebit nostra deuotio, si spem uitae gloriae intuitu respuamus.

512 MAGNA V· MERENDVM E· promerendum, laborandum, militandum.

514 DENT FATA RECESSVM aditum euadendi. DENT FATA R· etsi darent fata euadendi locum, ego tamen uitae tam gloriosum interitum praetulissem.

517 FVROR EST AGNOSCERE SOLIS P· ordo: furor est; felix esse mori agnoscere solis permissum est, quos iam tangit uicinia fati. ἀπὸ κοινοῦ 'felix esse mori'.

519 VICTVROSQ· DEI CELANT V·V·D· FELIX E·M· ordo est: solis quos iam tangit uicinia leti, permissum est agnoscere felix esse mori. 'uicturos' uero 'celant, ut uiuere durent' id est felix esse mori.

523 FLEXOQ· VRSE TEMONE P· temonem ursae caudam significat, quae semper ad ortum solis conuertitur.

527 VICINO CVM LVX ALTISSIMA CANCRO E· mense iulio. cancrum autem in numero astrorum Iuno rettulit, quod Herculem in Lerna pugnantem contra *H*idram grauiter momorderit.

528 NOX CVM TESSALICAS VRGEBAT P·S· cancer necesse est diametron habeat sagittarium, quo oriente nox incipiens finiebat diem, occidens finiebat noctem et reducebat diem. eo autem tempore capta nauis est. 'Tessalicas sagittas' tropus sinecdoc*h*e: C*h*iron T*h*essalus.

NOX CVM TESSALICAS VRGEBAT P·S· sagittarium dicit,
58u qui est C*h*iron T*h*essalus. | quod signum contrarium est geminis. cum enim sol in geminis est ortus, sagittarius occidit per diem et oritur per noctem. urgebat ergo mergere. VRGEBAT premebat.

529 HISTROS Pompeianos dixit.

531 TEMPTAVERE PRIVS S·V·B· temptauere prius foederibus uincere suspenso bello.

533 STABAT DEVOTA I· non clamor militum, non clangor tubarum.

---

1 FAMAE] magna: *sic C, glossema ad* unica || 8 furoremagnofcere *C* || 10 fatia pocinu *C* || 12 laeti *C* || 13 utiuberederent *C* || 17 mensę *C* || 19 inlerca *pr C* || idrã *C* || 22 *an* ex diametro? || 23 occidentem *C* || 25 tropuf finedoco ciron *C* || 32 B·] I· *C*.

534 DAMNAT*A* L· contempta. Virgilius 't*a*edet caeli conuexa tueri'.

536 * * ad suprema paratas, ut 'uenit summa dies'.

538 TANTA EST FIDVCIA non ergo uirtutis. TANTA EST F*I*D· MORTIS ut pauci plurimos sustinerent, scilicet fiducia mortis pr*a*estitit, non uirtutis.

543 CERTAQ· FIDE PERVVLNERA *NOSTRA* TESTETVR S·V·M· non dubitat mori, qui me uelit occidere. lex enim militaris est, qui ducem occiderit feriatur.

547 GRATO ICTV illi qui percussus est grato. Virgilius 'moriens animam abstulit hosti'.

548 TOTVMQ· INPARTIBVS VNIS B·F·N· Caesariani scilicet. 'nefas' quod in diuersis partibus belli admitti solet, hoc in unis partibus cohors Opitergina commisit.

549 SIC SEMINE CADMI EMICVIT D·C· Iason sparsit dentes serpentis et arauit eodem modo quo Thebis Cadmus. hic uidetur Lucanus parem historiam inducere eius fuisse draconis, qui Iasoni uellus a*u*reum arietis custodiebat. nouissimus enim in Colc*h*is hic labor fuit Iasonis, ut uenenis Medeae sopito dracone pellem subduceret. eo magis quod hi dentes dicuntur ex Boe*o*tia ad Ae*e*tam fuisse translati.

SIC SEMINE CADMI Cadmus Agenoris filius necato dracone qui socios eius interfecerat Mineruae monitu dentes eius seminauit. ex quibus cum essent nati armati inter se conflixerunt. sic Virgilius

'satis inmanis dentibus *h*ydri
nec galeis densisque uirum seges horruit a*s*t*is*'.

554 COGNATO SANGVINE quoniam de uno nati sunt semine.

557 MINVMVMQVE I·M·*V*· MORS VIRTVTIS H· sed amoris.

---

1 contempna *C* || *Verg. Aen. IIII* 451 || Tedetcaelio conuexa *C* || 3 *intercidit lemma* ad summa paratas || adſūpma *C* || *Verg. Aen. II* 324 || 5 F·ꝺ· *sic rubro C* || ſuſtinerentſ· fiducia *C* || 10 Corato (to *corr. ex* co) ictu *C* || *Verg. Aen. VIIII* 443 || 8 uenit *C: em. Kiessl.* || 13 bellaadmittit· ſolet *C. an* bello? || 15 emicuit *in rasura scriptum. ceterum hoc scholion u.* 15—21 *ad u.* 552—6, *alterum ad hunc* 549 *refertur* || ſpaſiт *pr C* || 16 &orauit *C* || quodhebis *pr C* || 18 iaſoniſ *C* || areū *ex* arcū *corr C* || 19 enimincolaſ *C* || 20 eo —21 *forsan colloces post* 18 custodiebat, *sed grauiores sunt turbae* || 20 hii *C* || 21 boetia ado&am *C* || 22 agenoɴɪſ *C* || 23 quoſocioſ *C* || monito *pr C* || 25 confixerunt· *C* || *Verg. ge. II* 141 *sq.* || 26 idri *C* || 27 horruit ʌ· (ʌ· *rubro*) *C. de aspiratione neglecta cf. Varro l. l. V* 115 *p.* 120, *supra p.* 114, 2 *infra p.* 196, 25.

59 560 CVM FERIAT MORIENTE M· id est languida | et ut solet fieri, cum percutiunt inuiti.

562 SORTE CRVENTA malo euentu.

563 FRATRIB· INCVRRVNT FRATRES [fratres] intellegendum * * * *et de eis* qui *i*am frigidiore aeuo pugnare non poterant, et de filiis adhuc paruis. alioquin, nisi sic intellegamus, contrarium *erit*, cum supra dixerit multum illis gloriae detractum, quod non *cum* senibus natisque * * * pugnarunt atque ideo nec illis parcebant quos iam ad mortem natura ire conpelleret nec illis quibus incipiens lucis usura uiuendi dedisset exordium. ergo ad aetatem parentes dixit et fratres, non ad agnationem.

565 EXEGERE ENSES egerunt in se gladios.

566 IAM LATIS VISCERA L· SEMIANIMES T· FORIS id est latis foris nauigii uolutabantur non perfecte occisi.

569 VVLTV SPECTARE SVPERBO 'superbo' securo, ut uelut interminari hostibus uiderentur, tamquam in suis membris membra hostium confodissent.

570 ET MORTEM SENTIRE IV· dolorem mortis sentire delectat:

572 DVCIBVS MIRANTIBVS VLLIS ESSE DVCEM TANTI Pompeiani duces mirabantur tanti pretii uel amoris Caesarianos habere ducem, ut pro eo libenter occumberent. VLLI militi scilicet. ESSE DVCEM T· Caesarem.

573 NVLLAM MAIORE LOCVTA EST ORE RATEM de nulla naue tantum locuta est fama quantum de ista.

575 NON TAMEN IGNAVAE POST HAEC EXEMPLA VIRORVM P·G· ordo: post haec exempla uirorum non percipient ignauae gentes, qua*m non* sit ardua uirtus seruitium fu*g*isse manu.

---

1 periat *C* || id est] idus *C* || 2 percutiuntur inuicti *C* || 4 fratres *inclusi repetitum ex lemmate, quoniam simul de fratribus parentibus natis agi patet. intercidit igitur prius membrum quo fratris nomen ad aetatem militiae aptam pertinere significabatur* || intellegendum quiã frigidi|ore *C* || 5 *olim* iam pro grandiore *conicicbam* || 7 supra: *u.* 503 || 8 cum *addidi* || natiſq; pugnar̃ *C: intercidit* capti teneantur *et initium insequentis enuntiati* || 12 adagnitionem *C* || 13 egerunt] ier̃ *C* || 14 Semianimẽ foriſ *C* || 15 nauium uolutabatur (N *supra* a) *C* || 22 ducem mirabant̃ *C* || 23 tulli *C* || 26 locata *C* || quandum *C* || 29 quaſit *C* || 30 *et p.* 143, 2 fuisse *C*.

576 QVAM SIT NON ARDVA V·S·F·M· philosophice tractauit mortem praeponendam esse seruituti. SERVITIVM FVGISSE seruitus est condicio, seruitium turba seruorum.

577 SED REGNA TIMENTVR O·F· obiectio.

580 MORS VTINAM PAVIDOS VITE S·N· utinam, inquit, ignauis numquam mori contingeret: hoc enim cum uiris fortibus habent commune. nam essent infames.

581 NON LONGIOR ILLO MARTE FVIT Salonino.

586 TENVIT STATIONIS | LITORA NOTAE uel propter An- 59u
taeum uel propter Scipionem notae uel certe sibi.

587 CANO PROCVL AEQVORE longe a mari spumoso.

589 INDE PETIT TVMVLOS in collibus Vticensium spelunca quam habitasse perhibetur Antaeus.

592 COGNITA PERMVLTOS DOCVIT RVDIS I·P· antiquis temporibus, antequam annales essent uel historiae, ita fuit ut maiores natu ante acta posteris indicarent. unde Virgilius 'fama est obscurior annis, Auruncos ita ferre senes'.

593 TELLVS EFFETA infecunda.

596 BRIAREVSQ· FEROX Briareus qui et Aegeon dicitur.

597 FLEGREIS ARVIS ut ipse alibi 'Phlegra rabidos tollente Gigantas'.

602 EPVLAS RAPTOS H·L· 'raptos' facile superatos.

605 IN NVDA TELLVRE I· ut pote supra matrem.

606 PEREVNT QVOS APPVLIT AEQVOR tam indigenae quam aduenae.

608 TERRAE SPERNIT OPES spernebat cadere qui numquam ceciderat.

610 AEQVORQ· LEVANTEM 'leuantem' defensantem. propter Hesionam uel alias.

611 MAGNANIMVM ALCIDEN Virgilius

'attulit et nobis aliquando optantibus aetas
auxilium aduentumque dei'.

---

1 philosophicae *C* || 2 fuisse *C ut p.* 142, 29 || 3 condiſci *C* || 5 faudoſuite ·N· *C* || 7 Nãccenĩ *sic C* || 8 illemarte//// *C* || 11 logeamari *C* || 12 speculunca · qua in habitaſſem *C* || 14 rudis] quidiſ *C* || 15 *f.* ualuit ut || 16 natũ ante *C* || poſtenſ *C* || *Verg. Aen. VII* 205 *sq.* || 18 Telluſ eſt *C* || 19 quieccegeondr̃· *C* || 20 Plegeiſ *C* || *Luc. VII* 145 || flegra (r *excorr.*) *C* || 23 Inunda *C* || 24 percunt *C* || 26 spernebit *C. an* spreuit? || 30 *Verg. Aen. VIII* 200 *sq.* || 31 aetaſ· A· A· D· *C*.

612 ILLE CLEONEI PROIECIT T·L· Cleonae urbs finitima Corin*th*o iuxta Nemeam ciuitatem in qua etiam silua hoc nomine appellatur, unde et leoNeme*a*eus. hanc ciuitatem quidam uolunt ab ipso Hercule conditam, quae initio fertur Leonae dicta, ut Aulonia quae est appellata Caulonia. set Cleon*ae* dicta ἀπὸ τοῦ κλέουϲ hoc est a gloria uel a uirtute.

614 O· MORE PALESTRAE Olympi*ae* quinto demum anno, quattuor in medio expletis apud Elidem ciuitatem agon et ludi exerceri solent, quae primus Hercules celebrauit.

617 CONSERVERE MANVS manus conligabat inimicus amplexus.

621 ALCIDES PRIMO VOLVIT C·T· distulit Hercules uires et pal*a*estricis coepit artibus uti.

623 ET GELIDE FESSO D· C· SVDOR index enim lassitudinis sudor est.

629 EXPLICVIT legit*ur et* * *.

630 CALIDO CONPLENTVR S·V· 'calido sanguine' nouis uiribus.

632 NOVO CORPORE 'nouo' pro renouato posuit.

633 STVPEFACTVS ROBORE T· bene 'stupefactus', quod lassando fortior redderetur.

60 634 NEC SIC INACHIIS QVAM|VIS RVDIS E·*I*·A·D·T·R·A·I· Virgilius 'fors et uirtus miscentur in unum'.

639 CERVICEMQ· VIRI SICCAM Q·F·O· cum Hercules ad aquilam quae Promet*hei* iecur exedebat ire uoluisset, Atlas ei iter ostendit, unde ab eo etiam ipse caelum portandum suscepit.

646 ALCIDES SENSIT dissimulat poeta Mineruam hoc inuenisse consilium.

---

1 cleontei *C* || cleoniae *C* || 2 corjnto (j *ex corr.*) *C* || aetiā *C* || 3 &leonē eiuſ *C* || 4 fertur· leonida dicta· ut auleonea *C* || 5 caulaniaē· cleone *C*. *cf. Stephanus Byz. u. Καυλωνία p.* 369 *M. et Ribbeckius ad Verg. Aen. III* 553 || 6 apotucleoſ *C* || 7 Omore paleſtrinae olim(p)dequi(n)to decimum *sic corr C fort.* Olympiade id est quinto || 8 agone & luciiſ (ludiiſ *corr.*) *C* || 12 primauoluit· c·i· *C* || 13 uti *V* niti *C* || 16 legio *C. cf. A* || 17 s·] n· *C* || nobis *C* || 22 n·e·c· (*rubro*) ſicinachuſ *C* || ϵ· ADTRAI· *C* || 23 *Verg. Aen. XII* 714 || miſcenter *C* || 24 uiriſſic·cum c·f·o· *C* || 25 prometeiecur *C* || atlase uter *C* || 26 Undehabeo *eraso* h *C* || 28 ſenſu *C* || poetā inherbā *pr* poetā inherbā *corr C.*

647 ISTERNIQ· VETABERE T· ne labor meus tibi proficiat, cui cecidisse proficit ad triumphum.

648 PRESSIS MEMBRIS tuis scilicet.

649 HVC ANTE*E* CADIS in meum pectus. ut uere cadas, stabis.

652 PIGRO GELV defectum significat.

654 HINC AEVI VETERIS C· FAMOSA VETVSTAS fabula uel *hi*storia. Statius

'nunc mihi fama prior mundique arcana uetustas'.

655 MIRATRIX rerum antiquarum commendatrix.

657 POENVM QVI LATIIS REVOCAVIT ABARCIBVS HOSTEM SCIPIO deuastante Italiam Annibale Scipio in Africam missus iuxta Vticam castra metatus est, quae etiam nunc Cornelia dicuntur.

659 EN VETERIS CERNIS VESTIGIA V· at*h*uc uerba rustic*i*.

661 CVRIO LAETATVS hucusque rusticus, nunc poeta.

TAMQVAM FORTVNA LOCORVM B·G· omen uictoriae captauit ex loco.

664 INDVLSIT CASTRIS *ut* 'indulgent uino'. ET COLLIBVS ABSTVLIT OMEN quoniam non isdem pugnauit auspiciis quibus Scipio, si quidem ille uictus est.

665 NON AEQVIS VIRIB· ipse non similis.

666 OMNIS ROMANIS QVAE CESSERAT A·S· quae cesserat sub dicionem Romanam.

667 TVM VARI SVBIVRE FVIT Attius Varus ex Piceno in Africam a Pompeio missus Tuberonem uenientem cum inperio exclusit obtinuitque prouinciam. quod et Cicero in Ligariana dicit * * * 'Varus imperium sibi et fasces adsumpserat'.

---

1 betaberet· *C* || m̃ſtibi *C* || 2 cuiuſ *C*· || 4 huncante *C* || ueracadaſ *C* || 5 h· (*rubro*) ne aeuiuetigris *C* || uelſtoriaſtati//uſ (*corr. ex* ſtaticuſ) *C* || *Stat. Theb. IIII* 32 || 9 archana *C* || 10 cõmenda trax *C* || 11 penum (o *supra lin. add.*) *sic supra lin. add. C* || 12 deblaſtante *C* || 13 iusta *C* || aetiam *C* || 14 dicantur *C*. *cf. Caes. b. c. II* 30 'in castra Cornelia' *et Plin. h. n. V* 24 'locus castra Cornelia' || 15 ueſtigiuia· Λtucuerbaruſtic *C* || 16 la|aetuſ· *C* || 17 ɢ·] c· *C* || 18 *Verg. Aen. VIIII* 165 || indulgenti ino *C* || 20 non hiſ dem *C* || auſpitiiſ quib; ſpecio *C* || 25 uarii ſubicire fuit Λ· (Λ· *rubro*) attuuſ uaruſ *C* || 26 tu ueronẽ *C* || 27 prouintiã *C* || 28 inlegariani | dicit *C*. *locum ibi frustra quaeras sed cf.* 1, 3 'arripuit imperium' 7, 22 'Varus imperium se habere dicebat, fasces certe habebat'. *igitur intercidit Ciceronis locus, qui extat Liuii est.*

670 SIGNA SV*V*M C · I · deest 'sunt'. NON FVSIOR VLLI T · latior.

672 VICINVS GADIBVS ATLANS tam latum fuit Iubae reg*n*um ut a Gadibus et Atlante usque Ammonis templum, 60u in partibus Tripo|litanis quod inter Syrtes est positum, finiretur.

673 AMEDIO COMMVNIS SYRTIB · A · a meridiana autem parte terminat.

674 AT QVA LATA IACET V · P · *F* · R · qua latitudo, est κεκαυμένη.

675 D*I*STINET OCEANVM separat oceanum.

676 SVFFICIVNT SPATIO subministrant, *ut* est 'sufficit umorem'.

677 *AVTOLOLES* gens ultra Mauritaniam. NVMIDAEQ · VAGI proprium epit*h*eton.

679 INOBS NASAMON harenarum sterilitate inopes. nam abundant naufragiis.

681 MAZAX gens Mauritaniae.

684 ET SOLITVS hoc nomen non dixit, significat aute*m* Tingitanos.

689 HVNC Q · *Q* · S · H · P · A · quando tribunus fuit, nouam rogationem tulerat de publicando regnum Iub*a*e, ut esset prouincia.

692 DVM REGN*VM* T · R · F · dum more regio dominatur aut dum Caesari tribuit regnum.

695 ET QVOD C · N · D · I · quoniam Pompeiana fuit.

698 INFIDVSQ · N · D · Curioni. DVVIVSQ · PRIORI Domitio.

699 FAS VTRVMQ · PVTAT ipse mile*s*, ut sic Curioni quam Domitio fidem non seruaret. 700 NOCTVRNA M · officia.

---

1 sicnaſſum *corr in* signaſſum *C* || ruſiorulliT · *C* || 3 iube *pr C* || 4 regũ *C* || 5 tripo|litatiſ *C* || ſyrtaſ *C* || 9 iacet · PUR · *C* || 10 cecat mene *C* || 11 D (*rubro*) ſtinet *C* || ſeparataſ *C* || 12 ſubminiſtrant · ē · ſuffocati mortem *C* || *Verg. ge. II* 424 || *inter u.* 13 *et* 14 *in spatio V uersuum pictura geographica interponitur cum capite Iouis Ammonis* || 14 *lemma om C* || numidiaeq; *C* || 16 ſterelitate *C* || nam habundant *C* || 18 ᗰata · C (C *rubro*) *C* || 19 et ſolituſ &c& *C* || ſignificat arte | ungitanoſ *C. cf. Plin. h. n. VIII* 54 'principatu Claudii casus rationem docuit .... pastorem Gaetuliae sago contra ingruentis (*sc.* leonis) inpetum obiecto, quod spectaculum in harenam protinus translatum est' *cum V* 17 || 21 fuit *sc. Curio* || quando (N *ex corr*) *C* || 23 prouintia *C* || 24 Dumten TRF *C* || dominaretur *C* || 27 diuiſiſq; priori domicio *C* || 28 utcumq; *pr C* || ipſemileut *C* || quandomitio || 29 Noctrũ[o]fficia *ras. C.*

702 AVDENDO M·T·T· audaci*a* pro muro habetur, ut 'audentes fortuna iuuat'.

703 IPSE PRIOR quam Varus.

704 DVM MEVS EST ante quam se Pompei partibus tradat.

705 ERIPE C·P· proditionis.

708 INDE F· in quacumque parte ste*te*rit, ipsam putat esse meliorem. cui pugna*m* gladiatorum ponit exemplum. 'fatalem' autem 'arenam' dixit, | quod fiant illic fata 61 pugnantibus.

712 DECEPTVRA MALI*S* B·F·R· Virgilius '*ad*spirat primo fortuna labori'.

718 OBSCVRATQ· S·P·S·F· iussit ne aliqui*s* proderet quod ueniebat.

719 HOC SOLVM M·I·A·H·T· timebat ne Curio per timorem cautior fieret.

720 EXIGVA QVI P·P·L· 'exigua' manu scilicet.

721 NVMIDIS A R·S· quoniam praefectus regis fuerat.

722 SIMVLATOR S·B· fingens curam belli sibi commissam.

724 ASPIDAS VT F·C·S·H· ic*h*ne*u*mon.

727 TVTO COMPREHENDIT G· guttura comprehendit sciens in dentibus esse uenenum. unde ait 'letiferam saniem' pro ueneno.

733 EQVITEM LATE D·C· co*git*.

736 INF*ECTAQ*· S·P·*B*·D· ἀπὸ κοινοῦ metuat.

740 ABRV*P*TO M· disperso, non collecto.

742 FRAVDE SVA CESSARE P*ARVM* pro 'parumper'. an 'parum conspecti'?

746 NVMIDAEQ· FVGACES ut dictum est de illo 'ut uictor', sic de his 'fugaces', quasi fugaces.

749 NON TIMIDI P·F· uno metu et timidis fuga et fortibus negata est uirtus.

751 SAXA QVATIT nec saxa quatit nec iubas spargit.

---

1 T·C· audatipro *C* || ut] et *C* || 2 *Verg. Aen.* X 284 || 3 quamuarũ *C* || 5 Eride (de *corr. ex* ra?) *C* || prodicioniſ *C* || 6 inquaſcũq; parteſterit *C* || 7 quipugna gladiatorem ponite *C* || 10 mali *C* || *Verg. Aen. II* 385 || ſpirat *C* || 12 Obſcuratiſ P· *C* || aliquipderet qm̃ *C* || 16 manuſ *C* || 17 Num midiſ *C* || 19 hicnemo on *C* || 21 loe|tiferam ſaniẽ//// (*eraso* m) *C* || 23 D·C·CO·IN·F·S·P·D· *rubro C. forsitan inter u.* 733 *et* 736 *altior hiatus subsit* || 24 Λpoci|nu *C* || 25 ABRVTOm· *C* || 28 numidieQ· *C* || 31 nagataẽ *C* || 32 *cf. Priscianus XVIII* 259 *p.* 341, 15 *H.*

VEXANTIA ORA qu*ae* uexantur, quoniam passiua deficiunt pr*ae*sentis temporis participia.

753 INCERTOQ· P·P·N·S·T· Virgilius 'stare loco nescit'. hoc enim putari signum solet esse uictoriae.

754 FESSA I·C· haec ominosa sunt, illa felicia.

760 CALCARIB· stimulis. Virgilius 'ferrata calce fatigat'.

764 ET SPATIVM I· OB· V·D· ne ad se hostis longius tela dirigeret.

771 SED T·P·M·T· id est non pugnant, sed moriuntur ac pereunt dextera quiescente.

776 TELORVM NIMBO *Virgilius* 'ac ferreus ingruit imber'.

780 QVANTVM P·P·R· Virgilius 'extremi addensant acies'. tantum autem a*d*densatur quantum eos acies con-
61[u] strinxerat | retro cedens. ut Virgilius

'ille pedem referens et inutilis inque ligatus
c*edebat*'.

DENSATVRQ· GLOBVS QVANTVM PEDE PRIMA R·C·G·A· or*do* est: densatur globus, quantum prima acies relato pede giros constrinxit. id est: exercitus erat inclusus, qui se uice m*o*enium in girum constituerat [et in orbem]: qui cum coartarentur ab *h*ostibus, intus se inuicem comprimebant.

781 NON ARMA M·I·L·E·P· Virgilius 'nec turba moueri tela manusque sin*it*'.

784 NON TAM L·T·V·S·M· non uidebat Maurus quod patiebatur Romanus. expirantem qui occiderat ignorabat.

786 ET FERIENTIA TERRAM C· non uidebat.

788 INVISAS DIRE CARTAGINIS V·I·F·N· exclamatio cum indignatione. melius haec pro Annibale quam pro Pompeio qui ciuis est pateremur.

---

1 hora *C* || 2 preſenti tempoꝛiſ *C* || 3 Incertoq·////// *C* || Uirgulſtarelocū *C* || *Verg. georg. III* 84 || 4 putare *C* || 5 illapeliciſ· *C* || 6 Calcarip *C* || *Verg. Aen. XI* 714 || 7 D·] T· *C* || 11 *Verg. Aen. XII* 284 || 12 *Verg. Aen.* X 432 || 13 adenſatur *C* || atieſ *C* || 15 *Verg. Aen.* X 794 || legatuſ· c· *C* *illud cum Verg. Medicco* || 17 Constrinxitgiroſacieſ densaturq: glob· *C* || 18 Obēdenſatur *C* || constri^N^xit iduſ exercituſ *C* || 20 uicem enium *C* || et] *fort.* id est || 21 coarte^a^rentur aboſtibuſ *C* || 23 armā· I· *C* || *Verg. Aen.* X 432 *sq.* || 24 ſint *C* || 28 V·I·] I·A· *C* || 29 indignationēmeliuſ *C*.

791 LIVICA TELLVRE in Libyca.

793 AFRICA NOS POTIVS VINCAT S· bene 'sibi'. modo Pompeio uincit, non sibi.

795 COMPRESSVS S· puluerem quem concitauerat, sánguine suo restinxit.

796 AFFLICTIS A·P·R· Virgilius

'abnegat excisa uitam producere Troia'.

798 ET FORTIS V·C· desperatione multos occidit.

799 QVID NVNC R·T·P· epilogus.

800 VNDE TRIBVNITIA PL· S·A· ipsa rostra arcem dicit tribuniciam.

801 QVID P·I· Caesari prodita.

804 EXPECTANDVMQ· T·B·C·N· quoniam nec scelus quod incitauit aspexit, nec Caesarem potuit uidere uictorem.

805 HAS VRBI M·V·D·S·P· pars epilogi.

806 LVITIS IVGVLO S· AR· P· sicut luitis quod arma sumpsistis.

807 FELIX R·Q·C·Q·A·B·S·L·S·*T*·C·P·*Q*·V·P· felix esse*t* Roma, si dii sic libertatem tuerentur in*te*gram, quem ad modum uindicant l*a*esam.

811 A*T* TIBI N·Q·*N*·P·I·S· ordo: at tibi nos digna damus, iuuenis, merit*a*e praeconia uitae, quod non proderit ista silere.

812 QVIB· OMNE | AEV*I* S·S·F·R· *ut* 'nulla dies umquam 62
memori uos eximet aeuo'. AQVIB· OMNE AEVI S·S·F·R· nescit interitum pati cui per aeternitatem carminis nihil demit obliuio.

814 AVT ALIVM TANTA CIVEM TVLIT I·R· fuit enim et orator optimus et uir fortis et inter arma litteris in*ha*bitauit.

816 PERDITA TVNC VRBI NOCVERVNT S· uult uitium esse temporis, non hominis.

---

1 inliuica *C* || 5 reſtrinxit *C* || 6 *Verg. Aen. II* 637 || 11 tribunitiā· *C* || 13 Exp— *ut p.* 145, 1 isterni || C·] E· *C* || 14 uidere *inter l. add. C* || uictorē/// haſup(ur)bı/// *C* || 16 Luituſ *C* || luituſ *pr C* || 18 *ante* R *est* r *erasa C* || B·] D· *C* || S· C·P· U·U· (S *ex corr., dein spatium*) *C* || ēē roma *C* || 19 ingeram *C* || 21 Atibin · Q·P·S·S· *C* || 24 omne Auſſer· *C* || *Verg. Aen. VIIII* 447 || 25 aeuiſ· ſer· *C* || 28 fuit] fuit enim orator fuit *C* || 29 arator *C* || litteriſ militauit *C. an scrib.* uacauit? || 30 noruer̄· *pr C.*

817 ET OPVM METVENDA FACVLTAS uiro bono metuenda, aut certe quae metuenda faciat.

818 TRANSVERSO M · D · TORRENT*E* T · 'transuerso torrente' * *.

819 MOMENTVMQVE FVIT MVTATVS C · R · i*d est* quoniam cum ipso cuncta mutata sunt.

821 IVS L · INI · N · S · F · E · SILLA POTENS licet largiendo ceteri optineant regnum. nam Silla et alii largiendo sibi fecerunt ius in iugulos nostros. et tamen illi donando et largiendo urbem emerunt ut in ea dominare*n*tur: Curio solus omnium uendidit Caesari, ut Caesar i*n* ea dominaretur non Curio.

823 CAESARI*AE*Q · D · S · quoniam post Iulium Ga*ius* Caesar Augustus gessit bella ciuilia.

824 EMERE OMNES HIC V · *V* · Virgilius 'uendidit hic auro patriam'.

---

1 ET] Etopum · m · F · & *C* || 3 torren · τ | tranſuerſo terrentem moute tuncque fuit · *C* || 4 CR · τ qm̃ cõmiſſo · cuncta *C. cf. A* || 8 opten tarũ · nam *C* || 9 ingugulos *pr C* || domando *C* || 10 urbẽmeruer̃ · *C* || dominaretur *C* || 11 caesarieadominarent̃ *C. an latet* Caesarea [domus]? || 13 Caeſariq; *C* || iuliũga Caeſar *C. cf. Suet. Aug. c.* 7 || 15 *alterum* V *addidi* || *Verg. Aen. VI* 621.

MARCI · ANNEI · LVCANI · CÕMENTORIṼ (*sic · haec atramento, sequentia rubro*) | LIB̃ IIII · EXPLICIT · INCIPIT LIBER V · | MONS OLYMPVS QVIEMINET NVBIBVS · | *sequitur ineptissima Olympi montis et Parnassi delineatio in spatio reliquorum XI uersuum: C.*

LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI V· habitum *a* consulibus in Epiro senatum. senatus consultum *ex* Lentuli oratione de duce Pompeio des*ign*ando. Delphis ambiguo responso Apollinis persuasionem Appi deceptam qui sperauerat se in Euboea regnaturum *in* qua sepultus est. seditionem exercitus Caesaris contione ipsius oppressam et occisos auctores eius. ipsum pr*a*emisso exercitu Brundusium Romam petisse et dictatorem atque consulem creatum Latinas ferias consummasse in monte Albano, traiecisse deinde exercitus in Epirum. tempestatis descriptionem qua uexatus est Caesar, cum furtim noctu nauiculam solus dissuadente nauta conscendisset ad arcessendas reliquias copiarum qu*a*e sub Antonio Brundusi erant. ablegatam *a* Pompeio Corneliam Lesbo*n*. 62u

Lentulus affatur m*a*erentem uoce senatum.
consulitur dubio Phoebi de marte sacerdos.
interea multo fessus iam membra labore
miles deposcit modic*a*e sibi tempora uitae,
quem solita spernit mentis constantia Caesar.
inde petit *t*utus desertae moenia Romae
Brundusiumque celer tenuitque Ceraunia uelis.
hinc fatis fretus paruam conscendere pup*p*em
ausus per noctem solo comitatus Amicla.
Corneliam Magno tutatur insula Lesbos.

---

2 a *addidi ex U* || 3 senatum *suppleui* || consultūlenturio ratione *C* || 4 pompeio defundodel|phiſ *C* || ambiguo responso Apollinis *scripsi ex U:* ambigua reſponſa apollinif reſponſum *C* || 5 Ꝑ ſuaſionem (*prius* ſ *ex corr.*) *C* || ineuboica *C* in euboia *U.* *an* in Euboica [regione] regnaturum? || 6 in *addidi ex U* || 7 occiſos *U* otioſoſ *C* || 8 exercitū brunduſio *C* *emendate U* || 12 naute *pr C* || 15 a *addidi ex U* || leſbo *C* || 16 ARGVMENTUM LIBRI ·V· (*rubro*) Lentuluſ *C.* *uersus sequentes non dispositi sed continua scriptura exarati* || 17 foebi *C* || 21 inde pedituruſ *C* || 22 tenuit quae *C* || 23 pupem *C* || 24 amiclā *C* || 25 *fort.* tutatast· *sed cf. u.* 20 conſtantiā Caesar.

1 SIC ALTERNA D·B·V·P· Virgilius '*cae*debant pariter pariterque ruebant *uictores* ui*ctique*'. [et] quoniam Caesar Massilienses, Pompeius uicerat Curionem.

2 INMACETVM TERRAS pro 'Macetarum'.

4 GELIDOQ· C· ATL· O· mensem nouembrem uel decembrem dicit, quando uirgili*ae* occidunt. 'cadens' occidens.

5 INSTABATQ· DIES QVI DAT NOVA GAVDIA kalendas significat ianuarias.

6 QVIQ· rerum initia proxima religioni semper * * qu*ae* quoniam penes Ianum esse creduntur, hunc primum ueteres in sacrificiis nominabant. a quo et mensis ianuarius dictus
63 est. in cuius honorem | sunt dignitates consulum constitu*tae*. a cuius nomine et ianuae dict*ae* sunt. cui Numa Pompilius in imo Argile*to* aedem fecit, quem Ianum geminum appellauit indicem pacis [id *est* circo] belli*que*.

7 DVM TAMEN E·R·P·V·I· significat congluuiales dies ut ait Suetonius, in quibus quod ante intermissum fuerat gerebatur.

8 VAGOS BELLI PERMVNIA PATRES Gn*ae*us Lentulus et Marcus Marcellus iusserunt *senatores* ad Epirum occurrere. '*uagos*' per belli officia distributa. erant autem cum Pompeio consulares hi: Lucius Domitius Seruius Sulpicius Marcus Cicero Lucius Afranius Publius Scipio Ap*p*ius Claudius et Varus, qui auxilium ferente sibi Iuba in Africa occiso Curione triumphauit, et Marcus Bibulus.

11 OSPES INEXTER· A·C·T· bene '*h*ospes curia', non

---

1 *Verg. Aen. X* 756 || sedebant *C* || 2 ruebant v v (v v *rubro*) et *C* || 5 gelidoq; ceatleo *C* || decemb[r]em *cum ras. C* || 7 diẽquidadnullagaudia· k̶l̶ *C* || 8 ianr͠ſ *C* || 9 quoq: *C* || religioniſ *CD*ᵇ || semp queqm̃ *sic spatio* VII *fere litterarum uacuo relicto C. num* semper sunt colunturque? || 10 poeneſ *CD*ᵇ || 12 conſtitute (ſt *ex corr*) *C* || 13 numma *C* || 14 argileo *CD*ᵇ. *cf. G. A. Beckeri antiqq. Rom. I p.* 254 *sq.* || 15 idcirco belli *CD*ᵇ. *cf. Liu. I* 19, 2 'Ianum ad infimum Argiletum indicem pacis bellique fecit'. idcirco *uidetur glossema uerborum* in imo Argileto *esse* || 17 ſuętoniuſ *C; em. D*ᵇ || *Suet. fr.* 115 *p.* 159, 1 *Reiffersch.* || 19 uelli *C* || pat*reſ *ex* patereſ *corr C* || gneus *C. immo* L. Cornelius P. f. *fort. scr.* Cornelius || 20 marcuſ *C: immo* C. Claudius M. f. *fort. delendum* m̃. || senatores *et* 21 uagos *suppleui* || 21 per] *fort.* propter || 22 conſulareſ Kalluciuſ domiciuſ *C: in quo* K *admonet eius notae qua in Adnotationibus singula scholia inter se distinguuntur* || 23 publiuſ: *cf. Drumanni hist. Rom. II p.* 44 || apius *C* || 24 et maruſ quiinauxilium ferenteſ ibi *C. Varus praetorius fuit, non consularis* || 26 osbes *pr C.*

'hospita' ut Virgilius 'bellum o terra hospita portas'. quae enim in ES exeunt secundum regulam communia sunt, nam femininum amittunt. et est ordo: hospes curia in externis tectis rerum audiuit secreta.

12 NAM QVIS CASTRA VOCET definitio.

13 VENERABILIS ORDO senatorum.

14 NON MAGNI PARTES SED MAGNVM I·P·E· non partes Pompei sed in partibus senatus esse Pompeium.

17 INDOLE SI DIGNV*M* L· 'indole' cremento. si indole Latia d*ignum* et priscum robur animis *inest.* indoles est spes uel uirtutis uel originis: Virgilius 'tanta dabit indole dignum'.

20 SED VESTRE FACIEM C·T· curia nos solos uidet senatores, licet alios sibi fecerit Caesar.

23 NAM VEL I·P·G·S·VR· septemtrio enim ita ponitur ut quasi plaustrum uideatur.

24 VEL PLAGA Q·T·C·V·*A*·N·P·N·*N*·I·C·S· zonarum mediam significat qu*a*e κεκαυμένη appellatur, quae inhabita*bi*lis est pro*p*ter solis ardorem ideoque eam 'clausam uaporibus' dixit. quae pares noctibus dies habet, quoniam [in] media semper plaga est. tantum est enim illic * * caelum, qua*ntu*m est supra. ita fit ut pari signorum cursu dies illic et noctes gubernentur *a*equales. nam in aliis mundi partibus, | quoniam mundus in oui modum constat, pro 63u qualitate caeli dies noctesque et minuuntur et crescunt.

25 NEC INIQVOS * * *

28 * * *VEI*OSQ· CAMILLO Italiae ciuitas ubi Camillus exsul fuit, postquam ex eius uictoria male diuiserat militibus pr*a*edam, accusatus a Saturnino *tribuno* plebis pecuniaque

---

1 *Verg. Aen. III* 539 || 2 po^r^taſ *C* || 3 femininũinamittunt *C. an scr.* femininum non a*d*mittunt? || 9 digna· *C* || 10 latia id priſcum *C* || animiſ indoliſẽ· *C* || 11 *Verg. Aen.* X 826 || dab//// indole *C* || 13 c· (*rubro*) &curia || 15 NAmuel lip (*seqq. rubro:*) C·SUR *C* || 17 A *et* N (*tertium*) *om C* || 18 quececam ume | ne *C: corr D*ᵇ || inhabitaliſẽ *CD*ᵇ || 19 proter *corr. ex* p̄ter *C: corr. D*ᵇ || uaborib; *pr C* || 20 in *eicio* || 21 illiccaelum quã eſt *CD*ᵇ*: hiatum notaui. cf. Plin. n. h. II* 81. 176. 180 || 22 itaſit ut *C: em. D*ᵇ || 24 in oui modum: *alia ratione etiam 'Varro mundo ouum comparauit' in Tuberone logistorico ap. Probum ad Verg. ecl. p.* 19, 1 *Keilii* || 26 Neciniquoſ uſq: camillo *C: hiatum indicaui* || 27 ubi: *in errorem Lucanus scholiastam induxit, cf. Liu. V* 43, 6 'Ardeam ubi Camillus exulabat' || 28 eiuſ *i. e. Veiorum urbis* || 29 aſciturnino plebis peculiaque *C. L. Apuleium Liuius V* 32, 8 *et ceteri cognomine omisso dicunt.*

multatus. hic fusis Gallis obsidione Capitolium liberauit. qui superfuerunt Romani propter inopiam Veios migrare et urbem paratam occupare *uoleba*nt retentique a Camillo noue urbem restituerunt.

32 CVRIA SOLOS I·V·P· curia dicta propter quod post bellum Sabinum, cum facta pace in unum Romanus et Sabinus populus conueniret, sic a Curibus qui Sabini erant siue propter curam rei public*a*e hoc nomen inuentum est. significat autem Marcum Antonium Quintum Cassium tribunos plebei, Gaium Curionem Mar*cum* C*a*elium qui cum Caesare senserunt.

34 QVISQVIS NON EXOLAT HI*C* EST Antonium, Cassium et Curionem dicit qui tunc Caesaris senatores. inde in urbe dicit exilium ubi ipsi non sunt.

35 LONGAQVE I·P·Q· culpam suorum et suam per tempus excusat.

37 EN TOTIS V·O·H·P·S· pro amissa Italia totus nobis est orbis.

38 HOSTIS INVNDIS OBRVTVS I· Vulteius ab Octauio superatus.

42 SPEM VESTRAM PRESTATE DEIS si causa libertatis hostem fugimus, fortiore animo collecti pro eodem libertatis *s*igno stamus, maxime cum uictores simus. ideoque subiungit 'spem uestram pr*a*estate deis'.

45 VOS QVŌRVM FINEM N·E·S·P· '*h*is ego nec metas rer*um* nec tempora pono'.

49 POPVLOSQVE MERENTES dignos uel militantes.

50 FOEBEIA DONIS EXORNA*TA* RODOS *Rodos* dict*a* ab speciosa uirgine quam Sol adamatam conpressamque trige-

2 p̄ter inopiam *C* || 3 paratam *cf. Liu. V* 50, 8 'ut relictis ruinis in urbem paratam Veios transmigrarent' || occupare· (occuparū· *pr. m.?*) recentiq: *C* || nouemurbæm *C* || 7 conueniret & ſic *CD*b || 9 ſignificata anī *C* || quiquintum *C* || tribunum plebem || 10 marceliū qui *C* || 12 hieſt· *C* || 14 ipſi n̄ſ· *C* || 19 abactanio *C* || 21 dehiſ *C* || 22 proeadem libertatiſ agnoſcimuſ maxime *C*. *fort. fuit* pro eadem causa pugnabimus *sscr.* libertatis || 23 uictoreſ ſumuſ *C*. *conicias* ultores *cl. A, sed cf. u.* 37 *sqq. et schol. V* 'quia dii uobis praestitere uictoriam, ipsis debetis ut speretis cuncta meliora' || 24 preſtate dedit· *C* || 25 *Verg. Aen. I* 278 || iſ.go necmetaſa pnec *C* || 26 *addendus erat u.* 279 'imperium sine fine dedi' || 28 donisexor· N·A· (*rubro*) | rodoſ dici abſpecioſe *C cf. ad p.* 155, 6. *num* ab speciosae [formae] uirgine?

min*ae* prolis fecit matrem, Ialisi Camiri Lindi, a quibus condita oppida cognominata sunt. donis autem senatus exornata est. *PHOEBEIA* Rodos insula Soli*s* dicta. 'potentem' uero dixit, quoniam primi Rodii in re nautica semper fuerunt.

52 TAI*G*ETI montis Laced*a*emoniae. 51 GELIDIQVE INCVLTA IVVENTVS Laced*a*emonios significat.

53 MASSILIAEQ· SVE D· LIBERA F· | propter quod Caesari bene restiterant, libertas Phoc*ae*ae data in honore coloniae. 64

54 Sadala Ponti rex. COTIN regem T*h*raciae.

55 DEIOTARVM Cappadoci*a*e regem. TRACINPVLI*N* alii regem T*h*raciae, ali ciuitatem dici uolunt.

57 SCEPTRIFERO PARERE I· in pr*a*eterito Iuba in secundum gentium Africae imperium optinebat, nunc senatus auctoritate imperium accepit.

58 ET TIBI NON FIDE GENTIS D·R· ordo hic est: et tibi permissum est cingere crines Pell*a*eo diademate, [non] dignissime regno infid*a*e gentis o Ptolomaee.

61 SEVVM IN POPVLOS P·A·E· τῆς Αἰγύπτου.

63 ACCESSIT MAGNI I· Cleopatra consors erat regno fratri*s* sui. auctore senatu societate cedere iussa est imperandi, licet pater ita reliquisset, ut Ptolom*a*eus sororem sortiretur uxorem. cui sorori simili sceler*e* regnum abstulit quo et Pompeium puniuit et eripuit nefas Caesari. nam nisi Pompeium occidisset, hoc scelus Caesar commisisset in generum.

REGNVMQ· SORORI EREPTVM EST dum a senatu huic decernitur regnum Alexandriae, ereptum est regnum sorori, et eadem uice ab Ptolom*a*eo ereptum est socero nefas, hoc est Caesari, quoniam Pompeium Ptolom*a*eus occidit.

.65 QVE CVM P·D· arma. 66 CASIBVS INCERTIS dubii quis uictor esset futurus.

1 matrẽinalisiisameripinda quibus *C* || 3 estrodos solidicta *C* || 4 inrẽnautica *C* || 5 taietimontes *C* || 6 iuneneus donis· exornata lacedemonios *C*. *deleui emendationem ad p.* 154, 28 *pertinentem* || 7 massilięq; ·fue D· *C* || 8 restituerant *C* || focedata inhonorecollonię· *C fort.* in honorem *sed cf. ad p.* 51, 1 || 12 t*racię *ex* tircię *corr C* || 13 Inpreteritumiuga *C* || 15 *fort.*˜imperium [plenum] || 18 ptolomeę *C* || 19 P·A· (*rubro*) &esenatum *C* || 20 Ueopatra *C* || fratrisui *C* || 23 similis celerregnum *C* || 25 scęlus *C* || 26 erectum ẽ· *C* || 28 ab ptolomeo erectumẽ *C* || 30 sasibus *pr C*.

68 APPIVS EVENTVS Appii Claudii filius Appius Claudius Censorinus qui iussu Pompei Gr*a*eciam tuebatur iam abolitam Poetici oraculi fidem uoluit experiri. quippe ab eo adacta uates descendere in specum respondisse fertur de bello consulenti 'nihi*l* a*d* te hoc Romane bellum pertinet: Euboeae Coela optinebis'. Coela autem uocant Euboicum sinum. ita Appius perplexa sorte incertus discessit.

71 HESPERIO TANTVM QVANTVM SVMM· E·C· Iouis scire uolens quae pars terrarum media esset, alteram ab oriente aquilam, alteram ab occidente misit, ut pari uolatu aduersum tendentes iter ibi consisterent ubi obui*ae* sibi fact*ae*
64^{u} essent. quae sibi | hoc in loco occurrerunt ubi Delphicum est oraculum, eoque umbilicus terrae dictus est. in diluuio propter illud diuinum specus hoc cacumen solum eminuit. cuius experimentum Apollinem fecisse poeta dicit, sed alii dicunt pecus ibi perdidisse pastorem et hoc per puerum casu in hunc demissum accepta diuinitate inuenisse, unde ad posteros fides diuinitatis est facta. post institutum ut uirgines eo demit*t*antur diuinaturae. qu*ae* ex utroque numine creduntur sacra*m* insaniam capere, unde est 'Delphica T*h*eban*ae* referunt trieterica bacc*ae*'. Parnasus autem mundi dictus umbilicus. Parnasus mons Phocidis de quo Statius 'audiit et medius caeli Parnassus'.

74 DELFICA TEBANI R·T·V· idem est Liber qui et Apollo et Sol. ut Virgilius

'ad Phoebi nondum patiens inmanis in antro
baccatur'.

inde in eorum sacris erat phoebadum baccarumque conuentus.

1—7 *ex Orosio VI* 15 *p.* 417 *Hau. descripta adiectis* 1 'Appii Claudii filius' || 2 cenſurinuſquiiuſ ſu (*ex* ſi *corr.*) *C* || gretiam *C* || 3 poetici *seruare quam* Pythici *corrigere malui, quoniam in eodem siue uitio siue scribendae* y *ratione Bernensis Orosii codex CXXVIII s. X consentit* || 5 nihiaте hoc *C* || 6 cęla optinebiſ Caela *C* || 7 incertus sorte *Orosius* || 8 iouiſ: *cf. ad p.* 35, 17 || 11 ubioᵇuie *C* || 12 sibi] ſe *C* || delficum *C* || 13 umbilicumт̄rę dictum *C* || 14 p̃ter illud diuinum ſpecuſ *C. seruaui neutrum, quamquam statim* 17 in hunc *masculine dicitur* || 15 cuiuſ (*alterum* u *ex corr.*) *C* || appollinem *C* || 17 dimiſū *C* || 19 eodimitantur *C* || 20 ſacrainſaniam rapere *C* || *Luc. V* 74 || delficatebanerefcruntur t/////eterica uacce· *C* || 22 focidiſ deq͛ſta | ciuſ (q͛ *corr. ex* co) *C* || *Stat. Theb. I* 118 || 24 quietampollo *C* || 25 *Verg. Aen. VI* 77 || 26 adfoebi *C* || 28 focbia | dumuaccarum que *C*.

78 VNOQ· IVGO PARNASSE L· quoniam dixerat 'gemino petit *a*ethera colle'.

79 VLTOR IBI EXPVLSAE PREMERET CVM V·P·M· Apol*l*inem dicit ui*n*dicem ma*t*ris. et est ordo: pa*r*tus expuls*ae* matris. 81 CVM RE*G*NA TEMIS quo tempore.

83 VENTOSQVE LOQVACES per homines loquaces, non per se.

85 VATES IBI F·A· tunc.

87 CECAS INCLVSVM H·C· illam r*em* habitare: Virgilius 'atque humilis habitare casas'.

89 AETERNI SECRETA TENENS sciens.

91 CONTACTVMQVE FERENS H· dum se uati infundit.

92 SEV CANIT F·S·Q·I·*I*·C·F·F· ut 'potens'. et bene expressit unde sit appellatum fatum, cum dicit 'canendo'. fatum enim uocatur quasi dictum. aut quod canit iam scriptum est et alienum est: aut ex eo quod canit fatum fit, ut non alienum decretum dicat sed ipse decernat.

93 FORSAN T·I·R· ordo: forsan Cirr*ha*ea per antra exit pars magna Iouis terris regendis inserta, qu*a*e orbem sustinet libratum uacuo aere.

95 TOTIVS | P·M·I·C·P·E· ET AETHEREO T·C·T· forsan 65
sc*ilicet* illud, inquit, antrum terrae umbilicus est, quod inde aer exiens caelo conexus terras suspendit. huic loco congruit quod Virgilius dixit 'spiritus intus alit' et 'deum namque ire per omnes *terrasque tractus*que m*aris*'.

98 HVMANAM FERIENS ANIMAM S· bene 'sonat', quasi anima corda sit, Apollo qui feriat plectrum. ORAQ· VATIS SOLVIT 'soluit' in uerba, ut 'sic fatis ora resoluit'.

100 CEV SAXA VAPORA*T* CONDITVS I· ordo: ceu fremens Typhoeus Campana saxa uaporat aeterna mole Inarimes circumdatus. INARIMES τῆς Ἰναρίμης.

---

1 parnasso (*altero* s *corr. ex* o) *C* || dixerat *u.* 72 || 3 Vltoribuf expulsa E premeret cum ·Q·P·I·m· appolinem *C* || 4 iudicem maris *C* || patas *an* patus *incertum C* || 5 Cumremcuius *C* || 8 Vatempsi F·A· *C* || 9 inclusus *C* || illama *C. conicias* illuminas *cl.* 'caecas' || *Verg. ecl. II* 29 || 12 Contractumque feren ·s·h· *C* || 13 potens *scil. u.* 91 || 14 factum *C* || 15 aut] dicit *C* || 16 fit] fit *C* || 21 P·E· *non* P·A·E, *itaque* PERANTRA *iunctum legebat C* || Eτ *in rasura C* || forsanse illud *C* || 22 umbilicum *C* || 24 *Verg. Aen. VI* 726 *et ge. IIII* 221 *sq.* || 25 omnes T·T·Q·m· *C* || 26 S·] N *rubro C* || 27 appolloquis *C* || 28 ut *Verg. ge. IIII* 452 || 29 uapora *C* || fraemens tifoeus *C* || 30 saxa *ex* xaxa *corr C* || 31 tef ina|rimef· *C*.

103 ABHVMANI SOLVM SE LABE FVRORIS V· ut futura audias, non ut malas contra aduersarium preces effundas. item iniustas preces non dignatur accipere. tanta est reuerentia religionis, ut ad salutem hominum non uocata ueniant, ad pernitiem nec coacta descendant numina.

105 NAM FIXA CANENS MVTANDAQVE NVLLI M·O·V· inmutabilia prohibet obtare, non enim illic uota proueniunt, sed fata dicuntur.

106 IVSTISQVE BENIGNVS SEPE D·S· iustis benignus, iniustis contrarius.

107 SEPE DEDIT SEDES TOTAS MVTANTIBVS VRBES· VT TYRIIS Delphicum oraculum responso dicit*ur* quibusdam populis demonstrasse ut relictis urbibus suis sedes mutarent, quod fecerunt Tyrii. item aliis quem ad modum hostes uincer*ent*, ut Atheniensibus qui ad naues iussu oraculi confugerunt et deinde aput Salamina opes Xerxis nauali proelio superarunt. respondit enim Themistocli Atheniensium duci ut nauali bello potius dimicaret, quo posset uictoriam reperire. ait enim muros ligneos debere facere. *Th*ebanis finem sterilitatis terr*a*e ostendit.

108 V*T* TYRIIS Cadmus qui boue*m* secutus est.

111 NON VLLO SECVLA DONO NOSTRA CARENT MAIORE DEVM QVAM D·S·Q·S· omnia, inquit, bona adfluunt s*a*eculis nostris praeter quod clausa sunt haec templa. Inter 'do-
65^{u} num' autem | et 'munus' hoc interest: donum deis damus, munus hominibus. Virgilius de hominibus 'munera nec sperno'. de diis

'si qua tuis umquam pro me pater Hirtacus aris
dona tulit'. item de hominibus
'munera quae patriis ad me portatis ab oris'

---

1 Abnumaxi *C* || 5 per xitiē· (per *ex* pem *corr*) *C* || xec coacto descendent *C* || 9 benignas *C* || 11 totes *C* || tirrus *C* *cf. ad schol. X* 180 || 12 Delficum *C* || dicit *C* || 13 demonſtrare *C* || 14 alii *C* || uinceret *C* || 16 salaminiaopes xæssis *C* || 17 temixto di *sic C* *cf. ad p.* 12, 1 || 19 lȷneos (ȷ *ex corr.*) *sic pr. m. C* || facerenobis finem sterelitatis *C* || 21 Vtri|us *C* || bouem] uolo *C* || 22 Nonnullo *C* || carenta maioræ *C* || 23 adfluant *C* || 24 *sq. cf. Donat. in Ter. eun. V* 8, 27 [*Fronto*] *de differentiis p.* 278 *Nieb.* || 25 autem *om* D^{b} || donum dies *C: corr* D^{b} || 26 *Verg. Aen. VII* 261 || 28 *Verg. Aen. VIIII* 406 || siquantuis *pr C* || paт̄ his acus///aris (s *eras.*) *C* pater Hyrtacus aris D^{b} || 30 *Verg. Aen. XI* 281.

et Terentius 'munus nostrum ornato uerbis'. de diis

'ad Venus aet*h*ereos inter dea candida nimbos
dona *ferens aderat*'

et ipsa cum mortali filio adfert dicit 'promissa coiugis arte munera'. ⸿ sensus autem hic est: nullo maiore caelitum dono priuata sunt nostra saecula quam quod Delphica oracula siluerunt.

113 POSTQVAM REGES TIMVERE FVTVRA alii Xerxem uolunt intellegi, alii uero Alexandrum Magnum. sed proprie Neronem tangit: qui cum consuluisset oraculum, respondit huic numen 'ego parricidis non respondeo', Nero enim matrem suam occiderat. hoc dicto confusus oraculum consuli uetuit, ne quis imperatorum inquireret fatum et ei*s* insidiaretur, aut ipsius Neronis ne quis inquireret fatum.

115 CIRREE MERENT VATES zeugma: non. TEMPLIQVE FRVVNTVR I· gaudent magi*s* sacerdotes silentio templi.

117 NVMINIS AVT POENA EST M·I·R·A·P· ex quo, inquit, non consuluntur Delphica oracula, si aliquis deum se aperi*t* uati, aut moritur ut poenam det numinis recepti aut pro pretio moritur, ut quoniam sentire deum meruit hoc morte emerit. alii sic intellegunt, quoniam si quid uates aduersi adnuntiauerint occiduntur. ergo h*a*ec ipsa mors aut poenam dat aut precium diuinitatis, quoniam solus futura cognouit et idcirco morietur diuinam scientiam consecutus. NVMINIS AVT POENA EST M·I·R·A·P· ordo: numinis recepti mors inmatura aut poena est aut precium.

118 QVIPPE STIMVLO FLVCTVQVE reddit causas quare moriantur.

117 NVMINIS AVT POENA EST M·*I*·R·A·P· [numinis] aut poena est uirgini ipsa mors *si* inuita descendat aut precium si uolens hoc fecerit.

---

1 *Ter. eun.* 214 || ornate *C* || 2 *Verg. Aen. VIII* 608 || aduenis *CD*[b] || aeterneos *C: corr D*[b] || interdua *C* inter duo *D*[b] || 3 dona F·A· *C* || 4 aufert *C* || *Verg. Aen. VIII* 612 || 4 coiugiſ arteminerua *C* || 6 delfica *C* || 7 siluer̃ *pr C:* siluerant *corr C* || 8 alii sersent *C* || 9 alexandrom *C* || proprię *C* || 11 hocnom̃ ego *C* || 12 consiliu& uit *C* || 13 imperatorium *C* || &ei *C* || 15 Cirree] Cirre F· *C* || Zeumañ· *C* || 16 magi *C* || 18 Consuluntur (C *ex corr.*) delfica *C* || 19 coeperipati *C* || autpoenã dat *C* || 20 p̄tio *C* || 21 quid *corr. ex* quit *C* || 22 adnunciauerint· *C* || hoc *C. fort.* hac ipsa morte || 24 moriaetur *C* || 29 I· *suppleui* || 30 mors inuita *C.*

119 CONPAGES HVM· *LABAT* quoniam dixerat 'fluctu'. [conpages humana labat].

121 INMOTOS TRIPODAS 'tripodes' dictum eo quod tribus rebus ueritas constet |

* * * * *

66 (192?) ** *quod de* sorte Ap*p*i nihil dictura esset, uel quod continuo exposito deo moreretur.

195 SOLVSQVE QVIETEM E·V·L·C·T· 'quietem' *non* requiem sed mortem dicit, ut est 'olli dura quies oculos'.

196 VASTA CONVALLE fossa busti.

200 SVPPREMA RVENTIS IMPERII zeugma: cur aperire times.

203 AN NONDVM NVMINA TANTVM D·N· an quo cumque fit, in tempore accipit fatum?

204 ET ADHVC DVBITANTIBVS ASTRIS P·D·C· secundum mat*h*ematicos qui dicunt omnium fata sideribus contineri. Virgilius

'adque deos atque astra uocat crudelia mater'.

205 TOT FATA TENENTVR in incerto namque cursum suum habent.

206 VINDICIS AN GLADII F· mortis Pompei. PENASQ· FVRORVM scilicet ei*us* qui bellum ciuile intulerit.

207 REGNAQ· ADVLTORES ITERVM R·B· Iunius enim Brutus Tarquinium Superbum regno expulit. ex cui*us* hic Brutus origine *post* quingentos annos parentum imitatus inlustriam, qui Caesarem in senatu interemit.

210 PROSILVIT saltum dedit. NEC CVNCTA LOCVTAE quae sciebat.

211 ILLE FEROCES TORQVET A·O· Virgilius

'ardentis oculos intorsit lumine glauco'.

---

1 h·u·m·l· *C* || fluctum *C* || 2 lebat *pr C* || 3 cripodaſ· *C* || 4 constat *pr C* || 4—5 *hiatum notaui. quaternionis VIIII* (*f.* 65—70) *scheda altera simul cum septima deest defuitque iam eius aetate qui numeros singulis schedis inscripsit saec. XV aut XVI* || 5 sortes apinihil *C* || esset] ·eẽ· & *C* 7 non *inserui* || 9 *Verg. Aen.* X 745 = *XII* 309 || 14 *fort.* accipis || 16 matē uticos *C: em D*ᵇ || 17 *Verg. ecl. V* 23 || 21 fortispom pei· *C. an* sortis? || 22 eius] & *C. an delendum?* || 24 excius *C. an* ex eius? || 25 origine | quingentos *C. ductum ex Cic. or. Philippica I* 6, 13 || induſ triam quecaesarẽ *C. nomen* inlustria *adhibitum etiam p.* 205, 27. *ceterum fort. intercidit nomen quo* que *referebatur* || 29 *Verg. ge. IIII* 451 || 30 glauio *C.*

212 TOTOQ· V·C· LVMINA torquet.

214 STAT NVMQVAM F· non una figura. Virgilius

'non uultus, non color unus,

non comptae mansere comae'.

215 NEC QVI SOLET ESSE TIMENTI pallor duobus modis fit, aut timore aut furore.

216 TERRIBILIS S·P·I· duobus modis fit pallor, timore et furore. NEC FESSA QVIESCVNT C· V*irgilius*

'rabie fera corda tument'.

217 SED VT TVMIDVS BOREAE P·F·P· ut mare post tempestatem quietum non est.

219 DVMQVE ALVCE SACRA QVE V·F·R·A·V·I· philosophi tradunt ·CCCLX· luces esse et hanc esse uulgarem qua nos utimur. item duae sunt luces, una animi, alia oculorum. 'sacram' ergo dixit animi, 'ad uulgare *iubar*' communem solem, qui omnia diuulgat cum exierit.

220 MEDIAE VENERE T· inter illud et hoc lumen.

222 TVNC PECTORE VERVM F· ET A·T·F·R·F· quo*a*d 66u
non dixerat.

224 VIXQVE REFECTA CADIT relicta a deo moritur, aut cadit quoniam *quod* steterat, non hominis erat sed numinis.

225 AMBIGVIS SORTIBVS obliquis.

226 IVRE SED INCERTO MVNDI in incerto rerum statu sperauerat se posse regnum C*h*alcidicum 'subsidere', hoc est inuadere et tenere: ut est 'deuictam Asiam subsedit adulter'. unde et 'subsessores' dicuntur qui ad insidias conlocantur. ⁋ SVBSIDERE fundari conlocari.

228 HEV DEMENS NVLLVM BELLI SENTIRE F· ut cum mundus ipse bellis agitetur, spes e*i* s*i*t inmunem esse, cum non liceat sine morte.

232 SAXOSA CARISTOS urbs E*u*boe*ae* [in Campania] uel insula ubi est genus marmoris uiridissimi.

---

1 totoq: uolumina *C* || 2 *Verg. Aen. VI* 47 || 3 unus ·N·c·m·c· *C* 5 quis solet *C* || 7 I·] T· *C* || fit pauor· *C* || 8 quiescunt v (*haec l. rubro*) Rabie færa *C* || *Verg. Aen. VI* 49 || 12 aluces *C* || philosophia radunt *pr C* || 13 ·c·c·c·Lx· *C* || 14 ducefunt *C* || 15 iubar *suppleui* || 17 uener& *C* || 18 tripodas foebi *legebat C* || quod *C* || 21 qm̃ steterat *C* || 24 calcidicum *C* || 25 *Verg. Aen. XI* 268 || 26 adulterum deexsub|sessores *C: em D*b || 29 mund *sic C* || fpefẽ inmunem· *C* 31 urbfebo ·c̃e· incāpania *C* || uel insula] *fort.* insulae.

233 ET TVMIDIS INFESTA COLIT Q · N · RAMNVS haec Ramnus dicitur Nemesim colere, quae superbos persequitur. et est urbs Attic*a*e regionis. de qua Terentius 'Ramnusium se aiebat esse'. ‖ INFESTA COLIT Q·N·R· ibi colitur Nemesis, quae mori effecit *A*egialeum Adrasti filium, quoniam gloriatus erat solum se *e* bello T*h*ebano rediise. unde Adrasti*a* Nemesis appellatur.

234 FERVET QVA GVRGITE P· inter Cariston et Ramnun scilicet.

235 E*V*RIPVSQ· TRAHIT CVRSVM M·V· inundatio maris in terras. ergo hic Euripus qui est in regione Bo*e*otiae naues trahit in Aulida. C· MVTANTIBVS VNDIS quoniam cum in rectum trahi debere*nt*, natura Euripi flectuntur. reciprocae enim illic und*a*e sunt.

236 ADINIQVAM CLASSIB· AVLIN quoniam Gr*a*eci nauigantes ad Troiam ibi diu contrariis flatibus steterunt.

67 238 ALIVM LATVRVS INORBEM in orientem.

239 CVM PROPE FACTORVM TANTOS P·P·C· cum prope auertere dei fatorum prospera.

241 TIMVIT TENTORIA DVCTOR P·S·S· timuit ne *a*ut moreretur aut relinqueretur. aut timuit ne perderet.

244 CLASSICA PAVLVM INTERMI*S*Sa S· pax modica mentes otio commutauit.

245 CLAVSVSQ· *ET* FRIGIDVS ENSIS in uagina conditus nec calens sanguine.

246 SEV PREMIA MILES D·M·P· per auaritia*m* non tenet fidem. DVM MAIORA PETIT ut parum esset inpunita scelera admittere, nisi et carius uendidisset.

248 ET SC*E*LERE IMBVTOS maculatos ciuili sanguine.

---

1 haecrāNos dr̃ nemesi incolere *C* ‖ 2 Nemesis incolere *D*ᵇ ‖ 3 terentius *C: em D*ᵇ. *Ter. Andr.* 930 ‖ 4 setuebat ẽe· *C: em D*ᵇ ‖ Inresta *pr C* ‖ 5 efficit egialeN *C* ‖ 6 erat *scil. pater* ‖ adrafti ne|mesis *C. an* Adrastin*e*? ‖ 8 Furuet *C* ‖ &ram non *C* ‖ 10 Eripusq: *C* ‖ 11 bo&iae· *C* ‖ 12 montan|tibus *C quod putabam* mutantibus (c· *above*) *esse* ‖ 13 deber& *C* ‖ 15 clausib; *C* ‖ 16 *sequitur in ima pagina figura Euripi male topographica, quam exempli causa ut arte lithographi exprimatur curabo* ‖ 17 latorus *C* ‖ in] hi *C* ‖ 18 P·P·] F·P· *C* ‖ propriauertere *C* ‖ *fort.* per prospera[cursus] ‖ 20 neutmoreretur (o *ex corr.*) *C* ‖ 21 *fort.* proderetur *cl. u.* 249 *sqq. nisi* fructus scelerum *intercidit* ‖ 22 intdlisa S *C* ‖ 26 perauaritia NON *C* ‖ 27 ptit *C* ‖ 29 Etſdere *C* ‖ imputos *pr C* ‖ maculatus *C* ‖ sanguini· *C*.

249 *H*AVT MAGIS EXPERTVS DISCRIMINE CAESAR I · V · nullo alio periculo didicit Caesar quam non tutum culmen tenuisset, sed periculosum.

251 STARETQ · SVP*ER* TITVBANTIA FVLTVS sustentatus.

252 TOT RAPTIS TRVNCVS MANIBVS truncatus, ut nec suo uti gladio posset.

253 QVI TOT GENTES IN BELLA TRAHEBAT ἀντὶ τοῦ qui se dominum putabat exercitus, agnouit se esse in eius potestate.

255 NEC PECTORE T · I · L · non occulto consilio.

256 NAM QVE DVBIAS CONSTRINGERE MENT · C · S · dubias, inquid, mentes qu*ae* solet causa reuocare, nunc non reuocat. duae sunt autem causae quae reuocant: dum timet miles imperatorem suum, a quo ipse metuendus est, et cum unus quisque solum se iniusto grauari credit imperio et queri alis tacentibus erubescit. hic ergo nunc haec causae non retinent milites, simul enim queruntur. et est ordo: nam qu*ae* dubias constringere mentes causa solet, haut retinet.

258 SEQVE PVTAT SOLVM REGNORVM I · G · dum inuicem putant iniustis grauari unum se et omnes hoc idem pati singuli cogitare non audent.

259 QVIPPE IPSA METVS EXSOLVERAT A · T · S · nam quod unus facere timere*t*, id turba prouocauit excluso metu.

260 QVICQVID MVLTIS PECCATVR I · non quod nefa*s* sit multos punire ob admissum *scelus* sed quod uindicari non possit, dum se tuetur multitudo uiribus suis. quoniam nulla in turbam uindicta *est*, | innocens fit sic iam multitudo. 67ᵘ

261 LICEAT DISCEDERE CAESAR A · R · S · ‘a rabie scelerum’ ut desertio militiae excussetur.

263 HIS FERRVM I*V*G · ἀντὶ τοῦ hostem. ANIMASQ · EFFVNDERE V · ‘anim*ae* uiles’ quas perdere non uerearis, ut nos. dicit autem: non uincendi causa sed nos potius con-

---

1 Ut magis &ptus *C* || 2 nontotū *C* || 4 sub *C* || 6 antitu qui sed omnium *C* || 10 constringerceē · c · s · *C* || 14 &quaerialis *C* *cf. ad p.* 203, 17 || 15 haec causę *sic C* || 16 quaerunt · *C* || 17 ãut *C* || 19 cogt///atre *corr. ex* cortr*tie *C* || 21 ipſam|eius & solucrat A · T · O · I · *C* || 22 timere idtur ba *C* || exclusa *pr C* || 23 nefaſit *C* || 24 admissum sed *C* || 25 cum *C* || 26 uindictã (*om.* est) *C* || fitſ ıxiam *C. fort.* fit noxia || 29 IVG ·] I · C · *C* || antitu *ut p.* 164, 9. 29. 31 *C, et sic semper in codice scriptum teneto, nisi aliud adnotauero* || Effendereb; quaſ *C* || 30 anime uiles *post* utnos *C*.

sumendi bella continuas, qui post uictorias ad bellum ciuile festinas.

264 QVOLIBET HOSTE PARAS etiam ciuili.

265 ERIPVIT extinxit. PARTEM D·H·B· zeugma: eripuit.

266 TOTOQVE EXERCITVS ORBE propter unius uictoriam omnes damnamur morte. uincendo Caesar exercitum perdidisti, maiore detrimento uicisti quam si perderes.

268 QVID IVVAT ARTOIS qu*ae* praemia consecuti sumus? RODANO RENOQVE S· ἀντὶ τοῦ Gallis.

270 CEPIMVS EXPVLSO PATRIAE C·T·S· anastrophe: cum cepimus tecta patriae.

273 PAVPERTATE PII quasi hoc nos excuset ab scelere, quod nihil consecuti sumus. ⁋ PAVPERTATE PII qui pauperes uiderit, pios credit.

274 QVID SATIS EST SI ROMA P· quam tibi iam cepimus.

276 VSVS ABIT VITAE nulli anni supersunt, quibus pax bello qu*ae*renda sit.

277 ADMORTEM DIMITTE SENES sed non cruentam. EN IMPROBA VOTA ad num quid inprobum petimus?

278 DVRO CESPITE pro 'in cespite'.

280 ATQ· OCVLOS MORTI C·Q·D· s*cilicet* in pr*ae*sentia propinquorum.

281 CONIVGIS INLABI L· inter manus uxoris animam ponere. dixit quid non uult, dicit quid uult.

282 LICEAT MORBIS F·S· non gladio.

284 QVID VELVT IGNAROS AT QVE PORTENTA *P*· occulte Caesari mortem minantur, cum et ei nomen ducis eripitur et se iam semel dicunt scelere esse pollutos. PORTENTA ἀντὶ τοῦ exempla.

285 SPE *T*RAHIS gloriae et praemiorum.

286 CVIVS SCELERIS SIT MAXIMA M· ἀντὶ τοῦ mors tua. haec enim erit merces de coeptis, licet maximum scelus admittatur. CVIVS SCELERIS SIT MAXIMA M· s*cilicet* tua m*ors* nostra merces.

---

3 ciuile *C* ‖ 4 partem D·B///I *C* ‖ 6 dampnamur *C* ‖ 7 uincifti *C*. *an* uincis tu? ‖ 10 Coepimus *C ut legit G* ‖ ano ftro fecum *C* ‖ 12 P·U· (U *in ras.*) *C* ‖ 16 uisus *pr C* ‖ 18 demitae senes· *C* ‖ 21 morti] mor///f *C* ‖ scil. in] fine *C* ‖ 25 S·] D· *C* ‖ 26 atq: portenta *dein duabus litteris uacuum spatium relinquit C* ‖ Occultę *C* ‖ 30 Sperabis *C* ‖ 32 deceptis *C* ‖ 33 *sq.* situa an nr̃a merces ipse caesar· *C*.

287 *COMPERIT* ipse Caesar. NIL ACTVM EST BELLIS nihil in bellis ciuilibus *di*dicimus.

284 QVID VELVD IGNAROS AT QVE PORTENTA P· sensus: nec nos ignoramus in armis ciuilibus tunc pr*a*emium nos 68 mereri si quid impie fecerimus. id est: hoc nobis pro mercede bella ciuilia reddiderunt, ut liceat nobis iam facere, si quid crudeliter egerit unus quisque. ergo et te poterimus occidere.

288 OMNIA POSSE MANVS et in ducem redire. NEC FAS NEC VINCVLA IVRIS H·A·V· sacramenta dicit. etenim licet ut miles [enumeratis laboribus] uel honestam sibi a duce uel pro pietate aut infirmitate causariam postulet missionem.

290 FACINVS QVOS INQVINAT A· inquinatus dux fit militi socius communione culpae.

291 VIRTVS NOSTRA PERIT non remunerata.

293 NOS FATVM SCIAT E·S· non se nostrum. LICET OMNE DEORVM OBSE*QVIVM* S· ἀντὶ τοῦ fauorem et prosperum bellum.

294 IRATO MILITE CAESAR PAX E· dum te aut deserit aut occidit.

295 HAEC FATVS unus pro omnibus. an totus exercitus.

297 QVANDO PIETASQ· FIDESQ· D· milites dum non horrent bella ciuilia.

298 MORES MALOS R·S· mores malos contra ducem. quod tamen nobis prosit.

299 FINEM CIVILI FACIAT D·B· inter Caesarem et exercitum.

303 NEC DVM DESEVIAT IRA EXP· nec expectat ut ira des*a*euiat.

304 MEDIOS PROPERAT T·F· inter se et exercitum.

306 MATRESQ· SENATVS id est matronas, matres familias.

307 PASSVRASQVE INFANDA N· zeugma: non negasset.

1 Inlatum est *C* || 2 ciuilibus dicim· *C* || 3 atq: *C. ordo scholion arguit ex A repetitum* || 5 impię *C* || pmercede *C* || 9 redire *C: an* saeuire? || 10 &iam lic& *C. cf. Vlpianus digg. III tit.* 2 *fr.* 2, 2 *Macer ibid. XLIX tit.* 16 *fr.* 13, 3 || 11 enumeratis: *cf. Liu. III* 58, 8 || ut hoNeſtam *C: correxi.* uel *post* miles *poni uolt A. Kiessl.* || 12 proprietate *C:* propter aetatem *ci. Kiessl. cl. cod. Theod. VII* 20, 4, 3: *qui si recte coniecit,* aetatem aut *secludendum erit* || 14 communioNione *C* || 17 obſe· S· anti tu *C* || 21 militē *C* || 23 R·S· *sic C* || 27 ex· P· *C* || 28 deseuiat (at *ex corr.*) *C* || 29 Medios (i *in ras.*) *C* || 30 matronus *C* (*sed* u *est* a *aperta*).

VVLT OMNIA CERTE ASE SEVA P· ut sic ostendat quanti suos faciat, dum nec haec denegat.

308 VVLT PREMIA MARTIS AMARI non horreri bellum. *ut*, dum uident milites talia pr*a*emia, matres et nurus senatus, non nisi proelio non negari, magis adpetant bella.

309 MILITIS INDOMITI TANTVM MENS SANA T· ne oderint bella ciuilia. ⁊ [et] quoniam non in furore locuti sunt sed integro consilio uera dixerunt. igitur hoc solum in indomito milite suo Caesar horrescit, ne habere sanam mentem incipiat et respuat bella ciuilia.

311 IAM MANIB· DAMPNATA SVIS exercitibus. HOC ANTE PIGEBIT S· quam te.

312 HIS FERRI GRAVE IVS ERIT iniquam potestatem.

68u 313 FASQ· NEFASQ· | R· et extranea et ciuilia bella gerens.

316 BELLVM TE CIVILE F· per discordiam militum.

317 INTREPIDVS VVLTV figuraque. MERVITQ· TIMERI N· M· timendus fuerat quoniam non timebat.

319 QVOMODO INABSENTEM VVLTV D·F·M· uultus animi est, dextra gladii. 'uultus' quoniam superius dixit 'infestoque ducem deposcere uultu', 'dextra' quoniam dixerant 'si nondum conperit istas omnia posse manus'. ⁊ VVLTV DEXTRAQ· et gladio et animo.

320 NVDVM PECTVS meum.

321 HIC FVGE SI BELLI FINIS P·E·R· ordo: relicto hic ense.

322 DETEGIT INBELLIS ANIMAS deest: fuisse semper. 'inbelles' quoniam pacem, non bellum exoptant. NIL FORTITER AVSA S· qui cogitata non perficiatis. Virgilius 'dege*ne*res animos timor *arguit*'.

323 TANTVMQ· FVGAM M·I· bellorum.

325 VADITE bene 'uadite', tamquam segnes ipse contempserit.

326 INVENIENT HAEC ARMA MANVS nouum militem.

---

1 quantis uos *pr C* || 2 dũ me haec *C* || 3 bellum dum *C* || 6 milites *C* || 7 et *eius est qui duo diuersa scholia coniunxit ut p.* 11, 11. 20, 5. 28, 8. 35, 19. 50, 1. 51, 26. 70, 8. 76, 2. 101, 3. 105, 11. 174, 10. 198, 13. 199, 5. 200, 29. 207, 23. 210, 14. 224, 23 *al.* 8 intiegro *C* || indomite *C* || 9 sarã *C* || 13 iufferit *C* || *fort. add.* dicit || 16 intrepitus *pr C* || 18 uultũ D·R·M· *C* || 19 superius duxit *C. u.* 296 || 20 *supra u.* 287 || 23 Nudũṣ *C* || 25 dirigit· Inbellas *C* | 27 *Verg. Aen. IIII* 13 || degeres animo ſtimor ·A· *C.*

325 MEQ· MEIS A·B·R· FATIS quasi prosperis.

328 ANNE FVGAM MAGNI fugientem Pompeium tanta sequitur multitudo, nobis uictoribus deesse miles non poterit.

329 NOBIS VICTORIA TVRBAM N·D· nobis uictoribus turba opus non est. plura consequitur qui cum paucis uincit.

330 INPVLSI TANTVM QVAE PREMIA B· inpulsi a uobis belli pr*a*emia qui auferant: quasi hoc unum supers*it* futuris militibus ut auferant pr*a*emia. quo sibi occulte conciliet.

333 VOS DESPECTA SENEX EXAVSTAQ· S·T· quoniam dixerant 'et inanes cerne lacertos'.

334 CERNETIS NOSTROS IAM PLEBS ROMANA T· iam pagani, non milites.

338 DESCENDERIT A· minus a se fuerit.

339 AN VOS MOMENTA P·V·D·M· fatum aliquod ei esse. propter illud 'nos fatum sciat esse suum'.

342 FATA VACENT dedita sint. PROCERVM MOTVS HAEC CVNCTA S· e fatis maiorum minora pendent.

343 HVMANVM PAVCIS V·G· maioribus scilicet. in ducibus enim constar*e*, exercitus se*gnes an* fortes sint, dicit et dat exemplum de Labieno qui apud se fortis erat, nunc apud Pompeium ignauus est.

344 NOSTRO S· N· MILES '*miles*' uocatiuus casus est.

345 FORTIS INARMIS C·L·E· unde manifestum est ducis fato omnia currere. Labienus X annis cum Caesare militauit et in Galliis inter decem legatos | primus *h*abitus est et 69
multas res prospere gessit.

346 NVNC TRANSFVGA B· cum Pompei est.

347 AEQVORA LVSTRAT fuga.

---

2 tante *pr C* || 4 Victoriam *C* || Uobis *C* || 5 quo cum *C* || 7 hoc enimsup|futuris *C* || 8 occultae *C* || *an* conciliat? || 9 Nos *C* || 10 *supra u.* 275 || 13 afe *C.* a *praepositio est comparatiua ut in Comm. ad VIII* 221. 861. 863 (*f.* 110[u]) *et in schol. A ad II* 419. 435. *VIII* 646. 859. *VIIII* 197, *apud Marium Victorinum art. metr. I* 8, 9 *p.* 2482 *P.* 'erit ergo haec breuis ab ea longior in qua sola V' *et Pompeium p.* 280, 15 *sq. K. cf. Serg. in Donat. p.* 492, 9 'conparatiuus gradus tribus casibus iungitur, ablatiuo, item septimo et nominatiuo adiecta particula QVAM· dicimus enim: fortior ab illo, et: fortior illo, sed illud quamuis et rationem et auctoritatem habeat, in usu tamen non est ut dicamus: fortior ab illo *etqs.* || 14 aliquod ei &|ppτ *C* || 15 *supra u.* 293 || 18 humanuor *C* || 19 conſtat exercitus se faciles sint dicit *C.* segnes *suppleui cl. p.* 166, 30 || 20 fortiſ *C* || 21 ignarus *C* || 22 miles *ex lemmate iteraui* || 23 L·E·] B·F· *C* || 24 uir rerelabienos xx annis *C* || 25 abitus *C* || 27 B· *sic C i. e.* uilis.

348 NEC MELIOR MIHI V·F· tamquam illi dicerent: sed nos non Pompeium sequemur sicut Labienus. NEC HOSTE NEC DVCE ME GER· Q·M·S·R· quid enim interest quo modo delinquatis?

351 HIC NVMQVAM VVLT ESSE M· quod sciat Pompeianos suos futuros.

352 QVI ME COMMITTERE TANTIS N·N·M· ut non antea Pompeianam congressionem accederem quam mutarem exercitus tales. NON NISI MVTATO cum tiro accedit et ueteranus recedit.

354 NEV QVANTVM FORTVNA VMERIS I·P·F· scit enim quantum illis debeat pr*a*emiorum.

355 AMOLITVR ONVS remouet. Terentius 'proinde hinc uos amolimini'. SPERANTES OMNIA DEXTRAS quae dextrae iam omnia sperant, et quibus hunc orbem subiugasse non sufficit.

357 IAM CERTE MIHI BELLA G· ut liquido pareat non per uos uincere Caesarem sed per se ipsum.

358 IGNAVI QVIRITES iam uulgares.

359 HAEC RABIES AVTORIB· ARSIT excitata est.

360 NON CAESAR· SED POENA T· non armis sed morti proiecerim.

361 FERIENDAQ· TENDITE COLLA patimini uos merito uestro occidere.

364 DISCE MORI si talia commisseris. TREMVIT SAEVA SVBVOCE MINANTIS minans est qui ad tempus, minax qui semper.

365 VVLGVS INERS sine sapientia.

366 PRIVATVM FACTVRA TI· si desere*re*t. VELVT HOSTIB· IPSIS IMPERET qui similiter parere nollent.

368 IPSE PAVET ordo: ipse pauet Caesar. ipse Caesar pauet ne ad animaduertendos seditiosos ceteri non consentiant facto.

---

3 ducemerger (*altera* r *ex corr.*) *C* || 9 tyro *C* || 11 umens *C* || 13 ontus *i. e. fort.* ōnus *C cf. ad p.* 158, 17 || terrentius *C: cm D*^b^. *Andr.* 707 || 14 dextra &iã *C* || 17 pereat *C* || 19 quirates· *C* || 20 exercitata eſt *C* || 22 profe|cerunt· *C* || 23 patiminiſuoſ *C* || 25 cõmisseris *C* || 26 *fort.* tempus [minatur], minax || 28 iner*ſ *C* || 29 priuatam *C* || deser& *C* || 32 consenciant *C*.

369 VICIT PATIENTIA S·S·D· militum. et quod contra sperabat.

370 ET IVGVLOS· NON TANTVM P·E· et non tantum percussuri sed et morituri paruerunt iugulos offerentes.

371 NIHIL MAGIS ADSVETAS SCELERI QVA*M* P·M·A·P·T· consuetas mentes militum sceleribus nil aliud in castris retinet qu*am* perdere pariter et perire, qui*a* ab scelere uidentur stare.

372 TAM DIRI FOEDERIS ICTV animaduersione quorundam uelut foedus | ictum est. nam statim facta concordia est. 69u

373 POENAQ· REDIT P·I· in pristinum scilicet.

374 BRVNDVSIVM DECIMIS IVBET HANC deest: iuuentutem. hunc autem illis laborem celeritatis inposuit ut die decimo Brundusium peruenirent. hoc est 'decimis castris'. in expeditione enim militum certo itinere confecto cotidie castra metantur. ⁋ HANC id est iuuentutem. uult autem a se hos milites separare.

375 QVAS AVIVS IDRVS difficilis transitu. IDRVS alii fluuium, alii promu*n*turium dicunt.

376 ANTIQVVSQ· TARAS fluuius siue portus. LEVCAE portus Calabri*ae*.

377 SIFVS oppidum Calabriae.

378 AVSONIAM QVA TORQENS FRVGIFER O· ordo: qua frugifer *or*am Auso*niam* torquens Apulus Garganus Dalmatico boreae Calabroque obnoxius austro in Adriacas exit undas.

379 DALMATICO BOREAE a Dalmatia uenienti. OBNOXIVS subiectus.

380 GARGANVS mons Apuliae.

381 IPSE PETIT Caesar.

382 POPVLOQVE PRECANTI INDVLGENS quod esset supplex.

381 TVTVS SINE MILITE quoniam remouerat a se quos habebat infidos.

1 & *C. an* eo? *sed cf. ad p.* 166, 7 || 4 scelerique P· *C* || T· *i. e.* t(enet) *ut testatur G cf.* 'retinet' || 7 qua *C* || periere quiobscelere *C* || 9 anima ·d· uersione (·d· *rubro*) *C* || 10 dictum ē· *C* || 11 Plenaq; rec//dit (*ex* reddit) *C* || 15 inexpedicionem | enim *C* || 16 mutantur *C* || 18 transita· *C* || fluiuum *C* || 19 promutariū *C* || 20 portas *C* || Ibucę port; *C* || 22 calibriae *C* || 24 frugiferam ausotorquens *C* || 25 inadria eas *C* || 26 adalmatica ueniente *C* || *post u.* 28 *sequitur ridicula Gargani figura* || 30 populo///que *C* || 31 milit///e (a *eras.*) *C.*

383 SCILICET INDVLGENS S·D·H·C· ut dignaretur esse dictator.

384 ET LAETOS FECIT SE CONSVLE F· quoniam et con-
70 sul et dictator | * *

* * * * *

415 INCONSTANT*I*A V· quoniam uernum frequentes pluuias habet. Virgilius 'cum ruit imbriferum uer'. INCONSTANTIA ut Virgilius 'caeli totiens deceptus fraude sereni'. VETAT INCONSTANTIA V· aestate.

416 LVSTRANDAQVE L·N· oberranda.

417 SED RECTI FLVCTVS ἀντὶ τοῦ cursus uniformis. ad Dirrac*h*ium cursus est. SOLOQ· A· SECANDI subaudi: sunt.

418 HIC aquilo.

418 SVMMI CVRVET CARCESIA M· ligna quae antemnam tenent aut certe quod est in summum arboris quod nunc calcese dicunt, in quo troc*hlia*e per quas funes currunt.

420 NE POMPEIANI FEACVM E·L·T· Corcyram *dicit* quam Ph*a*eaces habitarunt. mult*a*e enim pr*a*etentur*a*e Pompeian*a*e illic fuerunt, ne Caesar transire posset.

421 LANGVIDA I·C· CARBASA R· neutro genere 'carbasa'.

422 FELICES PRORAS ue*c*turas Caesarem uel feliciter nauigaturas.

423 ET SAEVAS PERDIMVS VNDAS 's*a*euas' fortes. et sursum enim hoc optarat 'utinam summi curuet c*archesia* m*ali*'.

424 SIDERA PRIMA POLI P·L·S·V· noctis descriptio.

425 ET LVNA SVAS IAM F·V· sicut sol. et bene 'suas', quoniam erant et noctis.

426 CVM PARITER SOLVERE R· Caesar et socii eius. TO*R*TOSQ· RVDENTIS L·S· adductis podiis. Virgilius 'una omnes fecere pedem'.

427 ET FLEXO NAVITA CORNV obliquato cornu antemn*a*e. *ut*

---

1 ense *C* || 3 consulae *C* || 4 *interciderunt duae codicis paginae cf. ad p.* 160, 4 || 6 Inconſtant ·A·V· *C* || uernus *C* || 7 *Verg. ge. I* 313 || 8 ut] aut *C* || *Verg. Aen. V* 851 || 9 *num* a statu? || 10 ober nanda *C* || 12 dirracium *C* || soloci · A Secundi sub audis *C* || 13 Illaquae *C* || 15 quidnuno calcesedicunt *C. sic hodieque Itali* || trocio *C. cf. Isid. or. XVIIII* 2 || 17 Corciram quam feaces *C* || 18 precenture *C* | 21 probare ueturas *C* || 23 sursum *u.* 418 || 24 curu& c·m· *C* || 25 discriptio *C* || 26 sicut sol& beneſ uaſ qm̃ *C* || 27 *fort.* quae || 28 Totoſq: *C* 29 *Verg. Aen. V* 830 || 32 ut *addidi.*

'cornua uelatarum obuertimus antemnarum'.

428 OBLIQVAT L·P· obliquat sinum in uentum.

429 SIPARA VELORVM uelum dicit quale habent nauigia ten*t*um super antemnam, quod *format*um est quasi delta Gr*a*eca. ⸿ sipara uela sunt minora, unde et pantomimorum uela sic dicuntur: '*s*ipario, *clamosum* a*geres* u*t Phasma Catulli*'. PERITVRAS C· AVRAS defecturas.

431 ET REDDITA MALO uento cessante.

436 SIC STAT INERS ut in hoc nauigio Caesaris. et 'stat' hic breuem posuit, Virgilius longam.

BOSFOROS mare est T*h*raci*a*e, ubi in bouem Iupiter uersus uexit Europam. de quo ipse 'Scit*hici* p*at*iens M*a*eotia plaustri'.

438 INMENSVMQ· GELV T·M· quod iam Bosporum nominauit.

440 FLVCTVQ· L· *SON*ANTEM ordo: sonantem M*a*eotida, 70u
ungulis scilicet.

441 ORBITA MIGRANTIS SCINDIT MEOTIDA B· ita, inquid, in Bosporo et in M*a*eotide glaciat ut iter Bessis migrantibus pr*a*estet. MEOTIDA τὴν Μαιώτιδα. ordo: et latente fluctu sonantem M*a*eotida scindit orbita migrantis Bessi, a regione scilicet ad regionem.

442 SEVA QVIES PELAGI inimica Caesari. MESTO PROFVNDO languido et marcente.

444 VETVSTAS VICES ἀντὶ τοῦ pr*a*eteritas aut antiquas.

445 NON COMMEAT AEST*V* non uoluitur, non uolutatur.

446 NON ORRORE TREMIT 'et in*h*orruit unda tenebris'.

---

1 *Verg. Aen. III* 549 || ueletarum *C* || antempnarum *C* || 3 habent ſunagiate ꝛam super *C* habent sunagiatae nam super D^b || 4 te ꝛam *dittographia uocabuli* antemnam *putat Reifferscheidius* || antem nãquedam ·ē· *C* antemnam quaedam est D^b || 5 sippera CD^b || minara *C* minarũ *corr. in* mimorũ D^b || 6 siphario ·C·A·V *C:* siphario· D^b. *est uersus Iuuenalis sat. VIII* 186 || 7 definituras *C* || 8 reodita mala· *C* || cesantei· *C* || 9 in er sict in *C* || 10 *Verg. ge. III* 348 *ubi* positis stat agmine castris *cum codice Romano commentator legebat* || 12 de quo . . . 13 plaustri *pertinet ad scholion u.* 441 || ipse *Luc. II* 641 || sciti piens meotia *C* ||

14 boſ forum *C* || 16 Flutua flantẽ· *C* (c *supra* t) || 17 munsulis *C: em. Kiessl.* || 18 O renta *C* || m&roda B· *C* || inquit *pr C* || 19 boſſoro utinme otidib; glaciat &interbessis *C* || 20 prestat *C* || τhen (*cf. ad schol. X* 180) meotida ordo&& *C. conicias* est: et, *sed cf. A* || 25 antitum *C* || 26 commeata eſt· *C* || 27 *Verg. Aen. III* 195 = *V* 11.

crispatur. NON SOLIS IMAGINE V· Virgilius de luna 'splendet tremulo sub lumine pontus'.

447 FIXE PATVERE CAR· 'patuere' periculis: fame siti Pompeianis.

448 ILLINC INFESTE C· a Pompeio. ET INERTIA TONSIS A·M· remis, eo quod circumtonsi sint in capite.

449 GRAVIS HINC LANGVORE P· '*hinc*' a Caesare. *LANGVORE* ex languore.

450 NOVA VOTA TIMORI S·I· NOVO 'timore nouo': quis enim mare placidum timeat? obsidebantur a fluctibus.

451 FLVCTVS NIMIASQ· PRAECARI V·V· Virgilius
'uos o potius miserescite uenti,
in rupes in *saxa, uolens uos Turnus adoro*'.

453 ET SIT MARE tamquam hoc non essed. *ut*
'mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
sterneret aequor aquas'.

455 NAVFRAGII SPES OMNIS A· quoniam illi uel naufragium sperabant.

456 SENSIM paulatim.

457 CONCVSSIT PELAGI 'totum iubar' subaudi. MOVITQ· CERAVNIA N· quoniam montes nauigantibus moueri uidentur. alii dicunt 'ceraunia' gemmas in fundo placidi maris uisas.

458 ADQ· AEQVORA CLASSEM CVRVA S· curuato gurgite.

460 PALESTINAS ARENAS regionis Epiri uel ciuitatis uel portus.

464 LENI QVAM FALLENS EGERIT V· quod lentus fluat ut quasi stare credatur. aut quoniam per mediam paludem exit.

466 LONGO GVRGITE L· ἀντὶ τοῦ itinere.

468 TANTE DVO NOMINA FAMAE CONPOSVIT conparauit.
71 sic autem loqui uoluit quo modo solent gladiatores conparari. sic alibi 'parque suum uidere dei'.

469 SPES IRRITA non uera.

1 cripatur· *C* || *Verg. Aen. VII* 9 || 2 pōp|tus· *C* || 3 famefit *C* 7 hino lagiuore F· *C*. *addidi lemmata* || 9 timoris ·I· neuo *C* || 11 *Verg. Aen.* X 676 || 13 Inrupes ·IS·VV·T·A· *C* || 14 ut *suppleui* || 15 *Verg. Aen. VIII* 88 || mortem· *C* || placidiq: paludis S·A·A· *C* || 17 naufragias res omnia qm̄ alii *C* || 20 concussi *C* || totum *C*. *an* tectum? || 22 gemma *C* || 23 classem] classeque *C* || 28 longo] hango *C* || antitu *C* || 30 *fort.* dici solet || gladiatoreſ conparari *C* || 31 *Luc. VI* 3 || parsq: *C* || diei· *C*.

471 ADMOTVM DAMNARE N·N·C·V· possed pacem uicinitas copulare.

473 DILECTVS TIBI MAGNE S· dilectus tibi Magne socer te nisi Niliaca propius non uidit arena. POST PIGNERA TANTA SANGVINIS INFAVSTI ominose Iulia in *puer*perio obi*i*t.

474 SVBOLEM MORTEMQ· NEPOTVM subaudimus: post. nam et Pompei filios interemerat Caesar.

475 TE NISI NILIACA P· NON V· quando illi*us* caput oblatum est.

476 ADTONITAM MENTEM Caesaris. intentam.

477 FERRE MORAS sustinere. PARTES IVSSERE RELICTAE exercitus quos cum Antonio in Italia habuit. 'iussere' uoluere.

478 AVDAX ANTONIVS hic est Antonius quem cum tribunis Lentulus consul urbe ei*e*cerat.

479 LEVCADA insula. apud Leucadiam enim cum Augusto dimicauit.

481 O MVNDI TANTORVM C·M· subaudimus: Antoni.

482 SVNT CETERA CVRSV cetera bella.

483 SVMMAM RAPTI PER PROSP· B· ordo: summam manum. '*summam*' eo quod omnem exercitum ipse haberet. aut 'summa*m*' ultimam, ut 'uenit summa dies' et 'extremam Saturnia bello inpon*it* r*egina manum*'.

486 NVMQVID INEXPERTO T·C·A·P· quod et ipse nauigauit.

487 INQ· NOVOS TRAHERIS C· et non in eos quos et ipse senserat. IGNAVE VENIRE *TE* CAESAR N·I·I· iubet te, inquid, Caesar ad socios uenire non ad hostes ire. pr*a*ecesserat enim Caesar Antonium, non pr*a*emisserat, ut se ostenderit non timuisse uenire.

489 PERCVSSI MEDIAS A·I·A· a*d*tigi aut ancora aut pu*g*ione.

490 PEREVNTIA TEMPORA F·C· quod non iam uicerim,

---

1 damnarent· N·C·V· *C* || 3 s·] *scr.* s· [ordo:] || 4 propicius *C* || 5 omnino ſiiulia inperio obit· *C* || 7 nam et] iam ei *C* || 8 P· NAM quãdo illi *C* || 10 intendam *pr C* || 11 Ferro *C* || 15 cicerat *C* || 20 manũ· eo *C* || 22 sũma *C* || ut *Verg. Aen. II* 324 = *Luc. VII* 195 || et *Verg. Aen. VII* 572 || 23 faturnia bella· I·N·P·N·R *C* || 27 Innaue *C* || te *suppleui* || 29 premisserat *C. cf. p.* 43, 18. 59, 16. 61, 16. 74, 15. 102, 17. 108, 21. 126, 34. 163, 28. 168, 25 *al.* || 31 ofτender& *C* || atigia aut anchora (t a *ex corr.*) *C* || pilione *C*.

querendo. preces ant*e*a pro uictoria, nunc pro uentis uota dependo.

491 IN VENTOS INPENDO VOTA F· nihil proficiens scriptis. 'inpendo' autem perdo. *ut*

'aur*a*e
omnia discerpunt et nubibus inrita donant'.

493 SI BENE NOTA MIHI EST A*D*CAESARIS ARMA I·N·V·V· ordo: si bene nota est mihi iuuentus Caesaris, naufragio uenisse uolet ad arma.

494 NAVFRAGIO VENISSE V· deest: etiam. [et] ut amor
71[u] periculis conprobetur. Liuius de hoc 'ueniant si modo mei sunt'.

495 NON EXEQVO DIVISIMVS O· quasi tu sis tertius imperator.

496 TVTVSQVE SENATVS ne nominaret inimicum.

498 VOCIB· EXCITVM ἀντὶ τοῦ litteris.

499 AC NON SIBI NVMINA C*R*EDIT zeugma: deesse. illud autem tangit quod Pompeianis † ad se transeuntibus fracto secum ponte lapsi perierunt.

500 SPONTE PER INCAVTAS AVDET TEMPTARE L·Q·I·T·F· ordo: fretum quod iussi timuere, sponte audet temptare.

501 QVOD IVSSI T·F· Antonius uel eius milites. TEMERARIA PRONO EXPERTVS C·D· expertus feliciter cecidisse quae temere temptarat. CE*S*SISSE fauisse.

504 NOX LANGVIDA ἀντὶ τοῦ ipsi languidi.

505 PARVA QVIES M· INQVORVM PECTORA SOMNO D·V·

1 querendeprecanda pro *C* || inpende *C* || 5 *Verg. Aen. VIIII* 312 *sq.* || 6 discer punt (r *ex corr.*) *C* || 7 acaesaris *C* || 8 mota ē· mihi inuentus *C* || 10 *in hac pagina f.* 71[u] *et f.* 72 (*rarius in f.* 73) *manus correctoris diuerso atramento et scriptura paullo antiquioris habitus deprehenditur: is et nonnulla correxit et pallescentes litteras refecit et distinxit et adnotauit: Δ eum uoco* || 11 *Liu. lib. CX extr. aut CXI* || 16 exutū· *pr C: corr Δ* || antetulit· Teris (etu *Δ*) *C; ad codicis uersum III* (16 uocibus . . . 17 illud) *apposuit in mg. Δ:* + || 17 aunon *C* || gedit· *C* || 18 *in* adſe *et uitii sedem inesse patet et latere fluuii nomen. de ea re ut nihil aliunde compertum est, ita nihil probabilius uidetur quam* Apso[n] *scriptum fuisse. is enim fluuius* (*de cuius natura cf. Caes. b. c. III* 30, 4. *Luc. V* 462 *sq.*) *castra statiua Pompei et Caesaris* (*cf. Caes. l. s.* 13, 5. 6. 19, 1. 30, 3) *tunc dirimebat, ut Pompeianis Caesarem aggressuris uel lacessituris transeundus esset. memoriam patet ex Liuio l. CXI petitam esse* || 20 incautas (in *Δ*) *C* || autdet *C* || L· *sic h. e.* l(atebras) *non* T· *C* || 24 temera *C* || cesisse fauixſe *C* || 25 langudi *pr C.*

F·M· quoniam sola nocte uniuersi dormiebant. sed quoniam miseri erant belli ciuilis beneficio, exiguum dormiebant, ita tamen ut in hac somni mediocritate pro gradibus hominum essed modus. nam quanto quisque inferiore gradu degebat, tanto largius quiescebat. ⌈'fortuna*m* minorem' dixit noctem.

507 TERTIA IAM VIGILES C·O·S· scimus enim quatuor uigilias esse in castris ternis *h*oris.

508 VASTA SILENTIA alta.

509 VIX FAMVLIS A·P· deest: fugientibus.

510 SOLA PLACET FORTVNA *C*· maior gloria est non habere participem.

512 QVESTVS TACITE QVOD F·P· quod et hostis sic fallere potuisset.

513 LITORA C·L· 'legit' id est explorat in primis undis littora.

515 RECTOREM DOMINVMQ· R· μονοναύτην: gubernator et dominus.

516 HAVT PROCVL INDE DOMVS a naui. 517 CANNAQ· INTEXTA P· cum omnes harundinem dicant, hic 'can*n*am' dixit secutus Varronem sicut et Ouidium.

518 *INVERSA* FASELO MVNITA 'faselum' posuit genere feminino.

519 QVASSANTIA LIMINA pro: ipse quassans. ut 'uoluentia plau*s*tra'.

521 QVISNAM MEA NAVFRAGVS I·T·P· prolem*p*sis. an quoniam ad illa loca non nisi naufragus posset accedere.

524 AGGERE IAM TEPIDAE SVBLATO F·F· ordo: ab alto

---

1 qm̃ ſola nocte *inter ipsa lemmatis uerba* quies ₥ *et* Inquorũ *interposita in C* ‖ *an* dormiunt? ‖ *ad codicis u. VIII et VIIII* (*p.* 174, 24 cesisse . . . 1 sed qm̃) ⸸ *adnotauit Δ* ‖ 4 essed *pr C:* esset *Δ* ‖ quando *pr C: em Δ* ‖ inferiori *C* ‖ 5 fortuna *C* ‖ 7 oris *C: em D*ᵇ ‖ 9 τix *C* ‖ 10 *c*· *addidi* ‖ 14 id est] & *C sed in mg.* legit · iđ explorat *Δ* ‖ 15 littore *C* ‖ 16 ΜΟΝΟΑΫΤΗ· Η· *C* ‖ 18 Inteata *pr C: corr Δ* ‖ 19 harundines *C* arundines *D*ᵇ ‖ canã *C: em D*ᵇ ‖ 20 uarronem *haud scio an Atacinum* ‖ sic & *pr C, D*ᵇ*:* sic' & *Δ* ‖ *Ouid. metam. VIII* 630 'et canna tecta palustri'. *turbauit igitur Isidorus his scholiis abusus cum orig. XVII* 7, 57 *ait* 'hanc ueteres cannam uocauerunt, arundinem uero postea Varro dixit' *Varronis Atacini eo uersu deceptus quem ipse l. s.* § 58 *ex scholio III* 237 *p.* 104, 8 *adfert* ‖ 21 inuersa *addidi* ‖ 23 ut *Verg. ge. I* 163 ‖ 24 plautra *C: em D*ᵇ ‖ 25 naugragia ΤΡ· *pr C* naufragia ΤΡ· *Δ* ‖ prolem ſiſan · qm̃ *C* ‖ 27 Agere *pr C: corr Δ* ‖ tepide *et p.* 176, 1 tepide fauille *pr C: corr Δ* ‖ *p.* 176, 1 agere *pr C: corr Δ*.

aggere tepidae fauillae sublato fune scintillam tenuem conmotos pauit in ignes. CONMOTOS dum conmouet.

526 SECVRVS BELLI 'securus' *non* cogitans, neglegens. SECVRVS BELLI paupertate.

527 O VITAE TVTA F· laus paupertatis.

72 528 O MVNERA NONDVM INTE*LL*· D·Q·H·T·C· securitatis non miseriae data est paupertas causa hominibus. 529 QVIB· HOC CONTINGERE *TE*MP· quod paupertati.

531 CAESARE*A* PVLSANTE M· 'pulsante' quasi ostium.

532 EXPECTA VOTIS MAIORA MOD *** pauper unde possed tantum optare quantum ualet iste promittere.

533 LAXA id est extende. 534 ME VEHIS ESPERIAM in *H*esperiam.

535 DEBEBIS expectabis. DVXISSE sustentasse.

539 INDOCILIS PRIVATA L· loqui Caesar priuata non nouerat. TVM PAVPER AMICLAS *deest* fatur.

542 CONCORDESQVE T·R· zeugma: non concordes. non concordantes. Virgilius 'diuersi rumpent radii'.

543 DEDVCTA LVCE diuisa. sci*licet* ut diuideretur. VOCABAT prouocabat.

544 ORBE QVOQ· EXAVSTVS Virgilius

. 'ille ubi nascentem maculis u*ariauerit* ortu*m*
c*onditus in nubem* medioque refugerit orbe'.

LANGVENS pallidus. LANGVENSQ· RECESSIT infra terram scilicet.

547 AVT ORBI*S* MEDI*I* PVROS ordo: non puros. EXESA RECESSVS figurate: illam rem exesa. *Virgilius:*

'si nigrum obscuro conprehenderit aera cornu'.

549 VENTORVMQ· NOTA RVBVIT *Virgilius:*

'uento semper rubet aurea Phoebe'. item
'at si uirgineum suffuderit ora ruborem,
uentus erit'.

---

3 Securus *pr C: corr Δ* || securus· cogitans *C* || 5 uitæ *corr. ex* uitai *C* || 6 inte D·Q·h·T·S· *C* || 7 miserice *C* || 8 contingerem P· *C* || *ad uersus codicis I. II* (*u.* 6—7) *uno conpendio* NOTA *in mg. adnotat Δ* || 9 hoſtiũ *C* || 10 uotis] noctis *C* || *initium scholii intercidit* || 12 id est] ·l· *C* || 14 expectab//// *C* || sustinentasse *C* || 16 pauperam idas *C* || 18 *Verg. ge. I* 446 || 19 diuisa sedut *C* || 22—23 medioq: refagerit ortuille ubinascentẽmaculis· q·o·c· *C* || *Verg. ge. I* 441 *sq.* || 24 pallib; *C* || Inuentrem ſcilic& *C* || 25 Auctorbi medi *C* || 26 *Verg. ge. I* 428 || 27 conprehenderis *C* || coruu *pr C: corr Δ* || 28 *Verg. ge. I* 431 || 29 uentosẽ | per *et* foebeitẽ *pr C: distinxit Δ* || *Verg. ge. I* 430.

551 SED MIHI NEC MOTVS NEMORVM *Virgilius*:

'aridus altis
montibus audiri fragor, au*t* resonantia longe
littora *misceri*'.

NEC LITTORIS ICTVS sonus fluctuum. et subaudis: placet.

552 NEC PLACET INCERTVS QVI P·A·D· 'incertus' lentus, quoniam 'certos' ueloces dicebant, *ut* 'equidem per littora certos dimittam'. non ergo si uideatur, tempestatem portendit, sed si oberrauerit et non recto cursu ierit, ut ipse dixit 'incertum'.

553 AVT SI*C*CVM Q·M·A· *Virgilius*:

'cum medio celere*s* reuolant ex *a*equore mergi'.

554 ARDEA SVBLIMIS P·C·N·A· *Virgilius:*

'atque altam supra uolat ardea nubem'.

'sublimem' ideo dixit, quoniam altum uolat.

555 VELVT OCCVPAT IMBREM quoniam impetu facit.

556 INSTABILI GRESSV M·L·C· Virgilius

'et sola in sicca secum spatiatur *arena*'.

558 HAVT DVBITEM P· MANVS in gubernando.

559 VEL HOC POTIVS P· FLAT*V*SQ· N· ego tibi nihil nego; sed aut perueniemus aut flatus negabit et pelagus.

561 ADQVORVM MOTVS carbasorum, quoniam dixerat | 'dat carbasa uentis'. an uentorum? NON SOLVM LAPSA 72u PER ALTVM A· *Virgilius:*

's*a*epe etiam stellas uento inpendente uidebis
praecipites caelo labi'.

562 DISPERSOS SVLCOS Virgilius 'tunc longo limite sulcus'.

564 ASTRA POLIS *S*·V·Q· *Virgilius* 'intonuere poli'. NIGER INFICIT ['et inhorruit unda tenebris'.] et bene dixit

1 memorū *C* || *Verg. ge. I* 357 *sq.* || 3 aure ſonantia *C* || 4 misceri *ex Verg. adieci* || 5 ictuſ *ex* ictuc *corr. pr C* || 6 *sq.* Incertus· id est lentus | certus· uelox *et infra uno conpendio* NOTA *in mg Δ* || 7 certas *pr C: corr Δ* || *Verg. Aen. I* 576 *ubi cf. Seruius* || 11 ſicumq: *C* || *Verg. ge. I* 361 || 12 celere *C* || exequio re *C* || 13 P· | S·P· *C* || *Verg. ge. I* 364 || 15 abtū *pr C: corr Δ* || 16 *fort.* id impetu || 18 spaciatur; A *C*. *Verg. georg. I* 389 || 19 haut dubitēp *pr C* haud dubitēp temptare *Δ* || 20 flat Q· *C* || 24 *Verg. ge. I* 365 || 26 *suppleui necessaria ex Verg.* || 27 *Verg. Aen. II* 697 || 29 astro *pr C: corr Δ* || S· *om C* || *Verg. Aen. I* 90 || 30 in·facit *pr C: cum ras. corr Δ* || 30 *et p.* 178, 2 inorruit *pr C: corr Δ*.

'inficit'. qualem enim colorem habebit caelum, talem ostendet et mare subiectum. Virgilius 'et inhorruit unda tenebris' et 'ponto nox incubat atra.' item mutuatur colorem, ut 'iamque rubescebat radiis mare'.

567 TVRBIDA EQVORA turbata.

568 TREPIDAE RATIS pro: ipse trepidus.

571 NVBIB· ET CAELO NOTVS EST caelum Notus possidet, mare Corus.

572 GVRGITE TANTO talibus fluctibus.

573 NEC RATIS HESPERIAS TANGET NEC N·O· non solum nauis ista ad Italiam non ueniet sed ne*c* corpora nostra naufraga.

574 DISPERARE VIAM *** 'quoque uocat uertamus iter'.

575 SOLA SALVS ut redeamus.

576 NEC LONGE NIMIVM S·P·T· dum amplius ad Italiam tendimus.

577 FISVS CVNCTA SIBI CESSVRA P·C· documentis pr*ae*teri*ti* nauigii. in historia legitur sic s*a*epe Caesarem gubernatori dixisse: quid times? Caesarem uehis.

579 ITALIAM SI CAELO AVCTORE R·M·P· nihil pericli est, me uide. 580 ME PETE auctore scilicet.

582 DEQVO T·M·F·M· CVM POST VOTA VENIT quasi delinquat fortuna, si non ante faueat quam rogetur. Item: infelicitatis genus est Caesarem fieri post uota felicem. perdit enim fortuna gratiam, si inuocata pr*ae*stiterit: me non obtante necesse est secunda contingere ultro deferente fortuna.

584 TVTELA SECVRE MEA quod te ego tuear. CAELI ISTE FRE*TI*Q· N·P·N·L·E· haec tempestas caelo nocebit et fluctibus, non naui nostrae.

585 HANC CAESARE PRESSAM oneratam.

---

1 quam lem enĩ *pr C: corr Δ* || hostendat *erasa* h *C* || 2 *Verg. Aen. III* 195 = *V* 11 || 3 *id. Aen. I* 89 || 4 *id. Aen. VII* 25 || iamque *pr C* iamq; /// *Δ* || 6 trepide *pr C: corr Δ* || 8 chorus *C* || 10 hesperieſ тangat *pr C: corr Δ* || ɛɴ · ɛɴ o *C* || 13 *hiatum notaui, aut scholion cum altero lemmate intercidit aut certe posterior lemmatis pars* 'conuertere cursus' *quo scholion pertinet* || *Verg. Aen. V* 23 || 14 utream; *pr C: corr Δ* || 17 Ficuſ *pr C: corr Δ* || pr&eri *C* p̃teri *D*[b]. *nauigationem l. V* 409—460 *narratam dicit* || 18 In///istoriam *C: em D*[b] || 19 Quid times Cęsarē *D*[b] || ·Velif *C om D*[b] || 22 т·m· *sic, non* ᴍ·т· *C* || quiasi *C* || delinquid *pr C* delinquit *Δ* || 25 ob|tante *pr C:* op|tante *Δ* || 27 caeliſ tefre · q *pr C:* i *inter* i ſ *inseruit Δ*.

587 PRODERIT VNDIS I·R· quasi procellis maria laborent et subuentura sit mari ratis, dum Caesari parcitur.

589 TVNC CALABRO PORTV T·C·P· si ab hac recesseris, tunc tenebis | Italiam. 'potitum' sic est quo modo † can- 73
tatum. TVNC [pelago] CALABRO P·T·C·P· in quantum alta pelagi persequemur, in tantum portum Calabriae te conprehendere posse confide.

590 CVM IAM NON POTERIT PVPPI NOSTRAEQVE SALVTI bene Caesar puppim saluti comparauit, quod iam digna essed hoc ho*nor*e, qu*a*e uotum Caesaris expediret.

591 ALTERA TERRA *DARI* concedi. TANTA STRAGE tempestate.

593 QVOD PRAESTET F·M· quod se pr*a*estitisse iactet.

594 AVVLSIT LACEROS aut iam laceratos, aut dum auulsit laceros fecit.

596 ALNVS ἀντὶ τοῦ nauis. ** 'gemuit sub pondere cumba'.

597 INDE RV*I*NT ex alia parte. CONCITA PERICVLA ab eo quod est concio concis concit. Virgilius

'ex*c*itum ruit ad portus'.

599 IAM TE TOLLENTE F·P· subaudis: caput.

601 OCCVRRIT G·B· Coro.

602 ET DVBIVM PENDET VENTO C·C·A· *Virgilius:*

'non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit'.

604 ET ABSTRVSAS PENITVS V·F·A· undis cedentibus siccas arenas abstrusit et uada fecit, hoc est: ubi siccum fuerat, mare conscendit et uada fecit.

605 SVVMQVE IN FLVCTVS CORI F·M· sicut in saxa.

607 SVBDVCTIS ETIAM C·V· tanta uis fuit, ut si subito uenti quiessent, unda pugnaret.

608 NON EVRI CESSISSE M· non cre*di*derim.

---

3 hanc *C.* *scil. terra* || 4 potitū ſiceſtquomodo cantatum Tuncpelago calabro *C.* *nescio quid lateat, fort.* positum sic est quomodo '*te comminus aequo* mecum crede solo' *sc. Verg. Aen. XI* 706 *sq.* || 8 nostraeque . . . 11 tanta] nr̄ae que salutial|tera terra concedi. Puppinr̄ae quesaluti benecaesar . . . . expediret Tanta *C* || 10 hocbore que (b *corr. in* h) *C* || 11 tēpestates *C* || 13 lact& *C* || 16 *Verg. Aen. VI* 413 || sup *pr C* || 17 Inderum *C* || 18 con|cos *pr* con|cIs *corr C* || *Verg. Aen. III* 676 || 19 exitū *C* || 21 caro *C* || 22 *Verg. Aen.* X 358 || 24 credentib; *C* || 25 abstrux̄ *C* || 26 uado *C* || 27 Snamque *C* || 28 Sueductis *pr C: corr Δ* (?) || 30 Nonneuri *C* || cesisem *ex* cecicem *corr. pr C* || crederim *C.*

610 SOLITA DEPARTE *R*VENTIS *Virgilius*
'qua data porta, ruunt'.

611 DEFENDISSE SVAS V·T·T· contra fluctus. *subaudi:* crediderim.

612 SIC PELAGVS MANS· L· in sua sede. NAM PARVA PROCELLIS A· illis parua, nam nobis magna.

615 A QVOTIENS FRVSTRA P·Ȧ·M· retro ante tempora. 'frustra': nam nunc euertit.

617 NON ILLO tantum.

619 A MAGNO VENERE M· ab oceano, ipsum enim uolunt esse magnum mare. COERCENS MVNDVM oceanus scilicet.

620 MONSTRIFEROS nouos, inuisos. SIC RECTOR OLIMPI C·F·L·I·S·F· quem admodum auxilio maris cataclismum Iupiter fecit, sic nunc auxilio oceani mare concrescit in furias.

621 CVSPIDE FRATERNA ordo: fulmen in s*a*ecula lassa-
73u tum frater|na cuspide adiuuit rector Olimpi. sic et Ouidius
'ne*c* caelo contenta suo est Iouis ira, sed illum
c*a*eruleus frater iuuat auxiliaribus undis'.

622 REGNOQVE ACCESSIT T·S· quoniam et terra mare fuit per κατακλυсμόν.

623 CVM MARE CONVVLVIT G· quando. TETIS Neptuni uxor.

625 TVNC QVOQVE TANTA MARIS M· cum Caesar nauigaret.

626 PRESSISSET NVBIB· V· non numquam pluuiis mare sedatur.

627 NON CAELI NOX I·F· set nubium. OBSITVS AER niger, infectus.

629 FLVCTVSQ· IN NVB*I*B· ACCIPIT IMBREM usque ad ipsas nubes erigitur, unde sibi pluuias extorqueat.

631 SED OBSCVRVM NIMBOSVS DISSILIT AER illam rem

---

1 uentis *C* || *Verg. Aen. I* 83 || 3 Deferendis se *C* || 5 mans I Insua *C* || paruarrocellis *pr C: corr Δ* || 6 uobis *C* || 7 ferustra *C* || 12 menstriferos *C* || recto rodimpi *pr C: corr Δ* || 14 in superius *conieceram* || 16 sic&obiuius necaelo *C. Ouid. met. I* 274 *sq.* || 18 auxiliarib; *C. in mg.* Γ auxiliarib· *Δ* || 20 cataclismon *C* || 21 consuluit *C* || 25 nubili v· *C. cf. infra u.* 31 || 24 obsitus saer *C* || 28 miger inflectus *C. de altero uitio cf. p.* 182, 24 || 29 in nubib·] h///// nus · B · *C* || 30 extorquebat· *C* || 31 obscurũ *pr C: corr Δ. cf. p.* 224, 28 || nimborũ *pr C* nimbosũ *Δ.*

disilit, hoc est crepat, ut 'aeraque disiliunt uulgo'. ¶ NEC FVLGVRA CVRRVNT CLARA S·O·N·D·A· et coruscatio erat obscura. 'disilit' crepat. '*a*eraque disiliunt u*ulgo*'.

633 MOTAQVE POLI CONPAGE L· inpulsu fluctu*um* quas*si*. [et] poli dicti eo quod uolubilitate poliantur.

635 AELEMENTA M· ignis aqu*a*e aeris terrae. RVRSVSQ· REDIRE zeugma: uidetur.

637 QVOD TANTA MVNDI NONDVM P·R· euasurum se credit ex eo quod nondum periit. aut quoniam nondum perierant, mundus uidebatur stare.

638 QVANTVM LEVCADIO PLACIDVS D·V·P· tantum sub pedibus ex summo fluctu mare con*s*picitur.

642 NVBILA TANGVNTVR VELIS E·T·C· *Virgilius*

'tollimur in caelum curuato gurgite, et idem
subducta ad manes imos desidimus unda'.

Ouidius

'inque fretum credas totum descendere caelum,
inque plagas caeli tumefactum ascendere pontum'.

643 NAM P· Q*VA* PARTE SEDET N·C·A· ἀντὶ τοῦ in qua parte terrae. ita commotum est pelagus ut harenas quas in imo habet attolleret: quod dixit 'no*n* celat'.

644 OMNISQ· IN FLVCTIB· VNDA EST pro aqua positum est.

645 ARTIS OPEM VICERE M· periculo, pauori auxilia cesserunt.

646 DISCORDIA PONTI S·M· ipsa se pericula gubernabant. 'succurrit miseris' profuit.

650 NON HVMILEM SASSONA V· zeugma: pauent. SASSONA insula Calabriae uel promunturium.

652 AMBRACIE PORTVS Ambracia ciuitas Epiri, unde 74
fuit † Epiculus. 'malignos' autem dixit, | quoniam est ibi Te-

1 disilit *C: quoniam hac pag. scholiasta constanter scripsit non mutaui* || crepituta eraq: asiliunt *C* || 1. 3 *Verg. ge. III* 363 || nes (nef *Δ*) li gura currt̃ *C* || 3 dissilit *C* || disiliunt v· *C* || 4 populi conpalc& (& *corr. in* el) *C* || hi pulsu flectu quasi&poli *C* || 5 uolubilitare *C* || 6 aelementa misnis *C. de uitio cf. ad A I* 253 || 8 euasarũ *C* || 9 qnm̃ nondam *C* || 11 heo cadio *C* || v·] G·C· *C* || 12 effũmo fluctũmare conpicitur *C* || 13 Nubili *C* || ueli· *C* || *Verg. Aen. III* 564 *sq.* || 14 turbato *C* || et idem] &i est *C* || 16 obidius *C. metam. XI* 517 *sq.* || 17 tototũ *C* || 18 hiqueplagas caelitũ efactũ *C* || 19 N·Ã·P·Q· par tes sed est *C* || 20 cõmurũ eſt *C* || quas] quia *C* || 21 nocelat *C* || 23 uincerem *C* || pauore *C* || 26 suo currit mis seris *C* || 28 insuna *C* || 29 ambraicie *et* ambraicia *C* || eperiun defuit *C: em* D^b || epiculus *C* Epicu us D^b: *an* Epicadus? || 30 qm̃ ẽ· tibi *C:*

rentius mortuus. SCOPVLOSA CERAVNIA NAVTE SVMMA T· ita enim creuerat mare, ut montes putarentur scopuli esse.

653 CREDIT IAM DIGNA PERICVLA *C*·F·E·S· 'digna pericula' quod digne periculitentur fata maiora: magna enim fortuna meretur magna discrimina.

656 SI GLORIA LETI EST PELAGO D·M· quasi maria glorientur si ibi Caesar occiderit.

657 BELLISQ· N· *pro* morte.

659 LICET INGENTIS ABRVPERIT AC*TVS* meos id est ex bello futuros titulos.

661 ARTOAS DOMVI G· Gall*i*am. INIMICA SVBEGI A·M· Afranium et Petreium. uel Italiam. et bene 'metu', no*n* bello.

662 VIDIT MAGNVM M·R·S· nec parem nec primum.

663 IVSSA PLEBE TVLI FASCES consulatum merui. 'iussa plebe' ut mihi faueret, hoc est iussi plebi. PER BELLA NEGATOS aut bello interdictos, aut negatos sibi cum *in* Gallia ger*e*ret bella.

664 NVLLA MEIS AB*E*RI*T TI*TVLIS R·P· uno enim tempore honores omnes adeptus es*t*, quaestur*a*e aedilitatis pr*a*etur*a*e consulatus dictatur*a*e.

665 NESCIET HVNC QVISQVAM N·T·Q·S·M·C·V·E· ordo: nesciet hoc quisquam me priuatum mori nisi tu Fortuna conscia uotorum meorum.

666 CONSCIA VOTORVM ES quoniam adfectabat regnum.

668 PRIVATVM FORTVNA MORI sine exercitu. ordo: me priuatum mori, Fortuna. dolet autem quod in fluctibus uelut priuatus interit*ur*us sit et non in castris. 'priuatum mori' dixit propter illud 'quamquam plebeio tectus amictu'. MIHI FVNERE NVLLO E·O· O SVPERI quoniam 'facilis iactura sepulcri'.

---

em D[b]. *cf. Fleckeiseni krit. misc. p.* 60 *sq.* || 1 mortuus· ẽ· *C* || sũmait· Ita *C* || 2 ese *C* || 3 c·f·] ////f· *C* || dignaa *C* || 4 maIora (I *ex corr.*) *C* || 6 leti] lequ *C* || 7 si ibi] subi *C* || 8 Bellisq· (s *ex* c *corr.*) *C* || 9 incentis abruferita Omeusid· ẽ· *C* || 10 bello (o *ex corr.*) *C* || futurorũtitulo· *C* || 11 gallã *C* || inimicã subegium aframũ &preciũ *C* || 12 benem &uno bello *C* || 16 cũ callia gerretballa *C* || 18 nullũ eiſebritulis *C* || 19 honores homines adeptus es *C* || preh ture *C* || 21 s·] f· *C* || Ordines ciet *C* || 24 adflectabat recnũ *C* || 25 exercitum *C*. *an* exercitu m[ori]? || 27 internus sit· *C* || incastra *C* || 28 *supra* v. 538 || 29 *Verg. Aen. II* 646.

670 DESINT MIHI BVSTA ROGVSQ· 'busta' sunt militum coaceruata, 'rogi' sunt regum uel ducum. quare nec ut miles sepulturam nec ut imperator exoptat.

671 TERRAQ· EXPECTER A·O· quasi numen, cuius non paret sepultura.

672 DECIMVS FLVCTVS 'decimus': hucusque numerus crescit, exin reuoluitur. 'decimus' ergo magnus, ut Lucilius 'decimanis fluctibus'.

673 INVALIDA PVPPE paene soluta. LEVAT adiuuat. NEC RVRSVS ABALTO A·D· nec ibat unda ut solet.

676 INPOSVIT TERRE unde nauigauerat.

677 FORTVNAMQ· SVAM TACTA T·R. ut exiit, subito pro naufrago factus est imperator.

678 SED NON TAM REMEANS | C· sed non sine intellectu 74^{u}
absentiae ad suos rediit, ut erat furtim profectus. IAM LVCE PROPINQVA ergo nocte nauigauit.

680 CIRCVM FVSA DVCI FLEVIT circumfusa turba fleuit et suorum gemitu duci incessit.

681 NON INGRATIS QVERELLIS quoniam pro illo fleuerunt.

680 GEMITVQ· SVORVM subaudimus: malorum, quae amisso duce ab hostibus paterentur.

681 INGRATIS QVERELLIS non inmeritis iurgiis. INCESSIT TVRBA Q· quoniam Caesari gratum fuit amari.

682 DVRE CAESAR crudelis, *ut* 'aut duri miles Vlixi'.

683 AVT QVE NOS VILES ANIMAS aput te uilis. INFATA RELINQVENS mortem.

684 INVITIS SPARGENDA D· quae noluerunt pati Caesarem.

685 CVM TOT *IN HAC* ANIMA POPVLORVM V·S·Q·P· Cicero 'ex unius tua uita pendere omnium'. et bene 'caput', *ut* quo extincto membra moriantur.

---

1 brustasunt *C: em* D^b || 2 coacerbata *C: em* D^b || 3 Exoptat *C: om* D^b || 7 crescite inse | uoluitur *C* || *cf. Festus Pauli p.* 71, 15. *gl. Placidi III p.* 452 *M.* || utlucius *C. cf. Lucil. ap. Cic. de fin. II* 8, 24 'acipensere cum decumano' || 8 fluctib;s *ex* fluctibis *corr C* || 9 paupe *C* || Necibat *sic C* || 12 fortunaq: *C* || pronafrago *C* || 14 c·] u *C* || *fort.* non sic sine || 15 frutim *C* || 16 pro quinqua (q *corr. ex* p) *C* || 18 &suam *C* || 20 quia missa *C* || 24 ut *inserui. Verg. Aen. II* 7 || 25 auṫ (*i. e.* autem) *C* || uilis· Infan|ta *C* || 27 noluer̄ capati *C* || 29 Cūintot anima (*ex* animā *corr.*) *C* || *Cic. pro Marcello* 7, 22 || 30 caput quod CD^b: *an* quod eo *sc. Caesare?* || 31 morientur *pr C.*

687 SEVITIA EST VOLVISSE MORI quid enim erit obtabile, si imperia ob*ta*ta fugiuntur? Cicero 'sed tum id audirem, si tibi soli uiueres aut si tibi soli natus esses'. NVLLVSNE TVORVM E·C· nemone meruit tecum mori?

688 NON POSSE SVPERSTES E·T· qui tibi comes esset in mortem.

690 CAVSA PETEN*D*AE H·F· HESPERIAE tam leuis scilicet.

691 VISVM EST COMMIT*T*ERE QVEMQVAM TAM S·C·M· *non* placuit tam crudele cuiquam, quamquam tibi uisum est in ipsis tempestatibus nauigare. et deest 'se', u*t* sit: uisum est quemquam se committere. ¶ Item: ideo tu ipse ad Italiam ire uoluisti, quoniam putabas i*n* tali tempestate mit*t*ere aliqu*em* esse crudele.

692 SORS VLTIMA RERVM I·D·C·E·P·P·M·P·S· manifestum periculum ad *h*aec suadere solet dis*cri*mina.

696 PERM*IS*ISSE MARI TANT*VM* 'ta*ntum*' aduerbialiter posuit quasi tantum dignitatis, uel in tantum id est eo usque. QVID NVMINA L· in conseruando te.

697 SVFFICIT ADFATVM BELLI F·I·L· prosperum et laboriosum.

700 SET FELIX NAVFRAGVS E· quoniam euasisset felix. au*t* certe ad praeteritam respicit.

702 OPPRAESSIT CVM S·D· iurgantes inuenit, uel silere fecit.

FESSVMQ· TVMENTES C· PELAGVS fessum pelagus tumentes undas conposuit uentis patientibus, id est iam miti*bus*.

703 LASSATVM AECOR quietum.

---

1 obtabile *C* optabile *D*ᵇ || 2 imperii obta *CD*ᵇ. *an* obtenta? || fugiciuntur *C: em D*ᵇ || *Cic. pro Marc.* 8, 25 || 3 biberes *C* || tibi etiam soli *editur cf. ad p.* 75, 25 || 4 nemone] N·S· (*haec rubro*) mone *C* || mari *C* || 5 supertes *C* || 7 petene L·F· hesperiae *sic C* (a *supra*) || 8 non *ex scholiastae sententia interposui* || 9 bisumest· *C* || 10 deest seus|& *C* || 12 puta bis italitempestatẽ itere alique ẽẽ crudelem· *C* || 14 Ser|sultima *C* || 15 ad|acc *C* || dismina *C* || 16 pmisse *C* || tant tam *C* || 18 quidnum onnã h *C* || 19 Suffiat *C* || I·] S· *C* || 21 euasis& *C* || 22 aucerte *C* || pteritã *sic C. add.* nauigationem *cf. p.* 178, 17 || 23 O·P·S· (*rubro, sed* P̃ *correctum atram.*) Sit *C* || 25 quãq; tamnentes· *C: uereor ne in* quamq; *aliud lateat, fort. glossema* quietum || 26 pacientib; *C* || iãmitis *C*.

705 FRACTVRVM PELAGVS V· mol*l*iturum mare ab impetu illo. 75

706 QVAS VENTVS DOCT*AE*Q· PARI M·D· quas uentus doct*ae*que dextra*e* p*a*ri moderamine diu *h*abuere 'permixtas', hoc est iunctas et adunatas.

713 EFFINGVNT VARIAS CASV MOSTRANTE F· non enim ratione au*t* scientia literas faciunt sed dum student ordinibus. et 'figuras' dixit literas, ut ipse

'mansuram rudibus uocem signare figuris'.

717 VIOLENTIOR *A*ER ἀντὶ τοῦ uentus.

719 LISSVS portus Macedoniae qu*em* obtinere non potuerunt; ubi Alexander dicitur nutritus fuisse.

720 NIMFEVM portus Macedoniae. NVDAS AQVILONIB· V· portum enim hunc aquilo teneri prohibebat, quem succedens auster ex*h*ibuit.

725 LESBO una de Cycladibus.

727 OCCVLERE decreuit.

728 IVSTA VENVS quod utrosque sibi obligasset. DVBIVM TREPIDVMQ· A·P·M· perfecerat ut nollet dimicare cum coniuge.

729 SVB ICTV sub periculo.

731 CONIVX SOLA FVIT per quam populis parum*per* libertas prorogata. 'Romana fata' absolute posuit. MENTEM IAM VERBA P·D· *Virgilius:*

'incipit ecfari, mediaque in uoce resistit'.

732 BLANDEQ. IVVANT V·T· ipsum Pompeium iuuant protrahentem tempus belli.

733 INDVLGERE MORAE ordo:· et bland*ae* morae iuuat indulgere 'tra*he*ntem uentura', id est qu*ae* futura sunt differentem. INDVLGERE MORE delectari pro*e*lia differre.

---

1 u (*i. e.* u[orean) mo lito rūmare *C* || 3 doctq; *C* || pari ... 4 doctaeque *om in mg. add. eadem manu C sic:* parī (·D *supra scr. rubro*) quasuenт doctq; || 4 dextra prima deramine deuabuere *C* || 6 mostrantem F· *C* || 7 racione auscien|nas literas *C* || stadentor dinib; *C* || 8 ipse *Luc. III* 221 || 9 redib; *C* || signante *C* || 10 uiolertiorer antitauenт; *C* || 11 quos tenere *C*. *an latet* ostinere? || 13 aquilonii | D·V· *C* || 14 succendens *C* || 15 exibuit *C* || 16. 17 decigladib; occullere *C* || 18 utrorq: *C* || 19 trepedūq; *pr C* || peneerat ut *C* || 20 coniunge *C* || 21 ictu *ex* dictu *corr C* || 22 parum *C*. *fortasse* prorogata [esset]. *an* poterat ... prorogari? || 24 *Verg. Aen. IIII* 76 || 25 Incipit& fara *C* || 28 blandomorę *C* || 29 indulgere irantem *C* || 30 plia *C*.

*** subaudimus et hic: iuuat. FATIS suis scilicet, mortem sibi minantibus. SVBDVCERE lucrari, ut est illud 'atque instantibus eripe fatis'.

736 ET AVERSI PETIT O·G·M· cogitatu auersi, ut

'diua solo fixos oculos auersa tenebat'

id est animo.

737 VMENTIS MIRATA *G*· qu*ae* numquam fleuerint. PERCVSSAQ· CAECO VVL· quod causas ignorare*t* lacrimarum.

738 NON AVDET FLENTEM DEP· M· aut non audet interrogare, aut dissimulat inuenire.

739 NON NVNC MIHI VITA DVLCIOR I· non tantummodo cara, quoniam periculum est, sed et cum laeta non deerant. ut Virgilius

'nate mihi uita quondam dum uita m*anebat*
care m*agis*'.

741 VENIT MESTA DIES quoniam arduum est fata differre. ET QVAM NIMIVMQ· PARVMQ· D· nullum enim tempus
75u amantibus sufficit. 'parum' autem | in amore.

742 IAM TOTVS ADEST IN P·C· cum toto exercitu, quoniam uenit Antonius.

746 PRECIPITES ADERVNT C· quasi προμάντευσις fit futurorum.

747 SATIS EST AVDIRE PERICVLA M· non dicam uidere aut interesse.

748 MEQVE TVVS DECEPIT AMOR CIVILIA B·S·S·P· non me amas si me laborantem uidere desideras.

750 SECVROS CEPISSE PVDET C·C·S· bene inpedimento posse fieri tegit et honestas profert *causas*.

752 VEREOR CIVI*L*IB· ARMIS non sine uxore bellum commit*t*ere. 'damnum' dicit adfectus uxoris cum profecta fuerit. aut certe dicit: etiam si uincimus, rei public*ae* damnum est.

---

1 *lemma intercidit* tempus subducere fatis || *fort.* hic: et iuuat. *in Lucano scholiastae* et *defuisse uidetur ante u.* tempus *aeque atque in Gembl.* || 2 illud *Verg. Aen.* X 624 || 3 intantib; *pr C* || 4 ut *Verg. Aen. I* 482 || 7 G· *addidi* || 8 ignorare *C* || 10 *an* inuigilare? || 13 *Verg. Aen. V* 724 || 14 uita m·c·m· *C* || 19 in] u *C* || 21 promanante usus fit *C* || 22 *an* fatorum? || 23 periculum non *C* || 25 cilulia *pr C* || 26 simealaborantem (an *ex* en *corr.*) *C* || 28 legit *C*. *an* intellegit? || honestas (a *aperta*) *C* || 28—29 profret u (u *rubro*) | reorecibis (*rubro* B) *C* || commitere *ut p.* 187, 1 *et* 5 cõmitere *C* || 30 fuerat *C* || 31 uincimur *C*.

753 POMPEIVM NVL*L*O TRISTEM COMMIT*T*ERE DAMNO erubesco, inquid, ad ciuilia bella descendere, ut non ante fiam tristis damno adfectus alico. hoc est: non decet ad ciuile pr*o*elium aliquem uenire gaudentem. uel certe: uereor me [tristem] ciuilibus bellis commit*t*ere nullo adhuc damno adfectum. POMPEIVM NVLLO T·C·D· scelus est l*a*etum *Pompeium* incipere bella tri*st*i*ssima.

757 INPVLERINT ACIES strauerint. MANEAT PARS OPTIMA MAGNI sit in tuto matrona Pompei.

759 QVO FVGISSE VELIM bene 'uelim', ut non necessitas, set uoluntas uideatur in Magno cum fugerit ad uxorem.

765 PLEBEAQVE NIMIS CAREO DIMIS*S*A M· ordo: plebeiaque nimis careo marito dimis*s*o. 'marito' ut pote inperatore.

767 PLACEMVS SOCERVM ut diremtionem nostram Caesar gaudeat euenisse.

768 CREDISNE ALIQVID M·T·E· dicit se non tam de loco esse tutam quam de marito.

771 SECVRA VIDETVR SORS TIBI ordo: secura uidetur sors tibi perire cum facias etiam nunc uota ut nolim seruire malis. sensus: qui fieri potest ut pu*tem* te nunc uota facere pro me ne hostibus seruiam, cum tibi uideatur sors esse secura ut pereas? * ue*l* sic: putasne *sine* te posse fieri me securam, cum uideam te uotum habere pereundi. [SECVRA VIDETVR S·T· ordo: secura uidetur sors tibi perisse, cum facias etiam nunc uota ut nolim seruire malis.] SORS TIBI SECVRA VIDETVR loci illius.

772 CVM FACIAS ETIAM N·V·P· cum uotis | op*t*es ut 76 pereas.

773 VT NOLIM SERVIRE MALIS SED MORTE P·T·S· etiam si nolim uiuere *et* statim moriar, tamen ero superstes aliquatenus, dum mors tua nuntietur.

775 FAMA PROCVL Lesbo*n*.

1 nolo *C* || 3 alico *sic C* || adcibile *C* || 4 uerecor *C* || 6 D·] B· *C* || letumpeium *C* || 7 triſſima *C* || 8 Inplurimis eſtes *C* || 10 benebellim *C* || 11 uoluntas uideat uidetur· inmagno *C*. *an* iudicetur? || 12 plebæa (ea *corr. ex* aq) quenimis caree dimisam· *C* || plebei aqminis *C* || 14 placeamus· *C* || 17 tutãq: de *C* || 18 Securã detur ſroſ *C* || 19 tibi cumperirefacias *C* || uotã *pr C* || 20 utputeneuota *C*. ne *est* ñc = nunc. putem te *suasit Kiessl.* || 22 pereas | fecue ſit *C*. *conicicbam* [au]t certe sic || putas noteposse *C* || 23 perſeuntis *C* || 24 uidentur s· *C* || 26 laci *C* || 27 faciatis *C* || opes *C* || 28 peream *C* || 31 nunciatur· *C* || 32 lesuo *C*.

776 ADDE QVOD ADSVESCIS FATIS adsuefacis me ferre mortem tuam, cum iam sine te sum [nunc]. TANTVMQ· DOLOREM mortis.

777 CRVDELIS ME FERRE DOCES cum separor.

778 QVODSI *SVNT* VOTA DEISQVE AVDIOR id est ne moriaris et ego perseuerem uiuere.

780 SOLLICITAM RVPES IAM TE VICTORE T· non enim eo momento nuntiari * * *

783 VACVIS LOCIS sine auxilio. 784 VEL FVGIENTE si non uictore.

788 TVTIVS ARMA FVGA si nil tutius erit fuga.

792 VVLT DIFFERRE MORA irata coepit uelle quod recusauerat, hoc est ire et solitudinis tormenta sufferre. NON MESTI PECTORA MAGNI S·A· sed auersatur.

793 NON COLLA TENERE s*cilicet* ualere faciens.

794 EXTREMVSQ· PERIT T·L·F·A· perit dum nec discedens osculatur.

795 PRECIPITANTQ· SVOS L· urguentes profectionem.

796 VITAMQVE PEROMNEM NVLLA FVIT T·M·D· dum patienter tolerarunt coniugum mor*t*es, ille Iuliae, illa Crassi.

801 LITTORAQ· IPSA TENET dum uoluitur in arenis.

804 FIDA COMES qu*ae* coniugis non ab*h*orret fortuna*m*.

805 POMPEIVMQ· FVGIT uelud crudelem.

805 QVE NOX TIBI PROXIMA VENIT INSOMNIS V· epilogi species.

812 NON IVVAT INTOTO CORPVS IAC*T*ARE C· non delectat totum lectum pererrare, sicut aestuantium mos est, cum illis omnia uideantur angusta, propter omen.

813 SERVATVR PARS ILLA TO*RI* locus Pompei.

815 RESTABAT MISERE MAGNVM Q·R·O· quando de proelio fugit et ad uxorem peruenit.

---

1 adsuae facis *C* || 2 sum] *expectes* ero || 5 sτ̃ *post* si *intercidit in C* || deis quaeaudior *C* || 7 Ropes *C* || 8 nuptiari *C*. *intercidisse uidetur* credam te uicisse sed uictum esse || 9 uaciis *C* || fugientẽ *C* 11 erit fugo *C* || 12 caepit uelle quodtecausauerat *C* || 13 sufferrae *C* || 14 peccatora *C* || 15 collega tenere /// (ſ *erasa*) *C* || 16 Extrimusq: ferit TLIFA *C* || discendenſ/// (*ex* -nteſ *corr.*) *C* || 18 suas *C* || 20 mores *C* || 21 Liitoraq; *C* || 22 aborr& fortuna *C* || 23 Quenoctibi *C* || 26 iacere c· *C* || 28 angustap p̃ omen *C* || 29 Par ſilla T·O· *C* || 30 magnuma R·O· *C*.

MARCI | ANNE·I·LVCANI COMMENTORVM LIBER V· EXPLICIT |
INCIPIT LIBER VI· *C*.

LIBER SEXTVS

1 POSTQVAM CASTRA DVCES hinc iam in Dirrac*h*io res agitur, ubi multi orientis reges ad Pompeium cum auxiliis conuenerant. quo cum Caesar uenissed et Pompeium frustra obsidione ci*n*xissed, ipse terram XV milia passuum patente fossa | praestruens, cum illi maria pateren*t*, Pompeius 76u castellum quoddam propincum mari quod Marcellinus tuebatur euertit pr*a*esidiaquē Caesaris qu*a*e ibi morabantur occidit. POSTQVAM CASTRA DVCES *h*yperbaton: postquam castra duces pugn*a*e mente propinqui inposuere iugis, iam admota arma cominus. et est eclipsis, deest enim 'sunt' uel 'erant', ut sit: admota erant cominus arma.

2 ADMOTAQVE COMINVS ARMA deest: sunt.

3 PARQ· SVVM VIDERE D· ut dicimus 'gladiatorum paria'.

4 MARTEMQVE SECVNDVM multa enim prospera expertus erat.

5 IAM NISI DEGENERO FATIS D·R· quae possent feliciter euenire contempsit, hoc unum sperans de Pompeio uicto fieri felix.

6 FVNESTAM OMNIB· O· funestam mutatione status.

7 IN CASSVM QVE C·F· in cladem, in seruitutem. ALEA FATI euentus.

8 ALTERVTRVM MERSVRA C· uel suum uel Magni interitu mersura.

---

2 hinclam indir|ratiores agitur ubi *C:* Interea apud Dyrrachium *Orosius VI* 15 *p.* 419 *Hau.*, *unde scholion u.* 2—9 *conpilatum est* || 4 uenisset, Pompeium *Oros.* || 5 cixissed *C:* cinxit *Oros.* || quindecim millium passuum fossa *Oros.* || patentem fossam *C* || 6 p̃ſtruenſam illi *C* || pater& *C* || 7 propincū *sic C* || 8 euenerit *C* || 9 ıpbaton *C* || 10 propinquinſ *C* || 11. 12. 13 cominus *C. non correxi* || 11 eglipsis *C* || enim infunt *C* || 12 commus *C* || 14 puria *C: corr D*u || 20 o·] δ· *C. lemma non integrum* || 22 fati (f *ex corr.*) *C* || 23 Alτe|rutrū *ex* Alτ̄|*utrū *corr C.*

9 EXPLICVIT TVRM· extendit. ET SIGNA MINANTIA zeugma: explicuit.

10 SE DESSE R· syncope. [et] semper paratum se esse testatur.

14 DERRATII PRECEPS RAPIENDAS T·A·A· uel ut sic Pompeium eliceret ad pugnam uel id auxilio suis futurum credens. RAPIENDAS ADARCES occupandas absente Magno. ideo aut*em* occulte cesserant.

16 TAVLANTIVS INCOLA PETRAM 'petra' ut uulgo dicitur latinum non est, set *h*ic modo nomen est montis, non res ipsa. TAVLENTIVS unus e pri*m*oribus aut populus ita dicitur.

18 V*EL* etiamsi pr*a*esidia non essent.

20 HVMANVSQ· LABOR opus mortalium.

21 VEL CVNCTA MOVENTIB· A· zeugma: facilis.

22 SED MVNIMEN H· rupibus naturalibus. NVLLO QVASSABILE L· nullo ariete uel alio tormento.

23 NATVRAM SEDEMQVE LOCI quae est in omni re semper inuicta: humanus *labor* quamquam mirabilia et magna extruat, tamen ea sunt qu*a*e uel uetustate uel bello diruantur. NAM CLAVSA PROFVNDO auia, inaccessa est tutamento * *.

24 VNDIQVE PRECIPITI S· non ergo arenoso aut facili ad accessum.

77 25 EXIGVO DEBET | QVOD N·E·I·C· dum in*ha*eret ter-r*a*e magn*a*e.

27 IONIVMQ· FVRENS aut generaliter mare, aut certe quoniam illut Io transnauit.

28 SPVMATQ· INCVLMINE P· maria ibi facile dicit feruere.

29 HIC ABIDAM B· tunc. HIC ABIDAM BELLI RAPVIT SPES I·M· ut ultra quam ullam occasionem sibi ad dimicandum repromitteret. aut certe, qu*a*e Magno fugiendi spem adimeret.

32 METATVR TERRAS O· 'met*at*ur' ab eo quod est metor, non ab eo quod est metior 'metitur'.

---

3 Sed esser | sincope *C* || piratum *C* || 4 testatus *C* || 5 utuel *C* || 6 eligeret *C* || id] ut *C* || 7 udartes *C* || 8 aut oculte *C* || 9 incola *iterat C* || petrā ut *C* || 10 noẽſ &icmodo *C* nomen set hic modo D^b: *emendauit Ad. Kiesslingius* || 11 eprioribus *C* || dicitur v &iam *C* || 14 Velcan&a *C* || 15 H·] L· *C* || 16 L· *sic C* || 18 labor *inserui cl. Luc. u.* 20 || 20 dausa *C* || alia *C* || tutam̄to· *C. deest* maris et saxorum || 21 arenos ei aut facilia *C* || 23 c·] Q· *C* || ineret *C* || 26 qm̄ illatio *C* || 29 utultraquānullā *C: intercidit uerbum, fort.* raperetur || 30 fugienti· *C* || 31 metur abeo *C* || 32 non habeǫ *C*.

34 INGENTIS CAVTES deest: sed.

35 DIREPTAQ· MOENIA T· inuasa.

37 QVOD NON VLLA QVEAD VIOLENTI M·B· zeugma: impellere.

38 PLANVMQVE PERARDVA CAESAR D·O· opus campestrium in cliuos tendit. uel certe quoniam *in* campis etiam montes extruit. PLANVMQVE PERARDVA C·D·O· murus qui fiebat in uallibus *a*equalis erat altitudine ei qui fiebat in montibus.

39 DVCIT OPVS extendit uallum, montes frangit, planum facit.

41 NEMOROSAQVE TESQVA genus arborum faciens siluas sed humiles. loca etiam aspera uel dese*r*ta ubi porci castrantur. hic ideo 'nemorosa' dixit, quoniam hic locus sacratus est.

42 VASTA INDAGINE 'indago' est proprie exercitus in girum porrectus et ordines paulatim in globum defl*e*ctens.

44 CAESAREO AGGERE amplitudine regionis. disciplina autem castrensi castra mutantur, ne miles otiosus pigrescat neue in uno loco positus inquinetur, uel certe pro pascuis equorum nouis.

46 ILLIC MERSA SVOS cursus. OPERVM SVMMA ulteriora operis.

47 DEFESSVS CAESAR M·I·A· excurrendo.

48 NVNC VETVS ILIACOS A·F·M· in ironia legendum. ab Ilo Iliūm conditum, cuius ex Assaraco nepos fuit Laumedon. qui cum maiora humanis uiribus inco*h*assed, creditur mercede promissa Apollinis Nẹptunique manibus ea consummasse nullique deicienda nisi ipsis conditoribus fecisse.

---

1 Ingeſtis *C* || 3 nonnulla quae at (at *ex* ad *corr.*) *C* || 4 implere *pr C* || 5 campestrū incaelū osten dit *C* || quoniam in] cum *C* || 7 extruhit· *C* || 9 extenditandū (du *ex corr.*) *C* || 12 humilæs *C* || deseta ubi por cicastrantur *C* || 13 *fort.* haec ideo || 15 indagini *C*. *hoc scholion ex D*[b] *Weberus p.* 423 *recepit* || ppę *C: em D*[b] || 16 exporrectus *uitiose Weberus* || exordines *C:* ex ordine *D*[b] || de|ficiens *C*, *D*[b] || 17 Caesared *C* || amplitudine regionis *non ad u.* 44 *sed ad u.* 43 *pertinere uidetur* || 19 *fort.* inquilinetur || 24 nolentus nuncuetus *C* || 24 legendum est. *neglegenter D*[b] || abillo illum *C* || 25 exasasara cone|pos fuit laumedon *C*. *eandem genealogiam secuti sunt Philargyrius ad Verg. ge. III* 35 'cuius Troius [*scr.* Tros, *cuius Ilus*], cuius Assaracus, cuius Laomedon' *et liber glossarum cod. Bern. XVI f.* 41[u] (*praescripto* UIRG*L*) 'Asarachus· pater Laumedontis princeps Throiianus' || 26 maiora *C*. *scr.* moenia || incoassed *C* || 27 ea *D*[b]: & *C* || 28 nisi ipsa (*corr. in* ipsi) ipsis *C: em D*[b].

49 ADSCRIBATQVE DEIS Neptuno et Apollini. FRAGILI
77u CIRCVMDATA | TESTA M· et hic ironia.

50 MIRENTVR REFVGI V·P· haec uideant qui suos *muros* mirantur.

51 INQVANTVM TIGRIS zeugma: ambit, Tigris Mesopotamiam. Orontes de A*ntili*bano monte exit. QVANTVM CAELER A·O· utique nimium.

53 SVFFICIT INREGNVM quantum sufficit. SVBITVM BELLIQ· TVMVLTV R·C·O· scimus bellicos tumultus *s*ine otio esse. quare dicit subito factos muros, dum tumultus est dimicaturorum.

54 TANTI PERIERE LABORES quoniam euasit inde Pompeius.

56 INIECTOQ· SOLO FRIXEVM quod Phrixus transmeauit ariete. 'elidere' excludere.

57 AVT PELOPIS LATIS EPIREN ABRVMP*ERE* R· inter Corint*h*um et Pelopon*n*esson est angustum iter simile *ist*h*mo*, quod potuissent milites abrumpere et gyrum Maleae nauibus donare. est autem Malea rupes qu*a*e facit promunturium. EPIREN Ḉorint*h*um. Corint*h*us angusto aditu Pelopon*n*esso coniungitur qui Is*th*mos uocatur. hunc ait tanta multitudine aperiri potuisse, ut naues longo cursu liberaret breuiore transitu. quod Alexander et Nero sine causa a*g*gressi sunt. nam ibi naues e portu Lec*h*aeo mac*h*inis trans*ue*h*untur in portum Cenc*h*re*as*.

58 ET RATIB· LONGE FLEXVS DONARE MALEAE Maleo inciso donare flexus ratibus. |

78 61 HIC ALITVR SANGVIS ἀντὶ τοῦ miles Pompei. TERRAS FLVXVRVS INOMNIS 'in' pro 'per': in omnibus, per omnes.

---

3 suos mirantur *C* || 5 mesopotamiam̤ *C* || 6 dealbano montē *C* || 7 o·| v· *C* || 9 belliquos *C* || iniunctio ēē quare *C* || 11 dimicaturū eū· *C* || 14 Iniectoſq: *C* || quia *C*. *an scr.* qua? || 16 pelle pis *C* || epiren *sic C. cf. infra u.* 20 *et* epyren *G* || abrū | P·R· *C* || 17 peloponnes son *C. cf. infra u.* 20 || anguſtū interſimileſmo | quod *C* || 18 &cẏrum malealenauib; *C* || 19 male eripi& quefacit *C* || 20 ·pelopone//sson (*prior* s *corr. fort. ex* n *ut est in pictura huius paginae* PELOPONNENSOS PROVINTIA) *C* || 21 quiſſmos (ss *corr. ex* is?) *C* || 23 breuiori *C* || agres|si *C* || 24 eportula&eomaccinis transeuntur *C* || 25 cencre *C* || 26 maleo inciso *C*: *non temptandum erat cf. p.* 202, 13 || 27 *inferiorem hanc paginam explet Peloponesi et Isthmi* (IS·MOS· *scribitur cf. supra u.* 17. 21. *p.* 18, 17) *figura inepta* || 29 IN· pro· P· inomnibus (P *rubro*) *C*.

62 LIVICEQ· TENENTVR quas Cato est habiturus.

67 RVTVPINAQ· LITTORA FERVENT 'Rutubi portus' dicitur ciuitas Britanniae qua excipit ex Gallia ad se uel Hispaniis nauigantes. ut alii, silua.

68 FALLIT BRITANOS ignorare facit.

70 DEDVCENS AGMINA P· in plana deponens. EFFVSO MILITE suo, scilicet Pompeiano.

72 TENDAT Caesarem.

74 PARVA MICENEE QVANTVM S·D· Orestes cum fureret, responsum accepit, *se* resipire non posse nisi Dianam ex *S*cyt*h*ia in Italiae nemore id est Aricino posuisset. Ergo clusi agri factis ibi tutamentis uindicat *sibi tantum*, quanto abest Aricia urbe, abest autem XVI milibus. MICENEE DIANE quoniam Orestes hanc transtulit.

75 NEMORALIS ARICIA *a* luco Dianae.

77 SI NVSQVAM TORQVEAT A· quoniam per amnem flexuosum XXIIII milia sunt, cum XVI M. si*nt* recto itinere.

78 INIVSSAQ· TELA V· sine commissione dimicatur bellorum.

79 IACVLVM TEMPTANTE L· [dum] nescientes occidunt, dum exercentur.

82 QVAS CVRRENS OBTRIVIT E· 'obtriuit' aut tritura aut pascuis.

88 * * ET DIGERIT ARTVS liquefacta consumit.

89 TRAXIT INERS CAELVM F·C·P· corrupto caeli tractu. 'fluuid*ae* pestis' genitiuus est.

90 TALI SPIRAMINE NESSIS Nessis insula est in Campania quae Typhoni inposita est, ipsa uero Inarime est. quae

1 tenatur *C* || 2 *similia Orosius I* 2 *p.* 27 *Hau.* 'Britannia . . . . . a meridie Gallias habet, cuius proximum littus transmeantibus ciuitas aperit quae dicitur Rhutubi portus'. *ex scholio huius uersus fluxit gl. in A. Mai class. auct. t. VII p.* 578 'Rutipina urbs Britanniae' || 3 quã excipit (*sc. Britannia*) *C* || 4 siluam *C* || 6 Inpulana deponans *C* || 7 militeſ uoſ ſcilicit· *C* || 9 *cf. scholion III* 86 || 9 *et* 13 micene *C* || 10 accepit resipire *C* || exicia· *C* || 12 factis· sibi *C*. *fort. scholion hoc u.* 73 *SEPTI VALLO* clusi agri factis ibi tutamentis *in paraphrasin inlatum effecit ut uerba necessaria* sibi tantum *uerbis* [s]ibi tutamentis *haurirentur* || 13 XVI: *cf. instituti arch. ann.* 1854 *p.* 105 || 14 erestes· *C* || 15 loco *C* || 17 xxliII milia *C* || XVI m.] XVIIII *C* || si recto *C*: *em. Kiessl.* || 24 liquefactu *C*. *scholion pertinet ad ea quae antecedunt* 'corpora dum soluit tabes' || 26 fluuide *sic C ut eodem hoc loco* fluuidę *G M U Vossianus n.* 19 *q.* 16, flu///ide *B*, *cf. Lucr. II* 452. *Verg. ge. III* 484. *Aen. III* 663 || gemitiuus *C* || 28 tifoni· inpoſitaẽ (ſ *corr. ex* t) *C* || inmari|meẽ· *C*. *cf. ad V* 100, *VII* 145.

letiferum *a*era dicitur ex*h*alare. alii uolunt non ipsam ex*h*alare hoc, se*t* terra*m* quae contra est, in qua locus Ac*h*eronteon uocatur.

93 INDE LABAN*T* POPVLI aut Campani, aut ad causam reuersus de Pompei sociis dixit.

94 DVRAVIT VISCERA aut bibentium aut sua.

95 IAM RIGET ATRA CVTIS extensa fit.

96 ET SACRO FERVIDA M· genus morbi ignem sacrum fuisse d*icit*.

98 PRECEPS AGIT OMNIA FATVM 'omnia', quoniam bello et pestilentia laborarent, aut certe quoniam et homines et iumenta.

105 ET PLENE PEREGRINA M·C· zeugma: minuere labores.

106 AD LIBER TERRE notandum 'liber illius rei'.

113 VELLERE ABIGNOTIS D·R·H· zeugma: cernit.

114 QVE MOLLIRE QVAEANT F· zeugma *a* postero: diri-
78u piens miles. | QVE MOLLIRE QVAEANT F· quod uulgo elixire dicunt. QVE FRANGERE M· cruda.

115 QVAEQ· PER ABRASAS V·D·F· diripiens.

116 PLVRIMAQ· HVMANIS A·H·I·M· diripiens.

118 VT PRIMVM LIBVIT R·E·C· libuit, non enim aliquit deerat exercitui, qui copiis abundaret.

119 CVNCTASQ· SIB*I*· P*ER*M· T· libuit, utpote liberò ab obsidione.

121 ET RAPTVM FVRTO SOCERI C·A· utpote noctis tempore.

124 ET QVA VIA CEDE P· quasi uiam faciat sanguine hostili.

126 QVA MINIC*I* CASTELLA V· Minicum oppidum in Epiro. alii castelli pr*aef*ectum Minucium dicunt. ⁋ Lucius Minucius legatus Caesaris metu Pompei castella deseruit.

---

1 legiferum era *C: em D*[b] || 1 *et* 2 exalare *C* || 2 hocfeterraquae *C: em D*[b]. *fort.* hunc || 3 acceronteon *C* || 4 laban *C* || campania *C* || 6 niuentium *C* || 9 fuissed· *C* || 10 agit *ex* atit *corr C* || 13 zeuma aminuere *C* || 15 abionotis *C* || cernit zeuma *C* || 16 zeum apostero *C* || 17 exilire *C*. *cf. onomasticon Bonauenturae Vulcanii p.* 44 'elixio ἕψω' || 18 cru////// das· (das *uidetur erasum*) *C* || 19 ambrasas *C* || 22 habundaret *C*. *cf. Caesar b. c. III* 47, 3 || 23 SI·BP·M·T· *C* || liber ab *C* || 25 raptam *C* || 27 quas ibiam *C* || 29 Quamini caſ tella· Uminicum *C*. *nomen fictum* || 30 prectù minicium *C* || minutius *C*. *cf. Appian. b. c. II* 60 τοῦ φρουράρχου Μινουκίου. *Caesar ea de re quae*

127 ARBORIBVS DVMMETA T· zeugma: qua. HIC PVLVERE NVLLO 'hic' Pompeius, aut 'hic' loci est.

128 SVBITVSQ· INMOENIA V· non ciuitatis alicuius dixit moenia, sed muros Caesaris.

129 LATIAE VOLVCRES aquil*a*e.

131 PAVOR ADTONITOS C·H· hoc est non restiterunt.

132 IACVERE PEREMPTI DEBVERANT Q·S·L· ordo: 'iacuere peremti loco quo debuerant stare. Sallustius 'quem quisque pugnando locum ceperat, eum amissa anima corpore tegebat'.

134 ET NIMBVS AGENS T·T·P· telorum scilicet.

135 PICEOS IGNES cum aggeres incenderent.

137 ROBORIS INPACTI C·V·A·A·I· ἀντὶ τοῦ ariete.

139 IAM MVNDI IVRA PATE*BA*NT libertatem *dicit.*

140 QVEM NON MILLE SIMVL T· ordo: locum quem non mille simul turmis, non Caesare toto auferret fortuna, unus eripuit.

142 VETVITQ· CAPI non permisit teneri.

144 SCEVA VIRO NOMEN ut 'Hecyra est huic nomen fabul*a*e'. CASTRORVM IN PLEBE MEREBAT cum inter caligatos milites ageret, hoc nomen accepit. 'plebem' autem dicit castrensem necdum ordi*na*tos milites. C*a*esius Sc*a*eua centurio fuit.

145 IBI SANGVINE MVLTO P· fortitudine.

146 LATIAM LONGO GERIT ORDINE V· 'longo ordine' aut quod centum mil*it*ibus pr*a*esint, aut quod post multas ordinationes ad uitem adspire*n*t.

148 QVAM MAGNVM VIRTVS C·C·E· qui gloriam *h*onestis titulis non qu*a*esisset.

---

dixerat, hiatu post b. c. III 50 *absumpta sunt* || 1 zeumaaqua hil *C* || 2 *fort.* loci aduerbium est || 5 l&itiae *C* || 6 Fauor adtonitus *C* || restituer̃· *C* || 7 dube erant *C* || L·] h *C* || 8 quod *C* || sta∗re *pr C* || *Sall. Catil.* 61, 2 || 9 quisque nimus pugnando *editur ap. Sallustium manifesta interpolatione quam iam Cortius et Oudendorpius ad Luc. p.* 432 *perspexerunt* || 12 piceas *pr C* || 13 v(omit) *C ut BVU* || *fort.* arietis || 14 patet *C* || 16 caesarae *C* || 19 utheci|ra est *C*. Hecyrae *edidit Fleckeisenus Terent. prol. Hec.* 1. *sed cf. Donatus* 'nominatiuo casu figurauit, cum in usu sit ut datiuo dicamus' || 22 orditus milites *C* || cecius sceua *C. cf.* 'M. Caesius Scaeua' *Valeri Max. III* 2, 23, *sed* 'Cassi Scaeuae centurionis' *Suetonius Iul.* 68 *et* Κάσσιος Σκεύας *Plutarchus Caes.* 16 || 24 Bisanguine (*ante* B *m. post.* i *add.*) *C* || 25 londogeriterdine (*dein spatium uacuum II litt.*) *C* || 26 milibus *C* || 27 uitam adspir& *C*.

79 151 IMPIVS deuotus. ET CVNCTIS IGNOTVS C·A· | quem nulli Caesariani senserunt.

156 E CVNCTIS PERQVOS ERVMP*ERET* H·N·S·E· nos soli sumus iudicati inertes.

157 NON PARVO SANGVINE MAGNI I·D·I· ἀντὶ τοῦ militum eius.

162 IAM LONGINQVA PETIT P· id est etiam longi*n*qua.

165 MOVIT TANTVM V· ILLA FVROR*EM* sociis eius.

166 QVANTVM NON PRIMO SVCCEND*VNT* C·C· quantum non prouocat initium pugnae.

169 AN PLVS QVAM MORTE*M* VIRTVS D· qui non fugiunt pugnam, uirtute sua quasi uide*n*tur perire, unde dicit uirtutem dare mortem. ILLE RVENTI A*G*GERE *C*· cum cadit, ruina multos intercipit. uel certe inruenti in se hosti aggere resistit.

171 SVBEVNTESQ· O·H· ascendentes hostes hostium corp*orib*us obruebat.

178 CRINESQ· GENASQ· barbam.

179 STRIDVNT OCVLIS ARDENTIB· I· ἀμφιβόλως: aut morientis aut Sc*a*eu*a*e minantis.

185 VICIT QVEM RESPICIT HOSTEM aut quoniam hunc fuerat occisurus, aut quoniam minantibus oculis fuit.

194 NE*C* QVICQVAM NVDIS V·O· uulneribus patefacta uitalia ne e*f*funderentur, hast*a*e uetabant.

195 INSVMMIS OSSIBVS summa ossa uenientes astas in se tenebant quo minus ad uitalia peruenirent. 'summa' autem a uitalibus dixit, id est qu*a*e sunt supra uitalia.

196 QVIT NVNC VESANI *I*ACVLIS apostropha, aut certe unius militis uerba sunt.

200 BALLISTAQVE LIMINE P· hoc est a limine.

201 FRAGILIS PROCAESARE MVRVS Sc*a*eua.

---

1 I Capius douotis *C* || quod in nullo *C* || 2 sensen serunt *C* || 3 Et cunctis *C* || serum P h· *C* || 4 Iudicati *C* || 5 magnis·d·I· *C* || 7 longi qua *pr C*, *altero loco C* || 8 nouit *C* || uilla furor *C* || 9 prima succen·d o·c· *C* || 10 pugnaret· *C* || 11 morte *C* || 12 uitute *pr C*. *expectes* qui non fugiunt, in pugna quasi uirtute sua uidentur *etqs.* | uidetur *C* || unde] ut inde *C* || 13 adremortem *C* || allaturus utagere *C* | *fort.* cadit [agger] || 14 hostilia aggere (*altera* g *in ras. corr.*) *C* || 16 corpus *C* || 19 amphibolas *C* || 22 uocisurus *C* || 23 pata facta · ut talia neefunderentur *C* || 24 uactabant *pr C* || 25 astas *C*. *cf. ad p.* 141, 27 | 28 uesanianulis apostro fa *C* || 30 P·] T· *C* || 31 fragihis processa|re *C*.

203 LEVAQVE VACASSE fugit enim * * * σκαιοῦ, unde et Sc*a*euola nomen *h*abuit.

204 AVT CVLPA VIXISSE S· ueritus. TOT VVLNERA BELLI SOLVS O· hostium culpa uiuebat non sua, qui proiecto clipeo dimicabat.

206 INQVEM CADAT E·H· ut ruina sua hostibus fuisset interitus.

212 TOT FRACTA SAGITTIS exclamatio.

214 DICTEA PROCVL ECCE MANV 'Dict*a*ea' Cretensi. dicta a monte qui a retibus cognominatus est qu*a*e gr*a*ece δίκτυα a*p*pellantur. his enim piscatores Βριτόμαρτιν quae inimicum pudoris sui Minoa fugiens in mare se pr*a*ecipitauerat extracxerunt et consilio Dian*a*e, quoniam eius comes fuerat, in memoriam cognominauerunt montem, | a quo et 79ᵘ
ipsa Diana dicta est Dictynna.

219 TELVMQVE SVO CVM LVMINE CALCAT non pede proterens, sed despiciens forti animo.

220 'post ictum' uulnus 's*a*euior': ante ictum s*a*euus.

223 TELVM IMPETIT cum impetu petit. nemo alius hoc uerbo usus est.

228 TEGENS FVROREM dissimulans.

229 ET AVVLTV PENITVS VIRTVTE R· uelud pacati uultus. [et] quoniam uirtutis uigor in uultu est.

230 PARCITE AIT CIVES bene 'ciues' tamquam pacificus.

231 CONLATVRA MEAE NIL S·I·V·M· quando quidem iam satis confossus esset.

232 NON EGET INGESTIS mors: etenim haec erant quae sanguinem detinebant, quominus exanimaretur.

234 SIT SCEVA RELICTI CAESARIS E· ut Caesarem discant et *ceteri* me duce relinquere, non fortiter dimicare.

---

1 enim ιoẏcιunde *C cum uacuo spatio II uel III litterarum. sed plura interciderunt, fort.* [ignominiam nominis sui, Scaeuae id est σκα] ‖ 2 sce|uolanem emabuit *C* ‖ 3 atitculpauixises *C* ‖ toti *C* ‖ 4 bibebat non suam *C* ‖ clipio *C* ‖ 9 Dectea *C* ‖ eace *C* ‖ ducea *C* ‖ cretensia *C* Cretensis D^b ‖ 10 amonti *C* ‖ grecedictia apal|lantur· *C: em* D^b ‖ 11 britto map qui *cum hiatu III litterarum C* Brittomartin qui D^b ‖ 12 minaa *C* ‖ 15 dictinna *C: em* D^b ‖ 16 caleat *C* ‖ 18 Seuica|rente ictũ seuus *C. immo* saeua *scil. ursa* ‖ 22 ^gens *C* ‖ 23 Uelud fagati· *C* ‖ 25 agit *C* ‖ 26 Conlatur am̃ · T aenil S ium *C* ‖ 28 mons *C* ‖ 29 examinaretur· *C: em. Kiessl.* ‖ 30 Sit *ex* Sic *corr C* ‖ caesareã *C* ‖ 31 &meducem *C*.

235 CAESARIS EXEMPL*VM* ut a ceteris militibus deseratur. POTIVS QVAM MORTIS H· ἀπὸ κοινοῦ: exemplum. ut *potius* proditor inueniar quam uir fortis.

240 INCALVIT VIRTVS quod callid*it*as profuisset.

244 AVT SIMILEM VESTRI Afranium et Petreium tangit.

245 POMPEIVM VOBIS MINOR EST amor.

248 CRIMENQ· REMISIT indulsit.

253 INCLVSVM NVMEN non 'animam'.

256 AC NVDVM PECTORE MARTEM ARMIS S·T· quasi *sine* huius armis Mars nudus esset et istis deberet ornari.

257 FELIX HOC NOMINE FAME hac uirtute.

261 NON TV LETIS VLVLARE T· 'io triumphe' uoces solemnes. [et] quos enim triumphos habeant bella ciuilia?

262 QVANTA DOMINVM VIRTVTE P· uirtut*e* quae debuit libertatem patriae prorogare, dominum magis patri*ae* prouiderunt.

263 CASTRORVM PARTE 'parte*m*' dicit aut ipsum Sc*ae*uam aut Minici castellum quo egressi sunt.

264 DILATO MARTE Q· dilata pugna exitus sui.

265 QVAM MARE LASSATVR quis enim credat saxa fluctibus fatigari?

267 SERAMQ· SIBI PARAT V·R· ita Pompeius infatigabilis fuit. quamquam sero moriturus.

268 HINC VICINA PETENS Pompeius, mari uectus scilicet.

269 INCVRSV GEMINI MARTIS R· dixit *pedestri et* equestri milite, aut iterato bello, aut terra marique.

271 MVTANDEQ· IVVAT P·L·T· castris quo uellet transferendis. iuuat ipsa licentia permissa. |

80 274 SVBCVBVIT SI QVA T· lapsu fortuito.

275 VNDARVM NON PASSA R· non ualens sustinere.

276 ET IGNOTOS APERIT S·G·C· alueum sibi reddit.

277 ILLOS TERRA FVGIT D· quam fluuius tenet.

278 ACCEDVNT D·P· qu*ae* fluuius relinquid.

---

1 exem·P·L autaceteris autalibus deserantur· *C* || 2 apociuu *C* || 3 uir *iterat C* || 4 callidas *C* || 6 minores T *C* || 9 rudumpectores///a artem *C* || quasiinuis armis *C* || 12 solem nes&quos *C*. *cf. ad p.* 166, 7 || 14 dō·mum *C* || uirtusque *C* || 17 pat̄|partedicit *C* || scebulam *C* || 18 quęgressi *i. e.* qua egressi *C* || 19 *fort.* exitii sui || 22 infatigabili fuit *C* || 24 patens *C* || 29 latu *C* || 31 reddidit *C* || 32 fogiт T *C*.

281 FRIGIDAQ· VT VETERIS DE*PR*· S · R · ἀντὶ τοῦ non recentis scilicet.

282 ACCENDIT PAX IPSA L· quod cum exitio suorum euenisset.

283 POMPEIANA QVIES E · V · C · S · parta uictoria. [et] zeugma: mouit furorem.

285 TORQVATO RVIT INDE MINAX uni ex duc*i*bus Pompeianis. Torquatum legionemque unam Caesar ut expugnaret *aggressus est.* hoc periculo sociorum Pompeius cognito omnes eo copias contraxit. in quem se ilico Caesar omissa obsidione conuertit. Torquatus autem e uestigio prorumpens auersum insecutus est. ita Caesaris milites ancipiti periculo territi *i*pso Caesare frustra obsistente fugerunt. Pompeius uero Caesaris quoque testimonio uictor persequentem reuocauit exercitum. IIII *milia* militum Caesaris, centuriones XXII, equites Romani conplures in eo proelio c*a*esi sunt. Caesar inde citato agmine per Epirum in T*h*es*s*aliam perrexit, quo eum insecutus Pompeius est.

287 CIRCEAE VELA MALEAE Circeiis enim aura inmit*is*, ut qu*a*e naues abs*tra*h*at, non expellat.

288 AGMINAQ· INTERIVS M·B·R· duos enim aggeres ac fossas fecerat.

291 EMISIT COLLIBVS ARMA Magnus. |

293 NON SIC ETNEIS INVA*L*LIBVS H·E· quem ammodum 80ᵘ
Caesar *h*orret Pompeium.

294 SPIRANTE NOTO tunc enim plus ardet.

295 EGERIT ex*h*aurit de se flammas.

296 GLOMERATO PVLVERE aduentu Pompeianorum.

297 CECI TIMORIS aud pro nube aut pro metu.

298 INQVE IPSA PAVENDO quam fugiebat mortem inuenit.

---

1 DE · S · R · Antitu *C* || 5 &zema *C. cf. ad p.* 166, 7 || 7 duobus *C* || 8 torquatuſ (*sic C*) . . . 18 *conpilata ex Orosio VI* 15 *p.* 419 *sq. Hau.* || Caesar Torquatum *Orosius* || 9 aggressus est *ex Orosio suppleui* || sotio rum *C* || 10 seiloco *C* || 15 IIĪI militū *C* || 16 equites *C*, *libri Orosii et C f.* 127ʳ equitesque *Hauerkampius* || 17 indedicato *C* || intesaliā *C* || quo . . . 18 est *C: aliter Orosius* || 19 maleae· *sic C non* procellae circeus enī|ma uram mittitq: naues abtraat *C* || 20 expellat *C. h. e. in littus?* || 23 *sequitur figura tres circulos ex eodem centro aptos exhibens: in intimo circulo legitur* TOR QVA TVS, *in interiore interstitio* CAE SAR, *in exteriore* POM P E I U S || 24 inualibus *C* || 25 orret *C* || 27 exaurit *C* || 28 pluuere aduentus *C* || 29 Ceciti mortis *C.*

302 VICISSET INILLO SILLA L· non ideo Pompeio Syllam praetulit, quod Pompeius dominationem adfectaret si uicisset, *set* quod Sylla acrior erat Pompeio in bellis ciuilibus et magis po*tui*sset illo die persequi Caesarem.

303 DOLET HEV SEMPERQ· D· hoc ex ipsius poet*ae* dolentis persona.

305 PRO TRISTIA FATA aut urbis aut Pompei.

306 NON VTICE L·C· mors Catonis. HISPANIA MVNDE mors Sexti Pompei.

310 POENORVMQVE VMBRAS PLACASSE*T* S·F· fuit enim de genere Scipionum, qui Poenos uicerant, alter eorum Annibalem alter Carthaginem delentes.

312 VLTIMVS ESSE DIES POTVIT T·R·M· si Pompeius acies suas non retineret. 313 EXIRE *E*MEDIIS P·F·F· euadere.

319 NVMQVAM ME CAESARIS INQVID ille enim contra legem cum exercitu ingressus est Romam.

321 ME NISI DIMISSO R·M·R· extincto hoste.

322 ESPERIEM POTVI M·S·T· ἀντὶ τοῦ non inde discederem in tumultu. 324 DVM BELLA RELEGEM a patria separem.

326 ARDENTISQ· PLAGAS intolerabiles etiam regiones. VICTOR TIBI ROMA ironia.

329 TE CAESAR PVTAT E·S· quoniam dum suam te existimat, parcit tibi.

331 QVA VASTOS APERIT C·S· Candauia mons inter Macedoniam et Epirum. alii uolunt regionem, alii ciuitatem.

333 QVA PARTE DIEM BRVM· O· '*horis*' ἀντὶ τοῦ tempus. [et] qua parte sol hieme oritur.

334 RVPES OSSEA COERCET terminat. 335 CVM PERSVMMA POLI F·T·A·A· meridies. [et] qua parte sol aestate oritur.

341 NEC METVENS I·V· nec boream sentit nec septemtrionem.

340 ET MATVRATO PRECID· V·L· colonis suis. hic Pindus altitudine nimia noctem maturat.

---

1 sillam pertulit *C* || 2 siuiciss& quodsilla *C* || 4 poss& *C* || persequere *C* || 5 Q·] V· *C* || 7 tristicia *C* || turbis *C* || 10 placas|se *C* || 13 Vultimus *C* || 14 Exiremediis *C* || 16 exer|citu/// (m *erasa*) *C* || 17 dimiso//// M·R· *C* || 20 plagam *C* || 21 tibi] ubi *C* || 22 Teca[e ſar putat] *litteris inclusis in litura scriptis C* || 23 *fort.* parcet || 24 macędoniā *C* || 26 horis *interposui* || 27 &quiaparteſoliheme *C*. *de* et *cf. ad p.* 166, 7 || 29 ſolaęſtate *C* || 32 prece D·V·L· *C*.

342 LVCENTEM TOTIS IGNORAT *N·A·* hi qui sub Olympo manent a flatu bore*ae* defenduntur, sed et septemtrionem non uident | altitudine montis obstante. 81

. 345 FLVMINA DVM CAMPI RETINENT in se scilicet.

346 DANT ADITVS PELAGI exitum in pelagus non habe*n*t. STAGNV*M*Q· IMPLENTIB· subaudimus: undis.

347 CRESCERE CVRSVS E· hoc erat cursus, inplere.

350 AEMATIS EQVOREI REGNVM F·A· ordo: Emat*h*is Pharsalos, regnum *a*equorei Achillis. *prop*t*er* Thetidem matrem dixit Achillem 'aequoreum'.

351 ET PRIMA RHOETEIA L·P· zeugma: eminet.

352 QVE TETIGIT FILACE 'Phylace' Protesila*i* ciuitas. ex *qu*a Protesilaus Gr*a*ecis perduxit | auxilia ad expugnandam 81^u Troiam, qui tamen ab Hectore, ut uenit, occisus est. subaudis per zeugma: eminet. PTELEOSQ· eminet. ET DORION eminet. [zeugma: eminuit]. Thamyris Doriensi*s* fuit uir doctissimus, qui cum Musis contendit * * *luc*e orbatus est. quidam dicunt eum pectore orbatum id est brutum factum.

353 TRACHIN eminet. PRETIOQ· NEFANDE L· Philoctetes Melib*o*eus comes Herculis facem rogo eius subiecit, cum pallio indutus *in*fec*t*o Nes*s*i sanguine perisset. ob qu*a*e hereditarias sagittas meruit.

355 ADQ· OLIM LARISA P· unde 'Laris*a*eus Achilles'. zeugma: eminet.

356 VETERES VBI FABVLA T·M·E·V·Q·P·E·C·C·Q·F·S·T·I· et ipsas iam perisse significat, cum dicit 'fabula mon-

---

1 ignorant   hii qui (*spatia II litt. intermisso*) *C* || olim·po *C* || 2 bore *C* || 3 obstante·| AD·PIC TVRA DIMISSE · SEQVITVR *secuntur duo circuli inter quos dispositae sunt montium notae adscriptis his nominibus* PELIOS · OSSA · OTRIS PINDVS OLÝMPVS; *extra circulos legitur sinistra parte supra* SEP TEN TRI O, *infra* OCCIDENS, *dextra parte supra* ORIENS· *infra* MERIDIES || 5 hab&stagnisq: implentur *C* || 6 undis] ueris *C* || 7 curcus E *C* || inpellere *C* || 8 Aema|tis/// (s *er.*) *C* || aematis frasalos *C* || 9 equo|rii *C* || per *C* || tetidem *corr. ex* de cidest *C* || 11 Rhoeteia] her&eia *C* || enim & *C* || 12 filaceprote silaciuitas exaprotesilaus gregit perduxit *C* || 15 dorionēmet *C* || 16 tamatrix *pr C* tamaris *corr C*, D^b || doriensi *C: em* D^b || 17 doccissimus *C: em* D^b || cūmasis *pr C* || coeandite or|batus·ē· *C* certando oculis orbatus est D^b || 18 brūtum *C: em* D^b || 19 L·] ·B· *C* || filoctetes melebeus: *C* || 21 indutus fetonesis sanguine *C* '*f.* phythonis [py— *corr.*] sanguine' *Daniel* || hereditariis *corr. in* —rius *C: em* D^b || 23 *Verg. Aen. II* 197 = *XI* 404 || 25 ſubi *C* || V·Q·] V·A· *C* || 26 perissa *in* æ *corr. C* || munstrat *C: em* D^b.

strat'. et mirandum quod contra opinionem T*h*ebas in T*h*essalia esse dixerit. ECIONIAS ab Ec*h*ione patre Pent*h*ei.

362 IONIO FLVIT INDE ex stagno.

363 PATER ISIDIS Inac*h*us. ET TVVS O*E*NEV pater Deianir*ae*. ¶ Oeneus pater Deianirae cum Acheloum generum sortitus esset, frustratus est coniunctione eius. Hercules enim et ipsum cornu ablato reppulit et Nessum conpetitorem fugientem cum ea interfecit et puellam sibi uindicauit.

364 CRA*S*SIS VNDIS aut luteis aut grandibus.

365 ET MELEAGREA*M* MACVLATVS SANGVINE N· ordo: et Meleagream Calydona Euenos secat maculatus sanguine Nessi. 'Calydona' a*c*cusatiuus est Gr*ae*cus.

367 MALLIACA*S* SPERCIOS A· a Malleo promunturio dictum est mare.

368 FAMVLANTIS PASCVA P· apud Amphrysum enim pauisse Admeti p*e*cus Apollo narratur.

370 NEC TENVIS VENTOS SVSPIRAT A· ab ipso nomine, nam Anaurus dictus quasi sine aura.

372 POENEO DONAVIT A· dum in eum cadit. 'donauit' ideo quoniam dicturus est Titaressum in eu*m* cadere nec misceri ei. ali ergo 'donauit aquas Peneo' quasi *P*eneo nil adroganti.

374 FENIXQVE MELASQ· zeugma: labuntur.

376 LAPSVSQ· SVPERNE super aquas Penei per transuersum exit.

377 PRO SICCIS VTITVR A· Titaressus Peneo.

379 ET CAPITIS MEMOREM originis.

82 380 SVPERVMQVE | SIBI SERVARE T· propter illud

'di cuius iurare timent et f*allere* n*umen*'.

382 PINGVIS BEBRICIO D·V·S· ubi Amycus tyrannus regnauit. *Virgilius:*

---

1 tebafixt (*corr. ex* tebafitit) essaliae· ẽe· *C: em D*ᵇ || 3 fluit *corr. ex* rluit *C* || 4 inaccu|s&tuus oneu· *C* || 5 coeneus *C* || cumacelenm (h o *suprascr.*) *C* 7 cornua · blantor eppulit *C* || 8 inter ficit *C* || 9 Crasis *C* || 10 meleacirea *C* || 11 calidonam cuuenos *C* || 12 Calidona acusati|bus *C* || 13 amalleo *C*, *errore proclini · de terminatione cf. ad p.* 192, 26 || 15 an frisum *C* 16 admetip cus *C* || 19 donauit/// (a *er.*) *C* || 20 ineocedere *C* || 21 donanteaquas poeneo quasiineo · niladrogant *C* || 23 Fenisque ma alasq; *C* 24 poenei *C* || 26 poneam· *C* || 27 meronem· (n *ex* r *corr.*) *C* || 29 *Verg. Aen. VI* 324 || &·F·m *C* || 30 amicus tirannus *C*.

'qui se
Bebrycia ueniens A*myci* d*e* *gente* ferebat
perculit'.

385 ET MAGNETES EQVIS Magnetes primi equos ascenderunt. Ixion cum Iunone concumbere uolens nubem conpressit, quam non multo post Pegasus. unde Centaurus est natus, a quo Magnetes equas grauatas edidisse ** docuerunt. MINIAE GENS COGNITA REMIS Minyae, unde nauis Argo, † tamen gentes T*h*essaliae sunt.

386 ILLIC SEMIFEROS I · C · Ixion cum adhuc in caelo esset, Iunonem de stupro a*p*pellauit. Iupiter saluo pudore Iunonis uoluit ei satis fieri. ita simulacrum Iunonis ex nube conpositum poti*t*us est, ex quo nati 'Centauri Ixionid*a*e' numero v Monychus R*ho*etus Pholus Nessus et C*h*iron. quibus omnibus ob s*a*euitia*m* extinctis solus C*h*iro inter sidera receptus Sagittari nomen accepit. hic est nutritor Achillis.

387 PELETRONIIS T*h*essalicis.

388 FRANGENTEM MONICE Gr*a*eci Μώνυχον, quod una sit eius ungula. ASPERA TE FOLO*E*S zeugma: fu*d*it.

390 RETE FEROX zeugma: fudit.

391 HOSPES ET ALCIDE MAGNI POLE P*h*olus *H*erculem excepit hospitio. qui dum eius sagittas miratur, una in ungulam cecidit, cuius expirauit ueneno.

392 LERNEAS VECTOR PASSVRE S · Nessum Centaurum dicit quem sagittis *H*ercules interemit, cum Deianiram rapuisset.

393 GELIDO QVI SIDERE F · quod hieme oriatur uel autumno, quando frigus incipit.

---

1 *Verg. Aen. V* 372 *sq.* || 2 bebricia *C* || A D·G·F·P (*rubro*) et mag|neces *C* || 4 primiae quos *C* || 5 cum iuuene *pr C* uo *sscr. corr C* || 5. 6 *cf. schol. BL Il. Λ* 266 *οἱ δὲ κένταυροι κατὰ μὲν τοὺς ποιητὰς λέγονται Ἰξίονος καὶ νεφέλης· τινὲς δὲ Δουλίδι Ἰξίονα μιγῆναι, ἅμα δὲ καὶ Πήγασον τὸν πτερωτὸν κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα, ἐξ ὧν γενέσθαι Κένταυρον, ἀφ' οὗ πολὺ πλῆθος γίνεται* || 7 *hiatum notaui* || 8 miniae *C* || 9 tamen *C: scrib. fort.* antiquae *uel* et Argonautae, || 10 semeferos *pr C* || 11 apella|uit *C* || 13 potius///ẽ· (s *ex corr.*) *C* || centauri · ixionidenũ|numero v (v *rubro*) *C* || 14 Monicus retus · folus *C* || ciron *C* || 15 obseuitia *C: em D*ᵇ || extintis *pr C* || ciro *C* || sidere *C: em D*ᵇ || 16 sagittari *C. ut p.* 155, 12 *et* 202, 21 ali *p.* 163, 15 alis *p.* 206, 32 egypti *p.* 207, 7 aegyptis *et similia* || 18 grecinonice *C* || 19 uncula *C* || folos · zeumafuit · *C* || 21 &calcide *C* || populus erculem *C* || 22 sagittis *C* || 27 quodini|me *C*.

394 INPETIS EMONIO MAIOREM S·A· Scorpios enim tam inmens*us* esse dicitur, ut duorum siderum spatia teneat, unde 'maiorem' dixit.

395 FERI MICVERVNT SEMINA M· instrumentum belli id est ferrum ecus et cetera.

396 PERCVSSIS CVSPIDE S· ibi enim Neptunus terra tridenti percussa equm protulit Pegasum.

398 FRENOSQVE MOMORDIT scimus enim frenos aut aeratos esse aut ferreos.

399 SPVMAVITQ· NOVIS L·D·A· primo enim infreni erant, post Lapith*ae* repererunt, sicut Virgilius

82u 'frena Pelet*h*ro|ni*i* Lapith*ae* *gyros*que d*edere*
inpositi dorso'.

400 PRIMA FRETVM SCINDENS P·L·P· Argo nauem significat a Pagasis oppido T*h*essaliae, inde primum initium fecisse nauigandi, sicut supra 'Min*y*ae gens cognita remis' per Min*y*arum familiam Argonautas significat. sed mentitur gloriam primae nauigationis T*h*essalis dando. nam ante Europa nauigio cui Taurus erat nomen in Cretam uecta est et *e*am Cadmus deuectus classe petiit, et Cares in *A*egyp*tum* auctore *H*erodoto aliique complures, quos non adtinet referre, cum ipsa mortalitas doceat semper in usu maria fuisse.

401 TERRENVM HOMINEM Iasonem tangit.

402 IONOS nomen regis T*h*essaliae.

403 INFORMAM CALIDE P·P·M· aut massam calidam percussit ut est assis, aut IN FORMAM dixit: in imaginem percussit humanam, ut hodieque aes uidem*us*.

404 FV*D*IT ET ARGENTVM F· AVRVMQVE M· non solum aes fudit sed et aurum et argentum.

---

1 tam uehemenſ· ẽe· *C* || 5 acus *C* || 7 percussam eqũ *C* || 8 frenus aut̃|ratos *C* || 9 ferreus *C* || 10 s·p·v· (*rubro*) Mabitq; nobis (Mavitq; Novis *corr.*) *C* || 11 lapitere pererunt *C* || *Verg. ge. III* 115 || 12 pel&ro|nilapite G·q·d· (*has III litt. rubro*) Inpoſiti dorso (*corr. ex* Inpoſitaſ orſo) *C* || 14 P^r^ima *corr. ex* Rima *C* || 15 apaga ſicoppido *C* a Pegasi oppido D^b || *fort.* unde [dicitur] || 16 nauigando CD^b || supra *u.* 385 || mine gens CD^b || 17 minarũ CD^b || 18 testalis *C* || antecuro panauigio *C* || 19 uecita ·ẽ· *C*: *em* D^b || &adcãmum CD^b || 20 classe lo&ut· c&cares· *C*. Io&ia D^b, *et poterat sane sic legere pro* lo&ut· Inesŷpautore ero|doto *C*. *num Herod. II* 152 *respicitur?* || 22 inusũmaria CD^b || 27 uidem· *C* || 28 fuit *C* || faurũque *C*.

406 ILLIC QVOD POPVLOS S·I·I·A· illic inuenit auaritia, unde armaret in inuicem populos.

407 NVMERARE DATVM EST absolute.

408 CIRREAQVE FLVXIT I·A· deuenit.

407 HINC MAXIMA SERPENS lutulenta adhuc T*h*essalia post inundationem dilu*u*ii inmensi tractus serpentem Pyt*h*ona genuit, quem paruus adhuc Apollo [unde P*a*ean cognominatus est] centum sagittis interfecit, unde dictus est ἑκατηβόλος. et ob hoc Pyt*h*ios gymnicos ludos in honorem Apollinis instituis*se* T*hessali feruntur*.

409 VNDE ET TESSALICE V·A·P·L· cum agon Pyt*h*ius agitur.

410 IMPIVS HINC PROLEM S·I· ALOEVS tunc scilicet quando Martem alligauerunt Otos et Ephialtes, sicut Homerus meminit. Aloeus autem fuit unus ex Titanibus, ex quibus et Saturnus.

411 INSERVIT CELSIS PROPE SE CVM P·A· sic et Virgilius

> 'ter sunt conati inponere Pelio Ossa*m*
> scilicet a*tque* O*ssae* f*rondosum* i*nuoluere* O*lympum*'.

413 HAEC VBI DAMNATA TELLVRE aut nunc damnata aut semper.

415 GRAVEM ORAM 'grauem *h*oram' summi discriminis.

417 DEGENERES TREPIDANT ANIMI *Virgilius:* 'degenere|s animos timor arguit'. PEIORAQVE VERSANT qui erant tre- 83
pidi, proximare bellum timebant. timidi enim semper peiora sperant. nam fortes utrumque sperant.

420 MAGNO PROLES I·P· qui paternae non responderet inlustri*a*e.

421 EXVL GRASS*A*TVS I·V· 'exul' uagus, sine sedibus.

422 POLLVIT AEQVOREOS S·P·T· scelerate admittens quod ille fuerat insecutus.

---

6 diluii *C: em D*ᵇ || pitona *C* || 7 unde . . . est *aliena inclusi* || 8 dictus ·ē· catebolos *C: em D*ᵇ || 9 portios gimnicos· *C* || 10 instituiste (*corr. in* —isse) *C. suppleui cl. A. Schaefero Demosth. II p.* 269, 2. *sed uide Strab. VIIII p.* 421 || 11 pitius agiт̇ *C* || 13 alogus tunc *C* || 14 oto ſetefi · altessicut omerus *C: em D*ᵇ. *Hom. Il. E* 385 *sqq.* || 17 pro peretum *C* || *Verg. ge. I* 281 *sq.* || 18 pelionos sascilic& ᴀᴏғ· ɪ·ᴠ·ᴏ (*litt. unc. rubro*) *C* || 22 graue morā grauemo|rā *C* || 23 *Verg. Aen. IIII* 13 || degenere | ſaminoſ *C* || 24 erantaepidi *C* || 28 industrie *C. cf. ad p.* 160, 25 || 29 Ɛxulт̣ C (*h. l. rubro*) castus *C* || 30 *fort.* scelera ea — quae.

424 INPATIENSQVE MORE 'inpatiens mor*a*e' pro exitu belli scilicet, cui tamquam sibi timebat. aut quoniam ne paululum quidem differre cupiebat. VENTVRISQVE OMNIB· AEGER deest: malis.

426 PRIMIS QVID FRVGIBVS ALTRIX quod aluerit. nec uult oracula Iouis Dodon*a*ei experiri, qui ante frumenta primos uictus hominibus glandes pr*a*estitit.

427 QVIS NOSCERE FIBRA aruspicem.

428 QVIS PRODAT AVES augurem. QVIS FVLGVRA CAELI pyromantim.

429 SERVET obseruet. ASSIRIA CVRA ibi primo inuenta est magica.

430 AVT SIQVID TACITVM SED FAS E· 'si quid tacitum': si quid est quod tacite dat responsa ut fibr*a*e, ut uolatus auium, quae nihil dicunt sed tacite ostendunt, quae futura sunt. 'sed fas erat' quoniam ille quae nefas erat consulebat. ⁋SIQVID TACITVM secretum.

432 ET TRISTES *S*·*F*· ARAS pro hominibus immolatis.

433 VMBRARVM DITISQ· F· dicuntur enim dii Manes uera canere.

435 VICINAQVE MENIA C· HEMO· o*p*portunitas ad studium concitauit.

436 FICTI QVAS NVLLA LICENTIA M·T· quodcum*que* monstrum fingitur, licet illis facere, ut puta Centaurum uel Scyllam uel Chim*a*eram. qu*a*e dicuntur fuisse et nos non credimus, fingunt h*a*e magae.

437 QVARVM QVICQVID N·C.A·*E*· quarum ars est incredibilia facere.

440 IBI PLVRIMA SVRGVNT V·F·D· herb*a*e ibi nascuntur qu*a*e uim faciant dis ut inuiti etiam pareant.

448 INFANDVM TETIGIT C·S·M· cum incantauerint T*h*essali magi, qui principatum tenent. si aut*em* *A*egypti et Ba-

---

1 inpaciens more *C* || 3 diffeprecupiebat *C* || 5 Primas *C* || quodaluerit *C*. *truncata* || 6 quiaxte (x *ex corr.*) *C* || 9 quas prodata næs *C* || fluqura *C* || 10 piromantias· *C* || 13 fao|tum sed *C* || 14 siquodē quod *C* || 16 *fort.* sint || illenefas *pr C* quę *supra scr. eadem manu* || 19 dictisq; *C* || dii *C*: di *D*b || uerecarnere *C*: *em D*b || 23 nulli lacentiā m·t quodcūmonstrum fringitur *C* || 25 scillāuelq merā *C*. *itaque fort. graece scriptum erat* χίμαιραν || 26 hemagne *C* || 27 Quartum *C* || Λ|quartūarfē *C*· || 31 cetigit *C* || intanta uerint *C* || 32 sic&egýpti *C*. *cf. ad p.* 203, 16 || babilones *C* *ut infra p.* 207, 3 *quare non correxi.*

bylones cantant, non auditur, set T*h*essalus cantibus suis ab aris illorum magorum, | cum uoluerit, ad se deos adducet. 83u

449 TVNC BABILON PERSEA LICET quoniam Babylones a Persis originem ducunt uel a Perseo uel a Perse Aeet*ae* fratre quem regno expulsum Medea restituit. SECRETAQ· MEMFIS quoniam disciplinam deorum sacerdotes non produnt Aegyptis.

452 DVRA IN PRECORDIA censoria.

453 NON FATIS ADDVCTVS A· sed carmine.

453 FLAMMISQVE SEVERI philosophi. INLICITIS toris incongruentibus sibi.

454 NEC NOXIA TANTVM POCVLA PROFICIANT A·C·T·S·F·A· ordo: nec tantum proficiant turgentia frontis pignera, quae subducunt fet*ae* pullum su*u*m amaturae. sic et Virgilius

'qu*ae*ritur et nascentis equi de fronte reuulsus
et m*atri* p*raereptus* *amor*'.

'amatur*ae*' participium.

458 EXCANTATA PERIT cuiuscumque mortalis.

459 BLANDEQ· POTENTIA FORMAE tanta enim uis in pulcritudine est, ut repente sibi mentes conciliet.

460 TRAXERVNT TORTI MAGICA VERTIGINE F· 'traxerunt' coniunxerunt. 'fila' autem dixit 'magic*ae* uertiginis' r*hom*bum qui sono quodam deos concitat. [et] 'fili' genitiuus est singularis.

461 DILATAQVE LONGA H·N·D· dum sol*ae* noctes sunt.

462 LEGI NON PARVIT A· ut et dies esset.

463 TORPVIT ET PRECEPS A·C·M· dum uolueretur pro die ac nocte, stetit.

465 MIRATVR NON I·P· non agnoscere consueta officia.

466 ET CALIDO PRODVCVNT N·F· solem nubibus tegunt.

471 CONTICVIT TVRBANTE N· aequor scilicet.

473 ABSCISA FIXVS T· sistere aquam fluuiis.

475 RODANVMQVE MORANTEM P·A· qui lenire solet incitauit.

---

1 sed&tessalus *C* || 4 uelapersea ocete *C* || 5 media *C* || 7 aegýptis· *C. cf. p.* 206, 32 || 8 censorea *C* || 12 ACT·S·F·A·M· (*haec rubro*) donec *C* || 13 frontib; ignera *C* || 14 pullum suma maturę· *C* || *Verg. Aen. IIII* 515 *sq.* || 16 &·M·P·A *C* || 18 exgantata *C* || 22 coniuñxer̃ *C* || 23 robum *CD*[b] || quondã *C* || et *cf. ad p.* 166, 7 || 26 Legioñ *C* || 28 nocte testetit *C* || 29 Mirantur *C* || 30 Etcalido/// *C* || 31 turbantent aequor *C* || 33 ///ſol&incitauit (u *in rasura*) *C.*

477 NVBES SVSPEXIT O· *h*yperbolicos. EXPLICVERE IVGVM in campos resederunt.

480 DEFENSO LITORE CARMEN ne aestuaret et inundaret. 'Tet*h*yn' pro *o*ceano posuit qui cum luna crescit ac minuit.

481 TERRA QVOQ· I·C·P·*A*· etiam terra excantata qu*a*e est inmoti ponderis axes concussit, dum in modum orbiculi magici perforata, 'in medium orbem' id est in medium apicem caeli, qui sub ipsa est, a conatibus suis quibus se tenet titubans cecidit. quo casu uelut fenestra uidendum
84 antipodarum pr*a*estitit | caelum. AXES polos.

482 ET MEDIVM VERGENS T·N·I· OR*BEM* in meridianam partem dicit solem transire.

483 TANTE MOLIS ONVS exclamatio.

485 OMNE POTENS ANIMAL L· his prodest quicquid est noxium.

486 ET MOR*T*IBVS INSTRVIT ARTES instrumentum facit. scimus enim qu*a*edam eorum magis apta.

487 ET NOBILIS IRA L· nota aut prima.

488 ORE FOVET BLANDO mansuefact*a*e incantationibus. in certo tempore alliciuntur carminibus. GELIDOS HIS EXPLICAT O· ut 'frigid*us* o*rbis* flectit*ur* aestiuae colubrae'.

491 HVMANO VENENO ἀντὶ τοῦ magia. 'ueneno' autem dixit eo quod occidat.

492 QVIS LABOR HIC S· 'labor', sicut laborare lunam dicimus, cum deponitur.

493 SPERNENDIQVE TIMOR ut non possint contemnere. CVIVS COMMERCIA PACTI siderum uoluntas est? qu*a*e merita pr*a*ecesserunt, ut magis seruiant? 'pacti' gen*i*tiuus est casus.

495 IGNOTA TANTVM PIETATE M· ea pietate diuina me-

---

1 iperuolicos *C* || iucum *C* || 4 t& inproceecino *C: em D*ᵇ || lana *pr C* || minuit *C. cf.* 'minuente luna' *Pallad. III* 24, 4. *VII* 3 || 5 I·] T· *C* || A· *adieci* || 6 inmonti *C* || 7 magia *C* || 8 *immo* quod || 9 titubante ceci|dit *C* || 10 antipodarum *C ut ad I* 90 *p.* 18, 3. *VI* 649. *X* 300. *igitur* antipodas *accusatiuus p.* 216, 22 *non graecus* || 11 T·N·I· (*haec rubro*) adin *C* || 13 modelis unus *C* || 14 prodeest *C* || 16 moribus *C* || 17 eorūmagis (or *ex corr.*) *C* || 21 infrigia· O (*h. litt. rubro*) fa citaẽ · ua cecolubraſ *C. fragmentum uersuum mihi ignotorum, fortasse Macri* || 24 laboris hic *C* || lunāṇṭ *corr C* || 25 deponitur *sic C, fort. uolgare uerbum eclipseos* || 26 contempnere *C* || 27 cum mertia *C* || uolũptas *C* || 28 gentib; | est cās *C* || 29 pietatẽ ea *C.*

rentur quam nos ignoramus? an est aliud nobis ignotum quo dis minas adferant ut pareant sibi? ſ IGNOTA noua.

496 HOC IVRIS IN O·E·I·S· hoc potestatis.

497 CERTV*M* DEVM unum qui huic re a*u*scultet.

498 QVI MVNDVM COGERE Q·C·I·P· dum *su*pra omnes est.

500 PRECEPITI POLO currenti. FEBEQVE SERENA ne tu hoc nubilo aut pallore aliquo intellegeres.

501 NON ALITER DIRIS VERBORVM O·B· 'obsessa' quasi expugnetur. sereno igitur caelo luna carmine T*h*essal*a*e mutat colorem habitumque terreni ignis sumit non aliter quam si inter eam et solem, cuius repercussu fulgorem facit, terrae umbra intercedat.

502 NIGRIS IGNIBVS liuido fulgore.

503 QVA*M* SI FRATERNA PROHIBERET I·T· dicitur enim ἀντίτυπος esse fratri, quasi imago eius sit. ergo cum terra obstat eclipsin patitur.

504 INSERERETQ· SVAS FLAMMIS C·V· * * * *. 506 * * ad remedia enim facit.

508 NIMIAE PIETATIS ERECTO εἰρωνικῶς, quod peiora faciat, dixit piam.

510 ILLI NAMQVE NEFAS VRBIS S·T· deest: est.

514 ARCANAQ· DITIS O· aut terra aut umbra*e*.

515 NON SVPERI NON VITA V· non quod in superis sit, non quod uiuat, illam uetat interesse. | scimus enim um- 84u
bras solas inferos nosse. TENET ORA PROFANAE quod templa non norit.

521 SEMINA FECVNDE S·C·P· tam fuit pestifera.

525 FVNEREAS FLAMMAS de ardentibus rogis aras extruere.

---

2 quoddisminas adferant *C* || 4 certu | dm̃ *C* || reaſCultet *corr. ex* reaſtultet *C* || 5 I·] V· *C* || Dumpra *C* || 7 *fort. add.* fieri || 8 obCessa *corr. ex* obſessa *C* || 9 expugnatur *C* || 10 habitum quem *C* || summit *C* || 11 si *supra lin. add. C* || repercussum fulgorem *C* || terra tumbra (*sed* tu *corr. in* eu) intcaedat *C* || 13 flagore *C* || 15 antitires ·ẽe· *C. an* ἀντιτυπής? || 16 obsta|tæ· Lipsin *C* || 17 c·v· (*h. litt. rubro*) adreme///////|di aenim (di *in rasura*) *C. scholion u.* 504 *et lemma u.* 506 *intercidit* || ad *cf. p.* 210, 4 || 19 Ironicos *C* || 21 Neras *pr C* || urbes *C* || 22 ∧ (*rubro*) utterra *C* || umbra *C* || 23 non fata ∧ (*rubro h. l.*) Non superi | nontata· (Non — tata *deleta*) non quod *C. in deleto* tata *potest* uita *latere* || 24 int̃·ẽe·*C. an* inferos nosse? || 28 fid·e|neas *C* || regis *C* || extraere *C*.

526 ET ACCENSO RAPVIT Q·T·S· zeugma: gaudet inponere.

531 MORS INVITA S· non debita.

534 EMEDIIS RAPIT I·R· ad remedia.

536 FERALIS FRAGMENTA TO*RI* zeugma: rapit.

537 ET OLENTIS MENBRA F· ad*h*uc odorem mortui testantes.

538 SAXIS sarcophagis. VMOR DVCITVR elicitur, educitur.

539 MEDVLLAE genitiuus est.

542 ET SICCE PALLIDA R· ipsa pallida excrementa, ungues, ore amputat.

543 LAQEVM NOD*o*SQ· NOCENTIS eorum qui se suspendunt.

546 ET INCOCTAS MEDVLLAS zeugma: uulsit.

547 INSERTVM MANIB· C· clauos cruci adfixis. [et] zeugma: uulsit.

548 VIRVSQ· COACTVM S· durum. *ut* 'nam frigore mella cogit hiems'.

549 ET NERVO MORSV R·P· neruo inligantur cruci adfixi.

557 EXTA TREPIDANTIA adhuc salientia.

558 VVLNERE SI VENTRIS discissione.

560 FORTIBVS VMBRIS recentibus.

561 IPSA FACIT MANES interimit.

562 ILLA GENE FLOREM P·C·V· 'genas' pro malis posuit dictas quod ibi barba gignatur. 'florem' autem metaphora est. 'uulsit' quod dixit falsus est. nam 'uellit' debuit dicere, quoniam de his est quae in pr*a*esentibus et pr*a*eteritis similes sunt.

566 TRVNCAVITQ· CAPVT 'truncauit caput' abscisione lingu*a*e, sicut 'truncum corpus' dicimus sine capite.

570 HANC VT FAMA LOCI qu*a*e de illa erat.

571 TITAN MEDIVM QVO TEMP· D·S·N·T·D· media nocte. Virgilius

---

3 Mors *corr. ex* m *C* || debitas *C* || 4 RApitur ad *C* || 5 to: *C* || rapito *C* || 6 Etcen|ti· Amenbra *C* || Aduc *C* (h *superscr.*) || 8 Sarxis sarco · fagis *C* || dacitur *C* || 10 etecce *C* || palida *pr C* || angues *C: em. Kiessl.* || 12 nodiq: *C* || noCentis (C *ex* r) *C* || 14 clauis *C* || et *cf. ad p.* 166, 7 || 16 duram nū *C* || *Verg. ge. IIII* 35 *sq.* || 17 hẏems *C* || 18 Etnentro *C* || 19 exta] extrat *C* || 22 Manens int|hrmit· *sic C* || 23. 24 *cf. Festus Pauli p.* 94, 7 || 23 genes *pr C* || 24 metafora *C* || 25 *cf. Seru. Aen. IIII* 427 || 26 *fort.* de his uerbis est *et* 27 similescunt || 30 hanc aut *C* || 31 D·S·] DG *C* || T·D·] T·D·S·R·L·V· *C* || 32 uirḡ *C. ge. I* 250.

'nosque ubi primus equis oriens adflauit anhelis'. hora*m* autem noctis sextam significat. an sic dixit ut Virgilius 'caelo qu*a*e ducitis annum', et 'sub nostra' pro 'in nostra' acci*pi*mus. nam Romani et philosophi aiunt ab hora sexta noctis diem incipere, ut Virgilius 'torquet medios nox humida cursus'.

574 EFFRACTOS CIRCVM T· quos illa inhabitabat.

577 INCOGNITA VERBA T · C · N · F · *I* · *V* · noua carmina faciens.

579 NE MARS ALIVM V · I · I · O · | de T*h*essalia timebat 85
bella transferri.

582 CONSPERSOS METVIT *T*· BE*L*LA F· quasi re uera bellum in T*h*essalia tenuit.

583 TOT MORTES HABITVRA SVAS 'suas' quasi sui*s* *usi*bus fieri uoluisset.

589 IGNAVA PROPAGO timida.

591 QVAEQ· SVO VENTVRA POTES DEVERTERE C· non tantum dicere sed et depellere si quid mali sit.

593 NON VLTIMA TVRBE PARS EGO R· non de plebe natus sum.

594 MAGNI CLARISSIMA PROLES deest: sum.

595 VEL DOMINVS RERVM si pater uicerit. VEL TANTI FVNERIS H· si pat*er* occiderit.

598 NE SVBITI CECIQ· R· sed cogniti. VEL NVMINA TORQ· quemadmodum in qu*a*estionibus 'torque illum'.

599 MANIB· EXPRIME V· per umbras instrue *me*.

601 QVOS PETAT E NOBIS Pompeium an Caesarem.

605 SI FATA MINORA M· non ducum uel exercitus.

607 CONCEDITVR ARTI possibile est.

608 VNAM CVM RADIIS PRESS*ERVNT* S · M · scimus enim fata de sideribus colligi. dicit autem planetas quibus constat unius cuiusque genesis.

611 AD SIMVL A PRIMA DESCENDIT O · M · cum autem

---

1 antelis · hora aut̃ *C* || 2 *Verg. ge. I* 6 || 4 accimus *C* || philosophia iunt *pr C* || 5 diem] oriri *C* || *Verg. Aen. V* 738 || 8 T· (*in rasura*) E·|M////·T· *C* || 10 Inema persalium *C* || Detesalia *C* || 12 metuit ·B·I·A·F· *C. sed* uetuit *schol. legit* || 13 tinuit *C* || 14 habituras *C* || quasi | suibus fieri *C* || 17 subuentura poterit (*prior* t *in ras.*) uenertere· C̄ *C* || 23 ſipat occideret (—rit *corr*) *C* || 24 Nesubice (ti· *supra*) ·E·I·Q·R· *C* || 26 Exprimi· *C* || me *addidi* || 27 e] ei *C* || 30 pressis N *C* || 33 o·] v *C*.

illa s*a*eculorum serie atque *a* prima origine illi adtributa sunt, ut omnium fata in illo laborent una condicione deuincta exitus, et uelis aliquem ab ista condicione seiungi, tunc inexplicabile esse omnes confitemur.

615 PLVS FORT*V*NA POTEST qu*ae* omnibus adtributa est. SED SI PRENOSCERE C· non et mutare.

618 ET CAMPI Elysii.

622 PLENA VOCE S· intellegibili.

625 MESTVM TECTA figurate.

629 LETO SCRVTAT*A* per plagas.

630 SINE VVLNERE F· sine l*ae*sione uulneris.

633 SI TOLLERE TOTAS TEMPTASSET C·A· *h*yperbole.

631 DEFVN*C*TO INCORP· Q· *ua*tem [legens] eligens.

638 LAQVEIS FERALIB· VNCO quo consueuerat trahere mortuos.

640 TRISTIS ERECTO horrida, seuera.

642 AVT PROCVL ADITIS id est tam profunda ut p*ae*ne inferis iungeretur.

643 IN PRAECEPS S·H· in profundum. PRONIS COMIS procliuibus, iacentibus.

644 ET NVLLO VERTICE CAELVM SVSPICIENS F·N·P·T·O· uelut camerato uertice frondibus arborum.

647 LONGA NOCTE SITVS perpetua.

85u 648 TENAREIS FAVCIB· | 'T*ae*nareis' infernalibus. *Vir-gilius* 'Taenareas etiam faucis'.

649 MESTVM MVNDI CONFINE LATENTIS 'mundum latentem' dixit antipodarum caelum. scimus ergo inter duos mundos terram atque inferos esse, ad quorum dicit similitudinem tenebrosam etiam hanc speluncam fuisse.

650 QVO NON METVANT EM·M· cum sit scilicet aetheris et altitudinis u*ici*nitas.

651 TARTAREI REGES T*ae*nareae tenebr*ae* habent quid-

---

1 illa secundum spectentq: prima *C* || 2 conditione *C* || *haud scio an praestet* deuincto [omnium] exitu || 3 seiungit; hunc *C* || 5 forna *C* || actributa *pr C* || 7 elisii *C* || 9 mentum tecti *C* || 10 seruta τ (τ *rubro*) *C* || 12 iperbole *C* || 13 Defunto *C* || tam legens eligens *C*. *cf. Luc. u.* 628 || 14 INCO *C* || 20 prodibilis iacentibus *C* || 21 nul///lo *C* || 24 *Verg. ge. IIII* 467 || 25 fauceiſ *sic C, ortum ex correcto* faucis || 27 antipodarum (d *corr. ex* t) *C*. *cf. ad p.* 208, 10 || ſiemuſ *C* || 28 adq: *corr. ex* atq: *C* || æsse *corr. ex* atqe *C* || 29 tenebrarum *C* || 31 uuitas *C*.

dam lucis ex confinio utriusque mundi: hic nil lucis habet de mundo nostro, quoniam taxo opacus fit. NON METVVNT EMITTERE grauior enim hic locus est illo *ad* T*a*enarum, qui nullo differat ab inferis.

652 VIM FACIAT FATIS in uitam restituendo. DVBIVM EST QVOD TRAXERAT I· ἀντὶ τοῦ corpus illud. ordo: dubium est illud cadauer hoc est umbrae eius an adhuc Stygias umbras, quod descenderat, aspiciat.

653 ASPICIAT STIGEAS uiuere se credat hominem se existimans an umbras ea causa quod iam ad inferos fuerit.

654 DISCOLOR ET VARIO FVRIALIS C·A· ordo: discolor cultus et feralis uario amictu induitur. 'cultus' autem est positiuum.

656 ET COMA VIPEREIS S·H·S· anguibus coronatur.

658 DEFIXVM LVMINA VVLTV figurate.

660 IAM NOVA IAM VERA REDDETVR repr*a*esentabitur. VITA FIGVRA colore. sicut morientes de figura exeunt, dum pallescunt.

666 METVENTIS accusatiuus pluralis est.

668 VVLNERIB· LAXATA N· pectora.

669 VIRVS LVNARE spumam lunae.

671 NON SPVMA CANVM QVIB· VNDA T· res dif*f*iciles dicit. quis enim rabido cani spumas tollat? illud scilicet passurus quod et ipse canis. solutio: illud enim tuto tulit cantibus magicis Eric*h*t*h*o.

672 NODVS HIENE spina. VISCERA NON LINCIS lyncis urina lapis fit.

673 ET CERVI PASTI SERPENTE M· quoniam ceruus cum serpentem comederit iuuenescit, sub tempus quo exuit *cornua*.

---

1 &confimo *C* || hic] *fort.* hic locus || 2 opacum fitillo atenarum non metuunt emittere grauiorenim hic locutus est tenaro illo· qui *C.* *recepi quod pro* 'tenaro illo' *legi corrector archetypi uolueral* illo atenarum (*u.* 3) || 4 *fort.* nihilo || 5 fatis· (s *corr. ex* t) iuuicẽ *C* || 6 tracerat I· antita *C* || 6 *sq. nil iuuat ipsum scholiastam corrigere* || 7 stigias *C* || 9 homines existi|mans *C* || 10 *an* apud || 12 feralis *C: diuersa a lemmate lectio* || est positioeius· *C cf. Macrob. sat. I* 4, 9 nisi adieceris 'festum', ut 'Bacanale festum' . . . ., ut iam non positiuum sit sed adiectiuum *et ib.* § 11 quasi positiuum ponitur, non accidens || 14 s·H·] E·s·h· *C* || 16 iam uetera *C* || 18 plollescunt *pr C* || 21 uirṭus luminare *C* || 22 spumã *C* || dificiles *C. i. e.* ἄπορα || 23 canſ ſpumaſ *C* || 24 canis sola; (*ex* ſolat *corr. pr. m.*) illud *C* || 25 erecto *C* || 26 Nudus *C* || tiis cera *C* || lincis *C* || 28 pasteser penteor *C* || ceruis *C* || 29 sed tempus quid sciat· *C correxi cl. scholio Berol. p.* 488

675 INMEDIIS ECINATIS A· animal quod et remora dicitur.

674 EVRO TENDENTE R· quamuis tendente.

676 TEPEFACTA SVBALITE SAXA aquila quae in tutela Iouis est tanti caloris est, ut etiam oua quibus supersidet 86 possit coquere, nisi admoueat ad gagaten lapidem. | pro *q*ua caloris nimietate fingitur fulmen Iouis portare.

677 NON ARABVM VOLVCER SERP· aut uelox aut pennatus. Ibin dicit.

678 CVSTOS PRECIOSA*E* VIPERA C· animal est maritimum in conc*h*a, in qua et margarit*ae* nascuntur: quod uipera uocatur, qui*a* habet uenenum ne quis attingat.

679 LIBICI MENBRANA C· quoniam in Africa nascitur. sed utique inpossibile est.

680 AVT CINIS EOA POSITI F·I·A· *h*ic enim dicitur contra radium solis se conburere ut iterum renascatur.

681 BILES PESTES pollutas aut abundantes.

682 SATVRATAS FRONDES diu incantatas.

684 QVICQVID MVNDO DEDIT I·V· dum spuendo facit uenena.

685 LAETAEIS HERBIS uenenatis.

687 MVLTVM DISCORDIA L· discordantia sine certo sono.

689 QVOD TREPIDVS BVBO aut trepidandus aut quod ipse lucem trepidet.

691 EXPRIMIT ET P· imitatur ad fidem. Vergilius

'nunc nemora ingenti uento, nunc littora plangunt'.

692 SILVARVMQ· SONVM zeugma: habet.

692 FRACTEQVE TONITRVA N· conlisione nubis enim fit.

693 TOT RERVM VOX VNA F· qu*ae* tot res imitaretur.

694 PENETRATQVE INTARTARA L· peruenit, auditur.

Web. 'illo tempore quo cornua mutare debet' || 1 animalq: &tremora dicuntur *C* || 3 aliquaq: in *C* aquila in *D*ᵇ || 4 aba *sed superscr.* oua *C* quib; *C* quae *D*ᵇ || 5 admou& *C*, *sed cf. Seru. Aen. I* 394 *et scholion V* adgagaten *C idemque testantur libri Seruii l. s.* || pronakaloris (k *corr. ex* c?) *C* prona calorem *relicuis omissis D*ᵇ || 6 fringitur *C* || iouipotare (r *supra scr.*) *C* || 8 ibin *C*. *an scr.* 'Sibiten' *cl. Plin. n. h. VI* 155 'Sibi Arabiae oppidum'? *schol. V* 'in Arabia serpens est cum alis quae sirena uocatur' || 9 maritinum inconca *C* || [mar]garite *cum corr. C* || 11 qui hab& *C* || 12 men braĉnac· *C* || 14 Auctinis eo ab *C* || ieenī *C* || 15 *fort.* radios || 17 Saturatus *C* || 20 lactaeis *C* || 21 certe *C* || 22 trepidandis *pr C* || 24 Exprim& *pr C* || ex· p· *C* fidem· uen· | urg̃ *C*. *Verg. ge. I* 334 || 25 littera *C* || 27 fretequetonitruina N· consilio nenubis *C* || 28 torrerum *C* || tot res] totū *C* || 29 peruenit que *C* || tartata *pr C*.

696 INNVMEROS AVIDVM CONFVNDERE M· miscere. secundum Lucretium qui dicit multos esse mundos. item Epicurei dicunt multos mundos esse Democrito auctore.

698 MORS DILATA D· quandoque ergo morituri sunt. ET QVOS NVLLA M· utpote crudelis.

700 PARS VLTIMA inferna. PER QVAM cuius concessu.

702 IANITOR C*h*aron, *ut* '*ianitor* antri' Cerberus. SEDIS LAXAE lat*a*e.

703 REPETITAQVE FILA SORORES eorum quos restituebat ad superos.

704 FRAGLAN*TIS VN*DA*E* nefandi fluminis Phleget*h*ontis.

706 SI VOS SATIS ORE NEFANDO per ipsos sacrificatus.

716 ADMANES VENTVRA SEMEL ut numquam euocetur.

717 NOSTRI MODO MILITIS V· bene 'nostri', quasi iure debeatur qui adhuc p*a*ene noster sit.

720 PROIECTI CORPORIS V· expansi.

721 INVISA CLAVSTRA corporis.

722 PAVET IRE IN PECTVS A· aut gladio apertum et ob hoc pauet, aut certe 'apertum' quod introitus sicut exitus animae faciles sunt.

724 MORTIS IN*I*QVE quamquam iniqua est.

725 ERIPITVR NON POSSE M· dum euocatur.

729 REGNIQVE SILENTIA R· penetrat | et facit non silere. 86a

730 VOCI*S* SECVRA MEGERA non cogitans.

732 INFELICEM ANIMAM 'infelicem' non dolentis sed male dicentis. NOMINE DVRO ELICIAM bene 'eliciam' non 'appellem', quoniam nomine pr*a*eualent quodam, ut pareatur eis.

733 STIGIASQ· CANES 'canes' Furias dixit. Virgilius

'uisaeque canes ululare per umbram'.

apud inferos enim furi*a*e dicuntur, aput superos canes, in caelo dir*a*e.

734 DESTITVAM non reuocabo.

---

2 *Lucr. II* 1048 *sqq.* || 4 etiuos *C* || 7 caronantri *C. fort. debebam supplere* sed apud Virgilium ianitor || *Verg. Aen. VI* 400 *ubi* antro *legitur* || Sed& *C* || 9 fila] hiha *C* || 11 pura Glanda nefandi *C* || flegetontis *C* || 12 ipsos] ipsa *C* || 14 Noſtrum *C* || 15 penenr̃t sit· *C* || 18 Ire (N *super* r *scr.*) *C* || 21 inq: *C* || 24 uoce· *C* || megere *pr C* 26 duro] guro *C:* uero *uulgo legitur* || 28 furigias *C. hinc Seruius ad hunc Aen. l.* || *Verg. Aen. VI* 257 || 30 furigie ducuntur *C. cf. Seru. ad Aen. III* 209 'apud inferos furiae dicuntur et canes, apud superos dirae et aues'.

734 BVSTA SEQVAR ne lateant.

735 EXPELLAM TVMVLIS carmine.

737 FICTA SOLES ECATE aut mentita pulcritudine aut feminino more conposita. PALLENTI TABIDA F · O · tabida pallenti te forma ostendam.

740 CONTINEANT ETNEA D · Ceres cum raptam a Dite Proserpinam repeteret, Iuppiter eam redduc*i* censuit, si tamen nil aput inferos degustauisset. quam Ascalaphus Stygis filius prodi*di*t aput Elysios mali Punici grana gustasse. unde Proserpina ad superos non est reddita. qua irata in bubonem est uersus *A*scalaphus. QVO FOEDERE MESTVM qua conscientia, qua lege.

742 PESSIME MVNDI ARBITER quomodo dicimus [eos] arbitros eos qui medii sunt causarum, sic 'arbitrum' dixit Ditem medium inter duos mundos.

744 AN ILLE CONPELLANDVS E · deus quem Lib*er*um a*p*pellant, quem magi μεγαλεῖον ὄνομα dicunt.

746 NON CONCVSSA TREMIT * * ἀντὶ τοῦ tremit. QVI GORGONA CERNIT APERTAM qui nihil pauet.

747 TREPIDAM ERININ quam ipse facit trepidare.

748 INDESPECTA TENET uobis indespecta Tartara qui regit. CVIVS VOS ESTIS S · dum aput antipodas e*s*t caelum superius, quod uidetur hoc inferius. VOS ESTIS SVPERI quasi qui in Tartaro sit profundo inferorum loco, *de* quo Virgilius 'tum Tartarus ipse bis patet in pr*a*eceps'.

750 PROTINVS ASTRICTVS C · C · continuo frigidus sanguis incaluit. ATRAQ · FOVIT V · iam nigra sanauit.

---

2 tumulus *C* || 3 Facta *corr. in* hacta *C* || plucritudine *C* || 4 Pallanti *C* || F ·] R · *C* || 5 pallæntite *C* || 6 ЄΤ ΝΕ · Λ · d; (Λ · d *rubro*) *C* adice *C* || 7 redducensuit nitamen nilaput *C* || 8 ascalafus stigis *C*. *cf. Seru. ad Aen. IIII* 462 'Ascalaphus Acherontis uel ut quidam uolunt Stygis filius' || 9 prodit apud (d *corr ex* t) elisios *C* || 10 supereos *C* || 11 bufonem *C* || scalafus *C* || 11 Quod h̊ederem eſtum *C* || 13 arbiter · arbit̃ *C* || eos arbitros eos *C* eos arbitros *D*[b] || 14 mediis sunt *C*: *em D*[b] || 16 libum *CD*[b] || apellant *C ut p.* 239, 31 *cet.* || 17 magine | gauono madicunt *C quod interpretabar* 'magi megalion [on]oma dicunt': magi *μέγαν ὄνομα* dicunt *D*[b]. *cf. schol. Statii Theb. IIII* 516 'dicit Demogorgona summum cuius nomen scire non licet'. *sed fictum hoc nomen* (*cf. de eo Heynius opusc. III* 298 *sqq.*) *quamquam etiam in Lucani scholiastis conparet p.* 497 *sq. Web*, *ex libri uestigiis effici nequit* || 18 *intercidisse uidetur iteratum ex lemmate* numquam non tremit || 22 est] & *C* || 24 intartara sit *C* || loco quo uirg̃ *C*. *Verg. Aen. VI* 577 *sq.*

751 EXTREMAQ· MEMBRA C· ungues. CVCVRRIT sanguis.
756 TERRAQ· | REPVLSVM uelut excussum stetit. 87
757 DISTINCTO LVMINA RICTV N· tensa coniunctione ciliorum.
759 REMANET PALLORQ· RIGORQ· reliqui*a*e mortis.
760 ET STVPET INLATVS M· et miratur lucem renatus. SED MVRMVRE NVLLO non loquitur.
761 LINGVAQ· TANTVM RESPONSVRA D· non ut quod uellet sed quod interrogaretur responderet.
763 QVOD IVBEO MERCEDE M· pr*a*emio.
768 SIT TANTI VIXISSE ITERVM tanti tibi constiterit reuixisse, haec pr*a*emia consecutus *eris*.
769 LONGE LETES perpetu*a*e mortis.
772 DVRAEQVE ORACVLA MORTIS qui loca terribilia adit incunctanter.
773 DA NOMINA REB· qu*a*esitis utique.
774 DA LOCA dic. DA VOCEM Q·M·F·L· 'da loca, da uocem': 'da' dic uel loquere. non enim fata dabat sed fatalia memorabat. ut 'da propriam *Th*ymbr*a*ee domum', cum illic et ipsa fata dari intellegamus.
777 TRISTIA NON EQVIDEM ut pote qui sit de limine reuocatus.
780 EFFERA ROMANOS A·D·M· etiam apud inferos manes Romani discordant.
781 IMPIAQ· INFERNAM RVPERVNT ARMA QVIE*TEM* quasi et ibi bella ciuilia sint.
784 TRISTIS FELICIBVS VMBRIS V·E· quod bonorum calamitas scilicet inminebat.
785 VIDI DECIOS hi se enim pro R*omano* exercitu diuersis bellis deuouerunt.
786 FLENTEMQ· CAMILLVM qui Romanos obsessos a Gallis Senonibus liberauit.
787 ET CVRIOS Curius Cincinnatus dict*a*tor Samnites

5 riquorq: *C* || 8 *fort.* uellet [loqueretur], sed || 11 tuxisse *C* || 12 premii *C* || 14 Oraculum ortis *C* || 17 Dalocradit *C* || 19 Vt (t *corr. ex* d) *C*. *Verg. Aen. III* 85 || adpropriā | imbree *C* || 21 Triſtitia NEON | et I uidē *C* || 23 M·] h *sed ut simul* T *uideri possit C* || 25 Impiaci infernam ruperit Armaque & tibi quasi bella *C*. *transposui* et ibi || 26 sunt *pr C* || 29 Vidit *C* || pro | (*margo abscisus est*, R· *oportet fuisse*) *C* || 33 concinnatus *C* || dicT|tor *absciso marg. C*.

subegit. SILLAM DE *TE* FORTVNA quod non fuerit Caesari reseruatus, aut quod non sibi et ipse uindicauit imperium, aut quod filius suus Cornelius Sylla captus in Africa cum duobus filiis periit, qui fuit gener Pompei.

788 LIBICIS PERITVRAM S·T· quod Scipio nepos Africani socer Pompei in Africa peritur*us sit*.

789 MAIOR KARTAGINIS H· qui eam delendam iudicabat.

790 SERVITVRI NEPOTIS Catonis qui se Vtic*ae* occidit.

791 SOLVM TE CONSVL D·P·T· '*gaudentem*' de familia Brutorum. qui Tarquinios expulerat.

794 EXVLTAT Romanorum malis. NVDIQVE CETEGI aut insepulti aut quo*niam* nudo brachio fuerint, ut ipse alibi 'exertique manus uesana Cetegi'.

87ᵘ 795 DRVSOS [Drusos] | ex quibus Marcus Liuius Drusus posterioris Catonis auunculus in tribunatu cum leges populo ferret larg*it*ionis, in domo sua occisus est ignorato c*a*edis auctore.

796 AVSOSQ· INGENTIA G· seditiosi tribuni plebis erant.

802 POENAM VICTORI Caesari.

804 INPARTE SERENA poenis carente.

806 SOLLICITE*T* VITE non uobis incutiat *curam* breuis uita. VENIET QVE MISCEAT OMNES O·D· quando C*a*esar morietur.

807 PROPERATE MORI si*c* hoc dixit quasi ipsi adhuc uiuendo differant.

808 QVAMVIS EPARVIS A·D·B· scilicet forti. quoniam tumultuario funere Pompeius a nauta sepultus est. quis enim in tanta rerum mutatione curet exequ*i*as?

809 ET ROMANORVM MANES C·D· contemnite Caesaream

---

1 Illam *C* || te *addidi* || 2 ipseum dicauit *C* || 3 cornelivs (v *ex corr.*) silla *C* || *scriptor belli Afr.* 95 'Faustus et Afranius interficiuntur: Pompeiae cum Fausti liberis Caesar incolumitatem suaque omnia concessit'. *sed de interfectis Sullae filiis cum hoc scholio et Florus II* 13 *p.* 104, 19 *O. I. consentit et Orosius VI* 16 *p.* 424 *H., ut ita a Liuio l. CXIIII narratum fuisse conicias* || 4 duobus: *numerum reliqui tacent, Appianus ceteroquin dissentiens b. c. II* 100 τὴν θυγατέρα τοῦ Πομπηίου μετὰ δύο παίδων αὐτῆς || 5 scipione post *C. errat schol.* || 6 inafricam peritur *C* || 7 que eam *pr C* || 8 quis eutice *C* || 9 te] re *C* || 10 expulerant *C* || 12 quonudo *C* || 13 *Luc. II* 543 || 15 posterionis catenis *C* || 16 ferret largionis *C* || 21 sollicite *C* || nobisincu|ti atbrenus *C* || 24 Sihoc *C* || uibuendo *C. an* uiuendum? || 28 exequas· *C* || 29 Contempnite cęsariam *C*.

funeris pompam. aut certe sperate uos quod *A*eneas id est Iouis indiges uel quod Romulus hoc est Quirinus.

810 QVEM TIBRIDIS ABLVAT V· qui prope, qui moriatur longe.

811 ET DVCIBVS TANTVM DEFVNERE P· de qualitate funeris. non enim et ipse Caesar diu uicturus est.

812 COGNOSCERE [PARCE M·R·D·] ex alio scilicet.

814 SICVLIS GENITOR P·I·O· e * * uel uocitatus.

815 ILLE QVOQ· INCERTVS quam tibi tuam pr*a*edicat terram, non inueniet. QVO TE·*V*· VNDE REPELLAT pro insidiis host*il*ibus.

817 EVROPAM MISERI L·A·T· ἀντὶ τοῦ totum mundum.

818 DISTRIBVIT TVMVLOS V·F·T· quoniam Gn*a*eus Pompeius in Hispania, Sextus Mitylenis occisus est.

819 TOTO NIL ORBE V· quoniam nemo de Pompei familia in T*h*essalia est occisus.

820 TVTIVS EMATIA quoniam in Sicilia moriturus *est*. FATA PEREGIT explicauit.

821 MORTEMQ· REPOSCIT quam Eric*h*t*h*o promiserat.

825 VENI*T* DEFVNCTVS ADIGNES aut qui ante fuit defunctus, aut qui cum maxime defungeretur, uiuens usque ad rogos.

826 STRVE rogo.

829 DVM FERRENT TVTOS INTRA T·G· ne intellegerentur ab aliquo.

830 IVSSA TENERE DIEM id est luci facere moram. |

---

1 uos] *scr.* nos fore || 2 iouis indigetes *C. cf. Liu. I* 2, 6 'Iouem indigetem' *et Plin. n. h. III* 56 'lucus Iouis indigetis'. *de* Iouis *nominatiuo cf. ad p.* 35, 17 || remulus *C* || 7 parcem· R·D· *C. ab hoc scholio aliena* || 8 E (*rubro*) ueluocatatus· *C* || 9 predic& *C* || 10 V· *addidi* || repellet *pr C* || pro: *fort.* prae || 11 hostibus· *C* || 14 mitilenis *C. conicias* Mileti *cl. App. b. c. V* 144 *et Strab. III p.* 141 *sed cf. Lachmannus ap. Kramerum ad Strab. t. I p.* 217 || 17 est *inserui* || 19 erecto *C* || 20 Venidefinctus *C* || fuitde funetur aut q̣ụiqui cum *C* || 21 bibens *C* || 24 totos *C.*

EXPL· CIT LIBER VI· | M̃· AN NEI INCIPIT LIBER VII· ~ | *C.*

LIBER SEPTIMVS

88 1 SEGNIOR OCEANO ordo: numqua*m* magis segnior. 'oceano' ab oceano. QVAM LEX ETERNA potest secundum Platonem intelligi qui natum quidem tradit esse mundum [id est factum], sed non interiturum. diuerse Stoici et Epicurus, qui et natum esse et periturum adfirmant.

2 LVCTIFICVS TITAN pro 'luctifugus'. dicit autem solem die pugn*a*e inter Pompeium et Caesarem p*a*ene oriri dubitasse. nam et tardius exortus est et modice progressus polis in se rotantibus recucurrit, tam horrens facinora Romana ut et in ipso reditu suo lumen nubibus obscurauerit, ἔλλειψιν pati elegens quam illud aspicere.

4 DEFECTVSQ· PATI VOLVIT ordo: defectus pati uoluit et labores rapt*a*e lucis.

5 NON PABVLA FLAMMIS ut Stoici colligunt, ex nubibus flagrantia solis accendit*ur*.

7 AD NOX FELICIS MAGNI P·V·V· ordo: nox felicis uitae pars ultima.

8 VANA DECEPIT IMAGINE S· Varro dixit somnia nasci aut ex abun*dan*tia principiorum aut deminutione, cum aut plus nobis caloris est aut minus aut plus humoris aut minus aut plus *a*eris aut minus aut plus terreni aut minus. nam cum plus ignis est, in somnis potiones et omne genus refrigerationis desideramus; cum aeris abundantia, uolare nos et sublimia petere, et in ceteris sui similia colligi. Epi-

3 aboẹ̆ceano *C* || 7 pro *C: expectes* alii *aut* uel || 11 reditusuonō̃n (*i. e.* nomen) nubibo (o *corr. in* i) seobscura uerit ellepsin *C* || 15 h (*ut* T *idem uideri possit*) lāmis *C* || 16 fragrantiā *CD*[b] || accendiṭ *C* 17 filicis *utroque loco C* || P·V·CC· *rubro C* || 19 in magines uarro *C* 19 Varro . . . 25 colligi *ex D*[b], *qui tamen integrum scholion transcripsit, edidit Weberus p.* 507 || 20 abuntia *CD*[b] || dim minutione *C* diminutione *D*[b] || 21 aut plus humoris . . . . 22 terreni aut minus *om C hoc loco, sed in imo margine f.* 88[u] *addito apice quodam, cuius tamen in textu exemplum nullum, conparent* || 22 cris *C* || 24 ẹris *C* || 25 suis milia *pr C*, i *su-*

curus dicit atomos influere animis nostris in imaginibus corporum et ea quae gessimus aut quae gesturi sumus, per quietem uideri. Plato item dixit iecur nostrum leuiore suco praestare splendorem uelut speculum: [in] quo dum inciderint imagines illae quas Epicurus tradit, animum eas uidere et quae habeat somnia conici. quaecumque igitur uidemus aut per recordationem rerum quas gessimus aut per metum, dum timemus qualia euentura sint, prospicimus.

9 NAM POMPEIANI VISVS SIBI SEDE T· deest: est.

14 OLIM CVM IVVENIS PRIMIQVE E·T· olim quamuis nobilis non ante senator erat quam excessissed annos XXXIIII. adulescens ergo uicit Sertorium. PRIMIQVE ETATE TRIVMPHI ordo: cum iuuenis aetate.

16 ET QVACVMQ· FVGA SERTORIVS I·A· quos sibi conciliauerat ipse Sertorius. |

17 VESPERE PACATO Hispania. PVRA VENERABILIS AE- 88u
QVE Q·C·O·T· in pura toga uenerabilis aeque ac si palmata toga indutus esset, qua triumphauit.

19 SEDIT ADHVC ROMANVS E· cum adhuc eques Romanus esset.

20 ANXIA VENTVRIS trina ratio est. AT TEMPORA LETA sed incertum fuit, an mens auocare eum praeteritis bonis uellet a praesentibus taediis * * * an uel sic Romam ostenderet, sed quia erat ambiguum quid eum falleret, melius existimauit * * *.

22 MAGNI TVLIT OMINA PLANCTVS 'tulit' adtulit. quies, inquid, adtulit omina magni planctus.

24 SIC ROMAM FORTVNA D· uidere permisit. NE RVMPITE SOMNOS apostrophe.

---

pra m *posuit eadem m.* ‖ 1 at homes *C: em D*b ‖ 3 ˀuidere *CD*b ‖ *Plato Timae.* 32 *p.* 71 ‖ 6 conici] colligi *ci. Kiessl. Hucusque Varro, quem in logihistoricis hac ratione philosophorum sententias conposuisse uel potius conpositas ex eodem libro quem praeter Stobaeum personati Plutarchus et Galenus conpilauerunt repetisse idoneus auctor est Censorinus. Varroni quae tribuitur opinio, Empedocleum puto* ‖ 9 est] ·I· *C* ‖ 10 primique ·T· *C* ‖ 11 annos XXIIII; *C. cf. App. b. c. I* 121 ἔτος τε ἔχων τέταρτον ἐπὶ τοῖς τριάκοντα ‖ 13 inuenis *C* ‖ 14 c̃ conciliauerat *C* ‖ 17 ęquę *C* ‖ uenerabilis quatriumphauit eque ac siplama tatoga indutus ẽet· *C. transposui* ‖ 19 adhuc *ex* adui *corr. C* ‖ 21 Ansia *C* ‖ 23 uelleta (a *corr. ex* e) *C* ‖ *deest causa altera* ‖ 24 ãbiguũ ÇCc (CC *in formam* a *litterae iunctis*) falleret quđ (*ex* quo *corr.*) melius estimabit *C* ‖ 25 *deest fort.* causam non definire ‖ 26 omnia *C* ‖ atulit (d *supra scr.*) quies *C* ‖ 27 omnia *C* ‖ 29 Apostre|fe *C.*

26 CRASTINA DIRA QVIES 'crastina quies' crastina nox dira actibus diurnis et m*a*esta. qu*a*e nunc hac nocte insinuantur Pompeio in somnis, ea sequens ex praecedenti adlatura est die. ET *I*MAGINE MESTA DIVRNA uidendo per noc*t*em quod per diem gesserat.

28 VNDE PARES SOMNOS POPVLIS Romanis.

29 O FELIX SI TE VEL SIC TVA ROMA VIDERET 'uel sic' hoc est in somnis, quomodo et tu illam. aut 'si uel sic' id est te uidere*t*.

30 PATRIEQ· TIBIQ· ut uos inuicem uideretis.

31 QVO FATI C·V· perituri scilicet.

32 EXTREMVM TANTI FRVCTVM C·A· extremam uisus satietatem caperetis. hunc enim dicit fructum.

33 TV VELVT AVSONIA VADIS in bellum.

34 ILLA RATI SEMPER D·T·S·C·V· 'rati' firmi. uoti certi conscia numquam te in his fatis cogitauit.

36 TVMVLVM QVOQ· PERDERE M· ut te, etiam tumulum.

37 TE MIXTO FLESSET LVCTV I· si uenisses mortuus in urbem.

38 INIVSSVSQ· PVER non coactus. INIVSSVSQ· PVER qui quamquam excusaretur aetate, tamen fleret adfectu.

39 FEMINEVM CEV BRVTI FVNERE VVLGVS Brutus enim acie Tarquiniorum quos expulerat aduersum se cum Porsenna pugnantibus, dum cum Sexto Tarquinio concurrit, interemtus est. cuius obitum matron*a*e anno luxerunt et sine auro fuerunt, quod ipsius opere non pass*a*e essent quod et Lucretia.

89 41 NVNCIET IPSE LICET CESAR TVA FVNERA | FLEBVNT cum utique timor intercedat adfectibus, tamen flebunt. ordo autem est: nunc quoque flebunt.

43 O MISERI QVORVM GEMITVS EDERE DOLOREM cum non licet *flere*. 'edere' ederunt id est consumserunt. mortem Pom-

---

2 nuncac *pr C* || 4 Etmagine *C* || 5 notē *C* || 6 populos; *C. aeque B in textu* populis *exhibet et explicat super scripto* romanis || 7 Romaniuidiss& *C* || 9 te: *fort. deest* somniantem *uel sim.* || uidere *C* || 12 sacia&atem *C* || 14 aut sonia *C* || 15 firminoti *C* || 17 timulum *pr C* || perde · R · cut&iā &tumulum *C* || 18 te] tex *C* || 22 funera *C* || eni inaci& arquinioru *C* || 24 cum sexto *C: immo cum Arrunte* || 25 *cf. Liu. II* 7, 4 || 26 *fort.* opera || 28 flębunt *C* || 32 flere *interposui.*

pei flere non licebat et omnis dolor gemitibus est consumptus, non planctibus liberis. ordo: quorum gemitus dolorem edere.

44 QVI TE NON PLENO PARITER PLANXERE T· 'pariter': aut ipse se cum illis plangeret, aut illi unati eum.

46 FATISQVE TRAENTIBVS ORBEM in malos exitus.

47 SIGNA PETIT TVRBE utique turba.

48 TENTORIA CIRCVM IPSA DVCIS QVERITVR 'queritur' de mora belli.

50 PROPERANTIS ADMOVET ORAS inuitant ad se fata urguentia.

51 AC PVBLICA FATA fato*rum* incerti et bellorum cupidi. aut libertatem.

53 ET ORBIS INDVLGENS REGNO *quasi* non ratione differ*r*et bellum, sed commisso sibi exercitui inperitare delectaretur. INDVLGENS REGNO id est suo. id est dilatione bellorum.

55 IVRIS HABERE SVI VELLET P·Q·T· * * *

59 * * debet esse deorum uoluntas crimen nostrum. NOSTRIS ERRORIBVS ADDERE CRIMEN cum itaque et mentes inde regantur, fieri fatum iniquum uelle sit nostrum.

60 CLADIB· INRVIMVS non bellis sed apertis malis. NOCITVRAQVE POSCIMVS ARMA sponte.

61 IN POMPEIANIS VOTVM E·F·C· desideratur pugna ab his quibus fuerat execranda.

62 CVNCTORVM VOCES ordo: cunctorum uoces pertulit. ROMANI MAXIMVS AVCTOR TVLLIVS ELOQVI*I* fingit hoc. nam Titus Liuius eum in Sicilia *a*egrum fuisse tradit eo tempore quo Phar*s*aliae pugnatum est et ibi eum accepisse litteras a uictore Caesare, ut bono animo esset.

---

1 *fort.* licebit *et* erit || consumitus *C* || 4 plero *C* || paṛ̃ (ri) aut *C* *fort.* *scr.* aut ut || 5 illi auṭ unati *C.* *an* adunati? || 7 turbe: *scr.* pugnae || 8 ducis quẹritur· *C* || 12 fato *C* || cubidi *C* || 14 quasi *addidi* || dif|fer& *C* || 15 inperitate *pr C* || 18 T·|deb& *C.* *intercidit scholion et* 19 *lemma* || 19 nolumtas *C* || 20 *fort.* utique || 21 fieri pati· iniquas uelle *C* || 22 nocitur aquæ *C* || 24 abis *pr C* || 27 eloqui [fi]ngit *cum ras. C* || 28 libius *C: em* D^b. *cf. periocha l. CXI* 'Cicero in castris remansit, uir nihil minus quam ad bella natus. omnibusque aduersarum partium qui se potestati uictoris permiserant Caesar ignouit' || insiciliae grũ *C: latet fort.* Diracii *cf. Cic. de diuin. I* 32, 68 || 29 quofar alię *C: em* D^b || ibi *immo Brundusii* || 30 auictore/// *C.*

64 SEVOS TREMVIT CATILINA SECVRIS PERTVLIT ordo: cunctorum uoces pertulit Tullius, id est pro omnibus est locutus.

69 VTI SE FORTVNA VELIS ut ea uti uelis.

71 VINCI SOCERVM PATIARE R· aut ut certi de uictoria, aut quod ille Caesari parcere uideretur.

72 HVMANI GENERIS unus et mortalis tanta bella pr*ae*stabit, aut certe humanum genus tam longo bello laborabit.

89u 73 MERITO | POMPEIVM VINCERE LENTE ideo tardum uide*ba*tur omnibus proelium et gentibus t*ae*diosum quod hae interessent auxilium ferentes, qu*ae* memores essent celeritatis Pompei cum se uinceret.

75 QVO TIBI FERBOR A· men*tis*.

76 DESVPERIS INGRATE T· qui semper tibi fauerint.

78 PROSILIENTQ· A· te inuito.

79 SI DVCE TE IVSSO et non eo qui * * * *quasi* pro se arma tulerint sua uoluntate, non iussi. SI NOBIS BELLA GERVNTVR et non tibi sed rei public*ae*.

80 SIT IVRIS QVO CVMQ· VELIM C·C· 'iuris' potestatis nostrae.

81 QVID MVNDI GLADIOS A·S·C·A· 'mundi gladios' ἀντὶ τοῦ auxiliorum quae adsunt de toto mundo.

84 ABET cupit. MILES TE MAGNE SEQVATVR A·C· ut imperatorem. [et] tibine uincas an rei publicae.

85 AN COMES an commilito.

86 ET FATA SVAE CONT*RA*RIA MENTI propria unius cuiusque, non Pompei. tam inimica scilicet.

87 SI MILITE MAGNO NON DVCE T·E· si uirtus electa Pompei est, non consilium, non abnuo bellum.

88 NIL VLTRA FATA M· ea qu*ae* mala sciebat.

91 TESTOR ROMA TAMEN apostropha.

92 ACCEPISSE DIEM non me ordinasse, sed magis inpositum mihi diem belli.

---

1 securus (e supra u) *C: sic corr D* || 2 uocem *C* || 3 Vti *corr. ex* Vta *C* || portuna *C* || Vteaiti *C* || 6 prestalii aut *C* || 7 laborauit· *C* || 8 uidetur *C* || 9 hae *Kiesslingius:* hac *C* || 10 auxilium inferrentes *C* || 12 Mens *C* || 13 tifaberint (bi *supra scr.*) *C* || 14 prosilenti (i *supra* e *add. corr.*) ate *C* 15 Suduc&ouisso *C* || qui prose *C* || 16 iussa · sinobis *C* || 17 sedregpublice *pr C* || 18 quod | cumq: *C* || 20 quod *C* || c·] E· *C* || 22 hab& *C* || Miles/// *C* || 23 et: *cf. ad p.* 166, 7 || anterei *C* || 25 Contria *C* || propriam *C* || 26 inimicam (*sed* m *ex corr.*) *C* || 28 alinuo *C* || bellom *pr C* || 30 tament· apostrofa *C*.

93 STARE LABOR B· constare.

94 VIOLATE TRADERE PACI pollut*ae* *a* Caesare.

95 QVIS FVROR O CECI SCELERVM 'caeci scelerum' qui non intellegunt aut ui*n*ci se posse aut scelerate se uincere.

97 ABSTVLIMVS TERRAS fugando Caesarem de Epiro. EXCLVSIMVS AEQVORE TOTO de duobus elementis exclusimus. Virgilianum 'rerum pars altera ademta est, terra autem in nostris manibus'.

100 VT MALLET STERNI GLADIIS quam fame necari.

101 BELLI PARS MAGNA PERACTA ES*T* non paruum, inquid, egimus, si tiro noster bell*ar*e desiderat et non pauet, sed si amore uirtutis hoc facit:· nam solet etiam timor ad hoc ipsum inpellere, quoniam p*o*ena est debilibus ipsa dilatio et uolunt citius experiri quod timent. sic et in sexto de Sexto Pompeio dictum est

'degeneres trepidant animi peioraque uersant,
ad dubios pauci p*raesumto* r*obore* c*asus*'.

102 HIS QVIB· EFFECTVM EST utique rebus.

104 MVLTOS IN SVMMA PERICVLA MISIT qui futura praecipitare uoluerunt.

106 SI COMMINVS INSTENT ET DIFFERRE P· qui cum uicinus sit malis et urgeatur, | tamen poterit illa differre labo- 90
ribus suis et magnanimitate sua.

107 PLACET HAEC TAM PROSPERA RERVM merito enim deberet aleam belli tem*p*tare, si res in extremis essent.

108 TRADERE FORTVNE momento bellico.

109 DISCRIMEN statum.

109 PVGNARE *D*· QVAM VINCERE MALVNT cum possint sine proelio superare. ⁋ pugnare acie, quam consilio superare. si enim modo bellum gerimus, pugnamus: si autem differimus, uincimus.

110 RES MIHI ROMANAS D·F·R· apostropha.

---

2 pollute caesare *C.* *an* Caesarem *ad u.* captiuum ducem *refertur?* || 3 furoro cetiſ celerũ· *C* || 4 in|tellegerunt aut uicisseposse *C* || 5 frugando *C* || ЄXdusimus *C* || 6 exdusṣimus *C* || 7 *Verg. Aen. VIIII* 131 *sq.* || adeorta *C* || 10 Magno pe | ractaes *C* || 11 belle *C.* *an* bella? || 12 aetiā *C* || 15 *Luc. VI* 417 *sq.* || 16 peloraq: *C* || 17 pauci P·S·R·C· (*litt. unc. rubro*) *C* || 21 Sico|nonnus *C* || 23 magna animitate *C* || 25 aleem bellitem tare *C* || 26 memento *C* || 29 p̃lio superari *C* || 32 apostrofa *C.*

111 ACCIPE MAIORES a me factas maiores.

112 POMPEI NEC CRIMEN ERIT si uincimur. NEC GLORIA BELLVM quoniam reddi*di* fortun*ae* certamina. ⁋ [et] siue uicerint siue uicti erunt. *Virgilius:*

'nec Drances potius, siue est haec ira deorum,
m*orte* luat, s*iue* e*st* u*irtus* e*t* g*loria*, t*ollat*'.

113 VINCIS APVT SVPEROS fit quod uis. 'uincis', cum hanc mentem milites gestant.

114 PVGNATVR fit quod nolo, si hoc dii uolunt.

115 IN POPVLOS LVX ISTA F· dies belli ortus.

116 ENIFEVS fluuius.

117 PRIMA LANCEA prima lancea, uelim, caput hoc feriat.

118 SI SINE MOMENTO RERVM opto mortem, si tame*n* sine rui*n*a et commotione partium nostrarum ** casurum est.

119 FERIA*T* mihi scilicet.

119 NEQ· ENIM VICTORIA MAGNO L· si etiam uicerimus.

120 AVT POPVLIS INVISVM HA*c* CLADE PERACTA zeugma: erit nomen Pompei. aut odiosus et crudelis ero, si uicero bello sto tam funesto, aut certe miserabilis, *si* superauerit Caesar.

122 OMNE MALVM VICTI QVOD SORS FERET VLTIMA R· iterare uoluit sensum. e*r*go dicit sorte belli unum lugendum, exsecrandum alterum, ac per hoc *uult* ostendere iniquos exitus utroque fore. quibus reuoluit non *se* segnitia nec imperii adfectatione differri bellum uoluisse, sed ut militem Caesaris, qui ut ipse ciuis esset, s*eruaret* et insidiis solum ipsum Caesarem uinceret.

124 FRENOSQ· FVRENTIB· IRA L· ira furentibus frenos laxat.

126 DAT REGIMEN VENTIS dat cla*u*um uento, cum non uoluerit gubernare.

127 PVPIS ONVS TRAHITVR 'pu*p*pis onus' aut regimen aut gubernator. inpedimentum efficitur quod fuit ante prae-

3 qm̃ reddi fortune *C* || et: *cf. ad p.* 166, 7 || 4 *Verg. Aen. XI* 443 *sq.* 5 deorum ·M·L·M·C·E·V·E·G·T· (*litt. unc. rubro*) *C* || 8 m̃tẽ *C* || 13 ſitame · ſineruia *C* || 14 *intercidit* hoc caput *uel* caput meum || 15 feria *C* 16 si[etiã uicerim]us *cum litura C* || 17 haclandarepacta *C* || 18 odiosũ *C* | siuicerebelloſτotam *C. de* sto *cf. Lachm. Lucr. p.* 197 || 19 miserabirabis· (bis *ex* lus *corr. pr. m.*) | superauerit *C* || 21 ego dicit sortem *C* || 22 hacperhoc· *C.* uult *inserui* || 23 utroq: ꝑ quib; noluerit nõ segnitia *C* || 25 ciuis *ex* cuius *corr C* || ·c̃eτ· ſedinſidiiſ· *C* || 29 regimetnentis datſecum uento *C* || 31 pupis *C.*

sidium. bene autem 'ignauum onus' gubernaculum, *quia* iam *n*on remedio sed oneri sit magis.

129 ICTIB· INCERTIS inter spem et metum. | MVLTORVM 90ᵘ PALLOR INORE *Virgilius* 'et pallida morte futura'.

130 FACIESQ· SIMIL*I*IṂA FATO morti. ˈdeest: est.

131 QVE FATVM REBVS INEVVM C·H· quo uinceret Caesar et imperi nouitas crearetur.

134 ATTONITVS MAIORE METV cum non de *se* solo quis*que* sed de communi statu *timeret.* QVIS LITORA PONTO 'litora' pro terra posuit. et est ordo: quis littora ponto obruta timeat sibi?

136 AETHERAQ· INTERRAS D·S·C· ἐκπύρωϲιν. [et] zeugma: cern*ens time*at.

139 ASPER MVCRO scaber. 'ex*ar*sit mucro' id est acumen splenduit.

140 TVNC OMNIS LA*N*CEA SAXO saxi pondere curuamen dirigitur contort*ae* lanceae et recuruae.

143 AVGET EQVES STIMVLOS calcaribus. FRENORVMQ· ARTAT H· arta*re* ad pugnam, contrarium est laxare ad fugam.

145 NON AL*I*TER FLEGRA RAPIDOS T·G· quoniam in Phlegra nati sunt. Phlegr*a*ei campi sunt in Campania, in quibus Gigantes aduersus deos pugnauerunt. inde Inarime premit Typh*oeum*, *A*etna fuga transeuntem in Sicilia*m* Enceladum. 'Siculis' autem 'incudibus' significat insulam Vulcaniam. ibi enim fabricata sunt deorum tela ante, deinde postea refecta, cum bellum incidisset Gigantum. SICVLIS INCVDIBVS *Virgilius* 'insula Sicanium iuxta latus'.

147 ET RVBVIT FLAMMIS ITERVM NEPTVN· C· iterum post Gigantes uictos recoxit per Cyclopas.

150 PALLENEA IOVI MVTAVIT FVLMINA C· a Pallante gi-

---

1 guber|naculum · lã orremedio *C* || 3 & m̃tũ· *C* || 4 *Verg. Aen. IIII* 644 || futuradeest · est; faciesq; similimafatomori (t *supra* i *scr.*); quo fatum *C.* deest est *transposui* || 7 imperi nouitas *sic C. an latet* ετ̃nιτας || 8 Λttonnitus *C* || 8—10 desolo | quis sedde cõmunis taṇtu. ∸ Quis lιττera (e *corr. in* o) *C sed in imo mg. quae homoearcto interciderant adduntur* ∸ quis litora ponto · litora prot̃ ra posuit& · ẽ · ordo · || 12 etpirosi&zeumacernat· *C* || 14 scrabro ex|ſitmucro · Inamcumen *C* || 16 turi com nis lacea *C* || 17 recurbȩ; *pr C* || 18 augete quessitimulos *C* || arta τ·h arta ad *C* || 20 alter fregra *C* || infegra *C* || 21 fegrei *C* || 22 inde · inarimine p̃mitti fe&ea fuga *C* || 23 insiccilia encelara|dum *C* || 27 *Verg. Aen. VIII* 416 || iusta *C* || 29 ciclo pas *C* || 30 mutabit (b *ex corr.*) flumina *C.*

gante, quem Pallas fulmine pa*t*ris occidit, uel a Pellene regione T*h*essali*ae*: Virgilius 'patriamque reuisit Pellenen'. etiam ibi fulmen fabricatur Ioui.

152 NAM TESSALA RVRA CVM *P*· exercitus Pompei.

153 TOTVS VENIENTIB· OBSTITIT A· fulminibus tempestatibus pluuiisque. ideo 'totus'.

156 ET TRABIBVS MIXTIS turbatis siluis. ABIDOS TIFONAS serpentes. ipsi enim dicuntur nimbos et fulmina concitare. ſ TIFONAS fistula quaedam ueluti nubes aquam trahens. ſ TIFONAS ignes sunt in modum serpentum tortorum intra se habentes directionem quandam. hi omnia perimunt et radunt [in] quo deciderint. TIFONAS AQVARVM DETVLIT ordo: *ae*ther detulit id est ostendit.

160 AETEREOQVE NOCENS FVMAVIT S·F· 'nocens fer-
91 rum' quod bellis ciuilibus esset paratum. | 'fumauit sulphure':
sine sulphure enim non est fulmen.

161 INNVMERO EXAMINE innumeroso apum examine.

163 SIGNIFERI MERSERE CAPVD pondere suo.

164 A*D* TESSALIAM ROMANA ET PVBLICA S· προμάντευϲιϲ. 'signa' aut simulacra dixit Romana aut uultus inp*er*atorum seu aquilas. et deest 'uenerunt': fletu rorantia uenerunt usque ad T*h*essaliam.

165 DISCVSSA AB ARA euersa.

167 NVLLAQ· FVNESTIS I·V·S· nulla alia potuit inueniri.

169 STIGII QVE NVMINA R· zeugma: uocasti. hoc autem [in] loco inducit Pompeium mirari, potuisse Caesari prospera ostendi, si innocentes talia patiuntur.

170 INFERNVMQVE NEFAS uocasti. ET MERSOS NOCTE FVRORES uocasti. bene dicit Caesarem inferos exaudisse, quando rebus noxiis gaudeant.

---

1 quem] qm̃ *C* || paris *C* || *fort.* Pallene *scr. et* 2 Pallenen || 2 *Verg. ge. IIII* 390 || 6 fluuiisq: *C: em Kiesslingius* || 9 *fort.* siphonas *schol. legit* || fitula *C* situla *D*ᵇ || nubes (e *corr. fort. ex* i) *C:* tubus *conieceram. sed cf. Plinius n. h. II* 134 'ex eodem genere et in longum ueluti fistula nubes aquam trahit'. *igitur fort.* ueluti *ante* fistula *conlocandum* || 11 intra se *C: an* uibrati *cl. Plin. n. h. II* 131 *extr.* || directionem: *cf. Aristot. meteor. III* 1 *p.* 371ᵃ 13 ἢ δὲ κατ' εὐθυωρίαν ἐκπνεῖ || hii *C* || p̃munt *C*, *D*ᵇ || 12 inqđ decider̃ *C:* quo ceciderint *A* || 15 sulphures mesul phure *C* || 17 exanime *C* || 18 ponderesis *C* || 19 atem | saliam *C* || pmantesis *C* | 20 Λut (Λ *rubro*) uultus inpatorum seua qui iaſ& de·ẽ· *C* || 25 Stigiiq: *C* || R·E· (*rubro*) | euma *C*. *in* E *latet* z || 26 mirare *C*. *fort.* mirantem | 27 paſtiuntur *C* || 28 uocaſtiſ *C* || 29 uocati· *C* || inferos & exaudisse *C*.

171 IMPIA TAM SAEVE GESTVRVS B·L· '*sae*ue' aduerbium qualitatis.

174 ET ABRVPTIS MERGI CONVA*L*LIB· EMVS zeugma: uisus.

175 EDERE NOCTVRNA*S* BELLI PHARSALIA V· zeugma: uisa.

176 BEBEIDA zeugma: uisus. B*o*ebeida palus T*h*essaliae quae non aquas sed sanguinem uidebatur habere.

178 GALEIS CONCVMBERE N· mirantur.

179 DEFVNCTOSQ· PATRES umbras in aere conspici. ET CVNCTAS SANGVINIS VMBRAS adfinium manes.

181 HOC SOLAMEN ERAT scil*icet* credebant is*t*a signa ob hoc se aspicere, quod possent in Caesarianis grauiter de*sae*uire, inter quos credebant se *p*osse parentes interimere, adque ideo haec prodigia prouenire. QVOD VOTI TVRBA NEFANDI belli ciuilis. 183 MENTISQ· TVMVLTV agonia.

184 ATQ· OMEN SCELERVM SVBITOS P·E·F· illos quos passi erant desiderantes dimicare. ut dicerent: cogitauimus bella et haec uisa sunt, superare enim auemus non sine cognatorum caede, et ideo haec uidentur. ordo: subitos furores omen scelerum putat esse tu*r*ba.

186 PRESAGA MALORVM si animi diuinant.

187 TYRIIS QVI GADIB· OSPES id est *h*ospes Romanus. ADIACET uicinus est.

188 ARMENIVMQ· BIBIT ROMANVS A· * * aut qui in Armenia est.

190 MERET pr*ae*sagio scilicet. ET IGNORAT CAVSAS t*ae*dii sui.

191 EMATIS QVID PERDAT NESCIT IN A· libertatem, dum Pompeius | uincitur. 91ᵘ

192 EVGANEO SI VERA FIDES Euganeum nomen est collis Illiriae. ſ [et] Gaium Cornelium augurem ante urbem ex more sedentem augurari dicunt, qui et haec pr*ae*dixit qu*ae* poeta refert. nam * * et Caesarem uictorem ea die nuntiauit.

---

3 apruptis *pr C* || uisus zeuma· *C transposui* || 4 nocturna *C* || V·] A· *C* || 5 uisa *C* || 7 mirante *C* || 10 ſe/// (d *erasa*) credebant *C* || abhoc *C* || 11 caesare anis *C* || 12 se · ē̃e · parentes *C* || 13 adq: *pr* atq: *corr C* || 14 Agoniam *C* || 15 om̃ *corr. ex* om̃ſ *C* || F·] T· *C* || 16 dimicarem ut *C* || 17 habe|m̃ *C* || 19 tuba *C* || 21 promanuſ *pr C* || 23 *deest prior explicatio* || 27 ematis *C* || inea *C* || 29 uera fides *in litura C* || 30 et *cf. ad p.* 166, 7 || gagium *C: em* D^b || augurem· (m *ex corr.*) *C* || 31 dicunt *auctore Liuio cf. Plut. uit. Caes.* 47 || quia hęc CD^b || 32 nam& CD^b. *expleri hiatus potest cl. Obsequ. prod.* 65 *p.* 135, 10 *Q. I.* 'C. Cor-

⁋ AVGVR Cornelius augur in sede augurali sedens haec uidit fieri.

195 GERITVR RES MAXIMA DIXIT ordo: augur dixit.

197 SEV TONITRVS masculino posuit, cum sit neutro monoptoton.

203 AVGVRE MENS HOMINVM illo qui supra. CAELI NOVA SIGNA NOTASSET numquam alias uisa.

204 SPECTARI TOTO POTVIT FARSALIA MVNDO ita singula monstrabantur in caelo.

205 O SVMMOS HOMINVM Romanos, uel Pompeium et Caesarem. 206 QVORVM FATIS CAELVM OMNE V· non ex hoc beatos dixit Romanos, sed quod superi curam eorum habuerint.

207 POPVLOSQ· NEPOTVM nascent*i*um. Virgilius
'seris factura nepotibus u*mbram*'.

209 SIVE ALIQVID MAGNI*S* NOSTRI QVOQ· CVRA LABORIS po*e*matis.

210 NOMINIB· PRODESSE P· commendatione factorum.

212 ADTONITIQ· OMNES lectores. VELVTI VENIENTIA FATA cum sint transacta.

213 ET ADHVC TIBI MAGNE FAVEBVNT quasi adhuc uiuas, utpote duci melioris caus*a*e.

216 NON TEMERE INMISSVS CAMPIS pro exitu excusat Pompeium.

217 CORNVS TIBI CVRA SINISTRI L· 'cornus' sic superius posuit 'tonitrus'. 'cornus sinistri' usurpauit Lucanus, nam inflexibile est. cornus autem arbor declinatur ut ficus.

220 ADVERSO DOMITI D·F·T·M· προοικονομία.

222 CILICVM TERRIS DEDVCTA TENEBAT S· 'deducta' inuita ad bellum.

223 LIBICO DVX PRIMVS INORBE non summus, sed tunc

---

nelius augur Patauii eo die cum aues admitterent, proclamauit rem geri et uincere Caesarem', *cf. Cassius Dio* 41, 61 *Gellius XV* 18 || 3 Geriture eſ *C* || 4 *cf. Prisc. VI* 79 *p.* 263, 22 *H.* 'tonitrus quoque et cornus quando sint masculina, notantur, quod quartae sunt. nam plerumque neutra inueniuntur, hoc tonitru, hoc cornu' || potuit *pr C* || 6 ille *C* || 8 posuit *C* || 11 Quot *C i. e.* QVOꝝ || om|neτι; *C* || 13 nascentũ; *C* || *Verg. ge. II* 58 || 14 nepotib; v (*rubro*) *C* || 15 si bualiquid magni *C* || 16 pomatis; *C* || 17 facturum; *C* || 21 meliores *C* || 24 *fort.* sicut. *cf. supra u.* 4 || 25 *ante* cornus *fort. add.* notandum quod || *cf. exc. Bobiensia t. I p.* 547, 4 *Keilii, Seruius in Aen. III* 22 || 26 est] *fort.* est neutro genere cornu || 27 proi co|xia *C. cf. p.* 231, 32. 242, 11. 248, 24 || 28 inuitata; debellum *C.*

primus. post partes enim fusas et interemptum Pompeium a Catone, in Africa qui exercitus tenebat, ipse summam ducatus adeptus occisus est.

227 TETRARCE tetrarc*h*as dicit qui quartam partem regni habeant et sint subreguli. hos ergo cum regibus dicit campestria loca habuisse, non fluuio fuisse iunctos.

228 ATQ· OMNIS LATIO QVE SERVIT PVRPORA F· et quaecumque potestas sub dicione Romana est.

229 LIBIE NVMIDAS Iuba.

230 FVIT INDE S· a parte Pompei.

231 SOLITVM PRODISTIS INOSTEM refugas Caesaris dixit. an Gallogr*a*eciam Deiotari regis.

232 ILLIC PVGNACES in bello.

234 TOTOS CONSVME T· * * *

235 * * * CAESAR illo *die* forte Caesar frumentatum * * |
STATIONE RELICTA utique castrorum. 92

239 QVO MITTERET O·C· quo tempore scilicet.

240 EGER QVIPPE MORE F·C·R· *Virgilius* 'oditque moras'.

242 VEL LENTVM DAMNARE N· 'damnare' non quoniam *ne*fas, sed quia lentum.

243 SVPREMAQ· P·V· utpote praesentia.

245 PAVLLVM LANGVIT torpuit.

247 MENS STETIT INDVBIO ordo: mens audax promittere. QVAM NEC SVA FATA T· nouerat et se et Pompeium esse felices. ꝯ sua fata sinunt eum bona sperare. Magni *re*-*quiratur* d*emisse* historia. ꝯ qua*m* mentem fata non sinunt timere.

248 NEC MAGNI SPERARE id est sinunt sperare, prospera scilicet. FORMIDINE MERSA sublata.

249 HORTANDO MELIOR FIDVTIA V· audacia melius hortatur uulgum.

250 O DOMITOR MVNDI προοικονομία. quod mundum cum

---

1 primũ; *C* || intē̃m///|tũ *corr. C* || 2 &catone *C* || 3 ademp̄t *C* || 4 Tetrarces tetrarcas *C* || 7 oms̄ *C* || 8 subdictione *C* || 11 perfugas *Kiessl.* || 12 gallo gretiã deiotaris *C* || 14—15 *lacunas notaui*, die *suppleui* || 17 c·|ϵ; *C* || 18 F·G·N· *C* || *Verg. Aen. XII* 431 || 19 ñqm̃fas *C* || 22 paululũ *C* || 25 magni R·D· ~ historiaquam̄tem *C*. demisse (*scil. infra p.* 233, 1) *suppleui cl. adnot. ad p.* 201, 3 || 28 SIN unt (SIN *corr. uidetur ex* sunt) *C* || 29 mersu *C* || 31 uultum; *C* || 32 proiconima *C*. *cf. ad p.* 230, 27.

Pompeio uicturi sint, aut quod iam multa uicerant. RERVM FORTVNA M· per quos quasi creuerit.

252 NIL OPVS EST VOTIS quibus obtabatis pugnam. IAM FATVM ARCESSITE F· ferro uobis imperii futuri fortunam elicite.

253 INMANIB· VESTRIS Q·S·C·H· in manibus uestris est, qualis futurus sit Caesar, felix an infelix.

254 HAEC EST ILLA DIES L*a*eli centurionis dicit repromissum, ad cuius uerba consensit exercitus.

255 CVIVS SPE M·A· utique promi*s*si.

256 IN QVAM DISTVLIMVS diem scilicet. VETITOS TRIVMPHOS *a* senatu.

259 HAEC FATO QVAE T·P· dies. HAEC FATO QVE TESTE PRO*BET* Q·I·A·S· Cicero in Caesarianis 'nunc melior ea iudicanda est quam etiam dii adiuuerunt'.

262 GLADIOQ· EXSOLVITE C· quasi in crimin*e* sint quamdiu non uincant.

263 NVLLA MANVS BELLI MVTATO IVDICE P· 'mutare' pr*o*: emere. Sallustius 'mutare res inter se instituerant'.

264 NON MIHI RES A· communis est causa.

265 GENTES VT IVS HABEATIS I·O· quam in uos alius.

266 PRIVATE CVPI*DVS* deest: sum.

267 PLEBEIAQ· TOGA MODICVM C·C· non ut dux, non ut dominus, sed mediocriter uolo uiuere.

269 NEC SANGVINE M· utique ipsorum.

271 STVDIOQ· IGNAVA P· eoque adsueta, non bello.

275 PVGNE PARS MAGNA LEBABIT H·O·P· hoc proelio releuabitur mundus, hic extrane*ae* gentes interient.

276 ROMANVMQ· O·O· pugna.

277 FAMOSAQ· REGN*A* tantu*m*modo famosa, non et fortia.

278 ET PRIMO FERRI MOTV P·M· bene 'mundum'. de

---

1 *fort.* uicerint || 6 Q·] c· *C* || 8 Leli *C*. *cf. Luc. I* 356 *sqq.* || dicitreprontis simũ ad (pro *conpendio*) *C* || 10 promisi *C* || 11 uetit o striũ phos· senato· *C* || 13 haec facto *C* || teste pro Q· *spatio III litt. uacuo C* || 14 *Cic. pro Lig.* 6, 19 || 16 incrim̃ sint *C* || 17 nouũ cant *C* || 19 premere; *CD*ᵇ || *Sall. Iugurth.* 18, 9 || 21 *fort.* [ut uos potius in alios] quam || 22 cupi| *C* || 24 uelo *pr C* || 26 eo quod | sueta *C*. *fort.* eaque *sc. palaestra* || 27 p̃liore leuabitur *C* || 28 extranea *C* || interient *C ut p.* 256, 23 perienti || 30 resɴ (ɴ *rubro*) tantumodo *C* || 31 *cf. schol. Bob. Cic. or. Sest.* § 129 *p.* 307, 22 *Or. ubi scribe* ἐνκ[ώμιον] de Cn. Pompeio.

toto mundo Pompeius triumphauerat, de Clipeanis fugitiuis | in Africa, de Sertorio in Europa et de Mitridate in Asia. 92u hos tres Pompei triumphos contra unum suum dicit non ualere. ET PRIMO FERRI MOTV P·M· iam non straturi iterum, cum uicerint semel.

282 AVT EMTVM MINIMO VVLT SANGVINE Q·B· redemtum sanguine suo Magnum Hesperiis rebus praeponere.

285 QVOS NOVERE MAGIS ergo Pompeium horrent. SED ME FORTVNA MEORVM C·M· non illis quas Pompeius ducit ignorans cuius sint fidei uel uirtutis. dicit autem de inuitis gentibus.

286 QVARVM ME GALLEA T· id est manu*u*m.

287 CVIVS NON MILI*T*IS ENSEM ne dicam ipsum militem.

289 DICERE NON FALLAR Q·S·B·L· etiam ipsa cuius sit.

291 OCVLO*S*Q· MINA*C*ES timendos.

292 VICISTIS in bello. exemplo fortitudinem conprobabo.

297 SPE TREPIDO gaudio futurorum uelut pauido.

298 TAM PRO*PE* ME S· tam cito.

301 QVO CAELI SIDERE VERSO scimus enim fata *si*derum constellatione colligi.

302 TESSALICE TANTVM SVPERI PERMITTITIS O· tantum conceditis T*h*essali*a*e finibus.

303 AVT POENA PARATVR aut poena aut praemium.

305 ET CAPVD HOC POSITVM ROSTRIS sicut solet de hostibus publicis fieri. EFFVSAQVAE MEMBRA insepulta.

306 SEPTORVMQVE NEFAS locus est in Campo ubi Sylla legiones hostiles interfici uoluit id est Marianas.

307 CVM DVCE SILLANO GERIMVS C·B· scit enim coniunctissimum fuisse Sylla*e* Pompeium.

311 DII QVORVM CVRAS o dii, ille uincat qui paratus est parcere. ABDVXIT ABETHERE TELLVS qui curatis mortalia.

314 QVIQVE SVOS CIVES uel ille uincat qui inimicum esse sibi non credit eum ciuem qui non dubitauerit inimica ue-

---

2 inaffricam; *C* || 5 uincerint *C* || 6 Q·] qui *C* || 7 hesperis *pr C* | 8 magis F ergo (F *rubro*) *C* || 10 deinuitatis *C* || 12 manum· *C* || 13 milis *C* || Nodicã· *C*. *an* non dicam? || 15 oculoq: mina|es *C* || 16 inbello uicistis· *C* || 18 tampmestam scito *C* || 19 rerum confallatione *C* rerum constellatione *D*b || 21 tes Sal|ue *C* || 24 capud (d *ex* t *corr.*) *C* | 26 *cf. ad II* 197 || silla *C* || 28 Comduce *C* || coniunctis sonũ *C* || 29 silla *C* || 30 o ditille *C* || 32 Uel: *an* quiue *legit C?*

xilla erigere et inferre. QVOD SIGNA ADVERSA T· quoniam non contra ciuem sed contra ducem pugnarunt.

315 POMPEIVS INARTO AG*M*/NA V·L· pugnam illam dicit quam habuit retro cum Torquato, cui auxilium superuenit Pompeius et fugauit C*a*esarem.

318 VOS TAMEN HOC ORO IVVENES N·C·Q· Cicero 'ualeat illa nox tua qu*a*e uicit'. haec duo dicebat in proelio
93 'miles, faciem feri', 'parce fugienti'. | prouocando ad fuga*m* terrebat alio*s* ab intentione et perseuerantia proeliorum.

319 CIVIS QVI FVGERIT ESTO sit ciuis: quoniam superius dixerat resistentes occidi.

320 SED DVM TELA M· nondum sanguine infecta.

322 COMMOVEANT reuocent.

323 INFESTO FERRO stricto gladio.

324 SEV NVLLVM VIOLABIT V·P·I·I·T·S·I·H· siue Romanum siue barbarum occidatis, discrimen sit nullum.

325 IGNOTI IVGVLVM T·S·I·H· ut si extraneum occidis, ciuem tamen iudices *e*sse. INPVTET mihi scilicet.

326 FOSSA*S*Q· INPLETE RV· aggeribus suis fossa*s* implete.

328 PARCITE NE CASTRIS· VALLO TENDETIS I·I· tentoria habe*bi*tis. Virgilius 'tendebat Achille*s*'. et per προμάντευσιν hoc dictum, ut miles acrius dimicaret sciens non se habere quo remearet.

330 QVEMQ· SVVM MVNVS officium.

331 SVMPTA CERESQ· VIRIS cibi. PRESAGIA BELLI id est bonum omen.

332 STANT ORDINE NVLLO A·D·N· quo *o*stenderet non consilio Caesarem superasse sed felicitate.

333 PERMITTVNTQ· OMNIA FAT*IS* quasi non sibi sed fortunae cuncta permitterent.

---

1 Quos *C* || 2 pugnaro *C* || 3 agna V·T· *C* || 4 rotro *C*. *scil. VI* 263 *sqq. cf. Ianus ad Macrob. t. I p.* 120 || 5 cessarem· *C* || 6 N·] m· *C* || *Cic. pro Ligario* 11, 33 || 7 tua uox illa *Ciceronis libri* || proelia *CD*ᵇ || 8 peri parce *CD*ᵇ || prouo cauno adfuga· Terrebat *CD*ᵇ || 9 alio ab *C: em D*ᵇ || perseuerentia *C: em D*ᵇ || 10 superius] *scr.* Pompeius || 13 comm[oueant] *cum ras. C* || 15 uiolari· T·Y·C·I·I· *etqs. C* || 18 iudica· ce· *C* || 19 fossaq: inpletaru *C* || fossa implete *C* || 20 tendentis *C* 21 *Verg. Aen. II* 29 || achille & per promanes (s *corr. ex* r) I·N·P· (*III litt. rubro*) hoc dictus ut *C* || 22 dimicar& & stiens *C* || haberes quo *C* || 25 ciui *C* || bella·j (a *corr. in* i) bonum homen· *C* || 27 A·D·V quostenderet *C* || 29 Promittint Q omnia R ut quasi *C* || non subi *pr C* || 30 clincta *C*.

334 SI TOTIDEM MAGNI SOCEROS T·Q·P· si tot Caesares essent quod milites, non ita irruerent.

335 FVNESTO MA*R*TE LOCASSET Caesar scilicet.

338 NVLLASQ· MORAS PERMITTERE BELLO hoc est nullas moras sineret esse.

341 PREMIT INDE METVS 'inde' deinde.

342 QVEM FLAGITAT INQVID 'iracunde petit' dixit 'flagitat'.

343 FINIS CIVILIB· ARMIS totum hoc ἀμφιβόλως et non sine praesagio mali.

345 EXTREMVM FERRI SVPEREST O· si hoc uno proelio uiceritis, amplius uobis non erit necesse pugnare.

346 ORA TRA*H*ET incerta scilicet. QVISQVIS PATRIAM CAROSQ· P· *Virgilius* 'nunc coniugis esto quisque suae tectique memor'.

348 MEDIO POSVIT DEVS O·C· ut est

'illo qu*a*eratur coniux Lauinia campo'.

349 CAVSA IVBET MELIOR hortatur.

350 IPSI TELA REGENT superi scilicet.

353 PRECIPITARE MEAM FATIS POTVERE *S*· ut non esset qui rexisset exercitum. 'prouida Pompeio dederat Campania febres obtandas'.

354 NON IRATORVM POPVLIS VRBIQ· DEORVM ordo: ducem seruare Pompeium non est iratorum deorum populis et urbi.

356 SVBI*E*RE PERICVLA CLARI S·V· ut senato|res aut 93ᵘ
reges. aut partes suas et Caesaris contulit et suas inuenit meliores.

357 SACRA IMAGINE quales erant antiqui *qui* pro patria sunt mortui.

360 HINC STARENT pro re publica. PRIMO GENTES ORIENTE C· ordo: primo oriente gentes coactae et urbes exciuere innumeras manus.

---

3 Funesto///mate *C* || 4 permitteret; *C* || 5 *scr.* sinere || 6 fremit *pr C* || 9 anfibolos *C* || 13 Oratra & *C* || 14 *Verg. Aen. X* 280 *sq.* || contugis *C* || tectisq: *C* || 16 Mediᵒ *C* || 17 *Verg. Aen. XII* 80 || queratus *C* || labinio *C* || 19 Ipse *C* || 20 meom *pr C* || potuerunt· non *C* || 21 *Iuuen.* 10, 283 || 23 nonfatorum *C* || ordolucem *C* || 26 subire *C* || 29 anti qui pro *C* || 33 excibere innume|rus *C*.

363 QVICQVID SIGNIFERI C·L·C· quicquid sub zodiaco circulo est, quod et habitabile. est autem hyperbaton: quicquid hominum sumus.

367 AD PLVRES TANTVM CLAMORE non et ferro.

369 CREDITE PENDENTES pars epilogi.

370 CRINIBVS EFFVSIS HORTARI INPROELIA deest: uos.

372 SACROS PEDIB· P*R*OST· C· ut dimicetis. et subaudis: credite prosternere.

375 HAEC LIBERA NASCI posterorum. 376 HAEC VVLT TVRBA praesentium.

376 SIQVIS POST PIGNERA si quis me inter supra memoratos adfectus parentum filiorum et coniugum diligit, dimicet, si diligit.

379 EXVL id est in fuga ero.

380 [LVDIBRIVM] VESTER PVDOR probrum.

384 PLACVITQ· MORI SI VERA TIMERET quia adhuc dubia erant casu belli, quae Pompeius praedixerat.

386 IRARVM METVS HOS quas initio passi sunt.

387 HAEC FACIENT DEXTRAE QVIDQVID NON EXPLICAT AETAS ce*n*sa erant ante bellum ciuile capita Romana ·CCXX· milia, post bellum uero ciuile centum quinquaginta *milia* k*apitum*.

389 GENTES MARS ISTE FVTVRAS O· cum extinctis patribus soboles minime nasceretur.

391 EREPTO NATALE F· id est *obl*iterabi*t*. FERET auferet. TVNC OMNE LATINVM F·N·E· Romanum, ut 'genus unde Latinum'.

395 RVS VACVVM sine domo, sine colono.

396 QVESTVSQVE NVMAM IVSSISSE S· Numa Pompilius multorum fuit auctor sacrorum, qui hoc instituit u*t* aput uicina urbi loca sacrificia fierent. dicit ergo senatores qui

---

1 c·l·d· *C* || subzoziia cocirculoē *C* || 2 *fort.* quoad est || habitabile· ē; autemi perbatoɴ; quiquid *C* || 7 post· c· *C* || 8 pros///ernere; (p *erasa*) *C* || 12 memoratus *C* || 14 ero· v·r· pudor: ludibrium· probrum; *C* || 16 quaeadhuc *C* || 18 initia *C* || 20 cęserant (*sed* a *sub posita*) *C*. *cf. Liui periocha l. CXV Suet. Iul.* 41. *de errore uid. Mommsenus de tribubus p.* 188 *sq.* || bellum | ciuile *spatio fere V litt. uacuo C scr.* ·cccxx· || romana (r *ex* n *corr.*) *C* || 21 quinqua|ginta· Ꝁ *C* || 24 nasçerentur; *C* || 25 errepto· *C* || idestiterani feret· auferret; *C* || 26 batinū f·n·g· *C* || *Verg. Aen. I* 6 || 29 Num ma *C* || 30 u aput *C: em D*ᵇ.

munus hoc subirent indigne tulisse, quod in Albana solitudine manerent, cum e uestigio recurrere Romam non possent, pro condicione scilicet noctis.

397 NON AETAS HAEC CARPSIT EDAX non uetustas temporis. et est ordo: haec non aetas carpsit et destituit.

399 GENERIS QVO TVRBA REDACTA EST id est ad solitudinem.

402 VRBS NOS VNA CAPIT beneficio paucitatis. VINCTO FOSSORE colono. ⁊ seruo alligato, non cultore colono ingenuo.

404 NVLLOQ· FREQVENTEM ROMAM plenam.

406 CLADIS EO DEDIMVS usque eo in hac calamitate redegimus | Romam. 94

408 CAVSA MALI deest: est.

410 LEVIORVM ROMA M· conparatione Pharsaliae.

411 HANC VOLVIT NESCIRE D· in fastis non esse.

412 MORBOSQ· FLVENT*IS* zeugma: hi possent explere uiri.

414 MOENIAQ· INPRECEPS L·P·T· ordo: moenia plena.

415 HI POSSENT EXPLERE V· satiare.

416 DVM MVNERA LONGI EXPLICAT E·A· aut populos dicit qui multo tempore coaluissent aut libertatem diu qu*a*esitam. 'explicat' autem hic non 'expandit' significat sed 'expedit' 'finit', unde et 'eripiens' adiecit.

418 CONSTITVIT CAMPIS deest: in.

419 QVAE LATIVS ORBEM P· ἐρωτητικῶς [interrogatiuum].

420 CITIVS PERPROSPERA FATA CVC· zeugma: quae. quam tu Roma.

421 OMNE TIBI BELLVM GENTES D· omne bellum tibi dedit gentes, hoc est omnes gente*s* a te deuictae pr*a*estant tibi auxilia. OMNIBVS ARMIS proeliis.

422 TE GEMINVM TITAN et orientem et occidentem.

424 VT TIBI NOX id est populis tuis.

425 OMNIAQVE ERRANTES S·R·V· planetas dicit, qu*a*e

---

1 indiguesustu]lisse *C*: *em* D^b || 3 conditione *C* || 4 carpsit; ÷ & detituit; (destituit *corr.*) *C*, *sed in imo mg. adduntur quae ob homoeoteleuton neglecta erant* ÷ edat· NON . . . ętas carpsit· || 8 ſapit *pr C* || Victo *C* || 9 colonon̄ *C* || 11 claudis· *C* || 14 farsiliae; *C* || 16 fluent; *C* || exple[ri uiri; moe]nicaq: *cum litura C* || 18 hii *C* || 19 logi *C* || populos ꝺ &qui *C* || 20 quoaluissent *C* || 22 undee· teripiens *C* || 23 capis *C* || 24 latias· urbē P· eroticos inter rogatium *C* || 25 fata C·A·C *C* || 27 D·| I· *C* || 28 gente | ate· deuietę *C* || 30 titan zorientem *C* || 32 que *C* qui D^b. *cf. ad p.* 35, 7.

per totum caelum uagantur. dicit autem: ubicumque futu*rae* essent, non nisi Romana id est res Romanis subiectas uiderent. scimus enim cetera sidera *i*d est fixa non nisi certas prouincias uidere qu*ae* sub ipsis sunt. an e planetis dicit quinque, Saturnum Martem Mercurium Iouem Venerem, id est sep*t*idonium exceptis sole et luna qu*ae* uideantur seperata lege circuire.

426 SED RETRO T·F·T· 'retro' im peius. PAR OMNIB· ARMIS A· tantum tibi abstulit una dies, quantum contulerant plurima saecula.

429 NEC VETITOS E·D· 'nec' nec ut. INMOENIA DVCAT deducat in moenia.

430 SARMATICVMQVE PREMAT zeugma: nec ut.

431 QVOD SEMPER SEVAS DEBET T·P·P· *a*ut dum ulcisci non potes; aut quod insanabile et sempiternum uulnus acceperis quod numquam uindicari possit. ẹt est zeugma: effectum est. 'quod' de superioribus pendet.

434 IVGVLO QVAESITA tot bellis adquisita.

435 GERMANVM SCITICVMQ· BONVM id est libertas de qua illi gloriantur. philosophice autem, ut hoc sit summum bonum.

436 VELLEM POPVLIS INCOGNITA N· maior enim poena est perdidisse quam non habuisse.

437 LEVO FVNDATA VOLATV ominoso, quod hos exitus habuit.

94ᵘ 438 INFAMI CONPLEVIT | MOENIA asylo illo seruili de quo exercitum conflauit.

440 DEBRVTIS FORTVNA Q· a Romulo reges habuit Roma usque ad Tarquinium Superbum, quem Brutus expulit et constituit libertatem consulibus ordinatis, quod ipse primus

---

2 nonsiniromanares· idẽ· *C: em* D^b || 3 uiderant *pr C* || ca&era si dera defixa CD^b. *de re cf. ad l. VIII extr.* || 4 prouintias *C* || sunt; sane planetis *C* sunt· sane planetas D^b || 5 inartem *C* || ueɴerem ;desepibonio CD^b: *correxi cl. app. Probi p.* 197, 23 *Keil.; uid. Scaliger ad Eusebium p.* 229ᵃ *ed. II* || 6 solec*t (s *erasa*) lunaẹ *C* || uideanᵗ sepertas (per *conpendio*) | leges *C* uideantur separatas leges D^b. *an scr.* per seperatas leges? || 8 im *sic C* || Pan *C* || 9 armis· a *sic C* || 10 sclã· *sic C* || 11 nec'titos· E·I· *C* || 13 sasmaticum que *C* || 14 utdum *C* || 15 acceperit *C* || 19 bonum P·L·V· idest *C* || 20 *fort.* uelut || 22 Incognitati malor enĩ poenaesit *C* || 24 hominoso *C* || 26 asilio; *C* || 28 debruti· forunaq· (*an* fortinaq:, *non liquet*) *C*.

auspicatus est. QVID TEMPORA LEGVM tempora libertatis, quando leges ualent.

443 QVAM SVB PERPETVIS TENVERVNT F·T· qui ignorant omnino libertatem.

444 SORS VLTIMA NOSTRA EST sors nostra ultima ex omnibus populis, qui cogimur discere quod nescimus, seruire scilicet.

445 QVOS SERVIRE P. post libertatem. SVNT NOBIS NVLLA PROFECTO *N*· generi humano. [et] secundum Epicurum dicit.

446 CVM CAECO RAPIANTVR S·C· qui non ante possit uideri.

447 MENTIMVR REGNARE I· nam si dii essent, uindicarentur ista. SPE*C*TABIT ABALTO AETHERE T·T·C·F·C· astruit deos non curare terrena.

449 ILLE PETET FOLOEN percutit. quia partes Caesaris debuit fulmine petere. Duas opiniones posuit: prima non esse deos, secunda non curare mortalia.

451 CASIVS HOC POTIVS FERIET C· Caesaris. ASTRA TIESTES INPVLIT ironia. uelut antiphrasin facit: sed dicitis, adeo dii curant humana ut in facinore Atrei, quasi in honore T*h*yestae noctem esse uoluerit Iuppiter: quod non deo sed casu contigit. ceterum cum non unus frater in fratrem simile co*m*mittat sed multi, et non tantum hi sed et patres in filios s*ae*uiant, numquid debuit diem dare? quam utique cum dedit, intelligere debemus illud casu contigisse. ASTRA TIESTES INPVLIT ET SVBITIS D·N·A· cum duo fuerint fratres.

454 MORTALIA NVLLI *S*·C·D· confirmatio.

456 QVANTA*M* TERRIS DARE NVM*IN*A F·E· quantum licet terrestribus uindictae capere de diis.

457 BELLA PARES SVPERIS F·C·D· ideo quod imperatores post mortem diui a*p*pellantur et non umbr*ae*.

---

1 autspicatus *C: em D*ᵇ || qui *C* || 8 anobis *C* || 9 N· *om C sed relicto uacuo spatio* || 12 *fort.* nindicarent || 13 spetabit *C* || T·T·] F·T· *C* || 15 percutitq: partes *C. an* percutiet? || 16 opinionas *pr C* || 18 Agtraues|tes· *C* || 19 antifrasin *C* || 20 humana *iterat C* || arei *pr C* || inhonore nestę *C. cf. ad p.* 51, 1 *et VIII* 359 || 22 casa *pr C* || caeterum *C* || 24 seruiant *C* || num quid *C. conicias* numqui *sed cf.* numquid *Lucan. V* 486 ecquid *Ouid. trist. II* 251 *al.* || 26 uestes *C ut supra* || 27 mortali anulli c·ꝺ· *C* || 28 dat rhenum N·F·E· *C* || 30 pires *C* || ideo quod] Inde qua si *CD*ᵇ || 31 apellantur *C.*

459 IVRABIT ROMA PERVMBRAS hoc est 'diuorum umbras'.

460 VT RAPIDO CVRSV F·S·M· instructa acie Pompeius LXXXVIII cohortes triplici ordine locauit. fuerunt autem pe-
95 dites XL milia, | equites in sinistro cornu sescenti, in dextro quingenti. pr*a*eterea reges multi, senatores equitesque Romani plurimi absque leuium armaturarum magna copia. [leuis armatura quam Salustius 'uelites' dicit.]

461 PARVA TELLVRE D· iam in acie stantes.

462 INDE MANVM SPECT· multitudinem aduersam. TEMPVSQ· T·I·R·N·P· deest: erat.

464 FACTVRI QVAE MONSTRA FORENT quae noua monstra esse possint.

466 NEC LIBVIT MVTARE *L·T·* et quamquam agnouissent, non tamen c*o*horruerunt contra suos armatos insistere. nemo locum mutauit.

469 TENSIS T·L· cum iaculis scilicet.

470 DII TIBI NON MORTEM apostropha in eum qui conmisit, id est in Crastinum. NON ne. ut *sci*licet eorum qu*a*e fecisti conscientia torquearis. DII TIBI NON MORTEM Crastinus dictus est hic qui primus iaculatus in Pompei aciem pilum bella conmisit, qui, ut historia refert, adacto in os gladio, sic inter cadauera repertus est, libidinem ac rabiam qua pugnauerat ipsa nouitate uulneris pr*a*eferebat. de quo Titus Liuius dicit 'tunc fuisse euocatum, proximo anno deduxisse primum pilum Gaium Crastinum qui a parte Caesaris primus lanceam misit'.

QVAE CVNCTIS POENA *P·* quasi ipsa mors poena sit.

471 SED SENSVM POST FATA T·D·C·M· et non patiaris obliuionem morte, ut maior poena tibi sit scire quae feceris.

---

1 Iura ut *C* || Nonē *C* || 2 Itaque instruitur utrimque acies· Pompeius *etqs. Orosius VI* 15 *p.* 420 *Hau.* || 3 peditum *Or.* || 4 sercenti *pr C* | 6 plurimum *C* || 7 leuis — dicit *huc translata ex p.* 242, 18 || 8 D·] B· *C* || 9 *lemma non correxi, etsi commentatorem nego aliter legisse quam A, Montepessulanum, Vossianos primum et tertium* tempus quo noscere possent || 11 forem; *C* || 13 mutare & *C. spatium rubricae relictum* | 14 chorruer̃ *C* || *an* armati? || 17 Apostropha . . . 18 est in *in litura scripta C* || 18 nonneaitdicit eorum que *C* || 19 crastinum *C: corr D*b || 21 historia *Liui? sed ad uerbum concinit Florus II* 13 *p.* 99, 12 *O. I* || 22 sic *C cum Floro: an* sicut? || rabiam *C:* rabiem *D*b || 24 liuiuis *C: corr D*b. *libri CXI fr.* 32 *p.* 230 *Hertzii ex scholiis A uix integrum editum* || hunc *CD*b. *cf. Caesar b. c. III* 91, 1 || 25 crastinam *C: corr D*b || 27 poena quasi *C cum uacuo spatio* || 28 post V·V·S·D·E·M· *C* || 29 utmalor *C.*

473 ROMANO SANGVINE TINXIT uelut infecit.

476 ELISVS LITVIS expressus. CLASSICA 'classica' ipsum sonum dixit.

478 EXTREMIQ· FRAGOR C·I· OLIMPHI id est summum Olympi sonus contigit. Olympum autem dicit aut caelum aut montem, quod infra apicem eius nubes sint.

479 VNDE PROCVL NVBES ab Olympo scilicet. QVO NVLLA TRONITRVA DV· 'durant' perueniunt.

481 RVRSVS GEMINARE C· per echo.

483 VOCESQVE FVRORIS E·S·T·T·R· *per* echo. ·uoces suas de collibus resonantes horruerunt.

486 VVLNERA PARS OBTAT figere. PARS TERRAE FIGERE T· non homini.

487 AC PVRAS SERVARE sine scelere. RAPIT OMNIA CASVS non prout quis uoluit ferrum cecidit.

488 ATQ· INCERTA FACIT Q·V·F·N· | cum sit incerta 95u
fortuna, macta*t* tamen quos uult.

489 SED QVOTA PARS CLADIS ἀντὶ τοῦ pugnae. FERROQ· VOLANTI sagitt*ae*.

491 ET DEXTRAS ROM· I·V·D· furore pugnandi.

493 IVNXERAT INSERIEM testudinem fecerant.

494 DEXTRAS AC TELA MOVENDI ita densi erant intra testudinem. hos autem dixit stare, illos currere.

495 GLADIOSQ· SVOS C·T· *Virgilius:* 'nec turba moueri tela manus*que* sinit'.

497 IN DENSOS AGITVR Pompei. AGITVR bene perseuerauit. susum enim dixerat 'uesani Caesaris agmen'.

498 QVERIT ITER ut non dimicet, sed per exercitus exeat.

500 *H*AC QVOQ· P·A·V· per loricas ictu mucronis.

501 EXTREMVM EST QVOD QVISQVE F· nihil inmune erat quin uulnus acciperet. 'extremum' autem corpus dicit infra arma positum. ⸿ Item: tanta ui percutieba*n*t ueterani,

---

1 Romanos *C* || 5 olimphis onus *C* || Olimphum *C* || 6 men|tem *C* || 7 olim|phos alic& *C* || Quod *C* || 8 tronitr[ua] D·V *cum ras. C* || 9 c·] G· *C* || 10 neuouoces suas· decolli B· *C* || 15 quid *C. fort.* quisque || 17 mactat] enactu *C* || 21 *et* 23 testitudinem *C* || 22 infra *C* || 24 *Verg. Aen.* X 431 || mouere tẹlamanussinunt· *C* || 26 Indensos· pompei agitur· agiturbe ne *C. ordinem restitui cf. ad p.* 11, 23 || 27 susum *sic C. antea u.* 496 || uẹsani *C* || 28 qepititer· *C* || 29 ac *C* || perlonca sictumucronis; *C* || 31 quinu ullus *C* || 32 perencíebat *C.*

ut quamuis multis armis muniti essent Pompeiani, quasi extremum corporis munimen percuterent. adeo confestim ad corpus ipsud perueniebatur.

502 FRIGIDVS INDE S· GLA*DIVS* iterat hoc ipsud, ut apertius dicat.

504 NEC FORTVNA DIV RERVM T·P·V· nec diutius in illa acie dimicatum est, in qua rerum magnarum discrimen uertebatur.

505 FATO TORRENTE non cum mora aliqua.

506 VT PRIMVM TOTO DEDVXIT C·C· * * cursum enim προοικονομικῶς pr*a*egustare uoluit, non expedire.

507 BELLIQ· PERVLTIMA F· 'belli ultima' pro 'aciei'. a foris circumcinxit ut includeret.

508 LEVIS ARMATVRA pedites. MANIPLOS I· equites. non autem Caesarianos, sed equitem suum praeeuntem. dicit autem militem peditem equitem sequi ut Caesarianos includeret. LEVIS ARMATVRA sine loricis et ceteris oneribus militum. hi sunt quos 'uelites' Sallustius dicit.

509 SEVASQ· MANVS turmas.

510 ILLIC QVAEQ· SVO M·G·P·T· qui erant a parte Pompei, quisque suis armis dimicabant.

511 ROMANVS CVNCTIS PETITVR C· quis enim nesciat utrasque acies Romanas esse? ergo 'petitur' adpetitur ab omnibus gentibus.

513 ET CALIDO LIQVE FACTE PONDERE G· non sole, quem dixit superius obscuratum, sed impetu missus calefactae et solutae sunt.

---

1 armis *iterat C* || 3 *et* 4 ipsud *C, ut infra ad X* 428, *schol. U ad II* 686 *gromat. Lachm. p.* 2, 14. 14, 15 *Consentius de barb. p.* 396, 8. 32 *gloss. Cyrilli* 'αὐτό· ipsud ipsum'. *atque ita in codice Augustini dialecticae Bernensi n.* 548 *fere constanter scribi memini* || 7 atiae *C* || 9 Nam *C* || com *pr C* || 10 tota *C* || *hiatum notaui. desunt quibus iam ipsius pugnae narrationem incipere adnotabatur* || incursum *conicias. sed cf. Luc. VII* 460. 496 || 11 proiconimicos *C* || 12 proactę *C* || 14 Mon aut̃ caesareanos· *C: corr D*ᵇ || 15 equitem sum *pr C* || 17 honeribus *C: corr D*ᵇ || 18 Sallustius *ut Iug.* 46, 7 || 20 suo M·] suum· *C* || 26 superius *scilicet uersu* 519 *sq. itaque in exemplo Lucani quo commentator utebatur, necesse est hunc uersuum ordinem fuisse* 488. 514—520. 489—513. 521 *sqq., cum uolgaris ordo in eo obtinuerit unde haec scholia descripta sunt. sed et uolgarem ordinem et eum quem ex libris UB cognoscimus* (488. 510—520. 489—509. 521 *sqq.*) *non traditum propagarunt sed coniectura grammatici assecuti sunt. hic tandem ueritatis indicia emergunt. nam uerborum* 'Tunc et Ituraci ..... nusquam rexere sagittas' *etqs. u.* 514—520 *sententiam patet*

514 ARABESQ· SOLVTI molles aut quoniam calidas regiones incolunt aut a fluida ueste | qua utuntur. 96

515 ARCV TVRBA MINAX quoniam omnes sagittarii sunt.

516 SED PETITVR SOLVS quia non in hostem sed in aerem iaculantur.

517 INDE CADVNT M· de partibus Caesaris siue Pompei siue *ut*rauis. SCELERIS SED CRIMINE scilicet ut extraneorum.

518 EXTERNVM CALIBEM gentilium Pompei.

519 CIRCA PILA NEFAS ἀντὶ τοῦ circa Romanos. FERRO SVB*T*EXITVR AER conclusit genti*um* bellum missilibus ostentans agi.

521 CVM CAESAR METVENS NE F·S·P·L· ne in primo conflictu cederent sui turbati. CVM CAESAR METVENS N·F·*S*·P·L· Caesar in aciem LXXX cohortes constituens triplici ordine *disposuit.* cui fuerunt minus quam triginta milia peditum, equites mille. in prima congressione equitatus Pompei pulsus sinistra latera nudauit. deinde cum diu utrimque dubia sorte c*ae*derentur atque ex alia parte Pompeius inter hortandum diceret 'parce ciuibus' nec tamen faceret, ex alia parte uero Caesar hoc faceret quod urgueret dicens 'miles faciem feri', uniuersus Pompei fugit exercitus et castra direpta sunt. in quo proelio Pompeianorum caesa sunt quindecim milia, centuriones triginta III.

522 TENET OBLIQVAS POST SIGNA subsidiari*as* cohortes emittit.

524 SVBITVM NON M·C· AGMEN agmen illud latens, quod *sub*sidiarium pr*ae*parau*er*at, in gentiles dimisit qui se uolebant cingere.

---

arctissime iungi cum u. 487 *sq.* 'rapit omnia casus atque incerta facit quos uolt Fortuna nocentis'. *sed praeter incertam sedem et sententia et dictio eae sunt quibus hi uersus* 514—520 *ualde suspectentur. ex interpolatoris nati sunt fabrica, cum Lucani haec fuerint* 488. 489—513. 521 *sqq.* || impletu *C* || calęfactę *C* || 1 malles aut *C* || 2 afluda *pr C* || 4 inartemiaculari; *C* || 7 utrauis] gallis *C* || 9 circaromanos antitu *C. transposui* || 10 subexitur aei *C* || *fort.* concludit || genti | bellum misibilib; hostentansagi· *C* || 12 S·] F· *C* || 13 conflictus ceterent *C* || metuens; triplici· N·F·P·L· *C* || 14—23 *sublata ex Orosio VI* 15 *p.* 420 *Hau.* || 14 choortes *C* || 15 disposuit *suppleui ex Orosio* || min' *C et hic et f.* 127ʳ *itemque codex Florentinus Orosii:* non minus *Orosii codex Bernensis CXXVIII et editiones* || 20 parte uero *C* uero parte *Orosii cod. Bern. CXXVIII:* uero *Orosius, C f.* 127ʳ || hocſticeret *C* || 21 fugia exercitas *C* || 22 caesar sunt· *C* || 23 III] milia; *C* || 24 Post quina· subsidiaris cohertes; *C* || 26 lautens quodsi | diarium· preparabat *C.*

525 NVLLOQ· PVDORE TIMENDI gentiles non uerentes dedecus si uincerentur.

528 VT PRIMVS SONIPES TRANSFIXVS P·F· eques gentilis Pompeianus.

530 OMNIS EQVES CESSIT C· in fugam uersus.

532 PERDIDIT INDE MODVM C· sine modo coeperunt Caesariani occidere, scilicet fugato hoste. AC NVLLA SECVTA EST P· amplius Pompeiani non potuerunt *uires* resumere.

533 SED HINC IVGVLIS HINC F·B·G· sed illi moriendo, illi occidendo rem gerunt.

534 NEC VALET HAEC ATIES T·P· ostendit Caesarianorum numerum inferiorem fuisse.

536 SVFFICIAT CRVOR ISTE TVIS Q·B·F·P· utinam sufficiat tibi cruor gentilium, non et Romanorum.

537 ALIO SANGVINE Romano.

538 HIC NVMERVS gentilium.

539 AVT SI ROMANO C·S· MAVIS o Pharsalia.

540 ISTI PARCE P· gentilibus, o Pharsalia.

543 SEMEL ORTVS INOMNES I·T· Pompeianos scilicet.

544 ET FATIS DATVS EST PRO C·C· secundum Caesarem.

545 VENTVM ERAT ADROBVR M· ad acies Romanas.

546 QVOD TOTOS E·V·P·A· 'quod' bellum scilicet.

547 FORTVNAQVE CAESARIS H· tam prospera quae erat, 96^{u} | retardata est.

551 HINC SVNT TVA CRIMINA C· hic geruntur bella ciuilia.

552 HANC FVGE M·P·B· apostropha ad se. TENEBRISQ· R· sine commemoratione sit.

* * * * *

596 * * imperet ut dignus sit dextra Bruti.

598 PATRITIVM CAMPIS N·M·P·C· ostendit adunatum fuisse senatum circa signa.

601 NVSQVAM MAGNI FORTVNA S·I· ut nec hic deesset ubi Pompeius est uictus.

---

6 domum *C* || caeper̃ caesariam *C* || 8 uires *interposui* || 9 iuṅgulis *C* || B·] h· *C* || 11 caesareanorum *C ut saepius* || 13 cruoris tecutis *C* || 17 maius *C* || ofarsalia isti parcepṣ *in litura C* || 18 farsalia *C* || 20 *an* secundus Caesari? || 21 ucnturum *C* || 23 caesar s·h· *C* || 26 fugẽ· P·B· *C* || 27 *post* sit *in extremo uersu spatium XV litterarum uacuum reliquit C: interciderat una exempli scheda cf. ad VIIII* 496 29 detra *pr C* || 30 P·] c· *C* || 31 sign[a] *ex corr.* (*fort.* signis *pr*) *C.*

602 VICTVS TOTIENS A CAESARE paene sub iugum missus.

604 AC VENIA GAVDET C·S· interisse l*ae*tatur.

605 CRASSO SANGVINE gelato uel multo. VERSANTEM MEMBRA *Virgilius* 'moriensque suo se in uulnere uersat'.

609 MORIENTIAQ· ORA R· in uocem scilicet.

610 NON TE FVNESTA SCELERVM MERCEDE P· necdum te uideo obtinuisse. haec est enim 'merces funesta'.

611 SED DVBIVM F·C· qui posset et uinci. GENEROQVE M· quoniam necdum hic obtinuit.

613 TE SEVO MARTE SVBAC*TVM* te credo mor*i*turum.

614 NOBISQ· DAT· et uiuis et mortuis dabis poenas.

617 INPENDISSE PVDET id est de se ipso. INFVNERA MVNDI ἀντὶ τοῦ inpendisse aliquid operis.

618 AC SINGVLA FATA stilo exequi.

621 [ORE] DIMISSVM FAVCIBVS E· figurate: illa re demissum.

622 EXPVLERIT MORIENS A· animam expulerit gladio moriens.

624 AVT QVOS CAMPIS A·A· zeugma: pudet quaerere.

625 EMISSIS VENIS ruptis.

629 QVIS LACERET c*ae*dat. NIMIAQ· PROBET S·I· ut non credatur in patrem saeuire, cum tam grauiter s*a*eui*a*t.

630 MORS NVLLA QVERELLA D·S·E· *Virgilius:*

'quis funera fando
explicet aut possit lacrimis *aequare* l*abores?*'

631 NVLLOSQVE HOMINVM L·V· nec uocamus haec comprehendere.

633 QVAS ALIAE CLADES Alia fluuius haut longe ab urbe est. iux*t*a quem Galli Brenno duce XV kalendas augustas deleto exercitu post triduum etiam urbem uastauerunt excepto Capitolio. sane 'Alia' dicitur sicut hic: nam Virgilius

---

1 poenae C || 3 Grasso C || uel] ut C || 4 *Verg. Aen. XI* 669 || 6 regnum *fort. addendum ut etiam u.* 9 || 9 necduri· hic C || 10 subacte (h *supra* a *scr.*) credemor | tuiri; *C hoc est aperte* mortum iri || 15 Illa redimissum C || 19 quas C || 21 sed&· C || nimiãq; C || 22 seuit C || 23 *Verg. Aen. II* 361 *sq.* || 25 explicit C || lacrimis E·L· C || 26 nocamus *C ut supra p.* 95, 3. 104, 21. *cf. Buecheler mus. Rhen. XIII p.* 583 *sqq. Bergkius in Fleckeiseni ann.* 1861 *p.* 629 *sq.* || 29 est luxe quem *CD*b: *corr D* || 30 uasta uerunt· propt̄ *sic CD*b, *sed uerba* excepto . . . uirgilius *f.* 97u (*p.* 247, 30) *conparent* || 31 nam] iam C || *Verg. Aen. VII* 717.

propter necessitatem metri unum *l* addidit, sicut 'relliquias'. hoc Sergius ita exposuit conmentator Virg*ili*.

637 ROMANVS CAMPISQ· V·C·T· ut quamquam tantae nationes interierint in hoc pr*o*elio, maior tamen fluxus sanguinis de Romanis extiterit.

638 MAIVS ABHAC ACIE QVAM QVOD S·S·F· * * *si* tantum nasceretur, quantum moreretur. modo autem et secundae *a*etates extinctae sunt quodam modo quae et ips*aé* generare possent.

97 639 PLVS EST QVAM VITA S· plures mortui sunt | quam uiuunt.

643 INREGNVM NASCI in seruitutem. PAVIDE NVM GESSIMVS A· ἐρωτητικῶς [interrogatiue].

645 IN NOSTRA CERVICE SEDET uelut sub iugum misi*t*.

649 FORTVNAM DAMNARE S· in fugam uerti.

651 QVAE BELLO OBSTANTE L· scimus enim late diffusa de plano non posse uideri.

653 AC SE TAM MVLTO P·S·V· ἀντὶ τοῦ acies suas per quas et sibi desperabat.

657 DIGNOS ETIAM NVNC REDDERE VOTIS C· credidit adhuc deos dignos esse aput quos uota fierent pro mil*i*tibus residuis.

660 STANTE MVNDO pro gentibus. ROMA SVPERSTITE populo Romano.

661 ESSE MISER infra Caesarem uideri. SI P*L*VRA IVBANT MEA V· aut deos aut Caesare*m*.

662 SVNT NATI· DEDIMVS T·P·F· qui intereant mecum.

664 ORBE REMOTO excepto.

666 IAM NIHIL EST FORTVNA M· si pro me haec omnia periclitantur, iam eius f*i*unt omnia cuius esse uolueris. ET ARMA zeugma: circuit.

---

1 unũ addidit *sic C cum interstitio in quo* L *litteram librarius rubro pingere oblitus est: corr DD*ᵇ ‖ relliquias *Verg. Aen. I* 30. 598 *etc.* ‖ 2 *Seru. in Aen. VII* 717 ‖ uirgl; *C* ‖ 3 v·] Q·v· *C* ‖ 4 preliõ *C* ‖ sanguinis his de *C* ‖ 5 romanus *C* ‖ 6 malus· *C* ‖ aciae *C* ‖ f. tantum *C. apodosis intercidit* ‖ 7 nascerent· *C* ‖ 8 quoṡ dãmodo *C* ‖ 12 pauidene hunc gessumus *C* ‖ 13 eroticos· iuterrogatiuę; *C* ‖ 14 Misi *C* ‖ 16 scimusenis· Mlate (M *rubro*) *C* ‖ 18 aciaes *C* ‖ per] *fort.* propter ‖ 19 desperabat *Kiesslingius:* idem sperabat; *C* ‖ 21 quoduota fuerant promitibus *C* ‖ 23 suęstite *C* ‖ 25 sipula; *C* ‖ 26 caesare *C* ‖ 30 funt omniã *C.*

668 ET REVOCAT MATVRA INFATA R· quos certum esset perituros.

669 SEQVE NEGAT TANTI deest: esse. ut sit sensus: seque negat *t*anti esse pro quo mortem subirent. NEC DEERAT ROBVR I·E· animi robur. [aut 'tanti', pro quo debeant mori].

675 PRESTANDVM EST VBICVMQ· C·*S*· TV QVOQ· CONIVX C·F· excusatio fug*a*e. turpe enim fuerat duci fugere.

678 NON TERGO TELA PAVENTEM qui non timeret mortem.

679 INGENTISQ· ANIMOS non humiles malis.

680 SALVAQ· VERENDVS MAGESTATE D· dolor erat in pectore, non in uultu.

682 ROMANIS PRAESTARE M· ut non esses uisus flere. NON INPARE VVLTV ASPICIS E· eo uultu es in T*h*essalia uictus, qualem uictor in aliis regionibus habebas, numquam superbiens.

685 QVAMQ· FVIT *LAETO* P·T·I·T· TAM MISERO FORTVNA M· quem admodum uictor, ita et uictus infra te habuisti, Pompei, fortunam.

686 IAM PONDERE FATI DEPOSITO SE*CVRVS* Cicero 'quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur'. DEPOSITO PONDERE deposita sollicitudine.

688 SPES NVMQVAM INPLENDA R· quae se numquam satiaret laetis rebus continuis. sine spe esse c*o*episti, quae in te tanta erat ut numquam potuisset impleri: adeo multum sperabas.

689 QVID FVERIS· NVNC SCIRE L· adsiduis enim incrementis ¦ modus potentiae nosci non poterat. 97u

690 NVLLVM QVI P·I·A· militem scilicet.

691 IAM TIBI MAGNE MORI ne sibi non pro libertate sed pro Pompeio mori uiderentur.

693 SIC ET TESSALICAE POS TE P·M·P· sic pro te pugnant uiuo quem ad modum et post mortem tuam.

---

3 de ẽe seut *sic C* || 4 negatanti essent· *C* || 5 quod *C* || 8 C·R exousatio *C* || 9 pa uęstẽ; *super* s *inducta* n *scr. C* || 11 uerendas *C* || 12 inuulti; *C* || 14 intesalia *C* || 15 superuiens *pr C* || 17 laeto *addidi* || 18 uatus intrate *C* || 20 deposito seçuro quod *C. Cic. or. pro Deiot.* 13, 36 || 21 liberant̃ *ex* liberant̃ *corr C* || 25 utnumpotuiss& *pr C* || 26 sperabat *C* || 29 Nullumq; P· *C* || 30 mori excepto capitolio· sanealiadr̃· sicut hic iam uirgilius NE sibi *C cf. p.* 245, 30 || 32 sicprose pugnante uiuo *C.*

694 NON IAM POMPEI NOMEN P·P·O· non iam pro amore Pompei, non pro studio partium, sed pro libertate pugnatur.

695 SED PAR QVOD SEMPER HABEMV*S* L·E·C·E· libertas contra Caesarem pugnat, non Pompeius. quae quodam modo omnibus imperatoribus reluctabitur.

697 OSTENDIT MORIENS SIBI SE P·S· scilicet cum adhuc perstet.

698 NONNE IVVAT PVLSVM B·C· ἐρωτητικῶς [interrogatiue].

699 PERSPECTA*S*SE NEF*AS* 'sibi se pugnare'.

701 SOCERI MISERERE TVI non ultra nocens esset.

702 *QVO PECTORE R*· INTRAVIT FACTVS CAMPIS F·I· quo animo. et bene 'intrabit', ut ostenderet ferocit*at*em, ut 'intratos exercitus' et 'intratas' dicimus 'ciuitates' captas. CAMPIS FELICIOR I· hic gloriam consecutus.

705 LONGO FATORVM CREDE F· per que*m* diu floruisti.

707 FLERE VETA POPVLOS hic uoluit ostendere qualiter populi Pompeium diligerent, ut ipse eos debeat a lacrimis reuocare pro se plorantes. aut certe hoc dicit: noli flere, ne fleant. LACRIMAS LVCTVSQVE R· aut a te expelle, aut pro te uolentibus flere.

710 ASPICE POSSESSAS V· a te scilicet. DONATAQ· REGNA Ptolom*ae*co *H*iamsali Pharnaci et Iubae. [et] zeugma: uultu non sub*p*lice. 711 ET TERRAS ELIGE M· προοικονομία.

716 SOCIOS SE CLADIB· OBTANT id est ut quicquid publicum fuerat uel priuatum, Pompeio conferrent ad reparandas uires. socios Ma*g*no s*e* pollicentur ad bellum.

718 TEQ· MINOR SOLO quod non ut soles uiceris. qui non tibi simulaueris.

719 RVRSVSQ· INFATA R· pristina scilicet. integrare causam.

724 GEMITVS LACRIMEQ· S· populorum per quos ibat.

3 per *pr* par *supra scr. C* || habemul· C·T·E· *C* || 6 sibisse *C* || 8 niuat *C* || E·R·O· (*rubro*) | ticos *C* || 9 perspectasene F *C:* perspectare *corr D* || sibi *ex u.* 697 || 10 miser or&us; *C* || nocens· cēт· *C. fort.* noceus esses || 11 *lemma suppleui* || F·S QUA *C* || 12 intrauit *CD*ᵇ || ferocit̄ *C* || 14 felicib; S *C* || 16 u&at *C* || 19 lactusq· uer; *C* || 22 ptholomeo· *C* || Iæmsali *ex* Iamsali *corr. C cf. p.* 53, 8 || farnaci *C* || 23 sublice *C* || proicominia· *C* || 24 sedcladib; obtanti ut *C* || 26 sotios·manos *C* || 28 simulaueris *C i. e. similis fueris cf. schol. Persii VI* 1 'in nullo se eis similare quos culpat', *gl. Sangall. cod.* 912 *p.* 82 'disto: dissimilo differo' || 31 lacrimiq· *C* || percos *pr C.*

725 INSEVOS CONVICIA DIVOS quod passi essent uinci Pompeium.

726 NVNC TIBI VERA FIDES Q·M·F· tunc enim conprobatur amantium fides, cum aduersa oriuntur. uerum cum prospera sunt omnia, potest amor simulatus existere, qui fallat ut ueritas colligi nequeat.

727 FELIX SE NESCIT AMARI quoniam iuxta felices adulatio est, iuxta miseros amor.

730 PERITVRAQ· FRVSTRA qui si uiuerent, nil ualerent. 98

731 SED CASTRA FVGATOS N·R· 'castra' pro his qui in castris fuerunt. id est: ne illi, qui castra seruabant, fugientes ad se colligerent, collectisque adimeret nox pauorem.

732 NE REVOCENT in animi robur aut in se.

734 DVM CONFICIT OMNIA T· legitur et 'dum conspicit' quasi φυσιολόγως: quo modo Iuppiter quos uidet leuat, ita et terror quod uidet premit. quale est illud Virgilianum 'aspice nos, hoc tantum'. 'conficit' autem premit.

735 GRAVE NE FESSIS pro fatigatis posuit.

736 HOC FORET IMP· quasi hoc aliquis dicat. NON MAGNO ORTAMINE quasi hoc poeta.

740 CVNCTIS EN PLENA METALLIS C·P· omnis generis pecunia. et ideo hoc, ut dum inmoderata cogitat lucra, acrius dimicet atque ita uelut sine labore castra obtineantur.

741 RAPTVM HAESPERIIS *E*·G·A· Hispanis aut certe Italis.

743 MAGNIQVE COACTA bene 'Magni' et *non* 'populi Romani' dixit, ne se ipse faceret reum.

744 EXPECTAT DOMINOS deest: uos.

746 SIC MILITE IVSSO I·*S*·G· ordo: sic milite iusso quae fossa, quis agger sustineat?

753 BELLORVM INSVMPTVS C·P·M· quod ad usus proeliorum Pompeius collegerat.

755 IBER TAGVS utraque Hispaniae sunt flumina.

---

1 ConuiCia (Ci *corr. ex* fi) *C* || 3 c̃probat̃ *C* || 5 qui fallatiit· ut *C* || 7 flexit se *C* || iusta *C* || adultio · ẽ · iusta *C* || 9 uarerent *pr C* || 10 fugatus *C* || quihicastris *C* || 12 adimiret *C* || 15 fisiologos *C* || 16 *Verg. Aen. II* 690 || 19 aliqui *C* || 20 *fort. add.* respondeat || 21 en]sent *C* || pecuniae; & *C* || 23 contineantur *C* || 24 Reptum *C* || E· *addidi* || certa *C* || 25 non *addidi* || 27 Expectat at *C* || 28 milites iusso I·G *C*. *itaque C quoque uersum* 747 *non legit omissum in U pr V pr M, damnatum a Bentleio et aliis* || 30 quod *C* '*quot*' *putaui esse ut p.* 252, 29. 70, 29 *al., sed expectes* quae || poeliorũ *C*.

756 ARIMASPVS Scyt*h*iae populus. aput quos μύρμηκες sunt quaedam animalia formicis similia qu*a*e terras eradunt et repertum aurum egerunt.

757 PARVO SCELVS H · V · P · ne ab aliqua parte lucris sibi interdiceretur, paruum pr*a*edicabant. VENISSE uenundatum esse.

760 DECIPITVR QVOD CASTRA R · quoniam possent alia capere meliora.

763 INQ · TORIS FRAT*R*VM in eorum tentoriis quos ipsi occiderant.

765 TESSALICAM MISERI V · I · P · P · conscientia fa*c*torum torquet.

768 INGEMVISSE PVTEM C · quasi campos et terram doluisse. * * se ostenderunt per uindictam, dum tanta mala mentibus Caesarianorum insinuant. * * dant animo poenas noct*urno* uisu.

770 ET SVPERAM STIGIA F · N · zeugma: infectam.

771 EXIGIT AMERITIS TRISTIS VICTORIA P · non dea, sed factum s*u*um.

772 VMBRA PERAEMPTI CIVIS A · aut ob factum iam poen*a*e aderant aut ips*a*e umbr*a*e Poen*a*e aderant.

773 SVA QVEMQ · PRAEMIT T · I · factum suum unum quemque premebat.

776 OMNIS INCAESARE M · sunt. ⁊ [et] qui omnium fuerit causa.

778 PELOPEVS ORESTES 'Pelopeus' quod a Pelope genus
98ᵘ ducit. | hic occisa matre cum fureret, accepit responsum ex oraculo Apollinis non se posse sanari, nisi simulacrum Dianae raptum ex Taurica in Gr*a*eciam *transtulisset*. quod Pylade comitante cum sorore transuexit.

780 CVM FVRERET PENTEVS A · C · D · A · zeugma: Eumenidum uidit uultus.

---

1 scitiae *C* || mir mices *C* || 3 aegerunt · *C* || 4 lucris *cf. p.* 249, 22 9 fratum · *C* || 10 occider̃ *C* || 11 Tessaliacam misseri · *C* || fatorũ *C* 13 quãpos *pr C* || 14 *hiatum notaui. fort. solum lemma intercidit u.* 769 inspirasse animas || uincdictã *C* || 15 caesaremorum *C* || *deest lemma u.* 771 exigit . . . poenas || dantes *C* || anima *pr C* || 16 non uisu (*an* iusu) *C* || 19 factumsum · *C* || 20 per[a]empti *cum ras. C* || 22 p̃mit *C* 24 & *C cf. ad p.* 166, 7 || 26 Perelopeus orestes · *C* || 27 matres *pr C. fort.* matre sua || 29 tauricãgreciam quod pila de *C* || 31 eumeonidum · *C* || 32 uulttus *C.*

781 HVNC OMNES GLADII ordo: hunc omnes gladii illa nocte premunt.

784 ET QVANTVM PENE MISERO MENS CONSCIA D· id est quantum Pompei uita a malis releuet. hoc in loco ostendit poenam nocentibus non extrinsecus nasci, sed de propria mente descendere.

787 FARSALICA DAMNA RETEXIT quoniam nocte latentia erant.

788 NVLLA LOCI FACIES REVOCAT F·A· deest: á. 'reuocat' prohibet. nil horridum uultibus Caesaris apparebat.

789 CERNIT PROPVLSA CRVORE F· exclusas undas.

791 SIDENTIS INTABEM S·A· fluxu tabis.

792 ET MAGNI NVMERAT POPVLOS cumulos mortu*or*um, non singulos homines.

793 ILLE LOCVS V·E·Q·F·*I*·A· editus scilicet et uisui facilis.

794 IVBAT EMATIAM N·C·T· tectam membris.

795 CAMPOS SVB CLADE *L*· eundem sensum iterauit.

797 AC NE LETA sibi l*a*eta. FVRENS ferox.

798 INVIDET IGNE ROGI MISERIS ne ambustis corporibus defrudetur spectaculo tam crudeli.

799 PENVS HVMATOR CONSVLIS Annibal dicitur Aemilium Pa*u*lum aput Cannas uictum funerasse, qui fuerat consul. ergo hic in ciues facere noluit, quod ille gentilis in hostem fecerat.

801 HOMINVM RITVS VT SERVET I·H· ut ciuibus pr*a*estet quod hostibus non negatur.

802 NONDVM SACIATA CEDIBVS *I*· nondum satiata ira, quod perierint.

803 CIVES ESSE SVOS contra quos bellum susceperat.

804 VNVM IGNEM unitum.

805 NON INTERPOSITIS VRANTVR C·F· ne etsi in uno composita, discretione tamen uiderentur singularitatem mereri.

---

1 hordo *C* || 4 releb& *C* || 9 De · est · ά· (a *rubro cum apice*) *C* || 10 prohib& et nil órridum *C* || 11 excl. *cf. p.* 192, 15 || 13 martium non singulos in homines· *C* || 15 F·I·] P· *C* || editos *pr C* || uisui *sic C* || 17 T·] I·T· *C* || 18 L· *oblitus est rubro pingere loco uacuo C* || 19 ne leṭτa *C* || 20 igni *C* || 21 defrudentur *C* || 22 Penis *pr C* || 23 palum *C* || 25 fecerit *C* || 26 Rites *C* || 28 I· *om C ut u.* 18 || 31 unitam *C*,

809 NIL AGIS *H*AC IRA nil adicis poen*ae*. 810 HAVT REFERT ad mortuos non pertinet.

811 CVNCTA SINV et sepultos et insepultos. FINEMQVE SVI S·C·D· id est etiam cessantibus flammis.

813 VRET CVM TERRIS V·C·G·P· ἐκπύρωϲιϲ quam secu-t*ur*am κατακλυϲμοὺϲ adserunt Stoici.

99 815 QVOCVMQVE TVAM FORTVNA VOCAVIT | sine differentia. dicit autem nihil adferre beneficii sepulturam.

816 NON ALTIVS IBIS IN AVRAS N·M·L· quamdiu uiuimus, habemus discretionem: mortui unum sumus omnes. [et] sectas hic tangit Epicureorum et Stoicorum.

818 LIBERA FORTVNA MORS E· id est nihil ultra mortuis potest nocere fortuna.

819 CAELO TEGITVR Q·N·H·V· ne quis insepultus esset, rerum natura prospexit. quem tyrannus proiecerit, dies condet.

824 CAMPOSQ· TENENT V·F· ablato uisu camporum.

830 AERA NON SANVM corruptum.

833 TREICIAS HIEMES multi in hoc detrahunt Lucano. ADMO*L*LEM SERIVS AVSTRVM quam frigora urguebant, dixit. utique cibi causa.

840 MEMBRAQVE DEIECIT I·L·V·A· ordo: s*a*epe super uultus uictoris et impia signa iam lassis unguibus ales deiecit membra.

844 DEGVSTANT ARTVS fastidio.

845 FASTIDITA ut sagina. aut ab alitibūs aut a feris. QVAM SOL partem.

847 TESSALIA INFELIX QVO TANTO CRIMINE T· apostropha. ad uicem epilogi finit librum.

849 QVOD SVFFICIT AEVVM quod s*ae*cula necessaria erunt?

850 VT DONET BELLI TIBI D·V· per obliuionem.

851 QVE SEGES INFECTA SVRGET si obliuio celet, ipsa

---

1 ac *C* || aut *pr C* || refret *C* || 2 ptinet (p *ex corr.*). Etcuncta *C* || 3 & sepultus *C* || 4 suis C·D·I· &iā *C* || 5 hec pirosis quam secutam cataclis mos *C*. *cf. L. Senecae ad Marciam de consol.* 26, 6 || 6 stomici *pr C* || 7 quodcumque *C* || fortunā *C* || 12 mores I (*rubro*) nihil *C* || 13 postest *pr C* || 14 insepultis *pr C* || 15 tir ran nuus *C* || 18 detraunt *pr C* || 20 utiqueune (ciui *corr*) *C* || 23 men bra *C* || 24 *sq.* fastidi[o]& sig|NA· fastidio & sagina aut ab *cum ras. C* || 27 apostropha *inter* infelix *et* quo *collocat C.*

herba testatur. NON DECOLOR HERBA ut etsi uetustas celet, color indicet *h*erbarum.

852 QVO NON ROMANO*S* VIOLABIS VOMERE M· u*n*o quoque anno cultura terrarum uelut nouum uulnus adferet mortuis.

853 ANTE NOVE VENIENT ACIES aliud bellum ciuile dicit, quod Augustus ibidem in T*h*essalia est gesturus.

854 PRAESTABIS NONDVM SICCOS H·S·C· si prioris aetatis fossas eruamus.

856 EXTANTIS TVMVLOS monumenta.

858 PLVS CINERVM HEMONIE S· quod est de prioribus manibus.

859 DENTIBVS pro bidentibus.

860 NVLLVS ABEMATIO RELIGASSE*T* L·F· execrans. post nouem autem uersus extat ordo uerborum: nullus ab Ema*th*io religasset lit*t*ore funem nauita, s*i* non prima nefas belli sed sola tulisses.

863 VMBRARVM CAMPOS umbris occupatos. GREGIBVS DVMETA CARERENT scilicet etiam colonis ablegantibus se procul.

866 INPACIENS HOMINVM inhospita.

867 VEL GLATIAE NVDA ATQ· IGNOTA L· quoniam esset | T*h*essalia, quales aut pro aestu Africae aut pro frigore 99u
T*h*raciae parte*s* sunt.

869 O SVPERI apostropha. LICEAT TERRAS ODISSE N· non enim licet odere, dum inquinat*ae* sunt omnes et nihil est quod eligere debeamus.

870 QVID TOTVM PRAEMITIS 'premitis' sceleribus, absolu*i*tis dum damnare non licet. ¶ QVID TOTVM PRAEMITIS premitis totum orbem, dum ubique geruntur bella ciuilia: absoluitis orbem, dum hic amplius bella des*a*euiunt.

---

1 ut& seuetustas *C* || 3 qo (u supra o) *ex* co *corr. pr. m. C* || romano *C* || suo quoq: *C* || 4 nouem *pr C* || 7 augustus *C* || gessurus *C* || 8 sicos *pr C* || c·] M· *C* || 9 fossaseruamus· *C* || 11 plus &nerum *C* || hemonies· quod *C* || 13 prouidentibus· *pr C* || 14 religasse *C* || 16 nauitafnon *C*. *est u.* 868 || nefal *pr C* || bellis sed sola tul|lisses· *C* || 18 occupatus *C* || 22 L· *C* iaceres *editur* || quoniam] quãquã *C* || 23 tessaliam *C* || 24 partesunt *C* || 25 apostrofa *C* || odissent· *C* || 26 odere *C*. *fort.* odire *sed cf.* 'odendus' *Claudii Sac. I* 22 *p.* 5 *Vindob.* || 28 p̄mitis *bis C* || scelerebus *pr C* || absolutis dum dãpnare *C* || 31 adsoluitis *C* || pella *pr:* u *supra* p *scr.*, *igitur* puella *corr C.*

871 HESPERIE CLADES Hispaniae, in Munda. FLEBILIS VNDA PACINI Sicili*ae* a promunturio.

872 ET MVTINA ET LEVCAS in Mutina Brutus obsessus est ab Antonio sed altero. PVROS FECERE FILIPPOS inmunes ab scelere, ut dicimus 'puros a crimine'.

---

2 patini sicilia · a *C.*

LVCANI · ANNEI · COMENTORV̄ | EXPLICIT LIB̄ · VII · INCIPIT LIBER VIII · *rubro C.*

LIBER OCTAVVS

1 IAM SVPER HERCVLEAS FAVCES Heraclium oppidum in T*h*essalia circa Larissam, at quam primum fugiens uenerat. ab Hercule nominatum est hoc oppidum. NEMOROSAQ. TEMPE in T*h*essalia mons est Pindus: sub hoc locus am*o*enissimus nemore et fonte qui Libet*h*ros appellatur. inde omnis regio amoena plerumque Tempe appellatur.

2 DISPENDIA longitudinem. ** quam conpendia. an 'dispendia' circuitus. circuitus facit uiae dispendium.

4 INCERTA VESTIGIA qua nemo suspicaretur. INCERTA FVGE VESTIGIA TVRBAT festinatione, nequi*s* se insequeretur.

5 INPLICITASQ· ERRORE VIAS zeugma: turbat. 'uias' autem uestigia. PAVET ILLE FRAGOREM MOTORVM VENTIS N· existimans *h*ostem.

6 COMITVMQ· SVORVM zeugma: pauet.

7 TREPIDVM LATERIQ· TIMENTEM a parte totum.

8 EXANIMAT zeugma: fragor. deest: eum. QVAMVIS SVMMO DECVLMINE LAPSVS N·B·*S*·P·S·S·E· quamuis se humiliatum sciat et nullius meriti se esse no*u*erit, tamen mortem suam pr*a*emio esse cuicumque non nescit.

12 DESERTA SEQVENTEM N·P·T·F·C·T· occultare miseram fortunam non sinit factorum notitia. ordo: tutis fatum celare latebris non patitur clara uiri facies.

14 MVLTI FARSALICA CASTRA Pompeiana.

16 VERTIGINE RERVM ADTONITI euersione mundi aut mutatione, a uertendo. 'adtoniti' potuisse uinci Pompeium.

---

2 intessaliam circaclarissam *C*. *fort.* ultra Lar. || uerat (NE *supra scr.*) *C* || 5 Olympus *uolebat commentator* || *fort.* sub hoc est hic locus || 8 *hiatum notaui* || 10 quam *C* || 11 ruge *C* || nequiſe *C* || 15 Cōmitatumq· *C* || 16 aperte (per *conpendio*) *C* || 17 exanima · T (t *rubro*) *C* || 18 larsus *C* || N·B·P·S·S·C· *C* || 19 stiat *C* || meritis · ēē · sonuerit *C* || 21 T. *h. e.* tenebris *C:* latebris *uolgatur* || 23 caelare *C*.

17 CLADISQ· SVE VIX IPSE FIDELIS A·E· tam incredi-
100 bile | hoc uidebatur, ut nec ipsi hoc crederetur si referret.

19 CVNCTIS IGNOTVS GENTIB· ESSE M· aut quoniam pudebat illum aut quoniam sollicitum faciebat.

22 QVE TANTO PONDERE FAME RES PREMIT ADVERSAS *ut* quantum fuit ante sublimis, tantum se doleat humiliatum.

23 FACTISQVE PRIORIB· VRGVET conparatio priorum bonorum mala pr*a*esentia uulnerabat.

24 NVNC FESTINATOS NIMIVM SIBI SENSIT H· solacium illi malorum exsisteret, si pr*a*eterita claritas non fuisset.

25 ACTAQVE LAVRIFERE DAMPNAT SILLANA odit qu*ae* sub Silla feliciter in iuuenta sua gessit. 'acta' autem 'Sillana' dixit, quoniam fauente Silla h*ae*c gessit.

26 CORICIAS CLASSES piraticas. Corycos antrum Ciliciae. ET PONTICA SIGNA Mit*h*ridaticam uictoriam.

27 DEIECTVM MEMINISSE PIGET erubescit aput se.

SIC LONGIVS AEVVM DESTRVIT INGENTES ANIMOS quoniam perdito imperio superuixit. ordo: sic longius aeuum destruit ingentis animos, nisi summa dies cum fine bonorum adfuit. *sensus:* nisi summa dies cum fine bonorum adfuit uni cuique ut usque ad diem mortis durent bona et ante mala inminentia finis adueniat, dedecori est aduersa fortuna perienti.

29 SVMMA DIES mortis. Ouidius

'scilicet ultima semper
*ex*specta*n*da dies hominis dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet'.

32 TRADERE SE FATIS AVDET NISI MORTE PARATA ne huius modi aliquid patiatur.

---

1 sui uix *C* || 3 M·] A *C* || 5 repremit *C* || 6 ut *addidi* || fuit tante *C* || 8 *an* tolerabat? || 9 solatiam (u *supra* a) illam alorum *C* || 11 subilla *pr C* || 13 qm̃ fabentes illa hoc *C* || 14 Corigas *C* || [coricos antrum cilicaae· E]t *in litura C* || 16 piget *C: sed commentator* pudet *legebat* || 17 an mos *C* || 19 ingentis *sic C* || 20 sensus *interposui* || 21 bona actante *C* || 23 petienti *C. cf. p.* 232, 28 interient || 24 sump madies *C* || *Ouidius metam. III* 135 *sq.* || 25 scilicet Ouidius *D*ᵇ || semperspecta tadies *C: corr. D*ᵇ || 26 hominis *C:* homini *D*ᵇ *ut apud Ouidium editur contra sententiam* || 29 patiatur *in rasura C.*

33 LITORA CONTIGERAT Pompeius fugiens in ostio Penei amnis onerari*am* nauem nanctus in Asiam transiit. inde per Cyprum in Aegyptum uenit.

36 FLVMINEIS VIX TVTA VADIS nedum maris.

37 CVIVS ADHVC REMIS QVATITVR CORCIRA pro nefas, inquid. Pompeius, cuius classes adhuc iuxta Corcyram sunt et sinus Leucadi*ae*, cum auxiliis subuenientes, eorum rector in exiguam alnum correpsit.

38 CILICVM DOMINVS T·Q·L· qui sub se tantas naues habuit, al*n*um conscendit, cuius nauigio se credidit.

40 CONSCIA CVRARVM SACRA*TA* I·L·L· uxor qu*ae* in corde erat suadet ire Lesbo*n*.

44 TREPIDA QVATITVR FORMIDINE SOMNVS terrebatur in somnis.

45 TESSALIAM | NOX OMNIS HABET tota nocte *de* T*h*es- 100u salia cogitabat et de euentu, die tota maria prospectabat pro aduentu nauis. TENEBRISQVE REMOTIS mane.

48 VENIENTIS VAELA CARINAE cuius cumque.

49 QVERERE NEC QVICQVAM D·F·C·A· timens ne aduersa audiret.

50 EN RATIS AD VESTROS QVAE T·C·P· 'en' ἀποστροφή.

51 EN NVNC TIBI SVMMA PAVORIS N· pauoris tui consummatio. ipse 'coniunx uictus' est 'summa pauoris'. ſ finis.

52 RVMORQVE SINISTER zeugma: summa pauoris.

53 QVID PERDIS TEMPORA LVCTVS timor de incerto est, luctus de certo.

54 CVM POSSIS IAM FLERE TIMES adhuc times ut incerta.

55 PROSILVIT Cornelia.

56 DEFORMEM PALLORE DVCEM dolore scilicet et metu. VVLTVSQVE PREMENTEM in terras.

60 RIGVERVNT CORDA frigida facta sunt.

61 SPE MORTIS DECEPTA IACET παραδόξως spes in malis.

1 Litera *pr C* || contingerat *C* || 1—3 *ex Orosio VI* 15 *p.* 420 *Hau. transscripta* || in hospitio poenę iamnis honeraria *C* || 3 cibrum *C* || 4 *immo* mari || 6 dasses *C* || corcirã *C* || sunt cum auxiliis subuenientes & sinemus leuca|die eorum rector *C. transposui* || 7 *an* subsidentes, earum || 10 alnum] talem *C* || 11 sacra ·I·L·L· *sic C* || 12 les|bo *C* || 15 nocte tes salia *C* || 21 enapostrofen *C. cf. ad X* 180 || 30 prementẽ *deinde spatium VIIII litt. uacuum C* || 32 paradoxos spei ẽe· in *C*.

SPE MORTIS DECEPTA IACET oxymorum: quae enim esse potuit spes in morte, cum nihil sentiret?

62 LVSTRAT VACVAS POMPEIVS ARENAS ad*h*uc sine turba dolentium et consolantium.

64 NON VLTRA GEMITVS T·I·F· licentiam sibi *non* dederunt ex uero dolore incussare Pompei fortuna*m*, uelut mor*i*tu*r*a s*it*.

65 FRVSTRAQ· ADTOLLERE TERRA quod aut non surgeret aut non staret.

68 CEPERAT IN SVMMVM REVOCATO SANGVINE CORPVS post defectum mentis quem fecerat dolor, c*o*eperat sanguis reuerti. sanguine enim uiuimus, qui in ea gelauerat. *ut*

'frigidus Arcadibus coit in pr*ae*cordia sanguis'.

70 POSSE PATI FACIEM intueri.

71 ET INMODICOS CASTIGAT VOCE DOLORES et non paruos luctus uoce conroborat.

72 NOBILE CVR ROBVR FORTVNAE VVLNERE PRIMO FEMINA ordo: femina, cur robur auorum nobile frangis primo uulnere fortunae?

74 HABES ADITVM MANSVRE INSECVLA FAME si non deseras maritum in aduersis.

76 VNICA MATERIA EST occasio.

77 ET TVA CVM FATIS PIETAS DECERTET uincis fata, si amori tuo nihil inminuat mutata fortuna. ET IPSVM QVOD SVM VICTVS AMA scit enim ordiri miserias et posse *se* deseri.

78 NVNC SVM TIBI GLORIA MAIOR ut dicaris marito in miseriis adfuisse.

79 A ME QVOD FASCES ET QVOD PIA TVRBA SENATVS
101 consulatus et ducatus | insignia.

80 INCIPE MAGNVM SOLA SEQVI quoniam *in* secundis fuit ei magnus comitatus.

81 INFORMIS ADHVC VIBENTE M·SVM· Pompeio. deformis.

---

1 oximorumq: quae cnĩ *C* || 3 ad uc *C* || 4 consulantium *C* || 5 *negationem inserui* || 6 incursare *C* || fortuna uelut mortuus *C* || 8 quod non *pr C* || 11 ceperat *C* || 12 quuxea *pr C* || gelauerat (g *ex corr.*) *C* 13 *Verg. Aen. X* 452 || 15 et] ut *ex* aut *corr C* || 16 conroborat *cf. p.* 259, 9 || 20 Simonde seras *C* || 25 possede | seri *C* || 26 mator *C* || 27 miserias *C fort. recte* || 29 consolatus *C* || 30 qm̃ secunda fuit & magnũ comitatũ *C* || 32 iubentem. cum pompeio deformis· *C*. 'deformis' *inter lineas archetypi scriptum erat, ut ad* 'informis' *adnotaretur.*

82 VLTIMA DEBET ESSE FIDES LVGERE VIRVM fletus circa maritum debet esse, sed post mortem, ut haec sit '*ultima* fides'. ⁋ quid ingeris officia mortis adhuc uiuo? luctus mortis est officium: ego autem uiuo. ⁋ illa est uxoris in maritum fides nouissima, si eum luget.

83 TV NVLLA TVLISTI BELLO DAMNA MEO epexegesis.

84 VIBET POST PRAELIA MAGNVS epexegesis.

86 VOCIB· //IS CORRECTA VIRI 'correpta' castigata et corroborata.

88 O VTINAM INTALAMOS INVISI CAESARIS ISSEM ut ipsum perimerem.

89 ET NVLLI LAETA MARITO Pompeio et Crasso.

90 ME PRONVBA DVCIT ERINIS infaustis nubtiis iungit. *Virgilius* 'et Bellona manet te pronuba'.

91 CRASSORVMQ· VMBRAE quasi irascantur quod fuerit nupta Pompeio. hunc locum poeta de Liuio tulit, qui Corneliam dicit dixisse Pompeio: 'uicit Magne felicitatem tuam mea fortuna. quid enim ex funesta Crassorum domo recipiebas nisi ut minueret*ur* magnitudo tua?'

94 OMAXIME CONIVNX mihi maxime.

95 HOC IVRIS HABEBAT INTANTVM FORTVNA CAPVT hoc cum admiratione pronuntiandum est.

97 NVNC ACCIPE POENAS SED QVAS SPONTE LVAM scimus enim poenas ab inuitis *s*umi nec quemquam uelle sumi.

99 TOTVSQ· PARATIOR ORBIS ad parendum tibi.

101 NVNC CLADES DENIQVE LVSTRA intelligen*dum:* tu me occide, quoniam ego feci. et ideo non irata dico et parata sum in ultimis morte propria subuenire. NVNC CLADES DENIQVE LVSTRA mea morte lustrentur id est expientur.

104 PLACATAQ· PELICE CESSA parce uel marito. uindica te de pelicatu.

---

1 deb& fē fides *C* ‖ 2 sic fidesquidingeneris *C* ‖ 3 adhuciubo *C* ‖ 4 uibo *C* ‖ 6 tullisti *C* ‖ 6 *et* 7 efexegesis *C* ‖ 7 Iub& post p̃lia magnus *iterat C* ‖ 10 essem *pr C* ‖ 11 premerem ////////// Et *C* ‖ 13 doceterinis *C* ‖ nuptiis *corr C* ‖ 14 *Verg. Aen. VII* 319 ‖ 16 deleuiotulit *C* de Liuio sustulit *D*b. *Liu. libro CXII* ‖ 17 dixit dixisse *CD*b ‖ 18 meã *C* ‖ fortune *pr C* ‖ 19 minuer& *C*, *D*b ‖ 22 pronunciandum ·ē· *C* ‖ 23 lucam *C* ‖ 24 exim *ex* qum *corr C* ‖ abinuictus ui////tibi (*u.* 25) *sed in margine inferiori* ∻ //// unecquēquãuellesumi totusq; paratior orbis· ad parendum *add. C* ‖ 26 Intelligentum & hoc adeo qm̃ *C* ‖ 27 *an* effeci? ‖ non iactata *C* ‖ 29 mortē *C* ‖ 30 uel] *fort.* ut ‖ uendicata de *C.*

109 PLENO IAM LITORE VVLGVS ad uidendum Pompeium.

111 TANTI PIGNVS SERVASSE MARITI utique uxorem.

114 QVEM CVNCTA REVISANT s· quem mirentur et uelint nosse.

115 QVE*M* VENIENS HOSPES ROMANVS ADORET quod in aduersis fidem Pompeio seruauerint.

116 NVLLA TIBI SVBEVNDA M·S·M·V· quam haec.

117 OMNIA VICTORIS POSS*VNT* S·*F*· moenia subaudis.

118 QVID QVOD IACET INSVLA P· ad quam uia ire non possit.

120 NOTO REPARANDVM EST LITORE F· 'noto' probato in fide. |

101u 123 TOTA QVANTVM VALET VTERE L· 'tota'. et pecunia et ciuibus.

128 ET MV*N*DI NOMINE GAVDENS ESSE FIDEM non enim ad Pompeium hoc co*m*modum pertineat, sed ad mundum. quasi natura gratularetur esse fidem in rebus humanis.

132 HIC SACRA DOMVS SACRIQVE PENATES deest: fuerunt, ex quo coniugem huc misi.

133 NON VLLA INLITTORA PV*P*PEM A·D· alia littora fugiens non a*t*tigi praeter uestra.

134 SEVI CVM CAESARIS IRA*M* I·S· cum scirem uos propter me apud Caesarem incurrisse.

136 NON VER*I*TVS TANTE VENIAE COMMITTERE V· me scilicet. [et] ut ego essem materia ad ueniam petendam, cum me illi offerretis.

137 SED IAM SATIS EST FECISSE NOCENTES ut 'quid in uobis delicta congemino'.

138 FATA MIHI TOTVM MEA S*VNT* AGITANDA PERORBEM experienda fortuna est per totum mundum.

140 SIVE DOCES POPVLOS REGESV*E* ADMITTERE MAGNVM si receptus, inquid, fuero, tua laus est quam imita*n*tur: si non ero receptus, tua laus est, quae sola recepisti.

---

2 uxor·ẽ· *C* || 5 queuche|mens *C* || 7 subeundas̃ m·v· *C* || 8 possis *deinde unius litterae spatium C* || 11 NOTO . . . fide *scholion in litura C* || 13 pecuniã *C* || 15 Etmudi *C* || 16 hocquomodum *C* || 18 Serique poe|nates *C* || 20 Nonnulla *C* || 21 atigit p̃ter uestrã· *C* || 22 caesaris trais cum *C* || 24 uirtus tante *C* || 25 et *cf. ad p.* 166, 7 || 27 *fr. fort. ex Liuiana Pompei ad Lesbios oratione cf. p.* 259, 16 || 29 measagi|tanda *C* || 30 mũndũ *C* || 31 reges v admittere *C* || 32 imitatur *C*.

141 NAM QVERERE CERTVM EST F·Q·I·T· omnia mihi certum est experiri.

142 FAS QVIBVS IN TERRIS fides. VBI SIT SCELVS perfidia. ACCIPE NVMEN S·A·M·E· si quid numen si*bi* adsit, precatur, ut extrema uota sua exaudiat.

144 QVI MARTE SVBACTVM me scilicet.

145 NON INTRARE SVOS INFESTO CAESARE PORTVS NON EXIRE VETENT me scilicet. nam intrare etiam inimici permittunt, ut capiant: sed et intrare et exire permittunt * *.

147 CVNCTOS MVTARE PVTARES TELLVREM recedente Cornelia.

150 POMPEIVMQVE MINVS ordo: Pompeiumque minus ingemuit populus discedere cernens quam Corneliam.

153 QVAMVIS SI CASTRA MARI*TI* *V*· PETERET licet etsi uictor *Pompeius euasisset* et inde in mariti *castra* discederet, non tamen eam sine lacrimis dimisissent.

156 CASTIQ· M· VVLTVS zeugma: deuinxit.

158 STANTIS ADHVC FATI V·Q·C·V· humilem se pr*a*ebuit.

159 MEDIOS TIT*AN* DIMISSVS ADIGNES medio orbe mersus in confinio utri*us*que mundi. *Virgilius*

'nosque ubi primus equis oriens adflauit an*h*elis'.

160 NEC QVIB· ABSCONDIT utique orbem. et dicit: dimidium huic mundo orbem, dimidium antipodibus intentabat.

162 NVNC SOTIAS ADEVNT ROMANI FOEDERIS V· 'adeunt' quasi iam illic sit.

163 ET VARIA*S* REGVM MENTES zeugma: adeunt. 102

164 SVPER NIMIOS SOLES medium ex quinque caelestibus circulis ait, qui

'semper sole rubens et torrida semper ab igni'.

* * * polum quem νότιον Gr*a*eci appellant. AVSTRVMQ· IACENTIS ubi Caesar non facile sequeretur.

---

4 SAME ſi *spatio unius litt. uacuo C* || q*dnumenſi adsit *C* || 7 Portui *C* || 8 aetiã (& *cum uirgula*) *C* || 9 capiant ſed&intrare Etexire pmittunt ut capiant ſed&intrare & exire permittant Cunctoſ *sic C. intercidit subiectum ut* fidi tantum amici || 14 mari peter& *C* || 15 uictor exinde inmariti disceder& & non *C. suppleui* || 17 Castiq: auultus *C* 19 medio (ı *corr. ex* o) ſtetit dimissus *C* || 20 utriſque mūdi *C* || *Verg. ge. I* 250 || 21 ęquis *C* || Anelis· *C* || 23 dimidiom anti podib; *C* 24 phaederiſ *C* || 26 uariare gum *C* || 29 *Verg. ge. I* 234 || ignipoum quam notion *C* || 30 iacentũ *C*.

165 SAEPE LABOR MESTVS ἀντὶ τοῦ tristis cogitatio. SAEPE LABOR MESTVS CVRARVM labor cogitationum. semper m*a*estus est curis et odit omnia qu*a*e futura sunt.

166 PROIECIT MESTOS INCERTI PECTORIS AESTVS '*a*estus' Virgilius quatuor modis posuit, ut 'furit aestus arenis' id est fluctus. '*a*estus' tempus anni:

'T*h*estylis et rapido fessis messoribus aestu.'

'aestus' ex foco: 'propiusque aestus incendia uoluunt.' 'aestus' ex cogitatione: 'magnoque irarum fluctuat aestu'.

167 RECTOREMQ· RATIS quo se auocet a proposito cogitandi.

168 VNDE NOTET TERRAS quo sidere captet unum quodque litus.

169 SIRIAM QVO SIDERE SERVET 'seruet' petat.

170 AVT QVOTVS INPLAVSTRO LIBIAM B·D·I· aut quae septentrionis stella ducat ad Africam.

171 TACITI OLIMPI tacenti*s*.

172 SIGNIFERO QVAECVMQ· FLVVNT LABENTIA CAELO sidera quae aut cadunt aut mergunt in oceanum non sequimur, quoniam fallunt.

173 NVMQVAM STANTE POLO '*polo*' pro caelo posuit. nam poli magis stant, quippe supra quos caelum uoluitur. NVMQVAM STANTE POLO caelum uoluitur, non poli.

175 GEMINA ARTO Helice et Cynosura.

176 HIC CVM MIHI SEMPER INALTVM in caeli apicem.

177 ET INSTABIT SVMMIS MINOR VRSA CAERVCIS ceruc*h*us stilus est quidam in capud arboris ad quem uenti probantur, uel ad que*m* antemn*a*e reguntur, *ut*

'cornua uelatarum obuertimus antemnarum'.

178 BOSFORON zeugma: spectamus.

---

2 mectus *C* || cogitationē semp *C* || 4 Prorecit *pr C* || incerte *pr C* estus nirgilius quatuor *in rasura C* || 5 *Verg. Aen. I* 107 || 7 *Verg. ecl.* 2, 10 || teſtilis *corr* tetilis *pr C* || 8 *Verg. Aen. II* 706 || propiusquae *C* || 9 *Verg. Aen. IIII* 532 || 10 Rectorũq: *C* || cogitanda *pr C* || 15 I·] ·I *C* || 17 tautio limpi· tacendi· *C* || 18 Signirero *C* 21 polo *ex* papo *corr C* || 24 Semina *pr C* || haelicae& cinosura *C* 26 caerucus *C*. *cf. liber glossarum Bern. XVI f.* 75ᵘ: Ceruci Linea de arbore nauis. | Ceruci Lineae in malo nauis. | Ceruci Linea illa at quam [qua *cod.*] in nauibus uela suspenduntur, uel [ut *cod.*] ipsa uela' 28 uel adq: (atq: *corr*) antem ne *C* || 29 *Verg. Aen. III* 549 || obuertimur *C* || 30 Boforon *C* || expectamus *C*.

179 SPECTAMVS uidemus. QVICQVID DESCENDIT ABARBORE SVMMA A· aut caput arboris dicit aut arborem maiorem.

180 ARTOFILAS qui et Bootes. ARTOFILAS 'Arctophylax' Bootes quod Arcton matrem custodiat, quae ἅμαξα dicitur. est autem filius Callistus. ⸢quod uenabatur *ursam* ante, inter sidera receptus quam esset. CINOSVRA alia ursa.

181 INDE CANOPOS EXCIPIT stella, dicta a rege a quo Aegypti regio nominatur.

182 AVSTRALI CAELO C·V· in partibus austri.

183 ILLA QVOQ· PERGE SINISTRA ¦ habens eam in 102u sinistra.

184 TRANS FARON Aegyptum. IN MEDIO TANGIT RATIS AEQVORE SIRTIM hoc significare uidetur: cum septentrio aequalis feratur, Libyam *of*fendem*us*. IN MEDIO *a*equali.

185 QVO NVNC PEDE quo damus podiam?

190 CETERA DA VENTIS quo uenti inpulerint. COMITEM Corneliam. PIGNVSQ· RECEPI filium.

193 PENDENTIA CORNIBVS AEQVIS antemna quae aeque librata est in capite arboris.

195 QVAS ASINE CAVTES insula. alii castellum *S*partanorum. ET QVAS CIOS ASPERAT VNDAS C*h*ios insula et oppidum.

198 IAM PELAGVS ROSTRO nauis.

201 COGIT INOFFENSE CVRRVS ACCEDERE METE 'inoffensae' non percuss*a*e.

203 FVGIT QVICVMQ· PROCELLA tempestate belli.

210 QVI SPARSA DVCIS VESTIGIA L· cum insequeretur Pompeium.

217 VOCESQ· SVPERBO ARSACIDE morte Crassi superbo.

220 P*ER* V*EST*ROS ASTRICTA MAGOS quoniam Arsacidae magorum imagines habent pro diis.

---

1 quicquic *C* || 3 artefilas artofiles boortes quodar¦ton *C* || 4 quae abaxata licitur aeſt aut̄ *C* || 5 quod uocabatur· ante *C* || 6 *fort.* altera || 7 dicta a rege *post u.* nominatur *collocat C* || 10 eum *C* || 12 TRAN faroſ (ſ *interposuit corr. ante* f) tranſ foroſ *C* || 14 libiam pendam in *C* || 15 quod nunc *C* || 16 da *ex* de *corr C* || com mitem *C* || 17 recep•i *C* || 20 quaſiſine *C*. *quamquam qui* insula *ascripsit*, Samiae *legit* || partanorū *C* || 24 gogit *C* || 26 tigit *C* || 27 Quıſ ſparga *C* || 30 puroſ aTrıTa (ſ, e *superscr.*) *C*.

221 ARMENIOSQVE ARCVS *INTENDITE* pro: ornate. Armenii et·Get*ae* non sunt meliores a Part*h*is in arcu.

222 SI VOS O PARTI PETERE*M* CVM CASPIA CLAVSTRA ordo: si uos o Part*h*i passus Ac*ha*emeniis late decurrere ca*m*pis, petere*m* cum Caspia claustra. CASPIA CLAVSTRA circa Caspium mare iacentia qu*a*e sunt * *

223 AETERNI MARTIS ALANOS adsidue pugnantes.

225 INTVTAM TREPIDOS ordo: in tutam Babylona numquam trepidos coegi. NVMQVAM BABILONA COEGI inclusi.

226 ARVA SVPER CIRI Cyrus rex Medorum.

227 NISEVS IDASPES a Nyso monte Ind*ia*e ortus.

228 ACCEDVNT PELAGO profluunt.

229 IAM PROPIOR QVAM PERSIS E· utique uincendo.

232 EXAEQVO ME PARTHVS ADIT a iugo liber. NEC MVNERE MAGNI STANT SEMEL ARSACIDAE de*h*ortatus enim erat Pompeius Romanos, ne inferrent illis bellum.

233 QVIS ENIM POST VVLNERA CLADIS utique Crassi.

236 EXCEDAT CLAVSTRIS terminis.

237 ZEVMAQ· PELLEVM [POMPEIO VINCITE P·] ἀπὸ κοινοῦ excedat. supra autem Eufraten Parthorum fluuium iunctis nauibus *ab* Alexandro Macedone quondam pons factus est
103 qui *h*odieque Zeu*g*ma appellatur. Item: Alexander | cum uicisset Parthos, statuit Zeu*g*ma oppidum, ne ultra transire auderent.

238 VINCI ROMA VELIT a partibus Caesaris.

241 INDVBIIS TVTVM EST *I*· SIMVLARE TIRANNO cum ironia legendum est.

244 IPSE P*ER* ICARIE SCOPVLOS ubi Icarus cecidit, insula.

245 ET PLACIDI COLOFONA MARIS eo quod saxosa litora non habeat. est autem oppidum Asiae. SPVMANTIA PARVE

---

1 arcuſ pro ornata *C* || 2 getiue *C*, *h. e. recte correctum* getici nonſunt monſ melioreſ *C*: monſ *est corruptum* non s̃ || apartiſ *C*. *cf. ad p.* 167, 13 || 3 Sitiosi patri petere *C* || 4 acemeniis *C* || capis petere *C* || 5 cum capia *pr C* || 6 que ſunt aet̃ni *C* || 7 alenos *pr C* || adsiduę *C* || 8 babilona *C* || 9 trepidos coecı *C* || 10 cirus *C* || 11 Niſſuſ idã|peſ ariſo monte inde *C* || 12 profugiunt *C* || 13 proprioſ *C* || 14 mae *C* || munera *C* || 15 deortatus *C* || 17 quisenit post *C* || claudis *C* || 19 Λpocinu *C* || 21 nauib; alexandro *C* || 25 uelut *C* 26 ɪ· *addidi* || 27 regendum *C* || 28 Ipsericarie *C* || 29 coloro naudaris *C* || 30 paruera ſaxaſimi harbe *C*.

RA*DIT* SAXA SAMI 'paru*ae*' quoniam terrae motu * atque consumpta est. est autem urbs Sama qu*ae* est in T*h*racia, unde Samot*h*racia.

246 DELITTORE COO insula uel oppidum.

247 AVRA FLVENS emergens uel emanans. CNIDON insula, uel oppidum Cariae, ubi Venus pr*ae*cipue colitur.

248 RODON insula in qua Sol nutritus fuisse narratur, quae insula Ophiusa ante est dicta. TEMESSIDOS insul*ae*. uel urbs Lyciae.

249 CONPENSAT dum alto se dat et dimit*t*it sinus litoris uel recessus. alii 'conpensat' pro 'adit' *dictum* uolunt.

251 PARVA FASELI urbs Lyciae uel Panphyliae, ubi nauicul*ae* usus inuentus est, quam faselum dicimus.

253 EXAVSTEQ· DOMVS P· zeugma: uetat.

254 QVAM TVA TVRBA FVIT o Phaseli.

255 TAVROQ· VIDET DIPSVNTA C· deest 'e', ut sit: e Tauro.

257 ET SIBI CONSVLTVM potuit enim modo cum una naue Pompeius a piratis conprehendi.

259 SYHAEDRIS oppidum Ciliciae.

260 QVO PORTV MITTITQVAE RATES RECIPITQ· SELINIS Selinis promunturium est quod portum facit aput Syhedra.

263 LITORE NVDO epit*h*eton.

266 NON OMNIS INARVIS EMATIIS CECIDI aut quod uiuat aut quod quasi alia sit habiturus auxilia.

268 VT NEQV*E*AM RELEVARE CAPVT ut non possim statum pristinum recuperare.

270 ET PLENIS REDDERE FASTIS et tot eum consulatibus adornare.

---

1 terrę mortui atq; cōsumpta *C.* '*cf. orac. Sibyllin. III* 363 ἔσται καὶ Σάμος ἄμμος, *ib. VIII* 166, *Tertull. de pallio c.* 2' *Iac. Bernaysius. Fort. scr.* t. motu atque aqua *cf. Strabo XIIII p.* 637 || 2 *confundit schol.* Σάμην *Cephalleniae insulae et* Σάμον || tratia *C* || 5 Ϲnidon *C* || 6 cẏpri* *ex* cẏprię *corr C* || 8 ofiuſ ᴧ (ᴧ *rubro*) *C. cf. Schneidew. ad Heraclid. excc.* 33 *p.* 103 *sq. M. Schmidtius ad Hesych. t. III p.* 246, 76 || tecmeſ fidoſ S (S *rubro*) *C* || 9 ciliciae *C* || 10 dimitit *C* || 11 dictum *interposui* || 12 faselo *C* || ciliciae *C* || panphiliae *C* || 15 Ofaseri *pr C* || 16 dipsunat· *C* || 19 conprehendiſ *C* || 20 Iɴuedriſ *pr* SYɴuedriſ *corr litteris* sy *rubro interpositis C. cf. Salmasius Plin. exercc. p.* 542 *ed. II. in Flori libris II* 13 *p.* 100, 4 *O. I. quo loco Lucani uestigia premuntur, est* hedris || 22 *scr.* Selinus || promonturium *C* || sinedris *C* || 24 ematus ce|cidit· ut *C* || 25 *fort.* aut quasi || 26 nequam *C* || 28 factis *C.*

271 ME PVLSVM LEVIORE * * *

274 TVERI FAMA P· etsi, inquid, copiarum reliqui*ae* non fuissent, fama nos sola factorum ueterum tueretur.

276 ET NOMEN QVOD MVNDVS AMAT zeugma: tueri potest.

281 NILIACI TIRANNI *P*tolom*ae*i.

283 SOLLERTIA MAVRI Iub*ae*.

284 NAMQ· MEMOR GENERIS dicitur enim Iuba ex filia Asdrubalis consanguinei Annibalis originem trahere, qu*ae* Syphaci coniuncta erat, ut auxilium illi aduersus Scipionem daret. inde sequentibus addidit 'obliquo macule*t* qui san-
103ᵘ guine r*egnum*' id est genus per mulierem. | IMPIA PROLES quod Annibal Romanos uastauerit.

285 INMINET HAESPERIAE ergo uitandus est. IN PECTORE VANO EST A· fallaci, ut 'uani docuere parentes'.

287 ET NVMIDAS CONTINGIT AVOS Syphax enim Numidis imperabat. NVMIDAS CONTINGIT AVOS Asdrubal Poenorum imperator Masiniss*ae* nepos fuit, qui et fragmentis subselliorum a suis pro falsa proditione occisus est. IAM SVBPLICE BARO superando Curionem.

290 DIVIDIT EVFRATES INGENTEM GVRGITE MVNDVM aut generaliter aut quasi alterum mundum habeant.

291 CASPIAQ· Caspium mare dicit quod est in ultimo Part*hia*e. alii dicunt montes duos esse qui cludant.

292 ET POLVS ASSIRIAS ALTER adeo semota est regio, ut et polus alter ibi moue*a*tur. ASSIRIAS Part*h*icas. NOCTESQ· DIESQ· VERTIT 'uertit' reuocat. uertigine enim caeli dies noctes*q*ue reuocantur.

293 ET ABRVPTVM NOSTRO M· mare illorum discrepat a mari hoc nostro. DISCOLOR VNDA ἐρυθρὰ θάλασσα uel mare rubrum.

296 NEC PVER AVT SENIOR LETALIS T·N·S· omnes periti.

297 ET ANVLLA MORS EST INCERTA S· sed certa.

298 PRIMI PELLEAS FREGERE SARISS*AS* 'fregere' domuere.

1 leuior & ueteri fa|ma *C* || 5 Niliacit *C* || tolomei *C* || 8 quesifaci *C* || 10 abdidit *C* || *u.* 286 || maculequi ſanguine & id *C* || 11 impiam *C* || 13 haecperię *C* || 14 *Verg. Aen. I* 392 || 15 sifax *C* 16—18 *cf. Appianus Libyc. c.* 111. *petitum uidetur ex Liuio cf. periocha l. L p.* 56, 17 *O. I.* || 17 fraumentis sub|selliorit asuis *C* || 20 *et* 21 mũdum *C* || 23 parce alii *C* || quidudunt *C* || 24 aliter *C* || 25 mouetur *C* || 27 nocteq: *C* || 29 unde· *C* || Dicolor unde· tritrothalaſſa *C* || 33 saris· *C*.

SARISAS PELLEAS Alexandrinas. Macedones autem a Part*h*is uictos dixit, quoniam in Babylone Alexander mortuus est, uel quod ab Arsace Seleucus occisus est.

299 BACTRAQVE MEDORVM S· 'fregerunt' subaudis. MVRISQ· SVPERBAM superbam Babylona.

300 ASSIRIAS BABILONA DOMOS fregerunt. NEC PILA TIMENTVR NOSTRA bene temperauit, ut et Romanos anteponeret. Part*h*i dicti eo, quod uirtute praestent nec habeant pares.

302 EXPERTI SCITICAS CRASSO PEREVNTE F· suas, cum uicissent Crassum.

303 SPICVLA STRIDVLA epit*h*eton.

304 SED MVLTO SATVRANTVR TELA B· quo magis noceant.

305 VVLNERA PARVA NOCENT etiam parua. FATVMQVE IN SANGVINE SVMMO EST alius sanguis in uenis est, alius sup*t*er cutem, quem modo commemorat.

306 O VTINAM NON TANTA MIHI FIDVCIA SEVIS ESSET INARSACIDIS moueri pietate in patria*m* inducitur Pompeius et terreri, quod gens Part*h*orum et instructa armis uirisque et deorum fauore par sit | Romanae potentiae. 104

310 EXCITOSQ· SVIS INMITTAM SEDIBVS O· 'inmittam' Caesari scilicet. 'ortus' pro oriente posuit, id est totos Parthos.

311 ET BARBARA FALLVNT FOEDERA quod si me fefellerit opinio quam de Part*h*is habeo, naufragium fortuna ferat supra co*m*mercia uulgati mundi hoc est perditi orbis Romani.

313 NAVFRAGIVM FORTVNA FERAT naufragium mundi uulgat*i* ext*ra* haec commercia ferat fortuna. 'uulgati' autem dixit humil*i*ati aut uilis facti.

314 QVE FECI quae pr*a*estiti.

316 NIL SOCERVM FECISSE PIAE ἀπὸ κοινοῦ solacia feram.

317 SEMPER VENERABILIS ILLA O·P·F· non ergo negabunt auxilia.

319 TOTO CONSPECTVS INORTV in oriente, id est aput Part*h*os plus uenerabilis quam in orbe Romano fui.

---

1 sarisasa *C* || aptis *C* || 2 babilone *C* || 3 abarsa ceseleuitis *C* || est] est· Sit *C* || 4 frege R (R *rubro*) *C* || 5 *et* 6 babilonia *C* || 7 et] *num* eis? || 9 & (ex *sscr.*) perti^s^citicas crasse *C* || 12 zelab *C* || 13 factumque *C* || 15 super *C* || 17 inpatria *C* || põpeius exterreri *C* || 18 partorum est instructa *C* || 19 & de eorum phauore pars sit *C* || 24 comertia *C* || 26 uulgat & haec commertia *C* || 27 humilati *C* || 28 fecit *C* || 29 apocinu solaciã *C* || 33 fuit *C*.

320 QVAS MAGIS IN TERRAS quam in illa*s*.

321 AVT VNDE REDIT ἀπὸ κοινοῦ nome*n* nostrum.

324 MILITE BELLA GERAS aut ipso excubante uincas, aut certe si uicti fuerint uindicata fueris. TANTAM CONSVMERE GENTEM deest: commodum est.

326 AVT ME FORTVNA NECESSE EST VINDICET si uicero. iterare uoluit. 327 AVT CRASSOS si uictus ero. 'Crassos' quoniam Crassus aput Part*h*os cum filio est mortuus.

329 ET NOBILITATE DOLENDI quod nobilius et clarius doleret quam ceteri.

330 DIGNASQVE TVLIT MODO CONSVLE VOCES id est eo, modo qui consul fuerat. an quoniam alias tu*r*bulente tractauerat re*m* publicam.

331 SICINAE TESSALICAE ut tam deiecta cogites.

332 SECVNDVM EMATIAM LIS TANTA D· hoc est supra. [SICINAE TESSALICE MENTEM F·R·] ἀλληγορικῶς dicit: totum hoc [est] crimen in T*h*essalia remanet. uel tota clades T*h*essaliae. ⸢SECVNDVM EMATIAM LIS TANTA D· translatione usus est a ciuilibus discep*ta*tionibus. lis enim secundum aliquem dari dicitur, cum uincit in causa.

333 IACET OMNE CRVENTI VVLNERIS A· nulla medella casui inueniri potest.

335 PARTHORVM FORTVNA PEDES eo quod fuga Parthi uir*es* resumant. QVID TRANSFVGA MVNDI quod uelut de hoc orbe migret in alium.

337 ALIENAQVE SIDERA QVERIS quasi Parthi in alio orbe sint et alio sidere utantur.

338 CALDEOS CVLTVRE F· aut quod plurimum illis gloriae sit, aut quod ut captiuus teneri possit, aut quod sponte ibi remansurus sit, si auxilia ei dare noluerint.

339 PARTHORVM FAMVLVS Parthis subiectus. QVID CAVSA

---

1 inilla *C* || 2 apocinu *C* || 6 necessea est· siuicero uindic& *C*. *ordinem restitui* || 7 uoluit] *fort. add.* sensum || 8 patros *C* || 12 qui *C:* quo *D*ᵇ || tubulente *C: em D*ᵇ || 13 rep̄ *C* Remp· *D*ᵇ || 14 deiecta *C:* dieiecta *sic D*ᵇ || 15 emaciū *C* || [hoc est supra sici]nę *cum ras. C. fort.* hoc est pro· || 16 *lemma inclusi, scholion ad u.* 332 *sq. pertinet* || 17 ueltotota *C* || cledes *pr C* || 18 ematium *C* || 19 disceptionib; *C: em D*ᵇ || 23 parthim presumant *C* || 25 alium *ex* agrum *corr C*. || 26 Alięnaque *C* || 27 et alia *C* || utuntur *C* || 28 gloriae ficauit quod *C*.

OBTENDITVR ARMIS quid sub honesto nomine hostem in nos excitamus?

340 LIBERTATIS AMOR haec est enim causa. MISERVM QVID DECIPIS ORBEM S·S·P· aut quod non qu*ae*rat sanius 104ᵘ et utilius auxilium et per hoc decipiat, aut quod infestam gentem inuitare cogit*et* ad bellum.

341 SI SERVIRE POTES hoc quasi certus dicat Pompeius et debeat magis Caesari seruire quam barbaris, cum nil distet.

342 HORRVIT AVDITV timuit.

346 SE SIMVL ET ROMAM POMPEIO SVBPLICE MENSVS quodam modo se esse fortiorem, quando et Pompeium [sibi] prostratum sibi et Romam auxilio uiderit indigentem.

347 NIL ANIMIS FATISQ· TVIS EFFABERE DIG*NVM* castigat et dicit: non tibi licebit pro tua sublimitate libere aliquid dicere.

348 EXIGET IGNORANS LATIAE COMMERTIA L·V·L·S·M·R· ut per lacrimas postulata cognoscat.

352 QVID VVLNERA NOSTRA INSCITICOS SPARGIS P· quid diuulgas crimina Romanorum?

354 QVID PARTOS TRANSIRE DOCES opinionem Parthos transire, hoc est trans Parthos ire facis. SOLATIA TANTI PERDIT ROMA MALI pr*ae*sens tempus est 'perdit'. dicit autem Romanos carere et hoc solacio.

356 IVBAT IRE PERORBEM in *i*ronia legendum est.

359 QVI SOLVS REGVM 'solus' Parthus scilicet. SOLVS REGVM FATO CELANTE FAVOREM '*fato*' utique Pompei. *dicit Pompeium* nescire cui fortuna fauerit: cum reges, inquid, omnes in auxilio tibi aduenerint excepto rege Part*h*orum, quod nobis, ne ueniret, fuit obtabile.

360 NVNC TANTAS ILLE LACESSIT A·V·O· in diasyrmo legendum.

---

2 excitanus *pr C* || 6 cogit adbellum *C* || 7 *fort.* certum || pompeio & debeat *C. fort.* ut || 8 caesaris *C* || 10 mensos *C* || 13 suis effabere docastigat *C* || 14 líbere *cum apice C* || 16 ignorens *C* || 20 quid rartos *C* || *in commentatoris exemplo aeque atque in G post* latentes *u.* 353 *non erat distinctum* || 21 inre facis [*corr. ex* faus] *C* || *post* tanti *interstitium III litt. reliquit C* || 23 solatio *C* || 24 inronia *C* || 26 regum utiq; põpei fato cęl[a]ẹnte | fauorem nescir& cui *C. suppleui* || 27 fortunã *C* || 28 *fort.* auxilium *sed cf. ad p.* 51, 1. 61, 3. 101, 15. 155, 8. 239, 20 *et infra ad p.* 274, 25 || aduenerant *C* || 30 India sirmo *C.*

361 AVT IVNGERE FATA cum et te despiciat et Caesarem uereatur. AVT IVNGERE FA*TA* TECVM MAGNE VOLET esse tecum miser.

362 NON HAEC FIDVTIA GENTI EST non est talis gens de qua habe*as* talem fiduciam.

364 ET MORTIS AMATOR ac per hoc inuictissimus.

365 MVNDIQ· TEPOREM temperantiam.

366 EMOLLIT GENTES delicatas facit mitis aer.

369 EFFVSSAQ· PLANO campo.

371 LIBERTATE FVGE inuictus quidem est, sed in regionibus suis campestribus.

372 NE PEROPACAS BELLA GERAT TENEBRAS aut quod non uideat quo iaciat sagitas, aut *ne* inpediatur nemoribus.

376 EXIGIT AESTIVVM CALIDOS SVBPVLVERE S· nec si uicerit, potest insequi et obtinere uictoriam insufficiens diei et calori.

378 AVT FOSSAS INPLERE VALENT nec in campo locant castra.

379 MVRVS ERIT QVODCVMQ· POTEST OBSTARE S· non solum castra, sed et quicquid obstare potest.

105 381 ET MELIOR CESSISSE LOCO QVAM | PELLERE M· quoniam fuga se credunt uincere.

384 PERMITTERE VVLNERA VENTIS non enim usus *s*agitandi congruit uento.

385 ENSIS HABET VIRES cuius uulnus certum est.

386 NAM MEDOS PRAELIA PRIMA EXA· gladiis dicit uiros debere pugnare. nam sagit*ae* nulla arma sunt, quippe cum is qui sagittat telum perdat ut feriat.

387 VACVAQ· IVBENT REMEARE F· iubent eos pr*o*elia remeare, cum finierint arma.

390 CVM FERRO MISISSE PARVM EST nisi et uento.

391 TOTO DIVISVS AB ORBE Romano: nam et illi de orbe sunt.

---

1 dispicia[t]/// *C* || 2 fatectim magne *C* || 5 habes *C* || 7 tẽpore *C* || 8 aer] aes *pr C* || 9 effossasq; *C* || 10 libertata *C* || 12 per *ex* por *corr. C* || *scr.* nec — geret || 13 sagitas *C ut infra u.* 23 *et* 27. *cf. ad p.* 104, 6 || ne *inserui* || 14 exigita *C* || calidos *C* || supulueres (b *supra scr.*) *C* || necsiaicerit *C* || 16 caloris *C* || 17 locanteſ astra *C* || 23 usus | agiT ando (T *ex corr.*) *C* || 25 hensis *C* || 27 cum his *C: em* D^b || 28 perdit CD^b || 29 preliare meare *C* || 32 ab *C: scr.* ut.

393 TE PARVA TEGANT AC VILIA BVSTA dolentis est.

394 INVIDIOSA TAMEN C·Q·S· quoniam ille insepultus est.

396 NE*c* METVENDA VIRIS quasi Pompeius dicat mortem uiris non esse metuendam. AD NON CORNELIA L·I·S·R· TIMET si uixerit ad ludibrium.

400 CONIVGIB· TALAMIQVAE P· uulgata sunt, quod multitudine uxorum leges nuptiales parui pendant.

401 INTER MILLE NVRVS ἀντὶ τοῦ uxores. VESANA REGIA deest: potestas.

402 NON VLLIS EXCEPTO*S* LEGIBVS A·C· sine legibus concubitus requirit.

404 NON LASSAT NOX TOTA M· quasi tota coeant. IACVERE SORORES I·R·T· 'iacuere' coierunt.

406 DAMNAT APVD GENTES SCELERIS NON SPONTE PERACTI OEDIPODIONIAS I·F·T· quasi facinorosa extitit ciuitas. Oedipus enim Laii et Iocastae filius expositus infans necandus euasit in lucem atque ignorans parentes post Laium a se occisum ignarus concubitus matris sortitus est.

408 PARTHORVM DOMINVS rex.

411 CONIVNX MILLESIMA L· extrema, abiecta.

412 QVAMQVAM NON VLLI P·R·M·V· 'non ulli' quam Corneliae. *ordo:* regia Venus. ¶ REGIA: deest et hic: potestas.

413 TITVLISQ; VIRORVM Crassi et Pompei.

414 NAM QVOD PLVRA IVBENT PARTVM PORTENTA F·H·S·E·C· ut plus s*a*euiat in hostis coniugio.

417 HERAEAT EOAE VVLNVS MISERABILE S· non excidat Part*h*os uicisse Crassum. HEREAT EOE VVLNVS MISERABILE S· id est Crassum illic mortuum nec uindicatum. 'uulnus' autem quod *cl*adem acceperint.

418 FVNESTO A REGE PETISSE zeugma: pudebit.

419 SED GESSISSE PRIVS BELLVM C·P· ante uindictam Crassi.

---

1 parue *pr C* || tegantciuilia *C* || 3 Neme tuaenda *C* || 4 timet] que & *C* || 6 Coniugi bi *C* || 8 norus *C* || 10 excepto *C* || A· *id est* a(udet) *C ut BG* || 12 tota circumeant *C* || I· acuere (I *rubro*) *C* 13 R· *id est* r(egum) *C ut G corr B* || 16 edipsus *corr* idipsus *pr C* || la·I·I (I·I *rubro*) *C*, *sed induxit et* laii *super scripsit corrector* || 18 occisum] ociosum *pr C* || 21 nulli *utroque loco C* || 24 H·] h·E· *C* || 26 eoę *et* 27 eoe *ex* ede *corr C* || 26 S·] C·S *C* || 27 partis *C* || 29 quodadhaec uenerint *C* || 31 gæssisse *ex* assisse *corr C*.

422 CRASSORVM VINDICTA PERIT ex*h*austis scilicet uiri-
105u bus | Romanis. 'Crassorum' filii et patris.

425 IMPERII NVDARE LATVS dum omnes in Bactra concurrunt. DVM PERFIDA SVSA quoniam perfidia deceptus est Crassus.

427 ASSIRIAE PACI FINEM FORTVNA P· ne Part*h*i ulterius habeant pacem nostram.

429 ADPARTOS QVI VICIT E· qui uicit, bellum inferat Part*h*is.

432 VMBRA SENIS Crassi.

436 OCCVRRENT MONVMENTA TIBI multorum ducum interemptorum memoriae ante oculos erunt.

441 ORBEM ROMANVM nostrum.

443 PETIMVS FARON quin petimus Pharon?

444 SIRTIB· HINC LIBICIS TVTA EST E· scimus enim Aegyptum Afric*a*e iungi.

445 SVBMOVET AMNIS excludit.

447 INSOLO TANTA EST FIDVTIA NILO Nilo enim apud eos messes proueniunt.

449 TVTELAE COMMISSA TVAE tutor enim ei a senatu fuerat ordinatus. QVI NOMINIS VMBRAM H· eo quod deiectus sit, aut eo quod aetas sit timida, ut et umbram uereatur Pompei.

451 RESPECTVMQ· DEVM VETERIS SPERAVERIS A· dicit diu regnantes adsuescere malis omnibus et fidem non seruare.

452 NIL PVDET ADSVETOS SCEPTRIS et si, inquid, expellere uolueris *P*tolom*a*eum, non expauescent iugum, cum non sit iis nouum. magis, inquid, sperantes aliquid de nouitate libenter excipient.

454 QVANTVM SPES VLTIMA RERVM LIBERTATIS H· o quantum! cum exclamatione hoc dixit. QVANTVM SPES VLTIMA RERVM ut [non] liceat refellere minus apta. QVANTVM SPES VLTIMA RERVM necessitas dum sibi consulit, libere loqui conpellitur nec pr*a*estat reuerentiam ducibus, cum refellat

1 exaustis *C* || 3 inuactra *C* || 4 sua *C* || qm̃ *C*. *an* quorum? || 6 ΛſſτrιaeC || 8 E·] & *C* || 14 farox *C* || 15 Sirtibi *C* || 20 Tuta lae *C: em D* || ei arenatu *C: em D* || 24 speraueris (au *ex* iſi *corr.*) *C* || adicit *C* Adicit *D*b *omisso lemmate* || 27 tolomeã *C* || 28 sit hus nouum *C* || 29 excipiunt *C* || 33 sibi] *an* sibi quisque || 34 *an* conpellit || refell& *pr C*.

quae male consu*lu*erint, suadens meliora. hic adeo bene suasit, ut Pompeius ei cesserit.

457 NVLLAS CVI PRETVLIT ARAS quod sciat se ibi natam.

458 SI NVMINA NASCI CREDIMVS Paphos est o*p*pidum Cypri quod pr*ae*cipue Venus diligit. in quo ipsa religiosissime colitur, propter quod Dionen ibi Iuppiter conpressam huius Veneris matrem *reddidit*. quam Paphii uelut alumnam suam colunt. *unde Paphia nominatur*. quae antequam hoc nomen acciperet, a Ioue dicta est Ἀφροδίτη. Ali existimant ex Aegypto Venerem, qu*ae* ante χρυcῆ cognominabatur, relictis sedibus suis insueto ante illud tempus nauigio se conmisisse eoque uecta*m* euasisse in eam partem Cypri, in qua nunc
Paphus est. | creditaque est ab eius regionis hominibus ex 106
spuma nat*a* *ess*e mari*s* et ad se primum uenisse. ideoque cognominarunt Ἀφροδίτην eamque peculiare numen instituerunt colere.

---

1 consuerint *C* || 3 natū *C* || 4 panos *C* || 5 diliuit *C*D^b || 6—9 quod dionē quā antequā hoc nomen acciper& aioue dicta eſt | afra dite ibi iupiter (*sed alteram* p *superscripsit pr. m.*) conpressam huius ueneris matrem quā pacifii uelut | alū nā suā colunt alię *C*. *turbae transposito uno archetypi uersu seu male interposito natae sunt. sed uoces quoque nonnullae ut in extremo margine quae fuerant nouissimae haustae erant. quae detrimenta licet sarcire, cum quot litterarum singuli in exemplo antiquiore fuerint uersus, fere constet. uersus LII (fort. XXXXVIII) litterarum intercidit p.* 62, 9: *XXXXV litt. (ipsas codicis Bernensis litteras conputo) p.* 237, 4: *XXXXVII litt. p.* 227, 9 (*nam ibi* timeret *in exemplo antiquiore similiter ut quaedam hoc loco euanuerat): XXXXVI litt. p.* 245, 30 *cf. p.* 247, 30: *XXXXVIII litt. p.* 259, 24. *nam quod homoearcton p.* 111, 10 *et homoeoteleuton p.* 220, 21 *effecerunt ut amplius quam singulo uersu oratio hiaret, id ab hac quaestione alienum est. igitur cum hoc loco ea ipsa uerba quae male intericiuntur in codice C numerum XXXXVII efficiant litterarum, non errabimus si hunc fere ambitum ceterorum quoque uersuum fuisse statuemus. quod si constat, simul patet in illo exemplo ipso unde haec librarius Remensis transcripsit uersus eodem ordine positos fuisse et quidem in scheda aduersa infima:*

. . . . propter quod dionē
II quā antequā hoc nomen acciper& aioue dicta eſt afradite
I ibi iuppiter conpressam huius ueneris matrem reddidit
III quā pacifii uelut alūnā suā colunt unde pafia nominatur

cetera plana sunt || 7 pacifii *C id est* pauii (*cf. u.* 4) *sscr.* f || 9 a Ioue: *igitur* Ἀφροδίτην Διὸς θυγατέρα *fuerunt qui ad* ἀφρὸν Διὸς *referrent* || alię *C* Alii D^b *cf. ad p.* 203, 16 || 10 croese *in litura C* Croesę *sic* D^b: *cf. ad p.* 156, 3. *Aëriam Taciti hist. II* 3 *ann. III* 62 *et Isidori or. XIIII* 3, 27 *Zuendel aegyptologus Bernensis intellegebat* || 12 uecta *C*D^b || 13 pafus *C* || credita quae ·ē· *C: em* D^b || 14 natemari& *C*, D^b || 15 afroditē meā quepericuli arenumeni institueř (*ex* enstitueř *corr.*) *C* || peculiari numine D^b.

459 AVT QVEMQVAM CEPISSE DEORVM quod Stoici dicunt: utique si non fuit, potest et non esse. initium enim habere non potest quod non habet finem.

461 EMENSVS CYPRI S· ab eo quod est metio*r*.

462 TRANSVERSO VERTITVR AESTV contrariis fluctibus repellitur.

463 NOCTVRNO LVMINE luna*m* aut Pharum *dicit*.

464 INFIMAQVE AEGYPTI extrema.

467 QVO LIBRA PARES EXAMINAT O· au*c*tumnale aequino*c*tium.

469 IBERNAE VERNI SOLATIA D· aequino*c*tium alii uernale, alii au*c*tumnale dicunt. scimus enim hibernos dies paruos esse, hos accedente tempore ex uerno aliquatenus crescere, ita ut adhuc minores sint noctibus, dum tamen et ips*ae* noctes iam minuant. 'solacia' autem id est: habet dies alicuius augmenti.

470 CASIO SE MONTE TENERE expugnabat ibi sororem.

474 CONSILII VIX TEMPVS AERAT ita propinquabat Pompeius.

477 HVNC GENVIT CVSTOS NILI quod inter duos exitus Nili sit. dicit autem in Menphi esse natum. quam Menphin Petosiris rex Aegypti condidit.

478 MENFIS VANA SACRIS quod multa simulacra stulta colat, animalia scilicet Nili.

479 LVSTRA SVAE PHOEBES in honore Isidis colitur Apis, quae eadem et Luna esse putatur. Apis Phoronei filius et Cytin*ae*, qui postea Serapis ἀπὸ τοῦ ϲορόϲ dictus est, *id est ab* arca lapidea, in qua*m* fuerunt membra eius iniecta.

480 CONSILII VOX PRIMA FVIT Acorei sacerdotis. et deest: eius.

---

1 dicunt cum utique *C* || 3 quod] que *C* || 4 metio *C* || 7 luna aut farum *C*. *adieci* dicit || 9 autumnale aequinotium *C* || 11 aequinotiũ *C* uernalẽ alii autumnalem *C* || 15 iãminuant *C*. *cf. ad p.* 208, 4 *et infra schol. VIIII* 571 || solatia autẽı | hab& *C* || 21 menfi *et* menfin *C* || 22 potosiros *C: em D* || 25 suá phe̊bes *C* || in honore *C cf. ad p.* 269, 28 || 26 queaeadem *C* || &cıτlne que (*corr. in* qui) *C* et Cidne qui *D*[b]. *posui quod codex testari uidetur. nam prorsus incerta est Hygini auctoritas quamquam eandem genealogiam secuti fab. CXXXXV* 'ex Phoroneo et Cinna nati Apis et Nioba'. *cf. Stephanus Byz. Κύτινα πόλις Θεσσαλίας ὡς Θέων ἐν ὑπομνήματι Λυκόφρονος .... ἔστι καὶ Κυτίνιον μία τῶν τριῶν τῶν Δωρικῶν* 27 apotuforos *C* ἀπὸ τοῦ σοροῦ *D*[b]. *cf. Isid. or. VIII* 11 || dictus· ẽ arca *C* || 28 qua *C* || fuer̃ *C* fuerant *D*[b] || membra *pr* menbra *corr C*.

481 SACRAQ· DEFVNCTI IACTABIT P·P· foedus quod cum Pompeio percusserat sacrificiis factis.

482 SED MELIOR SVADERE M· sed potior extitit Pot*h*inus mala suadendo, sciens quid placeret regi ab aetate.

484 IVS ET FAS MVLTOS FACIVNT TOLOMEE N· si enim seruaret Pompeium, aput Caesarem nocens esset.

486 FATIS ACCEDE DEISQVE cum diis et cum fatis senti, qui fauerunt Caesari.

487 ET CŎLAE FELICES et obsequere felicibus.

488 VT DISTANT ET FLAMMA MARI SIC V·R· non aliter distat a rebus rectis, quod utile est.

489 SCEPTRORVM VIS TOTA PERIT ami*t*tunt potestatem regna, si iusta sectantur.

490 EVERTI*T*Q· ARCES RESPECTVS | HONESTI quoniam si 106ª honesta spectare uellet, Caesar eius arces euerteret.

491 REGNA INVISA iniusta.

492 SVBLATVSQ· MODVS GLADII zeugma: regna tuetur. FACERE OMNIA SAEVE NON I·L· quanto enim quisque saeuus est, tanto est tutus dum timetur. quod bonitati se dederit, nocentibus spem quodam modo subministrat.

493 EXEAT AVLA QVI V·E·P· quoniam facile insidias perpeti potest.

499 PIGNORA SVNT PROPIORA TIBI ne uelit nos priuare sceptris id est expugnare nos, pignora propiora tibi sunt. manum tu cito colligis: ille paucos habet. ergo 'propiora' fortiora pignora sunt. ⁋ PROPIORA TIBI quibus regno cedas.

500 DAMNATE REDDE SORORI si*c* enim ei relictum erat * * * * sed suasu Pompei senatus in hunc contulerat. ideo 'damnat*ae*'.

502 QVICQVID NON FVERIT MAGNI D·B·G· post uictoriam enim, quicquid uictus habuit, uictoris fiunt.

---

1 satra q· *C* || 3 fotinus *C* || 4 quod placeat ret regi *C* || 7 fati senti *pr C* || 10 distar& flamma *C* || 11 rectis] laetis *C* || utilae est *C* || 12 amitunt *C* || 14 &uertiq; ances *C* || qm̃ si honesta *omissa supra uersum add. C* || 15 spectare uellet] sacra ri ualet *C* || 17 modos *pr C* || 19 tanto &tutus *C* || bonitatis ede de|rit *C* || 21 atilaque· v *C* || 23 *et* 24 *et* 25 propriora *C* || 26 [propri ara tibi quib; regn]o cedos *cum ras. C* || 27 Damp̣nate refdef honori *C* || fienĩ & *C* || erat sed *C*. *unus qui intercidit uersus* (*cf. ad p.* 273, 6) *sic fere restitui potest cl. p.* 155, 22: erat [regnum a patre, ut Cleopatram sororem sortiretur uxorem]. sed || 28 pompeio enatus *pr C* || contu rerat *C* || 30 B·] P· *C*.

503 TOTO IAM PVLSVS ABORBE quasi et apud alios repulsam meruerit.

505 CVM QVA GENTE CADAT hoc oblique inpares uires Caesari confitetur. RAPITVR CIVILIB· V· quasi non consilio sed amentia feratur.

506 FVGIT ARMA SENATVS quod suadeat dicit.

507 CVÌVS TESSALICAS senatus utique.

508 QVAS VNO INSANGVINE MIXTAS D· αὔξησις.

510 NVLLA TELLVRE RECEPTVS per cladem Pharsalicam.

511 QVEM NONDVM PERDIDIT ORBEM quasi adhuc perdat, si ei fauerint.

512 IVSTIOR INMAGNVM NOBIS TOLOMEAE Q· quod nos maculat ciuilibus bellis adhuc puros.

513 QVOD SEPOSITAM SEMPERQ· Q· apostropha ad Pompeium.

514 ARVAQ· NOSTRA VICTORI S·F· quod uideatur uelut ad amicos ire, de amicitia praesumptos et fide.

517 IAM CRIMEN HABEMVS PVRGANDVM G· quod uenerit.

519 VOTIS TVA FOVIMVS ARMA optauimus ut tu uinceres.

522 RAPIMVR QVO CVNCTA FERVNTVR Caesari consentimus, cui mundus et dii.

523 TENE MIHI DVBITAS AN SIT VIOLARE N· quasi, si iam liceat uiolare Pompeium, et quodam modo necesse sit.

525 POPVLVM NON CERNIS I· qui auxilium praestare non possit.

526 ARVA MOLLIA harenosa. ARVAQVAE VIX REFVGO FODIENTEM MOLLIA NILO zeugma: non cernis?

529 BVSTVM CINERESQ· MOVERE excitare quodam modo
107 uis | ab inferis mala Thessaliae atque in nostras *terras* ferre.

531 *ANTE* ATIAM EMATIAM NVLLIS ACCESSIMVS ARMIS ante dubii qui uinceret timuimus sequi alterum: nunc eum qui uitandus sit consequemur?

---

4 consilia *C* || 6 quodſuadeat *C. fort.* quos non adeat *sc. Pompeius* 8 Auxesis *C* || 9 pclade farsalica *C. fort.* pro || 12 iustiora magnum *C* || 14 apostrofa *C* || 16 uiuaq; nr̃a *C* || 17 p̃sumptus *C. cf. p.* 134, 22 18 pugnandũq; *C. correxi, etsi* Pugnandum *etiam pr G exhibet, quoniam nulla in C ante ponitur distinctio* || 20 rapim̃ *C* || caesaric̃ sentim̃ *corr. ex* caesariã sentim̃ *C* || 22 N·] P· *C* || quã ſi iãlice &uiolare *C* || 24 I· *supra uersum rubro add. C* || 27 lino *C* || cernit *C* || 28 escitare *pr C* 29 innr̃as ferre *C* || 30 ANTE *addidi* || 31 quiuincir& *C* || 32 uintand̄ sit *C.*

533 ET COGNITA FATA LACESSIS quae nec incerta ausus es prouocare.

534 ADVERSIS NON DEESSE DECET ut enim dicitur oportere alicui in aduersis opem ferri, uerum est, sed ita, si et laeta secuti eius fuissemus, id est si tum cum florebat, ante cladem Farsalicam in exercitu eius fuissemus. ADVERSIS NON DEESSE DECET nos autem non adfuimus ante bellum.

535 NVLLA FIDES VMQVAM M·E·A· sed magis euitauit. nemo qui habet potestatem eligendi felicem amicum, eligit infelicem.

538 SCELERI DELECTVS A· carinam instruit.

539 PERFIDA QVA TELLVS C·E·A· a Casi*o* monte.

540 E*T* VADA TESTANTVR *I*·E·S· zeugma: qua, 'et qua uada testantur'. IVNCTAS EGYPTIA SIRTES Sirtium et *A*egypti duo maria dixit.

542 A SVPERI apostropha cum ecphonesi.

543 TAM MOLLIS TVRBA CANOPHI HOS A· eclipsis. deest enim: gestat.

544 SIC ARMA PREMVNT CIVILIA M· ut etiam hi dominentur.

545 SIC ROMANA IACENT zeugma: fata.

545 VLLVSNE INCLADIB· ISTIS EST LOCVS AEGYPTO F·N·A·E· ad hoc miseriarum uentum est, ut hic cladibus esset locus et daretur aliquid licentiae Phario gladio.

547 HANC CERTE SERVATE FIDEM CIVILIA B· deest: o, ut sit: o ciuilia bella.

548 COGNATAS MANVS Romanas. EXTERNAQ· MONSTRA PELLITE si oportet mori Pompeium, melius Romana quam humili *A*egypt*i*orum manu necabitur.

550 CAESARIS ESSE NEFAS a C*a*esare mori. 'nefas' autem ideo dixit, quod cognatione teneantur.

---

1 rata lacessir *C* || Incerte ausus ·ẽ· *C* || 7 autẽ adnonadfuim̃ *sic C* || 10 infelicẽ [nulla fides umquã M·E·A· sed magis euitauit] sceleri *inductis eis quae perperam repetita erant C* || 12 acasimonte *C* || 13 euadat *C* || I· *inserui* || quaqua *C*, *sed* & *supra scr.* || 16 apostro facũ haec fenesis *C* || 17 Eclipsis *C ut Donatus artis maioris p.* 395, 11 *Pompeius p.* 294, 25 *et saepe Prisciani codices* || 18 enim testat *C* || 19 arma p̃munt *C. sed cf. u.* 21 || hii *C* || 22 ullus necin *C* || F·N· *sic C*, *itaque* Phariusne *legebat* || 24 fario *C* || 23 hic] his *C* || 25 seruare *C* || B·] z (*an* E) *C* || 27 tacognatas *C* || 28 pompeiãelius *C* || 29 egy̆ptorũ *C*.

551 CELOQVE TONANTE P·I·M· quod pos f*o*ederis cerimonias h*ae*c fecerit ut sacrilegus.

553 NON DOMITOR MVNDI deest: erat. NEC TER CAPITOLIA CVRRV I· 'ter' quod Sertorium uicerat, Mit*h*ridatem et Cilicas.

559 CECIDIT CIBILIBVS ARMIS Q·T·R·D· bene temperauit, ne illis adsignaret gloriam mortis eius.

560 IAM VENTO VELA NEGARAT M· Pompeius mox ut litus *A*egypti adtigit, iussu *P*tolom*ae*i adulescentis in gratiam C*ae*saris uictoris occisus est. Pompei uxor filiusque
107u fugerunt. cetera Pompeiana classis direpta est | omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis, ibique *Pompeius* Bithynicus occisus est. Lentulus autem uir consularis aput *P*elusium interfectus est.

565 INPARBAM IVBET IRE RATEM bene 'iubet', quasi iam non esset sui iuris.

566 BIMAREMQ· VADIS FRANGENTIB· AES*TVM* reddit causas quibus Pompeius inductus est in nauiculam *A*egyptiam descendere.

568 QVOD NISI FATORVM LEGES ordinatio naturae.

569 MISERE VICINIA M· zeugma: quod nisi.

570 DAMPNATVM LETO TRAHERENT A·L·M· bene 'traherent'. uis enim erat et circa sensus omnium, ut quamquam intelligerent mortem Pompei omnes, tamen euanescerent nec retinerent.

574 VENTVRVM TOTA FARIVM CVM C·T· deest: fuisse.

575 SED CEDIT FATIS bene 'fatis', non iussu *P*tolom*ae*i.

578 HOC MAGIS INPATIENS S·E·D·M· ut quamquam semper amore nollet a marito disce*de*re, plus tamen modo periculi causa.

580 LONGEQ· ALITORE CASVS euentus.

---

1 p̓ *C* || 2 sacrilegos *C* || 6 T·] I· *C* || 8 bella negaretur *C* || mox ... 14 est *ex Orosio VI 15 p. 420 sq. conpilata* || 9 egẙpti *addidit C de suo* || tolomei *C* || 10 filiique *Orosius* || 12 ibique uita inicus *C:* ibiq, pompeius bithinic' *cod. Orosii Bernensis n. CXXVIII*, ibiq; & põpus bẙthinicus *C f.* 127u || 13 aũt *C:* uero *Orosius* || aputesuliũ *C* || 15 ratã *C* || 17 aeſ reddit *C* || 18 nabiculã *C* || 20 ordinatione *C* || 22 A·] I·A· *C* || 24 euanescerent *C. cf. gl. Cyrilli* '*ματαιοῦμαι*: euanesco, uanor' *et Philoxeni* 'euanescit *ματαιοῦται*' || 26 pariũ cũ & *C* || 27 iussatolomei· *C* || 28 E·] C· *C* || 29 discere *C* || 31 longoq: *C*.

588 OMNIB· ATERRIS SI NOS ARCERE et ab his et a T*h*essalicis. 'omnibus' autem ἐμφατικῶς.

592 NEC MAGNVM EXPECTARE P· doloris caligine obuoluta. et unum facit pro pietate, alt*er*um pro dolore.

596 ROMANVS MILES aliquando scilicet Romanus miles.

597 SEPTIMIVS QVI P·S·P· primus omnium ex caterua insidiantium Pompeio missorum a [*P*tolom*ae*o] Pot*h*ino Septimius ad fidem hospitii et pacis facienda*m* salutauit ficta claritate uultus cum Pompeio. hic aliquando sub Pompeio stipendia meruerat, tunc inter satellites adh*ae*rebat puero.

600 QVIS NON FORTVNA P· o fortuna.

603 DISPONIS GLADIOS o fortuna.

605 ET NVMQVAM SVPERVM CARITVRA P· quoniam Septim*i*us Pompeio primipilum deduxerat, nunc capud abstulit Pompei.

606 ROMANVS REGI SIC PARVIT ENSIS hic Septimius primipilum quondam duxerat apud Pompeium. et deest: quod, ut sit: quod Romanus ensis.

609 SCELVS HOC QVO NOMINE D· quasi deliberatiuum est.

610 QVI BRVTI DIXERE NEFAS si nefas fuit occidere C*ae*sarem, quid Pompeium? QVI BRVTI DIXERE NEFAS cum uindicta fuerit quod occidit C*ae*sarem.

612 TVM STRINGERE FERRVM R·M·P· nudare dicit 'stringere'. 'stricta' enim 'nuda' significat, ut Virgilius 'stricta, parata neci'.

615 TVM LVMINA PRESSIT clausit.

616 CONTINVITQ· ANIMAM mili|taris disciplin*ae* est hoc 108
ut uulneratus a fletu et gemitu sese contineat, ne hostis audiat. quare solebant arma mordere uel terram. Virgilius
'et humum semel ore momordit',

1 sinon *C* || his secuta ·ẽ· salicis *C h. e.* his et a taes[t] salicis || 2 aũtem faticos *C* || 3 fnagnũ *C* || 4 alium *C. cf. A* || 6 Primũ *C* || caterba *pr C* || 7 atolomeo septimius fotina *C. correxi cl. Caes. b. c. III* 104 'amici regis ...... ipsi clam consilio inito Achillam .... et L. Septimium tribunum militum ad interficiendum Pompeium miserunt'. *sine dubio haec ex Liui l. CXII petita sunt* || 8 adfinẽ *pr C* || hospicii *C* || faciende *C* || salutabit *C* || 9 cũ: *cf. Holtzii synt. pr. lat. I p.* 96 *sq.* || 13 septim̃ *C. cf. Caes. l. s.* 'quod bello praedonum apud eum ordinem duxerat' || 14 *an* abscidit? || 16 hensis *C* || 17 apud] ante *C* || 18 romanũ sensis *C* || 19 deliberatibũ *C* || 20 nephas sinephas *C* || 21 nephas *C* || 23 R·] R·I· *C* || 24 significat̃ *C* || *Verg. Aen. II* 334 || 29 *Verg. Aen. XI* 418.

item

'et terram *h*ostilem moriens petit ore cruento'.

619 NVLLO GEMITV CONCESSIT *A*D ICTVM non euitauit uulnus.

622 SECVLA ROMANOS NVMQVAM TACITVRA L· nulla *a*etas ignorabit quod patior.

623 SPECVLATVR ABOMNI ORBE RATEM in quam receptus occidor.

625 FATA TIBI LONGE FLVXERVNT SECVLA VITAE secundum eos philosophos qui dicunt neminem beatum esse nisi post mortem. tunc enim is beatus est, cum usque ad finem uitae in eadem felicitate durauerit. potest enim fieri ut qu*a*e fuerat diuturna felicitas in miserias temporis puncto transeat. quod et Pompei et Priami docetur exemplo, quorum iugis felicitas mutatur in fine. unde uerum est neminem beatum esse nisi post mortem.

628 AVCTOREMVE DOLE FATI quod te Pothinus occidit. 'fati' morti*s*.

630 NVLLIQVE POTEST*A*S H·A·D· quoniam quod factum est, fieri infectum non potest.

631 MVTANTVR PROSPERA VITA prospera fortuna uita mutatur: miserum neminem facit mors.

633 TANTO PATIENTIVS ORO quanto illi uident.

634 NATVS CONIVXQVE PEREMTVM SI MIRANTVR A· si uiderint, mirabuntur: idcirco magis amabunt. an sic: si non dolent quoniam fortiter morior, tunc amant.

646 QVOD VOTVM EST VICTO sic et ipse mori desiderat utpote uictus.

651 HOC MERVI CONIVX uita*m*.

653 MORIAR NE*C* MVNERE REGIS *P*tolom*a*ei scilicet. non munere regis, sed mea sponte.

656 AVT ALIQVIS MAGNO DIGNVS COMES EXIGAT ENSE*M* P·P·P· duplex gratia est occidenti me, quoniam et mihi pr*a*esta*t* et Caesari.

---

1 *Verg. Aen.* X 489 || 3 concessit (tonc —'*pr*) hic tum; *C* || euirauit· *C: em. Kiessl.* || 5 romana *C* || 7 speculatus *C* || 8 occidor; hanc fata *C* || 11 enim his *C* || 13 felicitas (ici *ex corr.*) *C* || 17 dola *C* || Pothinus] domitius *C* || 18 morti *C* || 19 potest· s·h·a·d· *C* || 24 uitam *sic C* || 29 uita *C* || 30 moriatne *C* || tolomei *C* || 32 ense· *C* || 34 presta· &caesari *C*.

663 AT MAGNI CVM TERGA SONANT ET PECTORA F·P·D· ordo: at Magni decus permansisse fate*n*tur qui lacerum uidere capud. AT MAGNI CVM TERGA SONENT *E·P*·F·P·D· hic pridie quam moreretur, natalem uitae *h*abuit ·LXII· annorum.

665 IRATAMQ· DEIS FACIEM ἀπὸ κοινοῦ permansisse. quod * * * di, irata*m*.

668 MAIVS SCELVS INVENIT ACTV ordo: in ipso sceleris actu.

675 FARIVS SATELLES Achillas.

676 ATQ· OPERE MILES ROMANE SECVNDAE non prim*a*e, id est uicarius. aut quoniam post | Romana secunda arma 108[u] *A*egyptia portabat.

692 VLTIMA LAGEAE STIRPIS 'ultima' quoniam extincto *hoc* a Caesare nemo ex ge*nte* superfuit.

693 INCESTAE SORORI 'incestae' ideo quod sorori iunctus erat. 'cessure' autem ideo, quoniam extincto illo Cleopatra regnauit.

694 CVM TIBI SACRATO MACEDON SERVETVR INANTRO Alexandriae trans paludem eam quam Nilus efficit a*p*pellatam Διώρυγα est urbs defunctorum qu*a*e dicitur νεκρόπολις. ibi sub terris specus sunt in quibus adsiccata corpora defunctorum in zot*h*ecis habent aut in sarcophagis. inter hos specus est sedes regia in qua regum Alexandriae corpora sunt et Alexandri Magni Macedonis, quem nunc significat. hunc specum cum intrasset Augustus uicto Antonio et

---

1 aut *C* || 2 at] & *C* || fatetur *C* || 3 an magni *C* || E·P· *addidi* || 4 moriretur *C* || abuit ·LXII· *C. immo* LVIII. *sed errorem intelleges quo modo ortus sit cl. A:* ut scribit Paterculus [*II* 53, 3] de Pompeio 'duodesexagesimum annum agentis pridie natalem ipsius uitae fuit exitus' || 6 apocinu *C* || quodatalii rata *C* || 8 ipse *C* || 10 achillis; *C* || 11 romana; *C* || 12 po//////st *ex* potest *corr C* || 14 lagea est inpis· *C* || 15 hoc *interposui* || Nemo exgesuperfuit; *C. fort.* ex gente Lagi *an* ex Lageis? || 17 illo· dõ [*h. e.* deo] | Patrare pugnauit; *C* || 19 sactato *C* || 20 alexandriąe *C. cf. Strabo XVII p.* 795 || trans fossam *rectius schol. X* 19 || efficit ·Λ·pellatam di|origa *C* || 21 Netropolis *C* metropolis *D*[b] || 22 inquibus autsiccata *C, D*[b] || 23 inzoticis *C.* *ζωθήκη est modo* nische *nostrum modo* alkoven, *cf. Sirmondus ad Sidon. ep. VIII* 16 *p.* 94 *sq. et E. Q. Viscontius, monumenti Gabini della villa Pinciana p.* 171 *sqq. de re uid. C. Niebuhrius itineris Arabici t. I p.* 50 *sq. Herod. II* 86 *extr.* *θησαυρίζουσι ἐν οἰκήματι θηκαίῳ* || insargo fagis *C* || 24 inqua regnũ *C* || 25 significant; *C* || 26 augustus *C:* Antonius *lapsu calami D*[b]. *cf. Cassius Dio LI* 16, 5 *καὶ μετὰ ταῦτα τὸ μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου σῶμα εἶδε, καὶ αὐτοῦ καὶ προσήψατο ὥστε τι τῆς ῥινός, ὥς φασι, θραυσθῆναι et Sue-*

Cleopatra uisendi causa corpus Alexandri, ut propius accessit ad sarcophagum, miratus tam integram formam mentum tetigit digito, cuius *h*odieque paret uestigium. nam subsedit puluis adtactu digiti, in que*m* resolutum erat corpus.

697 PYRAMIDES turrium sunt genera quas reges Aegypti tant*ae* admirationis fecerunt ut inter septem miracula habeantur. in his regum ipsorum reliquiae sit*ae* sunt. MAVSOLEA uero dicuntur monumenta quae regali lautitia extruuntur, dicta a Mausolo rege Cariae.

704 QVIBVS INMVNES TOT PRESTIT*IT* ANNOS quibus, id est cladibus, ca*r*uerat per tot annos.

707 SEMEL INPVLIT ILLVM DILATA FORTVNA M· distulerat illi fortuna per multa tempora, quae semel ei nunc reddit.

716 QVAESTOR ABICARIO CIRENEI ALITORE C· hic regnarat Cinyras pater Myrrae, a qua fuerat adamatus.

717 ILLE PER VMBRAS per noctem scilicet.

718 VICTVM PIETATE TIMOREM suum scilicet. timebat enim ad terra*m* applicare, ne perimeretur.

721 LVCIS MESTA PARVM P·D·C·N· parum lucis Cynthia m*ae*sta per densas nubes pr*ae*bebat.

728 OBSCVRAQVE SIDERA F· ad lunam.

109 731 EO|OS ODORES quoniam regio in qua aromata nascu*n*tur ad orientem posita est.

736 PLEBEI FVNERIS ARCAM 'arcam' capulum, id est sandapilam.

---

tonius uit. Aug. c. 18. *plura de huius cadaueris ueneratione suppeditabit E. D. Clarkius, the tomb of Alexander (Cantabrigiae* 1805) *p.* 54 *sqq., L. Friedlaender de moribus Rom. II p.* 99, *A. de Boissieu inscr. ant. de Lyon p.* 246. 249 *cl. Orellii syll. inscr.* 6924 *t. III p.* 392 || 1 deopatra *C:* em *D*ᵇ || 2 sarcofagium *CD*ᵇ || 3 odieq; *C* || 4 in que *C:* in quo *D*ᵇ || 5 Pirami des *C* || 6 *cf. Vibius Sequester C. Bursiani p.* 20 || 7 in his] Inis *pr C* || mausulea *C: em D*ᵇ || 8 lauticia *C* || 10 prestit *C* || quibus incladibus cauerat *C* || 13 illum *C* || 14 quaestora uicario *C* || 15 ciuira spater mirrae· *C* || 17 pietatem *C* || 18 adterra *C* || *fort.* appellere || 19 MESTA] densa *C* || c·] G· *C* || cinthi‿amesta *C* || 22 nascutur *C* || 24 capuliũ *CD*ᵇ. *cf. praeter Isidorum or.* XX 11, 2 *liber glossarum Bern. XVI f.* 65ᵘ: 'DEGL[ossis] Capuli· lecti ubi mortui efferuntur. PLACIDI Capuli. lecti funebres an rogi [anpogi *cod.*] in modum arcae structi [arche instructi *cod.*]. est autem capulus [capulis *cod.*] masculini generis' || 25 *cf. gloss. cod. Bern. CCCLVII f.* 23ʳ 'Sandapila· feretrum in quo defunctus fertur', *gl. Placidi A. Mai cl. auct. t. VI p.* 571 'sandapila· feretrum siue [uel *cod. Ratisbon.*] loculum in quo defuncti portantur· sic enim de Domitiano imperatore legimus [*Suet. Dom.* 17]: cuius cadauer populari sandapila per uespilliones [uespellio-

737 SICCOS IGNES aridorum lignorum.

738 SORDIDVS VSTOR polinctor, uespillo.

750 PATERISQ· HAEC DAMPNA SEPVLCHRI credo te libenter rogo cedere.

756 EXIGVA SCROBE 'scrobe' feminini generis, licet Plautus posuerit masculino: quod et artis est, nam hic contra rationem posuit.

761 SI TIBI IACTATV PELAGI si tibi op*us* est ignobilis sepultura qu*ae* iactatu pelagi et nudo funere ex*h*ibetur, ignosce; officiis meis semo*ue* qu*ae*so magnitudinem tuam.

763 INCVRIA FATI quam per fatum pateris.

766 EXIGVAM QVANTVM POTES A · F · quantum potes a pr*ae*senti fortuna.

778 TABE FOVENS BVSTVM stillante pinguedine flamma iuuatur. et 'rogum' dicere debuit, nam 'bustum' est ubi ustum est cadauer. sed potest hoc ideo intelligi, quoniam dixit

'robora nulla premunt, nulla strue membra recumbunt:
a*dmotus* M*agnum*, n*on* s*ubditus accipit ignis*'.

779 AVRORAE PREMISSA D· quoniam pr*ae*nuntia est lucis aurora.

782 QVO TE FAMA LOQVAX quo crimine.

785 COGIT PIETAS INPONERE F· corpus perurere.

---

nes *cod. Ratisb.*] reportatum atque ignominiose sepultum est' || 1 sic consigues *C* || 2 Polintor *C* Pollintor D^b. *cf. gl. codicis Bern. CCCLVII f.* 20^a 'Polinctores qui mortuorum cadauera sepeliunt', *gl. Placidi A. Mai cl. auct. t. VI p.* 569 'pollinctores enim funeratores dicuntur', *cf. ibid. VI p.* 540. *Firmicus math. VIII* 29 *p.* 240 *Bas.* 'pollinctores erunt et funerarii ac uespillones, quibus mortuorum sepulturae officia credantur' || uis pillo *C.* uespillo *siue* uespellio *in plerisque glossariis est* 'sepulchrorum uiolator' || 5 *sq. C:* hic scrobem feminino genere posuit, Plautus masculino 'scrobes sexagenos' in Amphitryone [*fr. ap. Priscianum V* 41 *p.* 168, 9 *VII* 40 *p.* 321, 2 *Hertzii et Nonium p.* 225, 6] *A* hic scrobẽ· feminino gñe posuit· plauṫ masculino· Scrobes sexagenos fodi in die *G* || 6 quodatartis ·ẽ· *C: em* D^b. *an scr.* quod at artis est [regulam]? *Cf. Seruius ad Verg. ge. II* 50 'nos scrobes genere dicimus masculino, licet Lucanus dixerit contra artem: exigua posuit scrobe' (*ibique scholia Bernensia p.* 890 *Hag.*) *et ad ge. II* 288, *Martianus Capella III p.* 78 *Grot. p.* 83, 12 *Eyss., gloss. in A. Mai class. auct. t. VII p.* 579 'scrobonem (*sic*) Lucanus feminino genere dixit secutus Plautum (!)' || 8 Sit· ibi *pr C* || sit· ibi *C* || opest *pr* obest *corr C* || 9 exibetur· *C* || 10 meiſſemo· queſo *C* || 11 incuria *sic C* || 12 potest ᴀ·ғ· *C* || 14 pinguidine *C: em* D^b || 15 iubatur *pr C* || 15 *cf. Seruius in Verg. Aen. XI* 185 *et inde quae repetita sunt in libro gloss. Bern. XVI f.* 60^r: Bustum· iam exustum uocatur, rogus uero cum ardere coeperit. Bustum dicitur postquam arserit *etqs., infra p.* 288, 1 || 16 dixit: *u.* 757 *sq.* || 17 p̃munt *C:* p̃mũt &c. D^b *ceteris omissis* || recumbuɴᴛ· ᴀ·ᴍ·ɴ·s· || 19 Auṭ rorę ꝑmissa *C* || 21 famu *C.*

786 SED IVSTA RAPIT celerius perficit iusta. 'iusta' autem dicuntur qu*a*e mortuis solito more fiunt. qu*a*e nunc interrupta a festinante ait, id est non passum esse conburi ut debuerit.

792 SEMIVSTO STIPITE titione uel carbone.

794 QVO CONDI MALVIT ILLVM hoc sepulchrum genero socer tribuere maluit, quam ipse careret imperio orbis terrarum. an sic, ut Caesar maluerit quali cumque eum rogo funerari, quam ut in mare uolutatus careret sepultura.

796 CVR OBICIS opponis.

797 SITVS EST QVA TERRA EXTREMA R· namque situs est, inquid, Pompeius non in hoc rogo quem tu ei condidisti, sed in toto orbe terrarum. nam quo usque porrigitur Romanum nomen et imperium, ea tenus finis est tumuli Pompei.

109u 808 LEPIDI MOTVS *in* Gallia quam praesidia Lepidi tenebant.

809 ARMAQ· SERTORI REVOCATO C·V· quoniam Pompeius ad*uersus* Sertorium uice consulis missus est.

810 COMMERCIA TV*T*A GENTIB· *a* piratis qui pro*h*ibebant commercia.

811 ET PAVIDO*S* CILICAS MARIS 'pauidos' eo quod timori esse*n*t nauigantibus. aut quoniam deducti in colonias in tantam desuetudinem nauigandi redacti sunt ut mare metuerent. aut quoniam iussi fuerant ne ad mare accederent.

817 NON ORDINE TANTO FASTORVM per fastos honores intellegamus quos gessit, id est magistratus.

824 AVT EQVIDEM INMERITO CVMANE CARMINA V· quoniam cum Publius Lentulus sortitus *A*egyptum prouinciam proficisci uellet, Tiberis effusus in tantum inundauit ut transgressum prohiberet. unde inspectis Sibyllinis inuentum est piaculum, ne in *A*egyptum exercitus transisset. Interpretati sunt quidam bella Actiac*a* esse, quidam quod sub

2 solita *C* || 3 passus *CD*b || 6 Quod *C* || 7 carer& *C*. *nolui* carere *scribere* || 8 sic] sit· *C* || 9 quam in *pr C*, ut *sscr. eadem manu* || uoluptatū· *C* || 11 que terra *C* || 14 pompeius· *C* || 15 in *inserui* || lapidi *pr C* 17 særtori *C* || 18 adsertoriū *C* || 19 cōmerciatu· agentib; piratis *C* pro ibebant cōmertia *C* || 21 timoris eēτ· (*corr. ex* eee·) *C* || 22 aut] autem *C* || 23 utmarē *pr C* || 25 oneres *pr* honeres *corr C* || 29 *aliud prodigium memorat Cassius Dio XXXVIIII* 15, 1 || inundavit! *ex* inundubit *corr C* || 30 prohiberetur· Unde *C* || sibillinis *C* || 31 Interp̄tati *C* || 32 bella accia cessę *C*.

Aulo Gabinio passi sumus, hic autem occiso Pompeio esse significat.

831 NOS IN TEMPLA TVAM *R*· ACCEPIMVS ISIM quoniam Io in Isim mutata nomen accepit.

832 SEMIDEOS [deos] ἡμιθέους.

833 ET QVEM TV PLANGENS HOMINEM TESTARIS OSIRIM in Copton ducens exercitum Serapis ipsi ciuitati nomen dedit a luctibus, quos Gr*a*eci κοπετοὺς uocant. ibi enim, si fabulis fides est, Isis occ*is*i fratris eiusdem*que* uiri Osiridis certior facta fleuisse multum diuque dicitur solitudinem regni suam, ibique etiam dissectos crines indicium luctus sui *in* templo posuisse in uasis aureis.

835 SEVO TIRANNO Gaio Iulio Caesari.

840 QVI BVSTA TIMEBIT quis dubitet libenter hoc facere?

842 *I*SPERET HOC NOBIS VTINAM SCELVS hoc quod alii scelus putant.

846 FORSITAN AVT SVLCO STERILI forsitan consilio iussuque deum transibis in urbem Magne tuam, *cum* arc*ess*ent *t*e aut fame coacti ob sterilitatem frugum aut pestilentia aut incendiis aut terr*a*e motu.

850 SVMMVS pontifex maximus.

851 NAM QVIS ADEXSVSTAM CANCRO TORRENTE SIENEM
ordo: nam quis ad haec loca quae memoraui | perget et 110
non ad tumulum ante dirigat gressum et manes tuos inferiis placet?

852 ET IMBRIFERAS SICCA SVBPLIADE THEBAS T*h*eb*a*e ultimae parti*s* sunt terr*a*e habitabilis, posit*a*e sub solistitiale circulo quem figurat cancer. in eius*dem* deltoto est *A*egypti insula Sy*e*ne, a qua usque ar*enae* per plagam Africae ad

1 gallinnio *C i. e.* GAUINNIO ‖ 3 *schol. sic fere instaurandum:* quoniam Io in bouem mutata [in Aegypto cum humanam formam recepisset], Isim nomen accepit ‖ 5 deos emiteos *C* ‖ 6 ominem *corr C* ‖ teſſarıſ *C* ‖ 7 Incoptiducenſ· *C*, D^b ‖ exercituſ· *C* ‖ 8 greci quoeptis uocant· *C*, D^b ‖ 9 estis isoceifratris *C*, D^b ‖ eiusdẽ uirio | siridis *C*, D^b ‖ 10 pleuisse *C*D^b ‖ sollicitudinem *C*D^b ‖ 11 disiæctos *C* disiectos D^b ‖ suitẽ plo *C*, D^b ‖ 14 quib; que timebit *C* ‖ 15 petet *C* ‖ 18 dm̃ *C* ‖ tuã ancerte aut *C. sed potest uerbum uenerandi latere* ‖ 20 motus *C* ‖ sͣummus *sic C* ‖ 23 memorinui *pr C*, *sed corrector qui litteras cuanidas refecit*, a *supra* in *posuit* ‖ 26 suplia de *pr C* ‖ Tebe *ex* Debe *corr C* ‖ 27 ultimæ terre sunt· farii *C*, D^b. ultimae fere sunt sphaerae *conieceram* ‖ solisticiale *C* ‖ 28 quam *C* ‖ ineius deιτοτο *C* in eius deltoto D^b ‖ 29 insula· sineaqua *C*, D^b ‖ usq; ạ̇ḍ: pplagam *C* vsq. per

Iouis Ammonis oraculum perrectum. [et] Thebae memorabiles . . quarum etiam Homerus meminit. sunt autem in diuersis gentibus quattuor Thebae. unae in Boeotia, unae in Cilicia — et ipsas Homerus memorat —, tertiae in Thessalia. quartae de quibus nunc Lucanus memorat in Aegypto. quae imbres ignorant. ET IMBRIFERAS SICCA SVB PLIADE TEBAS quoniam qui colunt Thebas. imbres ignorant.

859 QVEM NON TVMVLI VENERABILE SAXVM saxum tegens Pompei cineres [quod Libyco mari adluitur].

861 AVGVSTIVS ARIS VICTORIS ab aris Caesaris augustius saxum. 'saxum' autem, quod Libyco mari adluatur tegens cineres Pompei, sanctius esse ait.

863 TARPEIS QVI SEPE DEIS SVA TVRA N· dicit nil famae, nil meritis fulgorem addere fabricarum, tantumque inminui maiestatis quantum accesserit pompae. quod iam ex superioribus ita esse debemus aduertere. ait enim supra 'templis auroque sepultus uilior umbra fores. nunc es pro numine'. saxo tuo uenerationem debemus, quam non debemus aris Caesaris. eo usque quidam uenerant aurum in templis et ambitum, ut Iouis in Capitolio quasi auro uiolatus sit non colatur, cum in Tuscia eius fulmen colatur quasi apud pauperes. TARPEIS QVI SEPE DEIS SVA TVRA N· qui, inquid, dis in Capitolio constitutis non dant tura, colent quandoque mausoleum Caesaris supra Tiberim constitutum. quod dicit 'tusquo cespite' eo quod Tiberis de Tuscia ueniat. Alii hoc Pompeio euenire posse intellegunt, ut reportatis eius ossibus habeat supra Tiberim mausoleum, quod plus colatur a diis Capitolinis. TARPEIS QVI SEPE DEIS SVA TVRA N· euenire, inquid, nunc potest,

plagam D . *fortasse uiolentius turbatum est* || 1 &tebe *C. cf. ad p.* 166, 7 || memorabilis quarum *C. intercidit* sunt centum portis *uel* propter centum portas || 2 homerus me meminit· *C. Hom. Iliad. VIIII* 381 *sq. cf. Od. IIII* 126 || 3 tębe *C* || una imboetiā *C* una in Boeotia *D*b || 4 inciliciam *C* || *Hom. Il. VI* 415 πόλιν Κιλίκων — Θήβην ὑψίπυλον || tesalia *C* || 6 siccas apliade *C* || 8 saxu· *C* || 9 libico adluit· *C. cf. sequens scholion* || 10 Λgustius *pr C* || Λbaris· *C. cf. ad p.* 167, 13 || 11 libico *C*, *post* tegens *duarum litt. litura est in C* || 12 sanc cius *C* || 13 qui (q *ex* p *corr.*) *C* || 14 fabricarū *C. cf. p.* 288, 3 || inminuit · maiestati *C* || 16 supra *u.* 859 || 17 filiorū bra *pr C* || 18 cesarisquousq; *C* || 20 iouis *C cf. ad p.* 35, 17 || 21 intustia *C* || 23 nondantur | acolent *pr C* || 24 dicitus· quo *pr* dicit tusquo *corr C* || 25 pompei deuenire *C* || 26 utrepor tis *C* || 27 adiis *C: cf. ad p.* 167, 13 || 28 EuenIre *ex* Euentre *corr C* || nunc]

ut qui diis Capitoli tura non incenderint, idem fulmen ritu Tuscorum conditum adorent.

872 TA*M* MENDAX MAGNI TVMVLO· QVAM CRETA TONANTI mentiuntur Crete*nses* sicut de aliis conpluribus, ita de Ioue, eum apud se et defunctum esse et sepultum, adque in fidem mendacii ostendunt tumulum et lapidem sub hac inscriptione ZAN· KPONOY [id est Iuppiter Saturni].

---

non *C* || 1 quiddiis capitolitura *C* || 3 tamendax *C* || oreta *C* || 4 merciuntur cretae· | sicut *sic C cum spatio uacuo. an* Cretae incolae *scribendum?* || 6 mendatii *C* || 7 TAN · ΚΡΟΝΟ | ·Ẏ id ·ẽ· iuppiter saturni ·xxx· *sic C. sed* xxx *coronidis uice additum olim fuerat.*

MARCI · ANNEI · LUCANI · CÕMENTORUM · LIBER | VIII · EXPL̃ · INCIPIT LIBER ·VIIII· *in inferiore paginae parte C.*

111 [Rogus est constructio lignorum. pyra incenso igne dicitur. bustum conbusto corpore dicitur. tumulus sepultis ossibus. sepulchrum supra tumulum fabrica. monumentum incisio nominis.

* * pars c*a*eli sub signo Veneris. Saturni clima Italia est. Martis clima regio Gotica est. clima Mercurii Africa est. Iouis clima Hispania est ideoque uberta est.]

1—7 *commenta, quae apparet in archetypi ea pagina quae libri VIII finem continebat explendo uacuo spatio scripta fuisse, inclusi. in codice Lipsiensi bibliothecae senatoriae I n.* 76 *saec. XIII* (*L nobis, LB Webero*). *qui non nulla commentorum scholia* (*VIIII* 998. *X* 161. 165. 180. 187. 199. 209. 213. 312. 323. 371) *seruauit, u.* 1—4 *ad VIIII* 3 *ascribuntur* || 1 *cf. Isidorus or. XX* 10, 9 *differ. n.* 216 *t. VII p.* 440 *Areuali cf. t. V p.* 66. 57 *Seruius in Aen. III* 22, *scholion codicis eximii Bernensis n. CCCLXXXXIIII ad Prudentii peristeph. X* 576 'rogus dicitur congeries lignorum, quae cum incensa fuerit, pyra uocatur', *supra p.* 283, 15 || piramis constructo | i[gne] *cum ras. C* pyramis constructo igne *D*ᵇ || 2 conbito cerpere *C* combustum corpus *D*ᵇ || 3 ōssibisupolchrum *C* || frabrica *C* || 5 pars *C. hiatum notaui, intercidit fort.* orientalis. *eiusdem rationis supra quoque p.* 238, 3 *manifesta extant uestigia. similiterque Bardesanis qui fertur de legibus terrarum liber* (*ap. Eusebium praep. eu. VI* 10, 36 *p.* 278ᶜ, *ap. A. Merxium De Bardesane Edesseno p.* 51) *Chaldaeorum hanc esse disciplinam tradit, ut in septem climata terram* [*habitabilem*] *diuidant, in quibus singulis singuli dominentur planetae. at Manilius IIII* 696—817 *terram habitabilem in XII partes discriptam inter XII signa zodiaci distribuit, Ptolemaeus operis quadripertiti l. II* 3 *gentium habitus moresque ex uaria regionum ad solem circulumque zodiacalem positione repetit, Firmici rationes* (*cf. I* 1 *p.* 3 *Basil. I* 4 *p.* 13 *sq.*) *perinde atque eius qui Bardesanis nomen mentitur omnem hanc partitionem excludunt. itaque cum nec in planetarum motibus nec in terrarum situ quicquam sit certae rationis conspicuum, ex significationibus planetarum necessarium est mores gentium h. l. explicari, ut populi ad uenereas uoluptates proni sub Venere, bellaces sub Marte, mercaturam factitantes subdolique sub Mercurio, regio et temperata et fertilis sub Ioue ponantur, Italia denique antiquissimo suo regi Saturno reddatur* || 5 *et* 6 dĩma *C* || 6 gotica *C. haec neque post annum CCCCLXXXVIIII Chr. neque usquam nisi Constantinopoli aut in alia orientalis imperii urbe uidentur scribi potuisse* || Climina *C* || 7 iouis climma *C* || ubertaē· *C.*

LIBER NONVS

In principio h*u*ius libri apot*h*eosis Pompeiana describitur.

1 AD NON INFARIA MANES IACVERE FAVILLA alii existimant anima*s* statim elisa*s* corpore solui ac dissipari in principia sua, inter quos Epicurus. alii solidas quidem, postquam exierint de corpore, permanere, *sed* deinde tractu temporis dissipari: h*a*ec opinio Stoicorum. alii integras decedere, sicuti uenerint in corpora, et semper manere. h*a*ec auctoritas in duas opiniones scinditur. alii enim dicunt liberata*s* a uinculo corporis in c*a*elum reuerti, inter quos sunt Peripatetici et cum Platone suo Academici. alii ire per corpora multorum animalium, quadri*n*gentesimo sexsagesimo et altero anno rursus in corpora reuerti humana: huius opinionis conditor Pyt*h*agoras.

2 CONPESCVIT pro: continuit.

4 DEGENEREMQ· ROGVM pro indigno meritis suis.

5 QVA NIGER ASTRIFERIS CONECTITVR AXIB· A· lunaris circulus qui est inferior omnibus circulis. QVA NIGER ASTRIFERIS CONECTITVR ACSIB· AETHER inter summum aeris ni*gri* et imum *a*etheris. QVA NIGER ASTRIFERIS CONECTITVR AXIB· AETHER inferior est ceteris circulis luna et propior est terr*ae*.

---

2 *ante* In *interstitium VI fere litterarum intermittit C* || hius *C* || apoteus is *C* || 3 *sqq. de ratione huius partitionis* (*maxime u.* 8 *sqq.*) *cf. Varro ap. Augustinum de ciu. dei XVIIII* 1—3 *et satur. fr. p.* 191, 3 *Riesei* || 3—5 *cf. infra p.* 304, 9 || 4 anima statim elis acorpore *C* || elisas a corpore D^b || 5—7 *cf. Arius Did. Eusebii praep. eu. XV* 20, 6 *p.* 822[b] || 6 permanere deinde CD^b || 7 integrasuccedere *C* integras recedere D^b || 8 uenerῡ *C* uenerunt D^b || 10 liberata *C: em* D^b. *fort. delenda praepositio* a || 12 quadrigentesimo CD^b. *fort. add.* et || *genethliaci Varronis ap. Augustinum de c. d. XXII* 28 *p.* 544, 25 *Domb. palingenesiae orbem quattuor saeculis* (*quater CX annis*) *circumscribebant, ut uidit Mommsenus chronol. Rom. p.* 184: *hi septiens sexagenos senos annos conputabant* || 13 rursos *pr C* || 14 pitagoras *ex* pitagonas *corr C* || 17 A·] AE· (*sed ut altera litt.* T *potius uideatur esse*) *C* || 19 aeris ·N·& *C* || 21 pprior *C*.

QVA NIGER ASTRIFERIS CONECTITVR AXIB· AER aer non magis ullam pro*p*r*ietatem habet coloris, quam ignis *et* quam aqua. nam quemadmodum aliter in tenebris ignis lucet, [et] aliter interdiu [aliter inter sole*m*] — nam totiens mutatur, quotiens diuersitates temporum accipit — et nullam permanente*m* coloris specie*m* retinet, et quem ad modum aqua sem-
111u per ex coniuncta sibi materia | quod aspicit capit — nam argento infuderis, argento similis erit: auro infuderis, aureum colorem reddet —: sic aer alius nocte, alius interdiu est; quod ei non accideret, si proprium haberet aspectum. nam si esset niger, sicuti alii colores interdiu esset niger. quid ergo est? potes*t* uel secundum consuetudinem 'nigrum' dixisse, quoniam remoto sole in umbra id est niger relinquitur, uel etiam ex conparatione eius aeris qui semper infla*m*matur adque igneus est. quem uocamus aethera, ultimum mundi supraque aera positum, semper luce*ntem*, quod huic *a*eri non accidit.

6 QVOQ· PATET TERRAS INTER LVNAEQ· MEATVS mixtum dogma cum Platonico Stoicum. qui uirorum fortium animas e*xi*stimant in modum siderum uagari in aere et esse sic inmortales, ut non moriantur sed resoluantur, secundum Platonem *ne* resoluantur quidem. quas 'semideos manes' dixit, quoniam *Gra*ece ἥρωες 'ἡμίθεοι' uocantur id est semidei.

7 SEMIDEI MANES quos ἡμιθέους dicunt. QVOS IGNE*A* VIRTVS INNOCVOS VITA anim*ae* uirtutem significat, non corporis: quoniam Stoici animam ignem dicunt, *ut* Virgilius

'igneus est ollis uigor et caelesti*s* origo
seminibus'.

1—17 *quaestionis et solutionis exemplum* || non] mon *C: corr D* || 2 ppietatẽ *C* || et *interposui* || 4 inт̃solenã *C. seclusi interpolationem* || 5 nullã permanente coloris specie *C* || 6 aquã semp· & coniuncta *C* || 7 qđ aspicit *C: h. e. materiae colorem quem aspicit* || rapit *C. an scr.* trahit? || 8 aurũ fundoris aurẽ (v *interposuit corr.*) colorem retdit *C* || 9 sic] sac *pr C* || 10 proprium haſaber&peccatũ *C* || 11 *fort.* interdiu [quoque colore seruato] esset || 12 poteſuel *C* || 14 ęris *C* || 16 supra quẽ aera *C* || luc& qđ uhic eri *C* || 19 docma *C* || 20 estime*t *corr C*, *D*b estiment *pr C* || 21 [secundum platonem resoluan]tur *in rasura C prima manu* 22 quidẽ qm̃ semi duos *C* || 23 qm̃ iece ero eſemitei *C* || 24 quoſemiteoſ *C* || igne *C: corr D* || 25 uта *C* || 26 ignem] igne nẽ *C* || dicuntur gilus igneusescolbis *pr* dicuntuirgilivs igneus es*olbis *corr C* || *Verg. Aen. VI* 730 || 27 caelestiorigus *nimib; *C*.

9 ET ETERNOS ANIMAM COLLEGIT INORBES Pyt*h*agoras dixit animas in stellas conuerti uirorum fortium.

ET AETERNOS ANIMA*M* COLLEGIT INORBES animas philosophi tradunt diuino igne constare. qu*ae* cum sortit*ae* fuerint secundum suum meritum corpus atque eo pollut*ae* contagionem labemque pertulerint, quo etiam dissolut*ae* non carent, ut et Virgilius ait

'non tamen omne malum miseris neç funditus omnes
corporeae excedunt pestes, penitusque necesse est
m*ulta* d*iu* *concreta* m*odis* i*nolescere* m*iris*.
ergo exercentur p*o*enis ueterumque malorum
su*b*plicia expendunt':

ali*ae* uentis, aliae igne, ali*ae* aqua purgantur. ho*c* est ali*ae* uentis per *a*erem traducuntur, ut purgat*ae* aeris tractu in naturam suam reuerti possint. sic Virgilius

'scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
omnia, nec morti esse locum, sed uiua uolare
sideris in numerum adque alto succedere | caelo'. 112

propter quod et hic 'patientis aetheris imi fecit', hoc est in hunc aerem imum uenire et corpus regere ac deinde in suam sedem remeare hoc est in solis globum ac lun*ae*. aut quoniam Pyt*h*agoras dixit huius modi animas in stellas conuerti: quo modo accipimus 'aeternos orbes'.

11 ILLIC POSTQVAM SE LVMINE VERO apud semideos. LVMINE VERO aut nimbo aut diuino.

12 STELLASQ· VAGAS MIRATVS planetas. ET ASTRA FIXA POLIS septem triones.

13 QVANTA SVB NOCTE IACERET NOSTRA DIES qu*ae* noctu non lucet.

---

1 ino^r^bes pitagoras *C* || 3 aeternos anima *C* || Animã *C* || 4 q; cũ *C* || 7 *fort.* careant || *Verg. Aen. VI* 736—740 || 9 peneſ pẽτq; necesse ÷·m·ð·c | м·ı·m· ergo *C litteris singularibus rubro pictis* || 11 exercertur *C* || 12 suplicia expendent *C* || 13 ho÷alie *C* || 14 perẽ *C* || tractã *C* || 15 *Verg. ge. IIII* 225—228 || 18 caelo qđ *C.* propter *inserui* || 19 hic: *Lucanus u.* 8 || patentis *pr C* || ęτerıſ *C h. e.* ęτ̃eris *cf. ad p.* 158, 17. 168, 13. 251, 10 || 21 qm̃ pie agoras *C: em. D* || 22 huiusmoni *pr C* || 24 sol cumineuuero· *C* || 25 nimbo: *cf. Seruius Fuldensis* (*append. p.* 53 *ad p.* 252 *ed. P. Danielis MDC*) *ad Aen. II* 616 NIMBO EFFVLGENS nube diuina· est enim fuluidum [fulgidum *dudum correxerunt*] lumen quo deorum capita cinguntur· sic etiam pingi solet, *Isidorus or. XVIIII* 31, 2 || 26 miratuſ *C* || 28 q; noctu *C.*

14 RISITQ· SVI LVDIBRIA TRVNCI id est corporis, ut sit sensus: sui corporis trunci.

17 INSANCTO PECTORE BRVTI a quo postea est *Ca*esar occisus.

19 ILLE VBI PENDEBANT CASVS Cato scilicet.

28 NIL CAVSA FECIT IN ARMIS ILLE SVA non magis iam sua quam libertatis causa disceptat.

30 QVAS NE PER LITORA FVSAS COLLIGERET * * *

35 QVIS PELAGVS VICTAS ARTASSE CARINAS ἀπὸ κοινοῦ *crederet.* et ἀμφίβολον, utrum quod mare artauerit naues, an intellegi uelit angustum mare multitudine nauium fuisse.

36 DORIDA TVNC MALEAN ET APERTAM TENARON VMBRIS Lacones Dores uocantur, *id* est incolae Laconicae, cuius Maleos promunturium est. de quo Virgilius 'Maleaeque sequacibus undis'. 'apertam' autem 'T*a*enaron umbris', quoniam sub eo promunturio specus est per quem creditur ad inferos esse descensus. spectat contra Cyt*h*eram et Cyprum.

38 DICTEA LEGIT CEDENTIB· VNDIS *id* est scindentibus se nauigio.

45 CVM PROCVL EXALTO TENDENTES VELA CARINE quae Corneliam portabant et Sextum Pompeium.

46 ANCIPITES TENVERE ANIMOS eorum qui *n*aues uidebant. cum enim uenisset Cato in Libya*m*, apparuerunt Corneli*ae* naues.

47 PRAECEPS FACIT OMNE TIMENDVM VICTOR ordo: praeceps uictor.

51 NAM POSTQVAM FRVSTRA PRECIB· CORNELIA NAVTAS 'frustra', quoniam non euenit ut corpus ad eos aestu referretur.

57 LACEROS EXVRERE CRINES zeugma: indigna fui.

---

2 truncti *C* || 3 sacto *C* || bruci *C* || ~ ceras *C* || 7 libertates *pr C* || *an scr.* decertat? || 8 colliger&· quis *C*. *hiatum notaui* || 9 apocў[nu]& anifibolon *C cum litura. suppleui* || 10 artauerint *C* || naves *ex* nabes *corr C pr. m.* || 11 nult argustũ *C* || 13 Lagones doris uocant & insule cibo ea cuius *C* || 14 maleos *C cf. ad p.* 192, 26, *et ad hunc locum schol. AV* || promonturiũ *C* || *Verg. Aen. V* 193 || subreopromonturio *C* || 17 cўtera *C*. *nolui corrigere* || cў prũ *C*. *immo* Cretam || 18 undis & scindentib; *C* || 22 quiaues *C* || 23 inlibia *C* || 27 potquam (qu *ex corr.*) *pr C sed eadem manu* ſ *supra positum* || precib·] p̃ cipi b; *C* || 30 crisnes *C* || ſui *C*.

58 MENBRAQ· DISPERSI PELAGO CONPONERE MAGNI indigna fui.

60 OSSIB· ET TEPIDA VESTES IMPLERE FAVILLA hoc est in sinu meo. [et] ἀπὸ κοινοῦ [zeugma]: indigna | fui. 112v

64 OBTVLIT OFFICIVM GRAVE MANIB· O·B·N· nescit a Cordo sepultum.

69 QVID PORRO TVMVLIS OPVS EST ἐπιδιόρθωϲιϲ.

75 OSTENDIT MIHI MAGNE TVI ordo: ostendit mihi aliquit tui.

76 POMPEIVMQVE FERENS VANESCIT SOLIS AD ORTVS quasi eo portaretur ad *c*aelum.

81 TERREQ· IACENTI NON HERERE QVAEROR· CRIMEN COMMENDAT HARENAS quo rogum mariti conspiciam.

88 EXCIPITE Ó GNATI BELLVM CIV*I*LE κατὰ τὸ ϲιωπώμενον.

91 INPELLITE FAMA NOMINIS id est nostri.

93 INVENIENT CLASSES QVISQVIS POMPEIVS siue tu siue frater.

97 *SI* FACIET PARTES PRO LIBERTATE CATONI si uolet adhuc contra C*a*esarem facere.

99 INSIDIE VALVERE TVE DECEPTAQ· VIXI propterea quod iam prior obisti.

101 IAM NVNC TE PERINANE CAOS 'c*h*aos' et 'Tartara' inferos singnificat: quos an sint dubitanter posuit. neque inmerito. nam *h*as sedes poet*ae* magis finxerunt quam ueritas tradit, allegoriam secuti significantes sub terris esse [hoc est sub nostris corporibus quae sunt terrena] umbras [animas], quia anim*ae* infus*ae* sint corporibus: unde fieri, quidam ut aput inferos luant subplicia, quae non defunctorum sed uiuentium sunt. nullam autem sedem uacuam esse sub terris illa docent ratione philosophi: terra talis est undique qualis uide-

1 conponnere· *C* || mafni *pr C* || 2 *sq.* fui iossib; & cepida *C* || 4 &apotinuzeuma *C*. *artis uocabulum paullo recentius inclusi cf. p.* 311, 28, *de* et *satis dictum* || fui *C* || 5 B·] H· *C* || 6 *cf. supra VIII* 715 *sqq.* || 7 tumulus *C* || epidiortosit *C* || 12 erere *superposito* h *C* || crimen cons|cendat (s *superscr.*) *C* || 13 hereuans *sic C* || 14 ógnati *sic cum apice C* || ciule *C* || pcuatatosiopumenon *C*. *cf. ad p.* 322, 1 || 15 inpellite·; *C* || 18 FAci& patres *litteris* FA *rubro pictis*, si *omisso C* || 20 tuxi *C* || 21 obsti *pr C* || 22 prnane *C* || caos *C* || 24 nam assedes *C* || 26 terrenā umbras animasq· Amme *C* || 27 ut caput *C* || 29 illaducent *C* || 30 fil·osophi *una litt. erasa C*.

tur. uidetur autem solida et partim oceano alligata. quod si talis est, nullos habet intra se inferos terra.

102 QVAM LONGO TRADITA LOETO quam longa morte moritura sim nescio. exigam anim*ae* uiuaci*s* [p*o*enis] ex ipsa anima poenas. [et] ostendit quo modo uiuax sit anima, ut supersit marito.

103 ANIME VIVACIS ABIPSA anima.

104 ANTE FERAM antequam moriar.

105 PLANCTV CONFVSA PERIBIT ergo hoc mihi expectandum est, ut luctu consequar mortem quam ferro aut laqueo **.

108 TVRPE MORI POS TE SOLO NON POSSE D· turpe est non posse pos te solo dolore mori; item turpe ueloci genere mortis o*c*cumbere.

111 ARTE COMPLEXA DOLOREM pro ualde.

123 STAT SVMMA CAPVTQ· O· Pompeius.

129 DIGNOVE PERIT AVTORE RVINAE non digno.

113 131 HÓSPITIIS FRETVS SVPERIS ET | MVNERE TANTO INPROAVOS CECIDIT DONATI VICTIMA REGNI superis hospitalibus fretus. et 'tanto munere' quod *P*tolom*a*eo regnum tuitionemque pr*a*estiterat uel proauis eius.

140 SCELERISQ· FIDEM SERVASSE TYRANNVM quod caput seruatum est Caesari.

144 SVPERIS HEC CRIMINA DONO non inputo.

149 CLASSIS IN ADVERSOS ERVMPAT REMIGE VENTOS contra uentos aduersos enauigemus.

152 MAGNVM SATIARE TYRANNI deest: dispono.

153 NON EGO PELLEAS ARCES nonne. NON id est: nonne hoc et hoc faciam?

155 NON MIHI PIRAMIDVM TVMVLIS EVVLSVS AMASIS rex *A*egyptiorum, cui*us* accepit filiam Cyrus unde Cambyses na-

---

3 longa *C* || loeto] lecto· *C* || 4 moritᵃa *C* || uiuiacipenisexipsannima poenas *C* || 9 confusa *C*. *scr.* contusa || 10 laq· oᵗpe *C*. *hiatum notaui fort. explendum* [turpe est expetere] *cl. u.* 12 || 11 ñ· poss&· Turpe *C* || 13 ocũbere *C* || 14 ANte *pr C* || cõplesa *C* || 15 sũmã *C* 16 dig|notio perit autor eruinte *C* || 17 hóspiuſ· (ti *suprascr.*), *sic cum apice C* || superiss&· *C* || 19 tholomeo *C* || 21 seruasset *C*. quaesisse *uolgo* || 22 caesaris *C* || 27 ·ñ·neñ id ∻ ne non hoc & hoc *C*. *interrogationis notam etiam cod. G Lucani u.* 154 *et* 156 *ponit* || 29 tumulus euursus *C* || 30 cuius] q̄ (i *suprascr.*) *C*. *correxi, etsi infra ad X* 280 *cum eodem iam non uitio sed errore idem scholion iteratur* || cirıundecãbises *C*. *sequitur commentator Aegyptiorum narrationem cf. Herod. III* 2.

tus est. cuius cadauer pyramidum sepulcris detractum dicitur ob facinora eius proiectum et uirgis *ca*esum.

156 ADQVE ALII REGES NILO TORRENTE NATABVNT ergo non reges euulsi de adytis suis natabunt?

160 ET SACER INMAGNI CINERES MACTABITVR APIS Osiris Aegyptiorum deus tam hercule quam Anubis et Apis. sed Apis sub specie sacri bouis aput eos colitur, unde ait 'et sacer in Magni cineres mactabitur Apis, subpositumque deis uram caput'.

159 * * linea enim habuerunt simulacra.

179 ILLE FVIT MISERE MAGNI CINIS 'cinis' rogus.

183 ET RENOVARE PARANS HIBERNAS APVLVS H· *Virgilius:* 'saepe etiam steriles incendere profuit agros'.

184 SIMVL ET GARGANVS ordo: simul lucent. ET ARVA VVLTVRIS montis.

185 ET CALIDI LVCENT BVCETA MATINI *bucetum dictum ab eo* quod est bos [est].

187 OMNE QVOD INSVPEROS AVGET CONVICIA VVLGVS ordo: quod audet omne uulgus.

190 CIVIS OBIT INQVID MVLTVM MAIORIB· INPAR tantum cedit prioribus quantum praecellit hoc tempore.

192 SALVA LIBERTATE POTENS 'potens' scit ὁμώνυμον esse. dicimus enim potentem in iuuando, dicimus potentem in l*ae*dendo. unde hic exequitur, in qua re fuerit potens Pompeius.

193 ET SOLVS PLEBE PARATA PRIVATVS SERVIRE SIBI *ordo:* solus priuatus parata sibi plebe seruire.

197 SED PLVRA RETENTIS INTVLIT aerario scilicet.

206 NVNC ET FICTA PERIT fides et libertas.

209 ET CVI QVERENDOS FARIVM SCELVS OBTVLIT ENSES

---

1 piramidũ *C* || 2 ei' & uirgicesũ· proiectũ *C.* *ordinem restitui. cf. Herod. III* 16 || 4 aditis *C* || 6 tã ęrcule *C* h *supra* ę *addita.* *ἀπορία tractatur ex epitheto* sacer *petita* || 8 inmariimeres *C* || sub posituq; *sic C* || 10 *hiatum notaui* || simulacrã *C* || 11 ruit· Miserere *C* || cinis· Ianis rogus *C* || 12 parens *C* || H·] L· *C.* *Verg. ge. I* 84 || 13 soepe *C* || 14 sumul& *C* || 16 bueta matiniqđ · ẽ uos ∾·, *C.* *hiatum expleui* || 18 au|get *C egregie, quamquam* audet *scholion huic cum A commune* || 20 cuius *C* || 22 scitomnesones seddicim· enĩ *C.* scit *sc. Lucanus, nec scr.* scito || 25 Pompegius (P *rubro*) *C* || 26 Priuatas *pr C* || 27 ordo *suppleui cl. A* 28 aerario] aethereos *C.*

felix est. oblata est, quam ipse sibi debebat q*u*aerere mortem, manu Pharia.

113u 211 SCIRE MORI SORS PRIMA VIRIS SED PROXIMA | COGI unum a uoluntate, alterum a necessitate.

213 NON DEPRECOR OSTI SERVARI DVM ME SERVET CERVICE RECISA ἀμφίβολον est quod intellegi * * * uictori me seruet decollatum.

215 VOCIB· HIS MAIOR QVA*M* SI ROMANA S· ROSTRA DVCIS quam si pro rostris, ut solet in funere clarorum uirorum fieri, laudaretur.

216 GENEROSAM VENIT ADVMBRAM MORTIS HONOR ordo: his uocibus maior honos ad umbram peruenit, quam si Romana rostra sonarent eius *laudes*.

219 LINQVENDI SIGNA CATONIS sustulit signa, ut Cato relinqueretur.

221 LITVS INEXTREMVM TALI C· V· N· * * * *

224 [IAM PELAGO] TV*N*C RESPICIT OMNES Cato scilicet.

228 PARTESQ· FAVORE FECIMVS ideo, inquid, in partes iuimus, quoniam Pompeio fauebamus.

229 QVEM PACI PRAETVLIT ORBIS paci pr*a*etulit, dum maluit bellum.

230 CAVSAQVAE NOSTRA PERIT ob quam arma sumsimus.

233 PERIERVNT TEMPORA VITAE si de uita securi non sumus uel de morte.

235 BELLVM CIVILE SEPVLCRA VIX DVCIB· PRAESTARE POTEST hoc propter Pompeium.

236 NON BARBARA VICTOS REGNA M· nos scilicet.

240 SACRIS PRESTABITVR VMBRIS Pompei scilicet.

241 DOMINVM QVEM CLADES COGET H· Caesarem non elegisset: necessitate suscepit.

243 POST TE FATA SEQVOR quem fata noluerint.

---

1 debebat·| Ɔnerere (I *rubro*) mortem man'· faria *C* || 3 uiris] uteris *C* || 5 depcor ostis *C* || 6 amfibolon *C* || intellegir uictori *C*. *hiatum notaui* || 8 Uocatib; *pr C* || quasi *C* || 9 uiror mfieri *pr C* || 10 laudaremur· *C* || 12 maioronos *pr C*, h *adiecit corr.* || 13 rostrā sonar& *pr C* || laudes *adieci* || 16 *hiatum notaui* || 17 Iam inpelago tuo *C* || 18 fouore *C* || 19 iuimus] fuim̉· *C* || pompeiofauebam̉ *corr. ex* pompeiofabeam̉ *C* || 25 uixduab; *C* || 26 põpegiũ *C* || 27 m·/////xos *C* || 31 seq;or *C*.

246 CLAVSA FIDES MISERIS ET TOTO SOLVS IN ORBE EST Q·V·A·P·V·P·S· nulli, inquid, misero nos credimus.

247 QVI VELIT a natura. AC POSSIT a felicitate.

256 ERGO PARI VOTO GESSISTI BELLA IVVENTVS hoc est, *eo* uoto ergo pugnasti, quo uicit Caesar: non libertatem Romanam intueris, set ut *pro* Pompeio dominum conpares.

258 QVOD NON INREGNA LABORAS Q·T·N·D· pro quando quidem.

259 QVOD ORBEM ADQVIRIS *N*· sed tibi.

262 ET NESCIS SINE REGE PATI uteris consuetudine.

265 VNVM FORTVNA RELINQVID deest: ti*bi*.

268 TOLOMEI MVNVS ET ARMA SPERNITE 'munus' quod uobis unum abstulit dominum.

276 QVAM VITAM VENIAMQ· LIBET set et praemium.

278 TOLOMEI VINCITE MVNVS ille Sex*t*um Pompeium dimisit, uos necate.

282 ET MAGNA MERITVM CVM CEDE PARATE 'meritum' apud C*a*esarem scilicet.

287 NEC IAM DEGVSTAT AMARVM DESIDIOS*A* TIMVM *thymum* hominibus amarum, non apibus. *Virgilius* 'salices carpetis amaras'.

288 FRIGII SONVS INCREPAT AERIS ut * * *

293 INCVLCATA VIRIS insinuata. IVSTI PACIENTIA MARTIS iustum enim fuit pro re publica dimicare. |

297 PROXIMVS INMVROS ET MOENIA CIRENARVM EST LA- 114
BOR placuit Cyrenas pergere.

299 POENAQ· DE VICTIS SOLA EST VICISSE CATONEM poena de uictis Catoni sola est uicisse.

302 HAS AVDAX SPERAT SIBI CEDERE VIRTVS si 'hanc', naturam; si 'has', Syrtes.

304 INDVBIO PELAGI TERREQ· RELINQVID ut incertum pelagus sit an terra.

---

2 oredim· *C* || 5 euoto *C* || 6 intuereris *C* || utpompeio· *C* || 7 Quid *C* || quando equidem *C* || 9 *N*· *addidi* || 11 unam *C* || de⁓ei *C* || 12 Muncis *C* || 15 sexũ põpegiũ *C* || 19 desidiostimũ· *C.* thymum *ex lemmate iteraui* || 20 ominib; *pr C* || *Verg. ecl.* 1, 79 || 22 ut * *] utfrigii son'· increpata eris *C:* ut ait Virgilius 'matris quate cymbala circum' [*ge. IIII* 64] *A. iterato lemmate locus Vergili exclusus est ut accidit p.* 37, 25 || 24 rep· *C* || 25 cirenas *C* || 26 catonẽ *sic C* || 29 sianc *pr C* || 30 sirtes *C.*

305 NAM NEQ· SVBSEDIT PENITVS QVO S·P·A·N·S·D·A·A·T· non aratur ut terra, non nau*i*gatur ut mare.

308 AEQVORA FRACTA VADIS ABRVPTAQ· TERRA PROFVNDO incerta enim illic sunt maria et terr*ae*. ut Virgilius 'praetentaque Syrtibus arua'.

309 ET POST MVLTA SONANT PROIECTI LITTERA FLVCTVS belle dixit 'post multa litora'.

313 SED RAPIDVS TITAN PONTO SVA LVMINA PASCENS ut ipse

'Flammiger an Titan ut alentis hauriat undas
erigat oceanum *fluctusque ad sidera tollat*'.

item 'et adtraxit nubes, non pabula flammis'. Virgilius 'et bibit ingens arcus'.

314 ZONAE VICINA PERVSTE κεκαυμένῃ.

319 ACTVM MARE pulsatum.

321 IN SVA REGNA FVRENS quoniam Africa ad me*ri*diem posita austro subiecta est. TEMTATVM CLASSIB· AEQVOR id est a classibus temtatum.

323 IN LATO CONFREGIT LITORE PONTVM quoniam Africa vastissima est.

326 SPATIVM VICERE CARINE uela uicerunt nauis spatium uento turgentia.

330 QVAE FLVCTIBVS INCIDIT ALTIS non in Syrtibus.

334 ET OBNISVM VICTOR DETRVSIT INAVSTRVM 'obnixum' contra flantem. 'uictor' aestus.

335 HAS VADA DESTITVVNT alias.

338 TVM MAGIS INPACTVM BREVIVS MARE fortius uexabantur qui in breuibus erant.

339 QVAMVIS ELISVS ABAVSTRO fluctus scilicet. QVAMVIS ELISVS ABAVSTRO deest nam, ut sit: nam quamuis.

341 EMINET IN TERGO PELAGI * * *

347 TORPENTEM TRITONOS ADIT INLESA PALVDEM Tri-

[illegible] 4 Interra eni *C*. *sed ex* τ *uidetur* c *facta* [illegible] 6 littera *sic C* 7 uelle dixit *C* [illegible] 10 antitanatalentisauriat *C* 11 oceanū; [illegible] temet *C* 12 *Luc. VII* 5 *Verg. ge.* [illegible] 14 Cecaumene *C* 16 admediem *C* [illegible] 23 sirtib; *C* 24 detruexit *C* 27 tū *C* [illegible] breuia *sunt uada* 31 eminent Inco pe- [illegible] *lagum significat.*

ton Neptuni et Anphitrites filius. ab hoc et Triton marinus deus et Minerua nomen acceperunt.

351 TERRARVM PRIMAM LIBIEN ordo: terrarum primam Libyen tetigit.

355 QVEM IVXTA LETON TACITVS PRAELABITVR AMNIS hic ab obliuione nomen accepit, quod quisquis ex eo bibit, rerum a se gestarum obliuiscitur. hic et aput inferos fluit: Virgilius

'Let*ha*eum ad fluuium deus euocat agmine magno'.

358 HESPERIDVM PAVPER SPOLIATVS FRONDIB· HORTVS Hesperus rex in Africa. is nouem filias *h*abuit nomine Hesperidas quae iuxta Oceanum mare *h*ortum patris custodire dicuntur, in quo ferunt mala aurea sub draconis tutela 114u fuisse. alii Hesperidas Atlantis filias dicunt.

359 INVIDVS ANNOSO QVI FAMAM DEROGAT AEVO inuidus hortus qui annoso aeuo derogat, dum non habet mala qu*ae* *h*abuit. inuidus est profecto qui famam detra*h*it uetustati quique negat se poetas audire nisi uera dicant.

369 AVT VLTRA GARAMANTIDAS amplius noluit in illa Garamantum regione ire.

373 ET TERRA CINGERE SIRTIM circuire.

379 QVIB· VNA SALVS PLACVIT M·C·S· qui eligitis pro salute mori in libertate.

381 SVMMOSQ· LABORES ingentes.

382 VADIMVS INCAMPOS STERILES EXVSTAQ· MVNDI duo mala.

385 DVRVM ITER ADLEGES PATRIAEQ· RVENTIS AMORE durum est iter quod ad leges patriae tendit et amore liber-

---

1 anfitrite *C* || 4 libien *C* || 5 quẽ *C ut pr B et scholion A testantur* || iuxtã *C* || tatitus *C* || amnis] aruis *C* || 7 fluitgilius leteũ (*sed* uir *supra* g *posito*) *C* || 8 *Verg. Aen. VI* 749 || 10 Pavp (v *ex* a *corr. pr. m.*) *C* || 11 affricã his nouem *C. notabilis est numerus* || abuit *C* || 12 iusta *C* || Ortũ *C* || 13 suldraconis tutolã *C* || 14 ALII· hesperidas (*litterae V priores rubro*) *C. cf. Seruius ad Aen. IIII* 484 'Hesperides Atlantis siue Hesperi filiae' || adlantis *pr C* || 15 euo *pr C* 16 derogat: *accusatiuo addito non opus est* || 17 abuit *C* || Detrait (D *rubro*) *C* || 18 queq; *C* || dicunt *C* || 19 uoluit *C* || 22 m·c·s· (*rubro*) *sequitur in interstitio VI uersuum rudis locorum delineatio cum his titulis* SẎR|TESMA·|IORES, SẎR|tes mi|NOR, TRITO|NA PA|LUS, LETEA || Qui dicitis *C. cf. p.* 220, 12 *et p.* 304, 7 || *fort.* prae salute || 23 inlibertatẽ· *C* || 27 amore durũ·ẽ·inτquod *C. fort.* quo quis ad.

tatis occumbit. DVRVM ITER AD LEGES nam ire ad dominum facile est.

387 SI QVIB· IN NVLLO POSITVM EST EVADERE VOTO quibus euadendi non est cupiditas et ire laudi ducunt.

388 *SI QVIBVS IRE SAT EST* [NEQ· ENIM MIHI FALLERE QVEMQVAM A·E·] Virgilius 'nam mihi facti fama sad est'.

389 TECTOQ· METV PERDVCERE VVLTVS neminem in periculis uolo decipere.

390 HI MIHI SVNT COMITES QVOS IPSA PERICVLA DVKANT qui amore uirtutis et instinctu sapientiae, non oratione mea ducuntur.

391 VEL QVE TRISTISSIMA PVLCHRVM ROMANVMQVAE P· quasi quicquid laboriosum et durum est, Romanum *putent.*

398 PRAETENTATE MEO experimini.

400 AVT EQVITEM PEDITVM PRAECEDERE TVRMAS uiderit.

402 SERPENS SITIS ARDOR ARENAE DVLCIA VIRTVTI Stoicorum auctoritate sub honesti qualitate uirtus accipitur. inde Honoris et Virtutis templum est. ergo cum dicit gaudere asperis uirtutem, *H*esiodi sententiam explicat:

τῆς δὲ ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
115 ἀθάνατοι.

quam Seuerus ita scripsit

'ardua uirtuti longeque per aspera cliua
eluctanda uia est. labor obiacet omnis *h*onori'.

404 QVOTIENS MAGNO SIBI CONSTAT ONESTVM laboribus honesta conparare satis est gratum.

408 INREDVCEMQ· VIAM DESERTO LIMITE CARPIT 'deserto' quoniam per eremum.

---

1 iteradtebas *C* || addomum *pr C* || 4 *fort.* set || 5 *addidi lemma. uerba aliena seclusi* || 6 ʌ·є· *sic C* || *Verg. Aen. VIIII* 194 || famas ad ·ē· *C* || 7 nultus *sic C* || 8 Decepere hinm· suntcaontes *C* || 10 instintu *C* || 12 romanũquae|p'· quicquid *addito infra uersum* quasi *C* || 13 putent *ante sequens lemma* p̃τεxTate *om C* || 16 serpentisitis *C* || uir|tute· *C* || 17 inde] incle *C* || 19 esio dissen|tentiã explicattes· dearetes· Hidrotatheoe· (H *rubro*) proparo· & ten&hecan ath|natoe *C*. *Hesiodus opp. et dier. u.* 289 || 22 quãseuerus *C*. *cf. Wernsdorfii poet. lat. min. t. IIII p.* 25 *sqq.* 66 *sq.* 217 *sqq.* || 23 longeq; pasperaniuęluctan|dauiaē· *C*: longęq· per aspera sentis eluctanda *ci. D*, longoque per aspera nisu el. *ego temptaueram, idem tamen nomen neutri generis plurale aegre desiderans, quo codicis uestigia* niuaeluct. *magis premerentur. quod A. Kiesslingius indagauit cl. Nonio p.* 194 *sq. cum Memmii anapaestis* 'ardua nitens Fortunae escendere cliua'. *cf. gl. Placidi in A. Mai cl. auct. III p.* 448 'Clina aspera difficilia' || 24 oñisonori *C* || 28 eremũ *pr*

409 ET SACRVM PARVO NOMEN CLAVSVRA SEPVLCRO morituri Catonis fatum Libya occupauit, cum tamen semper esset ille securus.

410 INVASIT LIBIAE SECVRI FATA C· nominatiuus est 'Libye'.

411 TERTIA PARS RERVM LIBIAE Epaphus Iouis et Io filius in *A*egypto oppidum primum Memphin condidit. is Libyen filiam procreauit, unde Africa Libyae nomen accepit.

TERTIA PARS RERVM LIBIAE SI CREDERE FAMAE quidam diuiserunt orbem in duas partes, ut Varro, id est Asiam et Europam, quidam in tris Asiam Europam et Africam, ut Alexander, quidam in quatuor adiecta Aegypto, ut Timost*h*enes. Lucanus autem melius in duas diuidit, scilicet ex cardinum contemplatione.

415 VNDE EVROPA FVGIT LIBIEN a quo loco id est a Gadibus. VNDE EVROPA FVGIT LIBIEN ET LITORA FLEXV OCEANO FECERE LOCVM *co*lum*nas Her*culis, inter Europam et Africam freto interueniente.

423 ET NOSTRIS REFICIT SVA RVRA SERENIS uapores Libyae saepe refrigerantur inpulsis in eam nubibus aquilonis flatibus, quae solut*a*e in pluuias liquescunt. quibus et temperatur et reficitur. hi aquilones existimantur causam pr*a*estare inundationis Nili.

---

heremũ *corr C* || 2 libiã *C* || 4 fatacịnominatiu;ē· libię *C* || 6 libię *C* || epafus *C* || io *C. cf. infra p.* 312, 32 Hero || 7 Memfin (M *rubro*) *C* || his libien *C* || 8 libię *C* || 9 prafrerũ *C* || 10 *cf. Varro de l. l. V* 31 *p.* 46 *de r. r. I* 2, 3 'cum orbis terrae diuisus sit in duas partes ab Eratosthene': *haud scio an totus locus Varroni debeatur, ut p.* 220, 19 || 11 &africã *C* || 12 *Cornelium Alexandrum Milesium dicit* || timostenes *C* || 13 melius [cre]didit in duas diuidit scilic& &cardinũ *C cum ras.* || *cardinum contemplationem seruant A* (*cf. Isid. or. XIIII* 2), *unde C expleas* || 17 facerelocũ· Vumelius (V *rubro*) | Int̃ *C* || *post u.* 18 *in VII uersuum interstitio duo diagrammata rudi arte delineata et rubro inscripta sunt, alterum quinque* (*sed illic sex sunt!*) *terrae zonarum et circulorum* (*intra orbem haec nomina leguntur* ARTICE, FERINE, CECAU, ISETERINE, ANTRATICE *et oblique* ZODI A CUS, *extra orbem sinistra quinquiens* CIRCVLVS *siue* CIRCUł, *et* CAPRICORñ·, *dextra* SEPTEM TRIONAŁ, CANCER, SOLSTI|TIALIS, AEQVINOCTIAŁ, BRVMALIS, AUSTRALIS), *alterum terrarum orbem ea fere ratione describens qua factum uides ap. Isidorum de rerum nat. p.* 80 *ed. Beck. uel ap. Weberum schol. Luc. p.* 721, *nisi quod inferior pars non bifariam diuisa est, sed in extremis angulis sectiones habet, in quarum sinistra* TA NA IS, *dextera* NIŁ *legitur, tum quod partem in qua est* EVROPA *eumque in qua* AFRICA *superscripto* libia *legitur dirimit interstitio, quod notatur* AESTUS GA DI TA N'· (*adsunt duo tantum uentorum nomina* EURUS *et* BOREAS) || 19 sua *in ras. C* || liuiae *C* || 21 flatib; Q· (*haec l. rubro*) solutequȩ inpluuias *C* || 22 hii *C* || clausam *C*.

426 TANTVM MAVRVSIA GEN*TI* tantum genti illi robora Maurusia diuitiae sunt.

115u 430 EXTREMOQ· EPVLAS MENSASQ· | PETIMVS A·O· Virgilius

'aurea fulcra toris epulaeque ante ora parat*a*e'.

citrum autem significat et aues, qu*a*e Numidic*a*e uocantur a regione in qua nascuntur, rari saporis.

432 SVB NIMIO PROIECTA DIE μετωνυμικῶϲ sole.

435 ET NVLLA SVBILLA CVRA IOVIS TERRA EST non curat, si non pluat.

440 QVEM MVNDI BARBARA DAMNO SIRTIS ALIT quem barbara Syrtis damnis mundi alit.

444 NAVFRAGIIS NASAMONES HABENT Nasamones dicti a profunda regionis su*a*e arena, ἀπὸ τῆϲ ἄμμου.

450 SCOPVLISQ· REPVLSVM DISSIPAT ἀπὸ κοινοῦ non.

459 DISCVSSASQVE *D*· ἀπὸ κοινοῦ uidet.

466 CONCVTERET TERRAS auster.

468 EXESIS AVSTRVM SCOPVLOSA CAVERNIS concuteret Libyam et terr*a*e motum faceret, nisi esset aren*osa* nec ullis cauernis concaua.

473 INTENTVSQ· TVLIT MAGNI PERINANIA CELI ἀπὸ κοινοῦ spiritus.

477 SIC ILLA PROFECTO SACRIFICO CECIDERE NVMAE Numa Po*m*pilius ad fidem faciendam Romanis finxit se cum diis habere conloquium et sibi Iouem tert*i*o die pollicitum esse demissurum arma in quendam locum. qu*a*e ex pr*a*eparato quadam arte mec*h*anica aduocato populo uisa sunt de c*a*elo uenire. ea quoniam ex omni parte amputata erant, cognominata sunt 'ancilia'. quae certo die festo mouentur principum iuuenum manibus.

---

1 maurus· Iagentantũ *C* || 3 Petimus ᴀ·o· *sic C* || *Verg. Aen. VI* 604 || 5 aepulaeq: *C* || ore *pr C* || 7 rarıſ ariorıſ *C: em. Kiessl.* || 8 m&onimicos *C* || 9 subiracura iouis + Terra·ē *sic C* || curant *C* || 11 dãmnoſ· Sir|tis *C* || 12 sirtis *C* || dãniſ *corr. ex* dãnit *C* || 14 a potes ham lin'· *C. cf. Plin. n. h. V* 33 || 15 copulisq; *pr C* || apocinuñ *C* || 16 discussasq· uid& apocinu uid& *C* || 19 libiã· *C* || arenanec *C* || 20 comcaua· *C* || 21 tullit *C* || Λpocın' spiraṭ' *sic C notandis compendiis syllabarum* nus *et* tus (*ut infra p.* 303, 6 dom̄), *cum uolgo* ṅ· *uel* ṅ *scribatur* || 23 illi *pr C* || sacrificio *C* || 24 populius *C ex* PÕPILLIUS, *non ex* PÕPULIUS *ortum* || 25 terto *C* || 26 dimissurũ *C* || locũq; ex preparato *C* || 28 quoniam] cũ *C* || omni *cf. Seruius ad Aen. VIII* 664 *Isidorus or. XVIII* 12, 3: ab utraque parte *Varro de l. l. VII* 43 *p.* 328 || 30 principiũ *C.*

479 PATRITIA CERVICE MOVET Salios dicit.

481 SIC ORBEM TORQVENTE NOTO arenarum scilicet.

484 VIX SIC INMOBILIS AVSTRO * * *.

488 ALLIGAT zeugma: agger.

492 QVI NVLLAS VIDERE DOMOS VIDERE RVINAS quoniam cas*a*e ibi sunt, non domus structiles.

496 OSTENDIT LIBICAE FINITOR CIRCVLVS ORA*E* ea parte Afric*a*e quam Nasamones tenent et Syrtes G*a*etulae, ita se clima habet, ut cum proxima sit regio aequinoctiali, prematur uero solstitiali circulo qua cancer est, ea sidera quae ad septentrionem sunt, illis non omnia conspiciantur: id est ὁρίζων *non* contingit cardinem septentrionalem. hunc ὁρίζοντα dixit 'marginem'.

* * * * *

542 PROCVL AXIS VTERQVE EST tantum, inquid, abest h*a*ec plaga a nobis, quantum et ab illis. media enim est inter utrosque mundos.

548 DEFAMA TAM LONGI IVDICAT AEVI ut probet si uera essent quae de Ammone dicerentur, id est si uere certa responsa daret.

550 SORS OBTVLIT INQVIT a possibili.

552 CONSILIVMQVE DEI pro responso posuit.

555 DICTVROSQVE MAGIS ordo: cui magis.

557 SEQVERISQ· DEVM imitatione et instituto. |

558 INQVIRE INFATA INFANDI CAESARIS hoc ex animo 116 dolentis est dictum. nam qui inquirit dubia, quid inmineat solum interrogat, non et contra.

560 IVRE SVO POPVLIS VTI LEGVMQ· LICEBIT si uincimus.

561 AN BELLVM CIVILE PERIT si uincimur.

562 DVRE SALTEM VIRTVTIS AMATOR QVERE QVID EST VIRTVS si amator es sapientiae, require sapientiam. hanc enim posuit 'uirtutem'.

563 QVAERE QVID EST VIRTVS ideo sub figura Labienus

---

2 torquentē *C* || 3 austro alligat *C*. *hiatum signaui* || 7 funitor *C* || ora *C* || 8 teten&sirtes *C* || 9 p̃maт̃ *C* || 10 canceri ·ē· *C* || 11 septentrionã *pr C* || conspiciunт̃ *C* || 12 orizon contingit *C* || orizotã *C* || 14 *hiatum notaui. cum desit XXXXV uersuum explicatio, uerisimile est archetypi schedam unam interceptam fuisse ut p.* 244, 27 || 18 logi *pr C* | utpbensi *C* || 21 apossibilia *C* || 25 *scr.* nefandi || ex] & *C* || 27 iterrogat *pr C* || 28 utillegũq; *C* || 30 Duberesalutē *C* || q;re *C* || 33 quid-

exigit, ut ex oraculo sciat Cato quid sit uirtus et quid honestum, quoniam Epicur*e*i sine substantia uirtutem esse dicunt uanumque ei nomen, et ideo neminem posse ex praecepto Stoicorum sapientem fieri, sed tantum polliceri.

566 QVIT QVERI LABIENE IVBES iniuria numinum est interrogare quod noueris. aut cur interrogem quod in mea est positum potestate, scilicet ut eligam mori quam esse subiectus?

568 AN SIT VITA NIHIL si plus uirtus potest quam fortuna. AN SIT VITA NIHIL secundum Epicureos qui dicunt post mortem animam non durare sed interire cum corpore. et 'uitam' posuit modo pro anima. Virgilius

'uitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras'.

SED LONGA AN DIFFERAT AETAS secundum Pyt*h*agoram qui dixit animas in reuolutione*m* uenire. ⁋ [et] dum semper moritur semper uiuit, longa aetate differtur. Virgilius

'scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
omnia, n*e*c m*or*t*i* e*sse* l*ocum*'.

569 AN NOCEAT VIS VLLA BONO sapientem enim uiolentia nulla conmutat, nec fortuna terret ami*s*sione aut adquisitione rerum. libenter subit quicquid inimica fortuna protulerit. Stoici negant sapientem malis adfici, cum * * *

570 *OPPOSITA VIRTVTE* MINAS pro sapientia. LAVDANDAQ· VELLE SIT SATIS t*h*esis philosophica. LAVDANDAQ· VELLE SIT SATIS su*f*ficit nobis laudanda uelle, id est *si* bonam conscientia*m* habeamus nec uelimus culpanda et sapientes simus.

571 ET NVMQVAM SVBCESSV CRESCAT HONESTVM quicquid crescit aut minuit, perfectum non est. quod enim crescere potest, perfectum non fuit, quod autem minuit, perfectum non est.

ēuſrṛ̇ *C* || 2 epiculi *pr* epicuri *corr C* || substantiā *C* || 3 *fort.* eius 4 stoitorū *pr C* || sapientiā *C* || 5 Quitq; ri *C* || nominū *C* || 9 *sqq. cf. schol. VIIII* 1 || 11 *Verg. Aen. XI* 831 = *XII* 952 || 13 longa an] longa ſau *an* longa ſu *an* longa au *C*, *non dispicio* || pitagorāquiddixit *C* || 14 reuolutione *C* || & *inclusi cf. ad p.* 166, 7 || 15 langa *C* || Urgilius *pr C. georg. IIII* 225 *sq.* || 16 deinde hac *C* || 17 omnia ·N·M·E·L· *C* || 19 conmutas *C* || amisione *C* || *post* aut *uerbum uidetur deesse uelut* delectat || 21 malis (*ex* malo?) *corr C* || 22 *sq.* adficicūpminas· Sapiencia *C*. *hiatum notaui, lemma suppleui cl. schol. u.* 562, *transposui* 23 tesis philosophicas (l *corr. ex* f) *C* || 24 suficit *C* || idē· bonā Conscientia *C* || 26 subcessus *C* || 27 minuit *cf. ad p.* 274, 15 || n̄ē · + si enī crescere potest· perfectū (*supra hoc uoc. scriptum* quod) n̄ē qdenī minuit pfectū non fuit *C* || 28 autem] enī *C*.

573 TEMPLOQ· TACENTE NIL FACIMVS NON SPONTE DEI his uersibus locum stringit de fato: hoc omnia esse constricta et ex aeternitate quadam catenatione causarum implicata destinatis diebus et nasci et finiri, mentesque nostras iam tunc ita formatas secundum uoluntatem deorum [id est Fatorum] cuncta facere, et debere nos aequo animo necessitati | public*a*e parere tamquam domino subiectos. NIL FA- 116u
CIMVS NON SPONTE DEI Virgilius

'deum namque ire per omnis
terrasque tractusque maris c*a*elumque profundum'.

NIL FACIMVS NON SPONTE DEI *Virgilius*

'totamque infusa per artus
mens agitat molem et magno s*e* corpore miscet'.

575 DIXITQ· SEMEL NASCENTIB· AVCTOR 'dixit semel', cum nascentibus fata dedit.

576 QVICQVID SCIRE LICET scire debemus moriendum potius quam seruiendum; nihil esse quod uiuimus, nihil interesse quam diu uiuamus; bono nocere nihil posse, honestum prosperis non augeri, fortunam uirtuti nocere non posse; laudanda uelle sufficere etsi non fueris consecutus. STERILESNE ELEGIT HARENAS coniecturaliter.

578 ESTQVAE DEI SEDES NISI TERRA ET PONTVS ET AER quae enim alia est dei sedes nisi elementa haec qu*a*e dicit? ait enim Posidonius Stoicus: θεός ἐστι πνεῦμα νοερὸν διῆκον δι' ἁπάσης οὐσίας: 'deus est spiritus rationalis per omnem di/fusus materiam' hoc est terram aquam aera caelum. hunc

---

1 diei· *C* || 3 Implicat adesti|matis *C* || 5 Id~fatorũ *C: inclusi. cf. Prellerus myth. Rom. p.* 565, 4. *cuius argumentis adde titulum ap. Garuccium, i segni delle lapidi latine p.* 11 'noli dolere mater factuí meó: hoc tempus uoluit, hoc fuit Fatus meus' *aliumque in Gerhardi nuntiis archaeol. u. h. s. LXII p.* 340* *editum* 'Hanc talem coniugem quam praefestinas Fatus peremit· quam fors tribuit fortuna ademit' *et mythographum I c.* 110 *A. Mai cl. auct. t. III p.* 40 || 6 fecere *C* || 8. 11. 23 diei *C* || 8 *Verg. ge. IIII* 221 *sq.* || 12 *Verg. Aen. VI* 726 *sq.* || 13 magnoſcorpore *C* || 16 *sq. cf. A* || 16 potius quã seruiendũ *perperam iterat C* || 18 hononocere *C* || 20 Steriles necelegit *C:* sterilesne elegit (*ex* nec legit *corr.*) *exemplum Lucani G* || 22 sedẽ *C* || 23 haecq· dicit *C* || 24 post | sidonius *C* || theoſẽ igneũ aroenondineſondi apaſe ſuſſiaſ deus ẽ *C. cf. Stobaeus ecl. phys. p.* 58 *H.* *Ποσειδώνιος πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες κτέ.* *Laertius Diog. VII* 138 *Ποσειδώνιος ἐν ιγ περὶ θεῶν εἰς ἅπαν αὐτοῦ (sc. τοῦ κόσμου) μέρος διήκοντος τοῦ νοῦ κτέ. facile cum his coniungas quae Varroni adscribuntur ab Isidoro VIII* 6, 21 || 26 difisus *C* || areaelũ *pr* aeracelũ *corr C.*

spiritum summum deum Plato uocat 'artificem' permixtum mundo omnibusque quae in eo sint. quod si ita est, omnes eum uidemus.

580 IVPPITER EST QVODCVMQ· V· *Virgilius* 'Iouis omnia plena'. QVODCVMQ· MOVERIS coλοικιcμόc.

589 ET NVLLA VEITVR CERVICE SVPINVS lectica scilicet.

591 CVM TANDEM FONTE REPERTO INDIGA COGATVR LATICIS POTARE I. laticis indiga iuuentus certare cogatur.

594 ET SI SVCCENSV NVDA REMOTO ordo: et si successu remoto nuda uirtus per se inspicitur.

596 MAIORVM FORTVNA FVIT non uirtus. QVIS MARTE SECVNDO· QVIS TANTVM MERVIT POPVLORVM SANGVINE NOMEN plus hic laudis fuga adquisiuit quam alii proeliis.

605 ET PLAGA QVA NVLLAM SVPERI MORTALIB· VLTRA iam plaga calcatur qua nullam diem superi mortalibus concesserunt.

614 NOCXIA SERPENTVM EST ADMIXTO SANGVINE PESTIS tunc serpentes nocent homini, cum sunt in sanguine*m* eius admissi.

616 POCVLA MORTE CARENT μετωνυμικῶc aquam.

625 DIMISSO SOLE C· 'demisso' occidente.

626 SQVALEBANT LATE PHORCINIDOS A*R*BA MEDVSAE Medusa quondam specios*a* uirgo Mineru*a*e crinibus suos anteposuit. qua re indignata dea eius crines in serpentes conuertit tribuitque ei ut suo aspectu homines in saxa mutaret. ad quam interficiendam Perseus missus est, qui * * *

117 632 FEMINEAE COME genitiuus | est singularis, 'more' ablatiuus singularis.

636 HOC ABET INFELIX CVNCTIS INPVNE MEDVSA QVOD SPECTARE LICET hoc solum licet, inquid, ex ore eius inpune uidisse id est colubras.

642 EVMENIDVM CRINES SOLOS MOVERE F· uult hanc deteriorem ostendere.

---

4 *Verg. ecl. III* 60 || 5 mouerifide|fokomoc *C* || 7 rererto *C* || cog///aт̌ *C* || 9 remodo *pr C* || succensu (*corr. ex* cucc—) *C* || 11 fugit *C* || 13 prẹliis *C* || 15 nullã diem· *C. an* nullam ulteriorem? || 18 sanguine *C* || 20 Metonimicos *C* || 21 dimiso *C* || 22 squalebunt· Tete (T *rubro*) *C* || abamedusæ (d *ex* t *corr.*) *C* || medacondã *sic C* || 23 speciosuirgo *C* || 25 inxafa *C* || 26 misus~qui femineae *C. hiatum notaui* 27 genitiu· *sic C* || 28 ablatiu; *C* || 29 inpude *C* || 31 uidiss& id est *C.*

645 HOC MONSTRVM TIMVIT GENITOR *Virgilius* 'odit et ipse pater Pluton'. NVMENQVE SECVNDVM post Neptunum.

648 MVNDOQ· OBDVCERE TERRAM totum mundum saxeum facere potuit.

654 ILLA SVBHESPERIIS STANTEM TITANA COLVMNIS IN CAVTES ATLANTA DEDIT Perseus cum uellet caelum petere et ad A*t*lanta peruenisset ut ab eo inponeretur mundo et is recusaret hoc praestare, ostenso ei Gorgonis capite fecit eum montem. columnas autem Herculis dicit ubi Atlas conuersus in montem est.

655 CAELOQ· TIMENTE pro dis.

656 GIGANTAS EREXIT MONTES in montes eos conuertit.

661 ARCADOS AVTORIS CITARE quoniam creditur ossa ceruina iunxisse uel, ut quibusdam libet, cornua et neruis intendisse. inuentor pal*a*estrae idem traditur, unde in gymnasis hermae in effigiem eius quadrat*a*e ponuntur: quadrat*a*e ideo quoniam ἀλληγορικῶς Mercurius est oratio: haec ex quattuor partibus constat, littera sy*l*laba loquella oratione. ⁋ ARCADOS AVCTORIS CITARAE a*t*qui lyrae inuentor est, non cithar*a*e. sed translatione usus est. LIQVIDEQ· PALESTRE aut quoniam oliui usum habet au*t* quoniam solutiora membra et mobilia efficit.

662 ET SVBITVS PRAECEPS CVLLENIDA SVSTVLIT ARPEN ordo: *h*arpen sustulit Arcados, qui est auctor cith*a*rae pal*a*estr*a*eque.

668 GORGONOS AVERSO SVLCANTEM REGNA V· ordo: Gorgonos regna.

671 QVAM SOPOR AETERNAM TRACTVRVS MORTE QVIETEM OBRVIT ordo: quam sopor obruit.

---

1 *Verg. Aen. VII* 327 || 6 pſetuſ *C* || *alium causam Ouidius met. IIII* 627 *sqq. Seruius in Aen. IIII* 246 *mythographus II c.* 114 *A. Mai cl. auct. t. III p.* 127 *tradunt* || 7 &adlantã *C* || mundo *C id est caelo, cf. F. Buechelerus coniectaneorum lat. c. II p.* 7 *sq.* || 8 perstare *C* || 9 adlas *C* || 16 gẏmnasis *C*: *cf. ad p.* 203, 16 || haermæ *C* || 17 allegoricos *C* || 18 sẏlaba *C* || loquella: *cf. Varro de l. l. VI* 57 *p.* 234 'hinc quidam loquelam dixerunt uerbum quod in loquendo efferimus' *quem usum testantur Iulius Romanus Charisii p.* 194, 2. 236, 23, *Claudius Sacerdos I* 90 *p.* 28 *Vindob. Cominianus Charisii p.* 230, 7 *sq.* (*cf. Diomedes p.* 408, 30. 409, 21. 24) *p.* 265, 10. 278, 21, *incertus auctor Charisii p.* 156, 10. 13 *Diomedis p.* 322, 33. 323, 1 *exec. Bob. p.* 536, 11. 14, *Diomedes p.* 420, 12, *Martianus Capella III p.* 71 *Gr.* 75, 19 *Eyss.*, *Isidorus or. I* 12 || 19 Λrados *C* || aquilȳ pe *pr* aquilẏ ʀe *corr C* || 21 qm̃ duciuſuſũhab&auqm̃ *C* || 24 arpen *C* || 26 auerse *C* || regnauit· Ordo *C*.

678 QVOS HABVIT VVLTVS quam toruos. AMATI VVLNERE FERRI falcato ense.

683 TEXISSE*T*Q· ORA COLVBRIS ipsius Gorgon*ae*, ne uel decollata*m* uideret.

685 ILLE QVIDEM PENSABAT ITER PROPIVSQ· S·A· poterat quidem ille conpendio ire.

689 ZEPHIRO CONVERTITVR ALES id est a zephyro ad austrum.

691 SIDERIB· FOEBOQ· VACAT PREMIT ORBITA SOLIS κεκαυμένη zona.

692 NEC TERRA CELSIOR VLLA NOX CADIT INC· deorsum uersus altior.

694 SIC FLEXVS OBLITA VAGI PERRECTA CVCVRRIT S·
117u luna scilicet. 'oblita uagi | flexus' quem solet facere, ne incurrat in solem, obscurata umbra terr*ae* alt*ae* si incurrat. PER RECTA CVCVRRIT SIGNA quoniam dixit 'non obliqua meant'.

695 NEC INBOREAN· AVT IN NOTON· EFFVGIT VMBRA quoniam si fugeret, sicut solet, incurreret. NEC INBOREAN AVT INNOTON EFFVGIT VMBRA nox nil est aliut quam umbra terr*ae*. porro sub hoc solstitiali circulo terra media est, unde nox certissime efficitur. super quam si quando luna posita exaduersum habuit infra terra*m* solem obpositum, eclipsim patitur eo quod sub media is terra positus ex nulla parte potuit lun*ae* lucem subministrare.

701 ASPIDA SOMNIFERAM TVMIDA CERVICE LEVAVIT serpentum nomina aut a Macro sumsit de libris Theriacon — nam duos *e*didit —, aut qu*ae*sita a marsis posuit. quae

---

3 texisseq; *C* || gorgoneneuellecollo catauider& *C*. *cum* Gorgonae *genetiuo cf. mythographus II A. Mai c.* 111 *et* 112 *t. III p.* 125 *sq.* || 5 rensabat *C* || 7 zephiro *C* || 9 Poeboq; *C* || p̄mit *C* || cecaumene *C* || 11 inc· *sic C* || 14 Lana (*L rubro*) *C* || obita *pr C* || 15 sicin|currit· *C* 16 dixit *supra u.* 533 || 17 berean· *C* || umbra *etiam corr G* || 18 inberean *C* || 21 emitit *C* || 22 intraterrasolē *C* || 27 duos dedit *C. cf. A. Kiesslingius in symbolis ad emendandos prosarios scr. lat. p.* 41 || autq; sita *C* || amarsis *C*. *gentis domandis et incantandis serpentibus famosae* (*cf. Plin. n. h. VII* 15. *XXV* 11 *etc. Gell. n. a. XVI* 11 *init. Caelius Antipater Solini* 2 *p.* 42, 12 *M.*) *eaque re iam Lucilio l. XX Nonii p.* 201 *et Pomponio p.* 205 *u.* 118 *Ribb. notatae nomen ad artis professionem translatum est, cf. Firmicus math. VIII* 15 *p.* 221 *Basil.* 'hoc (ophiucho) oriente qui nati fuerint, marsi erunt, qui scilicet pestiferos angues sopitis ac mitigatis aculeis opprimant', 28 *p.* 238 'sic enim erunt marsi, uenena uendentes et qui serpentes sopitis uenenorum aculeis nutriant', 30 *p.* 243 'in ore cerui qui nati fuerint, marsi erunt qui serpentes inuestigent

ab euentu dicta sunt siue *na*tura ipsarum siue effectu artium quae sunt eius modi. ASPIS haec cum percussit, ita grauem torporem efficit morienti, *ut* uideatur per somnum mori.

706 INDE PETVNTVR HVC LIBICE MORTES increpat auaritiam.

708 AN NON STARE SVVM MISERIS PASS· C· 'miseris' sc*ilicet h*ominibus.

709 HEMORROIS sanguine fluens.

710 NATVS ET AMBIGVE COLERET QVI SIRTIDOS ARBA CERSIDROS ordo: et c*h*ersydros natus qui arua coleret ambigu*ae* Syrtidos. 'ambigu*ae*', quoniam nec mare nec terra est. 'c*h*ersydros': χέρcoc terra, ὕδωρ aqua. * * *

712 CENCRIS quod mil*i*o similis est, Gr*ae*co nomine.

714 TEBANVS OFITES [T*h*ebanum] Aegyptiacum marmor.

716 AMMODITES a latendo sub arena. CERASTE quod capitibus uelut cornua erecta gerunt. SPINA TORQVENTE cerastam *H*elena rapta a Paride in Aegyptum dicitur calcasse: inde spinam fractam habere.

717 ET SCITALE aequali rotunditate. hoc enim Gr*ae*ci cκυτάλην, rutundum fustem, baculum.

718 TORRIDA DIPSAS quod percussos siti mori faciat.

719 AMFISBENA quod utraque parte capud habeat et utraque serpat. ἀμφίc utrimque, βαίνειν ambulare.

720 ET NATRIX VIOLATOR AQVAE masculino genere dixit,

---

atque conprehendant, sed biothanati', *ibid.* 17 *p.* 223, 26 *p.* 235; *gloss. codd. Bern. CCXXIIII f.* 216ʳ *et CCLVIII f.* 68ᵘ 'marsus · incantator (—tatus *cod. CCLVIII*) serpentium'. *hinc intellegitur, quod in titulo L. Renerii inscrr. rom. de l'Algérie n.* 100 *B* 24 *p.* 24 *ut inter ueteranos memoratur* 'M. Pontennius Victor ex marso'. *Ceterum haec scholia uu.* 701 *sqq. interdum pleniora interdum peiora non minus quam Solinum c.* 27 *p.* 136 *sq. Isidorus conpilauit or. XII* 4 || 1 abeuentũ *C* || siuentura *C* || 3 morientiuideat̃ psomniũ *C* || 4 libic& *C* || 6 pas· s·c· (*litt. unc. rubro*) miserissiominib; *C* || 10 cersidros *C* || 11 sirtidos *C* || 12 cersidroscerterraidoraqua cencris *C*. *scholion de chelydro intercidit, luculentius schol. cum Macri memoria seruauit Isidorus* § 24 || 13 milo *C* || 14 ægyptiarũ *C* || 15 admodites *C cf. liber gloss. Bern. c. XVI f.* 10ʳ 'Admodite· Genus serpentinum est (*adscr.* De Glosis)' || 16 gerent *pr* gerint (?) *corr C* || 17 *sq. Macri facile deprehendas uestigia, Nicandrum si contuleris ther. u.* 309 *sqq.* || 19 &ſcıt̃ale *C* || grece scitalũ · ẽ | rutundũ fustẽ ruculũ *C*. rutundum *seruaui cl. Lachmanno ad Lucr. p.* 96 *et orthographi ap. Marium Vict. art. metr. I* 4, 57 *p.* 2463 *P. fragmento unde discas fuisse qui rutundum a ruendo dictum statuerent, quippe contra quos moneatur* 'non omnia rutunda [*sic cod. Valentin.*] ruta [rata *libri*] sunt, cum * *' || 21 fatiat *C* || 23 serpiat anfinutriumq· ueni ambulare *C* || 24 narix *C*.

cum sit feminino. est tamen ex his nominibus quae communicatiua uocamus, ut est passer aquila. nam illius serpentis masculinum nomen inuenimus.

720 IACVLIQ· V· iaculando [sagittando] se.

721 PARIAS quoniam erectus semper in caudam est.

722 PRESTER ab inflando ceruices suas et ora.

723 TABIFICVS SEPS quod percussus ab eo statim putrescit, ἀπὸ τοῦ σήπειν.

118 725 ANTE VENENA NOCENS quoniam et sibilo nocet.

726 BASILISCVS siue propter eximiam uim ueneni, siue speciem, nam uelut diademate albo insignis est.

728 DRACONES a uisu acutissimo dicti. δέρκειν enim 'uidere' uocant Graeci.

733 NEC VOBIS OPVS EST ADNOXIA FATA VENENO mole sola sufficitis ad nocendum.

759 FERROQ· APERIRE TVMENTIS SVSTINVIT VENAS ATQ· OS INPLERE CRVORE secuit, inquid, sibi uenas et bibit sanguinem suum.

762 SITIM latine δίψαν dixit.

766 PARVA MODO SERPENS τῷ μέτρῳ.

773 DISSILVIT STRINGENS VTERVM MEMBRANA 'membrana' dicta eo quod membra cooperiat.

776 INMINIMVM MORS CONTRAHIT OMNIA VIRVS ad modum ueneni corpus redactum est.

785 HAEC QVOQ· DISCEDVNT ossa scilicet.

787 CINYFIAS INTER PESTES TIBI PALMA NOCENDI Cinyphus amnis in Africa et ciuitas. Virgilius 'Cinyphii tondent hirci'.

---

1 &tam̄ *C* || *genus* ἐπίκοινον *dicit quod 'Latini promiscuum uel subcommune uocant'* (*Diom. p.* 301, 13) || 2 utē· pasera aquilanā nullius *C. cf. Priscianus V* 37 *p.* 165, 15 *sqq.* || serptis *C* || 3 nom̄ *C: fort.* nomen non || 4 Iaculando *C:* sagittando *alia manu saec. X supra scriptum* || 5 farias *C* || 8 apotusepin· *C. huc refertur quaestio ab Ausonio in technopaegnio* (*id. XII p.* 160 *Scal.*) *memorata* 'an Libyae ferale malum sit Romula uox SEPS' || 10 siuespetie *C. possis etiam* siue a specie. *cf. Plin. n. h. VIII* 78 'candida in capite macula ut quodam diademate insignem' 12 dercin *C* || 14 ē· anoxia *C* || uenena *C* || 15 sufficit *C* || *fort.* ad necandum || 16 arerire *C* || 19 dipradixit *C* || 20 serpentometro *C sed* ſ *supra* n *posuit pr. m.* || 21 stringen *C* || 23 mons *C* || uirṫ *C* || admodū *C. an* ad minimum? || 25 disce· D· (D· *rubro*) *C* || 26 cinfias *C* || cinifus *C. cf. M. Schmidtius ad Hesych. t. II p.* 485, 52 || 27 affrica *C* || *Verg. ge. III* 312 || cinifi *C.*

789 ECCE SVBIT FACIES LETO DIVERSA bene 'diuersa' quoniam [hic] ille fluexit, hic inflatus est.

807 MIRATORIQ· CATONIS Stoico.

809 CORICII PRESSVRA CROCI Corycus Ciliciae mons, ubi crocum multum est.

814 TOTVM EST PROVVLNERE CORPVS pro uno uulnere totum corpus uulnus est.

821 TOXICA FATILEGI CARPVNT MATVRA SAITE Sais urbs est *A*egypti templo Mineru*ae* insignis, ubi toxicum nascitur quod simile est Arabiae odoribus. 'toxicum' dictum quod sagittas tinguat.

822 SEVO*S* STERILI SE ROBORE TRVNCI terra ipsa est sterilis.

836 TESTE *TV*LIT CELO VICTI DECVS ORIONIS i*n*mit*t*ente Diana scorpius Orionem interemit caelumque pr*ae*miu*m* meruit. qui ita κατὰ διάμετρον positi sunt, ut altero oriente uelut fugiat alter et adhuc inimicitias exerceant.

837 SALPINGA genus serpentis modici, quam Plinius dixit animal formicae simile quod Hispania 'salpungas' dicit.

839 QVIETEM somnum.

851 ET PERAGVNT CIVILIA BELLA CERASTE qu*ae* a Caesare sunt c*o*epta.

852 AXIS INVSTVS 'in' ualde.

863 PERSECRETA TVI BELLVM CIVILE RECESSVS 'tui recessus' genitiuus singularis. PERSECRETA TVI BELLVM CIVILE RECESSVS nos milites bellum ciuile gerentes μετωνυμικῶς.

866 [INGRESSIS] COEVNT IGNES STRIDENTIBVS VNDIS oceani, ubi sol cadit et stridorem dat.

872 EVROPAMQ· *A·S·* ASIAMQ· VIDENTEM ἀπὸ κοινοῦ [zeugma] uidentem: non requiro Europam et Asiam uidentem alios soles.

1 lubit *pr C* || 2 fluex̃ *C* || 3 Miratorio· (M *rubro*) *C* || 4 Coricuscilitię *C*. *cf. Plin. n. h. XXI* 31 || 5 crocrũ *C* || 8 Tosica *C* || Siaſubrſ *sic C* || 10 *cf. Festus p.* 355[b] 19. *a taxo dictum ait Plinius n. h. XVI* 51 *et Isidorus or. XVII* 9, 25 || 12 Seuosterilis e *C:* sęuo (*corr. ex* seuus) sterili (—lıs *corr.*) se *G.* seuos *restitui cl. p.* 224, 1 || sterelis *C* || 13 testelit *C* || imitente *C* || 14 premio *C* || 15 catadimet^r^on *C* || 16 inimicidas *C* || 17 Sarpin|ga *C* || modici *C. an* modicum? || plinius: *nat. hist. XXVIIII* 92 'est et formicarum genus uenenatum, non fere in Italia· solipugas Cicero appellat, salpugas Baetica' || 18 qđinspi|niasalpungasdicit· *C* || 19 somniũ *C* || 22 ·IN· *rubro C* || 23 *et* 24 secrata *C* || 25 metommicos *C* || 26 Ingressus *C* || 27 stritorẽ *C* || 28 europãq; ΛΡΟΫΝU· zeuma ui|dentẽ asiamq; uidentẽ non *C. cf. ad p.* 293, 4.

874 CIRENIS ETIAM IAM BRVMA RIGEBAT hic autem aestas est.

878 SVBPEDIBVS IAM ROMA MEIS arbitrantur aput antipodas iam errare.

118ᵘ 884 QVOCVMQ· VOCATVS A· quando | aliquis uocabatur, Cato ueniebat, tamquam ipse uocaretur.

890 TANTO LASSA*TA* PERICLO 'lassata' inferendo pericula.

894 IPSE CRVOR TVTVS συνεκδοχικῶς pro toto corpore.

916 EBVLVM genus pigmenti. PEREGRINAQ· BALSAMA SVDANT haec omnia aut graminibus nascuntur aut de arboribus colliguntur.

917 EOAQVE COSTOS de Arabia uenit qu*ae* est iuxta orientem.

919 ERICINAQ· TAPSVS quod in Sicilia nascatur.

920 ET LARICES *zeugma:* sonant flammis.

921 ET LONGE NASCENTIS CORNVA CERVI aut diu *ui*uentis aut quoniam non nascuntur cerui in Africa.

923 TVNC SVNT MAGICE MIRACVLA GENTIS tamquam magicae, quoniam hic quoque cantu utitur ut magi.

928 MVRMVRE CONTINVO NEC DAT SVSPIRIA SANGVIS uulnus ne serpat ulterius eo interuallo.

940 VIS POSITIS FOEBE FLA*MM*IS V·L·R· hoc per singulos dies fit.

941 VIDIT ARENIVAGVM SVRGENS FVGIENSQ· CATONEM hoc per singulos menses fit.

943 CEPIT ET INTERRAM LIBIAE non in puluerem.

948 PROXIMA LEPTIS ERAT Tripolitana ciuitas.

952 CVIVS VESTIGIA FRVSTRA TERRIS SPARSA LEGENS quem non i*n*uestigatum in terra per maria quoque persequitur.

954 TREICIASQ· LEGIT FAVCES Bosporon. ET AMORE NOTATVM amore *H*elles notatum, quam dilexerat Neptunus et detracxit arieti. uel Hero et Leandri.

1 &iã iam *sic C* || 3 roma|neos *C* || 7 lassa *C* || lasata *C* || 8 sinecdochicos *C* || 9 Peregninaq; *pr C* || 10 hae *C* || 14 ericiraq; torsus *C* || 15 zeugma *addidi* || 16 lonce *C* || carnua *C* || diuuentiſ *C* || 19 Uritur uomagi *C* || 20 ſuſriria [ſ]anguiſ (ſ *in ras.*) *C* || 22 posıт· foebo flamis· *C* || *scholia u.* 940 *et* 941 *perperam sedes suas mutarunt* || 26 interrani *C* || nuluerẽ *pr C* || 27 lertis *C* || 29 ñiuestigatũ *C* || 30 teriacarq; *pr* teriacaſq; *corr C* || boſſoron *C* || 31 elles *C* || dilexerit *C* || 32 arieiti uelboro & leanori *C*. *cf.* Io *genetiuum p.* 301, 6.

958 QVAMVIS BVZANTION ARCTO Byzantium a Pausania rege Spartanorum condita est et a Constantino meliorata.

QVAMVIS BIZANTION ARCTO PONTVS ET OSTRIFERAM DIRIMAT C·C· dicit Asiam ab Europa angusto freto separari. quamuis, inquid, fretum inter C*h*alcedona ac Byzantium | angustum est, non tamen *H*ellesponto angustius. 119

960 EVXINVMQ· FERENS PARVO RVAT ORE PROPONTIS 'Euxinum' Scyt*h*icum. 'euxinum' post dictum est: nam antea 'axenum' dicebatur hoc est ubi peregrini esse non possent. ** 'mari nomen inhospitale qu*a*esiuerunt'. ho*c* autem ideo dicitur, propter iniurias Iasonis uel propter Media*m* *et* pellem auream. Est autem ordo: ferensque Propontis Euxinum paruo ore ruat. Propontis *s*inus Euxinum pontum suscipiens.

962 ET GRAIO NOMINE BVSTVM ibi Aiax sepultus est.

963 ROETION ET MVLTVM DEBENTES VATIB· VMBRAS *H*omero qui carmine suo h*a*ec inlustrauit.

970 ASPICIT HESIONES SCOPVLOS SILVASQVE LATENTIS 'scopulos' ad quos alligata fuit a patre Laomedonte beluae. ANCISAE TALAMOS siluas in quibus cum *Vener*e concumbebat.

971 QVO IVDEX SEDERIT ANTRO Paris, cum inter Iunonem Venerem Mineruamque iudicauit.

972 VNDE PVER RAPTVS a Ioue in forma aquilae.

973 LVXERIT ENONE ab hac Paris dilectus est: qui cum a Philoctete occisus esset, acceptum corpus herbis quibusdam animauerat rursusque eum passa est mori, cum ille recepto spiritu nominaret Helenam cum suspirio. ⌈ LVSERIT

---

1 arcto; *sequitur in interstitio VI uersuum inepta delineatio intra quam* BOSFOROS (*adscripsit quidam saeculo X aut XI* quidã diabul', *de Lucifero ille cogitans qui est* φωςφόρος) *legitur et* PROPON·TIS *et* ELLESPONTUS, *supra circulis inclusa* TRACIA (est quędã ciuitas *ascripsit eadem illa m. post.*), SES TOS, CALCE DON, *infra* TRACIA, ABI DOS, BIZAN TIOS || bizantius a pausanio *C* || 3 bizaton *C* || 5 calcedonaacbizancium *C* || 7 sciticũ *C* || 9 axenũ *C* || possent maſinom̃inhoſpitaleq; | ſiuerunt *C:* potens· hoc Sallustius ait [fallait *C posteriore parte f.* 176ᵘ, fallait *Wallerst.*] mari nomen inhospitalia [inospitalia *C* inhospitabila *Wall.*] quęsierant [*sic Wall., sed* queſierant *C*] *A cf. mus. Rhen. XVIIII p.* 147 || 10 hoaut̃ *C* || 11 mediapellẽ *C* || 12 furensq; *C* || euximũ *C* || 13 sinus] insula *C* || 14 burtum *pr C* || 15 umbraomero *C* || 17 esipneescopulos *pr C:* h *supra* esi— *add. corr.* || 18 *fort.* beluaeque proiecta· || 19 cumeconcumbebat *C* || 20 quod *C* || 21 minerbamq; iudicabit *C* || 23 quicuafilioctete (q *in litura*, cu *ex* cũ *corr.*) *C* || 26 cũsuspiria *C*. *artificiosior fabulae forma Alexandrini poetae fabricam testari uidetur, cf. R. Vngeri Sinis p.* 95. *atque quaesitum artificium est tenero affectu adhibito, quem etiam Adonidi moribundo Bion tribuit u.* 8 καὶ Κύπριν ἀντεῖ λεπτὸν ἀποψύχων:

OENONE nympha Cebrenis fluminis filia Paridi quondam nupta, cum ille Helenam rapuisset, diu fleuit *et* irata occulte filium suum misit ad Gr*a*ecos dicens Ilium capi non posse nisi Palladium fuisset ereptum. quae tamen cum Paris esset occisus, saxo se praecipitauit.

979 HERCEAS MONSTRATOR AIT NON RESPICIS A· Ἑρκείου Διός. 'Herceae ar*a*e' Iouis, quas Priamus sacrauerat in regia sua, ad quas a Pyrro occisus est. ⸢Item: id est Ἑρκείου Διὸς βωμούς, Iouis propulsatoris, ab arcendo mala. fecerat hoc templum Priamus Ioui, mala prohibiturus.

982 *INVIDIA* SACRE CESAR NE TANGERE FAME noli his inuidere quos carmen inlustrat.

984 QVANTVM SMIRNEI DVRABVNT VATIS HONORES Homeri *a* Smyrne ciuita*te*, qui ex nympha Crit*h*eide et Melete amne creditur natus fuisse.

993 IGNIS ADHVC FRIGIVS Vestam dicit.

119ᵘ 998 RESTITVAM POPVLOS deest uobis. RESTITVAM POPVLOS GRATA VICE MOENIA REDDENT ipse restituit Ilium a Fimbri*a* dirutum legato Sill*a*e.

1007 QVAM TVTAS INTRARET AQVAS id est portum.

1016 REX TIBI PELLEVS BELLI PELAGIQ· LABORES D· ipsum Pompeium.

1019 TESSALICAS QVERENS MAGNVS REPARARE RVINAS ne uile uideretur uictum occidere. ideoque dicit: quoniam reparere uolebat aciem.

1023 ACCIPE QVICQVID PROMAGNI CERVICE DARES aut se aut *P*tolom*a*eum dicit.

1029 TV NOMINA TANTO INVENIES OPERI tu dignum nomen tali fa*c*to inpone.

1040 NON ALITER MANIFESTA POTENS ABSCONDE*RE* MEN-

---

nam ἀντεῖ *quod restitui, codex optimus Vaticanus dum* ἀνιεῖ *exhibet, emendationem muniuit* || 1 *sqq. cf. Tzetzes ad Lycophr.* 57 || 1 nĩfacelebrif luminiſ *C* || 2 rapuiſ&diu· Fleuitirata (F *rubro*) *C* || 5 saxo///se *C* || 6 c·ρ·κ·ι·ο·ẏα·ι·οє· (*hae litt. rubro*) Lerceaeare *C* || 8 iteminde epri oẏαιocbω moẏ·c· (c· *rubro*) Iouis *C* || 9 arcento *C* || 10 pariam. *C* || 10 *sq.* pibituriſacre (h *supra*) *C* || 11 hisinsiuidere *C* || 13 gmirnei· *C* || honeres *pr C* || homeriſmirneciuitaqui *C* || 14 nimfa creteide & meleteã ne *C* || 19 fimbridructum *C:* Fimbria deuictum *Lipsiensis. cf. Porphyrio ad Hor. carm. III* 3, 62 || 22 pompegiũ *C* || 23 q; rens *C* || 26 magna *C* || 27 tholomeũ *C* || 28 nomine *C* || 29 fatoinpede· *C* || 30 absconde *C.*

TIS mire latinum facit de graeco participium, οὐ δυνάμενος ἄλλως.

1043 QVI DVRO MEMBRA SENATVS CALCARAT VVLTV sine lacrimis. QVA*M* DEBERE CAPVT quam beneficium pro capite ipse debere.

1046 SORS DVRISSIMA FATI fati tui o Pompei.

1049 TE GENERIS NEC NATA IVBET MERERE NEPOSQVE quondam.

1057 S*C*ILICET HOC ANIMO TERRAS ADQ· AEQVORA LVSTRAS ironia.

1063 ADQVIRITQ· FIDEM SIMVLATAM F*R*ONTE DOLORIS ordo: fidem simulati doloris f*r*onte adquirit.

1065 PEIVS DECESARE VESTRVM Q·D·P· peius uos odi quam ipse Pompeius.

1073 ERGO INTESSALICIS PELLEO FECIMVS ARBIS IV*S* GLADIO ut liceret Romanos occ*i*dere.

1080 FAME CVRA MONET deest: set.

1082 CREDITE VICTOREM id est me.

1084 MAIORE PROFECTO QVAM METV*I* POTERAT DISCRIMINE CESSIMVS A· certum est maiore periculo nos pugnare quam credidi. nam cum ego Romam et Pompeium timerem si uictus fuissem, longe alid inueni timeri debuisse id est Ptolom*a*eum.

1088 SCIAT HAC PROCEDE TIRANNVS NIL VENIA PLVS POSSE D· hoc sit praemium, quod ignosco.

1096 DVM VITAM FARIO MAVVLT DEBERE CLIENTI dum uult *P*tolom*a*ei beneficio uiuere, non meo.

1097 LAETA DIES RAPTA EST qu*a* eramus in gratiam redituri.

1108 O BONA LIBERTAS CVM CAESAR LVGEAT AVDENT ironia: quibus palam non licet flere, cum lugeat C*a*esar.

---

1 O·Ẏ·Λ·IN·Λ | ΜΕΝΟϹ· Λ·Λ·Λ·Ο·Ο·Κ *rubro C* || 5 ipso deberē *C* || 6 durisima *C* || 7 te] tu *C* || nepoſſequondam *C*. *fort.* quoniam ** || 9 silic& *C* || lustrans *C* || 11 *et* 12 fonte *C* || 13 ur͂mq; *C* || 14 quaipse *corr. ex* qu͂aipse *C* || 15 facim̓ urbis ingladio *C* || 16 ocodere *C* || 19 metu *C* || 20 cessim̓ ·Λ· (*haec l. rubro*) *C*. *an* cessimus a(rmis)? *exempla Lucani* gessimus arma || 22 alidinuenitimeridebuisse *C* || 24 poss&hoc *C* || 27 uulttolomei benefacio bibere *C* || 28 ē· queram̓· *C*.

Marcea[n]nei lugani cōm̃torū· Liber ·VIIII· exp̃ incon liber ·X· (M *rubro*) *C*.

LIBER DECIMVS

Caesar compositis aput T*h*essaliam rebus Alexandriam uenit, perlatoque ad se ac uiso Pompei capite anulo*que* fle- 120 uit. cumque se in regiam recepisset, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet, templa sua astu spoliantibus, ut et regios thesauros uacuos esse ostendere*n*t et in inuidiam C*ae*saris populos concitare*n*t. praeterea Ac*h*illas dux regius inbutus semel Pompei sanguine Caesaris quoque nece*m* meditabatur. nam iussus exercitum dimit*t*ere cui praeerat ·xx· milium armatorum, non modo spreuit imperium, uerum et aciem direxit. in ipso pr*oe*lio regia classis forte subducta iubetur incendi. quo incendio et pars urbis inuasa est et quadri*n*genta milia librorum in bibliot*h*eca exusta sunt. C*ae*sar postea insulam ubi Pharus est cepit. eo Ac*h*illas cum Gabinianis militibus uenit. ingens pugna commissa est. magna ibi C*ae*sarianorum militum multitudo cecidit. omnes etiam interfectores Pompei interfecti sunt. Caesar ui insistentium *h*ostium pressus scapham ascendit, qua mox pondere subsequentium grauata ac mersa per

---

2 — *p.* 317, 12 *ex Orosio VI* 15. 16 *p.* 421—423 *Hau. sublata* || 2 CAESAR *rubro C* || cōposuit *C sed* cōpositis *idem f.* 127ᵘ (*C^b dicam*) || 3 anuloq' *cod. Orosii Bernensis CXXVIII olim Argentoratensis* (*E dicam*) *quode cf. Mommsenus inscr. lat. antiqu. p.* 333: anulo *C* anul'lo *C^b* || 4 recipiss& *C* || eludebat̃ auctorib; *C^b* || 5 asť· ,· Poliantib; *C^b*, *sed haec sufficiant curiosius enotata* || 6 ostenderent *C^b E:* ostender& *C* || 7 populos *C:* populũ *C^b E* || concitarent *C^b E* concitar& *C* || acillas *C* || 8 sanguinẽ *C* || quoquinece *C* quoq; necessẽ *C^b* quo necem *E* || 9 dimitere *CC^b* || cui *C^b E:* tui *C* || 10 arimatorũ *C* || spręuit *C* spũ *C^b* || 11 prelio *C* p̃lio *C^b* || 12 quo — 13 est et *C:* ea flãmacũpartẽquoq; urƀ inuasiss& *C^b cum Orosio* || 13 quadrigenta *C* ·cccc· *C* ·xl· *E* || inbiblioteca *C:* proximisforte edib; ẽdita *C^b Or.* || 14 Exustaš· *C:* exussit: singulare profecto .... euasisse credatur. *Orosius*, exussit singulare profecto .... opera congesserant; *C^b ceteris hic quoque omissis* || for'·⁓ *C* far'· erat *C^b* || 15 acillas *C* || labinianis *C* || 16 cõmisa *C* || cesareannoꝝ *C* caesariannoꝝ *C^b* || 18 ui *C^b* uim *C* || ostiũ *CC^b* || pressus *C^b* passus *C* || scafã *CC^b* || 19 quã *E* quę *C^b* q; *C*.

ducentos passus ad nauem una manu eleuata qua cartas tenebat nando peruenit. mox nauali certamine pulsatus magna facilitate classem regiam aut depressit aut cepit. Alexandrinis petentibus regem reddidit, qui tamen illico ut liber fuit bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo et ipse deletus est. nam XX milia hominum in illo bello caesa referuntur, ·XII· dedita sunt cum LXX longis nauibus, rex ipse scapha exceptus ut fugeret multis insilientibus mersus necatusque est. corpus ipsius *ad* litus deuolutum indicio loric*ae* aure*ae* cognitum fuit. qua C*ae*sar Alexandria*m* praemissa Alexandrinos ad deditionem desperatione conpulit. regnum Aegypti Cleopatra*e* dedit.

1 VT PRIMVM TERRAS POMPEI COLLA SECVTVS utique generi capud abscisurus.

2 A*D*TIGIT ET D·C·C·A· deest, quas.

3 PVGNAVIT FORTVNA DVCIS FATVMQ· NOCENTIS E·R·L·R·S·A·I· in discrimen uenit et Caesar et *A*egyptus, utrumne inquid, Aegyptus redigeretur in prouinciae formam, uicta scilicet, an o*cciderctur* | Caesar ibi sicut et Pompeius. 120^u

9 INDE P*A*RAETONIAM F·S·I·V· i*n* ipsa*m* Alexandriam.

10 PIGNORE TAM SEVI SCELERIS PIA SIGNA S· suos indicabat *A*egyptios morte Pompei.

11 SED FREMITV VVLGI FASCES ET IVRA QVERENTIS INFERRI ROMANA S· postquam Caesar Alexandriam uenit egressusque est naui at regiam pertendens cum li*c*tore suo summouente populum, fremitus factus est externo imperio ma-

---

1 ducentos *C:* a C^b *i. e.* cc || cartas *CE* caras C^b || 3 facilitate *CE cum ceteris Orosii libris:* felicitate C^b || 4 reddidit *C:* reddidit monitũ ut .... studer& C^b *cum Or.* || illico CC^b || 5 exercitiſuo *C* (*sed* ſ *potest correctoris esse*), *corr* C^b exercitiτuo *pr* C^b || 6 in eo C^b *Or.* || 7 XII· mł cũ LXX. mł longis nauib; dedita ·d· ex uictorib; cecidisse dicunt; Rex ipse adolescens C^b *cf. Oros.* || 8 scafa CC^b || insidentib; *C* in eã insilientib; C^b || 9 ipsius *C:* ej'· C^b *Or.* || aliτ· *C* || inditio *C* insitio C^b || 10 quasar (·ce *suprascr.*) *C* || alexandria *C* || 11 alexandrinosq; om̃s ad C^b || disperatione *C* || 12 regnumque C^b *Or.* || cleopatra didit· Ɛxpli|cit perioca· Incipit commtũ *C* || 13 uterimuoiterras *sic C* || Collas *C* || 15 atigit *C* || *fort. scr.* deest, quas attigerit terras et arenas || 16 *post* nocentis· *in fine uersus interstitium circ. XII litt. C* || 17 uente&caesar &egipτ· *C* || 18 formã uictaſclano|caeſar *C* || 20 fretoniam· F·S·Є·U· Lipsa *C* || 21 pienore *pr C* || sceleris spiasiona *C. sed sua scholiasta legebat* || 23 uulgiras ces· *C* || 25 atregiãpten|denscũlitore *C* || 26 magestatẽ· regiãmmui· & fascili· Romanis (R *rubro*) *C.*

iestatem regiam minui et fascibus Romanis *A*egyptum in prouinci*ae* formulam redigi.

13 ET ANCIPITES ANIMOS MAGNVMQ· PERISSE NON SIBI intellexit *A*egyptios C*a*esar non in suo fauore occidisse Pompeium sed insita s*a*euitia.

19 TVMVLI CVPIDE DESCENDIT INANTRVM in necropoli sub terra, quod nunc a*n*trum uocat, mausoleum est trans Nili fossam, in quo primum Alexandrum conditorem Alexandri*ae* *P*tolom*a*eus Soter consecrauerat depositum in sarcophago. postea omnes reges ibi conpositi sunt.

24 ET REGNI DVRAVIT ADVLTIMA FATVM· NAM SI LIBERTAS *V*M*Q*VAM SIBI REDDERET ORBEM· LVDIBRIO SERVATVS *E*· bene 'durauit ad ultima fatum'. felicitatem, inquid, quam uiuus habuit, possedit et mortuus. *s*i eius ossa per diuersa spargerentur, sicut oportuerat, potuisset aliqua ex parte mundus recipere libertatem, si de illo datum fuissed exemplum.

29 VICTASQ· PATRI DISPEXIT ATHENAS cum nobili*s*sima*e* esse*nt*, contentus his non fuit.

33 PERSARVM EVFRATEN INDORVM SANGVINE GANGEN ἀπὸ κοινοῦ miscuit.

43 QVI SECVM INVIDIA QVA TOTVM CEPERAT ORBEM ABSTVLIT IMPERIVM inuidit, inquid, successoribus suis, ne unus toto orbe poteretur sicuti ipse.

45 [TOTIVS FATI] LACERANDAS PRAEBVIT VRBES per satrapas.

48 LICET VSQ· SVB ARTO REGNEMVS cum septemtrionalem et occidentalem uel australem plagam u*i*cerimus, tamen orientalem quam Alexander uicerat, nos timemus. LICET VSQVE SVB ARTO REGNEMVS licet uincamus ab oriente usque in occidentem.

51 NON FELIX PARTIA CRASSIS deest: fuit. Part*h*iam |
121 autem Crassus infeliciter cum suis adiit.

---

3 accipites *C* || perisseɴᴛ· *C* || 4 egiptios *C* || fabore *C*. *cf. ad p*. 269, 28 || 7 atrũuo cantmausuleũ *C*. *de uitio uerbi cf. ad p*. 86, 3. 281, 25: *de re p*. 281, 20 || traunili *C* || 9 tolomeus socer *C*. *em. Kiessl.* || sargofago *C* || 11 bibertas quã sibi *C* || 12 seruatus *corr* seruaŧus *pr C* || 14 mortuuseei'· *C* || 17 uiᴛas (e *sup.*) | apatri *C* || nobiliſima ·ēē· *C* || 19 gangent· ᴀpocẏne (nv *corr*) *C* || 22 succensorib; *C* || 23 sicute opse *C* || 27 autralē plagãucerimus *C* || 28 liceṫque *C* || 30 inhoc cidentē *C*.

52 EXIGVAE SECVRA FVIT PROVINCIA PELLAE quando Alexander uincebat.

63 TERRVIT ILLA SVO SI FAS CAPITOLIA SISTRO mentionem facit belli Actiaci.

76 INLICITOSQ· TOROS ED NON EXCONIVGE PARTVS suscepit enim *Caesar*ionem nomine *e* Cleopatra filium, quem occultatum Augustus inquiri atque occidi praecepit.

83 SIMVLATVM COMPTA DOLOREM dum comta est ad plange*n*dum dolorem quem simulasset.

84 QVA DECVIT in quantum decuit dolentem. VELVTI LACEROS DISPERSA CAPILLOS passi*s* crinibus ad decorem.

88 SI TVA RESTITVET VETERI ME DEXTERA FATO ita regina, si tu me regno restitues.

95 SET HABET SVBIVRE FOTINI ADFECTVS ENSESQ· SVOS unum libidinis est, alterum regni.

97 CVLPA TANTOQ· PVDORE SOLVE DOMVM non tam regnum adipisci cupio quam domum carere dedecore.

106 EXIGIT INFANDAM CORRVPTO IVDICE NOCTEM ἀπὸ κοινοῦ *u*ultus.

108 EXCEPERE EPVLE TAN*T*ARVM GAVDIA RERVM quae epul*ae* gaudia solent esse curis omissis.

114 NEC SVMMIS CRVSTATA DOMVS sed solidis.

115 NON SEGNIS AGATES non contemtibilis.

116 PVRPVREVSQ· LAPIS porphyreticus.

117 CALCABATVR ONIX onyc*h*inus lapis.

EBENVS MAREOTICA VASTAS N·O·P· 'hebenus' materia qu*ae* in Meroe insula nascitur. HEBENVS MAREOTICA contra Virgilius neutro genere posuit 'India nigrum fert hebenum'.

122 FVLGET GEMMA TORIS lectis gemmatis. ET IASPIDE FVLVA SVPELLEX iaspidis genera sunt tria, un*um* aerizon, alterum zmara*g*dizon, tertium mixtum.

---

1 pelleæ *pr C* pelle°//// *corr C* || 3 capitola *pr C* || 6 cuĩ eodẽ nominecleopatra *C:* cesarioden nomine susceperat de Cleopatra *A* Cęsarion de nomine susceperat de cleopatra *G. igitur* commentator *et A scripserunt* Caesarioden || 8 comata *C* || cõta ∻ & ad plangedũ *C* || 11 passicrinib; *C* || 12 sitituarestitu· & *C* || 14 fotiani *C* || 16 demũ *C* || 18 apocẏnuult̃· *C* || 20 tanarũ *C: corr. D* || 23 gegnis *C* || 24 porforetic'· *C cf. Fleckeisenus ann. philol. a.* 1866 *p.* 10 *sqq. M. Hertzius de M. Plautio p.* 12, *infra p.* 320, 18, *p.* 205, 9 *cl. p.* 322 || 25 onicinus *C* || 26 uastas *sic C* || 27 que *C: corr D* || 28 *Verg. ge. II* 116. *cf. ibi Seruius* || fret *C* || 30 subpellex· *C* || triaunzicerizon alterũ ẏmaridisonт̃τiũ *C.*

125 PARS AVRO PLVMATA NITENT PARS IGNEA COCCO VT MOS EST FARIS MISCENDI LICIA TELIS polymitum dicit.

127 POPVLVSQ· MINISTER· D· *h*OS SANGVIS [ALIOS DISTINXERAT AETAS] propter colorem candidum et *A*egyptium. [HOS SANGVIS] ALIOS DISTINXERAT ETAS senes et pueros.

129 HEC LIBICOS PARS *T*AM FLAVOS GERIT ALTERA CRINES deest: pars.

121u 131 PARS SANGVINIS VS*T*I TORTA CAPVD | ·R·G·A·F·C· crispos enim calidus sanguis facit et *a*estus. TORTA CAPVD REFVGOSQ· GERENS A·F·C· tortos crines.

138 NEC SCEPTRIS CONTENTA SVIS N·F·M· cui nihil satis esset ad luxum.

139 PLENA MARIS RVBRI SPOLIIS uniones qu*a*e in conc*h*yliis maris rubri nascuntur.

141 CANDIDA SIDONIO Tyrio scilicet.

142 QVOD NILOTIS ACVS CONPRESSVM PECTINE SERVM SOLVIT bombyces aput Seres nascuntur, qui resoluuntur in fila et fiunt bombycina *siue* Serica uestimenta.

153 SORDIDVS ETRVSCIS ABDVCTVS CONSVL ARATRIS Atilius Se*r*ranus: Virgilius 'uel te sulco Serrane serentem'. ABDVCTVS CONSVL ARATRIS. Minucium consulem *A*equi Vulscique superarunt in Algidoque concluserunt, *actumque infeliciter foret*, ni Quinctius Cincin*n*atus praecipuus ille dictator obsidionem *h*oste uicto soluisset. qui repertus *ruri* ab aratro arcessitus ad fasces est et breui uictor iugum boum *A*equis inposuit triumphator prae se primus *h*ostem agens.

154 OBTABI*T* PATRIE TALEM DVXISSE TRIVMPHVM ut si non est cupido auaritiae, s*i*t glori*ae*.

158 NON MANDANTE FAME quoniam fames quibusuis epulis solet esse content*a*.

1 plũmata *C* || coa aut mos *C* || 2 faris *C* || polim&rũ *C*: *em D* || 3 sinister· *pr C* || d· (*rubro*) senes & pueros os sanguis *C*. *cf. l.* 5 || 6 neclibicossparsam *C* || 8 sanguinis ustoıtacapud: *C* || 9 facit & (& *ex corr.*) extus *C* || 11 scertis (r *supra* t *posuit pr. m.*) *C* || contentasuis· *iterat C* || 13 Spolii sumonesquein *C* || conciliis *C*: h *add D* || 15 tirio *C* 17 bõbices *C* || 18 bombocinasirica *C*. *cf. ad p.* 319, 24 || 19 &trusci; *C* | alilius *pr C* || 20 serañ· *C* || *Verg. Aen. VI* 845 || 21—26 *decerpta ex Orosio II* 12 *p.* 119 *sq. Hau.* || 21 equiuulscique (qu *ex corr.*) *C* || 22 concluserñitintiuscincinat· *C*. *suppleui ex Or.* || 24 osteiuicto *C* || ruri *ex Or. addidi* || abarato *pr C* || 26 triũfator *C* || ostem *ex* ostens *corr C* || 27 obtaui patri & talẽ *C* || 28 cubido auariciaẽ glorie *C*. *cf. A* || 29 quib; bis *C* || 30 con|tent *C*.

161 SED NON MAREOTIDIS VVAE Mareotis est uitis, cuius etiam Virgilius memini*t* 'sunt et Mareotides alb*ae*', credo a Marone dict*ae* *H*omerico illo a quo uinum Vlixes acceperat.

164 NARDO FLORENTE CORONAS herba qu*ae* miscetur oleo.

165 ET NVMQVAM FVGIENTE ROSA aput Alexandriam semper rosa est, sicut apud P*ae*stanos in Apulia: Virgilius 'biferique rosaria P*ae*sti'.

167 EXTERNE NON REDDIDIT AERA TERRAE odorem significat 'aera'.

168 ADVECTVMQ· RECENS ἀπὸ κοινοῦ infudere. VICINE MESSIS AMOMVM Arabiae.

175 LINIGERVM PLACIDIS CONPELLAT ACOREA DICTIS sicut hoc conuiuium fingit totumque hunc locum pertinentem ad reginam Cleopatram et expositionem Nili, in *ae*mulationem Virgili inducit. nam ut ille Elissam regaliter excipientem Troianos et Aenean, ita C*ae*sarem *h*ic Cleopatra: ut illa Aenean interrogat de Troiano bello ac deinde contenta est de expugnatione urbis audire et de erroribus, | ita hic inter- 122
rogat primordia gentis terrarumque situs uulgique mores et non indicat nisi de natura Nili.

180 NOSCIQ· VOLENTES PRODE DEOS SI CECROPIVM SVA SACRA PLATONEM Plato Aristo*nis* et Perict*i*ones filius qui augustiore a quibusdam fertur conceptu *natus*. natus est autem mense qui aput Atticos *Th*argelion dicitur, die qua natus et Apollo est et Diana. qui pridie quam nasceretur,

---

1 mareoditis *C* || 2 *Verg. ge. II* 91 || meminisunt *C* || mareodites *C* || 3 marene *pr C* || *cf. Odyss. VIIII* 196 *sqq.* || ulxes *pr C* || 4 herbaq; *C* || 5 rosam *C* || 6 rossa *C* || pestanes *C* || *cf. Seruius ad Verg. l. s.* 'Paestum oppidum Calabriae est', *cum Philargyrius et scholia Bern. p.* 962 *Hag. Lucaniae esse recte dicant* || *Verg. ge. IIII* 119 || 10 apocinu *C* || Uicene *C* || 12 *conicias* sic hoc .... Nili, ut aemulationem V. inducat || 13 fungit *C* || 14 deopatrã *C* || 16 cesaremacleopata (r suprascr.) *C*. *caue hic et postea accusatiuos reponas* || 17 contẽtã de *C* || 18 hic *scil. Lucanus* || 21 deossissecro|piũ *C* || 21 — *p.* 323, 4 *excerpta ex Apulei de dogmate Platon. I* 1—4 || 21—*p.* 322, 4 mulcentem *seruauit L* || 22 aristi&ptictones *CL* || qui] quia *C* || 23 conceptunat·∼auт *C*, *L: cf.* sunt qui Platonem augustiore conceptu prosatum dicunt *Ap.* || 24 acticoser|galion *C* || 25 nat·ẽapollo∼& *C* natus est apollo et *L* || qui *L:* cui *C*. *male contractum, cf. Apul.* pridie Socratem genitum accepimus· somnium etiam Socratis scitum ferunt || pridię *C*.

Socrates somnium uidit, κύκνου pullum *ex altari* quod in Academia consecratum Cupidini est euolasse et in eius gremio resedisse, ac postea olorem illum pennis c*a*elum petisse canore musico deos hominesque mulcentem. hic labore atque amore studendi perfunctus cum Glauco*ne* et *A*dimanto fratribus *in* prima literatura Dionysium, et in pal*a*estra Aristonem habuit magistros tanto processu ut Pyt*h*ia et Is*th*mia de lucta certauerit. pictur*a*e non aspernatus artem tragoediis et di*thyram*bis stilum fi*n*xit, iam et carminibus paratus certare, cu*m* eum Socrates humilitatem edocuit. Ante *He*racli*ti*, post Socratis secta inbutus est, cuius doctrinam inlustrauit. decedente Socrate Pyt*h*agor*a*e dogmata sibi asciuit, et ad Theodorum Cyrenas ut geometriam disceret est profectus, et astrologiam usque ab Aegypto iuit petitum, ut inde prophetarum etiam ritus addisceret, quod Lucanus hic nunc dicit. nam et ad Italiam iterum uenit, et Pyt*h*agoreos *Eu*rytum Tarent*in*um et seniorem Arc*h*ytam sectatus est. qui*n* ad Indos et Magos animum intenderat, nisi tunc

---

1 so orates *C* || cricnni *C:* cygni *Ap. illud nil aliud est quam aut* ICYICNU *aut* CYCNU, *ut saepius super scriptae graecis litteris latinae monstra uerborum procrearunt: sic explicanda schol. A III* 272 (*uid. comment. de scholiis Horat. p.* XXX) cypni *h. e.* ICYPU, *Comm. p.* 54, 17 Libricosq: *scil.* Libycosq:, *p.* 131, 4 Єuriduexi *h. e.* ЄYPIΛOXI, *p.* 158, 12 tirrus *i. e.* TYrius, *p.* 171, 20 Then *scil.* THN, *p.* 197, 1 ioYciunde (*nam* ei *est* u *pro* OY), *p.* 205, 9 portios (*cf. ad p.* 319, 24), *p.* 252, 15 tir rannuus, *p.* 257, 21 apostrofen, *p.* 293, 14 pcuata *h. e.* *uατα primae litt. superscripto* c *additoque glossemate* per, *p.* 305, 24 dineson, *et fortasse p.* 36, 4 pmimologiārum *quod putabam ortum ex περὶ μυθολογιω̃ cum terminatio latina* rum *super addita esset* || ex altari *addidi ex Ap.* || qd *C:* qui *L* || 3 consedisse *L* || 4 misico *C* || mulgentē *C* || 5 studiendi *C* || glauco & dimidianto *C* || 6 in *addo ex Ap.* || Dionisiū & inpalestrā aristonē *C* || 7 tanti *C* || pytia&imia deluctadelucta certauerit *C* || 9 &tibiistitulū finxit *C* et dithyrambis se utilem finxit *uitiose Ap. pro* tibiis *fort. scr.* lyricis || laon & (I *rubro*) *C* Iamque *Ap.* || 10 certareſiceū iſocrateſ *C. cf.* certatorem se profiteri cupiebat, nisi Socrates humilitatem cupidinis ex eius mentibus expulisset et uerae laudis gloriam in eius animum inserere curasset. *Ap. Forsitan quispiam* sic *tuletur pro eo quod est* tum *dictum cl. Orellio ad schol. Cic. t. II p.* 430, 37 || anteeracli post *C* || 11 s&ta *C* || 12 pitagoredocmata *C* || 13 theorū *pr C* || cirenas utgeū&criā *C* || 14 pfect· & astrologiam· q; *C* || 16 uenit ut *C* || pitagoreos rit· tarentū *C* Pythagoreos etiam ritus Tarentinum *exempla Apulei non interpolata. cf. Laertius Diog. VIII* 46 *τελευταῖοι γὰρ ἐγένοντο τῶν Πυθαγορείων οὓς καὶ αὐτὸς Ἀριστόξενος εἶδε Ξενόφιλος .. καὶ Φάντων ὁ Φλιάσιος καὶ Ἐχεκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πολύμνηστος, Φλιάσιοι καὶ αὐτοί· ἦσαν δὲ ἀκροαταὶ Φιλολάου καὶ Εὐρύτου τῶν Ταραντίνων* || 17 arcitā *C* || 18 quiad *C* || nifitunc eombellabe | tuisent *C.*

cum bella uetuissent. tres aduentus in Siciliam habuit, primo historiae gratia ut naturam *A*etn*a*e cognosceret, postea petitu *Dionysii* * * * * * Dionysio uenia patriae su*a*e re*d*didit. hic tres partes philosophiae congruere inter se primus obtinuit.

182 QVIS DIGNIOR VMQVAM FVIT AVDITV quam ego.

187 NEC MEVS EVDOXI VINCETVR FASTIB· ANNVS Eudoxus post VIII annum solem in cursum suum dixit reuerti, C*a*esar pos quinquennium, quo peracto bissextum esse praecepit.

NEC MEVS EVDOXI VINCETVR FASTIB· A· ante C*a*esarem | qui nobis anni rationem conposuit quam hodieque seruamus 122ᵘ
confusio fuit anni. nam intercalabantur dies, sicut in Verrinis legimus, solis et lun*a*e congruente ratione. annum autem primum Eudoxus, post Hipparc*h*us, deinde *P*tolom*a*eus, ad ultimum C*a*esar conpraehendit. est autem liber fastorum diui Iulii C*a*esaris qui ordinationem continet anni secundum

1 aduentū *C* || primo *C: cf.* sed ille primo historiae gratia *Ap.* || 2 naturā& ne *C* || petitudionisio uenia *C. aut tres aut duo* (*cf. ad p.* 273, 6) *archetypi uersus interciderunt, explendi cl. Ap.* secundo petitu Dionysii ut Syracusanis assisteret profectus et ut municipales leges eius prouinciae addisceret; tertius eius aduentus fugientem Dionem impetrata a Dionysio uenia patriae suae reddidit || 3 redidit *C* || 5 qd igniοℊ quā fuit *C* || 6 annis *C* || eudoxiū *C:* Eudoxus enim *A sed cf.* Eudoxius scripsit bis sextum octo annis excrescere sed cesar quadriennio et melius illo *B f.* 50ʳ || 7 post quinquenniū *C. caue ueriorem latere memoriam putes de solari Eudoxi circulo quaternorum annorum, quocum sane uno Caesaris ratio contendi recte poterat. nam quae hoc idem scholion integrius seruarant A* (*cf. B V*) *sic testantur* Eud. enim ad cursum suum post octo annos solem reuerti dixit et esse annum magnum, *quae conuenire cum Censorino c.* 18, 4. 5 *uidebis. atque tabulas Eudoxi annales nullas antiquitas nouit nisi octonum annorum, nomen quibus* ὀκταετηρίς *fuit, cf. A. Boeckhius De solaribus ueterum lustris p.* 134 *sqq.* || solē̄m cursū *C* || dixi *pr C sed* t *add. pr. m.* || cesarıpoſ (p *ex* ſ *corr. pr. m.*) *C* || 8 quinquenniū *C, A: etsi* lustrum *Plinius uocat n. h. II* 130, *tamen hoc probabile ex Graeco scriptore desumptum esse cf. Cassius Dio XXXXIII* 26 *τὴν μέντοι μίαν τὴν ἐκ τῶν τεταρτημορίων συμπληρουμένην διὰ πέντε καὶ αὐτὸς ἐτῶν ἦγεν* || 10 annis *C* || 11 an mirā Intercalaant̃ (*supra* a*a corr.* b *posuit*) *C* || *fort.* dies [mensesque] || *cf. Cic. in Verrem act. II l. II* 52, 129 'est consuetudo Siculorum ceterorumque Graecorum, quod suos dies mensesque c o n g r u e r e uolunt cum s o l i s l u n a e q u̇ e r a t i o n e' || 12 legi inus scilic& lune· *C* || annum — *p.* 324, 3 *seruauit L* || 13 hipparcus *C* || tolomeus *C. Claudi Ptolemaei significat libellum cui index est φάσεις ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ συναγωγὴ ἐπισημασιῶν a C. Wachsmuthio nuper plene editum. tria haec nomina scriptori Graeco tertio p. Chr. saeculo non antiquiori schol. debet, quartum Caesarem non scite ipse posuit* || 14 cesarrep̃hendit *C, L. sed non tam eos qui intercalandi rationem emendauerint memorari quam parapegmaton locupletissimos auctores id tum Ptolemaei mentio arguit tum uocabulum* 'annum' (*cf. Boeckhius l. s. p.* 124) || 15 *sqq. cf. testimonia a Nipperdeyo Caes. p.* 757 *sqq. collecta. non diuersum est* 'edictum' *Macrobio sat. I* 14, 13 *memoratum, ut Mommsenus uidit chronol. Rom. p.* 78 *adn.* 109 || anni *om L.*

auctoritatem conpositus Chald*a*eorum, quem in senatu recitauit. ad cuius rationem ephemeridas nostras scribimus dierum ·CCCLXV·

VINCETVR FASTIB· ANNVS 'fastus' superbia quart*ae* declinationis est, 'fastus' autem liber *II* declinationis. ergo male posuisse uidetur.

197 *A*ST EGO CAELICOLIS GRATVM REOR IRE PEROMNES eg*o* contra sentio. *n*am puto hoc gratum magis esse diis.

199 SIDERIB· QVAE SOLA FVGAM MEDITANTVR O· dicunt physici ·VII· stellas quarum nomina dies *con*tinent contra c*a*elum niti, qu*a*e si non occurrerent, uniuersa raperet et praecipitaret tanta uertigo. FVGAM MODERANTVR pro 'mutant' posuit.

200 OCCVRRVN*T*Q· POLO occurrunt polo, quoniam in contrarium eius cursum feruntur sidera.

201 SOL TEMPORA DIVIDIT EVI annua spatia cursus solis regit.

202 MVTA*T* NOCTE DIEM cum ortus fuerit diem facit, cum occiderit noctem. RADIISQ· POTENTIB· ASTRA IRE VETAT radiis solis obscurantur sidera. hoc dixit 'ire' scilicet.

209 INMENSE CILLENIVS ARBITER VNDE EST tunc Nilum dicit crescere, cum Mercuri stel*l*a in sidere sit quod est inter cancrum et leonem.

212 ET VARII MVTATOR CIRCVLVS ANNI aequinoctialem circulum melius accipimus quam zodiacum. *a*equinoctialis enim est inter cancrum et capricornum, qui mutat *h*oras et facit annum cremento uel detrimento.

---

1 conpositū *C: om L* || recitituit *C* || 2 efemeridas nrīs *C. cf. liber gl. Bern. XVI f.* 134ª 'DE GLOSIS Effemerides· rationes Effemerides· libri [libris *cod.*] in quibus cotidiani actus scribi solebant Effemerides· commemoratio actus cotidiani' || 4 *sq. cf. Seruius ad Aen. III* 326 *Priscianus VI* 72 *p.* 256 *H. Probus de nomine p.* 211, 17 *K. Agroetius p.* 2267 *P. gl. Placidi in A. Mai cl. auct. t. III p.* 464 *extr. gl. ant. ib. t. VI p.* 524. *sed 'hermeneumata' Sangallensia cod. DCCCCXII saec. VII p.* 105 'fastus et fasti [fausti *cod.*] libri sunt ubi sunt nomina consolum' || 4 annis *C* || 5 ~fat· item lib declinationis *C* || 7 st *uacuo spatio ante relicto C* || *scholia uersuum* 197—262 *Sinnerus edidit catalogi cod. Bern. t. I p.* 513 *sqq. mala cum fide, hinc Weberus p.* 782 *sqq.* || 8 egcontrasentio amputet hoc *C. an scr.* sentiam, putem? || 9 sala *C* || 10 sisici *C* || dies continent *A:* diescninent *C* || 11 nitiq; si *C* || 12 mederant *sic C* || mutant: *uerbum neutrum pro* 'se mouitant' || 14 occurrunq; *corr* occurunq; *pr C* || 18 muta *C* || 19 potertib; *C* || 20 *fort.* scilicet [in caelo apparere] || 21 tunt nilum *C* || 22 mercuri stela *C* || 24 circul; *C* || 25 quāzo ziacū *C* || 26 mutato ras *C.*

213 EGOCERON CANCRVMQ· TENET quia hi duo diametra sibi *sunt*.

215 TVNC NILVS FONTE SOLVTO EXIT VT OCEANVS LVNARIB· INCREMENTIS sicut mare cum luna crescit, sic Nilus signo Mercurii. Sciendum Nilum latine Melonem dici, sicut Atlas latine Telamo dicitur.

217 AVCTVSQ· | SVOS NON ANTE COARTAT QVAM *N*· AE- 123
STIVAS A·S·R·O· *auctumnale* aequinoctium.

218 QVAM NOX AESTIVAS ASOLE RECEPERIT ORAS antequam incipiant noctes crescere.

220 NON ARTOS INILLIS MONTIB· AVT BOREAS nam in prouincia calida, inquid, non sunt illi uenti qui niues solent gerere.

225 NILVS NEQVE SVSCITAT VNDAS ANTE CANIS RADIOS id est quinta idus augustas.

227 ANTE PAREM NOCTI LIBRA SVBIVDICE PHOEBVM aequinoctio autumnali.

229 NEC TVMET HIBERNVS CVM LONGE SOLE REMOTO hieme. aestate, inquid, quando sol ex australi parte transit in septentrionem et longe est a Nilo, eo scilicet tempore quo 'omnis unda caret officiis suis' id est non ut solet increscit, temperat calidissimam regionem, ut ardor inundatione sedetur.

232 NEV TERRAS DISSIPET IGNIS NILVS ADEST ut*itur* metaphora ab aduocatis, qui cum 'adsunt' defendunt.

233 CONTRAQ· INCENSA LEONIS ORA TVMET mense iunio et iulio.

243 ET FLVVIO COGVNT INCVMB· N· Nilo scilicet.

244 VEL QVOD AQVAS TOTIENS RVMPENTIS L·N· quoniam septem ora habet.

245 ADSIDVO FERIVNT COGVNTQ· RESISTERE FLVCTV id est uenti.

---

1 teneɴᴛ qꝛ hii *C* || diam&ra *C*. *conicias* e diametro, *sed cf. p.* 140, 22 || 2 sibi Tunc *C*. sunt *seruauit L* || 3 nil' *C* || oceanũs *C* || 5 latinẽ elonẽ dicit *C*. *cf. Seruius in Aen. I* 741. *IIII* 246 || 6 telão *C* || 7 ɴ· *addidi* || 8 ᴀ·s ʀ·ᴠ· *rubro, deinde spatium circiter XIII litt. C* || 12 solent crescere;·-*C* || 15 quinta id' *C: scrib.* ᴠɪɪ k· *cl. Colum. XI* 2, 53. *in Polemii kalendario* (*inscr. ant. Mommseni p.* 347) *VI k. aug. est* '*dies canicularis*' || 16 librã· *C* || 19 aestatem Inquid qm̃ *C: em. Weberus* || 22 tẽperat calidis· Calidissimã *C* || 23 Neut *C* || adẽ· Vtmetaforat ab *C* || 25 *immo* iulio et augusto || 27 fluuo *pr C* || 29 hora *C: em. Sinnerus* || 30 Adsiduoq· ferens cogunt resistere *C*.

247 SVNT QVI ISPIRAMINA TERRIS ESSE P· sicuti et Lucretius qui ait

'ut in mare de terris uenit umor aquai,
in terras itidem manare ex *a*ecore salso:
percolatur enim uirus retroque remanat
materies humoris et a*d* capud amnibus omnis
confluit, inde super terras redit agmine dulci,
qua uia secta semel liquido pede detulit undae'.

253 PERTACITVM MVNDI 'mundi' pro: terrae.

255 RVMOR AB OCEANO QVI TERRAS ALLIGAT OMNIS ne praescriptionem adferret dulcedo Nili.

259 HVNC CALIDI TETIGIT CVM BRACHIA oceanum scilicet.

260 SOL RAPIT ADQ· VNDE PLVS QVAM QVOD DIGERIT AER propter pabulum solis.

262 AST EGO SI TANTAM IVS EST MIHI SOLVERE LITEM ast ego, inquid, o C*a*esar existimo quasdam aquas post
123[u] multa et sera s*a*ecula apertis uenis terrarum erumpere | sine dei cura, ueluti cum uidemus fontes in eo loco manare ubi fuerunt * *: quasdam autem in ipsa mundi compage, hoc est a deo *cum* compingeretur, reor c*o*episse, quas ipse creator natur*a*e certo iure cohibet et remit*t*it, sicut in Nilum et in oceanum et in alia in quibus reciproci aestus sunt.

266 CVM TOTO CEPISSE REOR absolute 'toto'.

274 ILLOS RVBICVNDA PERVSTI ZONA POLI TENVIT 'tenuit' ne ultra procederent.

276 VENIT AD OCCASVM MVNDIQ· EXTREMA SESOSTRIS Aegyptiorum rex qui plurimas gentes imperio subegit et de regibus triumphauit.

279 VESANVS INORTVS CAMBISES Cambyses uesanus peruenit in ortus et ad populos longi *a*eui id est *A*ethiopas.

280 [CAMBISES LONGI POPVLOS PERVENIT ADEVI Amasis

---

1 lucrecius *C.* *l. VI* 633—638 *cf. V* 269—272 || 3 aquamterrasit id~ *C* || 4 execore *C* || 5 retrosq· *C* || 6 &acapud *C* || 7 rediit *C* || 8 undas *Lucr.* || 9 tereae· *C* || 10 Єumor ab hoc eano *C* || omĩs *C* || 13 plug quã· *C* || 14 ppuerpapbulũ *C: em. Sinnerus* || 15 assego *C* || tantamaius *C* || 16 aquas *Sinnerus:* opis *C* || 18 dei *corr* de *pr C* || ubi *C:* ubi non *Weberus* || 19 fuer̃· quasdam *C. hiatum notaui* || 20 adeocõpinger&ur *C* || 21 remitit *C* || 23 cepissentconabsolute *C* || 24 illo; rubicunda *C* || 25 procederunt·; *C* || 26 sesosteris *C* || 28 triumfauit *corr* triumfagit *pr C* || 29 inportus cambiseis· Cambises *C.*

rex *A*egyptiorum qui accepit Cyri regis filiam unde Cambyses e*st* natus.] CAMBISES LONGI POPVLOS PERVENIT ADAEVI 'Cambyses' Cyri regis Persarum filiũs qui Babyloniam uicerat: huius filius Cambyses *A*egyptum domuit, cuius cerimonia exsecratus est et ma*g*icis artibus ab Aegyptiis appetitus occubuit. cui Darius successit. VAESANVS INORTVS CAMBISES LONGI POPVLOS PERVENIT ADAEVI ordo: uesanus Cambyses peruenit in ortus et ad populos longi *a*eui id est Macrobios.

287 MEDIO CONSVRGIS AB AXE a meridie oriris. 288 IN CANCRVM id est sub cancro.

289 IN BOREAN RECTVS dirigis cursum contra aquilonem mediumque Booten.

290 CVRSVS ADOCCASVM FLEXVS TORQVETVR ET ORTVS cursus tuos nunc in orientem nunc in occidentem flectis.

291 NVNC ARABVM POPVLIS quod dixit 'flexus torquetur in ortus'. LIBICIS NVNC A*E*CVS ARENIS quod dixit 'cursus in occasum'.

293 ETHIOPVMQ· GERIS ALIENO GVRGITE peregrino uel eo quod in certo tempore.

295 ARCANVM NATVRA CAPVT fontem.

300 SOLIQ· VAGARI CONCESSVM *PER* VTRO*S*Q· POLOS per australem et septemtrionalem, antipodarum et nostrum.

302 LATE TIBI GVRGITE MVLTO AMBITVR NIGRIS MEROE FECVNDA COLONIS | in Meroë, inquid, latior est. qu*a*e est 124
insula in Nilo in qua nascitur ebenum.

304 LETA COMIS EBENI fecunda.

306 LINEA TAM RECTVM MVNDI FERIT ILLA LEONEM ordo: tam ferit illa linea rectum leonem.

307 IN*DE* PLAGAS FEBI D·N·P.A· partes orientis.

310 NVNC VAGVS ET SPARGENS nunc diuisus per multa

---

1 qui: *hinc intelleges quam inprudens librarius, ut scilicet de Cambyse aliquid noui afferret, hoc scholion ex suo loco VIIII* 155 *huc transtulerit* || cambisesenatus· *C* || 3. 4. 7 Cãbises *C* || filiũs *C* || babiloniã *C* || 5 &maicis *C* || abẹgẏpť· appetitus *C* || 8 octus *pr C* || idẽ *C* || 13 bootẽ *C* || 14 flenustorq;ť *C* || 16 fl&us *C* || 17 Hibicis nunc ᴀcus *C* || 19 gerig *C*. teris *cum uar. lectione* feris *G* || 20 *deesse aliquid uidetur, u. c.* crescat || 22 concessum (*sic pr*) Utroq; *C* || 23 antipodarũ *C*. *cf. ad p.* 208, 10 || 24 Lato *C* || malto *C* || marue *C* || 25 ∻q; ẽ· *C* || 27 cõmisse bene *C* || 28 lineaitã rectur *C* || 29 linea *corr* leonea *pr C* || 30 inde] in *C* || ᴘ·] s· *C* || 31 mundiuisus *C*.

flumina. FACILEM TIBI CEDERE RIPAM est enim harenosa, non fortis terra.

312 QVA DIRIMVNT ARABVM POPVLIS E · R · sensus hic est: separa*n*t ab Arabum populis Aegypton Philae, qu*a*e sunt claustra regni dicta. ἀπὸ τῆϲ φιλίαϲ nomen accepit haec ciuitas. nam cum *A*egypti *A*et*h*iopesque post grauissima proelia foedus facerent, hanc utrique condiderunt ciuitatem quae utrisque populis terminus foret.

314 RVBRO CONMERCIA MVNDO qua dirimunt pontum nostrum a rubro mari.

318 ET PRAECIPITES CATARACTE in ipso Aegypti initio sunt, ubi Nilus cadens fragores facit.

319 AC NVSQVAM VETITIS VLLA*S* OBSISTERE CAVTES *ordo: nus*quam uetitis aquis ullas cautes obsistere [ullas] indignaris.

323 HIC AVATON QVAM NOSTRA VOCAT VENERANDA V · circa Syenen extremam *A*egypti partem est locus quem Φιλάϲ [hoc est amicas] uocant ideo quod illic est placata ab Aegyptis Isis, quibus irascebatur quod membra mariti Osiris non inueniebat, quem frater *T*yphon occiderat. qu*a*e inuenta postea cum sepelire uellet, elegit difficillim*a*e paludi*s tu*tissimum locum, ultra quam Abatos insula est, in*h*abitata hominibus.

325 SCOPVLI PLACVIT FLVVII Q · D · V · ἀπὸ κοινοῦ sentiunt tumultus.

327 HIC MONTES NATVRA VAGIS CIRCVMDEDI*T* VNDIS und*a*e uag*a*e montibus sunt circumdat*a*e, quorum altitudo te reuocat ne in Libyam pergas.

329 ET CONVALLE IACENS I · *M* · *V* · Q · ordo: inter quos iacens unda in alta conualle.

---

1 Falicẽ *C* ‖ 3 *et* 9 dirimũ *C* ‖ sensus 5 ... dicta *seruat L* ‖ 4 separat *CL* ‖ phileq; s̃ · *C* ‖ 5 apotesfilias *C* ‖ 6 egẏpti&iopesq; *C. cf. l.* 18 *et ad p.* 203, 16 ‖ 8 fuerat · *C* ‖ 9 mundo *sic C* ‖ 13 uestitis ulla *C* ‖ gautes quā uetitis aquis illas *C* ‖ 16—22 *extant etiam in L* ‖ 16 circa .... 21 locum *uerba sunt L. Senecae, ut testis est Seruius ad Aen. VI* 154 *cf. ad u.* 21 ‖ 16 sienen *C* ‖ quẽfilias *C. fort.* [Φιλὰς ἀπὸ τῆς] φιλίας 18 meriti *C: corr. D* ‖ 19 fraterifon occideratq; inuenta *C* ‖ 20 defficallimepaluditissimũ *C* difficillima palude tutissimum *L* ‖ 21 ultra *etqs. cf. etiam L. Seneca nat. quaest. IIII* 2, 7 'exiguo ab hac [*sc.* Philis] spatio petra diuiditur: *Ἄβατον* Graeci uocant nec illam ulli nisi antistites calcant' ‖ quem *L* ‖ inabitata hominib; *C:* inhabitabilis · *L* ‖ 23 Scopulis *C* ‖ Λpocinusenciunt *C* ‖ 25 mortes *C* ‖ 26 terreuocat *C* ‖ 27 libiā *C* ‖ 28 ɪ · Q · *C* ‖ 29 conuallae *C*.

331 RVRA MODVMQ· VOTAT et tam plana est, inquid, regio, ut sine ripis sis et crescas quantum uelis.

334 TAM SACRA CEDE V· 'sacra' execranda.

338 DIGNATVR VILES *I*STO QVOQVE SANGVINE DEXTRAS Pot*h*ini et Achill*ae*. ordo est autem: dignatur fortuna isto quoque sanguine perfundere uiles dextra*s*, quo patres parat perfundere, id est quoniam post | uictoriam a senatu occisus est. VILES DEXTRAS Pot*h*ini et Achillae. 124u

339 VICTO*S* PERFVNDERE P· Bruti et Cassi.

343 INSCELVS ID FARIVM ROMANI PENA TIRANNI in scelus Pharium p*o*ena data est, si Pot*h*ino succederet aliquid posse, quod non potuit. non enim occidit C*a*esarem.

344 INSTRVIT AVDAX INRITA FATIS struit audax quae per fata inrita erant, nihil enim ualuit.

366 SI FVERIT FORMOSA SOROR si formosa e*i* uisa fuerit.

371 PERDIDIMVSQVE NEFAS bene 'perdidimus', quoniam C*a*esar ingratus est.

375 NE NOS ABSTERREAD AVSIS deest: ab, ut sit: ab ausis.

377 COMMVNIS GLORIA NOBIS et C*a*esari.

392 INFERIASQVE DABIT POPVLIS in Pharsalia c*a*esi*s* scilicet.

399 SVADENTI PARERE NEFAS H·C·M· non lentus parere nefas *s*uadenti.

404 COEPIT INEXTERNOS CORRVPTO MILITE *M*· milite Romano corrupto in externos mores.

407 NVLLA FIDES PIETASQ· VIRIS QVI CASTRA SEQVNTVR Salustius 'omnia cum pretio honesta uidentur'.

409 AERE MERENT P· militant. non sibi dant in iugulum C*a*esaris ire, sed pretio uel *P*tolom*a*eo.

413 QVID PLVS TE MAGNE RECEPTO AVSA FORET LAGAEA DOMVS D·S·O·D·Q·D·S· fit ergo, inquid, quod iubent

---

2 sineribisisis& *C* || 3 exoranda (*supra* o *corr.* e *posuit*) *C* || 4 uiles sto *C* || 5 fotini *C ut u.* 8 || 6 dextraquo *C* || pares *pr C* || 7 pst (o *interposuit corr.*) *C* || 9 *immo* Brutum et Cassium || 11 fariũpenæ *C* || fo[tino] *cum ras. C* || 12 accidit *C* || 13 instruit] *i. e.* struit || ratis *pr C* || 15 formosauisa *pr* formosaeuisa *corr C* || 17 est nobis· *L* || 20 popolis *pr C* || infarsaliacesi *C* || 22 H·] o· *C* || 23 nefas | Uadenti· *C* || 24 coepit *C cf.* obliuio mentis Coepit *G* || 26 sequnt· *sic C* || 27 Salustiu *pr C. Iugurth.* 86, 3 || cũpuntio *C* || 29 p̃tio ŀtolomeo *C* || 30 ror& *pr C* || lacae a *C*.

fata, ut nullus non miles Romanus, non gens Romana non gerat bella ciuilia.

417 NON IN SOCERI GENERIQ· FAVOREM DISCEDANT POPVLI deest: iam. non iam in soceri generique fauorem discedant populi.

419 ET IN PARTEM ROMANI VENIT ACILLAS deest: exercitus. sic, inquid, Achillas contra C*ae*sarem ardebat quomodo nec Romanus aliquis.

428 NON RAPVERE NEFAS SVMMI CONTEMTA FACVLTAS confidunt, inquid, se hoc ipsud facin*us* posse perficere quando cumque uolueri*nt*.

447 NEC SECVS INSICVLIS FVRERET TVA FLAMMA CAVERNIS OBSTRVERET SVMMAM SIQVIS TIBI MVLCIBER ETNAM ordo: nec secus, o Mulciber, tua flamma fureret in Siculis cauernis, si quis tibi summam Aetnam obstruere*t*.

125 451 POMPEIVMQ· DVCEM CAVSA SPERARE VETANTE cuius causa sine spe uictori*ae* esse*t* ut pote iniusta et mala.

455 NON FIXO QVI LVDIT INOSPITE MAVRVS Mauri cum ceperunt extraneum, iaculis in eum experiuntur ut rect*i*us mittant.

462 ET GRATA PIACVLA MORTI su*ae* scilicet.

463 MISSVRVSQ· TVVM capud, o *P*tolom*a*ee.

467 COGVNT TAMEN VLTIMA RERVM tamen cogunt ducem ultima rerum.

468 SPEM PACIS TEMTARE DVCEM C*ae*sarem. MI*S*SVSQVE S*A*TELLES REGIVS VT SEVOS A·V·T·C· Dioscorides legatus *P*tolom*a*ei.

471 SED NEQVE IVS MVNDI VALVIT legatio.

472 PACISQ· SEQVESTER qui medius pacis fuerat.

474 NON TESSALA TELLVS ἀπὸ κοινοῦ tantum ausa scelerum.

475 VASTAQ· REGNA IVBE Africa. NON PO*N*TVS ET IN-

---

1 facta *C* || romana (o *ex corr.*) *C* || 2 cibilia *C* || 6 exercitũsic *C* || 8 romanis *C* || 9 sũme contenta *C* || 10 ipsud *C*. *cf. ad p.* 242, 3 || facere posso *C* || 11 uoluerit *C* || 13 mulciber&· Nam (N *rubro*) *C* || 15 aeт̃nam abstruere *C* || 16 cõmiciũq; *C* || 17 uictorie ·ẽe· utpote *C* || 19 ceperiNT· *C* || rectus *C* || 21 sua *C* || 22 otolomee *C* || 25 temtaretẽtaducẽ *C* || misusque | stellas regi Ds̃ ut *C* || 27 tolomei *C* || 28 uoluit *C* || 29 sequenter *pr C* || 30 apocinu *C* || ausa *om. inter l. add. pr C* || 32 potus *C*.

PIA SIGNA PHARNACIS C*ae*sar deuicto Pharnace rege Ponti per Romam ad Africam uenit et apud T*h*apsum cum Iuba et Scipione pugnauit maximamque ibi hominum multitudinem interfecit. castra utriusque direpta sunt, LXIII elephanti capti. Cato sese apud Vticam occidit, Iuba percussori iugulum praebuit, Petreius eodem se gladio interfecit. Scipio se, cum fugere non potuisset, occidit. Caesar deinde plurimos ibidem interfecit. inde quattuor triumphis urbem ingressus est. FARNACIS Mit*h*ridatis filii. ET IMPIA SIGNA FARNACIS Caesar debellata Aegypto Syriam peruagatus Pharnacem in Ponto uicit.

476 CIRCVMFLVVS ORBIS HIBERO Hispania.

478 DELICIE FECERE TVE o Aegypte. 'delici*ae*' in ironi*a*, eunuchos significat.

489 ET *H*OS ADITVS GLADIIS a terra. HOS IGNIBVS ARCET a mari.

503 ADQ· ARDENS *A*ERE SOLO fulmen qui*dam* dicunt nubem ardentem esse, ut Virgilius

'radiisque ardentem lucis et auro
ipse manu quatiens ostendit ab *aeth*ere nubem'.

alii scissione aeris dicunt fulmen ardere.

509 TVNC CLAVSTRVM PELA*G*I CEPIT PHARON quoniam in ostio Nili est.

510 IN MEDIO STETIT ILLA MARI SVB TEMPORE VATIS quo tempore uates Proteus erat, ad quem Menelaus fu*g*isse dicitur. unde est 'Atrides Protei Menelaus **'.

514 ET AVSILIIS | VT VIDIT LIBERA PONTI OSTIA 'auxi- 125ᵘ
liis libera ostia' id est non sibi deesse auxilia.

---

1 ſtarnacis *C* || 1 . . . 9 est *ex Orosio VI* 16 *p.* 423 *sq. Hau. conpilata*, Caesar . . . 2 uenit *et* 6 interfecit *sqq. liberius tractata* || 1 fornace *C* || 4 LXIII] LX· milia *C* (*cf. ad p.* 193, 17): ·LX· *C f.* 128ʳ *cum Orosio cf. Nipperdeyus ad Caes. proll. p.* 226. *sed* LXIIII *libri belli Africae c.* 86 || elefanti *C* || 6 pbuit Peperius *C* || 7 spicio *C* || fugure *C* || 8 ibiden *C* || IιιIcr *C* || 10 farancis· *C* || siriã . . . uicit *ex Oros. VI* 16 *p.* 423 *Hau.* || farnacẽ *C* || 13 delıcſe *C* || ó *C cum apice* || inironie unus quossignificas *C* || 15 &os *C* || gladii *C* || 17 ere *C* || fulm̃quidicunt *C. cf. Seruius ad Aen. VII* 142 || 18 *Verg. Aen. VII* 142 || 20 paciens *C* || abetere *C* || 21 scissionẽęris *C* || 22 tuncꝑclaustrũ pelai *C.* pro *relictum ex glossemate* pro [portu] *uel ut est in G* porṫ· || 23 inhostio *C* || 25 fuisse *C* || 26 *Verg. Aen. XI* 262 || atreus *C* || *intercidit* 'ad usque columnas exulat' || 27 ostia· ausiliis *C.*

543 RESPECXIT INAGMINE DENSO SCEVAM et gesta ab eo cogitans fortiter fecit.

545 ADCAMPOS EPIDAMNE TVOS in Macedonia scilicet.

---

1 densos· ceuan· *C* ‖ 3 inmacedoniā scilic& (*h. e. fort.* explicit) feliciter; εγθι | κ·ccc· (*rubro, h. e.* εὐτυχῶς) Annilucanicōm̄torū liber-decim; *C*.

SCRIPTORVM INDICVLVS

OPERARVM ERRORES

p. 29, 9 mouisset] *scribito* monuisset
29, 18 roboribus] *scr.* robori*bus*
31, 16 ist est] *scr.* id est
95, 3 uacat] *scr.* uocat
adnotationum p. 34 *l.* 6 *addito numerum* 16 *ante* /// Iberna
37 *l.* 13 24—26] *scr.* 24—25
40 *l.* 7 iniuitus] *scr.* inuitus
57 *l.* 11 -*λίῳ*] *scr.* -*λίον*
74 *l.* 12 omnia· *C* ‖ 20 concilatione *C*.] *scr.* omnia· prima concilatione *C*
81 *l.* 8 *utroque loco*] *scr.* *utroque loco C*
109 *l.* 2 uirtuteide*o*] *scr.* uirtuteideo
145 *l.* 4 $\mathrm{p}_0$enum *sic supra lin.*] *scr.* $\mathrm{p}_0$enṽ *sic* o *infra lin*
171 *l.* 3 *dittographia*] *scr.* *dittographiam*
236 *l.* 4 *sed* a *sub*] *scr.* *sed* a *sub* e
273 *l.* 20 II] *scr.* III; *l.* 22 III] *scr.* II

EDITORIS ADDITAMENTA

p. 34, 16 *non* uallatum *sed* uallata *scribere debebam*, *cf. codicis Bembini ad Terenti ad. III* 2, 4 *scholion ab Vmpfenbachio Hermae t. II p.* 384 *editum.*

38, 2 *scribendum est*: exitum Romani cecinerat [imperii fore]. *cf. p.* 198, 19. 226, 23

53, 11 *sq. emendationem inperfectam reliqui. enuntiatum* qui Ardiaeorum et latronum [*sic scribendum pro* Latinorum] manum contraxerat *ex antiquiore scholii forma relictum est.*

136, 13 *quod in libro est* delectaret, *non corrumpere debebam sed rectius explicare, est enim* deiectaret.

181, 30 *sero intellexi non uitiose dici quod primum conieceram* quod et ibi Terentius mortuus est. *cf. p.* 299, 7.

adnotationum p. 3 *initio* (*l.* 1—6) *quae breuius significaui, ea illis illustrabuntur quae musei Rhenani t. XXIII p.* 494 *sq. disserui.*

adnotationi p. 12, 1 *addito: de corrupta aspirationis nota cf. quae ad p.* 291, 19 *adnotaui*

adn. ad p. 13, 2 deleta *add.: infra p.* 109, 13. *Isidorus or. XV* 1, 68

adn. ad p. 36, 18 *add.: A ad II* 434

p. 47, 17 munus *fuit qui insolenter dictum esse recte moneret. sed cf. Agroecius p.* 2269 *P.* 'donum dantis est, munus accipientis'.

p. 85, 12 *uerba* de Iudaeis *inmerito suspectaui, cf. p.* 174, 11. 240, 23. *itaque restituendum* Liuius de Iudaeis: '[Hierosolimis] fanum *etc.*

adn. ad p. 86, 3 *addito ad uerba 'mirum ni fuerit* appellat': *eodem uitio in re simili deprauata uerba* significat *p.* 281, 25 *et* uocat *p.* 318, 7.

adn. ad p. 109, 22 DESSE *add.: cf. infra p.* 190, 3

adn. ad p. 111, 16 *scr.: ceterum cf. praeter ea, quae Ahrensius attulit ad bucol. t. II p.* 461 *sq., personatum* —.

adn. ad p. 116, 15 *addito: gl. in A. Mai cl. auct. t. VII p.* 563 'Hexeremes' naues senos ordines remorum habentes'.

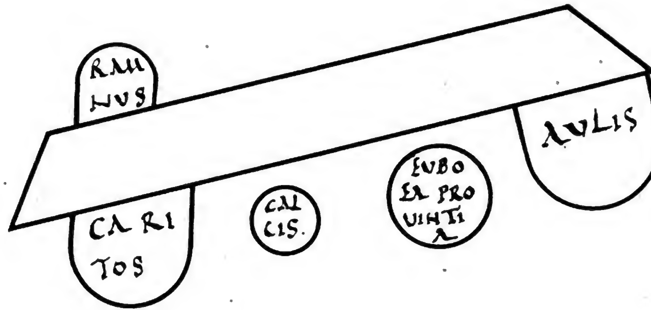
ad p. 121, 24—27: *cf. scholion codicis Montepessulani ab H. Genthio nuper editum schol. uet. in Luc.* (*Berol.* 1868) *p.* 24 'arcum hic pro fornice posuit. arcum autem nemo posuit nisi sagittarum aut iris'.

adn. ad p. 170, 16 trochliae *sic corrigito: cf. Isid. or. XVIIII* 2, 10. *gl. A. Mai cl. auct. t. VII p.* 584 'Trochiae [*scr.* Trochliae] uocatae quattuor rotas habent per quas funes trahuntur'.

adnotationi ad p. 308, 27 *inserere debebam quae dudum parata habebam libri glossarum* (*codicis Sangallensis n.* 905 *p.* 568) *testimonia* 'Marsi. incantatores. Marsorum' incantatorum. Marsi .... cum Vmbris [*ex Isid. or. VIIII* 2, 88 *hic locus decerptus est*] .... Marsus' incantator'.

Aliquot ex his scholiis locorum notationes iam C. Bursianus in praefatione Vibi Sequestris (*Turici* 1867) *p. VI sq. edidit emendauitque. quem suis locis memorare debebam, nisi ante quam eius editio ad me delata esset, in meis schedis exerceri operae coepissent.*

F. 66[u]
(ad p. 162, 16)



f. 88r

Vana decepit imagines varro dixit somnia nasci. varro
aut ex abundantia principiorum aut diminutione cum aut plus nobis
caloris est aut minus nam cum plus ignis est in somnus potiones et omne